Condentus Monacensis.

CATECHISMVS ROMANVS,

S. P. Augustin.

Ex DECRETO CONCILII FRIdentini, & Pij v. Pontificis Maximi iussu primùm editus:

2970. 1693.

Nunc verò, luculentis quæstionibus, quæ mox rei propositæ materiam oculis subijciant, distinctus, breuibusq́ annotatiunculis elucidatus, studio & industria ANDREÆ FABRICII LEODII, *Illustrissimorum Principum, Alberti & Ernesti, eius filij, Comitum Palatinorum Rheni, ac vtriusque Bauariæ Ducum Consiliarij.*

ANTVERPIÆ.

Ex officina Christoph. Plantini, Typographi Regij

M. D. LXXII.

Digitized by Google

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Digitized by Google

ALBERTVS,
DEI GRATIA COMES *Palatinus Rheni, vtriusque Bauariæ Dux, &c.*

NEMO adeò est Catholicorum in Germania, qui non perspectissimum habeat, quantum mali ecclesiæ datum sit per quinquaginta fere proximos annos hæreticorum librorum lectione. Hac enim arte, vbi viua administrorum voce non potuit diabolus, exitiale illud peruersorum dogmatum virus hominum animis infudit: hac ratione tortilis ille anguis irrepsit: hac via ad defectionem compulit plurimos, qui insanos illos nouatorum clamores non tam facilè admisissent. Nec incommodè cecidit aduersario nostro hic perdendi modus, cùm non rarò ea quæ dissimulato dolo mollius scriberẽtur, ad suam perniciem multi grauiùs etiam acciperent. Atq, ita rem ad institutum suum duplici modo commodè egerunt hęretici scriptores, dum & proprij capitis somnia imperitioribus obtruderent: & aliis quoque à viis antiquis abertandi, resque subinde nouas comminiscendi lubricis suis commentationibus occasionem struerent. Huic grauissimo certè & periculoso vulneri, quia per contrariam opem medendum est, necessariam

ſariam illam curam atque ſollicitudinem noſtram, pro ſubditorum ſalute, ſemel ex officij ratione ſuſceptam, nunquam depoſuimus, in eo elaborantes plurimum, vt poſt repurgatam de hæreticis & pernicioſis nouatorum libris Bauariam, ad manū haberent ſubditi noſtri, optimos & ſelectiſſimos quoſque tam veterum, quàm recentium, etiam piiſſimorum hominum, libros, quibus ad augendam tuendamque ſuam ſalutem vterentur ſecurè: resque huius noſtri ſtudij beneficio eò deuenit, vt nemo admodum noſtrorum ſubditorum vel bonis vel vtilibus libris deſtitutus eſſe videatur, vel in periculo poſitus, ne pro catholico hæreticus, pro bono & ſano noxius aliquis aut malus ſubrepat auctor. Cæterùm ex iis omnibus, quæ in hac mūdi ſenecta, per quinquaginta illos communium turbarum ac ſeditionum annos à multis innumera ferè pro domus Dei Eccleſiæ catholicæ dignitate, ſcripta ſunt, cùm principem ſuo iure obtineant locum, Sacroſancti Oecumenici Tridentini Concilij placita, vtiliſſimam ſanè religioni, ac pietati operam locauerint omnes, quorum ea ſtudiis fideliū captui accommodatiſſima reddentur. Ea etenim ſunt non plurimorum ſolummodo & ſanctiſſimorum, & doctiſſimorum virorum reſponſa, qualibus in dubiis alioqui rebus fidem homines libēter adhibeant, ſed ipſa Spiritus ſancti oracula, ipſe Dominī exercituum digitus, & cæleſtia tonitrua. His innitantur oportet quotquot peruerſorum hominum fraudes detentantur: ad horum præſcripta

ſeſe

ſeſe componant, qui extra æternæ damnationis periculum eſſe cupiunt: His tanquam præſentis numinis maieſtate terreantur, pedemque referre diſcant, qui Eccleſiæ Catholicæ oppugnationem per extremum ſcelus & impietatem nõdum ſoluerunt. Hæc eſt ſumma ſummi Dei beneficentia, quòd vltimis hiſce temporibus, tam diſertè loqui fidelibus ſuis eſt dignatus pater miſericordiarum, omniſque conſolationis & bonæ ſpei. Sufficit hæc vltima inclinato orbi medicina, cùm ad præcauendos, tum depellendos quoque hæreſum, & ſectarum morbos; nemoque excuſari amplius poterit, quiſquis animæ iacturam paſſus fuerit vllam. Habent fideles ex Tridentini Concilij decretis Catechiſmum, quem ob ſummi paſtoris reuerentiam Romanum rectè dicunt, certum ſalutis ſuæ præſidium: habent & ſeducti, quo, vt ſeſe in viam recipiant, grauiſſimè admonentur & impelluntur. Eſt is vnus liber omnium inſtar, ſiue veteris Eccleſiaſticæ Hierarchiæ conſolidationem quæras, ſiue modum & rationem promptiſſimam, quibus peregrinas illas hæreticorum aſpergines & prohibeas & extinguas. Hunc ſi quis ſibi frequentiori lectione familiarem fecerit, non hominum audiet ſermonem, quorum dicta vel ratione expendat, vel ad alia aliorum prudentium placita referat, ſed ipſas Apoſtolorum linguas vera illa magnalia Dei loquentes. Omnia hîc ſanctè, omnia grauiter definita, adeo vt ſi ad hæc nouatorum nugas, & ea, quibus captus iam tenetur orbis, verborum leno-

cinia ſiſtas, non aliter quàm leuia illa Maurorum ſpicula cataphractis immiſſa, reſiliant, aut figulina opera lapidi illiſa comminuantur. Quæ itaque priſcis illis temporibus Eccleſię prima ſemper fuit cõſolatio, vt poſt longam hæreticorum debacchationem, ſub Cõciliorum auctoritate quaſi reſpiraret, ſeſéque ab ærumnis & afflictionibus iterum colligeret: Eandem nobis quoque in hac manifeſta rerum omnium inclinatione, non deeſſe, & gaudemus & gratulamur plurimum. Quamobrem reuerendi & doctiſſimi viri, nobis ſyncerè dilecti & fidelis Andreæ Fabricij Leodij ſtudium quo ille Catechiſmum Romanum faciliori quadam ratione imperitorum ingeniis accommodauit, non ſolùm vehemẽter probamus, ſed etiam in cleri noſtri aliorumque ſubditorum noſtrorum manibus perpetuò verſari cupimus. Ex quo nimirum opere ipſe Catechiſmi vſus lectoribus facilis & perſpicuus redditur. Redit autem inde, vti ab aliis multis huius viri laboribus, ad nos hæc quoque magna voluptas, quòd is eo chariſſimi filij noſtri principis Erneſti, Adminiſtratoris Friſingẽſis, pietatem tam opportunè promouet. Quem vti omnipotenti Deo, ad vſum & dignitatem eccleſiæ ſuæ alacri ſanè animo iam antè obtulimus, ita ad eius gloriam & catholicæ religionis conſolationem ſemper iuuabimus minimè inuiti. Poſteaquã igitur ſacra ſynodus Tridentina principes omnes piè in Domino hortatur ad operam ſuam ita eccleſiæ præſtandam, vt quæ ab ea decreta ſunt, ab

hære-

hæreticis deprauari ac violari non permittant, ſed ab his & omnibus deuotè recipiantur & fideliter obſeruentur, atque ad eam etiam rationem pertineant, quæ Catechiſmo Romano ſunt explicata: Nos pro officio noſtro ſubditos omnes in ſana & Apoſtolica fide retinere cupientes, prouinciarum noſtrarum populis, omnibuſque noſtris ſubditis hanc Fabricianã Catechiſmi Romani editionem, qua catholicæ eccleſiæ doctrina luculenter per quęſtiones eſt expoſita, ſeriò ac diligentiſſimè cõmendamus. Iniungimus præterea & præcipimus ſub pœna indignationis noſtræ punitioniſque grauioris, præfectis noſtris, & iudiciorum præſidibus vbiuis locorum conſtitutis, item ciuitatum & oppidorum noſtrorum magiſtratibus, vt operã dent, ſumma fide & diligentia, ne in vlla vel parochia vel ſchola aliqui irrepant qui populum vel iuuentutem doctrinis variis & peregrinis abducant: illudq; ex ordinariorum & paſtorum iudicio cumprimis prouideãt, vt quidquid vel populo in templis, vel iuuentuti in monaſteriis & ſcholis traditur doctrinæ, Catechiſmi Romani attemperetur: ita vt hic tam docentium quàm diſcentium & regula ſit & norma vnica. Optaremus certè omnes noſtros, quibus animarum cura incumbit, ita rerum diuinarum cognitione imbutos, vt ſtatim quid tradat Catechiſmus ille, percipere poſſent: ſed poſtquam quod primum eſt à nobis difficiliùs impetrari forſan poſſit, reſtat vt illud quod proximũ eſt promoueamus. Si continuata illa Catechiſmi

ferie, pleriſque fuit aut difficilior, aut moleſtior, cum nunc, iuſſu noſtro, ita partitum accipiant, vt & ſuæ intelligentiæ, & aliorum ſaluti procliuiùs ſeruire faciant. Certè ſperamus eam operam Catholicis omnibus non ingratam futuram. Nec quicquam eſt quod in hac reipublicæ perturbatione magis deſideramus, quàm eorũ, qui Chriſto nomen dederunt, animos ita ſemel videre coniunctos, vt ex Catholicæ Eccleſiæ auctoritate, quam ſymbolo fidei noſtræ profitemur, potius quàm ex priuatorum iudiciis, doctrinam religionis ſibi repetendam iudicent. Quæ res, nõ dubiũ, minorem præbebit difficultatem, ſi homines, remota pertinacia, doctrinam Catechiſmo Romano comprehenſam, in ea qua decet veneratione habeant. Vt quemadmodum vna eſt fides, aduerſus quam portæ inferi nunquam præualuerint, ita etiam ſub vno paſtore vnam eius tradendæ regulam omnes ſequantur. Hanc certè felicitatem vt toti Germaniæ optamus, ita etiam, Deo propitio, in prouinciis noſtris promouere ſemper ſtudebimus. Datum Monachij ipſo die S. Simperti Epiſcopi magni Auguſtenſis Eccleſiæ luminis. Anno nati Saluatoris 1570.

Reue-

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI, Illuſtriſſimóque Principi, Othoni, Epiſcopo Cardinali Prænestino, & Auguſtano: cæteriſq; per vtramque Germaniã à Deo patre & Domino Ieſu Chriſto, miſericordiam conſecutis præſulibus, Dominis ſuis clementiſſimis,

Andreas Fabricius Leodius S.

DEI immortalis oraculo, ad regium populi Iſraelitici faſtigium ſubuectus Dauid, cùm haberet ſibi propoſitum ſacris hymnis homines ad diuinum amorem excitare, primum illud agit, vt quæ ſit directa vel ad perditionem, vel ad æternam felicitatem via, luculenter demonſtret. Ne ſi in ipſo (quod aiunt) limine in præceps ruamus, fruſtra gradum poſtea reuocare velimus. Illud igitur principio prouidendum monet, vt peruerſorum conſuetudinem, & doctrinam fugiamus,

giamus, præcipuáſque animi voluptates, in perpetua legis Domini meditatione collocemus. Beatus, inquit, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit: Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte. Cæterùm, miſeri mortales luto terrenarum cupiditatum occæcati, hæc non intelligentes, ſtultam illam mulierem in cathedra peſtilentiæ ſedentem, conſequi, & audire, quàm ad propoſitam beatitudinem ex iugi cæleſtis ſapientiæ ſtudio, contendere maluerunt. Hæc, ſi vnquam aliàs, ſentit noſtra ætas, quanta damna hæreticorum filij non modò tartarea ſua lingua, verùm multo maximè peſtilentibus ſcriptis, quæ Catechiſmorum titulis ornare ſolent, Eccleſiæ Chriſti inferant. Nemo pio doloris ſenſu aliquando tangitur, quin magnopere publicam illam calamitatem lugere cogatur.

Sed quid interim pater ille miſericor-

diarum

diarū Deus? nunquid cōtinuit in ira pietatem ſuā? Qui finxit aures hominis, nunquid obſurauit? Qui formauit os ad loquendū, qui paſtor eſt Iſraelis; qui deducit ſicut oue Ioſeph; nūquid tot lupis ſuum inuadentibus gregem ſiluiſſe credatur? Nunquid non ſapientia clamitat & prudentia dat vocem ſuam? Quid hic Salomon? In ſummis, reſpondet, excelſiſque verticibus ſupra viam in mediis ſemitis ſtans, iuxta portas ciuitatis, in ipſis loquitur. Miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. & quidem vt Dauidis etiam reſponſum adiungamus; In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Nunquam deſtituit Eccleſiam neceſſaria verbi ſui prædicatione, qui implet omne animal benedictione, & dat eſcam in tempore opportuno. Omnes dolos, neruóſque Satan, eiuſque ſatellitium, extremis his temporibus intenderunt, vt ipſum firmamentum, & columnam veritatis, mendacia ſubuer-

ſubuerterent, vt lucem æternæ vitæ tenebris pluſquã Aegyptiacis obruerẽt. Sed qui ſemper ſuos tuetur, qui diligẽtes ſe in finẽ diligit, incredibili bonitate effecit, vt quo maiores hæreſum tenebræ, ex illo tenebrarum regno ſunt ſuſcitatæ, eo clarius lumen aliunde ſplendeſceret.

Ecce, Oecumenicæ Synodi Tridentinæ auctoritate non modò grauiora catholicæ doctrinæ capita contra noſtri temporis hæreſes decernuntur, ſed prætereà eiuſdem ſacræ ſynodi decreto Catechiſmus conſcribitur, certaque formula, & ratio Chriſtiani populi ab ipſis fidei rudimentis inſtituendi, publicè proponitur, vt nulli iam dubium eſſe poſſit, quid ſequi inter tot errores debeat, cui docendi munus in Eccleſia Catholica eſt impoſitum. Quod equidem Dei beneficium adeò excellens eſt & amplum, vt Chriſtiana reſpublica ſecundum nunquam ſenſerit, nec vllum exemplum in eo ſcribendi genere habeat. Quid enim maius, quàm in tanta orbis, & religionis con-

concussione, in tantis fidei procellis, hominibus accidere potuit, quàm Oecumenici Cõcilij auctoritate, tabulam solidissimam, qua tumentes vndique fluctus superent, accipere? Quinam spiritus sancti vis, diuináque bonitas, hac tempestate apertiùs fuisset patefacta, quàm dum inter tot vmbras, & inania virtutum simulachra, illorum iudicio, quibus claues regni cælorum potissimùm sunt traditæ, viua virtutis imago contemplanda præstatur?

Si verò dictionis puritatem, si elocutionis gratiam, si sententiarum grauitatem, si illustrem, & laudatum ordinem, si methodi vim, qua res etiam subtilissimæ, & recondita mysteria mira dexteritate hic exponuntur, consideres, nihil profectò scribi ornatius, nihil cogitari potuit perfectius. Sed illud vnum viros grauissimos, & in summo dignitatis gradu collocatos hic dolere animaduerto, non omnes, quibus hæc Catechesis scripta est, perinde ab humanis artibus, rerumque necessariarum

copijs

copiis esse instructos, vt mox, quantus hoc scripto thesaurus lateat, intelligere possint. Sensit hoc inter cæteros, Illustrissimi Principis Alberti, Comitis Palatini Rheni, ac vtriusque Bauariæ Ducis Cancellarius, Dominus Simon Eckius, magni illius Theologi Ioannis Eckij frater, cuius in summa dignitate, cùm modestiam, tum in prouehendis rebus Christianis, summam pietatem semper colui, & suscepi. Sæpius ille coram solitus est memorare, quàm molestè ferret, Catechismum illum Roman-m non sine magno populi Christiani detrimento, plerisque pastoribus minus esse familiarem, simulque vt, luce illata, eum imperitioribus faciliorem redderem, amicissimè est hortatus. Cùm autem iudicarem manum non temerè illi operi, quod tãta auctoritate in lucem produisset, esse admoliendam, traxi negotium in longum, donec tandem vidi illustrissimum ducem Albertum, clementissimum dominum meum, hoc ipsum quod Eckius optabat,

bat, tantum etiam non mihi imperare. Acceßit demum & Illuſtriſſimi ducis Erneſti, Epiſcopatus Friſingēſis adminiſtratoris, ſtudium, qui intelligens chariſſimi ſui parentis voluntatem, pro incredibili quo in catholicam religionem fertur zelo non minimos adhibuit aculeos, vt mox, quod piè & vtiliter cogitatum eſſe putabat, effectui mandaretur. Neque enim dici poteſt, quàm fœcunda omnium virtutum ſemina, piiſſimi huius principis parentes, cordi adhuc tenero iampridem impreſſerint. Ad hunc modum Anna Auſtriaca, Imperatoris Maximiliani germana ſoror, filium ſuum Erneſtum ſemper habuit, & educauit, vt eo, nemo Principum Germaniæ, iuſtiùs cum Salomone dicere poßit: Et ego filius patris mei fui: tenellus, & vnigenitus coram matre mea, & docébat me, atque dicebat: Suſcipiat verba mea cor tuū, cuſtodi præcepta mea, & viues; poßide ſapientiam, poßide prudentiam, ne dimittas eam, & cuſtodiet tē;

dilige

dilige eam, et conſeruabit te. Arripe illã, & exaltabit te, glorificaberis ab ea, cùm eam fueris amplexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. Nec delecteris in ſemitis impiorum, nec tibi placeat malorum via; fuge ab ea, nec tranſeas per illam; declina, & deſere eam: non enim dormiunt niſi malefecerint, & non rapitur ab eis ſomnus niſi ſupplantauerint. Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt. Fructus autem ex hoc pietatis ſeminario quotidie naſcentes, & ad auguſtam Bauariæ domum redeuntes, miſerandamque eorum conditionem, qui contraria faciũt, & inuſitatas colendi Dei rationes ſequuntur, quæ ibidem mox ſubijcitur ſententia, clariſſimè exponit. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, procedit, & creſcit, vſque ad perfectam diem: via impiorum tenebroſa. neſciunt, vbi corruãt.

Cauſis igitur maximis, perinde ac honeſtiſſimis incitatus, ſeriò tandem cœpi cogitare

gitare, qua ratione diuitiæ cæleſtes Catechiſmo illo concluſæ, pluribus communicari poſſent. Commentariis prolixioribus eundem explicare, videbatur non modò operoſum, verùm etiam multis, qui breuitate potiſſimùm capiuntur, minùs gratum futurum. detrahere autem quicquam illi operi, quod doctiſſimorum totius orbis Chriſtiani hominum cõſenſus approbaſſet, piaculi loco habuimus. Nec ſatis prudẽter viſus eſt nobis poſſe agere, qui occupatus vt paſtorum promoueat ſtudia, aliquid illi doctrinæ ſubducat, quam præcipuæ quæque religionis columnæ inter docendum ſequendam, & ad paſtorum inſtitutionem neceſſariam iudicaſſent. His, & aliis grauiſſimis cauſis permotus, operæ precium duxi, relicta, Catechiſmo, ordinis, & rerum ſua maieſtate, eum dumtaxat luculentis quæſtionibus diſtinguere, ex quibus rudiores quid per ſingula capita, totoque cõtextu inueſtigare ipſos oporteat, confeſtim intelligant; &, qui doctiores ſunt, alterius

Seſsio. 24, Decreto Dé reformatione. cap. 7. Cõcilij Tridentini.

labore ſuos alleuient, rebuſq; aliis ad curas eccleſiaſticas neceſſariis, impendere poſſint. Eò etiam magis hanc ingredi viã placuit, quòd intelligerem κατήχησιν eſſe eruditionẽ vocalem, Apoſtolicamq; catechizandi rationem, cuius ſpeciem in myſteriis baptiſmi etiamnum retinet eccleſia, interrogationibus, & reſpõſionibus cõſtitiſſe. Vnde etiã factũ eſt, vt, qui rudimẽta fidei tradebat, κατηχητὴς, et qui religionis cãdidatus erat, κατηχούμενος diceretur. Si quid autem, Cardinalis ampliſſime, hic deprehẽdes, quod aliquã Reipublicæ Chriſtianæ vtilitatẽ afferat, merito, plenoque iure, etiã tuũ feceris, qui tua beneuolẽtia, pietate, patrocinio, infinitiſque beneficiis, hunc hominẽ ita tibi aſtrinxiſti, vt quicquid in eo eſt dignitatis, & officij, tua celſitudine comprimis excitatũ lubẽter agnoſcat & profiteatur.

Si quid etiam, Reuerendiſſimi Antiſtites, hic vobis offeratur, quo Eccleſiarum veſtrarum neceſſitatibus ſubueniatur, primã ſcribendi occaſionem, et cauſam meritò

in eã familiã retuleritis, quæ & conſtãtia admirabili, et diuino in catholicã religionẽ zelo, & incõparabili virtutũ laude, et ſua, quæ apud me plurimũ valere debuit, auctoritate, hũc qualẽcũq; laborẽ mihi extorſit. Atque vtinã noſtro ſtudio, veſtraq; auctoritate, omnes, quibus paſcẽdi docẽdiq; munus in Eccleſia obeundũ eſt, tandẽ intelligãt, quãti ſit Oecumenici Cõcilij ſtudio rationes confutandarũ hæreſum breuiſſimas accepiſſe, neceſſariaq; inter tot errores, doctrinæ Chriſtianæ capita in prõptu habere explicata. Qua in re, ſpero, nõ parũ iuuabitur ſtudioſus, ſi marginales noſtras annotationes, quibus præter rerũ ſummam, loca affinia, ſibiq; mutuo reſpõdentia, et quæ per Synodũ Tridẽtinam ſunt explicata, indicauimus, diligenter expẽdet. Quid? quòd et ea hic accedat auctoritas, quã totus orbis ſemper ſacroſanctã iudicauit, & velut diuinã veneratus eſt? Nõ alicuius Satanæ miniſtri, qui (velut ait Propheta) ſuũ ſequatur ſpiritũ, Catechiſm° hic proponitur.

ſed Romanus, ſed eius Eccleſiæ, quam ad-
De prçſcrip. hæreticorũ. miratus olim Tertullianus: Si Italiæ, in-
quit, animum adieceris, habes Romanam,
vnde nobis quoque auctoritas præſto eſt
ſtatuta. Felix eccleſia, cui totam doctrinã
Apoſtoli cum ſanguine profuderunt. vbi
Petrus paſſioni dominicæ adæquatur: vbi
Paulus Ioannis exitu coronatur. Quod
quidem adeò verum eſt, adeò certò totam
Chriſti doctrinam huic eccleſiæ Principes
Apoſtolorum teſtamento reliquerũt, adeò
proprio ſanguine euangelij hæreditatẽ Ro-
manis conſignarũt, vt nulla hactenus fue-
rit Chriſtiani orbis pars, niſi fortè nefario
ſcelere ſe à Chriſto diuulſiſſet, quæ illã ve-
ritatis, & catholicæ fidei magiſtram ſem-
per non ſit profeſſa, Pontificemque Roma-
num in vniuerſum orbem tenere prima-
tum, Petri ſucceſſorem, verum Chriſti vi-
carium, omnium Chriſtianorũ patrẽ, &
doctorem nõ agnouerit. Ita ſenſit Oriens;
ita ſenſit Occidẽs; ita ſenſit vniuerſus Chri
ſtiani mus. Docet hoc vſus eccleſiarũ, do-

cent

cent omniũ ætatum historiæ, docẽt Concilia toto orbe habita, quæ nisi ex sententia Romani Pontificis essent celebrata, nunquam apud fideles auctoritatem obtinuerunt.

libro. 4. historiæ tripartitæ, cap. 9. & Concilio. rũ Nicen. 1.

Tanti certè est Romanæ Ecclesiæ, vnde hic Catechismus prodijt, fides, et auctoritas, vt gentes Christum professæ, vix famæ nobis notæ, non aliunde, quàm ab illa, legitimas colendi Dei rationes, certumque de dogmatibus Christianis iudicium, etiam petendum censeant. Iam nonus dumtaxat annus voluitur, quòd Abdisu homo grandæuus, ab iis populis, qui finitima Tygri fluuio loca incolunt, electus Patriarcha Assyriorum, nihil aut imbecillam ætatem, aut discrimina lõgissimi itineris moratus, non dubitauit Romam, vt ibidem cõfirmationẽ acciperet, venire. Quam nec difficulter à Pio quarto obtinuit, cùm in leuioribus quibusdam tantùm ritibus à nobis dissidẽs, in ipsis fidei dogmatibus, cum ecclesia Romana conueniret. Nec prius discessit, quàm solẽniter, de more, iureiurãdo

affirmaret, se nunquam à sanctissimis sedis Apostolicæ et Cõciliorũ decretis discessurũ, illudq; etiã summa diligẽtia acturũ, vt sui Metropolitæ et Episcopi, quos numerabat circiter quadraginta, idẽ facerẽt. De sacris præterea scripturis interrogatus, libros omnes veteris, et noui testamẽti, etiã quos Hebræi aut hæretici nõ probant, se habere respõdit: antiquos doctores Græcos, et Latinos, eosdem fere, quibus vtitur Romana Ecclesia, Chaldaicè, Syriacè, vel Arabicè versos, nõnullos etiam nobis incognitos, se bona ex parte legisse affirmauit. Dogmata autẽ cõtrouersa, velut de cõfessione auriculari, precatione pro mortuis faciẽda, canone, et cõsecratione Missæ, imaginibus, inuocatione sanctorũ, his similibus, quæ nostrorũ hominũ prauitas, nuper in dubiũ reuocauit, dicebat in regionibus suo Patriarchatui subiectis, adeo esse certa, vt nefas sit vel aliter cogitare. An nõ & Ignatius Syrus, Patriarcha Antiochenus, paucis abhinc annis cum suo, tum subditorũ nomine

lite-

literis ad Paulũ et Iulium Põtifices maximos, horum nominum tertios, datis, in rebus apud se dubiis, quid Orthodoxa, & Romana fides teneret, magno feruore edoceri petijt, et quod illa probaret, se omnino sequi velle promisit? Nec hoc obseruantiæ studio cõtẽtus, propriũ etiã legatũ Moysen Syrũ ad vtrũq; Pontificẽ misit, qui illius supremã in totũ Christianismũ potestatẽ, corã recognosceret, & omnẽ obedientiã ecclesiæ Romanę atq; eius Põtifici exhiberet. Quid verò Armenij? nõne et illi hoc nostro sæculo ad sedẽ Romanã pro ipsius recognitione, dogmatũ suæ fidei explicatione, & Præsulis confirmatione, iã tertiò suos miserũt? Quid ad hæc Indi, magno illi regi Pretoianni subiecti? Certè, vtcumq; in multis olim iudaisarint, hoc tamẽ cũ cæteris Christianis profitebantur, Ecclesiã Romanã totius Christianismi esse matricẽ. Postmodum autẽ legato ad Iuliũ tertiũ misso, se per omnia ecclesiæ Romanæ subiecerũt, & à Romano Põtifice, verã de dogmatib⁹ fidei doctrinã sibi tradi postularũt. Quis auiẽ sitre

ligionis ſtatus in aliis Indiarum ampliſſimis regnis, quæ regis Hiſpaniæ & Luſitaniæ imperata faciunt, notius eſt, quàm vt quicquam hic à nobis ſcribatur.

Et hodie illos audiemus, qui, vt ad ſuũ proſtibulum nos pertrahant, Eccleſiam Romanam, omnium Eccleſiarum matrem à piis omnibus ſemper habitam, quibuſcumque calumniis vilem faciunt? Eſtne incredibilis, ac ſtupendæ amentiæ, illius Eccleſiæ dignitatẽ, et doctrinam ſpernere, quam vſque ab annis mille ſupra quingẽtos, Barbaræ gentes immenſo terrarũ interuallo à nobis diſiunctæ, in feroci hæreſum graſſatione, in tanta Turcarum, Perſarum, ceterorumque infidelium Principũ tyrannide, in tanta rerum, Regum, & regnorum conuerſione, retinuerunt, ſequuntur, et ſacroſanctam habent? Adeóne Germani ſuæ ſalutis erunt immemores, vt cõtempto lacte, ciboque materno, quas fæces effudit amphora Saxonica, ſorbere, & allambere ſemper ſtudeant?

Pro-

Prohibete Reuerendiſſimi Patres, prohibete quantum vires ferunt, tantum furorem, prohibete huius auguſtiſſimi Imperij infamiam, prohibete animarum vobis concreditarum crudeliſſimam ſtragem. Vt oues vobis commiſſæ, ſubducto cibo noxio, paſcantur in herbis virentibus, ſedulo efficite. Salutaria, fœcundiſſimaq; veritatis paſcua, velut fidi domus Dei œconomi, ſubiectis vobis paſtoribus demonſtrate. Quod ſummus ille gregis dominici paſtor, atque adeò Chriſti vicarius vobis commẽdat, quod liberaliter vobis totius Chriſtianitatis mater communicat, qua decet obſeruantia excipite.

Si magni beneficij loco paſſim haberi ſolet opus, quod ſingulari alicuius hominis iudicio ad illuſtrationem Catholicæ fidei in vulgus ſpargitur, quanti nobis erit illud munus, quod interueniẽte œcumenici Cõcilij ſententia inceptum, quod virorũ toto Chriſtianiſmo celeberrimorum diligentia perfectum, quod ſedis Apoſtolicæ auctori-

tate corroboratũ, quod deniq; Pij quinti, quod eius Põtificis iussu est editũ: quo nemo ad clauum nauiculæ Petri sedere potest prudẽtior, nemo in propulsandis ecclesiæ periculis diligentior, nemo in religionis cultu inueniatur sanctior? Quãtũ igitur habeat dementiæ, si quantulũ nobis inest à natura acuminis, illud in frugiferis rebus, salutaribusq; præscriptis, nõmodò nõ consumamus, sed etiam in rebus deterrimis, errorumq; vanitate hebetemus. Lemniscis accipitres retinemus, ne ad quãlibet auiculã temere auolẽt; et qui in ecclesiis primã dignitatẽ acceperũt, nullũ in legẽdis auctoribus delectũ suis administris statuẽt? Canes ne quẽlibet odorẽ persequãtur, loco retrahimus, et reuocamus; et nos quiduis nullo discrimine hominibus ediscendũ proponemus? Leones, & Aquilæ dũ ambulant, vngues introrsum vertũt, ne aciẽ, aut cuspidẽ illorum retundant; & qui curandas hominũ animas susceperunt, quicquid habẽt ingenij, iis maximè scriptis nõ impẽdent, vnde aduersus grassantes quotidie hæreses

ſes ſe, ſuosque arment, & cõmuniant? vnde ſerpens malum vel arceant, vel extinguant? vnde pectus ſuum ſaluberrima doctrina reficiant? Hoc autẽ iſte Catechiſmus ea præſtat maieſtate, vt quæ priuatorum hominũ ſtudiis ad eã rẽ hactenus fuere cõparata, minꝰ ſanè roboris habere videãtur.

Si quis igitur Apoſtolicam ſcholã etiam hodie loquentẽ audire geſtiat, quæ ſit Romanorũ Catecheſis videat. In Romana eccleſia, (inquit Auguſtinus) ſemper viguit Apoſtolicæ cathedræ principatus. Si quis cognoſcere velit, quàm latè iſtius cathedræ auctoritas pateat, Ambroſiũ de illa ſcribẽtem legat; Roma, inquit, per Apoſtolici ſacerdotij principatum amplior facta eſt arce religionis, quàm ſolio poteſtatis. eſtque hæc Eccleſia Catholicis omnibus communis, proculdubio vt caput; vnde fit, vt in omnibus Romanã Eccleſiã ſequi cupiam. Quod igitur Chriſto promiſſũ eſt: Dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã, & poſſeſſionẽ tuã terminos terræ: Dominabitur à mari vſq; ad ma-

Contra Donatiſtarum pertinaciam Epiſtola 162.

De vocatione Gentium lib. 2. cap. 6 Item lib. de excellu fratris cap 7 & 3. de ſacramentis. c. 1.

ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum: hoc in Romana Eccleſia dũtaxat perſolutum eſſe cernitur. Si quis præterea inter tot hæreſum tempeſtates de veritate fidei eſſe ſecurus velit, quomodo illud aſſequatur, ex Auguſtino repetat.

Tractans illud Matth. 16. Tu es Petrus.

Illud magnum, inquit, quod fecit de Simone Petrum. Petrus autem à Petra: Petra verò eccleſia. ergo in Petri nomine ſignata eſt eccleſia. Et quis ſecurus niſi qui ædificat ſupra petram? de cuius petræ firmitate loquens etiam beatus Leo, Hæc fides, inquit, diabolum vincit, & captiuorum eius vincula diſſoluit: hæc erutos mundo, inſerit cælo, & portæ inferi aduerſus eam præualere nõ poſſunt: tãta enim diuinitus ſoliditate munita eſt, vt eam, neque hæretica prauitas, nec pagana ſuperare poterit perfidia. Si quis præterea beneficio clauiũ aliquando ingredi regnum deſideret cælorũ, illi ſe iungat eccleſiæ quæ Petrũ agnoſcit ianitorem. Eccleſia, inquit idẽ Auguſtinus, quæ fundatur in Chriſto, claues ab eo

regni

regni cælorum accipit in Petro. Si quis ſequi cupit viuam Apoſtolorum traditionẽ, & quæ ſemper incontaminata perſiſtit, fidẽ, quid Felix pontifex, qui ſuum ſanguinem in conſtantia fidei profudit, ea de re ſenſerit, ex eius ſcriptis recognoſcat. Chriſti (inquit) martyres ſanctiſsimi, de hac Romana Eccleſia ſermonem faciẽtes, oſtẽdunt, omnibuſq; manifeſtant, dicẽtes: Hæc eſt Apoſtolorũ viua traditio, hæc ſancta, & Apoſtolica mater omnium eccleſiarum Chriſti eccleſia, quæ per Dei omnipotentis gratiam, à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam errare probatur, nec ab hæreticis prauitatibus deprauata ſuccubuit: ſed, vt in exordio normã fidei Chriſtianæ percepit, ab auctoribus ſuis, Apoſtolorũ Chriſti principibus, illibata, fine tenus, manet; iuxta illud: Ego pro te rogaui Petre, vt nõ deficiat fides tua. Si quis etiam quid Apoſtolus Paulus de cathedra Romana, in qua ſedit Petrus, ſenſerit, intelligere expetat, quid Dionyſius Areopagita de martyrio

ſui

Nos pacatos reddat traditio. Dominus ita docuit, Apostoli prædicauerunt, confirmauerunt Martyres, patres obseruauerunt, Christi vicarius hoc tenet. Catechismus Romanus sic tradit, Petrus in Pio quinto ita loquitur, verè, & piè Pius sentit, omnes Catholici ita credunt. Sufficiat ad extremum dicere: Sic edoctus sum, vnã agnosco ecclesiam, vnam fidem, & vnum Dominũ: Hunc Otho Cardinalis Amplissime, Reuerendißimique in Christo patres, deprecor, vt vos ad populi Christiani vtilitatem diutissimè seruet incolumes, simulque efficiat, vt agnita ab omnibus veritate catholica, conuersisque filiorum cordibus in suos patres, & patrum in filios, hanc rempublicam aliquando suæ dignitati restituat.

FINIS.

CATECHISMI ROMANI PRÆFATIO, AGENS DE PASTORVM IN Eccleſia neceſſitate, auctoritate, officio, et pręcipuis doctrinę Chriſtianę capitibus.

Poteſtne homo ſuis relictis viribus veram ſapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes conſequi? QVAEST. I

EST ea humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, vt cùm alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipſa per ſe, magnò adhibito labore & diligentia, inueſtigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna ſalus comparatur, cuius rei in primis cauſa homo conditus, atque ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatus eſt, naturæ lumine illuſtrata cognoſcere, aut cernere nunquam potuerit. Inuiſibilia quidem Dei, vt docet Apoſtolus, à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas, verum myſterium illud, quod abſconditum eſt à ſæculis, & generationibus, ita humanã intelligentiam ſuperat, vt, niſi manifeſtum fuiſſet ſanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ ſacramenti huius in gentibus, quod eſt Chriſtus, nullo ſtudio homini ad eam ſapientiam aſpirare licuiſſet.

Homo ſibi relictus veręſapientiæ faſtigium conſcẽdere non potuit.

Conſulatur ſexta quæſt. primi articuli ſymboli & 3. quæſt. duodecimi cap. de oratione Dominica.

Ad Rom. 1.

Ad Col. 1.

Dei gratia fideique munere homo veram ſapientiã conſequitur.

Ad Rom. 10.

Vnde tam præclarum fidei munus concipitur? 2

LICET clementiſſimus ac benigniſſimus Deus intimo ſuo afflatu corda hominum emolliat aptaque reddat ad ſuſcipiendas æternæ ſalutis diuitias, extrinſecus tamen, ab ipſius mundi ori-

Ad Hebr. 1.

Prophetæ. Deus ministerio docétium fidem animis hominum instillat. Hoc luculenter docet B. Augustin. præfatione in libros de doctrina Christiana. Psal. 49. Ad Heb. 2. Christus. 2. Pet. 1. Ad Eph. 4. Apostoli & discipuli, quorum legitimi successores sunt Ecclesiarũ Pastores. Videatur principium sessionis quintæ Cõcilij Trident.

gine, multifariè, multisq; modis locutus est Patribus in prophetis, eisq; pro temporum conditione ad cælestem beatitudinem certum ac directum iter monstrauit. Fides enim est, vt inquit Apostolus, ex auditu, Auditus autem per verbum Dei. Vnde perspicuum est quàm necessaria semper fuerit ad æternam salutem cõsequẽndam doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium: siquidem dictum est: Quomodo audient sine prędicante, quomodo verò prædicabunt nisi mittantur? Sed quoniam prædixerat daturum se doctorem iustitiæ in lucem gentium, vt esset salus eius vsque ad extremum terræ, nouissimè locutus est nobis in filio, quem etiam voce è cælo delapsa à magnifica gloria, iussit vt omnes audirent, eiusq; præceptis obtemperarent. Deinde verò filius alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & doctores, qui verbum vitæ annuncient.

3 *Cur externa Pastorum opera in tradendis fidei mysteriis vti voluit Deus?*

Nec circumferremur tanquam paruuli fluctuãtes omni vento doctrinæ, sed firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in spiritu sancto.

4 *Quomodo igitur verba Pastorum Ecclesiæ sunt recipienda?*

Nec quis verbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tanquam verbum hominum, sed sicut verè est, verbum Christi acciperet, ille ipse Saluator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, vt diceret: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit, quod quidem non de ijs tantum quibus cum sermo habebatur, intelligi voluit, verum de omnibus etiam qui legitima successione docendi

Lucæ 10. Quanta sit auctoritas euãgelizantium. Concilij Tridẽtinæ sessio-

cendi munus obirent, quibus se omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi affuturum esse pollicitus est. ne 23. ca. 4. de creti de sacra mēto ordinis. Matth. 28.

Estne veritate iam manifestata, hodie etiam necessum Pastores verbum Dei prædicare? 5

CVM hæc diuini verbi prædicatio nunquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certè hoc tempore maiori studio, & pietate elaborandum est, vt sana, & incorrupta doctrina, tanquam pabulo vitæ, fideles nutriantur, & cōfirmentur. exierunt enim falsi Prophetæ in mundum, de quibus dicit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant, non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, vt variis doctrinis, & peregrinis Christianorum animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longè progressa est, vt nullis ferè certis finibus contineri posse videatur, ac nisi Saluatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmauit, vt portæ inferi aduersus eā præualere nunquam possint: maximè verendum esset, ne hoc tēpore, tot vndique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret. Nam, vt omittamus nobilissimas prouincias, quæ olim veram, & Catholicam religionem, quam à maioribus acceperant, piè, & sanctè retinebant, nunc autem derelinquentes viam rectam, errauerunt, atque in eo se maximè pietatem colere palam profitentur, quod à patrum suorum doctrina quàm longissimè recesserunt. nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Reipub. angulus inueniri potest, quò hæc pestis occultè irrepere non tentarit.

Verbi Dei perpetua in Ecclesia prædicatio. Matth. 28. Infra de Sacramento ordinis quæst. 3. & 4. Hier. 23.

Matth. 16.

Quo astu hæretici sint vsi ad impia dogmata infunden da.

6 *Quibus potissimum modis hæretici Christianorum animos depravare studuerunt?*

QVI fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cùm fieri nullo modo posse intelligerent, vt cùm omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idē alia ratione aggressi, multò facilius ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus Catholicam fidem euertere conati sunt, à quibus tamē cauere, cùm apertam hæresim continerent, nō magni fortasse laboris ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt: qui cùm pietatis speciem præ se ferrent, incredibile est, quàm facilè incautos simplicium animos deceperint.

Catechismorum apud hæreticos pernicies.

7 *Quomodo pestilentibus Pseudoprophetarum vocibus, & scriptis fuit occurrendum?*

PATRES Oecumenicæ Tridentinæ Synodi, cùm tanto, & tam pernicioso huic malo salutarē aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non satis esse putarunt, grauiora Catholicæ doctrinæ capita, contra nostri temporis hæreses decernere: sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, vt certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeundum esset.

Trid. Syn. sessione vltima sub finem.

Duplex antidotum pestis grassantis.

Primum.

Secundum.

8 *Quid necessum fuit Oecumenici Concilij studio, summiq; Pōtificis auctoritate, post tot doctrinæ Christianæ conscriptas institutiones, nouum Catechismum pastoribus proponere?*

MVLTI quidem in hoc scriptionis genere, cum magna pietatis, & doctrinæ laude versati sunt: sed tamē patribus visum est maximè referre, si liber

Comparatio huius Catechismi cū aliis Catholicorū Catechismis.

si liber sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi vel omnes alij, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelem ædificationem possint: Vt quemadmodum vnus est Dominus, vna fides, ita etiam vna sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiẽdi, communis regula, atque præscriptio.

Editionis huius Catechismi ratio. Vide secundã quæstionẽ primi capitis de symbolo Apostolorum.

Súntne igitur exactè vniuersa nostræ religionis dogmata hîc discussa? 9

CVM multa sint quæ ad Christianæ religionis professionem pertinere videantur, nemo existimet, illud Sanctæ Synodi propositum fuisse, vt omnia Christianę fidei dogmata, vno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur vniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti operis fuisset, & instituto minus conuenire, perspicuum est: sed quoniam parochos, sacerdotesq; animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maximè propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri voluit, quæ hac in re pium pastorum studiũ, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita versati fuerint, adiuuare possent. Quæ cum ita sint, antequã ad ea sigillatim tractãda accedamus, quibus huius doctrinæ summa cõtinetur, institutæ rei ordo postulat, vt pauca quędam exponantur, quę pastores considerare, sibiq; ante oculos proponere in primis debent.

Pastoribus præcipue seruit hęc instructio, & per eorum ministerium omnibus Christianis.

Multa, quę ad Pastoris officium pertinẽt tractãtur ferè posteriori parte cuiusq; sessionis Concilij Tridentini vbi agitur de reformatione.

Cùm Pastores animarum hîc instituendi suscipiantur, quid illi potissimum, vt rite suo fungantur munere, cõsiderabũt? 10

QVONIAM omnia eorum, consilia, labores, & studia, ad certum finem erunt referenda, Duo

Pastores omnem suam doctrinam eò debent primum

referre, vt omnes intelligãt quantum beneficiũ Deus generi humano per Christum præstiterit.

sunt, quæ sibi ante oculos proponere in primis debent. Illud autem primum videtur esse, vt semper meminerint omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendi, vel potius, quemadmodum Saluator noster ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum,

Ioan. 17. & quem misisti, Iesum Christum. Quamobrem in eo præcipuè Ecclesiastici doctoris opera versabitur, vt fideles scire ex animo cupiant, Iesum

2. Cor. 2. Christum, & hunc crucifixum: sibique certò persuadeant, atque intima cordis pietate, & religione credant, aliud nomen non esse datum hominibus sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri: siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris. At verò, quia in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus:

Act. 4. proximum est & cum eo, quod diximus, maximè

1. Ioan. 2. Secundũ quo Pastores docẽ do debẽt respicere, sunt mãdata Christi ad quæ subditi sunt excitandi.

coniunctũ, vt simul etiam ostendat vitam à fidelibus non in otio, & desidia degendam esse, verum oportere, vt quemadmodum ipse ambulauit, ita & nos ambulemus, sectemurque omni studio iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, mãsuetudinem: dedit enim semetipsum pro nobis,

1. Ioan. 2. Opera esse fidei adiungẽda, nec quenquam in hac sola sibi debere blãdiri clarè ostenditur cap. 11. sessionis 6. Concil. Triden. & cã. 20. eiusdem.

vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quæ Apostolus Pastoribus præcipit vt loquantur, & exhortentur. Cùm autem Dominus, ac Saluator noster non solùm dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, legem, & Prophetas ex dilectione pendere, Apostolus deinde confirmarit, charitatem esse finem præcepti, ac legis plenitudinem, dubitare nemo potest, hoc tanquam præcipuum munus, omni diligentia curandum esse, vt fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam, excitetur ac diuino quodam ardore incensus, ad summum

Paulus præcipit Pastoribus vt fideles excitent ad pietatis opera.

2. ad Ti. 1. Ad Rom. 13.

illud,

illud, & perfectiſſimũ bonum rapiatur, cui adhærere, ſolidã, & veram felicitatẽ eſſe is planè ſentit, qui illud Prophetę dicere poterit: Quid enim mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram? Hęc nimirum eſt via illa excellentior, quam idẽ Apoſtolus demonſtrauit, cum omnẽ doctrinæ & inſtitutionis ſuæ rationẽ ad charitatẽ, quæ nunquã excidit, dirigeret. Siue enim credendũ, ſiue ſperãdum, ſiue agendum aliquid proponatur, ita in eo ſemper charitas Domini noſtri commendari debet, vt quiuis perſpiciat, omnia perfectè Chriſtianæ virtutis opera, non aliunde, quàm à dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quàm ad dilectionem, referenda eſſe.

Solida felicitas hominis eſt Deo integre per amorẽ adhærere. Pſal. 72. 1. Cor. 13. Omnis doctrina Catholico doctori ad charitatẽ dirigenda. Declaratur quomodo plenitudo legis ſit dilectio. Virtus nulla perfecta ſine charitate.

An ſatis fuerit Paſtores ad duos illos fines inter docendum reſpicere? II

CVM in omni re tradenda plurimum interſit, vtrum hoc, an illo modo aliquid doceas, tum verò hoc in Chriſtiani populi inſtitutione maximi momenti exiſtimandum eſt. Obſeruanda eſt enim audientiũ ætas, ingenium, mores, cõditio, vt qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur, vt & omnes Chriſto lucrifaciat, & ſeipſum fidelem miniſtrum, & diſpenſatorem probare poſſit, ac veluti ſeruus bonus & fidelis, dignus ſit, qui ſuper multa conſtituatur à Domino. Neque verò vnius tantum generis homines fidei ſuæ commiſſos eſſe arbitretur, vt præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atq; ad veram pietatẽ inſtituere æquè oẽs fideles poſſit: ſed cùm alij veluti modò geniti, infantes ſint, alij in Chriſto adoleſcere incipiãt, nonnulli verò quodã modo confirmata ſint ætate, neceſſe eſt diligenter cõſiderare, quibus lacte,

Paſtori auditorum circũſtantię conſiderandæ & inter docẽdũ ad captũ cuiuſq; reſpiciendũ. 1. Cor. 9. 2. Cor. 4. Matth. 25.

1. Pet. 2.

1.Cor.3. Ad Heb.5. Ad Eph.4. quibus ſolidiore cibo opus ſit, ac ſingulis ea doctrinæ alimẽta prębere, quę ſpiritũ augeãt, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Id verò Apoſtolus in ſeipſo omnibus obſeruandum indicauit, cùm dixit ſe Græcis & barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitorem eſſe: vt videlicẽt intelligerent, qui ad hoc miniſterium vocati ſunt, ita in tradẽdis fidei myſteriis, ac vitæ præceptis, doctrinam ad audientium ſenſum, atque intelligentiam accommodari oportere: vt cùm eorum animos, qui exercitatos ſenſus habent, ſpirituali cibo expleuerint, ne interim paruulos fame perire patiãtur, vt qui panem petant & non ſit qui frangat eis. Neque verò cuiuſquam ſtudium in docendo retardari debet, propterea quòd interdum neceſſe ſit auditorem earum rerum præceptis inſtrui, quę leuiores & humiliores videntur, nec ſine moleſtia ab ijs potiſſimũ tractari ſolent, quorum animus in ſublimium rerum contemplatione verſatur, ac conquieſcit. Nam ſi ipſe æterni patris ſapientia in terras deſcendit, vt in carnis noſtræ humilitate, cæleſtis vitæ pręcepta nobis traderet, quem non compellat charitas Chriſti, vt paruus fiat in medio fratrum ſuorum, & tanquã nutrix fouens filios ſuos, ita cupidè proximorum ſalutem deſideret, vt, quod de ſeipſo Apoſtolus teſtatur, eis velit non ſolum Euangelium Dei, ſed etiam animam tradere.

Ad Rom.1.

Paulus veri Paſtoris exẽplar.

Ab exemplo Chriſti.

1.Theſ.2.

Ibidem.

12 *Cum Deus viſibilem ſui præſentiam nobis ſubduxerit, vnde Paſtores eius verbum hauriant?*

Doctrina fidei Catholicę cõtinetur ſcriptura & tra-

OMNIS doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradẽda ſit, verbo Dei continetur, quod in ſcripturam, traditionesque diſtributum eſt. itaque in harum rerum

rerum meditatione Paſtores dies, noctesq; verſabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum ſcriptam, omnes, quicunque animarum curæ præpoſiti ſunt, ad ſe pertinere exiſtimabunt. eſt autem hæc admonitio in hũc modum: Attẽde lectioni, exhortationi, & doctrinæ; eſt enim omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiẽdum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Sed quoniam quę diuinitus tradita fuerunt, multa ſunt & varia, vt nec ita facilè aut animo comprehendi, aut etiam mente comprehenſa, memoria teneri poſſint, vt cùm ſe obtulerit docendi occaſio, eorum parata ſit, & prompta explicatio, ſapientiſſimè maiores noſtri totam hanc vim, & rationem ſalutaris doctrinæ, in quatuor hæc capita redactam, diſtribuerunt, Apoſtolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Chriſtianæ fidei diſciplina tenẽda ſunt, ſiue ad Dei cognitionem, ſiue ad mundi creationem & gubernationem, ſiue ad humani generis redemptionem ſpectent, ſiue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem ſigna ſunt, & tanquam inſtrumenta, ad diuinam gratiam conſequendam, hæc ſeptem ſacramentorum doctrina complectitur. Vt iam verò quæ ad leges referuntur, quorum finis eſt Charitas, Decalogo deſcripta ſunt. Quidquid denique ab hominibus optari, ſperari, ac ſalutariter peti poſſit, vt Dominica precatione comprehenditur. Quare ſequitur, vt, explanatis quatuor his, quaſi communibus ſacræ ſcripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ Chriſtiano homini diſcẽda ſunt, deſiderari poſſit.

ditionibus, tũ de Symbolo, Sacramentis, Decalogo, oratione Dominica.

1. Tim. 4.
2. Tim. 3.

De verbo Deĩ ſcripto, & nõ ſcripto extat peculiare decretum ſeſſione 4. Concilij Tridentini.

Traditionum Eccleſię varietas.

Traditiones in quatuor capita diſtributæ.

Primum.

Secundum.

Tertium.

1. ad Ti. 1.

Quartum.

Traditionum quatuor capita ſunt veluti cõmunes ſcripturæ loci, ad quorum alĩquod omnis labor docẽtis reſpicere debet.

13 *Qua præcipuè methodo utentur Parochi in explicando Euangelio?*

QVOTIES vſu venerit, vt illi aliquem interpretentur Euangelij, vel quemuis alium diuinæ ſcripturælocum, intelligant, eius loci, quicunque is fuerit, ſententiam cadere ſub vnum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quò, tanquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum ſit, confugient, exempli cauſa, ſi explanandum ſit illud euangelium primæ Dominicæ Aduentus: Erunt ſigna in ſole & luna, &c. quæ ad eam rationem pertinēt, tradita ſunt illo Symboli articulo, Venturus eſt iudicare viuos, & mortuos: quibus inde aſſumptis Paſtor vna, eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi & interpretandi munere, hanc conſuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri vniuerſam diuinæ ſcripturæ vim atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis & tempori accommodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui initiandis Chriſto Domino, & in eius diſciplina inſtituendis hominibus, à fidei doctrina initium fecerunt, operæ pretium duximus quæ ad fidem pertinent, prius explicare.

Luc. 10. cap. Paſtores Eccleſiarum debere ſuas cōciones iuxta huius Catechiſmi doctrinam inſtituere, ſtatuitur cap. 7. Decreti de reformatione ſeſſionis 24. Concil. Trid.

A fidei doctrina incipiendū. De fide, & ſymbolo fidei pars prima.

CATE-

CATECHISMI ROM. PARS PRIMA, DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI,

CAPVT I.

Quid est Fides, & quæ eius ad salutem necessitas? 1

IN diuinis literis multiplex est fidei significatio, nos autē hîc de ea loquimur, cuius vi omnino assentimur iis, quæ tradita sunt diuinitus. Hāc autē ad saluté cōsequēdam esse necessariā, nemo iure dubitabit, præsertim cùm scriptum sit: Sine fide impossibile est placere Deo. Cùm enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit quàm vt humanæ mētis acie perspici possit, necesse ei erant ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius virtus efficit, vt id ratum habeamus quod à Deo traditū esse sanctissimæ matris Ecclesiæ auctoritas cōprobarit, nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs quorū Deus auctor est, qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidē, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autē quamquam latè pateat, & magnitudine, ac dignitate differat (est enim sic in sacris literis, Modicę fidei, quare dubitasti? & magna est fides tua: &, Adauge nobis fidem: item, Fides sine operibus mortua: &, Fides, quæ per charitatē operatur) tamen est idem genere, & diuersis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio conuenit. Quàm verò fructuosa sit, & quantā ex ea vtilitatē capiamus, in articulorum explicatione dicetur.

Ad Hebr. 11. Quàm sit fides ad iustificationem & salutē consequendā necessaria reperatur ex sessione 6. Cōcilij Tridentini, Decreto de iustificatione, præsertim ca. 6. 7. 8.

Fidei definitio illustratur. Quod autem sit Ecclesiæ de vero sensu scripturarum, & verbi Dei iudicare, sessione 4. Concil. Trid. Decreto de editione & vsu sacrorum librorum ostēditur.

Fides Catholica etsi vna sit, tamen ex personarum qualitat. diuersos habet gradus.

Matth. 14. Lucæ. 17. Matth. 15. Ad Gal. 5. Iacob. 5. Mar. 16.

Quando

2 *Quando, & qua de cauſſa, duodecim fidei capita ab Apoſtolis ſunt tradita?*

QVAE primum Chriſtiani homines tenere debent, illa ſunt, quæ fidei duces, doctoresq; ſancti Apoſtoli, diuino ſpiritu afflati, duodecim Symboli articulis diſtinxerunt. Nam cùm mandatum à Domino accepiſſent, vt pro ipſo legatione fungentes, in vniuerſum mundum proficiſcerentur, atque omni creaturæ Euangelium prædicarent, Chriſtianæ fidei formulam componendã cenſuerunt, vt ſcilicet id ipſum omnes ſentirent, ac dicerent, neque vlla eſſent inter eos ſchiſmata, quos ad fidei vnitatem vocaſſent, ſed eſſent perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia.

Matth. 28.

3 *Cur breuis illa fidei formula Symbolum eſt vocatum?*

HANC Chriſtianæ fidei & ſpei profeſſionem à ſe compoſitam, Apoſtoli Symbolum appellarunt, ſiue quia ex variis ſententiis, quas ſinguli in commune contulerunt, conflata eſt, ſiue, quia ea veluti nota, & teſſera quadam vterentur, qua deſertos, & ſubintroductos falſos fratres, qui Euãgelium adulterabant, ab iis, qui verè Chriſti militiæ ſacramento ſe obligarent, facilè poſſent internoſcere.

4 *Quid Chriſtiano præcipuè credendum eſt, quotq; ſunt Apoſtolici Symboli partes?*

CVM multa in Chriſtiana religione fidelibus proponuntur, quorũ ſigillatim, vel vniuersè certam & firmam fidem habere oportet, tum verò illud primo, ac neceſſario omnibus credendum eſt, quòd veluti veritatis fundamentum, ac ſumma de diuinæ eſſentiæ vnitate, & trium perſonarum diſtinctione, earumq; actionibus quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipſe

Chriſtiano præcipuè credendum eſt quod Deus ſit vnus & vnus.

ipſe nos docuit. Huius myſterij doctrinam breuiter in ſymbolo Apoſtolorum cõprehenſam eſſe, Parochus docebit. Nam vt maiores noſtri, qui in hoc argumẽto piè & accuratè verſati ſunt, obſeruauerunt, in tres potiſſimum partes ita diſtributum videtur, vt in vna, diuinæ naturæ prima perſona, & mirum creationis opus deſcribatur: in altera ſecunda perſona, & humanæ redemptionis myſterium: in tertia, tertia item perſona, caput, & fons ſanctitatis noſtræ, variis, & aptiſſimis ſententijs concludatur. Eas autem ſententias, ſimilitudine quadam à patribus noſtris frequenter vſurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis diſtinguuntur: ita etiam in hac fidei cõfeſſione, quidquid diſtinctè, & ſeparatim ab alio nobis credendum eſt, rectè, & appoſitè articulum dicimus.

Symboli Apoſtolici tres partes tribus perſonis diuinis ſunt accõmodatæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Singulæ ſymboli ſentẽtiæ, quæ ſunt veluti fidei Apoſtolicæ decreta, cur articuli vocati.

Quid articulus.

DE PRIMO SYMBOLI ARTICVLO,

CAPVT II.

Quis eſt primus articulus, & quæ eius ſententia? I

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli, & terræ.

Primi articuli breuis expoſitioque poſtea minutim examinatur.

HIS verbis ea ſententia ſubiecta eſt: certò credo, ac ſine vlla dubitatione profiteor Deum Patrem, primam ſcilicet Trinitatis perſonam, qui ſua omnipotenti virtute cælum ipſum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque eum ſolum corde credo, & ore confiteor, verùm ſummo ſtudio ac pietate ad illum veluti

Singula Symboli verba diligenter sunt expendenda.

luti summum & perfectissimum bonum, contẽdo. Hæc igitur sit breuis quædam primi huius articuli comprehensio. Sed quoniam magna mysteria in singulis ferè verbis latent, ea nũc diligentius Parocho perpendenda sunt: vt quantum Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam cõtemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

2 *Quis in materia fidei Euangelicæ dicitur credere?*

Verbi huius, Credo, in materia fidei euãgelicæ acceptio & professio.

CREDENDI VOX, hoc loco putare, existimare, opinari, non significat, sed vt docent sacræ literæ, certissimę assensionis vim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperienti, firmè constanterque assentitur. Quãobrem is credit (quod ad huius loci explicationẽ attinet) cui aliquid sine vlla hæsitatione, certum, & persuasum est. Neque verò existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit: etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus eum qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, vt non sit nobis opertum Euangelium, sicut iis qui pereunt.

Conferantur hæc cũ quęst. 1. superioris capitis.

Fidei notitiã, propter infallibilem quæ à Deo mẽtibus infunditur, veritatem esse certam. 2. Cor. 2.

3 *Virum curiosus veritatis quæ semel Ecclesiæ fuit reuelata, indagator, verè credat?*

Curiosus veritatis indagator est modicæ fidei.

EX ijs quæ dicta sunt, consequitur eum, qui cælesti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim cùm iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumque rationem, & causam perquirendum nobis proposuit, sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, vt animus in æternæ veritatis notitia

ritia conquiescat. Ac profecto cùm Apostolus testetur: Deus verax est, omnis autem homo mendax: si arrogantis, & impudentis hominis est, graui, ac sapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea vrgere, vt quod dixerit, rationibus aut testibus probetur: cuius temeritatis, atque adeò stultitiæ fuerit, Dei voces audientem cælestis, ac salutaris doctrinæ rationes requirere? Fides itaque, secluſa omni non solum ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est.

Ad Rom. 3.

A minori ad maius.

Fides nō fert ambiguitatē, nec demōstrationem requirit.

An ad perfectionem fidei satis sit intimum mentis assensum veritati præbere? 4

ILLVD præterea doceat Parochus, cum, qui dicit credo, præterquam quod intimum mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, quod animo incluſum habeat, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eumspiritū habere, quo fretus Propheta dixit: Credidi propter quod locutus sum: imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: Non possumus, quæ vidimus, & audiuimus, non loqui: Diui Pauli præclara illa voce excitari. Non erubesco Euangelium: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Item quo maximè huius sententiæ veritas confirmatur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Fidei actus interior & exterior.

Actio fidei interior voce declaranda.

Psal. 115.

Act. 4.

Ad Rom. 1.

Ad Rom. 10.

Quid illa Symboli particula, in Deum, fidelibus meditandum exhibet? 5

HVIC Christianę sapientię dignitatē, & pręstātiā, ex eaque, quantū diuinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datū est, statim ad rei prę

Christianę sapientiæ, quæ fide, spe et charitate perficitur, dignitas-

stantissimæ,

ſtantiſſimæ, maximeque expetendæ cognitionem quaſi fidei gradibus aſcendere.

6 *Quantum differt Chriſtiana de Deo ſapientia, à Philoſophica rerum diuinarum notitia?*

Profuerit hęc cõterre cu ijs quę de cæleſti & perfectiori Dei cognitione quæſit. 6. articulo 12. explicãtur.

Obſcurã quã dam Dei cognitionẽ Philoſophia vix præſtat.

Chriſtiana ſapientia ad certam Dei notitiam adducit.

MVLTVM inter ſe differũt Chriſtiana Philoſophia, & huius ſæculi ſapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab affectibus, & ab ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt longos labores, vix tandem inuiſibilia Dei contemplatur, primamq; omnium rerum cauſam & auctorem agnoſcit, atque intelligit: contrà verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, vt in cælum nullo labore penetrare poſſit, atque diuino ſplendore colluſtrata, primum quidem æternum ipſum luminis fontem, deinde quæ infra ipſum poſita ſunt, intueri; vt nos vocatos eſſe de tenebris in admirabile lumen, quod eſt apud Apoſtolorum principem, cum ſumma animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primo ſe in Deum credere profitẽtur, cuius maieſtatem, ex Ieremiæ ſententia, incomprehenſibilem eſſe dicimus: Lucem enim, vt ait Apoſtolus, inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt; cùm enim ad Moyſen loqueretur, Non videbit me, inquit, homo & viuet. Nam vt mens noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perueniat, neceſſe eſt eam omnino à ſenſibus abſtractam eſſe: cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita ſint, non reliquit tamen Deus, vt inquit Apoſtolus, ſemetipſum ſine teſtimonio, bene faciẽs, de cælo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ cauſa fuit Philoſophis, nihil

3. Pet. 2.

Iere. 13.

1. ad Ti. 6.

Exod. 33.

Act. 14.

Deus ſuã excellentiam & bonitatem Ethnicis, qui ſe magis à terrenis ſenſibus abducerẽt per ea quæ facta ſunt, oſtenta uit.

hil abiectum de Deo sentiendi,&, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admistum est, ab eo lōgissimè remouendi; cui etiam bonorum omnium perfectam vim, & copiam tribuerunt, vt ab eo,tanquam à perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia, ad omnes creatas res,atque naturas,perfecta,bona dimanent: quem sapientem, veritatis auctorem, & amantem,iustum,beneficentissimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur: cuius immensam & infinitam virtutem omnem complentem locum pertingentem esse dixerunt. Hoc ex diuinis literis longè melius constat, & illustrius, vt illo loco, Spiritus est Deus:item, Estote vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est: tum oīa nuda,& aperta sunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarū sapientię,& sciētię Dei: deinde Deus verax est:&, Ego sum via, & veritas, & vita: præterea,Iustitia plena est dextera tua,denique, Aperis tu manum tuā, & imples omne animal benedictione: postremò, Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Et si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades:si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, &c. Et, Nunquid non cælum, & terrā ego impleo, dicit Dominus?Magna & præclara hæc sunt: quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritate consentanea & cōsequentia ex rerum effectarum inuestigatione Philosophi cognouerunt; quamquam in eo etiā cælestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est, vt quæ viri tantum sapientes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoq, & imperitis hominibus statim

Certius & clarius se Deus hominibus cognoscendum præbuit suo verbo.

Ioan.4.
Matth.5.
Ad Heb.4.
Ad Rom.11.
Ad Rom.3.
Ioan.14.
Psal.17.
Psal 144.
Psal.138.

Hier.23.

Ad Philosophicā de Deo notitiam cur necessaria fuerit fidei doctrina.

pateant, atque in promptu sint: verùm vt rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior, atq; ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quàm si eas ipsas res, humanæ scientiæ comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto præstantior diuini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed propriè credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinæ essentiæ vnitatem, & trium personarum distinctionem, tum verò ipsum Deum esse vltimum hominis finem aperiunt, à quo cælestis, æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem à Diuo Paulo didicimus, Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an eius generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eundem Apostolum Esaias Propheta his verbis ostendit: A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.

Fidei summa Symbolo cõprehensa.

ad Heb. 11.

1. Cor. 2.

Isa. 64.

7 *Cur vnum Deum esse, non plures Deos confitendum?*

QVIA cum Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri nõ potest, vt id quod summum atque absolutissimum est, inueniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi conuenit. Hoc autem multis sacrarum literarum locis cõprobatur, scriptũ est enim, Audi Israël Dominus Deus noster, Deus vnus est. præterea est Domini iussum: Non habebis Deos alienos coram me, deinde per Prophetam sæpe admonet: Ego primus, & ego nouissimus, &

Deut. 6.

Exod. 20.

Isa. 44. 48. 41.

absque

absque me non est Deus. Apostolus etiam palam testatur, Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma. Ad Ephe. 4.

Quomodo creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur? 8

QVOD sacræ literæ prophetas, & iudices Deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures Deos stultè & impiè finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionem quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur, natura, substantia, essentia vnum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in Symbolo Nicęni Concilij dictum est, Christiana fides credit, & profitetur, sed altius etiam ascendens ita vnum intelligit, vt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneretur: de quo nobis mysterio nũc dicere incipiẽdum est.

Prophetæ & iudices interdum Dij vocãti propter excellentẽ quãdam virtutẽ, quæ in illis elucebat. Vide quæst. 6. vlt. articuli.

9

Quomodo Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem Christianorum pater dicitur?

QVONIAM Patris vox non vna ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem nõ attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, à qua res ortæ essent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumque ordinem & statum conseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quẽadmodum eũ, à quo familia propagata est, cuiusq; cõsilio, & imperio regitur, patrem vocabãt: Ita hac ratione factũ est, vt Deum, quem omnium rerum opificẽ, & rectorẽ agnoscebant, Patrem appellari voluerint. eodem nomine sacræ etiã literæ vsæ sunt, cùm de Deo loquentes

Deus primaria & generali ratione dicitur hominũ pater, quia eos, vt res cæteras produxit & singulari prouidẽtia gubernat. Hac de re plura initio capitis noni de oratione Dominica.

quentes vniuersorum creationem, potestatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam iudicarent. legimus enim: Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? & alibi: Nunquid non pater vnus omnium nostrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? At verò multo frequentius, & peculiari quodam nomine, præsertim in noui Testamenti libris, Deus Pater Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore; sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & simus: quod si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, nec confunditur vocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, siue præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum Patrem se credere profitentur.

t. 23.
ach. 2.
s secundo
liarius di
r pater fi-
um pro-
adoptio-
.

Rom. 8.
e obiter
attigitur
us quæ. 7.
precatione
minica ex-
abuntur.
oan. 2.
Rom. 8.
Heb. 2.

10 *Quid audito Patris nomine, præterea Christianis meditandum venit, quidq; de distinctione personarum in diuinis sentiendum est?*

meditatio
a nomen
er, in diui-
& de per-
arum pro-
etatibus.

PRAETER eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito ad altiora mysteria mẽtem erigendamesse Parochus docebit. Quod enim in luce illa inaccessibili, quã inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidẽ poterat, id patris vocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen in vna diuinitatis essentia non vnam tantum personam, sed personarum distinctionẽ credendam esse. Tres enim sunt in vna diuinitate personæ, Patris, qui à nullo genitus est; Filij, qui

tiò Patris
nen vnius
ntiæ plu-
esse per-
ns arguit.

ante

ante omnia ſæcula à Patre genitus eſt. Spiritus ſancti, qui itidem ab ęterno ex Patre, & filio procedit. At qui pater eſt in vna diuinitatis ſubſtantia prima perſona, qui cum vnigenito Filio ſuo, & Spiritu ſancto, vnus eſt Deus, vnus eſt Dominus, non in vnius ſingularitate perſonæ, ſed in vnius Trinitate ſubſtãtiæ. Iã verò hæ tres perſonæ, cum in ijs quidquam diſſimile, aut diſpar cogitare nefas ſit, ſuis tantummodo proprietatibus diſtinctæ intelliguntur. Pater ſiquidem ingenitus eſt: Filius à Patre genitus: Spiritus ſanctus ab vtroque procedit. Atq, ita triũ perſonarũ eandẽ eſſentiã, eandẽ ſubſtantiã cõfitemur, vt in cõfeſſioneverę, ſempiternęq; Deitatis, & in perſonis ꝓprietatẽ & in eſſentia vnitatẽ, & in Trinitate æqualitatẽ piè, & ſanctè colendam credamus. Nam quod patris primam eſſe perſonam dicimus, hoc non ita accipiendum eſt, perinde ac ſi aliquid in Trinitate prius, aut poſterius, maius aut minus cogitemus, abſit enim hæc à fideliũ mentibus impietas, cùm eandem æternitatem, eandem gloriæ maieſtatem in tribus perſonis Chriſtiana religio prędicet. Sed patrem propterea, quod ipſe ſit principium, ſine principio, primam eſſe perſonam, verè, & ſine vlla dubitatione affirmamus: quæ quidem vti patris proprietate diſtincta eſt, ita in vnam illam præcipuè hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: ſemper enim Deum ſimul & Patrem fuiſſe nobis ſignificatur, cum Dei & Patris nomina coiuncta in hac cõfeſſione pronunciamus. Verùm quoniam in nullius rei, quàm huius õnium altiſſimæ, ac difficillimæ notitia atque explicatione, aut periculoſius verſari, aut grauius errare poſſumus, doceat Parochus, religioſè retinenda eſſe eſſentiæ & perſonæ propria vocabula, quibus hoc myſterium ſignificatur, & ſciant

Trinitas non ex diſſimilitudine eſſentiæ, ſed externa diſtinctione proprietatũ, quæ in perſonis diuinis inueniũtur, ęſtimanda eſt.

In Trinitate nihil maius aut minus.

Primæ Trinitatis perſonæ cur Patris nomen tribuatur.

Vt Deus æternus, ita primæ Trinitatis perſonæ.

Patris proprietas æterna.

Diuinitatis vnitas ex essentia, Trinitas, ex personis metienda. Prouerb. 25.

fideles vnitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius vocis: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: satis enim videri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos à Deo (cuius oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos esse. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti. rursus: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. oret tamen assiduè, ac precetur Deum & Patrem, qui vniuersa ex nihilo condidit, disponitque omnia suauiter, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit. oret, inquam, sine intermissione qui diuino beneficio hæc credit, vt aliquando in æterna tabernacula receptus dignus sit qui videat, quę tanta sit Dei Patris fœcunditas, vt seipsum intuens, atque intelligens, parem & æqualem sibi filium gignat: quóue modo duorum idem planè & par charitatis amor, qui spiritus sanctus est, à Patre & Filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat: atque ita diuinæ Trinitatis vna sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

Matth. 28.

1. Ioan. 5.

Precibus agẽdum apud Deum, vt altissimum Trinitatis mysterium fide hic tantum comprehẽsum aliquãdo re ipsa degustemus.

11 *Qua ratione hic Deum omnipotentem etiam confitemur?*

Dei maiestas multis nominibus in scripturis exponitur. Omnipotẽtia Deo frequentius tribuitur.

SOLENT sacræ literæ multis nominibus Dei summam vim, & immensam maiestatem explicare, vt ostendant quanta religione & pietate illius sanctissimum numen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissimè tribui. Ipse enim de se dicit: Ego Dñs omnipo-

omnipotẽs. & rurſus Iacob, cùm filios ad Ioſeph mitteret, ita illis precatus eſt: Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem: deinde verò in Apocalypſi ſcriptum eſt: Dñs Deus qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotẽs. & alibi: Dies magnus Dei omnipotẽtis appellatur. Nonnunquam etiam pluribus verbis illud idem ſignificari ſolet. Atque huc pertinet quod dicitur: Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Nũquid manus Domini inualida eſt? item: Subeſt tibi, cùm volueris, poſſe, & alia generis eiuſdẽ, ex quibus variis dicẽdi formis id percipitur, quod vno omnipotentis verbo comprehendi perſpicuũ eſt. Intelligemus autem hoc nomine, nihil eſſe, nihil animo, & cogitatione fingi poſſe, quod Deus efficere nequeat: etenim non ſolum hæc, quæ tametſi maxima ſunt, aliquo tamẽ modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi poteſtatem habet, nimirum vt omnia ad nihilum recidant, atque vt plures mundi ex nihilo repẽte exiſtant, verùm etiam multa maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti & intelligentiæ ſuſpicari non licet.

Gen. 17. Gen. 43. Apoc. 1. Luc. 1. Num. 11. Sap. 12.

Omnipotens ideo Deus cẽſeatur, quia omnia poteſt, quæ ſummæ eius perfectioni non repugnant.

Cùm Deus ſit omnipotens, an etiam peccare, vel falli poteſt? 12

LICET omnia Deus poſſit, mentiri tamen aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt. Hæc enim in eam naturã cadunt, cuius imperfecta actio eſt: Deus verò, cuius perfectiſſima ſemper eſt actio, ideo hæc nõ poſſe dicitur, quia poſſe ea infirmitatis eſt, non ſummæ & infinitæ omnium rerum poteſtatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem eſſe credimus, vt ab eo tamen longè omnia abeſſe cogitemus, quæ perfectæ eius eſſentiæ maximè coiuncta, & conuenientia non ſunt.

Mentiri, fallere, ignorare, vel peccare ſunt actiones imbecillitatis non potentiæ.

13 *Cur alijs nominibus, quæ de* Deo *dicuntur, prætermissis, solius omnipotentiæ in Symbolo fit mentio, quæque eius fidei est vtilitas?*

Omnipotētiæ vox quā multa suo ambitu concludat.

QVIA vbi Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere; omnia item eius ditioni, & imperio subiecta esse. Cùm verò omnia ab eo fieri posse, non dubitemus, cōsequens omnino est, vt cætera etiam explorata de illo habeamus, quæ si desint, quo modo omnipotēs sit, prorsus intelligere nō possumus. Præterea nulla res tam ad fidem & spem nostram confirmandam valet, quàm si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile sit, rerumque ordinem ac modum superet, illi tamen facilè humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine vlla hæsitatione assentitur: quin potius quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præcipuè munitos nos esse oportet, vel cum admiranda aliqua opera ad proximorum vsum, & vtilitatem edere cogimur, vel cum à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cùm Apostolis incredulitatem obiiciens diceret: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. De altero autem Sanctus Iacobus ita testatus est: Postulet in fide nihil hæsitans, qui enim hæsitat, similis est fluctui maris,

Omnipotētiæ persuasio fidē & spem maximè cōfirmat.

Fides omnipotentiæ quādo sit maximè necessaria.

Matth. 17.

Iacob. 1.

qui

qui à vento mouetur, & circumfertur, non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid à Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atque vtilitates nobis præbet: in primis verò ad omnem animi modestiam & humilitatem nos instituit: sicut enim inquit Princeps Apostolorum: Humiliamini sub potenti manu Dei. monet etiam non esse trepidandũ, vbi non sit timor, sed vnũ Deum timendum esse, in cuius potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sint, inquit enim Saluator noster: Ostendam vobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Vtimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscẽda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse nõ potest, quin sæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potẽs est.

Omnipotẽtiæ fides humilitatem & confidentiam bonam præstat. 1. Pet. 5.

Luc. 12.

Omnipotentiæ opinio ad laudandum Deum fideles excitat.

An Omnipotentiæ vox ita patri hic tribuatur, vt de Filio, vel Spiritu sancto, etiamnon dicatur? 14

QVOD Patrem Omnipotentem in hoc articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, vt arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, vt filio etiam & spiritui sancto commune non sit. Nam quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, neq; tamen tres Deos, sed vnum Deum esse dicimus: ita æqui Patrem, ac filiũ & Spiritum sanctum omnipotẽtem, neque tamen tres omnipotentes, sed vnum omnipotentem esse confitemur. At verò præcipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus, vti etiam Filio, qui æternum Patris verbum est, sapientiam, & Spiritui sancto, qui vtriusque amor est, bonitatem tribuimus: quamuis hæc & alia huiusmodi nomina, communiter in tribus personis, ex Catholicæ fidei regula, dicantur. Luc. 1.

Cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhærent, Angelos creauit, simul in eis & condens naturam & largiens gratiam. Vnde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum literarum testimonium: Tu Domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, vt intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis verbis: Potentes virtute, facientes verbum illius. atque ob eam rem sæpe in sacris literis virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cælestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt, de quibus princeps Apostolorum scribit in hunc modũ: Angelis peccantibus nõ peper cit, & rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.

Sapiẽtes Angeli. 2. Reg. 14.

Psal. 102. Angeli cur virtutes, vel exercitus Domini dicantur.

Angeli apostatæ in æternas pœnas conjecti. 2. Pet. 1.

Homo immortalis, & impatibilis creatus, etiam secundum corpus.

Hominis anima liberi arbitrij particeps creata, & in illa ratio domina sensitiui appetitus instituta.

Anima cum originali iustitia creata.

An amissa post Adæ peccatũ iustitia, etiam liberum hominis arbitrium sit extinctũ, declaratur sess. 6. Concil. Trid. can. 4. & 6. de iustificatione.

18 *Quæ creatura terræ vocabulo potissimum hîc intelligitur?*

DEVS ex limo terræ hominem sic corpore effectum, & constitutum effinxit, vt non quidem naturę ipsius vi, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperauit, vt rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde cæteris animantibus præesse voluit: quæ quidem facilè erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere.

An res Dei virtute conditæ citra ipsius gubernationem & prouidentiam subsistere possunt? 19

NON ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, vt existimemus perfecto absolutoque opere, ea quę ab ipso effecta sunt, deinceps, sine infinita eius virtute constare potuisse. Nam quemadmodū omnia vt essent creatoris summa potestate, sapientia & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadem vi, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. Atque id scriptura declarat, cum inquit: Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset, conseruaretur.

Res conditæ Dei virtute & prouidētia subsistunt & gubernantur. Plura de Dei prouidentia dicēturquæst. 16. cap. 9. de precatione Dominica, & quæ. 4. secundę petitionis.

Sap. 11.

An Deus sua gubernatione secundarum causarum vim euertit?

NON solum Deus, vniuersa quæ sunt, prouidentia sua tuetur atque administrat, verum etiam quæ mouentur, & agunt aliquid intima virtute ad motum atque actionem ita impellit, vt quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamē, cum eius occultissima vis ad singula pertineat, & quemadmodū sapiens testatur, attingat à fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est, cùm apud Athenienses annunciaret Deum, quem ignorantes colebant: Non longè est ab vnoquoq; nostrum, in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. 20

Deus ita res à se conditas gubernat, vt tantum secūdarum causarum virtutem non euertat, sed quod hac etiam pręuertat. Conferatur hic locus cum quæst. 3. primę petitionis Dominicæ orationis.

Sap. 8.
Act. 17.

Nunquid rerum creatio soli Patri est tribuenda? 21

CREATIONIS opus omnibus sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis personis commune est. Nam hoc loco ex apostolorum doctrina, Patrem creatorem cæli, & terræ confitemur: in scripturis sacris legimus de filio, Omnia per ipsum facta sunt,

Creationis opus toti Trinitati commune est. Vide quæst. 3. arti. tertij.

&

Ioan. 1. Gen. 1. Psal. 32. & de Spiritu sancto, Spiritus Domini ferebatur super aquas: & alibi, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus eorum.

DE SECVNDO ARTICVLO, CAPVT III.

1 *Quis est secundus articulus, & quæ professionis eius vtilitas?*

Et in Iesum Christum Filiũ eius vnicum, Dominum nostrum.

Cõfessio æternæ Christi Natiuitatis, est nostræ salutis fundamentũ.

MIRIFICAM, & vberrimam esse vtilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus, & illud sancti Ioannis testimonium ostendit: Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo; & beatitudinis præconium declarat, quod à Christo Domino tributum est principi Apostolorum. Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis ac redemptionis.

1. Ioan. 4.

Matth. 16.

2 *Quo pacto magnitudo beneficij hoc articulo propositi potissimum cognoscitur?*

Iustitia originalis deperdita per solum Dei filium recuperata. De peccato originali pluribus differetur tertia petitione orationis Dominicæ

QVONIAM admirabilis huius vtilitatis fructus maximè ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, vt fideles cõmunium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscant. Cum enim à Dei obedientia descciuisset Adam, interdictumque violasset illud,

Ex

Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas: in quocũq; die enim comederis ex eo, morte morieris: in ſummã illam incidit calamitatem, vt ſanctitatem & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amitteret, & reliqua ſubiret mala, quæ ſancta Tridentina Synodus vberius explicauit. Propterea verò peccatum, & peccati pœnam in vno Adam non conſtitiſſe commemorabunt, ſed ex eo tanquã ex ſemine, & cauſa, ad omnem poſteritatem iure permanaſſe,

& initio quartæ petitionis. Seſſione 2. Concil. Trid. in princip.

Potuiſne aliquis præter Chriſtum genus humanum reſtaurare? 3

CVM ex altiſſimo dignitatis gradu concidiſſet noſtrum genus, ſubleuari inde, & in priſtinum locum reſtitui nullo modo poterat, hominum, aut Angelorum viribus, quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum ſubſidium, vt Dei filij infinita virtus, aſſumpta carnis noſtræ imbecillitate, infinitam tolleret peccati vim, & nos reconciliaret Deo in ſanguine ſuo.

Genus humanum non potuit vllius creaturæ viribus reſtitui.

An citra redemptionis fidem vllus vnquam ſaluari potuit? 4

HVIVS redemptionis fides & confeſſio hominibus ad ſalutem conſequendam neceſſaria eſt, ſemperque fuit, quam Deus initio præmonſtrauit, nam in illa damnatione humani generis, quæ ſtatim peccatum conſecuta eſt, oſtenſa etiam fuit ſpes redemptionis illis verbis, quibus proprium Diabolo damnũ, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & tu inſidia-

Redẽptionis fides ad ſalutẽ ſemper neceſſaria, & mox poſt hominis lapſum diuinitus fuit oſtentata. Primum ſub lege naturæ. Gen. 3.

insidiaberis calcaneo eius: & deinceps eandem promissionem sæpe confirmauit, maioremq; sui consilij significationem ijs præsertim hominibus dedit, quibus voluit singularem beneuolentiam præstare ; inter cæteros verò , cum Patriarchæ Abrahæ sępenumero hoc mysterium significasset, tum eo tẽpore apertius declarauit, cùm ille Dei
Gen.22. iussis obediens, filium suum vnicum Isaac immolare voluit. inquit enim: Quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito , benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris, possidebit semẽ tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Ex quibus verbis facilè colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissima Satanæ tyrannide libertatis salutẽ afferret: illum autem Dei filium, natum ex semine Abrahæ secũdum carnem, fore
Gen.28. necesse erat. Non ita multo pòst Dominus, vt eiusdem promissionis memoria conseruaretur, idem fœdus cum Iacob Abrahæ nepote sanciuit: nam cùm ille in somnis vidit scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælos , angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam, vt testatur scriptura, audiuit etiam Dominum innixum scalæ dicentem sibi: Ego sum
Gen.28. Dominus Deus Abraham patris tui , & Deus Isaac, terram in qua dormis, tibi dabo , & semini tuo; eritque semen tuum quasi puluis terræ. Dilataberis ad oriẽtem & occidentem , & septemtrionem, & meridiem, & benedicentur in te & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus eadem sui promissi memoria renouanda, & generi Abraham, & multis prẽterea hominibus Saluatoris expectationem commouere:

Sub lege scripta sæpius memoria redẽptionis humanæ renouata, per sacrificia, typos & prædictiones Prophetarum.

siquidem

ſiquidem Iudæorum republica, & religone conſtituta notior populo ſuo fieri cœpit. nam & mutę ies ſignificarunt & homines prædixerunt, quæ & quanta nobis bona Saluator ille & redẽptor noſter Chriſtus Ieſus allaturus eſſet. Ac Prophetæ quidem, quorum mens cæleſti lumine illuſtrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus efficit, doctrinam, mores, conſuetudinem mortem, reſurrectionem, cæteraque eius myſteria hæc omnia, quaſi tum adeſſent, palam docentes, populo prænunciarunt: ita vt ſi futuri, & pręteriti temporis tollatur diuerſitas, nihil iam inter Prophetarum prædicta & Apoſtolorũ prædicationem, nihil inter veterum Patriarcharum fidem & noſtram intereſſe videamus. Sed iam de ſingulis articuli partibus dicendum videtur.

Patriarcharum, Prophetarũ, & Apoſtolorũ fides ſola temporis circunſtantia differt. Videatur quæſt. 1. de fide & ſymbolo cap. 1.

Quid hoc articulo Ieſu nomen meditandum exhibet? 5

IESVS proprium eſt nomen eius, qui Deus, & homo eſt quod Saluatorem ſignificat, nõ quidem fortuito, aut hominum iudicio, & voluntate, ſed Dei conſilio, & præcepto illi impoſitum. Angelus enim Marię matri ita annunciauit: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ac deinde Ioſeph virginis ſponſo non ſolum, vt meo nomine puerũ appellaret, præcepit, ſed etiam, cur ita nominandus eſſet, declarauit, inquit enim: Ioſeph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam. quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

Ieſus nomen humani generis redemptori Dei precepto fuit impoſitum. Lucæ 1.

Matth. 1.

Párne eſt ratio cur alijs quibuſdam hominibus idem nomen eſt tributum? 6

MVLTI quidem hoc nomine fuerunt in di-

Iesus Naue. uinis literis: nã idem nomen Naue filio fuit qui Moysi succeſſit, & populũ à Moyſe ex Ægypto liberatum in terrã promiſſionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodẽ etiã nomine Ioſedech ſacerdotis filius appellatus eſt. Sed quanto verius Saluatorẽ noſtrũ hoc nomine appellandũ exiſtimabimus? qui non vni alicui populo, ſed vniuerſis omniũ ætatum hominibus, nõ quidem fame, aut Aegyptiaco vel Babylonico dominatu oppreſſis, ſed in vmbra mortis ſedẽtibus, & duriſſimis peccati, & diaboli vinculis obſtrictis, lucem, libertatem, & ſalutem dederit: qui eis cæleſtis regni ius, & hæreditatem acquiſiuerit: qui eos Deo Patri reconciliauerit, in illis Chriſtũ Dñm adumbratũ videmus, à quo ijs beneficiis, quæ diximus, cumulatum eſt genus humanum. Quæ prẽterea nomina prædicta ſunt Dei filio diuinitus imponenda, ad vnum hoc Ieſu nomen referuntur, cùm enim cætera ſalutẽ, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipſum vniuerſæ ſalutis humanæ vim, rationemq; complexum eſt.

Iesus filius Iosedech.

Iesus nomen propriiſſimi Chriſto conuenit.

Iesu nomen ſua amplitudine quicquid aliis nominibus per prophetas Chriſto fuit attributum, complectitur.

Quid ſibi hic vult Chriſti nomen?

7 IESV nomini Chriſti etiam nomen additũ eſt, quod vnctum ſignificat, & honoris & officij nomen eſt, nec vnius rei proprium, ſed commune multorũ: nã veteres illi patres noſtri Chriſtos appellabant ſacerdotes & reges, quos Deus propter muneris dignitatẽ vngi præceperat. Sacerdotes enim ij ſunt, qui populũ aſſiduis precibus Deo commendant, qui ſacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autẽ populorũ gubernatio cõmiſſa eſt: ad eosq; pertinet maximè legum auctoritatẽ, innocentiũ vitam tueri, & nocẽtium audaciam vlciſci. Quoniã igitur vtraq; harum functionum Dei maieſtatẽ referre in terris videtur, ideo qui vel ad regium, vel ad ſacerdo-

Chriſtus eſt officij & dignitatis nomen.

Sacerdotum officium.

Regũ officiũ.

tale

tale munus obeundū delecti erant, vnguento vngebantur. Prophetas etiam vngendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internūcij cæleſtia arcana nobis aperuerunt, atq; ad emendādos mores ſalutaribus præceptis, & futurorū prædictione hortati ſunt. At verò cùm Ieſus Chriſtus Saluator noſter in mundū venit, trium perſonarū partes, & officia ſuſcepit, Prophetę, Sacerdotis ac Regis, atq; ob eas cauſas Chriſtus dictus eſt, & vnctus ad illorū munerum functionem, non quidē alicuius mortalis opera, ſed cæleſtis patris virtute, non terreno vnguēto, ſed ſpirituali oleo: quippe cùm in ſanctiſſimam eius animam Spiritus ſancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorū vberior copia effuſa ſit, quàm vlla alia creata natura capere potuerit, atque id pręclarè Propheta oſtēdit, cum redemptorem ipſum affatus diceret: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ cōſortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Eſaias ijs verbis demonſtrauit, Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit Dñs me, ad annunciandum manſuetis miſit me. Itaq; Ieſus Chriſtus ſummus Propheta & magiſter fuit, qui nos Dei voluntatē docuit, & à cuius doctrina orbis terrarum patris cæleſtis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius, ac præſtantius conuenit, quod omnes quicunque prophetæ nomine dignati ſunt, eius diſcipuli fuerunt, atque ob illam præcipuè cauſam miſſi, vt Prophetā hunc, qui ad ſaluādos oēs venturus erat, prænunciarent. Chriſtus item ſacerdos fuit, non quidem ex ordine ex quo in veteri lege Leuiticæ tribus ſacerdotes extiterunt, verùm ex illo, de quo Dauid Propheta cecinit: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. cuius rei argumentum Apoſtolus

Sacerdotes & Reges quare ſoliti ſint inungi.

Prophetæ inuncti.

Filius Dei incarnatus triū perſonarū officia quia ſuſcepit, ideo Chriſtus dictus eſt.

Chriſtus non humano auxilio ad ternas illas dignitates eſt electus, nec terreno vnguento inunctus. Pſalm. 44.

Eſa. 61.

Chriſtus prophetarū ſummus.

Chriſtus ſacerdos.

Pſal 109.

Ad Hebr. 5.7. Christus iuxta vtramque naturam est Rex.

ad Hebræos scribens, accuratè persecutus est sed Christum non solum vt Deus, verum vt homo ac nostræ naturæ particeps est, regē etiam agnoscimus: de quo Angelus testatus est: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis: quod quidem Christi regnum spirituale est, atq; æternum, in terrisq; inchoatur, in cęlo perficitur. Ac regis quidē officia admirabili prouidentia suæ præstat Ecclesiæ: Ipse eam regit, ipse ab hostiū impętu, atque insidiis tuetur: ipse ei leges pręscribit: ipse nō solum sanctitatem, iustitiā largitur, verum etiam ad perseuerandum facultatem, & vires prębet. quamquā autem huius regni finibus tam boni, quam mali contineantur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant: ij tamē præ cæteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem vitam degūt. neq; verò hoc illi regnum hęreditario aut humano iure obtigit, tametsi genus à clarissimis regibus duceret, sed Rex fuit, propterea quod Deus in illum hominem contulit quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eiq; omnia, quod iam fieri cœptum est, plenè, perfectęque in die iudicij subijcientur.

Christi regnū spirituale est quod paulo post articulo sexto quæst. 5. ostendetur.

Christus quibus modis regis officium obeat.

Videatur secunda petitio Dominicæ orationis.

Omnes homines ad Christi regnum generali quadā ratione pertinent, peculiarius tamen soli boni.

Christus iure diuino secundum humanā etiam naturā, totius mundi Rex.

8 *Quo pacto Iesum Christum, etiam Filium Dei vnicum profitemur?*

Filius Dei verus Deus est, & alijs duabus personis omnino æqualis.

His verbis altiora mysteria de Iesu credenda & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirū filium Dei esse & verum Deum, sicuti pater est, qui eum ab æterno genuit, præterea illum diuinæ Trinitatis secūdam personam aliis duabus omnino æqualem cōfitemur. nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet,

debet, cum vnam omnium essentiam, voluntatẽ, potestatem agnoscamus: quod cum multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissimè illud ostendit sancti Ioannis testimonium: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Sed cum Iesum filium Dei esse audimus nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est: Verum ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filium genuit, quẽ ratione percipere, atque perfectè intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac veluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cũ Propheta dicere, Generationẽ eius quis enarrabit? Hoc igitur credendũ est, Filium eiusdẽ esse naturę, eiusdẽ potestatis, & sapiẽtiæ cũ Patre, vt in Symbolo Niceno explicatius cõfitemur: inquit enim: Et in Iesum Christũ filium eius vnigenitũ, & ex patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo verò genitum non factum, comsubstantialẽ Patri, per quem omnia facta sunt. Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum rationemque æternæ generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rem videtur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione, sumitur, quamobrem sanctus Ioannes filium eius Verbum appellat. Vt enim mẽs nostra seipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerunt: ita Deus quantum tamen diuinis humana conferri possunt seipsum intelligens, Verbum æternũ generat, & si præstat contemplari, quod fides proponit & sincera mente Iesum Christum verum Deum & verum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, vt Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex patre, vt hominem verò na-

Ioan. 1.

Spiritualis filij Dei ex Patre: Natiuitas, admirãda potius quã in scrutanda.

Esa. 53.

Modus æternæ Christi generationis similitudine declaratus.

1. Ioan. 1.

tum in tempore ex matre Maria virgine.

An vt duas Christi fateamur natiuitates, ita duos in illo agnoscere debemus filios?

Duplex Christi Natiuitas nõ facit duos filios.

QVAMQVAM duplicem eius natiuitatem agnoscamus, vnũ tamẽ filium esse credimus. Vna enim persona est, in quam diuina & humana natura conuenit.

Quomodo Christus fratres habere, vel non habere est censendus?

Pluribus hæc explicantur quæst. 9. cap. noni, de oratione Dominica.

QVOD ad diuinam generationẽ attinet, nullos aut frattes, aut cohæredes habet, cum ipse patris vnicus filius, nos verò homines, figmentum, & opus manuum eius simus. At si humanum ortum consideremus, multos ille non solum fratrũ nomine appellat, sed fratrũ etiã loco habet, vt vna cum eo paternæ hæreditatis gloriam adipiscãtur: ij sunt, qui fide Christum Dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitẽtur, re ipsa & charitatis officijs prestãt: quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

Ad Rom. 8.

Vtrum Christus secũdum alteram, an verò secundum vtramque naturam Dominus noster dicitur?

Diuersæ proprietates iuxta diuersas naturas Christo tribuũtur.

MVLTA sunt, quæ de Saluatore nostro in sacris literis dicuntur: quorũ alia, vt Deus est, alia, vt homo, ipsi cõuenire perspicuum est, quoniam à diuersis naturis diuersas earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Christum esse omnipotẽtem, æternum, immẽsum, quod à diuina habet. Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse, quæ naturæ hominũ cõuenire nemo dubitat. Verùm præter hæc quædã alia vtriq; naturæ congruunt, vt hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad vtramque naturam hoc nomẽ referatur, merito Dominus noster prędicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus

Christus iuxta vtramque naturam noster est Dominus.

Deus

Deus est, vti pater, ita etiam omnium rerũ æquè Dominus est ac Pater: & quemadmodum ipse, & Pater non est alius atque alius Deus, sed idem planè Deus, etiam ipse, & Pater non est alius atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, vt homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberauit, iure hanc potestatem accepit, vt verè Dominus noster esset ac diceretur: ita enim Apostolus docet: humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Atque ipse de se post resurrectionem, Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo, & in terra. ob eam quoque rem Dominus dicitur, quòd in vna persona duæ naturæ, diuina & humana, coniunctæ sint. hac enim admirabili coniunctionè meruit, vt quamuis pro nobis mortuus nõ esset, tamẽ Dñs cõstitueretur, cõmuniter quidem omnium rerum, quæ cõditæ sunt, præcipuè autem fidelium, qui illi parent, atque summo animi studio inseruiunt.

Ad Phil. 2.

Matth. 28.

Quare præcipuè Christiani se totos Iesu Christo, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent? 12

PAROCHVS fidelem populum ad eã rationem cohortabitur, vt sciat æquissimum esse præ cæteris hominibus, nos, qui ab eo nomen inuenimus, Christianique vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare nõ possimus, ob id maximè, quòd eius munere hæc oĩa fide

Quãtum homo Christianus Christo debeat.

intelligimus æquum esse, inquam, nos ipsos, non secus ac mancipia, redemptori nostro, & domino in perpetuum addicere, & consecrare. Et quidem cum baptismo initiaremur, ante Ecclesiæ fores id professi sumus: declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, Et Iesu Christo totos nos tradere. Quod si, vt Christianæ militiæ adscribimur, tum sancta, & solẽni professione nos ipsos Domino nostro deuouimus, quo supplicio digni erimus si postquam Ecclesiã ingressi sumus, Dei voluntatem, & leges cognouimus, postquam sacramentorum gratiam percepimus, ex mundi, & Diaboli præceptis ac legibus vixerimus, perinde ac si, cum baptismo abluti sumus, mundo & Diabolo, non Christo Domino, ac redemptori nomẽ dedissemus? sed cuius animum amoris facibus non incendat tanti Domini tam benigna, & propensa in nos voluntas, qui tametsi nos in potestate sua, & dominatu veluti seruos, sanguine suo redemptos habeat, ea tamen charitate complectitur, vt, nõ seruos vocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profectò iustissima causa est, atque haud scio an omnino sit maxima, cur eum perpetuò debeamus Dñm nostrũ agnoscere, venerari, & colere.

Quanta sit indignitas postquã nos Deo addiximus seruire Diabolo.

Dominatus Christi in redẽptos quam sit pius.

Ioan. 15.

DE TERTIO ARTICVLO, CAPVT IIII.

1. *Quis est tertius fidei articulus, quidque credendũ fidelibus proponit?*

Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.

MAXIMO quidem, & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi

riſſimi tyranni ſeruitute in libertatem vindicarit, ex iis, quæ ſuperiori articulo declarata ſunt, intelligere fideles poſſunt. At verò ſi conſilium etiam, & rationem qua potiſſimū id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil diuina in nos beneficentia ac bonitate illuſtrius, nihil magnificentius eſſe videbitur. Eius igitur myſterij magnitudinē, quod nobis tanquā ſalutis noſtræ præcipuum caput ſacræ literæ conſiderādum ſæpiſſimè proponunt, Parochus tertij articuli explicatione oſtendere incipiet: cuius hanc eſſe ſententiam docebit: nos credere & confiteri ipſum Ieſum Chriſtum vnicum Dominum noſtrū, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem ſuſcepit in vtero virginis, non ex virili ſemine, vt alij homines, ſed ſupra omnem naturæ ordinem Spiritus ſancti virtute conceptum eſſe, ita vt eadē perſona Deus permanens, quod ex æternitate erat, Homo fieret, quod ante non erat. Ea autem verba ita accipienda eſſe, ex ſacri Concilij Conſtātinopolitani confeſſione planè perſpicitur: inquit enim: Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis: Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, Et homo factus eſt. Atque id etiam ſanctus Ioannes Euangeliſta explicauit, vt qui ex ipſius Domini Saluatoris pectore, altiſſimi huius myſterij cognitionē hauſiſſet. nam cum diuini verbi naturā declaraſſet illis verbis: In Principio erat verbum, & verbum erat apud Deum & Deus erat verbum: ad extremum concluſit: Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

Quo conſilio & ratione Chriſtus genus humanū liberauerit.

Senſus 3. articuli.

An per temporariam natiuitatem aliqua fiat in Chriſto naturarum confuſio? 2

VERBVM, quod diuinæ naturæ hypoſtaſis eſt, ita humanam naturam aſſumpſit, vt vna & eadem

Quæ naturæ in vna perſona retinent vtraſque proprietates.

Vide secund. quæst. artic. quarti. Leo ser. 1. de Natinitat. Domini.

dē esset diuinæ & humanæ naturæ hypostasis ac persona: quo factum est, vt tam admirabilis coniunctio vtriusque naturæ actiones & proprietates conseruaret, atque vt est apud sanctum Leonē magnum illum Pontificem, Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

3 *Solúsne Dei filius incarnationis opus perfecit?*

Quidquid extra tres personarum Trinitatis proprietates fit, diuinitus omnibus personis est commune.

DOCEAT Parochus cum dicimus, Dei filiū Spiritus sancti virtute conceptum esse, vnam hanc diuinæ Trinitatis personam incarnationis mysterium non confeciſſe. Quamuis enim vnus filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis personæ Pater, Filius, & Spiritus sanctus, huius mysterij auctores fuerunt: siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est: Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque vnam magis quàm aliam, aut vnam sine alia agere. Quod autem vna persona ab alia procedat, hoc vnum omnibus commune esse non potest. nam filius à Patre tantum generatur, Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedit, quidquid verò extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine vllo discrimine agunt: atque ex hoc genere filij Dei incarnatio censenda est. Quamquam verò hæc ita se habeant, solent tamen sacræ literæ earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam ijs tribuere: quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri, sapientiam Filio, Spiritui sancto amorem adscribunt. Et quoniam diuinæ incarnationis mysterium singularem atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus spiritui sancto tribuitur.

Proprietates quæ in tribus personis inueniuntur, non sunt omnibus communes.

Incarnatio Patri & Spiritui sancto etiā tribuēda.

Vtrum omnia supra naturæ ordinem in Christi conceptione facta sunt?

In hoc mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturæ vi effecta esse animaduertimus. Nam quod ex purissimo virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus: cum illud omnium hominum corporibus commune sit, vt ex matris sanguine formentur. Quod verò & naturæ ordinem & humanam intelligentiam superat, illud est, simul atque beata virgo Angeli verbis assentiens dixit, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos cõiuncta est, atq; ita in ipso tẽporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autẽ nouum fuisse, atq; admirabile spiritus sancti opus, nemo dubitare potest, cum seruato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptũ tẽporis spatiũ hominis anima informari queat. Deinde verò illud accedit maxima admiratione dignũ, quod, vt primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipsa etiã diuinitas cum corpore, & anima copulata est, quare simul corpus formatũ, atq; animatum est, corpori & animæ diuinitas cõiuncta: ex quo fit vt eodem temporis puncto perfectus Deus & perfectus homo esset, & virgo sanctissima verè, & propriè mater Dei & hominis diceretur, quod eodẽ momento Deum, & hominem cõcepisset. Hoc autem ab Angelo ei significatum est, cum ait: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et euentu comprobatum est, quod Esaias prædixit: Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Idem quoque Elisabeth, cùm spiritusancto repleta, filij Dei conceptionem

In incarnatione Christi quędam secũdum naturã quædã supra naturam facta inueniuntur.

Lucæ 1. Quo tẽporis articulo creatur Christi corpus formatum in vtero virginis.

Quando diuinitas sit humanitati coniuncta.

Eodem momento Mariã Deum, & hominem concepit.

Lucæ 1.

Esa. 7.

uc. 1. ceptionem intellixisset his declarauit: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me: Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis, integerrimæ virginis sanguinibus sine vlla viri opera, vt antea diximus, verum sola Spiritus sancti virtute formatum est: ita etiam vt primum cõceptus est, illius anima vberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiã accepit. neque enim vt aliis hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, vt testatur sanctus Ioannes, dat Deus Spiritum, sed omnem gratiã tam affluenter in eius animam infudit, vt de plenitudine eius nos omnes acceperimus.

n Christi ani a fuit pleni- udo omnis ratiæ.

oan. 8.

oan. 1.

An Christus dici possit filius Dei adoptiuus?

5 CHRISTVM non licet filium Dei adoptiuũ appellare, quamuis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur, nàm cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimandum est.

hristus ne- iit dici fi- us Dei ado- iuus.

Quid circa primam articuli partem præcipuè meditandum est?

6 EX his quæ de admirabili cõceptionis mysterio sunt explicata, vt salutaris fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debẽt, Deũ esse qui humanam carnem assumpsit: ea verò ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare: ob eum denique finem hominem fieri voluisse vt nos homines filij Dei renascceremur. Hæc cum attentè considerauerint, tum verò omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur humili ac fideli animo credãt, adorent: ne curiosè & quod sine periculo vix vnquam fieri potest, illa inuestigare, ac perscrutari velint.

ur Deus in- rnatus.

Quid

Quid ſibi vult quod Chriſtum ex Maria virgine natum profitemur? 7

IN huius articuli parte explicãda Parochus diligẽter verſabitur, cũ fidelibus credẽdum ſit Ieſum Dominum non ſolum conceptum Spiritus ſancti virtute, ſed etiam ex Maria virgine natum, & in lucem editum eſſe, cuius myſterij fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda ſit, angeli vox, qui primus feliciſſimum nuncium mundo attulit declarat: inquit, enim: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cæleſtis militiæ cantico: Gloria in altiſſimus Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: quod angeli cecinerunt, facilè eſt intelligere. Hinc etiam ampliſſimum illud Dei promiſſum ad Abraham impleri incœpit, cui dictum eſt, fore aliquando vt in eius ſemine omnes gentes benedicerẽtur. Maria enim, quam verè matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam perſonam, quę ſimul Deus & homo erat, peperit, à Dauide rege originem duxit.

Natiuitas Chriſti quanta lætitię cauſa.

Luc. 2.

Ibidem.

Promiſſio ſeminis æterni Abrahæ facta in Chriſto impletur.

Gen. 22.

Maria quomodo Deipara.

Chriſtúsne ſecundum communem naturæ curſum eſt natus? 8

QVEMADMODVM conceptio ipſa naturæ ordinem prorſus vincit: ita in ortu nihil non diuinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari poteſt, naſcitur ex matre ſine vlla maternæ virginitatis diminutione, & quomodo poſtea ex ſepulcro clauſo & obſignato egreſſus eſt, atque ad discipulos clauſis ianuis introiuit: vel ne à rebus etiam, quæ natura quotidie fieri videmus, diſcedatur, quo modo ſolis radij cõcretam vitri ſubſtantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: ſimili, inquam, altiori modo, Ieſus Chriſtus ex materna aluo, ſine vllo maternæ virginita-

Chriſti ortus quam fuerit admirabilis.

Ioan. 20.

ginitatis detrimẽto editus est, ipsius enim incorruptam & perpetuã virginitatem verissimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus sancti virtute effectum est, qui in filij conceptione & partu, matri ita affuit, vt ei fœcũditatem dederit, & perpetuam virginitatem conseruarit.

Mariæ perpetua virginitas Spiritus sancti virtute fuit conseruata.

9 *Quare Christus secundus Adam, & Maria altera Eua dicitur?*

1.Cor. 15. Christus Adamo frequẽter cõparatus, & secundus Adã dictus.

SOLET interdum Apostolus Christum Iesum nouissimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre: nam vt in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam reuocantur: atque vt Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parẽs fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet virginem matrem cum Eua ita conferre, vt priori Euæ secunda Eua, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundũ Adam, hoc est, Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eua enim, quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanũ genus inuexit: & Maria postquam Angelo credidit, Dei bonitate effectum est, vt benedictio, & vita ad homines perueniret. Propter Euam nascimur filij iræ: à Maria Iesum Christum accepimus, per quem filij gratiæ regeneramur. Euæ dictum est: In dolore paries filios. Maria hac lege soluta est, vt quæ, salua virginalis pudicitiæ integritate, sine vllo doloris sensu, vt antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.

Marię cũ Eua comparatio, & quomodo illa sit altera Eua.

Gen. 3.

10 *Quibus præcipuè figuris ac Prophetijs conceptionis & natiuitatis Christi sacramenta sunt adumbrata?*

Prophetiæ & figuræ conceptionis & natiuitatis Iesu.

CVM tanta & tam admiranda sint huius cõceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuinæ prouidentiæ

uidentiæ conſentaneum fuit, vt ea multis figuris, & oraculis ſignificarentur. Quare huc pertinere ſancti doctores intellexerunt inulta, quæ in variis ſacræ ſcripturæ locis legimus, præcipuè verò portam illam ſanctuarij, quam Ezechiel clauſam vidit: item lapidem de monte ſine manibus abſciſſum, vt eſt apud Danielem, qui factus eſt magnus mons, & impleuit vniuerſam terrã: deinde Aaron virgam, quæ vna inter virgas principum Iſraëlis germinauit: & rubum, quẽ Moyſes vidit ardere, & nõ comburi. Multis verbis ſanctus Euangeliſta Chriſti natiuitatis hiſtoriam deſcripſit: qua de re nihil eſt quod plura à nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu ſit.

Ezech. 44. Dan. 2. Num. 17. Exod. 3. Lucæ 2.

Incarnationis myſterium cur ſæpius populo eſt inculcandum, 11
quidq; vtilitatis ex eius meditatione capitur?

DANDA eſt opera, vt hæc myſteria, quę ad doctrinam noſtrã ſcripta ſunt, infixa animo, & mẽtibus fidelium hæreant: primum quidem, vt tanti beneficij commemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referant: deinde, vt eximium hoc & ſingulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis vtilius, atque ad animorum noſtrorum ſuperbiam & elationem comprimendam accommodatius eſſe poteſt, quàm ſæpius cogitare, Deum ita ſeſe humiliare, vt cum hominibus gloriam ſuam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemq; aſſumat, Deum hominem fieri, ſummãque illam, & infinitam maieſtatem homini miniſtrare, ad cuius nutum columnæ cæli, vt inquit ſcriptura, contremiſcunt, & pauent, eumque in terra naſci, quem in cælis angeli adorant? Quid igitur, cum hæc Deus noſtra cauſa faciat, quid inquam, nos, vt illi obſequamur, facere oportet? quam

Ad Rom. 15.

Incarnationis myſterium ſæpius populo inculcandum, vt ſint grati tanto benefactori, & eius humilitatem imitentur.

Iob. 26.

quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles, quam salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam vocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur vt peregrinus in diuersorio: nascitur in vili præsepio: nascitur media hieme. ita enim scribit sanctus Lucas: Factũ est cum essent ibi impleti sunt dies, vt pareret, & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Potuitne Euangelista humilioribus verbis omnem cæli & terræ maiestatem, & gloriam includere? Neque verò scribit non fuisse locum in diuersorio, sed ei non fuisse, qui dicit: Meus est orbis terræ & plenitudo eius. Quod etiã alius Euangelista testatus est: In propria venit, & sui eum non receperunt. Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum verò cogitent, Deum carnis nostræ humilitatem, & fragilitatem subire voluisse, vt humanũ genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud vnum satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstantiam, quæ illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idem verus & perfectus Deus sit: vt iam gloriari nobis liceat, filium Dei os nostrum, & carnem nostram esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. nusquam enim, vt est apud Apostolum, angelos, apprehendit. Præterea cauendũ est ne maximo nostro malo eueniat, vt, quemadmodũ illi in diuersorio Bethlehem locus, vbi nasceretur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire nõn possit, vbi in spiritu nascatur. Hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, vehementer optat. nam vt ille spiritus sancti virtute supra naturæ

Luc. 2.

Psal. 46.

Ioan. 1.

Incarnationis filij Dei mysterium quãto pietatis studio recolendum.

Hominis quãta dignitas.

Ad Heb. 2.

Domicilium Christo in cordibus nostris parandum.

naturę ordinem homo factus, & natus est, san- 7
ctusq; atq; adeo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti nouã creaturã in nouitate spiritus ambulare, sanctitatẽ illã, ac mẽtis integritatẽ custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maximè decet: hac.n. ratione sanctę huius filij Dei cõceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimeremus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus.

Ioan.1.

Ad Rom.9.

Filij Dei natiuitatis imago quomodo in nobis ipsis exprimi possit.

1.Cor.2.

DE QVARTO ARTICVLO, CAPVT V.

Quis est quartus articulus, & quid eius prior pars credendum exigit? 1

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

QVANTÁM habeat necessitatem huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, vt fideles Dominicæ Passionis memoriam sæpissimè animo repetant, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, vt quammaximè illustretur, fidelesque tanti beneficij commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem & bonitatem suscipiendam cõuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam

1.Cor.2.

Sensus prioris partis articuli.

altera poſtea dicetur) illud nobis credẽdum proponit, Chriſtum Dominum, cùm Pontius Pilatus Tiberij Cæſaris iuſſu Iudæam prouinciam adminiſtraret, cruci affixũ eſſe. nã captus, irriſus, variis iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem ſublatus eſt.

2 *Sensítne anima Chriſti cruciatus?*

Anima Chriſti quod ad partem ſenſitiuam attinet, varios experta eſt dolores. Videatur quæſt. 12. huius artic. Matth. 26. Mar. 14.

NVLLI dubitandum eſt, Chriſti animã, quod ad inferiorem partem attinet, ab iis cruciatibus liberam non fuiſſe. nam quòd humanam naturã verè aſſumpſit, neceſſe eſt fateri, animo etiam grauiſſimum dolorem ſenſiſſe. quare inquit: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Nam etſi perſonæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamẽ propter eam coniunctionem nihilominus paſſionis acerbitatẽ ſenſit, quàm ſi ea cõiunctio facta nõ fuiſſet, cum in vna Ieſu Chriſti perſona, vtriuſque naturæ, diuinæ & humanæ, proprietates ſeruatæ ſint: atque idcirco, quod erat paſſibile, & mortale, paſſibile, & mortale permanſit: rurſus verò quod impaſſibile, & immortale erat, qualem eſſe diuinam naturam intelligimus, ſuam proprietatem retinuit.

In vna Chriſti perſona duarum naturarum proprietates ſunt ſeruatæ. Vide ſecundã quæſt. artic. tertij.

3 *Cur ſymbolo exprimitur, ſub quo Iudæa præſide Chriſtus ſit paſſus?*

QVOD hoc loco tam diligenter obſeruari videmus, Ieſum Chriſtum eo tempore paſſum eſſe, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret, id ea re factum eſſe docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam neceſſariæ cognitio exploratior omnibus eſſe poterat, ſi rei geſtæ certum, quod & ab Apoſtolo Paulo factum legimus,

gimus, tempus deſcriberetur. tum etiam, quia iis verbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam eſſe: Tradent inquit, eum gentibus ad illudendum & flagellandum, & crucifigendum. 1. Tim. 6. Matth. 20.

An temerè accidit quod Chriſtus in ligno crucis mortem eſt perpeſſus? 4

QVOD potiſſimũ in ligno crucis mortẽ pertulit, hoc etiam diuino conſilio tribuẽdum eſt, vt ſcilicet vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret, ſerpens enim, qui in ligno primos parentes vicerat, victus eſt à Chriſto in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes poſſunt, quas ſancti Patres latius perſecuti ſunt, vt oſtendamus conſentaneum fuiſſe, redemptorem noſtrum mortem crucis potiſſimum ſubire. Verùm ſatis eſſe Parochus admoneat, ſi fideles credant, illud genus mortis à Saluatore delectum eſſe, quod quidem ad humani generis redemptionẽ aptius, atque accommodatius videretur. quemadmodum certè nullum turpius, atque indignius eſſe potuit. Non ſolum enim apud Gentiles crucis ſuppliciũ execrandum, & dedecoris, ignominiæque pleniſſimum ſemper exiſtimatum eſt, verum etiam in lege Moyſis, maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Deu. 21. Ad Gal. 3.

Crucis ſupplicium apud gẽtiles & Iudæos fuit execrandum.

Quapropter hiſtoria paſſionis Chriſti frequentius populo eſt refricanda? 5

PAROCHVS huius articuli hiſtoriam non prætermittet, quę diligentiſſimè à ſanctis Euangeliſtis expoſita eſt, vt ſaltem ſumma eius myſterij capita, quæ ad confirmandam fidei noſtræ veritatem magis neceſſaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundaméto

Quam neceſſaria huius quarti articuli profeſſio & fides myſterij abſconditi in cruce.

quodam, Christiana religio, & fides nititur: eoq; posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti & intelligentiæ difficultatem affert: certè, crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est, vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, vt docet Apostolus, summam Dei prouidentiam licet admirari. Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Quare mirandum non est, si Prophetæ ante Christi aduentum, Apostoli post eius mortem, & resurrectionem tantopere laborarunt, vt hominibus persuaderent hunc esse mūdi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quàm crucis mysterium, statim, post peccatum, nunquam destitit tum figuris tū prophetarum oraculis filij sui mortem significare: Atque vt de figuris pauca quædā attingamus, Abel primum, qui fratris inuidia occisus est, deinde Isaac sacrificium, præterea agnus, quem Iudæi cum è terra Ægypti egrederentur, immolarunt: tum serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltauit, Christi Domini passionis ac mortis figuram præmonstrabant. quod autem ad prophetas pertinet, quàm multi exstiterint, , qui de ea vaticinati sunt, id vero multo notius est, quàm vt explicari hoc loco oporteat. Sed præ cęteris, vt Dauidē omittamus, qui omnia præcipua redēptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est, Esaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, vt rectè dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quàm futuram prædixisse.

1. Cor. 1.

Prophetæ, apostoli, & Deus ipse, cur tantopere inculcarint crucis & passionis mysteria.

Gen. 4.

Gen. 22.

Exod. 12. Num. 21,

Ioan. 3.

Quid

Quid hæc clauſula, Mortuus & ſepultus, credendum 6
ſignificat?

IESVM Chriſtum poſtquam crucifixus eſt, verè mortuum ac ſepultum eſſe. Neque verò ſine cauſa hoc ſeparatim fidelibus credendum proponitur, cum nõ defuerint qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam ſancti Apoſtoli merito opponendam cẽſuerunt: de cuius articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur. nam omnes Euangeliſtæ conſentiunt, Ieſum ſpiritum emiſiſſe. Præterea cum Chriſtus, verus, & perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cùm anima ſeparatur à corpore. Quare cum Ieſum mortuũ eſſe dicimus, id ſignificamus, eius animam à corpore diuiſam eſſe: neq; tamen cõcedimus diuinitatem ſeiunctam à corpore: quin potius conſtanter credimus & cõfitemur, animã eius à corpore diuiſa, diuinitatẽ tum corpori in ſepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam ſemper fuiſſe. Decebat autem filium Dei mori, vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.

Chriſtus verè in cruce fuit mortuus.

Matth. 27. Marc. 15. Luc. 13. Ioan. 19.

Morte Chriſti diuinitas à corpore vel anima nõ fuit ſeparata.

Ad Heb. 1.

Inuitúſne, & coactus mortem ſubijt Chriſtus? 7

ILLVD in Chriſto Domino ſingulare fuit, quod tunc mortuus eſt, cum ipſe mori decreuit, & mortem non tam aliena vi illatam, quàm voluntariam obijt. Nec verò mortem ſolum, ſed locum etiam & tempus in quo moreretur, ipſe ſibi cõſtituit. ita enim Eſaias ſcripſit: Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Atque idem Dominus de ſe ante paſſionem dixit: Ego pono animam meam, vt iterũ ſumam eam: Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à mei ipſo: poteſtatem habeo iterum

Mors Chriſti fuit voluntaria

Eſa. 53.

Ioan. 10.

sumendi eam. Quod autẽ ad tempus,& locũ attinet, cùm Herodes eius vitæ insidiaretur,ipse,inquit,Dicite vulpi illi,ecce eiicio Dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumar: veruntamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur nihil inuitus aut coactus fecit, sed ipse se volens obtulit, atque inimicis suis obuiam procedens, dixit:Ego sum: & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniustè,& crudeliter affecerunt.quo quidẽ nihil,ad commouẽdos animi nostri sensus maiorem vim habere potest, cùm pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua voluntate suscipiat, sed quos vitare nequeat: hoc verò haud magni beneficij loco à nobis ponetur. Verùm si nostro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profectò hoc beneficij genus tantum est, vt omnem non solum referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem vel gratissimo cuique eripiat, ex quo Iesu Christi summa & eximia charitas, eiusque diuinum & immensum in nos meritum perspici potest.

Luc.13.

Ioan.18.

Magnitudo beneficij passionis ex eo quod fuerit vltronea, cõsiderari debet.

8 *Cur Christum non modò mortuum, sed etiam sepultum esse dicimus?*

Sepulturæ Christi cur expressa mẽtio, & quid de illius passione meditãdum.

QVOD sepultum esse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facilè etiam nobis persuaderi potest eum sepultum esse. Verùm hoc additum est, primum vt minus dubitare de morte liceat:

ceat: cum maximo argumento sit, aliquẽ mortuũ ẽsse, si eius corpus sepultum probemus: deinde vt resurrectionis miraculum magis declaretur atque eluceat. Neque verò hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud præcipuè his verbis credẽdum proponitur, Deum sepultũ esse, quemadmodum ex fidei Catholicæ regula verissimè etiam dicimus Deum mortuum, & ex virgine natum esse. nam cùm diuinitas nunquam diuisa fuerit à corpore, quod in sepulcro conditum est, rectè confitemur Deum sepultum esse.

Deũ esse mortuũ, & sepultũ, qua ratione affirmetur.

Quæ circa mortem & sepulturam Christi sunt maximè obseruanda? 9

De genere quidem, & loco sepulturæ, illa Parocho satis erunt, quæ à sanctis Euangelistis dicta sunt. Duo verò in primis obseruanda sunt. alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse: de quo Propheta vaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Alterum est, quod ad omnes huius articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, & mortem Christo Iesu, vt homini, non vt Deo conuenire. nam pati & mori, in humanam tantum naturam cadunt: quãuis Deo etiam hæc omnia tribuãtur: quoniam de illa persona, quæ simul perfectus Deus. perfectus homo fuit, rectè dici perspicuum est

Circa mortẽ & sepulturam Christi, duo maximè obseruanda. Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Psal. 15. Act. 2.

Quomodo Deus nec patitur nec moritur, & tamẽ rectè dicitur Deus passus & mortuus.

Qua ratione contemplari oportet passionis Christi beneficium? 10

Primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Ioannes Verbum esse dicit quod erat apud Deum. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum: Esse

Ioan. 1.

Ad Heb. 1. eum, quem Deus constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula, qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Atque vt vno verbo complectamur, patitur Iesus Christus Deus & homo: patitur creator pro iis, quos ipse condidit: patitur Dominus pro seruis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si eo tot passionum tormentis commoto totum etiam ædificium cõcussum est, nam vt inquit scriptura, Terra mota est, & petræ sciſſæ sunt: tenebræ etiam factæ per vniuersam terram, & sol obscuratus est. Quòd si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt, cogitent fideles quibus lacrymis ipsi, tanquam viui lapides huius ædificij, doloré suum declarare debeant.

Matth. 27. Lucæ 23.

II

Cur voluit Christus extrema pati, quidq; sentiẽdum de his qui Christianismum profeßi, in peccatis sordescunt?

Passionis Christi causa, & de grauitate relabentiũ.

SI aliquis quærat, quæ causa fuerit, cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inueniat, præter hæreditariam labem primorum parentum, vitia, & peccata, quæ homines à mundi origine vsq, ad hanc diem admiserunt, ac deinceps vsque ad consummationem sæculi admissuri sunt. hoc enim in passione, & morte filius Dei Saluator noster spectauit, vt omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abũdè cumulatéque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœnarum omnium, quas pertu-

Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, & ideo passus est.

lit,

lit, peccatores, & auctores, & miniſtri fuerunt: de quo Apoſtolus admonet, ita ad Hebræos ſcribens: Recogitate eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionẽ, vt ne fatigemini animis veſtris deficientes. Atque hac culpa oẽs teneri iudicãdum eſt, qui in peccata ſæpius prolabuntur. nam cum peccata noſtra Chriſtũ Dominum impulerint, vt crucis ſupplicĩu ſubiret: profecto qui in flagitiis, & ſceleribus volutantur, rurſus quod in ipſis eſt, crucifigunt in ſemet ipſis filiũ Dei, & oſtentui habent. Quod quidem ſcelus eo grauius in nobis videri poteſt, quàm fuerit in Iudæis, quod illi, eodem Apoſtolo teſte, Si cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent: nos autem & noſſe eum profitemur: tamen, factis negantes, quodam modo violentas ei manus videmur inferre. Sed à Patre etiã, & à ſemet ipſo Chriſtum Dominum traditũ eſſe ſacræ literæ teſtantur: inquit enim apud Eſaiam: Propter ſcelus populi percuſſi eum, & paulo antè idem Propheta, cum Dñm plagis, & vulneribus affectum, ſpiritu Dei plenus videret, dixit: Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, & poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum. De filio autem ſcriptum eſt: Si poſuerit pro peccato animã ſuam, videbit ſemen longæuum. Sed eandẽ rem Apoſtolus grauioribus etiã verbis expreſſit, cum tamen ex altera parte vellet oſtendere, quantum nobis de immenſa Dei miſericordia & bonitate ſperare liceat: inquit enim: Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit.

Ad Hebr. 12.

Relabẽtes ſæpius in ſcelera, Deum iterum crucifigunt & grauius plerumque offendũt quã Iudæi.

Ad Hebr. 6.

1. ad Cor. 2.

Chriſtus à Patre & à ſemet ipſo etiã traditus.

Eſa. 53.

Ibidem.

Ad Rom. 8.

12

An Chriſtus tormentorũ acerbitatem corpore & animo verè ſenſit?

Si memoria teneamus ſudorem Domini fa-

Acerbitas paſſionis.

ctum vt guttas sanguinis decurrentis in terram,
Lucæ 22. cùm ille torméta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulo post afficiendus erat: facilè ex eo vnusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. nam si malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod sanguinis sudor declarauit: quid ipsam perpessionem fuisse exi-
Ibidem. stimandum est? Sed tamen Christum Dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauissimas pœnas non senserit. nam & pedes, & manus, clauis cruci affixæ, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis verberatum est. Præterea omnium & generum, & ordinum homi-
Psal. 2. nes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum
Matth. 26. & aduersus Christum eius .Gentes enim & Iu-
Mar. 14. dæi passionis suasores, auctores, ministri fue-
Lucæ 22. runt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, cæteri omnes deseruerunt. Iam verò in cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam, an vtrunque simul queremur? Ac profectò nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi & sceleratissimi homines consueuerunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autem pœna-
Corpus Christi perfectissimum, & temperatissimum fuit. rum magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio, & habitus: quod quidem cum Spiritus sancti virtute formatum esset, multo perfectius & temperatius fuit, quàm aliorum hominum corpora esse possunt: atque ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, & grauius torméta illa oĩa perpessum est. Quod verò ad intimũ animi dolorem pertinet, neino dubitare potest,

quin

quin ſummus in Chriſto fuerit: ſanctis enim hominibus quicunque ſupplicia, & cruciatus pertulerunt, nō defuit animæ ſolatium diuinitus datum, quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre poſſent: imino verò in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: inquit enim Apoſtolus: Gaudeo in paſſionibus pro vobis: & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionū Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. & alibi: Repletus ſum cōſolatione: ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Verùm Chriſtus Dominus amariſſimæ paſſionis calicem, quem bibit, nulla ſuauitate permiſta temperauit. Humanæ enim naturæ quam aſſumpſerat, ſentire omnia tormenta permiſit, non ſecus ac ſi homo, non etiam Deus fuiſſet.

An ſancti Martyres tãtam vim pœnarum in tormentis ſenſerint, quã Chriſtus.

Ad Col. 1.

2. Cor. 7.

Calix Chriſti nulla externa ſuauitate fuit permiſtus.

Quæ potiſsimum commoda & bona Chriſtiano generi Chriſti paſsio peperit? 13

PRIMVM Domini paſſio peccati liberatio fuit: nam vt eſt apud Sanctum Ioannem, dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: & Apoſtolus inquit: Conuiuificauit vos, donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat, chirographum decreti, quod erat cōtrarium nobis, & ipſum tulit de medio affigēs, illud cruci. Deinde à Dæmonis tyrannide nos eripuit: ipſe enim Dominus inquit: Nunc iudicium eſt mundi: nunc princeps huius mūdi eiicietur foras, & ego, ſi exaltatus fuero à terra, oīa trahã ad me ipſum. Pœnam præterea peccatis noſtris debitam perſoluit. Tum verò quia nullum gratius, & acceptius Deo ſacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Poſtremo quoniam peccata ſuſtulit,

Fructus paſſionis varij.

Apoc. 1

Ad Col. 2.

Secundus.

Ioan. 12.

Tertius.

Quartus.

Quintus. ſuſtulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato intercluſum nobis patefecit.

Ad Heb. 10. Atque id Apoſtolus ſignificauit illis verbis: Habemus fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti. Neque verò in veteri lege huius myſterij figura, & imago quædam defuit, nam illi, quibus interdictum erat, ne in patriã ante ſummi

Num. 35. ſacerdotis mortem reuerterentur, hoc ſignificabant, nemini, quamuis iuſtè & piè vixiſſet, aditum in cæleſtem patriam patere, antequam ſummus ille, atque æternus ſacerdos Chriſtus Ieſus mortem obiret; qua quidem obita, ſtatim cæli fores patuerũt ijs, qui ſacramẽtis expiati, fideque, ſpe, & charitate præditi, paſſionis eius participes fiunt. Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini paſſione ad nos

Perfectiſſima pro omnium peccatis Chriſti fuit ſatisfactio. perueniſſe: primum quidem, quia eſt integra, atq, omnibus numeris perfecta ſatisfactio, quam admirabili quadam ratione Ieſus Chriſtus, pro peccatis noſtris Deo Patri perſoluit. Neq; verò preciũ quod pro nobis perſoluit, debitis noſtris par

Precium perſolutũ à Chriſto maius etiã fuit debito. ſolum, & æquale fuit, verum ea longè ſuperauit.

Chriſti paſſio verum ſacrificium. Deinde ſacrificium Deo acceptiſſimũ fuit: quod cum illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorſus mitigauit. atq; hoc

Ad Ephe. 5. nomine Apoſtolus vſus eſt, cum inquit: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Præterea redemptio, de qua eſt apud Apo-

Redemptio. 1. Pet. 1. ſtolorum Principem: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis, de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati. & Apoſtolus docet: Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus prõ nobis maledi-

Ad Gal. 3. ctum. Verùm, præter hæc immenſa beneficia,

Sextus. illud

illud etiam vel maximum consecuti sumus, vt in hac vna passione, omnium virtutum clarissima exempla habeamus, nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mãsuetudinẽ, & obedientiam, & summam animi constantiam, non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ista ostẽdit, vt verè dicere possimus, Saluatorem nostrum, quæcunque vitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia vno passionis die in seipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi Domini saluberrima passione, & morte dicta sunt. Vtinam verò hæc mysteria in animis nostris assiduè versentur, & vna cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus: vt deinde abiecta omni sorde peccati, ad nouam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cælestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

In Christi passione sunt omnium virtutũ exempla.

DE QVINTO ARTICVLO, CAPVT VI.

Quis est quintus articulus, quidque eius prima pars complectitur? 1

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

MAXIME quidem refert nosse gloriã sepulturæ Domini nostri Iesu Christi, de qua proximè dictum est, sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum

Triumphus Christi de inferis.

cendum eſt. qui locus etſi ſeparatim per ſe rectè tractari poſſit, nos tamen, ſanctorũ Patrũ auctoritatẽ ſecuti, eũ cum deſcẽſu ad inferos coniungẽdum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendũ proponitur, Chriſto iã mortuo, eius animam ad inferos deſcendiſſe, ibiq; tamdiu mãſiſſe, quamdiu eiuſdẽ corpus in ſepulcro fuit. His autẽ verbis ſimul etiã confitemur, eandem Chriſti perſonam eo tempore & apud inferos fuiſſe, & in ſepulcro iacuiſſe. Quod quidem cùm dicimus, nemini mirum videri debet, propterea quod, vt ſæpe iam docuimus, quamuis anima à corpore diſceſſerit, nunquam tamen diuinitas vel ab anima, vel à corpore ſeparata eſt.

Prioris partis quinti artic. ſententia.

Chriſtus eodẽ tempore in ſepulcro & apud inferos fuit. Vide queſt. 6. ſuperioris articuli.

2 *Quid hic inferorum vocabulo intelligendum eſt?*

I N F E R I hoc loco pro ſepulcro nõ accipiuntur, vt quidã nõ minus impiè, quàm imperitè putauerunt, ſuperiori enim articulo, Chriſtũ Dñm ſepultum eſſe, edocti ſumus: nec nulla cauſa erat, cur in fide tradẽda alio, & quidẽ obſcuriori loquẽdi genere idẽ à ſanctis Apoſtolis repetereretur: verũ inferorũ nomen abdita illa receptacula ſignificat, in quibus animæ detinẽtur, quæ cæleſtẽ beatitudinẽ nõ ſunt conſecutæ. Ita verò ſacræ literæ hanc vocẽ multis in locis vſurparũt. Nã apud Apoſtolum legimus: In nomine Ieſu omne genu flecti, cæleſtium, terreſtriũ, & infernorũ. & in actis Apoſtolorum D. Petrus teſtatur, Chriſtum Dominum ſuſcitatum ſolutis doloribus inferni.

De multiplicis vocis, inferni, ſignificatione.

Inferi.

Ad Phil. 3. Act. 2.

3 *Quot ſunt loca, quibus anima extra beatitudinem conſtitutæ, poſt mortem detinentur?*

E A receptacula vnius & eiuſdem generis non ſunt omnia. Eſt enim teterrimus & obſcuriſſimus carcer, vbi perpetuo & inextinguibili igne damnatorũ animæ ſimul cum immundis ſpiritibus

Receptacula Inferna animarum non ſunt vnius generis. Primus locus damnatorũ.

bus torquentur, qui etiam gehenna, abyſſus, & propria ſignificatione infernus vocatur. Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, vt eis in æternam patriam ingreſſus patere poſſit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidē doctrinæ veritate, quam & ſcripturarum teſtimonijs, & apoſtolica traditione cōfirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, diligentius, & ſæpius Parocho diſſerendū erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines ſanam doctrinā non ſuſtinent. Tertium poſtremo receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti Domini aduentum excipiebantur, ibiq; ſine vllo doloris ſenſu, beata redēptionis ſpe ſuſtentati, quieta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahę Saluatorem expectabāt, Chriſtus Dominus ad inferos deſcendens liberauit.

Secundus locus animarū, eſt purgationis, de quo 5. quæſt. poſtremæ petitionis Dominicę orationis, quæ dā etiā dicentur. Scriptum etiā eſt peculiare decretum de Purgatorio, initio Seſſionis 25. Cōcil. Trid. cū quo etiam conferatur cā. 30. de iuſtificatione Seſ. 6. & capite 2. de ſacrificio Miſſæ Seſ. 22.

Tertium animarum receptaculum eſt ſinus Abrahę.

Vtrum anima Chriſti potentia tantum, an etiam reipſa ad inferos deſcendit? 4

NON eſt exiſtimandum, eum ſic ad inferos deſcendiſſe, vt eius tantummodo vis ac virtus, non etiam anima, eò peruenerit. Sed omnino credendum eſt, ipſam animam re, & præſentia ad inferos deſcendiſſe: de quo extat firmiſſimum illud Dauidis teſtimonium: Non derelinques animam in inferno.

Anima Chriſti reipſa deſcendit ad inferos. Pſal. 15.

An aliquid dignitati Chriſti deſcenſu ad inferos detractum eſt? 5

ETSI Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de eius ſumma poteſtate detractum eſt: neque eius ſanctitatis ſplendor macula aliqua aſperſus: cum potius hoc facto veriſſima eſſe omnia, quæ de illius ſanctitate celebrata erant, eumque filium

filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigiis declarauerat, apertissimè comprobatum sit. id quod facilè intelligemus, si causas cur Christus, & alij homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Cæteri enim omnes captiui descẽderant: ipse verò inter mortuos liber, & victor, ad profligandos dæmones, à quibus illi ob noxã inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alij omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim verò, vt alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu priuati, & spe beatæ gloriæ quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dñs descendit, nõ vt aliquid pateretur, verum vt sanctos, & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quod igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate diminutio facta est.

Alia fuit Christo causa descendẽdi ad inferos, quàm aliis hominibus.

Psal. 87.

6 *Quibus de causis Christus ad Inferos descendere voluit?*

DOCENDVM est, propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, vt ereptis Dæmonum spoliis, sanctos illos Patres, cæterosq; pios è carcere liberatos secum adduceret in cælum, quod ab eo admirabiliter, summaq; cũ gloria perfectũ est. statim. n. illius aspectus clarissimã lucẽ captiuis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertiuit. quo facto id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis: Hodie mecum eris in paradiso. Hanc verò piorum liberationẽ Oseas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, ô mors: morsus tuus ero inferne. Hoc etiã significauit Zacharias Propheta cũ ait: Tu quoq;

Christus animas inferno extractas mox effecit beatas.

Quomodo latroni promissa eodem. die beatitudo sit præstita. Luc. 23. Ose. 13. Zacha. 9.

in

in ſanguine teſtamẽti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Idipſum denique expreſſit Apoſtolus illis verbis: Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palam triũphans illos in ſemetipſo. Verum vt huius myſterij vim melius intelligamus, ſæpe illud memoria repetere debemus, pios homines, non ſolùm qui poſt aduentum Domini in lucem editi erant, ſed qui illum poſt Adam anteceſſerant, vel qui vſque ad finẽ ſæculi futuri ſunt, eius paſſionis beneficio ſalutem conſecutos eſſe. Quamobrem antequã ille moreretur, ac reſurgeret, cæli portæ nemini vnquam patuerunt: ſed piorum animæ cùm è viuis exceſſiſſent, vel in ſinum Abrahę deferebantur, vel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum & perſoluendum eſt, Purgatorij igne expiabantur. Eſt illa præterea cauſa, cur deſcenderit ad inferos Chriſtus Dominus, vt ibi etiam, quemadmodum in cælo, & in terris, vim ſuam, poteſtatemq́, declararet, & omnino, vt in nomine eius omne genu flecteretur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quo loco quis ſummam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obſtupeſcat, qui non modò pro nobis acerbiſſimam mortem ſubire, ſed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, vt ſibi chariſſimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

Ad Col. 2.

Paſſionis Chriſti fructus ad omniũ tẽporum fideles eſt diffuſus.

Purgatorius ignis ante Chriſti aduẽtum ex Machabæis etiã colligitur.

Ad Phil. 2.

Vbi ſint inferi.

Quis eſt alterius partis quinti articuli ſenſus? 7

IN altera articũli parte explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apoſtoli verba: Memor eſto, Dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis. quod enim Timotheo prę-cipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum eſſe, dubitandum non eſt. Ea au-

De glorioſo reſurrectionis Chriſti myſterio. 2. Tim. 2.

tem articuli est sententia, Postquã Christus Dñs sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritũ emisit, & eadẽ die vespere sepult⁹ est, ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Dñi è cruce depositũ in propinqui horti monumentũ nouũ intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, summo mane illius anima corpori iterũ cõiuncta est: atq; ita is qui triduũ illud mortuus fuerat, ad vitã, ex qua moriẽs discesserat, rediit & resurrexit.

8 *Alienáne virtute, vt cæteri homines, an verò propria vi Christus resurrexit?*

Sua vi Christus ab inferis est excitatus.

RESVRRECTIONIS voce, nõ illud solum intelligendũ est, Christũ à mortuis excitatũ esse, quod multis alijs cõmune fuit, sed sua vi, ac virtute resurrexisse, quod propriũ in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec vlli homini concessum est, vt seipsum possit virtute sua à morte ad vitã reuocare. Hoc verò summnæ Dei potestati tantummodo reseruatũ est, vt ex illis Apostoli verbis intelligimus: Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. quæ quoniã neq; à Christi corpore in sepulcro, neq; ab anima, cum ad inferos descendisset, seiuncta vnquã fuit, diuina vis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum cõiungi, tum in aĩa, qua ad corpus denuo reuerti posset, qua & licuit sua virtute reuiuiscere atque à mortuis resurgere. Id verò Dauid spiritu Dei plenus, prædixit, his verbis: Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde, ipse Dominus diuino oris sui testimonio confirmauit: Ego pono animã meam, vt iterum sumam eam: & potestatem habeo ponendi eã, & iterũ sumẽdi eam. Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixit: Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnificè ex lapidibus structo intellige-

2.Cor.13.

Psal.97.

Ioan.10.

Ioan.2.

telligerent, ille tamen, vt ſcripturæ verbis eodem in loco declaratum eſt, dicebat de templo corporis ſui. Quamuis autem in ſcripturis interdum legamus, Chriſtum Dominum à Patre ſuſcitatum eſſe, hoc ad eum, vt ad hominem, referendum eſt: quemadmodnm illa rurſus ad eundem, vt Deum ſpectant, quibus ſignificantur eum ſua virtute reſurrexiſſe.

Quomodo Chriſtus primogenitus mortuorum dicitur, cum alij ante ipſum reſuſcitati noſcuntur? 9

ILLVD etiam præcipuum Chriſti fuit, quod ipſe primus omnium hoc diuino reſurrectionis beneficio affectus eſt, nam in ſcripturis & primogenitus ex mortuis, & primogenitus mortuorum vocatur. Atque, vt eſt apud Apoſtolum, Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormiẽtium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus: deinde ij, qui ſunt Chriſti. Quæ quidem verba de perfecta reſurrectione interpretanda ſunt, qua ad immortalem vitam, omni prorſus moriendi neceſſitate ſublata, excitamur. Atque in eo genere Chriſtus Dominus primum locum obtinet. nam ſi de reſurrectione loquimur, hoc eſt, de reditu ad vitam, cui iterum moriendi neceſſitas adiuncta eſt: ante Chriſtum multi alij à mortuis excitati ſunt: qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, vt eis iterum moriendum eſſet: At Chriſtus Dominus ita reſurrexit morte ſubacta & oppreſſa, vt mori amplius nõ poſſet: quod quidem apertiſſimo illo teſtimonio confirmatur: Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur.

Ad Col. 1. Apoc. 1°

1. Cor. 15.

Quomodo Chriſtus primus omnium cenſendus ſit reſurrexiſſe.

Ad Rom. 6.

10 *Quomodo & qua ex causa Christus in tertium diem suam resurrectionem distulit?*

QVOD articulo additur, Tertia die, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse. nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis tum consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem verissimè dicitur triduo in sepulcro iacuisse, ac tertia die à mortuis surrexisse; vt enim diuinitatem suam declararet, resurrectionem ad finẽ sæculi differre noluit. rursus verò, vt eum verè hominem, verèque mortuũ esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die reuixit: quod temporis spatium ad veram mortem comprobandam satis esse videbatur.

11 *Quare Patres Constantinopolitanæ synodi huic articulo clausulam adiecerunt, Secundum scripturas?*

HOC ab Apostolo acceptũ, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maximè necessarium esse, idem Apostolus docuerit, ijs verbis: Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra: Etsi Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Quare D. Augustinus, cùm huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus, hoc & pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: Hoc omnes credunt, quia mortuus est: Fides Christianorum, resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. ex quo factũ est, vt frequẽtissimè Dñs de sua resurrectione locutus sit: ac nunquam ferè de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur. quare cùm dixisset: Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabi

1. Cor. 15.

D. August. in psalm. 120.

Luc. 18.

tur,

tur, & conſpuetur, & poſtquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit: Et tertia die reſurget. & cùm Iudæi ab eo peterent, vt aliquo ſigno, & miraculo doctrinam ſuam comprobaret, reſpondit nullũ aliud ſignũ eis datũ iri, quã Ionæ Prophetæ ſignum: ſicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Verùm vt huius articuli vim & ſenſum melius perſpiciamus, tria nobis inueſtigãda & cognoſcenda ſunt. Primum quidem, quare neceſſe fuerit Chriſtum reſurgere, deinde qui reſurrectionis finis, & ſcopus ſit, & quę ab ea vtilitates, & commoda in nos ſint profecta. Luc.11. Marc.12.

Quas ob cauſas neceſſum fuit Chriſtum reſurgere? 12

PRIMVM vt Dei iuſtitia oſtenderetur, à quo maximè decebat eum extolli, qui vt illi obtemperaret, depreſſus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apoſtolus cauſam attulit, cùm ad Philippenſes inquit: Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea vt fides noſtra confirmetur, ſine qua hominis iuſtitia conſtare non poteſt, illud enim maximo argumento eſſe debet, Chriſtum filium Dei fuiſſe, quod ſua virtute à mortuis reſurrexit: deinde vt ſpes noſtra aleretur atque ſuſtentaretur. Cùm enim Chriſtus reſurrexerit, certa ſpe nitimur fore, vt nos etiam reſurgamus: ſiquidem membra capitis ſui conditionem conſequantur neceſſe eſt: ita enim Apoſtolus argumentationem concludere videtur, cùm ad Corinthios, & Theſſalonicenſes ſcribit. & à Principe Apoſtolorum Petro dictum eſt: Benedictus Deus & Pater Domini Prima cauſa. Ad Phil.2. Secunda. Tertia. 1.Cor.15. 1.Theſ.4.

mini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundum miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuã per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti ex mortuis in hæreditatem incorrũptibilem. Poſtremo ob eam etiam rem Domini reſurrectionem neceſſariam fuiſſe docendum eſt, vt ſalutis & redẽptionis noſtræ myſterium abſolueretur. Chriſtus enim morte ſua nos â peccatis liberauit: reſurgẽs verò præcipua nobis bona reſtituit: quæ peccando amiſeramus. Quare eſt apud Apoſtolum dictum: Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Ne quid igitur humani generis ſaluti deeſſet, quẽadmodum illum mori, ita reſurgere etiam oportuit.

Quarta.

Ad Rom. 4.

13 *Quæ commoda ex reſurrectione Chriſti ad homines redeunt?*

Vtilitas reſurrectionis Chriſti. 1.

E x ijs quæ hactenus dicta ſunt, perſpicere poſſumus, quantũ vtilitatis Chriſti Domini reſurrectio fidelibus attulerit: in reſurrectione. n. Deum eſſe immortalẽ, plenum gloria, mortis & Diaboli victorem agnoſcimus: quod de Chriſto Ieſu ſine vlla dubitatione credendum, & confitendum eſt.

Secundò.

Deinde, Chriſti reſurrectio nobis etiam corporis reſurrectionem peperit: tum quia eius myſterij efficiens cauſa fuit, tum quia ad Domini exẽplum, reſurgere oẽs debemus. Nam quod ad corporis reſurrectionem attinet, Apoſtolus ita teſtatur: Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorũ. quæcumq; enim Deus in redẽptionis noſtrę myſterio egit, ad omnia Chriſti humanitate, tanquam efficienti inſtrumento, vſus eſt. Quare eius reſurrectio inſtrumentũ quoddã fuit ad reſurrectionem noſtram efficiendam: exẽplar verò dici poteſt, quoniam Chriſti Dñi reſurrectio omniũ eſt perfectiſſima. ac quẽadmodum Chriſti corpus reſurgens ad immortalẽ gloriam immutatum

1. Cor. 15.

immutatũ eſt, ita noſtra etiã corpora, quę prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata reſtituentur. Vt enim Apoſtolus docet, Saluatorẽ expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Ad Philem. Tertiò. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici poteſt: cui quo pacto Chriſti reſurrectio exemplar proponatur, idem Apoſtolus ijs verbis oſtendit: Quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: ſi enim complãtati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. & paucis interiectis, inquit: Scientes, quod Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autẽ viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu. Ad Rom. 6.

Quæ ex Chriſti reſurrectione exempla ſunt ſumenda? 14

Dvo à Chriſti reſurrectione exempla petere debemus. Alterum eſt, vt poſtquã peccati maculas eluimus, nouũ vitæ genus inſtituamus, in quo morum integritas, innocẽtia, ſanctitas, modeſtia, iuſtitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum eſt, vt in eo vitæ inſtituto ita perſeueremus, vt adiuuante Domino, à iuſtitiæ via, quam ſemel ingreſſi fuerimus, non excidamus. Neque verò Apoſtoli verba id ſolum demonſtrant, Chriſti reſurrectionẽ ad reſurrectionis exemplũ nobis proponi: Verùm etiã reſurgendi virtutem nobis præbere, viresq; & ſpiritũ largiri, quo in ſanctitate, & iuſtitia permaneamus, ac Dei pręcepta ſeruemus, Chriſti reſurrectio corporalis nos ad ſpiritalẽ hortatur reſurrectionem.

declarant. nam quemadmodum ex eius morte non solũ peccatis moriẽdi exẽplum capimus, sed virtutẽ etiã haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequẽdam nobis vires affert, vt deinde piè, & sanctè Deũ colentes, in nouitate vitæ ambulemus, ad quã resurgimus. Hoc enim maximè resurrectione sua Dñs effecit, vt qui antea vnà cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam vitæ
15 institutionem, & disciplinam resurgeremus.

Quibus indiciis colligitur aliquem secundum spiritum cum Christo resurrexisse?

Quæ sint signa resurrectionis nostrę spiritalis. Ad Col. 3.

SPIRITALIS resurrectionis quæ potissimũ signa obseruanda sint, Apostolus nos admonet. nam cùm inquit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedẽs: planè ostẽdit, eos, qui vitã, honores, otium, diuitias ibi maximè, vbi Christus est, habere cupiũt, verè cum Christo surrexisse. cum verò addit, Quæ sursum sunt, sapite, nõ quæ super terram, alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num verè cum Christo surreximus. Vt enim corporis affectionem, & valetudinem gustus indicare solet: ita, si quæcun-
Ad Philip. 4. que sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcunq; sancta alicui sapiant, isque cælestiũ rerum iucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad nouam, & spiritalem vitam vnà cum Christo Iesu surrexisse.

DE SEXTO ARTICVLO, CAPVT VII.

Quis est sextus articulus, & quid credẽdum prior eius pars requirit?

Ascendit

Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. 1

DAVID propheta, cùm beatam, & glorioſam Domini aſcenſionem ſpiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum ſumma lætitia & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cùm inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis: aſcendit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibique diligenter curandum, vt fideles illud non ſolum fide, & mente percipiant, ſed, quo ad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & vita exprimere ſtudeant. Quod igitur ad ſexti articuli explanationem attinet, in quo potiſſimum de diuino hoc myſterio agitur, à priori eius parte incipiendum eſt, & quæ eius ſit vis, atq; ſententia, aperiendum. De Chriſto enim Ieſu illud etiam fideles ſine vlla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & abſoluto redẽptionis noſtræ myſterio, vt homo eſt, in cælum corpore, & anima aſcendiſſe. nam, vt Deus eſt, nunquam ab eo abfuit, vt qui diuinitate ſua loca omnia compleat. Pſal. 46.

Senſus articuli.

Soláne diuinitatis virtute Chriſtus aſcendit, an vi etiam humanitatis? 2

ASCENDISSE eum, docendum ſua virtute, nõaliena vi ſublatum, quemadmodũ Helias, qui igneo curru in cælum euectus eſt: vel Abacuc propheta, vel Philippus diaconus, qui diuina virtute per aërem delati, longinqua terrarum ſpatia permearunt. Neque verò ſolum, vt Deus præpotenti diuinitatis virtute in cælos aſcendit, ſed etiam vt homo eſt. Quamuis enim naturali vi id fieri non potuerit, tamen virtus illa, qua beata 4. Reg. 2. Dan. 24. Act. 8.

Christi anima prædita erat, corpus, vt libuit, mouere potuit: corpus verò, quod iã gloriã adeptum erat, mouẽtis animæ imperio facilè parebat. Atq; hac ratione, vt Deus, & vt homo est, Christum in cælum sua virtute ascendisse credimus.

3 *Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicitur sedere ad dexteram Patris?*

Hoc loco tropum, id est, verbi immutationẽ licet animaduertere frequentem in diuinis literis cùm humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. neque enim cùm spiritus sit, quidquã in eo corporeũ cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorẽ honorẽ tribui existimamus, qui ad dexterã collocatus est: eandẽ rem ad cælestia etiã transferentes ad explicandam Christi gloriã quam vt homo præ cæteris omnibus adeptus est, eum in patris dextera esse confitemur. Sedere autem hoc loco non situm, & figuratum corporis significat, sed eam regiæ, summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionẽ, quam a Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus verbis appareret, hanc gloriã adeo propriã, & singularẽ Dñi esse, vt cuiuis alij creatę naturæ cõuenire nõ possit. Quare alio loco testatur: Ad quẽ autem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis?

Quid sedere denotet.

Ad Ephes. 1.

Sedere ad dexteram Dei, soli Christo est tributum.

Ad Hebr. 1.

4 *Quare ascensionis Christi historia frequentius apud populum est repetenda?*

ARTICVLI sensum Parochus latius explanabit, ascensionis historiam persequẽs, quam sanctus

ctus Lucas Euangelista in actis Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cuius explicatione illud primũ obseruare oportebit, cætera omnia mysteria ad ascensionẽ tanquã ad finẽ referri, in eoq; omnium perfectionẽ & absolutionẽ cõtineri. nã, vt ab incarnatione Dñi omnia religionis nostræ mysteria initiũ habent: ita ascẽsione eius peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita, quæ ad Christũ Dñm pertinent, summã eius humilitatẽ & cõtemptionem ostendunt. neq; enim abiectius aut humilius quicquã cogitari potest, quàm quod filius Dei pro nobis humanã naturã & imbecillitatẽ assumpserit, patiq; & mori voluerit. At verò, quod tũ superiori articulo, à mortuis resurrexisse, nunc verò in cælum ascendisse, & ad Dei patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summã gloriam, diuinamq; maiestatẽ declarandã magnificẽtius dici, aut admirabilius potest.

Act. 1.

Ad ascensionem omnia Christi mysteria dirigi.

Cur Christus in cælum ascendit, nec in terra potius regnum suum constituit? 5

PRIMVM ascendit propterea, quòd eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatũ fuerat, nõ terrenæ huius, & obscurę habitationis locus, sed altissimũ & splendidissimũ cæli domiciliũ conueniret: nec verò solum vt eius gloriæ & regni solio potiretur, quod sanguine meruerat, verum etiam vt ea, quæ ad salutem nostrã pertinebant, curaret: deinde vt regnum suum non esse ex hoc mundo reipsa comprobaret. nam mundi regna, terrena & fluxa sunt, magnisque opibus & carnis potentia nituntur: Christi verò regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, sed spiritale, & æternum: itemque eius opes & diuitias spiritales esse ipse ostendit, cùm suam sedem in cælis collocauit. in quo quidem

Christi in cælum ascensionis causæ. Prima.

Secunda.

Tertia. Ioan. 18. Vide secundã artic. quæst. septimam. Christi regnũ non terrenũ.

Qui ex hominibus sint in regno Christi ditiores. Iacob. 2.

quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt: nam & sanctus Iacobus testatur, Deum elegisse pauperes in hoc mũdo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed illud etiã Dominus noster in cælum ascendens efficere voluit, vt nos eum ascendentem mente & desiderio prosequeremur. nam quemadmodum morte & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritu exẽplum nobis reliquerat, ita ascensu nos docet atque instruit, vt in terris positi in cælum nos cogitatione conferamus, confitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquirentes, ciues esse sanctorum, & domesticos Dei. Nostra enim, vt idem inquit Apostolus, conuersatio in cælis est.

Quarta.

Ad Hebr. 11. Ad Ephe. 2.

Ad Phil. 3.

6 *Quæ beneficia ex Christi ascensione hominibus sunt collata?*

VIM & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis verbis: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. nam decimo die spiritum sanctum dedit, cuius virtute atque vbertate compleuit præsentem illam fidelium multitudinem, & verè tum magnifica illa promissa persoluit: Expedit vobis vt ego vadam: si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Ascendit etiam in cælum ex Apostoli sententia, vt appareat nũc vultui Dei pro nobis, & apud patrẽ aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit, sanctus Ioannes, hæc scribo vobis, vt non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec verò quicquam

Quãta redeãt ad nos commoda ex ascẽsione Domini. Primò. Psal. 67. Ad Ephe. 4. Mittit spiritum sanctũ.

Act. 1. Ioan. 16. Ad Hebr. 9. Secundò. Aduocatum agit. 1. Ioan. 2. Tertiò. Spem nostrã erigit de remissione peccatorum.

quicquam eſt, vnde fideles maiorem lætitiam & animi iucunditatem capere debeant, quàm Ieſum Chriſtum patronum cauſæ, ac deprecatorem ſalutis noſtræ conſtitutum eſſe, cuius ſit apud æternum patrem ſumma gratia, & auctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam ſe facturũ promiſerat, atque omnium noſtrum nomine caput, ipſe Ieſus Chriſtus venit in cæleſtis gloriæ poſſeſſionem. nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato intercluſæ fuerant, patefecit, nobisque viam muniuit, qua ad cæleſtem beatitudinem peruenireremus: quẽadmodum ipſe in cœna diſcipulis futurum prædixerat. quod quidem vt rei etiam euentu apertè comprobaret, piorũ animas, quas ab inferis eripuerat, ſecum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cæleſtium munerum admirabilem copiam ſalutaris illa commodorum ſeries conſecuta eſt. primum enim, fidei noſtræ merito maximus cumulus acceſſit: nam fides earum rerum eſt, quæ ſub aſpectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ ſunt. Quare ſi Dominus à nobis non diſceſſiſſet, fidei noſtræ meritum minueretur: ſiquidẽ à Chriſto Dño beati prędicãtur, qui nõ viderũt, & crediderũt. Præterea Chriſti in cælum aſcẽſus ad confirmandã ſpem in cordibus noſtris magnum momentum habet. nam quoniam Chriſtum hominem in cælum aſcendiſſe, & humanam naturam in dextera Dei Patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore vt nos etiam, eius membra, illuc aſcęndamus, atque ibi cum capite noſtro coniungamur: quod ipſe Dominus his verbis teſtatus eſt: Pater quos dediſti mihi, volo, vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum. Deinde hoc quoq; vel maximum beneficiũ conſecuti ſumus, quod amorẽ noſtrum ad cælum rapuit,

Quarto. Ioan. 14. Locum amicis apparat, et viam ad cælũ præſtruit.

Quinto. Captiuã abducit captiuitatem.

Sexto. Fidem noſtram cõformat, & merito auget.

Ioan. 20.

Septimo. Beatitudinis noſtræ expectationem certam facit.

Ioan. 17.

Octauo. Charitatem noſtram promouet, & affectum à terrenis ad cęleſtia ſuſtollit.

Marc.6. rapuit, ac diuino ſpiritu inflãmauit: nam veriſſimè dictum eſt, ibi cor noſtrum eſſe, vbi theſaurus noſter eſt. Ac profecto, ſi Chriſtus Dominus in terris verſaretur, omnis noſtra cogitatio in ipſo hominis aſpectu & cõſuetudine defixa eſſet: & illũ duntaxat hominem ſpectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eũque terrena quadam beneuolentia proſequeremur: Verùm in cælum aſcendens, amorẽ noſtrũ ſpiritalem reddidit, effecitque, vt quẽ nunc abſentẽ cogitamus, eũ vt Deũ, veneremur & diligamus. Id autem partim Apoſtolorum exemplo intelligimus, quibus dum præſens affuit Dñs, humano ferè ſenſu de illo iudicare videbãtur: partim verò ipſius Dñi teſtimonio confirmatũ eſt, cùm inquit: Expedit vobis, vt ego vadam. Nã imperfectus ille amor, quo Chriſtum Ieſum præſentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque Spiritus ſancti aduentu: quare ſtatim addit: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Accedit etiam quòd in terris, domum ſuam, id eſt, Eccleſiam, amplificauit, quæ Spiritus ſancti virtute & ductu gubernaretur. eius verò vniuerſę inter homines paſtorẽ, & ſummum antiſtitem Petrum, Apoſtolorum Principem, reliquit: tum verò dedit quoſdã quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autẽ Paſtores & doctores: atq; ita ad dexteram Patris ſedẽs, alijs atque alijs diuerſa dona ſemper impertitur. nã teſtatur Apoſtolus, vnicuiq; noſtrum datam eſſe gratiam ſecundum menſurã donationis Chriſti. Ad extremum verò quod antea de mortis & reſurrectionis myſterio docuimus, idem etiam de aſcenſu fidelibus cogitandũ eſt. quamuis enim Chriſti paſſioni ſalutẽ, & redẽptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditum iuſtis ad cælum aperuit: tamen eius aſcenſus non

Ioan.15.

Nonò. Eccleſiã ſuam magis dilatauit.

Petrus vniuerſæ Eccleſiæ Paſtor relictus. Ad Ephe.4.

Chriſtus quotidie Eccleſiã ſuis donis auget. Ad Ephe.4.

Decimò. Aſcẽſio Chriſti nobis aſcẽdẽdi virtutem præſtat.

non ſolum veluti exemplar nobis propoſitum eſt, quo altè ſpectare, & Spiritu in cælum aſcendere diſcamus, ſed diuinam etiam virtutem, qua id efficere poſſimus, largitus eſt.

DE SEPTIMO ARTICVLO, CAPVT VIII.

Quis eſt ſeptimus articulus, quamq; ſententiam includit? 1

Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.

TRIA ſunt Domini noſtri Ieſu Chriſti ad ſuã Eccleſiam decorandam & illuſtrandam inſignia officia & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. cùm autem ſuperioribus articulis ab eo genus humanum paſſione & morte redemptum eſſe, aſcenſu etiam in cælum noſtrã cauſam & patrocinium in perpetuum ſuſceptum cõſtet: ſequitur, vt eius iudiciũ hoc articulo declaratur: cuius articuli ea vis eſt & ratio, ſummo illo die Chriſtum Dominum de vniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe.

Chriſti tria inſignia in ſuam Eccleſiam beneficia.

Articuli octaui ſenſus.

Quotuplex eſt Chriſti aduentus? 2

SACRÆ literæ duos filij Dei aduentus eſſe teſtantur, alterum, cùm, ſalutis noſtræ cauſa, carnem aſſumpſit, & homo in virginis aluo effectus eſt: alterum cùm in conſummatione ſæculi ad iudicandos omnes homines veniet. Hic aduentus in ſacris literis dies Dñi appellatur, de quo Apoſtolus ait: Dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet & Saluator ipſe: De die autem illa & hora neme ſcit. Ac de ſummo iudicio ſatis ſit illa auctoritas Apoſtoli; Omnes nos manifeſtari oportet

1. Theſ. 5. Matth. 24. Marc. 13. 2. Cor. 5.

oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonũ, siue malũ. Plena enim est sacra scriptura testimoniorũ, quæ passim Parochis occurrent, ad rem nõ solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subijciendam: vt, quemadmodum à mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem ille induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent: ita deinceps post filij Dei mortem, & ascensum in cælum, alterum diem Domini vehementissimo studio desideremus, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.

3 *Quoties quilibet homo Christi iudicis sententiam coram subire debet?*

Duplex cuiusque iudicium, priuatum & generale.

D v o tempora Parochis ad rei explicationem obseruanda sunt, in quibus vnicuique necesse est in conspectum Domini venire, & singularum cogitationum, actionum, verborum deniq; omniũ rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est, cùm vnusquisque nostrum migrat è vita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus iustissima quæstio habetur, quæcunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit vnquam. atque hoc priuatum iudicium vocatur. Alterum verò, cum vno die, atque vno in loco, omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, vt, omnibus omnium sæculorum hominibus inspectantibus & audientibus, singuli quid de ipsis decretum & iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententiæ pronunciatio impijs & sceleſtis hominibus non minima futura est pœnarum & suppliciorũ pars: rursus verò pij & iusti non paruum ex ea præmiũ fructumq; percepturi sunt, cum qualis quisq; in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autẽ generale iudiciũ appellatur.

Quid

Quid neceſſe fuit priuato iudicio generale ſubijcere? 4

QVIA cùm vel ipſis hominibus interdum ſuperſtites ſint filij parẽtum imitatores, reliqui ſint liberi, diſcipuli, exemplorum, orationum, actionũ amatores ac propugnatores, quibus rebus ipſorum mortuorum præmia, & pœnas augeri neceſſe eſt: cùm hæc vel vtilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens non prius finem habitura ſit, quàm extremus veniat mũdo dies: æquum erat de vniuerſa hac rectè, aut perperam factorum, dictorumque ratione perfectam quæſtionem haberi: quod fieri non poterat, niſi facto communi omniũ hominũ iudicio. Accedit etiã, quòd cùm piorũ fama ſæpe lædatur, impij verò innocẽtiæ laude commendentur, diuinæ iuſtitiæ ratio poſtulat, vt pij ereptam iniuria apud homines exiſtimationem in publico vniuerſorum hominum conuentu & iudicio recuperent: deinde verò boni & mali homines, quæcunque in vita egerunt, cùm non ſine corporibus egerint: omnino ſequitur, vt benefacta, ſiue malefacta ad corpora etiã pertineant, quæ actionum ipſarum inſtrumentũ fuerunt. Maximè igitur conueniebat, corporibus vnà cum eorũ animis debita æternæ gloriæ præmia, aut ſupplicia impertiri: quod quidem neque ſine omnium hominum reſurrectione, neque ſine generali iudicio fieri poterat. Poſtremo quoniam in aduerſis & ſecundis hominum rebus, quæ promiſcuè nõnunquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei ſapientia & iuſtitia geri ac gubernari, par fuit non ſolum bonis præmia, improbis ſupplicia in futuro ſæculo conſtitui, verùm etiam publico ac generali iudicio decerni: quo omnibus notiora & illuſtriora fierent, atque vt Deo iuſtitiæ & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniuſta

Cauſæ ob quas priuato iudicio vniuerſale ſubiiciatur.

Prima oratio. Mortuorum præmia vel pœnæ augentur virtutibus, & vitiis ſuorum ſectatorum

Secunda.

Tertia.

Quarta.

illa querela, qua ſancti etiam viri deplorare interdum vt homines ſolebant, cum improbos valẽtes opibus, & honoribus florentes animaduerterẽt.

Pſal. 62. nam Propheta. Mei, inquit, pene moti ſunt pedes, effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. & paulo poſt: Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo, obtinuerũt diuitias: & dixi: Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meũ: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & caſtigatio mea in matutinis. Atque hæc frequẽs querela multorum fuit. Ergo neceſſe erat, vt generale iudicium exerceretur: ne fortè homines dicerent, Deum circa cardines

Iob 22. cæli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, iure vna ex duodecim fidei Chriſtianæ articulis conſtituta eſt, vt ſi quorum animi in prouidẽtia & iuſtitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur.

Quinta. Præterea propoſito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, vt cognita Dei iuſtitia, illi ne deficerent, hi à malis æterni ſupplicij metu atque expectatione reuocarentur. Quare Dominus & Saluator noſter, cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando ge-

Matth. 24. nerale iudicium: ſignũq; aduentantis eius temporis deſcripſit, vt, cum illa viderimus, finem ſæculi prope eſſe intelligamus, ac deinde in cælum aſcendens, Angelos miſit, qui Apoſtolos eius ab-

Act. 1. ſentia mẽrentes, his verbis conſolarentur: Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.

5 *Iuxta quam naturam Chriſto tributa eſt poteſtas iudicandi genus humanum?*

Chriſtus etiã vt homo iudex omnium cõſtitutus eſt.

CHRISTO Domino non ſolum vt Deo, ſed etiam vt homini hoc iudicium datum eſſe, ſacræ literæ declarãt: quamuis enim iudicãdi poteſtas omni-

omnibus ſanctæ Trinitatis perſonis cõmunis ſit, præcipuè tamen filio eam tribuimus: quod ipſi quoque ſapientiam conuenire dicimus. Quod autem vt homo mundum iudicaturus ſit, Domini teſtimonio cõfirmatur, qui inquit: Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo, &c, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Ioan. 5. 6

Cur perinde Patri vel spiritui ſancto hoc iudicium non aſcribitur?

Iudex Chriſtus corporeis oculis videbitur.

DECEBAT maximè à Chriſto Domino hoc iudicium exerceri, vt cum de hominibus decernendum eſſet, illi corporeis oculis iudicem videre, & auribus ſententiam, quæ proferebatur, audire poſſent, & omnino iudiciũ illud ſenſibus percipere. Ac præterea æquiſſimũ erat, vt homo ille qui iniquis hominũ ſentẽtijs condemnatus fuerat, omniũ deinde iudex ſedere ab omnibus conſpiceretur. Quamobrem Apoſtolorum Princeps, cum in Cornelij domo ſumma Chriſtianæ religionis capita expoſuiſſet, docuiſſetque Chriſtum à Iudæis in ligno ſuſpenſum, atq, occiſum, tertia verò die ad vitam reſurrexiſſe, ſubiunxit: Et præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum. Act. 10.

Quibus indicijs extremum iudicium imminere agnoſcetur? 7

Signa iudiciũ præceſſura.

TRIA hæc præcipua ſigna iudiciũ anteceſſura eſſe ſacræ literæ declarant, prædicationẽ Euãgelij per vniuerſum orbẽ, diſceſſionẽ, Antichriſtum: inquit enim Dñs: Prædicabitur hoc Euangeliũ regni in vniuerſo orbe in teſtimoniũ omnibus gẽtibus, & tũc veniet cõſummatio. & Apoſtolus nos admonet, ne ab aliquo ſeducamur, quaſi inſtet dies Dñi: quoniã niſi venerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium nõ fiet. Matth. 24.

8 *Quomodo fiet iudicium, quaq; ratione de omnibus feretur sententia?*

QVÆ iudicij forma & ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex sanctorum euãgeliorum, & Apostoli doctrina facilè erit cognoscere. Præterea sententia quæ à iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim Saluator noster, lætis oculis pios à dextera stantes intuẽs, ita de illis iudicium sum ma cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti Patris mei: possidete regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi. Quibus verbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint: at cùm animo suo cogitauerint, ijs verbis pios & iustos homines à laboribus ad quietem, à lacrymarum valle ad summum gaudium, à miseriis ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officijs promeriti fuerint, vocari. Deinde ad eos qui à sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet, his verbis: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius.

Iudicij forma.

Iudicis sentẽtia pijs læta, impijs horribilis. Matth. 25.

Quibus pœnarum generibus impij à sinistris constituti afficiẽtur?

HOC cõmodissimè ex sentẽtiæ formula quæ in 9 illos feretur, intelligi queat. Prioribus enim illis verbis, discedite à me, maxima pœna significatur, qua impij plectendi erunt, cùm à Dei aspectu quã longissimè eiicientur: neque vlla spes eos consolari poterit, fore aliquando, vt tanto bono perfruã tur. atque hæc quidem à theologis Pœna damni appellata est, quòd scilicet impij apud inferos diuinæ visionis luce perpetuo carituri sint. Quod verò additur, Maledicti: mirum in modũ auget illorum miseriam & calamitatem: si enim, cum à diuina præsentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur: hoc profecto magno

Pœna damni.

gno eis ſolatio eſſe potuiſſet. at quoniam nihil huiuſmodi ipſi expectandum eſt, quod calamitatē leniorem faciat, iure optimo, cùm expellentur, diuina iuſtitia eos omni maledictione perſequetur. Sequitur deinde: In ignem æternum: quod quidem alterum pœnarum genus, Pœnam ſenſus theologi vocarunt, propterea quod ſenſu corporis percipiatur, vt in verberibus & flagellis, alióue grauiore ſuppliciorum genere: interque dubitari non poteſt, ignis tormenta ſummum doloris ſenſum efficere, cui malo cum accedat, vt perpetuum tempus duraturum ſit: ex eo oſtenditur, damnatorum pœnam omnibus ſupplicijs cumulandam eſſe. atq; hoc magis declarant verba illa, quę in extrema ſententiæ parte poſita ſunt: Qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Cùm enim ita comparatum ſit, vt omnes moleſtias lenius feramus, ſi calamitatis noſtræ ſocium aliquē & conſortem habeamus, cuius prudentia atque humanitate aliqua ex parte iuuari poſſimus: quæ tandem erit damnatorum miſeria, quibus in tantis ærumnis à perditiſſimorum dæmonum ſocietate diuelli nunquā licebit? Et hæc quidem ſentētia in impios iuſtiſſimè à Domino Saluatore noſtro referetur: vt qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & eſurientī, ac ſitientī nec cibū nec potū miniſtrauerint, hoſpitē non exceperint, nudū non operuerint, aut in carcere incluſum, ægrumque non viſitarint. Hæc ſunt, quæ Paſtores fidelis populi auribus ſæpiſſimè inculcare debent.

Matth. 25. Pœna ſenſus.

Socij pœnarū non lenient pœnas inferni.

Sententiæ illius acerbiſſimæ æquitas.

Quare Iudicij materia ſæpius fidelis populi auribus inculcari debet? 10

QVIA huius articuli veritas fide cōcepta maximam vim habet ad frænandas prauas animi cupiditates, atq; à peccatis homines abſtrahendos. Quare in Eccleſiaſtico dictū eſt. In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternū

Eccleſ. 7.

non peccabis. Ac profecto vix quiſquã adeo præceps in ſcelera feretur, quę illa cogitatio ad pietatis ſtudium non reuocet, fore aliquãdo, vt ei apud iuſtiſſimũ iudicem, omnium non ſolum factorũ, dictorũque, ſed occultiſſimarũ etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna perſoluenda ſit. Iuſtus verò ad colendam iuſtitiam magis ac magis incitetur, ac ſumma lætitia efferatur neceſſe eſt, quãuis etiã in egeſtate, infamia, cruciatibus vitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo poſt ærumnoſæ huius vitæ certamina, victor vniuerſis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidẽ æternis honoribus, in cæleſtẽ patriã receptus, afficietur. Quod igitur reliquũ eſt, hortari fideles oportet, vt optimè viuendi rationem cõparent, ad omne pietatis ſtudium ſe exerceant, quo poſſint aduentantem magnum illum diem Dñi, maiore cum ſecuritate animi expectare, atque adeo, vt filios decet, cum ſumma cupiditate expetere.

DE OCTAVO ARTICVLO, CAPVT IX.

Quis eſt octauus articulus, quæq; fidei illius eſt neceſſitas & fructus?

1 Credo in ſpiritum ſanctum.

HACTENVS, quæ ad primam, & ſecundam ſanctæ Trinitatis perſonam pertinebãt, quantum propoſiti argumenti ratio poſtulare videbatur, expoſita ſunt: ſequitur nunc, vt illa etiam, quæ in Symbolo de tertia perſona, hoc eſt, de Spiritu ſancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne

omne ſtudiũ, & diligẽtiam Paſtores adhibebunt, cum homini Chriſtiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minùs rectè ſentire, quàm de aliis ſuperioribus articulis exiſtimãdum ſit. Quare Apoſtolus nõ petmiſit Epheſios quoſdam Spiritus ſancti perſonam ignorare, à quibus cùm quæſiſſet, an Spiritũ ſanctum accepiſſent, cũ illi ne Spiritus ſanctus quidẽ eſſet, ſe ſcire reſpondiſſent, ſtatim rogauit: In quo ergo baptizati eſtis? quibus verbis ſignificauit, diſtinctã huius articuli notitiam fidelibus maximè neceſſariã eſſe: ex qua eum præcipuè fructum capiunt, quod cùm attentè cogitant, ſe quidquid habent, Spiritus ſancti munere & beneficio conſecutos eſſe: tum verò de ſeipſis modeſtius & humilius ſentire, & in Dei præſidio omnem ſpem ponere incipiunt: qui primus homini Chriſtiano gradus ad ſummam ſapientiam & felicitatem eſſe debet.

Act. 9.

Fructus fidei huius articuli.

An Spiritus ſancti verbum ita tertiæ perſonæ Trinitatis conueniat, vt etiam alijs tribui non poſsit? 2

HVIVS articuli explanationem à vi, & notione, quæ hoc loco Spiritus ſancti vocabulo ſubiecta eſt, exordiri oportebit. nam cùm illud æquè de Patre & filio rectiſſimè dicatur (vterque enim Spiritus eſt, & ſanctus, ſi quidem Deum ſpiritum eſſe confitemur) deinde verò hac voce Angeli etiam, & piorum animæ ſignificentur: cauendum eſt, ne populus verbi ambiguitate in errorẽ inducatur. Quare docendũ eſt in hoc articulo, ſpiritus ſancti nomine tertiã Trinitatis perſonã intelligi: quomodo in ſacris literis tũ veteris nõnunquã, tũ noui Teſtamẽti frequẽter accipitur. nã Dauid precatur: Et Spiritũ ſanctum ne auferas à me. in libro Sapiẽtię legimus: Senſum tuũ quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiã, & miſeris Spiritũ ſanctũ tuũ de altiſſimis?

Pater & filius etiam dicũtur Spiritus ſanctus, quin omnes ſpiritus cæleſtes, ſanctorumq; animæ.

Tertia Trinitatis perſona propriè dicitur Spiritus ſanctus. Pſalm. 5. Sap. 9.

Eccles.1. tissimis? & alibi: Ipse creauit illam in Spiritu sancto. In nouoverò Testamento iubemur baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & sanctissimam virginem de Spiritu sancto concepisse legimus. tū verò à sancto Ioanne ad Christū mittimur, qui nos Spiritu sancto baptizat: ac plurimi præterea alijs in locis ea vox legētibus occurrit.

Matth.28. Marc.1. Luc.1. Ioan.1.

3 *Quare tertiæ personæ Trinitatis perinde ac alijs duabus propriū nomen non est tributum?*

SECVNDA persona ideo propriū nomen habet, & filius dicitur, quia eius æternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, vt in superioribus articulis explicatum est. Vt igitur ortus ille generationis nomine significatur: ita personam quæ emanat, propriè filium appellamus, & à qua emanat, patrem. Nunc cùm tertiæ personæ deductioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio & processio appelletur, sequitur vt etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullū autem propriū nomen eius emanatio habet, propterea quòd nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniā nullam aliam naturæ & essentiæ communicandæ rationem, quam generandi virtute agnoscimus, ob eam causam fit, vt rationem, qua seipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communi Spiritus sancti nomine tertia persona appellata est. quod quidem illi maximè conuenire ex eo intelligimus, quia spiritalem vitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi numinis afflatu nihil æterna vita dignum efficere possumus

Mens humana non aliam essentię communicāde rationem agnoscit, quàm per generādi virtutem.

Tertia persona cur dicatur Spiritus sanctus.

4 *An Spiritus sanctus eiusdem omninò cum Patre & filio sit potentiæ & naturæ?*

EXPLICATA vocabuli significatione, docēdus in primis erit populus, Spiritum sanctū æquè ac pa-

Spiritum sanctum omnino Patri & filio in omnibus æqualem.

ac patrem & filium, Deum esse, eidem æqualem, æquè omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemq; cum Patre & filio naturæ. Quod quidem illius vocis, In, cum dicimus, Credo in Spiritum sanctum, proprietas satis indicat, quę ad exprimendam fidei nostræ vim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacrarum literarū testimonia confirmant. nā cùm sanctus Petrus in Actis Apostolorum dixisset: Anania, cur tentauit Satanas cor tuū, mentiri te Spiritui sancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, sed Deo: quem prius Spiritum sanctum appellauerat, eundem statim Deum vocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum sanctum esse interpretatur, diuisiones, inquit, operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia, in omnibus. deinde subiungit: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Præterea in Actis Apostolorum, quod vni Deo Prophetæ tribuunt, ille Spiritui sancto ascribit. dixerat enim Esaias: Audiui vocem Domini dicentis, Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic, Excęca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat. Quæ verba cùm Apostolus citaret: Bene, inquit: Spiritus sanctus locutus est per Esaiam Prophetam. Deinde verò cum scriptura Spiritus sancti personam cum Patre, & filio coniungit, vt cùm Patris, & Filij, & Spiritus sancti nomen in baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius mysterij veritate dubitandi locus relinquitur. nam si Pater Deus est, & Filius Deus: omnino fateri cogimur, etiā Spiritum sanctū, qui cū eis pari honoris gradu coniungitur,

Quæ sit hæc symbolo, particulę, in, energia.

Act. 5. Spiritus sancti diuinitas pulcherrimè cōfirmatur.

1. Cor. 12.

Esai. 6.

Act. 8.

Deum esse. Accedit autē, quod is qui in nomine
2.Cor.1. cuiusuis rei creatę baptizatur, nullum ex eo fructum consequi potest. Nunquid in nomine Pauli, inquit, Baptizati estis? vt ostenderet eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine Spiritus sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo Spiritus sancti diuinitas comprobatur, licet animaduertere, tum
1.Ioan.5. in epistola Ioānis: Tres sunt, qui testimoniū dant in cælo, Pater, Verbū, & Spiritus sanctus, & tres vnum sunt: tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quò diuinæ laudes, & psalmi concludūtur, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Postremo quod ad eam veritatem confirmandam maximè pertinet, quæcunque Dei propria esse credimus, ea Spiritui sancto conuenire sacræ literæ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, vt cùm Apostolus ait: An nescitis
2.Cor.6. quoniam membra vestra templum sunt Spiritus
2.Thes.2. sancti? Item sanctificationem, & viuificationem:
1.Pet.1. Ioan.6. & scrutari profunda Dei: & per Prophetas loqui:
2.Cor.3. & vbique esse: quæ omnia diuino tantum nu-
2.Cor.2. mini tribuenda sunt.

5 *Est ne certò credendum, Spiritus sancti vocabulum tertiā diuinitatis personam per se subsistentem significare?*

ILLVD præterea fidelibus accuratè explanandum est, Spiritum sanctum ita Deum esse, vt eū tertiam personam in diuina natura à Patre, & Filio distinctam, & volūtate productam confiteri oporteat. nam vt alia scripturarum testimo-
Matth.28. nia omittantur, baptismi forma, quam Saluator noster docuit, apertissimè ostendit, Spiritum sanctum tertiam esse personam, quæ in diuina natura

tura per ſe conſtet, & ab alijs diſtincta ſit. Quod etiam Apoſtoli verba declarant, cùm inquit: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio ſancti ſpiritus ſit cum omnibus vobis, Amen. Idem verò multo apertius demonſtrant, quæ Patres in Conſtantinopolitano primo Concilio hoc loco ad cõfutandam impiam Macedonij amentiam addiderũt, & in Spiritum ſanctum Dñm, & viuificantem, qui ex Patre Filioq; procedit: qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & conglorificatur, qui locutus eſt per Prophetas. Quod igitur Spiritum ſanctũ Dñm confitentur, in eo declarant, quantum angelis antecellat: qui tamen nobiliſſimi ſpiritus à Deo conditi ſunt: illos enim omnes ſanctus Paulus teſtatur eſſe adminiſtratorios ſpiritus, in miniſterium miſſos, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Viuificantem verò appellant, quod anima cum Deo coniuncta, magis viuit, quàm corpus animæ conũctione alitur, ac ſuſtinetur. Quoniam verò ſpiritui ſancto ſacræ literæ hanc animæ cum Deo coniunctionem tribuunt, rectiſſimè viuificantem Spiritum ſanctum vocari perſpicuum eſt. Iam uerò quod ſequitur, Qui ex Patre, Filioq; procedit, docendi ſunt fideles, Spiritum ſanctum à Patre, & Filio, tanquam ab vno principio, æterna proceſſione procedere: id enim eccleſiaſtica regula, à qua Chriſtiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum literarum & conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Chriſtus Dominus cùm de Spiritu ſancto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in ſcripturis ſacris Spiritus ſanctus nonnunquam ſpiritus Chriſti, interdũ ſpiritus Patris appellatur: modo à Patre, modo à Filio

2. Cor. 13.

Ad Hebr. 1.

Deus eſt vita animæ.

Spiritus ſancti proceſſio demonſtratur.

Concilij Florentinum.

Ioan. 19.

Ioan. 14. 15.

mitti

mitti dicitur, vt æque à Patre & filio procedere
Ad Rom. 8. non obscurè significetur. Qui spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic nō est eius.
Ad Gal. 4. & idem spiritum Christi vocat, cùm ad Galatas inquit: Misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem Abba pater. Apud sanctum
Matth. 10. Matthæum spiritus Patris appellatur: Non vos estis
Ioan. 15. qui loquimini, sed spiritus Patris vestri: & Dominus in cœna inquit: Paracletus quem ego mittam vobis spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem Spiritum sanctum à Patre mittendum
Ioan. 14. affirmat his verbis: Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus verbis cùm processionem spiritus sancti intelligamus, perspicuum est, eūdem ab vtroque procedere. Hæc sunt, quæ de spiritus sancti persona tradenda erunt.

6

Cum opera Trinitatis sint indiuisibilia, quare peculiariter quidam effectus & dona illi tribuuntur?

De admirādis spiritus sancti effectibus & donis. DOCERE præterea oportebit, quosdam esse spiritus sancti admirabiles effectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso tanquam à perenni bonitatis fonte, oriri & manare dicuntur. Quāuis
Trinitatis opera indiuisibilia. enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex ijs tamen multa spiritui sancto propria tribuuntur,
Cur peculiariter quædam opera spiritui sancto tribuū tur. vt intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci. nam cùm spiritus sanctus à diuina voluntate, veluti amore inflammata, procedat, perspici potest, eos effectus, qui propriè ad
Spiritus sanctus cur donū vocetur. spiritum sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, vt spiritus sanctus donum appelletur, nam doni vocabulo significatur id, quod benignè & gratuito, nulla spe remunerationis proposita donatur. Ac proinde

proinde quæcunque bona, & beneficia à Deo in nos collata ſunt (quid autem habemus, quod à Deo, vt inquit Apoſtolus, non acceperimus?) ea nobis Spiritus ſancti conceſſu & munere data eſſe, pio & grato animo agnoſcere debemus. Eius autem plures effectus ſunt. nam vt mundi creationem, creatarumque rerum propagationem & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus: viuificationem Spiritui ſancto propriè tribui paulo ante demonſtratum eſt, & Ezechielis teſtimonio confirmatur: Dabo, inquit, vobis Spiritum, & viuetis. Præcipuos tamen & maximè proprios Spiritus ſancti effectus Propheta enumerat, Spiritum ſapientiæ & intellectus, ſpiritum conſilij & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ & pietatis, & ſpiritum timoris Domini: quæ dona Spiritus ſancti vocantur: interdum autem ſpiritus ſancti nomen tribuitur. Quare ſapienter D. Auguſtinus monet, animaduertendum eſſe, cùm in ſacris literis huius vocis Spiritus ſancti mētio fit, vt diiudicare poſſimus, tertiā ne Trinitatis perſonam, an eius effectus atque operationes ſignificet. nam hæc duo eodem interuallo diſtinguēda ſunt, quò etiam creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda ſunt, quod ex hiſce ſpiritus ſancti donis Chriſtianæ vitæ præcepta haurimus; ſentireque poſſimus, an ſpiritus ſanctus in nobis ſit. Verùm præ cæteris eius ampliſſimis muneribus gratia illa prædicanda eſt, quę nos iuſtos facit, ſignatq; ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Hæc.n. mentē noſtrā arctiſſimo amoris vinculo Deo iūgit: ex quo fit, vt ſummo pietatis ſtudio accenſi nouā vitam inſtituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & verè ſimus.

1.Cor.4.

Plures ſunt ſpiritus ſancti effectus.

Ezech.37.

Spiritus ſancti dona. Eſa.11.

D. Auguſtinus lib.15.de Trinitate ca. 18.& 19.

Argumentum in nobis habitātis ſpiritus ſancti.

Iuſtificatio noſtra eſt ſpiritus ſancti ſignaculum, de qua copioſè agitur ſeſ.6. Concil. Trid.

1.Ioan.3.

DE

DE NONO ARTICVLO, CAPVT X.

Quis est nonus articulus, quibusq; de causis omnium frequentissimè populo inculcandus venit?

1 Credo sanctam Ecclesiam Catholicā sanctorum communionem.

QVANTA diligentia curare Pastores debeāt, vt huius noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerentur, facilè cognosci poterit. Primum enim, teste S. Augustino, Prophetæ planius & apertius de Ecclesia, quàm de Christo locuti sunt, cū in eo multò plures errare ac decipi posse, quàm incarnationis sacramento præuiderent. Neque enim defuturi erant impij, qui, ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur, & Catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefariè, quàm superbè affirmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facilè horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, vt quisque primum in fide peccarit, Hæreticus dicendus est, sed qui Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cùm igitur fieri non possit, vt aliquis se hęresis peste cōmaculet, si ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur: curent omni studio Pastores, vt fideles cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei veritate perseuerent. Pendet autem hic articulus à superiori: quia cùm iam demōstratum sit, spiritum sanctum omnis sanctitatis

Cur prophetæ planius de Ecclesia quàm de Christo sint locuti. Aug. con. 2. in psal. 30.

Quis dicēdus sit Hæreticus.

Verus noni articuli professor nequit dici Hæreticus.

Nonus articulus ab octauo pendet.

tis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

Quid peculiari ratione nomine Ecclesiæ, quídque generatim denotatur? 2

QVONIAM Ecclesiæ vocem Latini à Græcis mutuati, post diuulgatum Euangelium ad res sacras transtulerunt; quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia euocationem, verum scriptores postea vsurparunt pro concilio, & concione. Neque verò refert, vtrum populus ille veri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit, in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cùm scriba turbas sedasset, dixisse: Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolui. Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianę cultui addictum. Neque solum gentes, quæ Deum nō nouerunt, sed etiam malorum & impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur. Odiui, inquit, Propheta, Ecclesiam malignantiū, & cum impijs nō sedebo. communi verò deinde sacrarum scripturarum consuetudine hæc vox ad remp. Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas vsurpata est: qui scilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, vt, reiectis ignorantiæ & errorum tenebris, Deū verū, & vnum piè & sanctè colant, illiq; ex toto corde inseruiāt, atq;, vt vnico verbo hæc res tota absoluatur, Ecclesia, vt ait S. August. est populus fidelis per vniuersum orbem dispersus.

Ecclesia generatim cœtum significat, ex quo hominū genere ille sit conflatus, nō refert.

Act. 19.

Psal. 25.

Ecclesia peculiari & vsitata consuetudine significat omnium fidelium multitudinem: ceterę significationes nominis Ecclesiæ exponentur quęst. 9. huius articuli.

S. August. in psal. 149.

Quæ potißimum mysteria in vocabulo Ecclesiæ contemplanda offeruntur? 3

IN euocatione, quā Ecclesia significat, statim diuinæ gratiæ benignitas & splēdor elucet, intelligimusq; Ecclesiā ab alijs rebus publicis maximè differre, illæ. n. humana ratione, & prudentia nitun-

Ecclesia quomodo à ceteris gentilium politiis differat.

Deus quomodo ſuam Eccleſiã vocarit.

tuntur: Hæc autem Dei ſapientia & conſilio cõſtituta eſt. vocauit enim nos intimo quidem ſpiritus ſancti afflatu, qui corda hominũ aperit, extrinſecus autem Paſtorum, & prædicatorum opera, aut miniſterio. Præterea ex hac vocatione quis nobis finis propoſitus eſſe debeat, nimirum æternarum rerũ cognitio & poſſeſſio, is optimè perſpiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus ſub lege poſitus, ſynagoga, id eſt, congregatio diceretur. nam vt docet ſanctus Auguſtinus, hoc ei nomen impoſitum eſt, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena & caduca tantum bona ſpectaret. quare meritò Chriſtianus populus, non ſynagoga, ſed Eccleſia dicitur: quia, terrenis & mortalibus rebus contemptis, cæleſtes & æternas tantũmodo conſectatur.

Duplex Eccleſiæ vocatio.

Finis vocationis vtriuſque eſt æternarum rerum poſt cognitionẽ poſſeſſio.

Aug. in Pſal. 77. & 81.

Eccleſia quomodo differat à Iudæorum republica.

Quibus modis Chriſtianorum vniuerſitas in ſacris literis deſcripta inuenitur?

4

MVLTA præterea nomina, quæ plena ſunt myſteriis, ad Chriſtianam rempub ſignificandã tradũcta ſunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apoſtolo vocatur. Si tardauero, inquit ad Timotheum, vt ſcias quo modo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Domus autem Eccleſia idcirco appellatur, qui ſit veluti vna familia, quam vnus paterfamilias moderatur, & in qua eſt bonorum omnium ſpiritalium cõmunio. Dicitur etiam grex ouium Chriſti, quarum ille oſtiũ eſt, & Paſtor: vocatur & ſponſa Chriſti. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto, inquit Apoſtolus ad Corinthios. Idem ad Epheſios: Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus diligit Eccleſiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum eſt: ego autem

1. Tim. 3.

Domus Dei cur ſit dicta Eccleſia.

Grex ouium.

Sponſa Chriſti.

2. Cor. 11.

Ad Epheſ. 5.

tem dico in Christo,& in Ecclesia. Dicitur denique Ecclesia corpus Christi, vt ad Ephesios, & Colossenses licet videre. Et hęc singula plurimum valent ad fideles excitandos, vt se dignos immensa Dei clementia & bonitate præbeant, qui eos vt populus Dei esse, elegit. His verò explicatis, necesse erit, singulas Ecclesiæ partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturã, proprietates, dona, & gratias, populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numẽ laudare nunquam intermittat.

Corpus Christi. Ad Ephes. 1. Ad Col. 1.

De Ecclesia militante & triumphante.

Quæ sunt Ecclesiæ partes, quæq; earundem est differentia? 5

ECCLESIÆ duæ potissimũ sunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur. Triumphans est cœtus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de mũdo, de carne, de iniquissimo Dæmone triumpharunt, & ab huius vitæ molestijs liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans verò Ecclesia, est cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris viuunt: quæ ideo militans vocatur, quòd illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana, perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed eiusdem Ecclesiæ, vt antea diximus, partes duæ sunt, quarum vna anteceſſit, & cælesti patria iam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Saluatore nostro cõiuncta in sempiterna felicitate conquiescat.

Triumphans Ecclesia.

Militans Ecclesia.

Aug. lib. 12. de ciuit. Dei cap. 9.

Quibus hominum generibus Ecclesia militans concluditur? 6

IN Ecclesia militanti duo sunt hominum genera, bonorum & improborum: & improbi quidem eorundem sacramentorum participes, eandem

In Ecclesia militanti duo sunt hominũ genera.

dem quoque, quam boni, fidem profitentur, vita ac moribus dissimiles : boni verò in Ecclesia dicuntur ij, qui non solum fidei professione & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis vinculo inter se coniuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus qui sunt eius. possunt verò etiam homines aliquibus coniecturis opinari quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem scire, minimè possunt. Quare existimandum non est, Christum saluatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, cùm ad Ecclesiam nos remisit, eique vt pareamus præcepit. nam cùm illa sit incognita, cui certum esse poterit ad cuius iudicium confugiendũ, & cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum & diuinæ literæ, & sanctorum virorum scripta testantur : in quam sententiam scriptum illud Apostoli : Vnum corpus, & vnus spiritus.

1. Tim. 2. Electorũ Ecclesia est incerta. Cõsulatur cap. 12. sess. 6. Concil. Trid. decreto de iustificatione.

Matth. 18.

Ecclesia militans bonos & malos cõplectitur.

Ephes. 4.

7 *An Ecclesia militans bonos & malos suo sinu concludens, demonstrari possit.*

Ecclesia quibus figuris & similitudinibus designata.

HAEC certè a Ecclesia nota est, vrbique supra montem sitæ comparata, quæ vndique conspicitur. nam cùm illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed etiam malos complectitur, vt multis parabolis Euangelium docet, veluti cùm regnum cælorum, id est, Militantem Ecclesiam simile esse sagenæ in mare missæ commemorat : vel agro in quo zizania superseminata sunt : vel areæ in qua frumentum cum Paleis continetur: vel decẽ virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante etiam in arca Noë, qua non solum munda, sed etiam immunda animantia concludebantur,

Matth. 13. Matth. 3. Luc. 3. Matth. 25. Vide quæst. 17. huius articuli. Gen. 7.

bantur, huius Ecclesiæ figuram, & similitudinem licet intueri: Quamuis autem bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere, Catholica fides verè, & constanter affirmet: ex ijsdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, vtriusque partis diuersam admodum rationem esse, vt enim paleæ cum frumento in area confulæ sunt, vel interdum mẽbra variè interinortuo corpori coniuncta; ita etiã mali in Ecclesia continentur.

Duarum Ecclesiæ partiũ diuersissimam esse sortem.

Quinam Ecclesiæ militantis finibus non continentur? 8

TRIA tantummodo hominum genera ab ea excluduntur, primo infideles, deinde Hæretici & schismatici, postremo excommunicati. ethnici quidem, quod in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam vnquam cognouerunt, nec vllius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: Hæretici verò, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciuerunt, neque enim illi magis ad Ecclesiã spectant, quàm transfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, vt qui ab ea in iudicium vocentur, puniãtur, & anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati, quod Ecclesiæ iudicio ab ea excluſi, ad illius cõmunionem non pertineant, donec resipiscant. De cæteris autem quammuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assiduè, vt, si fortè Ecclesiæ antistitũ vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate distrahi certo sibi persuadeant.

Tria hominũ genera ab Ecclesia excluduntur.

Hæretici & schismatici sunt in potestate Ecclesiæ. Videatur ca. 2. de sacramẽto pœnitentiæ Concil. Trid. sess. 14.

Scelerati fideles in Ecclesia perseuerant sess. 6. Concil. Trid. can. 18. de iustificatione Antistites improbi suam potestatem nõ amittunt.

Quæ est summatim nominis Ecclesiæ significationum varietas? 9

VNIVERSAE etiam Ecclesiæ partes Ecclesiæ nomine significari solent, vt cũ Apostolus Ec-

Ecclesiæ vniuersalis partes maiores etiam Ecclesiæ vocantur.

2.Cor.1. 1.Cor.16. Ad Col.4. 1.Thes.1. Priuatæ fidelium familiæ Ecclesiæ appellantur. Rom.16. 1.Cor.16. Matth.18. Ecclesia pro ipsius præpositis & Pastoribus aliquãdo vsurpatur. Ecclesia pro loco. Hic Ecclesia propriè accipitur pro omnium fidelium tam bonorum quàm malorũ multitudine.

clesiam, quæ est Corinthi, Galatiæ, Laodicẽsium, Thessalonicensium nominat. priuatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat: nã Priscæ, & Aquilæ, domesticam Ecclesiam salutari iubet. item alio in loco: Salutant vos, inquit, in Domino multũ Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. ad Philemonem etiam scribens eãdem vocem vsurpauit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine eius præsides, ac Pastores significantur: Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ: quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur: sed locus etiã in quem populus siue ad cõcionem, siue alicuius rei sacræ causa conuenit, Ecclesia appellatur. Præcipuè verò in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solum, sed eos etiam qui parere debent, significat.

10 *Quomodo Ecclesia Catholica inter tot populi Christiani genera est vna?*

Vnitas Ecclesiæ.

APERIENDÆ sunt autem fidelibus huius Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio à Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, vt vna sit: Vna enim, inquit, est columba mea, vna est speciosa mea. Vocatur autem vna tanta hominum multitudo, quæ tam longè lateque diffusa est, ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: Vnum enim Dominum, vnam fidem, vnum Baptisma tantum esse prædicat: Vnus est etiam eius rector, ac gubernator inuisibilis quidẽ Christus; quem æternus pater dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius. Visibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri Apostolorum Principis legitimus successor, tenet.

Cant.6.

Ad Ephe.4. Ad Ephes.1.

Post inuisibile Ecclesiæ caput necessario statui oportuit visibile caput. Videatur quæst. 24. de sacramento Ordinis.

Quid

Quid de Romano Pontifice visibili Ecclesiæ Christi capite sentiendum est? 11

DE eo fuit illa omnium patrum ratio, & sententia consentiens, hoc visibile caput ad vnitatem Ecclesiæ constituendam & conseruandam necessarium fuisse. quod præclarè & vidit, & scripsit sanctus Hieronymus, contra Iouinianum ijs verbis: Vnus eligitur, vt, capite constituto, schismatis tollatur occasio. & ad Damasum: Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri, communione consocior, super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noë nō fuerit, peribit regnante diluuio. quod & longè antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de vnitate Ecclesiæ loquens ait: Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super vnum ædificat Ecclesiam: & quāuis Apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parem potestatē tribuat, & dicat: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: tamen, vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem, ab vno incipientem, auctoritate sua dispositit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi ascribi non potest, scienti in vrbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: in quo vno Cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent: vt iam schismaticus, & præuaricator esset, qui contra singularem Cathedram alteram collocaret. Post verò

S. Hier. in lib. 1. con. Ioui. planè in med. lib.

Epist. ab Damas. quæ incipit, Quoniam vetusto.

S. Iren. lib. 3. con. Hæretic. cap. 3.

S. Cyp. tract. 3. de simplic. prælator.

Optatus in init. lib. 2. cōtra Parmē. Donati.

S.Basil.hom. 29.qnq;est, de pœnitentia.

Basilius sic scriptũ reliquit: Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim: Tu es Christus filius Dei viui: & vicissim audiuit se esse petram. licet enim petra esset, non tamen petra erat vt Christus. Nam Christus verè immobilis petra; Petrus verò propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur alijs: sacerdos est, & facit sacerdotes: petra est & petram facit, & quæ sua sunt largitur seruis suis. Postremò verò Sanctus Ambrosius ait:

S.Ambr.

Si quis obiiciat, Ecclesiam vno capite sponso Iesu Christo contentam, præterea nullum requirere: in promptu responsio est. Vt enim Christum Dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus: (nã ipse est qui baptizat & qui absoluit, & tamen is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis vicarium, & ministrum præfecit. nam cùm visibilis Ecclesia visibili capite egeat: ita Saluator noster Petrum vniuersi fidelium generis caput, & Pastorem constituit, cùm illi oues suas pascendas verbis amplissimis commendauit, vt qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ & gubernandæ potestatem habere voluerit. Vnus præterea ideinque est spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam impertitur. Ad quam vnitatem seruãdam cùm Ephesios hortaretur, inquit: Soliciti seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis, vnum corpus, & vnus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis cõstat membris eaque ab vna anima aluntur, quę oculis visum, auribus auditum & aliis sensibus diuersas vires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fideli-

In Petro omnes Rom. Põtifices primatum super omnem Ecclesiã acceperunt.

1.Cor.2.

Ephes.4.

bus

bus compoſitum eſt. Vna quoque eſt ſpes, vt in eodem loco idem Apoſtolus, teſtatur, ad quam vocati ſumus: ſiquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam vitam ſperamus. Vna eſt denique fides, quæ omnibus tenenda eſt ac præ ſe ferenda. Non ſint inquit Apoſtolus in vobis ſchiſmata: atque vnum baptiſma, quod quidem eſt Chriſtianæ fidei ſacramentum. Altera proprietas Eccleſiæ eſt, vt ſit ſancta: quod à Principe apoſtolorum accepimus eo loco: Vos autem genus electum, gens ſancta.

Ibidem.

1. Cor. 1.

Sanctitas Eccleſiæ.

1. Pet. 2

Quomodo Eccleſia chriſti inter tot peccatores dicitur ſancta? 12

APPELLATVR ſancta quod Deo conſecrata, dedicataque ſit. ſic enim cætera huiuſcemodi, quamquam corporea ſint, ſancta vocari conſueuerunt, cùm diuino cultui addicta, & dedicata ſunt. cuius generis ſunt in lege veteri vaſa, veſtes, & altaria: in qua primogeniti quoq;, qui Deo altiſſimo dedicabantur, ſancti ſunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet Eccleſiam dici ſanctã tametſi multos peccatores continet: ſancti enim vocãtur fideles, qui populus Dei effecti ſunt, quiue ſe fide & baptiſmate ſuſcepto, Chriſto cõſecrarunt: quamquam in multis offendunt & quæ polliciti ſunt, non præſtant. quemadmodum etiam qui artem aliquam profitentur, etſi artis præcepta non ſeruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios ſanctificatos & ſanctos appellat: in quibus nonnullos fuiſſe perſpicuum eſt, quos vt carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda eſt, quòd veluti corpus cum ſancto capite Chriſto Domino, totius ſanctitatis fonte coniungitur, à quo ſpiritus ſancti chariſmata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffundũtur. Præclarè

Prima ratio.

Omnes fideles generatim dicuntur ſancti.

1. Cor. 1.

Secũda ratio.

S. Auguſt. in pſal. 85. ſanctus Auguſt. interpretans verba illa Prophetę, Cuſtodi animã meã, quoniã ſanctus ſum, Audeat, inquit, & corpus Chriſti, audeat & vnus ille homo clamãs à finibus terræ, cum capite ſuo, & ſub capite ſuo dicere, ſanctus ſum: accepit enim gratiam ſanctitatis, gratiam baptiſmi, & remiſſionis peccatorum. Ac paulo poſt: Si Chriſtiani oés, & fideles, in Chriſto baptizati, ipſum induerunt, ſi-
Ad Galat. 3. cut Apoſtolus dicit: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: ſi membra ſunt facti corporis eius, & dicunt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriam, cuius membra ſancta
Tertia ratio. ſunt. Accedit etiã quod ſola Eccleſia legitimũ ſacrificij cultum, & ſalutarem habet ſacramentorum vſum, per quæ tanquam efficacia diuinę gratiæ inſtrumenta, Deus veram ſanctitatem efficit: ita vt quicunque verè ſancti ſunt, extra hanc Eccleſiam eſſe non poſſint. Patet igitur Eccleſiam eſſe ſanctam, ac ſanctam quidem: quoniam corpus eſt Chriſti, à quo ſanctificatur, cuiusque ſanguine abluitur.

13 *Qua ratione Eccleſia Chriſti eſt Catholica?*

Eccleſiæ vniuerſitas. TERTIA proprietas Eccleſiæ ea eſt, vt Catholica nempe vniuerſalis, vocetur: quæ appellatio verè illi tributa eſt: quoniam vt teſtatur ſanctus Auguſtinus: A ſolis ortu vſque ad occaſum
S. Auguſt. ſer. 131. & 181. de tempore. vnius fidei ſplendore diffunditur. Neque enim vt in humanis Rebuſpub. aut Hæreticorũ conuẽtibus, vnius tantum regni terminus, aut vno hominum genere Eccleſia definita eſt: verum omnes homines, ſiue illi Barbari ſint, ſiue Scythæ, ſiue ſerui, ſiue liberi, ſiue maſculi, ſiue feminæ, charitatis ſinu complectitur. Quare ſcriptum eſt:
Apoc. 5. Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos

Deo

Deo noſtro regnum'. De Eccleſia dicit Dauid: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Babylonis ſcientium me, & homo natus eſt in ea. Præterea omnes fideles qui ab Adam in hunc vſque diem fuerunt, quíue futuri ſunt, quamdiu mundus extabit, veram fidem profitentes ad eandem Eccleſiam pertinent, quæ ſuper fundamento Apoſtolorum fundata eſt, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Chriſto, qui fecit vtraque vnum, & pacem ijs qui propè, & ijs, qui longè, annunciauit, conſtituti ſunt & fundati. Vniuerſalis etiam ob eam cauſam dicitur, quod omnes qui ſalutem æternam conſequi cupiunt, eam tenere & amplecti debeãt, non ſecus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingreſſi ſunt. Hæc igitur veluti certiſſima regula tradẽda eſt, qua vera & falſa Eccleſia indicetur. Pſal. 2. Pſal 86. Ephe. 2.

Quopacto Eccleſia Chriſti etiam Apoſtolica dicitur?

14

Ex origine etiã quam reuelata gratia ab Apoſtolis ducit, Eccleſiæ veritatẽ agnoſcimus: ſiquidẽ eius doctrina veritas eſt, non recens, neque nunc primum orta, ſed ab Apoſtolis iam olim tradita, & in omnem orbem terrarum diſſeminata. Ex quo fit, vt nemo dubitare poſſit, impias hæretico rum voces longè à veræ Eccleſiæ fide abeſſe, cum doctrinæ Eccleſiæ, quæ ab Apoſtolis ad hanc diem prædicata eſt, aduerſentur. Quare vt omnes intelligerent, quæ nam eſſet Eccleſia Catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, Apoſtolicam. Etenim ſpiritus ſanctus, qui Eccleſiæ preſidet, eã non per aliud genus miniſtrorum, quàm per Apoſtolicum gubernat. Qui ſpiritus primum quidem Apoſtolis tributus eſt, deinde verò ſumma Dei benignitate ſemper in Eccleſia manſit.

Eccleſiæ verè à falſa dignoſcẽdæ certiſſima regula.

Apoſtolica Eccleſia.

Eccleſia hæreticorum non poteſt eſſe vera Chriſti Eccleſia.

Symb. Conſtant.

Potéstne Ecclesia in fidei aut morum dogmatibus errare?

15 QVEMADMODVM hæc vna Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradenda, cùm à Spiritu sancto gubernetur: ita cæteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, vt quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morum pernicioſissimis erroribus versari necesse est.

16 *Quibus præcipuè figuris Christi Ecclesia in veteri Testamento est adumbrata?*

Coniungatur hæc quæst. cũ 3. & 9. quæst. huius artic.

QVONIAM magnam vim habent figuræ veteris Testamenti ad excitandos fidelium animos, reuocandamq; rerum pulcherrimarũ memoriã, cuius rei potissimum causa apostoli his vsi sunt: illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas vtilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noë, quæ ob eam rem tantum diuino iussu constructa est, vt nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet, quam Deus sic constituit, vt, quicunque per baptismum illam ingrederẽtur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent: qui verò extra illam essent, quemadmodũ ijs euenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerẽtur. Alia figura est magna illa ciuitas Hierusalem, cuius nomine scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre Deo sacrificia licebat: quia in sola etiã Dei Ecclesia, neque extra eam vsquam, verus cultus, verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere vllo modo possit.

Gen. 6. Arca Noë.

Ciuitas Hierusalem. extra Ecclesiam Catholicam nõ est verus Dei cultus verumq; sacrificium.

17 *Quánam ratione credere Christi Ecclesiam ad articulos fidei pertinet?*

Sensus non articuli.

ETSI quiuis ratione, & sensibus percipit Ecclesiam, id est, hominum conuentum, in terris esse, qui Christo Domino addicti, & consecrati sunt,

ſunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus eſſe videatur, cùm nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa myſteria, quæ in ſancta Dei Eccleſia contineri partim declaratũ eſt, partim in ſacramento Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illuſtrata, non vllis rationibus conuicta, intelligere poteſt. Cùm igitur hic articulus non minus, quàm cæteri, intelligentiæ noſtræ facultatem & vires ſuperet: iure optimo confitemur nos Eccleſiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoſcere, ſed fidei oculis intueri.

Per quem Eccleſia Catholica eſt condita, & vnde tanta eius poteſtas proceſſit? 18

NON homines huius Eccleſiæ auctores fuerunt, ſed Deus ipſe immortalis, qui eam ſuper firmiſſimam petram ædificauit, teſte Propheta: Ipſe fundauit eam Altiſſimus: quam ob cauſam hæreditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec poteſtas, quam accepit humana eſt, ſed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari nõ poteſt: ita etiam fide ſolum intelligimus in Eccleſia claues regni cælorum eſſe, eique poteſtatem peccata remittendi, excommunicandi, verumque Chriſti corpus cõſecrandi traditam: deinde ciues qui in ea morantur non habere hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirere. Vnam igitur Eccleſiam ſanctam, & catholicam eſſe, neceſſario credendum eſt.

Pſal. 89.

Poteſtas Eccleſiæ à Deo proceſſit.

Regni cælorũ claues ſolũ in Eccleſia inueniuntur. Hebr. 13.

An vt in Deum, ita in Eccleſiam credendum eſt? 19

TRES Trinitatis perſonas Patrem, & Filium, & Spiritũ ſanctum, ita credimus. vt in eis fidem noſtram collocemus. Nunc autem mutata dicẽdi forma, ſanctã, & non in ſanctam Eccleſiã credere profitemur, vt hac etiam diuerſa loquẽdi ratione,

Credimus Eccleſiam, ſed nõ in Eccleſiam.

Deus

Deus omniũ effector à creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt beneficia, diuinæ bonitati accepta referamus.

Extrema huius articuli clausula, Sanctorum communionem, quidnam sibi vult?

CVM sanctus Ioannes Euangelista de diuinis mysterijs ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: Vt & vos, inquit, societatẽ habeatis nobiscũ, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio eius Iesu Christo. Hæc societas in communione sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Vtinam verò in eo explicando ecclesiarum præsides, Pauli & aliorum Apostolorum diligentiam imitarentur. est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaq; vberrimorũ fructuum, sed etiam quis vsus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat: oĩa enim eius rei causa perueſtigãda sunt, ac percipienda, vt in hanc tam amplam & beatam societatem sanctorum admittamur, admissique constantissimè perseueremus cum gaudio gratias agentes Deo patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi sunt hunc articulum esse illius, qui de vna sancta Ecclesia Catholica antea positus est, veluti explicationem quandam. Vnitas enim spiritus, à quo illa regitur, efficit, vt quidquid in eam collatum est, commune sit, omnium enim sacramentorum fructus ad vniuersos fideles pertinet: quibus sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo cõnectuntur & copulantur, & maximè omnium baptismo, quo tanquam ianua, in Ecclesiam ingredimur. Hac autem sanctorum communione, sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in symbolo

20

1. Ioan. 1. De mutua Christianorũ omnium inter se societate, & fraternæ necessitudinis nexu plura dicentur quæst. 9. cap. 9. de oratione Dominica.

Quãti sit momenti in societatem sanctorum referri.

Ad Col. 1.

Christianorũ omnia cõmunia.

Sacramenta sunt sacra vincula.

Sanctorum communio in sacramentorũ communione præcipuè spectatur.

bolo significant illis verbis, Confiteor vnum baptisma. Baptismum verò in primis Eucharistia, & deinceps cætera sacramenta consequuntur. nam etsi hoc nomen omnibus sacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant, illiusque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant: magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communionem. Sed alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quæcunque enim piè sanctéq; ab vno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, & vt illis prosint, charitate quæ non quærit, quæ sua sunt, efficitur. Id verò cum S. Ambrosij testimonio comprobatur, qui locum illum Psalmi explanans, Particeps ego sum omnium timentium te, ita, inquit, Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orādi formam præscripsit, vt diceremus: Panem nostrum, non meum: ac reliqua eius generis, non nobis tantum, sed omnium saluti & commodis prospicientes. At verò hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris literis sæpe demōstratur. nam in corpore multa sunt mēbra: sed etsi multa sunt, vnum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec verò omnia eandem dignitatem habent, aut æquè vtiles & decoras functiones exequuntur, nullique suum, sed totius corporis cōmodum, atque vtilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, vt si vnum aliquod dolore afficitur, cætera item naturæ cognitione & consensu doleant: si contrà bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet cōtemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nempe

Symb. Constant.

Charitate efficimur participes omniū bonorū quæ in Ecclesia fiunt.

S. Ambro. in psalm. 118. ser. 8.

Matth. 6.

variæ

variæ nationes, Iudæorum, Gentium, liberi & serui, pauperes & diuites, cùm tamen baptismo initiantur, vnum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatũ est. Vt enim alij in ea apostoli, alij doctores, omnes verò publicæ vtilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est præesse, ac docere: aliorum item parêre, & subiectos esse. At verò tot tantisq; muneribus, ac bonis diuinitus, collatis, illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degũt, iustique, & chari Deo sunt. Membra verò mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & à Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, vt huius corporis membra esse desinant, sed cùm sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt, tametsi, cùm in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, vitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu viuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi. Nec verò tantũ cõmunia sunt ea dona, quę homines charos Deo, ac iustos reddunt, sed gratiæ etiã gratis datæ, in quibus numerantur scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cætera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, sed publicæ vtilitatis causa, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur. nam sanitatis gratia, non illius qui ea præditus est, sed ægroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem à verè Christiano homine possidetur, quod sibi cum cæteris omnibus cõmune esse non existimare debeat. quare ad subleuandam indigentium miseriam prompti ac parati esse debent. nam qui huiusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subuenerit, is Dei charitatem

Functionum in Ecclesia varietas.

Sceleribus capitalibus obstricti fructũ spiritualem non percipiunt.

Gratiæ gratis datæ in Ecclesia etiam cõmunes.

1. Ioan. 3.

tem non habere planè conuincitur. Quæ cùm ita se habeant, satis constat eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, & verè illud dicere posse: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: & beati, qui habitant in domo tua Domine. Psal. 83.

DE DECIMO ARTICVLO, CAPVT XI.

Quis est decimus articulus quídque credendum proponit? 1

Remissionem peccatorum.

NEMO est, qui, cùm videat hunc articulũ, de remissione peccatorum in cæteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solum diuinum aliquod mysteriũ, sed etiam ad saluté comparandam maximè necessariũ contineri. nã antea declaratum est, sine certa eorum fide, quę in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditũ patere. Verùm si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit, quod Saluator noster paulo ante ascensum in cælum, de ea re testatus est, cùm discipulis sensum aperuit vt intelligerent scripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Quæ verba si Parochi animaduerterint, facilè intelligent, cùm

Sine certa articulorum symboli fide nemo saluatur.

Luc. 24.

cùm cætera quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda ſint, tum verò præcipuè huius articuli diligenter explicandi magnam eis à Domino neceſſitatem impoſitam eſſe. Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere non ſolum peccatorum remiſſionem in Catholica Eccleſia reperiri: de qua Eſaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: ſed etiam poteſtatem peccata remittẽdi in ea eſſe: qua ſi ritè, & ſecundum leges à Chriſto Domino præſcriptas Sacerdotes vtantur, verè peccata remitti, & condonari credendum eſt.

Poteſtatem peccata remittendi verè eſſe in Eccleſia.

Eſa. 33.

2 *Qua ratione peccata in Eccleſia remittuntur?.*

Culpa omnis & pœna baptiſmo remittitur. Hæc latius vbi de baptiſmo agetur. Baptiſmo nõ tollitur omnis concupiſcentia.

HAEC venia cùm primum fidem profitentes ſacro baptiſmo abluimur, adeo cumulatè nobis datur, vt nihil aut culpæ delẽdum, ſiue ea origine cõtracta, ſiue quid propria volũtate omiſſum, vel commiſſum ſit, aut pœnæ perſoluendum relinquatur. Verùm per baptiſmi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur, quin potius, cum vnicuique aduerſus cõcupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit, pugnandum ſit, vix vllum reperias, qui vel tam acriter reſiſtat, vel tam vigilanter ſalutem ſuam tueatur, vt omnes plagas vitare poſſit. Cùm igitur neceſſe fuerit in Eccleſia poteſtatem eſſe peccata remittendi, alia etiam ratione, quàm baptiſmi ſacramento, claues regni cælorum illi concreditæ ſunt, quibus poſſint vnicuique pœnitenti, etiam ſi vſque ad extremum vitæ diem peccaſſet, delicta condonari. Clariſſima huius rei teſtimonia in ſacris literis habemus: nam apud ſanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcun-

Neceſſarium fuit Eccleſiæ relinquere poteſtatem peccata remittẽdi alia etiã ratione quàm per baptiſmi ſacramẽtum, propter relabendi promptitatem. Illud pluribus de ſacramento pœnitentiæ explicabitur.

quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Item: Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Deinde ſanctus Ioannes teſtatur. Dominum cum inſufflaſſet apoſtolis dixiſſe: Accipite ſpiritũ ſanctum: quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis rerenta ſunt.

Pœnitentiæ ſacramentum in ſcripturis manifeſtiſſimum. Matth. 18. Ioan. 20.

Certiſne peccatis, & temporibus, poteſtas remittendi peccata eſt conceſſa? 3

NON eſt exiſtimandum hanc poteſtatem certis quibuſdam peccatorum generibus definitam eſſe. nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari poteſt, cuius remittendi poteſtatem ſancta Eccleſia non habeat: quēmadmodum etiam nemo adeo improbus, & ſceleſtus fuerit, quem, ſi erratorum ſuorum verè pœniteat, certa ei veniæ ſpes propoſita eſſe nō debeat. Sed neq; hæc eadem poteſtas ita circumſcribitur, vt præfinito ſolum aliquo tempore ea vti liceat. nam quacunque hora peccator ad ſanitatem redire voluerit, reijciendum non eſſe docuit Saluator noſter, cum Principi apoſtolorum interroganti quoties peccatoribus ignoſcēdum eſſet, an ſepties, reſpōdit: Non ſepties, ſed vſquè ſeptuagies ſepties.

Poteſtatis remittendi peccata amplitudo. Matth. 18.

An omnibus Chriſtianis citra vllas leges poteſtas remittendi peccata eſt conceſſa? 4

SI miniſtros diuinæ huius poteſtatis ſpectemus, ea minus latè patere videbitur. Dominus enim non omnibus, ſed Epiſcopis tantum, & ſacerdotibus tam ſancti muneris poteſtatem dedit. Idem etiã cēſendũ erit, quod ad rationē eius poteſtatis exercendæ pertinet. nam per ſacramenta ſolum, ſi eorum forma ſeruetur peccata remitti

Soli Sacerdotes interuenientibus tantum ſacramentis remittunt in Eccleſia peccata.

Christus primaria causa remissionis peccatorum: sacerdotes autem & sacramenta instrumentales.

possunt: aliter enim nullum ius à peccatis soluendi Ecclesiæ datum est, ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda, veluti instrumenta valere: quibus Christus Dominus auctor ipse, & largitor salutis, remissionē peccatorum & iustitiam in nobis efficit.

5 *Vnde potissimum dignitas Ecclesiæ in remittendis peccatis intelligitur?*

VT fideles cæleste hoc munus quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciant, atque ad eius vsum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinem demonstrare. ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si cuius virtutis sit peccata remittere, & homines ex iniustis, iustos reddere, diligēter expositum fuerit. Constat enim, infinita, & immensa Dei vi hoc effici: quā eandē, in excitādis mortuis, & in mundi creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam vt Augustini sentētia confirmatur, maius opus existimandū est, aliquem ex impio, pium facere, quàm cælum & terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existere: consequens est, vt multo magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit.

Quid sit, & quanti sit peccata remittere.

D. Aug. tract. 71. in Ioan.

6 *An aliquis præter solum Deum propria auctoritate peccata remittit?*

VERISSIMAS esse priscorū Patrum voces agnoscimus, quibus confitentur, ab vno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium auctorem, quam ad summam eius bonitatē, & potentiam, tam mirificum opus referendū esse. Ego sum, inquit, ipse Dominus per Prophetā, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quam

Solus Deus peccata remittit, quod similitudine declaratur.

Esa. 43.

in

in pecunia debita seruare oportet. Quemadmodū igitur à nemine, nisi à creditore pecunia, quæ debetur remitti potest: ita, cum vni Deo peccatis obstricti sumus, (si quidē quotidie oramus, Dimitte nobis debita nostra) perspicuum est à nemine, præter illum debita nobis condonari posse.

Fulmine potestas remittendi peccata ante Christum natum vlli mortalium concessa. 7

Hoc admirabile & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus, omnium Christus, Saluator noster vt homo, cum idem Deus verus esset, hoc munus à cæleſti patre traditum accepit. Vt sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: surge tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Cum igitur homo factus esset vt hominibus hanc peccatorū veniam largiretur, priusquam in cælum ascenderet, vt ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eam potestatē Episcopis, & presbyteris in Ecclesia concessit. quamquā, vt antea docuimus, Christus sua auctoritate, cæteri vt eius ministri, peccata dimittunt. Quamobrem si, quę infinita virtute effecta sunt, maximè admirari, & suspicere debemus: satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benignitate Ecclesiæ donatum est.

Primus omnium hominū Christus potestatē accepit verè peccata remittendi, & per illū Sacerdotes. Matth. 9. Marc. 2.

Qua virtute homines peccatorum suorum veniam consequuntur? 8

Ipsa etiam ratio, qua Deus, clementissimus Pater mundi peccata delere constituit, animos fideliū ad huius beneficij magnitudinē contēplandā vehemēter excitabit: sanguine enim vnigeniti sui filij scelera nostra expiari voluit, vt pœnam

Christi sanguine peccata remitti.

quam nos pro peccatis commeruimus, vltrò ille persoluerit, iustusq; pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incontaminati: facilè statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse, hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, summamq; erga nos Charitatem ostendit. ex hac autē cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, necesse est.

9 *Quo maximè pacto cernitur amplitudo beneficij quod in potestate clauium offertur?*

Mortalis peccati enormitas.

Quantum sit Dei beneficiū in potestate clauium Ecclesiæ concessum.

Simile.

QVI Deum mortali aliquo peccato offendit quidquid meritorum ex Christi morte, & cruce consecutus est, statim amittit, & omnino paradisi aditu, quem prius intercluſum Saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem venit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio vehementer solicitos nos habeat. Verùm si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ diuinitus tributa est: & huius articuli fide confirmati, oblatam vnicuique facultatem credamus, vt possit diuina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui; tunc verò cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata, & iucunda medicamenta videri solent, quæ nobis medicorum arte, & industria, cùm graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad vitam reparandam instituit?

cum

cum præſertim non quidem dubiam ſalutis ſpem, vt medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, ſed certiſſimam ijs, qui ſanari cupiunt, ſalutem afferant.

Cur, ac quomodo remedia in poteſtate clauium Eccleſiæ tributa Chriſtiani frequentare debent? 10

EXVNT fideles hortandi, poſtquam tam ampli & præclari muneris dignitatem cognouerunt, vt illud etiam ſtudeant ad ſuum commodum religiosè conuertere. Vix enim fieri poteſt, vt qui re vtili, & neceſſaria non vtatur, eam contemnere non exiſtimetur: præſertim verò cum Dominus hanc Poteſtatem remittendi peccata ea re tradiderit Eccleſiæ, vt omnes hoc ſalutari remedio vterentur. nam quemadmodum nemo ſine baptiſmo expiari poteſt: ita, quicunque baptiſmi gratiam, mortiferis ſceleribus amiſſam, recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ ſacramentum, confugiat neceſſe eſt. Verùm hoc loco admonendi ſunt fideles, ne, tam ampla veniæ facultate propoſita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad reſipiſcendum tardiores reddantur: in altero enim cum iniurioſi, & contumelioſi in hanc diuinam poteſtatem manifeſtè deprehendantur, indigni ſunt, quibus Deus miſericordiã ſuam impertiatur: in altero verò, magnopere verendum eſt, ne morte præoccupati, fruſtra peccatorum remiſſionem confeſſi fuerint, quam tarditate, & procraſtinatione meritò amiſerunt.

Frequentandum pœnitẽtiæ ſacramentum.

Facilitas peccandi, & dilatio reſipiſcẽdi ex magnitudine gratiæ quę in poteſtate clauium Eccleſiæ conceditur, non eſt inducenda.

DE VNDECIMO ARTICVLO, CAPVT XII.

1 *Quis est vndecimus articulus, quidque sacræ literæ de eodem tradunt?*

Carnis resurrectionem.

Resurrectionis articulus scripturis præcipuè est confirmatus.

MAGNAM huius articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabiliendam, id maximè ostendit, quod diuinis literis non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus cõfirmatur. quod quidẽ cum in alijs Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc veluti firmissimo fundamento salutis nostræ spẽ nixã esse. nam vt Apostolus ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus nõ resurrexit, maius est prædicatio nostra, maius est & fides vestra. In eo igitur explicãdo Parochus non minus operæ, & studij ponet, quàm in eo euertendo multorum impietas laborarit. magnas enim & præclaras vtilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo post demonstrabitur.

2 *Cur apostoli resurrectionem hominum, hic carnis resurrectionem appellarunt?*

Animæ immortalitas ex symbolo probatur.

DOCERE voluerunt illi hac loquendi forma quòd necessariò ponendum est, animam esse immortalem, quare ne quis forte eam simul cum corpore interijsse, vtrumque verò in vitam reuocari existimaret, cùm animam plurimis sacrarum literarum locis immortalem esse planè cõstet, ob eam rem carnis tantum suscitandæ mentio in articulo facta est. & quamquã sæpe etiam in sacris scri-

Carnis varia acceptio.

ſcripturis caro integrum hominem, vt eſt apud Eſaiam, Omnis caro fœnum: & apud ſanctũ Ioãnem: Et verbum caro factum eſt, ſignificet: hoc tamen loco carnis vox corpus declarat: vt duarũ partium, animæ & corporis quibus homo conſtat, alteram tantum nempe corpus corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum eſt, redire, animam verò incorruptã manere, intelligamus. At verò cum nemo, niſi mortuus fuerit, ad vitam reuocetur, anima propriè non dicitur reſurgere. Carnis quoq; mentio facta eſt, illius hæreſis confutandæ cauſa, quæ vno Apoſtolo, Hymenæi & Phileti fuit: qui aſſerebant, cùm de reſurrectione in ſcripturis ſacris ageretur, non de corporea, ſed de ſpirituali, qua à morte peccati ad vitam innocentem reſurgitur, accipiendum eſſe. Itaque his verbis planum fit eum errorem tolli, & veram corporis reſurrectionem confirmari.

Eſa. 4.
Ioan. 1.

Corpus ſolũ corrumpitur.

Anima cum non intereat, non reſurgit.

1. Tim. 1.

Quibus potiſſimum rationibus doctrina de vera corporum reſurrectione eſt ſtabilienda? 3

ILLVSTRANDA eſt huius articuli veritas exemplis ex veteri, nouoque teſtamento, & ex omni Eccleſiaſtica hiſtoria depromptis. alij enim ab Helia, & Heliſeo in veteri teſtamento, alij præter eos quos Chriſtꝰ Dominus à morte excitauit, à ſanctis apoſtolis, aliisq, permultis ad vitã reuocati ſunt: quæ reſurrectio multorũ huius articuli doctrinam confirmat. Vt enim plures à morte excitatos credimus: ita vniuerſos ad vitã reuocatũ iri credendum eſt. quin etiam præcipuus fructus, quẽ nos ex huiuſmodi miraculis capere debemus, ille eſt, vt ſummam fidẽ huic articulo tribuamus. Sũt multa teſtimonia, quæ Parochis, qui in ſacris

Carnis reſurrectio exẽplis ſcripturæ & teſtimoniis cõprobatur.

literis mediocriter versati sunt, facilè occurrent. Illustriora verò loca sunt in veteri quidem Testamento, quæ legũtur apud Iob, cum ait se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terræ dormiũt, alios in vitam æternam, alios in opprobrium sempiternum euigilaturos: in nouo autem testamento, quæ sanctus Matth. refert de disputatione, quam Dominus cum Saducæis habuit: præterea, quæ Euangelistæ narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostololus ad Corinthios, & ad Thessalonicenses scribens, accurata oratione disseruit. Sed quamuis hoc fide certissimum sit, multum tamen proderit vel exẽplis, vel rationibus ostendere, id quod fides credendum proponit à natura, aut ab humanæ mẽtis intelligentia non abhorrere. itaque Apostolus quærenti quomodo resurgerẽt mortui, sic respondit: Insipiens, tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, vtputa tritici, aut alicuius cæterorũ: Deus autem dat illi corpus sicut vult. & paulo post, inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinem multas præterea adiungi posse, sanctus Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo reuocatur: & arbusta viriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur: & semina putrescẽdo moriuntur, & rursum geminando resurgunt. Rationes illæ præterea, quæ ab Ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandã accommodatæ videri possunt. Ac primum quidem, cum animæ immortales sint, & tanquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensio-

Iob.19

Dan.12.

Matth.22.

1.Cor.15. 1.Thes.4.

Fidei ratio nõ tollit mentis examen, naturæq; discursum. Conferatur hæc cum quæst.3. primi articuli.

1.Cor.15.

S. Greg.lib. 14. moral. cap.30.

penſionem habeant, eas à corporibus ſeiunctas perpetuo manere præter naturam exſtimandum eſt. Quoniam verò, quod naturæ aduerſatur, ac violentum eſt, diuturnum eſſe non poteſt; conſentaneum fore videtur, vt denuo cum corporibus iungãtur: ex quo etiam ſequitur, vt corporũ reſurrectio futura ſit. quo quidem argumentandi genere Saluator ipſe noſter vſus videtur, cum aduerſus Sadducæos diſputans, ex animarum immortalitate corporum reſurrectionem concluſit. Deinde cùm malis ſupplicia, bonis præmia à iuſtiſſimo Deo ſint propoſita: ex illis verò quamplurimi, antequam debitas pœnas perſoluant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis prẹmiis è vita decedant: neceſſe eſt iterum animas cum corporibus coniungi, vt pro ſceleribus, aut rectè factis corpora, quibus veluti peccati ſocijs homines vtuntur, vna cum anima, pœna aut præmio afficiantur. qui locus diligenliſſimè tractatus eſt à ſancto Chryſoſtomo in homilia ad populũ Antiochenũ. Quare Apoſtolus, cum de reſurrectione diſſereret: Si in hac vita, inquit, tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Quæ quidem verba ad animæ miſeriam referri exiſtimabit: quæ cum immortalis ſit, quamuis corpora non reſurgerent, in futura tamen vita beatitudine frui poſſet: verùm de toto homine intelligenda ſunt, niſi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, neceſſe eſt, vt qui quemadmodum apoſtoli, tot ærumnas, & calamitates in vita perpeſſi ſunt, omnium ſint miſerrimi. Idem verò multo apertius docet ad Theſſalonicenſes his verbis: Gloriamur in Eccleſijs Dei pro patientia veſtra, & fide in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti

Animæ præter naturam perpetuo ſeparantur à corpore.

Matth. 22.

S. Chry. hom. ad pop. Anti.

1. Cor. 15.

2. Theſ. 1.

iudicij Dei vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui nos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem nobiscū in reuelatione Domini Iesu de cælo cum angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi. Adde etiam nō posse homines, quamdiu anima à corpore seiuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Vt enim quælibet pars, à toto separata, imperfecta est: ita etiam anima, quæ corpori non est adiuncta: ex quo sequitur, vt illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse.

Plena beatitudo hominis non est nisi anima corpori iungatur.

4 *An vllus homo tunc inuenietur qui mortis & resurrectionis sit expers?*

EXPLICANDVM præterea diligenter est, ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sunt, nam ad Corinthios scribens, Sicut in Adā, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumque descrimine remoto, omnes à mortuis, quamquam non omnium par conditio futura est, resurgent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Cum autē omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos qui morientur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam aquiescere, ipsamque sententiam magis veritati conuenire, scriptum reliquit sanctus Hieronymus. idem sentit & sanctus Augustinus. Neque verò huic sententiæ repugnant Apostoli verba, ad Thessalonicenses scripta: Mortui qui in Christo, sunt re-

De varia resurgentium conditione. 1. Cor. 15.

Ioan. 5.

Omnes homines morientur antequā iudicio finis imponatur.

1. Thes. 4.

surgent

surgent primi: deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiã Christo in aëra, nam sanctus Ambrosius cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors * præueniet, & quasi per soporem, vt egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, moriẽtur, vt peruenientes ad Dominum præsentia Domini recipiant animos, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademque sententia comprobatur sancti Augustini auctoritate in libro de ciuitate Dei.

S. Ambr. in 1. epist. ad Thes. cap. 4. * proueniet.

Augu. lib. 20. de ciuit. Dei cap. 20.

Prorsusne idem corpus anima humana extremo iudicio recipiet? 5

CVM multum referat, nobis certò persuaderi, hoc ipsum, atq; adeò idem corpus, quod vnius cuiusque proprium fuit, quamuis corruptum sit, & in puluerem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accuratè explicãdum suscipiet. Hęc Apostoli est sententia, cum inquit. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea voce, hoc proprium corpus apertè demonstrans. Iob etiam de eo clarissimè vaticinatus est; Et in carne mea, inquit, videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. Est enim resurrectio, auctore Damasceno ad eum statum vnde cecideris, reuocatio. Denique si consideremus cuius rei causa resurrectionem futuram paulo ante demonstratum est: nihil erit, quod cuiusquam animum hac in re dubium facere possit.

Idem omnino corpus resurget.

1. Cor. 15.

Iob. 19.

Damas. lib. 4. de orthod. fide, cap. 28.

Cuius rei causa resurrectio corporum diuinitus est instituta? 6

Resurrectionis causa.

IDCIRCO corpora excitanda esse docuimus vt referat vnusquisque propria corporis, prout

2. Cor. 5.

2. Cor. 5. prout gessit, siue bonum, siue malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cuius opera vel Deo, vel Dæmoni seruiuit resurgere oportet: vt cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas & supplicia miserrima perferat.

7 *An igitur corpora contractam in hac mortali vita deformitatem etiam resument?*

NON tantum corpus resurget sed quidquid ad illius naturæ veritatem atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: : Nihil tunc vitij, inquit, in corporibus existet, si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed, quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: & è diuerso quæcunq; vel morbus, vel senium confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute diuina: vt si aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam huius vitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco: Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit, iuxta illud: Omnes capilli capitis vestri numerati sunt, qui secundum diuinam sapientiam sunt separandi. In primis verò quoniam membra, ad veritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibusuis membris debiles, integro ac perfecto corpore resurgẽt. aliter enim animę desiderio, quæ ad corporis cõiũctionẽ propensa est, minimè satisfactum esset: cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, re-

Corporis resurgentis pulchritudo & integritas. S. Aug. li. 22. de ciuit. Dei cap. 19. & Enchir. c. 90.

S. Aug. Enchir. cap. 89.

surre-

ſurrectionem æquè, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in reſurrectione futurorum omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus ſolum fatendum eſt, de quibus ſanctus Auguſtinus ita teſtatur: Non erunt abſque illis membris. non enim poſſet illa mutilatio non eſſe corporis vitium; alioquin qui capite truncati ſunt, deberent ſine capite reſurgere: veruntamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij cicatrices refulgentes ſuper omne aurum, & lapidem pretioſum, veluti cicatrices vulnerum Chriſti; quod de improbis quoque veriſſimè dicitur, & ſi illorum culpa membra amputata fuerint: nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum reſtitutio non ad eorum felicitatem, ſed calamitatem, ac miſeriam eſt redundatura: cum merita non ipſis membris, ſed perſonę, cuius corpori cõiuncta ſunt, adſcribantur. nam ijs, qui pœnitentiam egerunt, ad præmium; illis verò qui eandem contempſerint, ad ſupplicium reſtituentur. Hæc verò ſi à Parochis attentè conſiderentur, nunquam eis rerum & ſententiarum copia deerit ad excitandos inflammandosque pietatis ſtudio fidelium animos: vt vitæ huius moleſtias, & ærumnas cogitantes, beatam illam reſurrectionis gloriam, quæ iuſtis & pijs propoſita eſt, auidè expectent.

Vide lib. 22. de ciuit. Dei cap. 20.

Cicatrices martyrum relinquentur poſt reſurrectionẽ ad cumulum felicitatis, in improbis autem cõtra ad miſeriam.

Corporá ne hominum poſtquam reſurrexerint amplius mortis legibus ſubijcientur? 8

SI ea ſpectemus quæ corporis ſubſtantiã cõſtituunt, quamuis illud ipſum, atque idem corpus à mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum

Corpus iuxta ſubſtantiã idẽ prorſus reſurget, ſed tamẽ diuerſa qualitate.

tinctum fuerat, longè aliam tamen & diuersam eius conditionem fore. Vt enim cætera omittamus, in eo maximè resurgentium corpora omnia à seipsis different, quod cùm antea mortis legibus subiecta essent, posteaquam ad vitam suscitata fuerunt, sublato bonorum malorumque discrimine, immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportaúit, quēadmodum sacrarum literarum testimonia nos admonent: scriptū est enim: Præcipitabit mortē in sempiternum. & alibi: Ero mors, tua, ô mors, quod explicās Apostolus, inquit: Nouissima inimica destruetur mors, & apud sanctū Ioannem legimus: Mors vltra non erit. Decebat autem maximè Christi Domini meritò, quo mortis imperium euersum est, peccatum Adæ longo interuallo superari. Idem etiam diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, vt boni beata vita perpetuò fruerentur, mali verò sempiternas pœnas luentes: quærerent mortem, & non inuenirent: optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis & malis cōmunis erit.

Esa. 25. Ose. 13. 1. Cor. 15. Apo. 21.

Immortalitas bonis & malis communis iustitiæ Dei consentanea.

Apoc. 9.

9 *Cuiusmodi dotibus beatorum corpora post resurrectionem erunt ornata?*

Quatuor dotes resurgentium corporū in beatis.

HABEBVNT sanctorum rediuiua corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quàm vnquam antea fuerint. Præcipua verò sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina, à Patribus obseruatæ. earum prima est impassibilitas, munus scilicet, & dos quæ efficiet ne molesti aliquid pati, vllóue dolore, aut incommodo affici queant, nihil enim aut frigorum vis, & flammæ ardor,

Primum ornamentum resurgentium corporum in beatis, est impassibilitas.

ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. Seminatur, inquit: Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatem, potius quàm incorruptionem scolastici appellarint, ea causa fuit, vt quod est prõprium corporis glorioſi, significarent. nõ enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora licet incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, varijsque cruciatibus affici. Hanc consequitur claritas, qua sanctorum corpora, tanquam sol fulgebunt. ita enim apud sanctum Matthæum testatur Saluator noster: Iusti, inquit fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, suæ transfigurationis exemplo declarauit. Hãc interdum Apostolus gloriam, modò claritatem appellat. Reformabit, inquit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, & rursum: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Huius etiam gloriæ imaginem quandam vidit populus Israël in deserto, cum facies Moysis ex colloquio, & præsentia Dei ita colluceret, vt in eam filij Israël oculos intendere non possent. Est verò claritas hæc fulgor quidã ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita vt sit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur, quomodo etiam anima ipsa beata efficitur, quod in eã pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc verò munere non æquè oẽs, perinde ac primo, ornari credendũ est: erunt quidẽ sanctorũ corpora oĩa æquè impassibilia, sed eundẽ splendorem nõ habebunt. nã vt testatur Apostolus, Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum, stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorũ. Cum hac dote cõiuncta est illa, quã agilitatẽ vocant, qua corpus ab onere, quo

1. Cor. 15.

Damnatorum corpora licet sint incorruptibilia, vari tamen possunt.

Secundũ ornamentum est claritas. Matth. 13. Matth. 17.

Ad Phil. 3.

1. Cor. 15.

Exod. 34.

1. Cor. 15.

Tertium ornamentum agilitas.

nunc

nunc premitur, liberabitur, facilimeque in quã-cunque partem anima voluerit, ita moueri poterit, vt ea motione nihil celerius esse queat: quẽ-admodum apertè sanctus Augustinus in libro de ciuitate Dei, & Hieronymus in Esaiam docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: Seminatur in infirmitate, surgit in virtute. His verò addita est, quæ vocatur subtilitas: cuius virtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eiq; seruiet, & ad nutũ præsto erit, quod ex illis Apostoli verbis ostenditur: Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc ferè præcipua sunt capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

Aug. lib. 20. de ciuit. Dei. c. 18. & li. 13. c. 18. 20. Hier. in c. 40. Esa. super illa verba mutabunt fortitudinem. 1. Cor. 15. Quartum ornamentum subtilitas. 1. Cor. 15.

10 *Quem fructum ex tantis resurrectionis mysteriis fideles capiunt?*

Qui hæc fide perceperunt, egregiam habent occasionem maximas agẽdi Deo gratias, qui hæc sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim viri vel prudentiæ laude præstantes, vel singulari doctrina præditi, in hac tam certa veritate cæci planè fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quod summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorũ morte, qui nobis necessitudine, vel beneuolentia coniuncti sunt, facilè tũ alios, tum nos ipsos consolabimur. quo quidem genere cõsolationis Apostolum vsum esse constat, cum ad Thessalonicenses de dormiẽtibus scriberet. Sed in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris leuationem afferet: quẽadmodum sancti

Quam salutares ex articulo resurrectionis capiantur fructus. Primus. Matth 11

Secundus.

1. Thes. 4. Tertius.

ſancti Iob exemplo didicimus, qui vna hac ſpe afflictum, & mœrentem animum ſuſtentabat, fore aliquando, vt in reſurrectione Dominum Deum ſuum conſpiceret. Præterea hoc plurimum valebit ad perſuadendum fidelibus populis, vt rectam vitam, integram, ab omnique prorſus peccati labe puram agere quam diligentiſſimè curent. ſi enim cogitauerint ingentes illas diuitias, quæ reſurrectionem conſequuntur, ipſis propoſitas eſſe, facilè ad virtutis, & pietatis ſtudia allicientur. Contrà verò nulla res maiorem vim habitura eſt ad comprimendas animi cupiditates, hominesque à ſceleribus auocandos, quàm ſi ſæpius admoneantur, quibúſnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi ſunt, qui extremo illo die procedent in reſurrectionem iudicij. Iob. 16. Quartus.

DE DVODECIMO ARTICVLO, CAPVT XIII.

Quis eſt poſtremus fidei articulus, quáque ex cauſa vitæ æternæ profeſsione ſymbolum concluditur? 1

Vitam æternam.

SANCTI apoſtoli, duces noſtri, Symbolũ quo fidei noſtræ ſumma continetur, æternæ vitæ articulo claudi & terminari voluerunt: tum, quia poſt carnis reſurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum eſt, niſi æternæ vitæ præmium: tum verò, vt perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis ſemper ante oculos verſaretur, doceremurque in ea mentẽ & cogitationes noſtras omnes deſigendas eſſe. Quare Parochi in erudien-

Quæ ad vitæ æternæ materiam pertinẽt pluribus explicabũtur ſecũda petitione orationis Dominicæ.

Argumẽtum de ſummo hominis bono populo frequẽter inculcandum eſt.

erudiendis fidelibus nunquam intermittent, prę-mijs æternæ vitæ propoſitis eorum animos accendere : vt quæcunque vel difficillima Chriſtiani nominis cauſa ſubeunda eſſe docuerint, facilia, atq; adeo iucunda exiſtiment, promptioresq; ad parendum Deo , & alacriores reddantur.

2 *Quid hic per vitam æternam ſignificatur?*

QVONIAM ſub his verbis quæ ad beatitudinem noſtram declarandam hoc loco vſurpãtur, plurima myſteria in occulto latent, ea ſic aperienda ſunt , vt quantũ cuiuſque ingenium ferat, omnibus patere poſſint. Admonendi igitur ſunt fideles , his vocibus , Vitam æternam , non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones , ſceleratiq; homines addicti ſunt , quàm in perpetuitate beatitudinem ,quę beatorum deſiderium expleat, ſignificàri. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui à Dño Saluatore noſtro , quid ſibi faciendũ eſſet, vt vitam æternãpoſſideret, in Euangelio quæſiuit ; perinde ac ſi diceret: Quænam mihi præſtanda ſunt, vt ad eum locum, vbi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc verò ſenſum ſacrę literæ hæc verba accipiunt, vt multis in locis licet animaduertere.

Vita æterna præcipuè æternam beatitudinem ſignificat.

Lucæ 18.

3 *Cur vitæ æternæ nomine ſumma illa beatitudo deſignatur?*

ILLVD certè ideo factum eſt ne quis exiſtimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æterna eſſe non poſſunt, conſiſtere. Neque enim hæc ipſa beatitudinis vox ſatis explicare poterat, quod quærebatur; præſertim cum non defuerint homines inanis cuiuſdam ſapientiæ opinione inflati, qui ſummum bonum in ijs rebus ponerent , quæ percipiuntur ſenſibus. Hæc enim pereunt, & veteraſcunt: beatitudo verò nullo tẽporis termino definienda eſt. quin potius terrena hęc longiſſimè à vera

Beatitudo nõ in rebus corporeis conſiſtit.

vera felicitate abſunt, à qua is quàm maximè recedit, qui mundi amore, & deſiderio tenetur. ſcriptū eſt enim: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo. & paulo poſt: Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimēda diligenter curabūt, vt mortalia contemnere, nullamque in hac vita in qua non ciues, ſed aduenæ ſumus, felicitatem obtineri poſſe in animum inducant. Quamquam hic etiam ſpe beati meritò dicemur, ſi abnegātes impietatem, & ſæcularia deſideria, ſobriè, & iuſtè, & piè vixerimus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hæc autem cùm permulti, qui ſibi ipſi ſapientes videbantur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem quærendā putarēt; ſtulti facti ſunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex vi huius nominis. Vitam æternam percipimus, ſemel adeptā, felicitatem amitti nunquam poſſe, vt falſo nōnulli ſuſpicati ſunt: nam felicitas ex omnibus bonis ſine vlla mali admiſtione cumulatur: quæ cùm hominis deſiderium expleat, in æterna vita neceſſariò conſiſtit. neque enim poteſt beatus non magnopere velle, vt illis bonis, quæ adeptus eſt, ſibi perpetuo frui liceat. Quare, niſi ea poſſeſſio, ſtabilis & certa ſit, maximo cruciatu timoris angatur, neceſſe eſt.

1. Ioan. 2.

Ad Titum. 2. Spe in hac vita inchoari poteſt noſtra beatitudo.

Beatitūdinem æternam eſſe oportere. Aug. 21. de ci. Dei ca. 17. & lib. 12. ca. 20. Felicitas eſt omnium bonorum ſine vlla mali admiſtione iugis poſſeſſio.

An æterna beatitudo verbis aut mente humana comprehendi poſsit? 4

QVANTA ſit beatorum, qui in cæleſti patria viuunt, felicitas, eaque ab ipſis tantum, præterea nemine comprehendi poſſit, hæ ipſæ voces, cùm vitam beatam dicimus, ſatis demōſtrant. nā cùm ad rē aliquā ſignificādā eo nomine vtimur, quod

De inenarrabili ſanctorū gloria, & de præmiis eſſentialibus & accidentalibus.

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.

cùm multis alijs commune eſt, facilè intelligimus deeſſe propriam vocem, qua res illa planè exprimatur. Cùm igitur felicitas ijs vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quàm in omnes, qui perpetuo viuant, rectè conueniunt, hoc nobis argumento eſſe poteſt, altiorem, & præſtantiorem quandam rem eſſe, quàm vt proprio vocabulo perfectè ſignificare eius rationem poſſimus. nam etſi plurima alia nomina cæleſti huic beatitudini in ſacris literis tribuuntur, cuiuſmodi ſunt, regnum Dei, Chriſti, cælorum, paradiſus, ſancta ciuitas, noua Hieruſalem, domus patris: tamen perſpicuum eſt nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam ſatis eſſe. Quare Parochi hoc loco oblatam ſibi occaſionem non prætermittent, fideles tam amplis præmiis, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iuſtitiam, & omnia Chriſtianæ religionis officia

Vita magnũ bonum.

imitandi. Conſtat enim vitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari ſolere: atqui

A minori.

hoc potiſſimum bono, cùm vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod ſi exigua hac, & calamitoſa vita, quæ tot, & tam varijs miſeriis ſubiecta eſt, vt mors verius dicenda ſit, nihil magis amatur, nihil aut charius, aut iucundius eſſe poteſt: quo tandem animi ſtudio, qua contentione æternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam, & abſolutam bonorum omnium rationem coniunctã habet? Nam, vt ſancti Patres tradiderunt, æternę

Felicitas malum nullum admittit.

vitæ felicitas omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda eſt. De malis clariſſima ſunt ſanctarum literarum teſtimonia. ſcriptum eſt enim in Apocalypſi: Non eſurient, neque ſitiẽt amplius: neque cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus. & rurſus: Abſterget Deus om-

Apoc. 7. 21.

nem

nem lacrymam ab oculis eorum: & mors vltrà nõ erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abierunt. Iam verò beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitię, & voluptatis genera futura sunt: cuius gloriæ magnitudinem cùm animus noster capere aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est, nos in illam, nempè in gaudium Domini, introire, vt eo circumfusi, mentis desiderium cumulatè expleamus. Omne bonum concludit.

Quibus præcipuè bonorum generibus beati perfruentur? 5

QVAMVIS, vt sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus carituri sumus, quàm bona, ac voluptates, quas hausuri sumus, numerari posse videantur: danda tamen erit opera, vt, quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscendę cupiditate inflammare potuerunt, breuiter & dilucidæ explicentur. Sed illa inprimis distinctione vti oportebit, quam à grauissimis diuinarum rerum scriptoribus accepimus. ij enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet alterum ipsam beatitudinem cõsequitur. quare illa essentialia, hęc verô accessoria bona, docendi causa, appellarunt. S. Aug. ser. 64. de verb. Dom. Et de symb. ad Catech. lib. 3. c. vlt. Bonorũ duo sunt genera.

In quo consistit bono essentialis, & primaria æternæ beatitudinis causa? 6

SOLIDA quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, vt Deum videamus, eiusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est vita æterna, inquit, Christus Dominus, vt cognoscant te solũ Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. quam sententiam sanctus Ioannes videtur interpretari, Præmiũ essentiale. Ioan. 17.

1.Ioan.3. cùm ait: Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus, & non dum apparuit quid erimus: ſcimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã videbimus eum ſicut eſt. ſignificat enim beatitudinem ex ijs duobus conſtare: tum quod veluti Dij efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quamuis propriam ſubſtãtiam retineant, admirabilem tamen quandam, & propè diuinam formam induunt, vt Dij potius quàm homines videantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perſpicuum eſt, quod vnaquæque res vel ex eius eſſentia, vel ex eius ſimilitudine, & ſpecie cognoſcitur. At quoniam nihil eſt Dei ſimile, cuius ſimilitudinis adiumento ad perfectam eius notitiam peruenire poſſumus: conſequens eſt, vt eius naturam & eſſentiam videre nemini liceat, niſi hæc eadem diuina eſſentia ſe nobis coniunxerit. Atque id Apoſtoli verba ſignificãt: videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. nam quod inquit, In ænigmate: interpretatur ſanctus Auguſtinus in ſimilitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam ſanctus Dionyſius apertè oſtendit, cùm affirmat nulla inferiorum ſimilitudine ſuperiora percipi poſſe. neq; enim ex alicuius rei corporeæ ſimilitudine, eius, quæ corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt: cùm præſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus concretionis habere, & magis ſpirituales eſſe, quàm res ipſas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facilè experimur. quoniam verò fieri non poteſt, vt alicuius rei creatæ ſimilitudo æquè pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur: ita fit vt ex nulla ſimilitudine diuinam eſſentiam perfectè intelligere poſſimus. Accedit etiam quòd omnes creatæ res certis perfectionis termi-

Beatitudo hominis duobus conſtat.

Beati ad diuinam naturam proxime accedunt.

Quomodo in hac etiam vita quodammodò beati & dij efficiamur, per vſum corporis & ſanguinis Chriſti haurire ex illis liceat, quæ poſtea de ſacramento Euchariſtiæ quæſtione 39. & 40. tradẽtur.

1.Cor.13.

S.Aug. li.15. de Trin.ca.9.

S.Dionyſ. ca. 1.de diuin. nom.

nis

nis circumſcribuntur: At Deus infinitus eſt, neque vllius rei creatæ ſimilitudo eius immenſitatem capere poteſt. Quocirca vna illa ratio diuinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, vt ea ſe nobis coniungat, & incredibili quodã modo intelligentiam noſtram altius extollat; atq; ita idonei ad eius naturæ ſpeciem contemplandam reddamur. id verò lumine gloriæ aſſequemur, cùm eo ſplendore illuſtrati, Deum lumen verum in eius lumine videbimus. nam beati Deum præſentem ſemper intuentur: quo quidem dono omnium maximo, & præſtantiſſimo diuinæ eſſentiæ participes effecti, vera & ſolida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, vt eam Dei benignitate cum certa ſpe nobis expectandam eſſe, in Symbolo patrum definitum ſit. inquit enim: Epecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi. Diuina hæc planè ſunt, neque vllis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis poſſunt. Verùm licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus quæ ſenſu percipiũtur, cernere. Nam quemadmodum ferrum admoto igni ignem cõcipit, & quamuis eius ſubſtantia non mutetur; fit tamen, vt diuerſum quippiam, nimirum ignis, eſſe videatur: eodem modo, qui in cæleſtem illam gloriam admiſſi ſunt Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cũm tamen id quod ſunt, eſſe nõ deſinant, vt multo magis diſtare ab ijs, qui in hac vita ſunt, meritò dici poſſint, quàm ferrum candens ab eo, quod nullum caloris vim in ſe contineat. Vt igitur rem paucis complectamur, ſumma illa, & abſoluta beatitudo, quam eſſentialem vocamus, in Dei poſſeſſione cõſtituẽda eſt. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deeſſe poteſt, qui Deum optimum & perfectiſſimum poſſidet?

Symb. Conſt.

A ſimili.

7 *Quæ sunt accidentalia bona, quibus beati circumfluent?*

Præmium seu bonum beatitudinis accidentale.

AD essentiale illud æternæ beatitudinis bonum, quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum eius natura maximè coniunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At verò quantus ille honor existimandus est, qui eis à Domino tribuitur, cùm non amplius serui sed amici, fratres, ac filij Dei vocentur. quare ita electos suos amãtissimis, & honorificentissimis verbis Saluator noster compellabit: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum: vt meritò liceat exclamare, Nimis honorificati sunt amici tui Deus: sed laudibus etiam à Christo Dño, coram Patre cælesti, & Angelis eius celebrabuntur. Præterea, si hoc cõmune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui à viris sapientia præstãtibus habeatur, quod eos locupletissimos virtutis siue testes fore existiment: quantum beatorum gloriæ accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur?

Rom. 2. Qualis gloria beatorum.

Honor beatorum.

Matth. 25.

Psal. 138.

8 *Summatim, quibus bonorum copijs beati in æternis illis sedibus cumulabuntur?*

Beatitudo omnibus bonis animi & corporis constat.

INFINITA esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus.

ſumus. Sed tamen hoc fidelibus perſuaſum eſſe debet, quæcunque nobis iucunda in hac vita cõtingere, vel etiam optari queant, ſiue ea ad mentis cognitionem, ſiue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cæleſtium vitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quàm oculus vidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis aſcendit, fieri Apoſtolus affirmat. nam corpus quidẽ, quod antea craſſum, & concretum erat, cùm in cælo, detracta mortalitate, tenue, & ſpirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima autem æternæ gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor tranſiens omnibus miniſtrabit cum ſumma voluptate exſaturabitur. Quis verò pretioſas veſtes aut regales corporis ornatus deſiderare poterit, vbi nullus harum rerum vſus futurus ſit, omnesque immortalitate, & ſplendore amicti, & ſempiternæ gloriæ corona ornati erũt? Sed ſi amplæ etiam, & magnificę domus poſſeſſio ad humanam felicitatem pertinet, quid cælo ipſo, quod Dei claritate vndique colluſtratur, vel amplius vel magnificentius cogitari poteſt? Quare Propheta cùm eius domicilij pulchritudinem ſibi ante oculos poneret, & ad beatas illas ſedes perueniendi cupiditate arderet: Quam dilecta, inquit, tabernacula Domine virtutum: cõcupiſcit & deficit anima mea in atriã Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Atque vt hic ſit omnium fidelium animus, hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni ſtudio curare debent.

1. Cor. 2.

Luc. 12.

Terrena cælitibus vilia.

Pſal. 83.

Præmiiſne ijſdem citra vllum diſcrimen, beati afficientur? 9

IN domo Patris mei, inquit, Dominus, man- Ioan. 14.

In cælo diuersæ mansiones sunt.

siones multæ sunt: in quibus maiora & minora præmia, vt quisque promeritus erit, reddentur.

2.Cor.9. Qui enim parcè seminat, parcè metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verùm etiam eius consequendæ certam rationē hanc esse frequenter monebunt; vt fide, & charitate instructi, & in oratione, & sacramentorū salutari vsu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exercean t. ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, vt aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ & in requie opulenta.

Esa.32.

CATE-

CATECHISMI ROMANI PARS SECVNDA DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPVT PRIMVM.

Quid doctrinam sacramentorum tradenti comprimis est curandum? 1

CVM omnis Christianæ doctrinæ pars scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorũ disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & vtilitate vberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem, vt eius accurata, ac frequẽti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res dignè & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diuini interdicti regula non discedant: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos. De Sacramẽtis in genere tredecim can. Concil. Trid. sess. 7. præscripsit.

Quídnam sibi vult Sacramenti vocabulum? 2

QVONIAM vniuersè de toto genere sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguã significationem explanare, vt quæ huius verbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter à profanis, quàm à sacris scriptoribus acceptum esse. nã alij auctores sacramenti nomine obligationem illam Sacramenti vox est ambigua. Primò.

illam significari voluerunt, cùm iurati aliquo seruitutis vinculo obstringimur; ex quo iusiurandū, quo se milites fidelem operam Reip. præstaturos, pollicentur, sacramentum militare dictum est. atque hæc frequentissima huius vocabuli significatio apud illos videtur fuisse. Verùm apud Latinos Patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latet declarat, quemadmodum Græci ad eandem rem significandam mysterij vocabulo vsi sunt. in eam verò sententiam sacramenti vocem accipiendam esse intelligimus, cùm ad Ephesios scribitur: vt notum faceret nobis sacramētum voluntatis suæ. Deinde ad Timotheum: Magnum est pietatis sacramentum. Præterea in libro Sapientiæ: Nescierunt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere Sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam significare. Quare Latini doctores signa quædam sensibus subiecta, quæ gratiam quam efficiunt, simul etiam declarant, ac veluti ante oculos ponunt, sacramēta commodè appellari posse existimarunt. Quamquam vt D. Greg. placet, ob id sacramenta dici possunt, quòd diuina virtus sub rerū corporearum tegumentis, occultè salutem efficiat. Nec verò quisquam putet hoc vocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse. nam qui sanctos Hieronymum & Augustinum legerit, facilè perspiciet antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sępissimè sacramenti nomine, interdum etiam verò Symboli, vel mystici signi, vel sacri signi voce vsos esse. Atque hæc de sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis sacramentis conuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere,

Sacramentū est abditæ diuinæque operationis sensibile iudiciū. Secundò.

Ad Ephe. 1.

1. Tim. 3.

Sap. 2.

Tertiò.

D. Greg. in cap. 16. 2. Regū sup. illud: Directus est spiritus Domini in Dauid.

Sacramenti nomen primis Ecclesiæ Patribus sæpe fuit vsurpatum.

dere, cùm ea Euangelij lege, & gratia ſublata ſint.

Quam rem Catholicis ſcriptoribus propriè denotat ſacramentum? 3

PRÆTER nominis notionem, quæ hactenus declarata eſt, rei etiam vis, & natura diligenter inueſtiganda, & quid ſacramentum ſit fidelibus aperiendum eſt. Sacramenta enim ex genere earum rerum eſſe, quibus ſalus, & iuſtitia comparatur, dubitare nemo poteſt. Sed cùm multæ rationes ſint, quæ ad hanc rem explicandam aptè, & accommodatè videantur: nulla tamẽ planius, & dilucidius eam demonſtrat, quàm definitio à D. Auguſtino tradita: quam deinde omnes doctores ſcolaſtici ſecuti ſunt. Sacramentum, inquit ille, eſt ſignum rei ſacræ: vel vt alijs verbis, in eandem tamen ſententiam, dictum eſt: Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum.

De propria vi atque natura ſacramenti.

Sacramẽtum eſt res qua ſalus & iuſtitia comparatur.

D. Aug. li. 10. de ciuit. Dei cap. 5.

Qua ratione ſacramentum dicitur eſſe ſignum, quídque ſigni nomine intelligendum eſt? 4

SVPERIOR definitio vt magis pateat, ſingulæ eius partes Paſtoribus exponendæ erunt. atq; in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ ſenſibus percipiuntur, duo eſſe genera: aliæ enim ob id inuentæ ſunt, vt aliquid ſignificent: aliæ non alterius rei ſignificandæ, ſed ſua tantum cauſa effectæ ſunt: quo in numero omnes penè res, quæ naturã conſtant, haberi poſſunt. At verò in priori genere vocabula rerum, ſcriptura, vexilla, imagines, tubę, & alia huiuſcemodi permulta ponenda ſunt. nam ſi ex vocabulis vim ſignificandi detraxeris, ſublata videtur eſſe cauſa, quãobrem vocabula inſtituerentur. Hæc igitur ſigna

Rerum ſenſibilium duo eſſe genera.

propriè

S.Aug. lib.2. de doct.Chri. cap.1.

propriè dicuntur. illud enim ſignum eſſe ſanctus Auguſtinus teſtatur, quod præter rem, quam

Signi natura.

ſenſibus obijcit, efficit etiam, vt ex ſe alterius rei cognitionem capiamus: ſicut ex veſtigio, quod terræ impreſſum intuemur, tranſiſſe aliquem cuius veſtigium apparet, facilè cognoſcimus.

Sacramẽtum cur inter res quæ ſignificãt reponi debet.

Quæ cum ita ſe habeãt, ſacramentum ad hoc rerum genus, quæ ſignificandi cauſa inſtitutæ ſunt, referri perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris ſua virtute, quæ ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim (vt quod docetur exemplo notius fiat) cum adhibitis certis, & ſolemnibus verbis, aqua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat ſpiritus ſancti virtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas noſtras præclaro illo cæleſtis iuſtitiæ dono augeri, atque ornari: ſimulque ea corporis ablutio, vt poſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat. Sed ex ſcripturis etiam apertè colligitur, ſacramentum inter ſigna numerandum eſſe. Apoſtolus enim de circumciſione veteris legis ſacramento, quæ Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos ſcribit: Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Et alio loco, cùm affirmat nos omnes qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius batizatos eſſe: licet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem habere, nimirum, vt ait idem Apoſtolus, nos conſepultos eſſe cum illo, per baptiſmum in mortem. Neque verò parum proderit ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit: ita enim fiet, vt quæ illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta, & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat, cognitaque

Sacramenta inter res quæ ſignificãt eſſe numerãda ex ſcripturis colligitur.

Ad Rom.4.

Ad Rom.6.

Ibidem.

Vtilitas ex doctrina ſuperiori emanans.

que eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam, colendam ac venerandam magis excitetur.

Quot ſunt ſignorum genera? 5

Vt verba illa, rei ſacræ, quæ eſt altera definitionis pars, commodè explicentur, paulo altius repetenda ſunt, quæ de ſignorum varietate ſanctus Auguſtinus acutè, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quæ prętęr ſeipſa alterius rei notitiam (quod omnibus ſignis commune eſſe, antea demonſtratum eſt) in animis noſtris gignunt, veluti fumus, ex quo ſtatim ignem adeſſe intelligitur. atque hoc ſignum ob eam cauſam naturale appellandum eſt, quòd fumus non voluntate ignem ſignificat, ſed rerum vſus efficit, vt, ſi quis fumum tantum videat, naturam ſimul, & vim ignis, qui adhuc latet, ſubeſſe, mente, & cogitatione percipiat. Quædam verò ſigna natura non conſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, vt & colloqui inter ſe, & alijs animi ſui ſenſu explicare, viciſſimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent cognoſcere. Hæc autem quàm varia, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quòd nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium ſenſum, reliqua ad cæteros ſenſus pertinent. nam cùm aliquid alicui innuimus, & exempli cauſa, ſublato vexillo quippiam declaramus, ſatis conſtat, eam ſignificationem, ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui non ſolum delectandi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipuè ſenſu verba etiam accipiuntur,

Sacramẽtum eſſe rei ſacræ ſignum, quomodo intelligendum, & quod triplex ſit ſignorum genus.

Primò ſunt ſigna naturalia.

S. Aug. lib. 2. de doct. Chri. cap. 1. & ſeq.

Secundò, ſunt ſigna hominũ conſenſu, & voluntate inſtituta.

quæ

quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent. Verùm præter illa signa, quæ hominum consensu, & voluntate constituta esse, hactenus diximus, alia quædam sunt diuinitus data; quorum tamen non vnum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem à Deo hominibus commẽdata sunt, vt aliquid significarent, vel admonerent: cuiusmodi fuerunt legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quę ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant: alia verò Deus instituit, quæ non significandi modo, sed efficiendi etiam vim haberent. atq; in hoc posteriori signorum genere sacramenta nouæ legis numeranda esse liquidò apparet. signa enim sunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarãt, efficientiam in se continere certò credimus.

Tertiò sunt signa diuinitus ad aliquid significandum instituta, eaque duplicia.

Signa veteris testamenti.

Signa noui testamenti.

9 *Estne res sacra sacramentis significata vnius generis?*

QVEMADMODVM signa in multiplici varietate esse ostendimus: ita etam res sacra nõ vnius modi existimanda est. Quod verò ad propositam sacramenti definitionem attinet, diuinarum rerum scriptores sacræ rei nomine Dei gratiã, quæ non sanctos efficit, ac omnium diuinarum virtutum habitu exornat, demonstrant: huic enim gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam meritò putarunt; quippe cum eius beneficio animus noster Deo consecretur, & coniungatur. Quare vt explicatius quid sacramentum sit, declaretur, docendum erit rem esse sensibus subiectam, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet: ex quo sequitur vt facilè quiuis possit intelligere, imagines sanctorũ, cruces, & alia id generis, quamuis

Concil. Trid. sess. 7. ca. 6. de sacramen.

Quid præcipuè rei sacræ nomine significetur.

Sacramenti definitio illustratur, & quomodo ab aliis signis differat ostẽditur.

quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem veritatis doctrinam facilè erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de baptiſmo admonuimus, cùm dicebamus, ſolemnem illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti vi fieret, idem etiam in alijs ſacramẽtis exercere aliquis velit. Iam verò hiſce myſticis ſignis, quæ à Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipuè conuenit, vt ex Domini inſtitutione non vnam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis ſacramentis licet cognoſcere, quæ non ſolum ſanctitatem, & iuſtitiam noſtram, ſed præterea duo alia cum ipſa ſanctitate maximè coniuncta declarant, Chriſti ſcilicet redemptoris paſſionem, quæ ſanctitatis cauſa eſt, & vitã æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tanquam ad finem referri debet. Quod quidem cùm in omnibus ſacramentis perſpici poſſit, meritò ſacri doctores vnicuique ſacramentorum triplicem ſignificandi vim tradiderunt, tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat, tum quia aliam præſentem indicet, ac demonſtret: tum quia aliam futuram prænuncier. Neque verò exiſtimandum eſt, hoc ita ab illis doceri, vt etiam ſanctarum ſcripturarum teſtimonio non probetur. Nam cùm Apoſtolus ait: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: planè oſtendit, idcirco baptiſmum, ſignum dicendum eſſe, quòd Dominicæ paſſionis, & mortis nos admoneat. Deinde cùm inquit: Conſepulti enim ſumus cũ illo per baptiſmum in mortẽ, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloram patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: ex ijs verbis

Ex Dei inſtitutione ſacramenta plura ſimul declarant.

Primò, ſignificant rem præſentem.

Secundò, præteritam.

Tertiò futuram.

Quodque ſacramentũ tria ſimul ſignificat.

Ad Rom. 6.

perſpicuum eſt baptiſmum ſignum eſſe, quo cęleſtis gratia in nos infuſa declaratur: cuius munere nobis datum eſt, vt nouam vitam inſtituẽtes, omnia verę pietatis officia facilè, & libẽti animo exequamur. Poſtremò cúm addit: Si enim cõplantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: apparet baptiſmum vitæ etiã æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationẽ dare. Sed præter hęc quæ cõmemorauimus, varia ſignificandi genera & rationes, ſæpe etiam euenit, vt ſacramentum non vnam tantum rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. id verò ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum intuentibus facilè eſt intelligere, quo veri corporis, & ſanguinis Domini præſentia, nec non gratia, quam non impurè ſacra myſteria ſumentes percipiunt, deſignantur. Ex ijs igitur, quæ dicta ſunt, Paſtoribus argumenta deeſſe non poterunt, quibus oſtendant quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula ſacramentis nouæ legis inſint: Vt ea ſumma cum religione colenda, & ſuſcipienda eſſe omnibus perſuadeant.

Ad Rom. 6.

Sacramẽtum aliquãdo plures res preſentes deſignat.

7 *Cur ſacramenta inſtitui apud Chriſtianos oportuit?*

PLVRES eius rei numerari ſolẽt cauſæ, quarum prima eſt, humani ingenij imbecillitas: ſiquidem natura ita comparatum videmus, vt ad earum rerum notitiam, quæ mente atque intelligentia comprehenſæ ſunt, niſi per ea, quæ aliquo ſenſu percipiuntur nemini adſpirare liceat. Vt igitur quæ occulta Dei virtute efficiuntur, facilius intelligere poſſemus, idem ſummus rerum omnium artifex ſapientiſſimè fecit, vt eam ipſam virtutem aliquibus ſignis, quæ ſub ſenſum cadunt, pro ſua in nos benignitate declaret: nam

Primò, vt humani ingenij imbecillitatẽ adiuuent.

vt præclarè à ſancto Chryſoſtomo dictum eſt: Si homo corporis concretione caruiſſet, nuda ipſa bona, neque vllis integumentis inuoluta ei oblata eſſent: quoniam verò anima corpori coniuncta eſt, omnino opus fuit vt rerum, quæ ſentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda vteretur. Altera verò cauſa eſt quod animus noſter haud facilè commouetur ad ea, quæ nobis promittuntur credenda. Quare Deus à mundi exordio, quæ facere inſtituerat, verbis quidem frequentiſſimè indicare conſueuit: interdum verò, cùm opus aliquod inſtitueret, cuius magnitudo promiſſi fidem abrogare poſſet, alia etiam ſigna, quæ nonnunquam miraculi ſpeciem haberent, verbis adiunxit. nam cùm Deus Moyſen ad Iſraëlitici populi liberationem mitteret, ille verò ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus ſibi grauius imponeretur, quàm vt ſuſtinere poſſet: aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret: Dominus promiſſionem ſuam multa ſignorum varietate firmauit. Quemadmodnm igitur in veteri teſtamento Deus fecerat, vt magni alicuius promiſſi conſtantiam ſignis teſtificaretur: ita etiam in noua lege Chriſtus Saluator noſter, cùm nobis peccatorum veniam, cæleſtem gratiam, Spiritus ſancti communicationem pollicitus eſt, quædam ſigna oculis, & ſenſibus ſubiecta inſtituit, quibus eum quaſi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promiſſis futurum dubitare nunquam poſſemus. Tertia cauſa fuit, vt illa tanquam remedia, vt ſcribit ſanctus Ambroſius, atque Euangelici Samaritani medicamẽta ad animarum ſanitatem vel recuperãdam, vel tuendam præſto eſſent. Virtutem enim, quæ ex Paſſione Chriſti manat,

S. Chry. hom. 83. in Matth. & hom. 60. ad pop. Antioch.

Secundò, vt credendi tarditatem erigant.

Exod. 3.

Exod. 4.

Tertiò, vt parata & certa ſit medicina ad depellendos animi morbos & ſalutẽ tuendã. S. Amb. lib. 5. de ſacramen. cap. 4.

hoc eſt, gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per ſacramenta, quaſi per alueum quendam in nos ipſos deriuare oportet. aliter verò nemini vlla ſalutis ſpes reliqua eſſe poterit. Quare clementiſſimus Dominus ſacramenta verbo ſuo, & promiſſione ſancita relinquere in Eccleſia voluit, per quæ paſſionis ſuæ fructum nobis reipſa communicare, ſine dubitatione crederemus: ſi modo vnuſquiſque noſtrum ad ſe eam curationem piè, & religiosè admoueret. Sed quarta etiam cauſa accedit cur ſacramentorum inſtitutio neceſſaria videri poſſit: vt ſcilicet notæ quædam & ſymbola eſſent, quibus fideles internoſcerentur, cùm præſertim nullus hominum cœtus queat, vt etiam à D. Auguſtino traditũ eſt, ſiue veræ ſine falſæ religionis nomine, quaſi vnum corpus coagmentari, niſi aliquo viſibilium ſignorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præſtant nouæ legis ſacramenta, quæ & Chriſtianæ fidei cultores ab infidelibus diſtinguũt, & ipſos fideles ſancto quodam vinculo inter ſe connectunt: Præterea aliam etiam iuſtiſſimam fuiſſe cauſam, ſacramenta inſtituendi, ex illis Apoſtoli verbis, Corde creditur ad iuſtitiam; ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem, oſtendi poteſt. Sacramentis enim fidem noſtram in hominum conſpectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad baptiſmum accedentes palam teſtamur, nos credere eius aquæ virtute, qua in ſacramento abluimur, ſpiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde vim habent ſacramenta non ſolum ad fidem in animis noſtris excitandã, & exercendã, ſed etiã eam charitatẽ inflãmandã, qua amare inter nos debemus, cùm arctiſſimo nos vinculo colligatos, & vnius corporis mẽbra effectos eſſe, ex ſacrorum myſteriorũ communione recordamur. Poſtremò, quod in Chriſtianæ

Quartò vt ſint Chriſtianiſſimi vereq́ue religionis ſymbola, & ſanctę ſocietatis vincula.

D. Aug. li. 19 cont. Fauſt. cap. 11.

Quintò ſunt teſtimonia noſtrę fidei eiuſque certa declaratio. Rom. 10.

Sextò, vt ſint incitamenta fidei & charitatis.

ſtianæ pietatis ſtudio plurimi faciendum eſt, humanæ mẽtis ſuperbiam edomant, ac comprimũt, nosq; ad humilitatem exercent, dum ſenſibilibus elementis ſubiicere nos cogimur, vt Deo obtẽperemus, à quo antea impiè defeceramus, vt mũdi elementis ſeruiremus. Hæc ſunt quæ potiſſimum de ſacramenti nomine, natura, inſtitutione, fideli populo tradenda eſſe viſa ſunt: quæ poſteaquam à Paſtoribus acuratè expoſita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus, ex rebus ſingula ſacramenta conſtent. quæúe ſint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cæremoniæ additæ illis fuerint.

Septimo ſunt humilitatis excitandæ inſtrumenta.

Epilogus ſuperiorum

Summa dicẽdorum.

Quæ ſunt partes ad conſtituendum vnumquódque ſacramentum neceſſariæ? 8

PRIMVM explicandum eſt rem ſenſibilem, quæ ſupra in ſacramenti definitione poſita eſt, nõ vnam tantum eſſe, quamuis vnum ſignum conſtitui credendum ſit. Duo enim ſunt ex quibus quodlibet ſacramentum conficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque elementum dicitur: alterum formæ vim, & verbum cõmuni vocabulo appellatur: ſic enim à Patribus accepimus. qua in re notum eſt, atque apud omnes peruulgatum illud ſancti Auguſtini teſtimonium: Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramẽtum. Rei igitur ſenſibilis nomine tum materiam, ſiue elementum intelligunt; vt in ſacramento baptiſmi aquam, confirmationis Chriſma, & extremę vnctionis oleum, quę omnia ſub aſpectum cadunt: tum præterea verba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium ſenſum pertinent. Apoſtolus verò vtrumque apertè indicauit, cùm inquit: Chriſtus dilexit Eccleſiã & ſe ipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eã

De materia & forma ſacramentorum. eorumque cęremoniis.

S. Aug. tract. 80. in Ioan.

Epheſ. 5. Materia & forma ſacramentorum ex ſcripturis traduntur.

Verborum in sacramentis virtus.

lauacro aquæ in verbo vitæ. Quo in loco materia, & forma sacramenti exprimitur. Addenda autem erant verba ad materiam, vt apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est: ac si ipsa desint, planè obscurum erit, quidnam materia sacramentorum designet, ac demõstret. Nam vt in baptismo licet videre, cùm aqua non minus refrigerandi, quàm abluendi vim habeat & vtriusque rei symbolum esse possit, nisi verba addantur, vtrum horum in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua dijudicabit: nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit; at cùm verba adhibẽtur, statim intelligimus, abluendi vim, & significationem habere.

9 *Quæ est sacramentorum nouæ, & veteris legis differentia?*

In hoc autẽ nostra sacramẽta antiquę legis sacramentis plurimum præstãt, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruaretur; quo etiam fiebat, vt incerta admodum & obscura essent: nostra verò formam verborum ita præscriptam habent, vt, si fortè ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locũ. Hæc igitur sunt partes, quæ ad naturam, & substantiam sacramentorum pertinet, & ex quibus vnumquodque sacramentum necessario constituitur:

Forma sublata ratio sacramẽti tollitur.

Videatur cã. 13. de sacramentis in genere, Sess. 7. Concil. Trid.

10 *Quæ est cæremoniarum in sacramentis virtus, & natura?*

Ad materiam & formam accedunt etiã cæremoniæ: quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat: tamen, si quando omittãtur, quoniam rei naturam non

non attingunt, nihil de vera ſacramenti ratione imminui credendum eſt. Ac meritò quidem à primis vſque Eccleſiæ temporibus illud ſemper ſeruatum eſt, vt ſacramenta ſolemnibus quibuſdam cæremonijs miniſtrarentur. Primum enim maximè decuit ſacris myſteriis eum religionis cultum tribuere, vt ſancta ſancti tractare videremur: præterea, quæ ſacramento efficiuntur, cæremoniæ ipſæ magis declarãt, ac veluti ante oculos ponunt, earum rerum ſanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obſeruant, ad ſublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis & charitatem excitant, quo maior cura, & diligentia adhibenda erit, vt fideles vim cæremoniarum quibus ſingula ſacramenta conficiuntur, cognitam & perſpectam habeant.

Cæremoniarũ antiquitas.

Concil. Trid. ſeſ. 22. cap. 4. S. doct.

Cæremoniarũ effectus.

Quot ſunt Catholicæ Eccleſiæ ſacramenta? 11

SACRAMENTORVM numerus ſi etiam commodè explicetur, hæc vtilitas ſequetur, vt populus eo maiori pietate omnes animi ſui vires, ad laudandam & prædicandam Dei erga nos ſingularem beneficentiam conuertet, quo plura ſalutis, ac beatæ vitæ adiumenta nobis diuinitus parata eſſe intellexerit. Catholicæ igitur Eccleſiæ ſaramenta, quemadmodum ex Scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & Conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt.

De neceſſitate, numero, & vtilitate ſacramẽtorum.

Septẽ Eccleſiæ ſacramenta.

Seſ. 7. Concil. Trid. can. 1. de ſacramentis in genere

Cur nec maiori nec minori numero ſacramenta concluduntur? 12

QVOD neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per ſimilitudinẽ à naturali vita ad ſpiritualem tranſferuntur, probabili

Naturã ipſam docere ſacramenta ſeptenario numero eſſe definienda.

Humano generi septem esse necessaria ad vitam commodè traducendam. Concil Constant. sess. 15. Florent. in decreto dato Armenis. Trident. sess. 7.

babili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad viuendum, vitamque conseruandam, & ex sua, reique publicè vtilitate traducendam, hæc septem necessaria videtur; vt scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur; imbecillitas viriū reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, vt magistratus nunquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur, ac postremò legitima sobolis propagatione seipsum, & humanum genus conseruet. Quæ omnia quoniā vitæ illi, qua anima Deo viuit, respondere satis apparet, ex ijs facilè sacramentorum numerus colligetur. Primus enim est Baptismus, veluti cæterorum ianua, quo Christo renascimur: deinde Confirmatio, cuius virtute fit, vt diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam Apostolis vt D. Augustinus testatur, inquit Dominus: Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Tum Eucharistia, qua tanquam cibo verè cælesti spiritus noster alitur, & sustinetur. de ea enim dictum est à Saluatore: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Sequitur quarto loco Pœnitentia, cuius ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati vulnera accepimus. Postea verò Extrema vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur: siquidem D. Iacobus, cùm de hoc sacramento loqueretur, ita testatus est: Etsi in peccatis sit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrasq; omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremò additur Matrimonium, vt ex maris & feminæ legitima, & sancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conseruationem procreentur, & religiosè educentur.

D. August. epistol. 108. Luc. 24.

Ioan. 6.

Iacob. 5.

Aequalis

Aequalisne est omnium sacramentorum vel necessitas, vel dignitas? 13

ILLVD maximè animaduertendū est, quāuis omnia sacramenta diuinam, & admirabilem virtutem in se contineant; tamen non parem omnia, & æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut vnam, eandemque significandi vim habere. Atque ex ijs tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ cæteris necessaria dicuntur: baptismum enim vnicuiq; sine vlla adiunctione necessariū esse, Saluator his verbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Pœnitentia verò illis tantummodo necessaria est, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neq; enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati ritè pœnituerit. Ordo præterea etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verùm si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine, longè cæteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cùm suo loco ea, quæ ad singula sacramenta pertinent, explicabuntur.

De præstantia & differentia sacramentorum, & eorū auctore.

Tria sunt sacramenta præ cæteris necessaria.

Can. 3. & 4. Concil. Trid. de sacramentis in genere, sess. 7.

Baptismi necessitas. Ioan. 3.

Pœnitentiæ necessitas.

Ordinis necessitas.

Eucharistiæ dignitas.

A quo hæc sacra & diuina mysteria sunt accepta, principaliterque dispensantur? 14

MINIME dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, à quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia, quammaximè augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cùm Deus sit, qui homines iustos efficiat: ipsa verò sacramēta iustitiæ adipiscēdæ mirifica quædam instrumēta sint: patet, vnum, eundemque Deum in Christo iustificationis, & sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea sacramēta eam vim,

Causa efficiēs seu auctor sacramentorum Deus est per Christū, idēque præcipuè intus dispensat.

Sess. 7. de sacramentis in genere, can. 1.

& efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cùm verò vnius Dei potentiæ proprium sit in corda, & mentes hominum illabi: ex hoc etiam perspicitur, sacramenta à Deo ipso per Christum instituta esse; quemadmodum ab eo quoque intus dispensari, certa, & constanti fide tenendũ est. hoc enim testimonium de illo se accepisse sanctus Ioannes affirmat, cùm ait? Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto,

Ioan. 1.

15 *Quibus ministris vtitur Deus in sacramentis dispensandis?*

Dispensat Deus sacramenta per homines.

QVAMVIS Deus sacramentorum auctor, & dispensator sit; ea tamen non per Angelos, verùm per homines ministrari in Ecclesia voluit. non minus enim ministrorum officio, quàm materia, & forma ad sacramenta conficienda opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confirmatum est.

16 *An minister, sua prauitate gratia sacramentalis virtutem impedire possit?*

Ministrorum quæ sit ratio. Sess. 7. Concil. Trid. de sacramentis in genere can. 11. & 12. Gratię fructũ minister impedire nequit.

HI quidem ministri quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, vt, siue boni, siue mali sint, modò ea forma, & materia vtantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia catholica seruauit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, verè sacramentum conficiant & conferant: ita, vt gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea suscipiunt, seipsos tanto bono fraudare, & Spiritui sancto velint obsistere. Hanc verò in Ecclesia certam, & exploratam sententiam semper fuisse, sanctus Augustinus in ijs disputationibus, quas aduersus Donatistas con-

Aug. in lib. contra Donatistas.

scripsit

ſcripſit, clariſſimè demonſtrauit. Quòd ſi etiam ſcripturæ teſtimonia quærimus, ipſum Apoſtolũ his verbis loquentem, audiamus: Ego, inquit, plantaui: Appollo rigauit: ſed Deus incremen- 1.Cor.3.
tum dedit. neque enim qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Ex quo loco ſatis intelligitur; quemadmodũ arboribus nihil obeſt eorum improbitas, quorum manu ſatæ ſunt: ita nihil vitij aliena culpa contrahi illis poſſe, qui malorum hominum miniſterio Chriſto inſiti ſunt. Quare vt ex D. Ioannis Euangelio ſancti Patres noſtri docuerunt, Iudas etiam Iſcariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminẽ iterum baptizatum fuiſſe legimus: ita vt præclarè D. Auguſtinus ſcriptum reliquerit: Dedit baptiſmum Iudas, & non baptizatum eſt poſt Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum eſt poſt Ioannem. quia, ſi datum eſt à Iuda, Baptiſma Chriſti erat: quod autem à Ioanne datum eſt, Ioãnis erat: non Iudam Ioãni, ſed baptiſmum Chriſti etiam per Iudę manus datum, baptiſmo Ioannis etiam per manus Ioannis dato, rectè præponimus. D.Aug.tract. 5. in Ioan. Act.19.

Quid porrò de illis ſentiendum qui impura conſcientia ſacramenta adminiſtrant? 17

VIDERINT ſacramentorum miniſtri, cùm hæc audiunt, ne ſatis ſibi eſſe arbitrẽtur, ſi poſt habita morum integritate, ac conſcientiæ munditia, illud tantum cogitent, quomodo ſacramenta ab illis ritè miniſtrentur. id enim etſi diligenter curandum eſt, in hoc tamen oĩa, quæ ad eã functionem pertinent, poſita non ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, ſacramenta diuinã quidẽ virtutẽ, quæ illis ineſt, nunquam amittere; at verò impurè ea miniſtrantibus æternã pernicié, & mortẽ aſſerre. Sancta enim, quod ſemel atq; iterum ac ſæpius admone- Sacramenta nouæ legis impura conſcientia miniſtrare quàm perniciosum ipſis miniſtris, & de eorum effectu.

Sancta sanctè tractanda, & sacramenta gratiam quæ illis inest nunquã amittere. Sess. 7. Cõcil. Trid. de sacramentis in genere can. 6.

admonere oportet, sanctè & religiosè tractanda sunt. Peccatori vt est apud Prophetã, dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu verò odisti disciplinam. Quòd si homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus concipi existimandũ erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamẽ sacra mysteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, contrectare atque alijs porrigere, & ministrare vereatur? Cùm præsertim apud Sanctum Dionysium scriptum sit, malis symbola (ita enim sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, purè ad sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exerceant, vt ex eorum frequenti tractatione & vsu, vberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, consequantur.

S. Dionys. de Eccle. Hierar. cap. 1.

18 *Qui sunt præcipui sacramentorum effectus?*

In primis gratiam iustificãtem conferũt. Sess. 7. Concil. Trid. de sacramentis in genere can. 6. 7. & 8.

SACRAMENTI definitioni, quæ supra tradita est, non parum lucis allaturũ videtur, si, quid sacramenta in homine operentur, quique sint illorum effectus intelligatur. Ii autem duo præcipuè numerantur. Ac principem quidem locum meritò gratia illa obtinet, quam, vsitato à sacris doctoribus nomine, iustificãtem vocamus: ita enim Apostolus apertissimè nos docuit, cùm inquit, Christum dilexisse Ecclesiam, & seipsum tradidisse pro ea, vt illam sanctificaret mundans eam lauacro aquæ in verbo. Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis per sacramentum efficiatur, vt quemadmodum S. Augustini sententia celebratum est: Aqua corpus abluat, & cor tangat: id quidem humana ratione atq; intelligentia cõ-

D. Aug. tract. 80. in Ioan.

prehendi

prehendi non poteſt. Conſtitutum enim eſſe debet nullam rem ſenſibilē ſuapte natura ea vi præditam eſſe, vt penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoſcimus omnipotētis Dei virtutem in ſacramentis ineſſe, qua id efficiant, quod ſua vi res ipſæ naturales præſtare non poſſunt. Quocirca, ne vlla vnquam huius effectus dubitatio in animis fidelium reſideret, cùm miniſtrari ſacramenta cœptum eſt, voluit clementiſſimus Deus quid illa interius efficerent, miraculorum ſignificationibus declarare: vt eadē perpetuò interius fieri conſtantiſſimè crederemus, quamuis longè à noſtris ſenſibus remota eſſent. Itaque vt omittamus Saluatore noſtro in Iordane baptizato, cælos apertos eſſe, & Spiritum ſanctum columbæ ſpecie apparuiſſe: vt admoneremur eius gratiam, cùm ſalutari fonte abluimur, in animam noſtrā infundi: vt hoc inquā omittamus (magis.n. ad baptiſmi ſignificationem, quàm ſacramenti adminiſtrationem pertinet) nonne legimus cùm Penteco-ſtes die apoſtoli Spiritum ſanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandum fidei veritatem adeundaque pro Chriſti gloria pericula alacriores & fortiores fuerunt, tunc facto repente de cælo ſonitu, tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, apparuiſſe illis diſpertitas linguas, quaſi ignis? ex quo intellectum eſt, ſacramento Confirmationis eundem nobis ſpiritum tribui, easq; vires addi, quibus poſſimus carni, mundo, & ſatanæ perpetuis ſcilicet hoſtibus noſtris, fortiter repugnare, & reſiſtere. Atque hæc miracula quoties apoſtoli Sacramenta iſta miniſtrarent, initio naſcentis Eccleſiæ aliquamdiu viſa ſunt, donec firmata iam fide, & corroborata, fieri deſierunt. Ex ijs igitur, quæ de priori ſacramentorum effectu, gratia ſcilicet iuſtificante, demonſtrata ſunt, illud

Sacramentorum vis miraculis declarata & initio naſcentis Eccleſiæ aliquādiu viſa. Aug. li. quæſt. vet. & noui teſt. quæſt. 93. Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3.

De excellentia ſacramentorum nouæ legis ad vetera comparatorum, & de charactere.

illud etiam planè constat, excellentiorem & præstantiorem vim sacramentis nouæ legis inesse, quàm olim veteris legis sacramenta habuerunt: quæ cùm infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ: quare vt signa tantum earum rerum, quæ mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt. At verò sacramenta nouæ legis ex Christi latere manantia, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis sacramentis conferamus, præterquam quòd plus efficatiæ habent, & vtilitate vberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur. Alter verò sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, baptismi, confirmationis, & ordinis sacri est character, quē animæ imprimunt. nam cùm Apostolus ait: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris: voce illa, Signauit, non obscurè characterem descripsit, cuius proprium est, aliquid signare, & notare.

Vsus sacramē torum veteris legis.

Videatur quæst. 5. & 9. huius capitis. Item sess. 7. Concil. Trid. de sacramētis in genere, canone 2. Ad Heb. 9.

Secundus sacramentorum effectus est characteris sacri in animam impressio Sess. . Cōcil. Trid. de sacramentis in genere, can. 9. 1. Cor. 1.

19 *Quid character vt est secundus sacramentorum quorundam, effectus significat?*

EST character veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquam potest, eique perpetuò inhæret: de quo ita apud S. Augustinum scriptum est: An minus fortè sacramenta Christiana, quàm corporalis hęc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? Illa namque militi ad militiam, quam deseruisset, reuertenti, non

D. Aug. li. 2. con. epist. Parmen. cap. 13. Et epist. 50. circa mediū.

non noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur. Iam verò character hoc præstat tum vt apti ad aliquid sacri suscipiendum vel peragendum efficiamur; tum vt aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac baptismi quidem charactere vtrumq; consequimur, vt ad alia sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus à genubus quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in charactere Cõfirmationis, & sacri ordinis licet agnoscere: quorum altero veluti Christi milites ad eius nominis publicam confessionem, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem & spiritualia nequitiæ in cælestibus armamur, atque instruimur, simulque ab ijs, qui nuper baptizati, tanquam modò geniti infantes sunt, discernimur: alter verò tum potestatem sacramenta conficiendi, & ministrandi coniunctam habet; tum eorum qui huiusmodi potestate præditi sunt, à reliquo fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est Catholicæ Ecclesiæ regula, qua docemur, tria hæc sacramenta characterem imprimere, neque vllo vnquam tempore iteranda esse. Hæc sunt, quæ generatim de sacramentis tradenda erunt.

Characteris vsus duplex.

Character baptismi.

Character Cõfirmationis.

Character sacramenti ordinis.

Tria tantum sacramenta characterem imprimunt, quæ nec nec vnquã iteratur.

Quibus rationibus assequentur Pastores vt populus sacramenta veneretur, & his religiosè vtatur? 20

IN sacramentorum explicatione Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, vt fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & veneratione hæc diuina, & cælestia munera digna sint: alterum verò, vt quoniam à clementissimo Deo, ad communem omnium salutẽ proposita sunt, ijs piè & religiosè vtantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio

In sacramentorum doctrina duo præcipuè obseruãda.

desiderio exardescant, vt si Pœnitētiæ præsertim, & Eucharistiæ saluberrimo vsu aliquandiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facilè Pastores assequi poterunt, si quæ de sacramentorum diuinitate, & fructu suprà dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt, primum à Domino Saluatore nostro, à quo nihil nisi perfectissimum, proficisci potest, instituta esse: præterea cùm ministrantur, spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimũ numẽ præsto esse: deinde admirabili, & certa curandarum animarum virtute prædita esse: tum per ea immensas illas Dominicæ passionis diuitias ad nos deriuari.

21 *An Ecclesia sine frequentatione sacramentorum, diu subsistere possit?*

Sacramentis, & verbi Dei doctrina Ecclesiam maximè fulciri.

TOTVM Christianum ædificium, firmissimo quidem lapidis angularis fundamento innititur. Verùm nisi verbi Dei prædicatione, & sacramentorum vsu vndique fulciatur, magnopere verendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. vt enim per sacramenta in vitam suscipimur: ita hoc veluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO, CAPVT II.

1 *Cur expedit doctrinam Baptismi frequenter populis fidelibus inculcari?*

Doctrina sacramẽtorum quàm sit vtilis & necessaria.

EX ijs quidem, quæ hactenus de sacramentis vniuersè tradita sunt, cognosci potest, quàm necessarium sit ad Christianæ religionis vel doctrinam

nam percipiendam, vel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum ſingulis credenda Eccleſia Catholica proponit: ſed ſi quis diligentius Apoſtolum legerit ſine dubitatione ita ſtatuet, perfectam baptiſini cognitionem à fidelibus magnopere requiri: adeo non ſolum frequenter, ſed grauibus verbis & Spiritu Dei plenis, eius myſterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo redemptoris noſtri mortem, ſepulturam, & reſurrectionem nobis ante oculos tum ad contemplandum, tum ad imitãdum conſtituit. Quare Paſtores nunquam ſe ſatis multam operam, & ſtudium in huius ſacramenti tractatione collocaſſe arbitrentur: Verùm præter eos dies, in quibus more maiorum, diuina baptiſmi myſteria potiſſimum explananda eſſent, in Sabbato magni Paſchæ, & Pentecoſtes, quo tempore Eccleſia ſumma cùm religone, maximisq; cæremonijs hoc ſacramentum celebrare conſueuerat, alijs etiam diebus occaſionem captent de hoc argumento diſſerendi. Atque illud in primis tempus maximè oportunum ad eam rem videri poterit, ſi interdum, cùm baptiſmus alicui miniſtrãdus ſit, fidelis populi multitudinem conueniſſe animaduerterint, tunc enim facilius multò erit, ſi minus liceat omnia capita, quæ ad hoc ſacramentum attinent, perſequi, vnum ſaltem, aut alrum docere, cùm fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, ſimul etiam ſacris baptiſini cæremonijs expreſſam vident, pioque, & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, vt vnuſquiſque ijs rebus admonitus, quæ in alio geri videat, ſecum recordetur, qua ſe ſponſione Deo obligarit, cùm baptiſmo initiatus eſt: ſimulque illud cogitet, an vita, & moribus talẽ ſe præbeat, qualem ipſa Chriſtiani no-

Baptiſmi vis quàm ſerio omnibus ſit expendenda.

Quibus potiſſimum temporibus doctrina baptiſmi populo ſit proponenda.

Vtilitas inculcatæ de baptiſmo doctrinæ.

minis professio pollicetur. Vt igitur quæ docendâ erunt, dilucidè exponantur: quænam sit baptismi natura, & substantia, aperiendum est: si prius tamen ipsius vocis significatio explicetur.

2 *Quid baptismi nomen propriè denotat?*

Definitio nominis. BAPTISMVS quidem Græcum esse nomẽ nemo ignorat: quod etsi in sacris literis non solum eam ablutionem, quæ cum sacramento coniuncta est, sed etiã omne ablutionis genus, quod aliquando ad passionem translatum est, significat: tamen apud Ecclesiæ scriptores nõ quamuis corporis ablutionem declarat, sed eam quæ cum sacramento coniungitur, nec sine præscripta verborum forma ministratur. qua quidem significatione apostoli ex Christi Domini instituto frequentissimè vsi sunt.

Ablutio sacramentalis.

3 *Quibus præterea nominibus ablutionem sacramentalem Patres expressernnt?*

Sacramẽtum fidei. SACRAMENTVM fidei appellari, quòd illud suscipientes, vniuersam Christianæ religionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. Alij verò, quia fide corda nostra illuminantur, quam in baptismo profitentur, hoc sacramẽtum, Illuminationem vocarunt. nam & Apostolus ita inquit: Rememoramini pristinos dies, in quibus illumininati magnum certamen sustinuistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrysostomus præterea in oratione, quam ad baptizatos habuit, tum expurgationem, quia per baptismum expurgamus vetus fermentum vt simus noua conspersio, tum sepulturam tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autẽ D. Dionysius principium sanctissimorum mãda-

D. Aug. epist. 23. 5.

Dionysius Areop. c. 3. de Eccle. Hierar.

Illuminatio.

Heb. 10.

S. Chry. to. 5.

Expurgatio.

Sepultura.

Crux Christi.

Plantatio.

S. Dionys. de Eccle. Hierar. cap. 2. par. 1.

torum

torũ vocauerit, perſpicuum eſt: cùm hoc ſacramẽtum veluti ianua ſit, qua in Chriſtianæ vitæ ſocietatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperandi initium facimus. Atque hęc de nomine breuiter exponenda erunt.

Quæ eſt baptiſmi definitio? 4

QVOD ad rei definitionẽ attinet, etſi multæ ex ſacris ſcriptoribus afferri poſſunt, illa tamẽ aptior, & commodior eſſe videtur, quam ex verbis Domini apud Ioãnem, & Apoſtoli ad Epheſios licet intelligere. nam cùm Saluator dicat: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei: & Apoſtolus cùm de Eccleſia loqueretur: Mundans eam lauacro aquæ in verbo: ita fit vt rectè & appoſitè definiatur, baptiſmũ eſſe ſacramentũ regenerationis per aquã in verbo. Natura enim ex Adam filij irę naſcimur: per baptiſmum verò in Chriſto filij miſericordiæ renaſcimur: ſiquidem dedit hominibus poteſtatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Baptiſmi definitio. Ioan. 1.

Qua ratione baptiſmi ſacramentum perficitur? 5

QVIBVSCVNQVE tandẽ verbis baptiſmi naturam explicari contigerit, docendus erit populus hoc ſacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris inſtituto certa, & ſolẽnia verba neceſſariò adhibentur, quemadmodũ ſemper ſancti Patres docuerunt. quod apertiſſimo illo D. Auguſtini teſtimonio demonſtratur. Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Id verò eò diligentius monere oportebit, ne fortè fideles in eum errorem inducantur, vt exiſtiment, D. Aug. tract. 80. in Ioan.

Sacramẽtum baptiſmi in vſu agnoſcitur.

quod vulgo dici ſolitum eſt, aquam ipſam, quæ ad conficiendum baptiſmum in ſacro fonte aſſeruatur, ſacramentum eſſe. tunc enim ſacramẽtum baptiſmi dicendum eſt, cùm aqua ad abluẽdum aliquem additis verbis, quæ à Domino inſtituta ſunt, reipſa vtimur. Iam verò quoniam ſingula ſacramenta, ex materia, & forma conſtitui initio diximus, cùm generatim de omnibus ſacramentis ageretur, idcirco, quæ vtraque ſit in baptiſmo, à Paſtoribus declarandum erit.

6 *Quæ eſt propria baptiſmi materia?*

De materia baptiſmi ſeſ. 7 Concil. Trid. de baptiſmo can. 2.

MATERIA, ſiue elementum huius ſacramẽti, eſt omne naturalis aquæ genus, ſiue ea maris ſit, ſiue fluuij, ſiue paludis, ſiue putei, aut fontis, quæ ſine vlla adiunctione aqua dici ſolet. nam & Saluator docuit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. & Apoſtolus inquit: Eccleſiã lauacro aquæ mundatam eſſe. Et in B. Ioannis epiſtola ſcriptum legimus: Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Quod etiam alijs ſacrarum literarum teſtimoniis comprobatur. Quod verò à Ioanne baptiſta dictum eſt, venturum eſſe Dominum qui baptizaret in ſpiritu ſancto, & igne: id quidem nullo modo de baptiſmi materia intelligendum eſt: ſed vel ad intimum ſpiritus ſancti effectum; vel certè ad miraculum referri debet, quod die Pẽtecoſtes apparuit, cùm Spiritus ſanctus è cælo in Apoſtolos ignis ſpecie delapſus eſt: de quo alio loco Chriſtus Dominus noſter prædixit: Ioãnes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto nõ poſt multos hos dies.

Ioan. 3.

Ad Ephe. 5.

1. Ioan. 5.

Matth. 3.

Act. 2.

Seſ. 7. Concil. Tri. de baptiſmo can. 1.

Act. 1.

7 *Quibus figuris, & prophetijs vis aquarum baptiſmi & oſtẽtata?*

Gen. 6. Diluuiũ olim baptiſmum

DILVVIVM, quo mũdus purgatus eſt, quòd multa

multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, huius aquæ figuram, & similitudinem gessisse, apostolorum Princeps in priori epistola ostendit. Et maris rubri transitum eiusdē aquæ significationem habuisse, D. Paulus ad Corinthios, scribens exposuit: vt interim omittamus tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ piscinæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in qubus huius mysterij symbolū inesse facilè apparet. De prædictionibus aūt dubitare nemo potest, quin aquæ illę, ad quas tam liberaliter Esaias Propheta omnes sitiētes inuitat, vel quas è templo egrediētes Ezechiel in spiritu vidit: tum præterea fons ille, quē domui Dauid habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, & menstruatę Zacharias prænunciauit, ad salutarem baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertinent.

repræsentauit.

1. Pet. 3. Mare rubrū.

1. Cor. 10. Naaman ablutio.

4. Reg. 5. Ioan. 5. Probatica piscina.

Vim aquarū baptismi præuidit Esaias. Esa. 55. Ezech. 47. Zach. 13.

Cur aqua ad baptismum conficiendum nos potius vti voluit Deus, quàm alia materia? 8

QVANTVM baptismi naturæ, & virtuti consentaneū fuerit, vt eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribēs, demostrauit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc sacramentum omnibus sine vlla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat, idcirco aquæ materiam, quæ nunquam non præsto est, atque ab omnibus facilè parari potest, maximè idoneā fuisse. Deinde aqua effectum baptismi maximè significat, vt enim aqua sordes abluit, ita etiam baptismi vim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optimè demonstrat. Accedit illud, quod quemadmodum aqua refrigerandis corpo-

Aquæ vsus in baptismo quā sit naturæ cōsentaneus & conueniens. S. Hier. to. 3.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

ribus aptissima est, sic baptismo cupiditatum ardor magna parte restinguitur.

9 *Aquæ simplici, & naturali quare Chrisma adijcitur?*

Aquę simplici & naturali cur chrisma adijciatur.

QVAMVIS aqua simplex, quæ nihil aliud ad mixtum habet materia apta sit ad hoc sacramentū conficiendum, quoties scilicet baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex apostolorum traditione semper in Catholica Ecclesia obseruatum esse, vt cum solemnibus cæremonijs baptismus conficitur, sacrum etiam Chrisma addatur, quo baptismi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, vtrum hæc, an illa vera sit, qualem sacramenti perfectio requirat: hoc tamen pro certo habendum esse, nunquam ex alia materia quam ex aquæ naturalis liquore baptismi sacramentum, vlla ratione confici posse.

10 *Quare promiscuè omnibus fidelibus perfecta baptismi forma clarè est exponenda?*

Quàm sæpè & quanta cura baptismi natura sit inculcanda.

DVARVM partium, ex quibus baptismus cōstare debet postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera eius pars maximè necessaria. In huius autem sacramenti explicatione, eo maiori cura, & studio elaborandum, putabunt, quòd tam sancti mysterij notitia non solum sua sponte fideles vehementer delectare potest, quod quidē in omni diuinarum rerum scientia communiter euenit; verum etiā ad vsus ferè quotidianos summopere expetenda est. Cùm enim sæpè incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum sæpissimè à mulierculis baptismum ministrari oporteat, ita fit vt promiscuè

promiſcuè omnibus fidelibus ea, quæ ad huius ſacramenti ſubſtantiam pertinent, cognita & perfecta eſſe debeant. Quare dilucidis & apertis verbis, quæ facilè percipi ab omnibus poſſint, Paſtores docebunt hanc eſſe perfectam, & abſolutam baptiſmi formam. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ita enim à Domino, & Saluatore noſtro traditum eſt, cum apoſtolis apud Matthæum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ex illo autẽ verbo, baptizantes, Catholica Eccleſia diuinitus edocta optimè intellexit, in huius ſacramẽti forma actionem miniſtri exprimẽdam eſſe: quod quidem fit cum dicitur, Ego te baptizo. Ac quoniam, præter miniſtros, tum illius perſonam qui baptizatur, tum principalem cauſam, quæ baptiſmum efficit, ſignificare oportebat, iccirco illud pronomen Te, & diſtincta diuinarũ perſonarum nomina adduntur, vt abſoluta ſacramẽti forma ijs verbis cõcludatur, quæ modo expoſita ſunt. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Neque enim ſola filij perſona, de quo à Ioanne ſcribitur: Hic eſt qui baptizat, ſed ſimul omnes ſanctæ Trinitatis perſonæ ad baptiſmi ſacramentum operantur. Quod autem in nomine non in nominibus dictum eſt, hoc planè declarat vnam Trinitatis naturam, & diuinitatem. Etenim hoc loco Nomen ad perſonas non refertur, ſed diuinam ſubſtantiam, virtutem & poteſtatem, quæ vna, & eadem eſt in tribus perſonis, ſignificat.

Baptiſmi forma.

Matth. 28.

Actio miniſtri in baptiſmo ex Chriſti verbo eſſe neceſſaria colligitur.

Perſona quæ baptizatur.

Principalis cauſa ſanctificationis eſt Trinitas.

Ioan. 1.

In forma baptiſmi quid nomẽ ſignificet.

An in forma baptiſmi verba omnia perinde ſint neceſſaria? II

IN hac forma, quam integram & perfectam eſſe oſtendimus, obſeruandum eſt, quædam prorſus neceſſaria eſſe, quæ ſi omittantur ſacramentum

confici non poteſt: quædam verò non ita neceſſaria, vt ſi deſint, ſacramenti ratio nō conſtet: cuiuſmodi eſt vox illa Ego: cuius vis in verbo Baptizo continetur: immo verò in Eccleſiis Græcorum variata dicendi ratione prætermitti conſueuit: propterea quòd nullam fieri oportere miniſtri mentionem iudicarunt: ex quo factum eſt, vt in baptiſmo hac forma paſſim vtantur, Baptizatur ſeruus Chriſti in nomine Patris & filij, & ſpiritus ſancti, à quibus tamen perfectè ſacramentum miniſtrari, ex Concilij Florentini ſentētia, & definitione apparet: cùm ijs verbis ſatis explicetur, id quod ad baptiſmi veritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc reipſa peragitur. Quod ſi etiā aliquando tempus fuiſſe dicēdum eſt, cùm apoſtoli in nomine tantum Domini Ieſu Chriſti baptizarent: id quidem ſpiritus ſancti afflatu eos feciſſe, exploratum nobis eſſe debet, vt initio naſcentis Eccleſiæ Ieſu Chriſti nomine prædicatio illuſtrior fieret, diuinaque, & immenſa eius poteſtas magis celebraretur. Deinde verò rem penitus introſpicientes, facilè intelligemus, nullam earum partium in ea forma deſiderari, quæ ab ipſo Saluatore præſcriptæ ſunt. qui enim Ieſum Chriſtum dicit, ſimul etiam Patris perſonam, à quo vnctus eſt, ſignificat.

Græcorum baptizandi ratio.

Concil. Florent. in doct. de ſacramen.

Baptiſmus in nomine Ieſu Chriſti nō expreſſis alijs perſonis quomodo potuit aliquādo fuiſſe vſurpatus.

12 *Vnquámne baptiſarunt apoſtoli in nomine Chriſti tacitis alijs duabus perſonis Trinitatis?*

DVBIVM fortaſſe alicui videri poteſt, an huiuſmodi forma apoſtoli aliquē baptizauerint, ſi Ambroſij, & Baſilij ſanctiſſimorum, & grauiſſimorum Patrum, auctoritatem ſequi volumus, qui ita baptiſmum in nomine Ieſu Chriſti interpretati ſunt, vt dixerint, ijs verbis ſignificari baptiſmum, non qui à Ioanne, ſed qui à Chriſto Domi-

S. Amb. lib. 1. de ſpirit. ſan. cap. 3.
S. Baſil. li. de ſpirit. ſanct. cap. 12.

Domino traditus esset: tametsi à communi, & vsitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, apostoli non discederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas vsus videtur, cùm inquit: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis: vt significaret in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Saluator & Dominus noster seruandam præceperat, baptizatos esse. hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptismi substantiam maximè pertinēt, fideles docere satis fuerit. Ad Gal. 3.

Quo pacto in hoc regenerationis mysterio fieri debet ablutio? 13

QVONIAM in hoc sacramento conficiendo legitimę etiam ablutionis rationem seruari oportet iccirco eius quoque partis doctrina à Pastoribus tradenda est, atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesiæ more, & consuetudine receptū esse, vt baptismus vno aliquo ex tribus modis confici posset. Nam qui hoc sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus, quicunque seruetur baptismum verè perfici credendum est: aqua enim in baptismo adhibetur, ad significandā animæ ablutionē, quam efficit: Quare baptismus ab Apostolo lauacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cùm aliquis aqua mergitur, quod diu à primis temporibus in Ecclesia obseruatum animaduertimus: quàm vel aquæ effusione, quod nunc in frequēti vsu positum videmus, vel aspersione, quemadmodum à Petro factum esse colligitur, cùm vno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, & baptizauit.

Ablutio baptismi tribus modis fieri potest.

Primus modus.

Secūdus modus.

Tertius modus.

Lauacrū regenerationis. Ad Ephes. 5.

Act. 2.

Vnicáne ablutio requiritur, an trina? 14

VTRVM vnica an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. Vtróuis enim modo &

Vnáne, an trina ablutio fieri debeat.

antea in Ecclesia baptismum verè cõfectum esse, & nunc confici posse, ex D. Gregorij Magni epistola, ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen à fidelibus is ritus, quem vnusquisque in sua Ecclesia seruari animaduerterit.

B. Greg. 12. 1. regist. epist. 41.

15 *Quare caput hic potissimum abluitur?*

ILLVD præcipuè monere oportet non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante aut post ablutionem verba sacramenti, quæ formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse. His expositis conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, baptismum, quemadmodum & reliqua sacramenta, à Christo Domino institutum esse.

Verba sacramenti, eodem tempore quo abluitur caput, pronuncianda sunt.

16 *Christúsne baptismum ante, an post passionem instituit?*

HOC etiam Pastores docebunt, frequenterque explicabunt duo diuersa tempora baptismi notanda esse: alterum cum Saluator eum instituit: alterum, cùm lex de eo suscipiendo sancita est. Ac quod ad primum attinet, tunc à Domino hoc sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse à Ioanne baptizatus sanctificandi virtutem aquæ tribuit. testantur enim sancti Gregorius Nazanzenus, & Augustinus, eo tempore aquæ vim generandi in spiritualem scilicet vitam datam esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, non mundari indigens, sed tactu mundæ carnis aquas mundans vt vim abluendi habeant.

Duo tempora baptismi conferendi.

Quãdo Christus baptismũ instituerit.

S. Greg. Nazan. orat. in natal. Saluat. circa finem. Aug. ser. 29. 36. & 37. de tempore

Aquæ vis per Christum est aucta.

Atque

Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod nunc sanctissima Trinitas, in cuius nomine baptismus conficitur, numen suum præsens declarauit. Vox enim Patris audita est: filij persona aderat: & spiritus sanctus in columbæ specie descendit: præterea cæli aperti sunt, quo nobis iam per baptismum licet ascendere. Quod si quis scire cupiat, qua nam ratione tanta, & tam diuina virtus à Domino aquis tributa sit, id quidem humanam intelligentiam superat. Hoc verò satis percipi à nobis potest, baptismo à Domino suscepto sanctissimi, & purissimi eius corporis tactu aquam ad baptismi salutarem vsum, cõsecratam esse: ita tamen, vt hoc sacramentum, etsi ante passionem institutum fuerit, à passione tamen, quæ omnium Christi actionum tanquam finis erat, vim, & efficientiam duxisse credendum sit.

Tota Trinitas in baptismo Christi præsens suum numen declarauit. Matth.3. Marc.1. Luc.3.

Baptismus ante Christi passionem fuit quidem vsitatus, postea tamẽ vim suam accepit.

17

Quando lex baptismi homines obligare cœpit?

De altero etiam, quo scilicet tempore lex de baptismo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur: nam inter sacros scriptores conuenit, post Domini resurrectionem, cùm apostolis præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ex eo tempore omnes homines qui salutem æternam consecuturi erant, lege de baptismo teneri cœpisse. Quod quidem ex apostolorũ Principis auctoritate colligitur, cùm inquit: Regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Idemq; ex illo Pauli loco: Seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, (cùm de Ecclesia loqueretur) mũdans eã lauacro aquæ in verbo, licet cognoscere. Vterque enim baptismi obligationem ad tempus, quod

Lex de baptismo suscipiendo quando lata fuerit. Matth. 28. Marc. 16.

Quando baptismus homines obligare cœpit.

1. Pet. 1.

Ad Ephe. 5.

quod mortem Domini consecutum est, videtur retulisse: vt dubitandum nullo modo sit, verba
Ioan.3. etiam illa Saluatoris, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei, id ipsum tempus spectasse, quod post passionem futurum erat. Ex ijs igitur, si accuratè à Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin fideles maximam in hoc sacramẽto dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate venerentur: præsertim verò cùm cogitarint, præclara illa,
Quanta munera in baptismo conferantur. & ampliſſima munera, quæ, cùm Christus Dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis cùm baptizantur, intima Spiritus sancti virtute donari, atque impertiri.
2.Reg.6. Vt enim, si quemadmodum Elisæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, vt cælestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere, putandus esset, quem diuina baptismi mysteria in maximam admirationem non traducerent: cur idem etiam euenturũ non existimemus, cùm à Pastoribus huius sacramenti diuitiæ ita expositæ fuerint, vt eas fideles si non corporis oculis, at mentis acie, fidei splendore illuminatæ, contemplari queant.

18 *Quot hominum genera baptismum administrare possint?*

Qui proprij sint ministri baptismi. A quibus ministris hoc sacramentum cõficiatur, non vtiliter modò, sed necessariò tradendum videtur: tum vt ij, quibus præcipuè hoc munus commissum est, illud sanctè, & religiosè curare studeant, tum, vt nequis tanquam fines suos egressus, in alienam possessionem tempestiuè ingrediatur, vel superbè irrumpat: cùm in omnibus ordinem seruandum esse Apostolus admo-
1.Cor.14. neat: Doceantur igitur fideles triplicem esse
Triplex ordo ministrorum baptismi. eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos,

&

& Sacerdotes collocandos esse: quibus datum est vt iure suo, non extra ordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. ijs enim in apostolis præceptum est à Domino: Exeuntes baptizate: quãuis Episcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deserere cogerentur, baptismi ministeriũ sacerdotibus relinquere soliti essent. Quòd verò sacerdotes iure suo hãc functionẽ exerceãt, ita vt presente etiã Episcopo ministrare baptismũ possint, ex doctrina Patrũ, & vsu Ecclesiæ cõstat. nã cùm ad Eucharistiã consecrandã instituti sint, quę est pacis, & vnitatis sacramentum: consentaneum fuit potestatem ijs dari omnia illa administrandi, per quæ necessariò huius pacis, & vnitatis quilibet particeps fieri posset. Quòd si aliquãdo Patres sacerdotibus sine Episcopi venia, baptizandi ius permissum non esse dixerunt: id de eo baptismo, qui certis anni diebus solemni cæremonia administrari consueuerat, intelligendum videtur. Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi: quibus sine Episcopi aut sacerdotis concessu, non licere hoc sacramentum administrare, plurima sanctorum Patrum decreta testantur: Extremus ordo illorum est, qui cogente necessitate, sine solemnibus cæremonijs baptizare possunt: quo in numero sunt omnes, etiam de populo, siue mares, siue feminæ, quãcunque illi sectam profiteantur. Nam & Iudæis quoque, infidelibus, & Hæreticis, cùm necessitas cogit, hoc munus permissum est: si tamen id efficere propositum eis fuerit, quod Ecclesia Catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cùm multa veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt, tum verò à sacra Tridentina synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeant baptismum, qui etiam datur ab Hęreticis,

Primus ordo est Episcoporum & sacerdotum.

Matth. 28.

Sacerdotum potestas.

Vide Leonem epist. 88.

Secundus ordo est Diaco. Dist. 93. cap. Diacon.

Tertius ministrorũ baptismi ordo est eorum qui in necessitate adhibentur. De cons. dist. 4. cap. à quodam.

Sess. 7. Concil. Trid. de baptismo can. 4.

reticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, non eſſe verum baptiſmum. In quo profectò ſummam Domini noſtri bonitatem, & ſapientiam, licet admirari. nam cùm hoc ſacramentum neceſſariò ab omnibus percipiendum ſit: quemadmodum aquam eius materiam inſtituit, qua nihil magis commune eſſe poteſt: ſic etiam neminem ab eius adminiſtratione excludi voluit: quamuis vt dictum eſt, non omnibus liceat ſolemnes cæremonias adhibere: non quidem quòd ritus, aut cæremoniæ plus dignitatis, ſed quòd minus neceſſitatis, quàm ſacramentum habeant.

Populares nõ debent ſolemnes cæremonias in baptiſmo adhibere.

19 *An fideles omnes citra ordinem baptiſmum adminiſtrare poſsint?*

Hoc munus ita omnibus promiſcuè permiſſum eſſe fideles non arbitrentur, quin ordinem aliquem miniſtrorum inſtituere maximè deceat. mulier enim ſi mares adſint; Laicus item præſente clerico, tum clericus coram ſacerdote, baptiſmi adminiſtrationẽ ſibi ſumere nõ debent. Quãquã obſtetrices quæ baptizare cõſueuerunt, improbã dę nõ ſunt, ſi interdum præſente aliquo viro, qui huius ſacramenti conficiendi minimè peritus ſit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipſæ exequantur.

20 *Cur præter eos qui baptizant, in regenerationis myſteriis Patrini adhibeantur?*

De patrinis baptizandorum.

Accedit ad eos miniſtros, qui vt hactenus declaratum eſt, baptiſmum conficiunt, aliud etiam miniſtrorum genus, qui ad ſacram, & ſalutem ablutionem celebrãdam ex veteſtiſſima Catholicæ Eccleſiæ conſuetudine adhiberi ſolent: ij

nunc

nunc Patrini, olim ſuſceptores, ſponſores, ſeu fideiuſſores, communi vocabulo, à rerum diuinarum ſcriptoribus vocabantur. De quorum numero, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, ac curatè à Paſtoribus agendum erit, vt fideles intelligant, quæ potiſſimum ad illud rectè perficiẽdum neceſſaria ſint. in primis verò explicare oportet, quæ cauſa fuerit, cur ad baptiſmum præter ſacramenti miniſtros patrini etiam, & ſuſceptores adiungerẽtur. quod quidem optimo iure factum eſſe, omnibus videbitur, ſi meminerint, baptiſmum eſſe ſpiritualem regenerationem, per quam filij Dei naſcimur. de ea enim ita loquitur diuus Petrus: Sicut modo geniti infantes rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite. Vt igitur poſtquam aliquis in hanc lucem editus eſt, nutrice, & pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus eruditur: ita etiam neceſſe eſt, vt qui ex baptiſmi fonte vitam ſpiritualem viuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, à quo Chriſtianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem inſtitui poſſint, atque ita paulatim in Chriſto adoleſcere, donec tandem viri perfecti, iuuante Domino euadant: cùm præſertim Paſtoribus, qui publicæ parochiarum curationi præpoſiti ſunt, tantum temporis non ſuperſit, vt priuatam illam curam pueros in fide erudiendi ſuſcipere poſſint. 1. Pet. 2.

Patrinorum adhibendorũ quam vetuſta ſit cõſuetudo. S. Dionyſ. de Eccleſ. Hierarchia capite 3. parte 3.

Huius autem vetuſtiſſimæ conſuetudinis præclarum teſtimonium à Diuo Dionyſio habemus, cum inquit: Diuinis noſtris ducibus (ſic enim apoſtolos vocat) in mentem venit, & viſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundum iſtum ſanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, veluti pædago, traderent,

ſub

ſub quo, ſicut ſub diuino patre, & ſaluationis ſanctæ ſuſceptore reliquum vitæ puer degeret. Eandem verò ſententiam confirmat Higinij auctoritas.

Higin. PP. de con. diſt. 4. c. in Cath.

21 *Impediúne affinitas in baptiſmo contracta matrimonium?*

De affinitate in baptiſmo contracta. Seſ. 24. Cõcil. Trid. de reformatione matrimonij capite ſecundo. 30. quæſt. 1. cap. de no.

SAPIENTISSIME à ſancta Eccleſia cõſtitutum eſt, vt non ſolum is, qui baptizat cum baptizato, ſed etiam ſuſceptor cum eo, quem ſuſcipit, & cum eius veris parentibus affinitate deuinciantur: ita vt legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri nõ poſſint, atque inita dirimantur.

22 *Quæ ſunt Patrinorum partes, quídque ab illis exigitur?*

Patrinorum officium.

HOC munus adeo negligenter in Eccleſia tractatur, vt nudum tantum huius functionis nomen relictum ſit: quid autem ſancti in eo contineatur, ne ſuſpicari quidem homines videantur. Hoc igitur vniuersè ſuſceptores ſemper cogitẽt, ſe hac potiſſimũ lege obſtrictos eſſe, vt ſpirituales filios perpetuo commendatos habeant, atque in ijs, quæ ad Chriſtianæ vitæ inſtitutionem ſpectãt, curent diligenter, vt illi tales ſe in omni vita præbeant: quales eos futuros eſſe ſolemni cæremonia ſponderunt. Audiamus quid ea de re ſanctus Dionyſius ſcribat, verba ſponſoris exprimẽs:

Dion. loco ſupra citat.

Spondeo puerum inducturum, cùm ad ſacram intelligentiam venerit, ſedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet contrarijs omninò, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item Diuus Auguſtinus: Vos inquit, ante omnia tam viros quàm mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, vt cognoſcatis fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ac profectò decet maxi-

D. Auguſt. in ſer. poſt Paſcha qui incipit Hodiernus dies, &c.

ximè, eum qui aliquod officium ſuſcepit in eo diligenter exequẽdo nunquam defatigari: & qui ſe alterius pędagogum, & cuſtodem profeſſus eſt, minimè pati illum eſſe deſertum, quem ſemel in fidem, & clientelam ſuam recepit, donec illum opera, & præſidio ſuo egere intellexerit. Quæ autem filijs ſpiritualibus tradenda ſint; paucis D. Auguſtinus comprehendit, cùm de hoc ipſo ſuſceptoris officio loquieretur. inquit enim: Debẽt eos admonere vt caſtitatẽ cuſtodiant, iuſtitiã diligant, charitatem teneant, & ante omnia ſymbolum rationem Dominicam eos doceant: Decalogum etiã, & quæ ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta.

Quid ſpirituales filios docere oporteat. D. Aug. ibid.

An promiſcuè quiuis ad ſuſceptoris munus eſt admittendus? 23

Ex his quæ modò dicta ſunt facilè intelligimus cuinam hominum generi ſanctæ huius tutelæ adminiſtratio committenda non ſit; nimirum ijs, qui eam gerere, aut fideliter nolint, aut ſedulo, & accuratè non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem ſuſcipere; vt ex eo magis appareat, quantum hæc ſpiritualis educatio à carnali diſtet, hæretici in primis, Iudæi, infideles; ab hoc munere omnino prohibendi ſunt, vt qui in ea cogitatione & cura ſemper verſentur, vt fidei veritatem mẽdacijs ſemper obſcurent, atque omnem Chriſtianam pietatem euertant.

Quales Patrini ſint aſſumendi.

Parentes naturales filios ſuos ſuſcipere non poſſunt.

Quis Patrinorum numerus eſſe debet? 24

PLVRES ne baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant, ſed vt vnus tantum, ſiue vir, ſiue mulier, vel ad ſummum vnus, & vna, Tridentino Concilio ſtatutũ eſt: tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo à multitudine magiſtrorum pertur-

Patrinorum numerus. Seſſione. 24. Cõcilij Tridẽ. de reformatione matrimonij cap. 2o.

bari poterat: tum quia prouidere oportebat ne in ter plures huiuſmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonij vinculo hominum inter homines ſocietas latius diffunderetur.

25 *Eſtne baptiſmus ad ſalutem omnibus neceſſarius?*

CVM cæterarum rerum cognitio quæ hactenus expoſitæ ſunt, fidelibus vtiliſſima habenda ſit, tum verò nihil magis neceſſarium videri poteſt, quam vt doceantur omnibus hominibus baptiſmi legem à Domino præſcriptam eſſe, ita vt niſi per baptiſmi gratiam Deo renaſcantur, in ſempiternam miſeriam, & interitum à parentibus, ſiue illi fideles, ſiue infideles ſint, procreentur. Igitur ſæpius à Paſtoribus explicandum erit, quod apud Euangeliſtam legitur: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei.

Citra baptiſmum nullus omninò ſalua ri poteſt. Seſ. 7. Concil. Tridē. de baptiſmo can. 5. & ſeſſione. 6. de iuſtificatione cap. 4.

26 *An etiam Infantes omninò ſint baptizandi?*

LEGEM baptiſmi ab Euangeliſta Ioanne deſcriptam, non ſolum de ijs qui adulta ætate ſunt, ſed etiam de pueris infantibus intelligendam eſſe, idque ab apoſtolica traditione Eccleſiam accipiſſe, communis Patrum ſententia, & auctoritas confirmat. Præterea credendum eſt, noluiſſe Chriſtum Dominum baptiſmi ſacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos & nolite eos prohibere ad me venire, talium eſt enim regnum cælorum, quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde cùm legimus totā aliquam familiam à Paulo baptizatā eſſe, ſatis apparet pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde circumciſio,

De baptiſmo paruulorum. Seſ. 5. Concil. Trid. decreto de peccato originali, & ſeſ. 7. de baptiſmo cā. 12. 13. & 14.

Matth. 19. Prima ratio.

Marc. 10. Secunda.

1. Cor. 1. Tertia.

Gen. 12.

ciſio, quæ figura fuit baptiſmi, eum morem maximè commendat. Pueros enim octauo die circumcidi ſolitos, nemo eſt qui ignoret. Ac quibus circumciſio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, ijſdem baptiſmum, qui eſt circumciſio Chriſti non manufacta prodeſſe perſpicuũ eſt. Poſtremò vt Apoſtolus docet, ſi vnius delicto mors regnauit per vnum. multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vitam regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Cùm itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint: multò magis per Chriſtum Dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam conſequi, vt regnent in vitam: quod quidem ſine baptiſmo fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Chriſtianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam eſſe. nam vt à Sapiente præclarè dictum eſt: Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiã cùm ſenuerit, non recedet ab ea.

Leuit. 12. Luc. 1. 2. Ad Col. 2.

Quarta. Ad Rom. 5.

Percipiúntne ne Infantes in baptiſmo gratiam ſpiritalem? 27

DVBITARE non licet quin infantes fidei ſacramenta, cùm abluuntur, accipiant: non quia mentis ſuæ aſſenſione credant: ſed quia parentum fide, ſi parentes fideles fuerunt; ſin minus, fide (vt D. Auguſtini verbis loquamur) vniuerſæ ſocietatis ſanctorum muniuntur. etenim ab ijs omnibus rectè dicimus eos baptiſmo offerri, quibus placet, vt offerantur, & quorum charitate ad communionem ſancti Spiritus adiunguntur.

Infantes etiã in baptiſmo gratiam accipiunt.

D. Aug. epiſt. 23. ad Bon.

Quare infantum baptiſmus non differendus? 28

HORTANDI ſunt magnopere fideles, vt liberos ſuos quamprimum id ſine periculo facere liceat,

Infantes mox ad baptiſmum ſunt deferendi.

liceat, ad Eccleſiam deferendos, & ſolemnibus cæremonijs baptizandos curent. Nam cùm pueris infantibus nulla alia ſalutis comparādæ ratio, niſi eis baptiſmus præbeatur, relicta ſit: facilè intelligitur, quàm graui culpa illi ſeſe obſtringant, qui eos ſacramēti gratia diutius, quàm neceſſitas poſtulet, carere patiantur: cùm præſertim propter ætatis imbecillitatem, infinita pænè pericula illis impendeant.

29 *An adulti perinde ac infantes mox ad baptiſmum ſunt admittendi?*

De baptiſmo adultorum.

DIVERSAM rationem in ijs ſeruandam eſſe qui adulta ætate ſunt, & perfectum rationis vſum habent; qui ſcilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Eccleſiæ conſuetudo declarat. nam Chriſtiana quidem fides illis proponenda eſt, atque omni ſtudio ad eam ſuſcipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi ſunt, quòd ſi ad Dominū Deum conuertantur: tum verò monere oportet, ne vltrà tempus ab Eccleſia præſcriptum, baptiſmi ſacramentum differant. nam cùm ſcriptum ſit: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi ſunt perfectam conuerſionem in noua per baptiſmum generatione poſitam eſſe: præterea quo ſerius ad baptiſmum veniunt, eo diutius ſibi carendum eſſe cæterorum ſacramentorum vſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cùm ad ea ſine baptiſmo nulli aditus patere poſſit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptiſmo percipimus: ſiquidem non ſolum omnium ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculā, & ſordes baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit; ſed diuina gratia nos ornat; cuius ope, & auxilio in poſterum etiam peccata vitare poſſumus, iuſtitiamque & innocentiā

Baptiſmi quā ſit virtus.

tueri

tueri: qua in re ſummam Chriſtianæ vitæ conſtare, facilè omnes intelligunt. Sed quamuis hæc ita ſint: non conſueuit tamen Eccleſia baptiſmi ſacramentum huic hominum generi ſtatim tribuere; ſed ad certum tempus differendum eſſe conſtituit. neq; enim ea dilatio periculum quod quidem pueris imminere ſupra dictum eſt, coniunctum habet cum illis, qui rationis vſu præditi ſunt. baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium & malæ actæ vitæ pœnitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & iuſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quo minus ſalutari aqua ablui poſſint. Contrà verò hæc dilatio aliquas videtur vtilitates afferre. Primum enim quoniam ab Eccleſia diligenter prouidendum eſt, ne quis ad hoc ſacramentum ficto & ſimulato animo accedat, eorum voluntas, qui baptiſmum petunt, magis exploratur, atq; perſpicitur. cuius rei cauſa, in antiquis concilijs decretū legimus, vt qui ex Iudæis ad fidem Catholicam veniunt, antequam baptiſmus illis adminiſtretur aliquot menſes inter catechumenos eſſent: deinde in fidei doctrina, quam profiteri debēt, & Chriſtianæ vitæ inſtitutionibus erudiuntur perfectius. Præterea maior religionis cultus ſacramento tribuitur, ſi conſtitutis tātum Paſchæ & Pentecoſtes diebus ſolemni cæremonia baptiſmum ſuſcipiant. Sed interdū tamen baptiſmi tempus iuſta aliqua & neceſſaria de cauſa differendum non eſt, veluti ſi vitæ periculum inſtare videatur, ac præſertim ſi illi abluēdi ſint, qui iam fidei myſteria plenè perceperint. quod quidem Philippum, & apoſtolorum Principem feciſſe ſatis conſtat, cùm alter Candacis reginæ eunuchum; alter Cornelium nulla interpoſita mora, ſed ſtatim, vt ſe fidem amplecti profeſſi ſunt, baptizauit.

Propoſitum baptiſmi in neceſſitate ſaluat.

Cur expediat in adultis baptiſmum differri.

Prima ratio.

Concil. Agaten. cap. 25.

Secunda.

Tertia.

Quando non diu differri debeat baptiſmus.

Quomodo affecti esse debent qui sunt baptizandi?

30

Primum in baptizandis propositum requiritur.

IN primis opus est, vt velint, propositumque sit illis baptismum suscipere. nam cùm vnusquisque in baptismo peccato moriatur, & nouam vitæ rationem & disciplinam suscipiat, æquum est non inuito cuiquam, aut recusanti, sed illis tantum qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, baptismum præberi. Quare ex sancta traditione semper seruatum animaduertimus, vt nemini baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an velit baptizari. Nec verò in pueris quoque infantibus eam voluntatem deesse existimandum est, cùm Ecclesiæ voluntas, quæ pro illis spondet, obscurata esse non possit.

Amentes quãdo possunt vel non possint baptizari.

Præterea amentes, & furiosos, qui cùm aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, vt qui eo tempore nullam baptismi suscipiendi voluntatem habeant, nisi vitæ periculum immineat, baptizandos non esse: cùm autem in vitæ discrimine versantur, si antequam furere inciperent, eius voluntatis significationem dederunt, abluendi sunt: sin minus, à baptismi administratione abstinẽdum est. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. Quod si in mentis potestate nunquam fuerunt, ita vt nullum rationis vsum habuerint, eos in fide Ecclesiæ non secus, ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse, Ecclesiæ auctoritas, & consuetudo satis declarat. Verùm præter baptismi voluntatem, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum est, ad consequendam sacramenti gratiam maximè necessaria est. Etenim Dñs & Saluator noster docuit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Deinde vt quemlibet admissorum scelerum, & malè actæ vitæ pœniteat, atque vt idẽ in posterum à peccatis omnibus abstinere statuat,

Secundò, in baptizãdis fides requiritur.

Matth. 16.

Tertiò requiritur pœnitentia.

opus

opus est. aliter enim qui ita baptismum peteret, vt tamen peccandi consuetudinem nollet emendare omninò repellendus esset. nihil enim baptismi gratiæ, & virtuti adeo repugnat, quàm eorum mens, & consilium, qui nullum vnquam peccandi finem sibi constituunt. Cùm itaque baptismus ob eam rem expetendus sit, vt Christum induamus, & cum eo coniungamur: planè constat, meritò à sacra ablutione reijciendū esse cui in vitijs, & peccatis perseuerare propositum est: præsertim verò, quia nihil eorum, quæ ad Christum & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est, inanemque baptismum si iustitiæ, & salutis gratiam spectemus in eo futurum esse, satis intelligimus, qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: etsi, quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine vlla dubitatione consequitur, si modo, cùm ritè baptizatur, in animo habeat id accipere, quòd à sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps apostolorum magnæ illi hominum multitudini, qui vt ait Scriptura, compuncti corde, ab eo & à reliquis apostolis, quid sibi faciendum esset quæsiuerant, ita respondit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. & alio loco: Pœnitemini, inquit, & conuertimi, vt deleantur peccata vestra. Item beatus Paulus, ad Romanos scribens apertè ostendit, ei, qui baptizatur, omninò moriendum esse peccatis: quare nos monet ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viuentes. Hæc verò si fideles sæpè meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatē vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tā singulare, & diuinū baptismi beneficium

Vbi frustra adhiberi sacramenta videntur, ibi abstinendum est.

Ad Rom. 8.

Verus baptismus esse potest in impœnitente sed nō salutaris.

Act. 2.

Act. 3.

Ad Rom. 6.

ficium ſola ſua miſericordia adductus tribuit: deinde cùm ſibi ante oculos proponent, quàm aliena eſſe debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati ſunt; illud etiam in primis à Chriſtiano homine requiri facilè intelligẽt, vt quotidie tam ſanctè & religiosè traducere vitam ſtudeant, perinde ac ſi eà ipſa die baptiſmi ſacramentum & gratiam conſecuti eſſent. quãquam ad inflammandos veræ pietatis ſtudio animos, nihil magis proficiet, quàm ſi Paſtores accurata oratione explicauerint, quínam ſint baptiſmi effectus.

31 *Quis eſt præcipuus baptiſmi effectus?*

De eximiis Baptiſmi effectibus.

DE vi baptiſmi, vt fideles magis perſpiciant, ſe in altiſſimo dignitatis gradu poſitos eſſe, nec ſe ab eo deijci vllis aduerſarijs inſidijs, vel impetu, vllo vnquam tempore patiantur, hoc primum tradere oportet, peccatum ſiue, à primis parentibus origine contractum, ſiue à nobis ipſis commiſſum; quamuis etiam adeo nefarium ſit; vt ne cogitari quidem poſſe videatur, admirabili huius ſacramenti virtute remitti & condonari. Id verò multo ante ab Ezechiele prænunciatum eſt, per quem Dominus Deus ita loquitur: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Et Apoſtolus ad Corinthios, poſt longam peccatorum enumerationem, ſubiecit: Et hæc quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Atque hanc doctrinam perpetuò à ſancta Eccleſia traditam eſſe, perſpicuum eſt. Sanctus enim Auguſtinus in libro, quem de baptiſmo paruulorum conſcripſit ita teſtatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum orignale; regenerante autem ſpiritu, non ſolum originalium, ſed etiam volũtariorum peccatorum

Primus ac præcipuus baptiſmi effectus eſt, cuiuſcũque peccati remiſſio. Concilium Triden. ſeſſione quinta de peccato originali.

Ezech. 36.

1. Cor. 6.

D. Aug. lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 15.

catorum fit remissio. & sanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit in baptismate condonata sunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cùm anathema in eos decreuit, qui aliter sentire auderent, quiue asseuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptismo remittantur; ea tamen prorsus non tolli aut radicitus euelli: sed quodam modo abradi, ita vt peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Nãque vt eiusdem sanctæ Synodi verbis vtamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis est his, qui verè consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant; sed veterem hominem exuentes, & nouum, qui secũdum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij ac Deo dilecti effecti sunt.

S. Hier. to. 3. epis. ad Oceã. ante medium.

Tridẽtina Synodus sessione 5. de peccato originali.

Estne concupiscentia in baptizatis peccatum? 32

FATERI quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem remanere: sed illa verè peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Augustini sententia, In paruulis baptizatis concupiscentiæ reatus absoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi testatur: Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet. concupiscentia enim quæ ex peccato est, nihil aliud est, nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans: qui tamen motus si voluntatis consensum, aut negligentiam coniunctam non habeat, à vera peccati natura longè abest. Ac cùm D. Paulus inquit: Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, Non cõcupisces:

De concupiscentia in baptisatis remanente.

Pluribus hæc materia explicabitur capite vltimo decalogi. sessione. 5. Cõcilij Tridẽ. de peccato originali.

Quid concupiscentia. D. August. li. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 4. & lib. 3. cont. 2. epis. Pela. c. 3. Idem. lib. 1. de nup. & cõc. cap. 25. ad Rom. 7.

ex his verbis non ipſam concupiſcendi vim, ſed voluntatis vitium intelligi voluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius ita ſcribens; Si qui ſunt qui dicant peccata in baptiſmo ſuperficie tenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius? cùm per fidei ſacramentum anima peccatis radicitus abſoluta, ſoli Deo inhęreat. Atque ad eam rem demonſtrandam Saluatoris noſtri teſtimonio vtitur, cùm apud ſanctum Ioannem ait: Qui lotus eſt non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Quod ſi cui expreſſam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat ſibi ad contemplandum Naaman Syri leproſi hiſtoriam: qui cùm ſepties Iordanis aqua ſe abluiſſet, teſtante ſcriptura, ita à lepra mundatus eſt, vt eius caro, caro pueri videretur. Quare baptiſmi proprius effectus eſt peccatorum omnium, ſiue originis vitio, ſiue noſtra culpa contracta ſint, remiſſio: cuius rei cauſa à Domino, & Saluatore noſtro inſtitutum eſſe clariſſimis verbis apoſtolorum Princeps, vt alia teſtimonia omittamus, explicauit, cùm inquit: Pœnitentiam agite & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum.

B. Greg. lib. 9 regiſt. epiſt. 39.

Ioan. 13.

4. Reg. 5.

Secundus baptiſmi effectus eſt omnium pœnarũ quæ peccatis debebantur condonatio.

33 *An vt culpa, ita etiam pœna omnis peccato remittitur?*

IN baptiſmo non ſolum peccata remittuntur, ſed peccatorum etiam, & ſcelerum pœnæ omnes à Deo benignè condonantur. nam etſi omnibus ſacramentis hoc commune eſt, vt per illa virtus paſſionis Chriſti Domini communicetur: de ſolo tamen baptiſmo dictum eſt ab Apoſtolo, nos peripſum Chriſto commori, & ſepeliri. ex quo ſancta Eccleſia ſemper intellexit, ſine maxima ſacramenti iniuria fieri non poſſe, vt ei, qui baptiſmo expiandus ſit, eiuſmodi pietatis officia,

quæ

quæ vſitato nomine ſancti Patres opera ſatisfactionis vocarunt, imponantur. Nec verò, quæ hoc loco traduntur, veteris Eccleſiæ conſuetudini aduerſantur: quæ olim Iudæis, cùm baptizarentur, præcipiebat, vt quadraginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud inſtitutum ad ſatisfactionem pertinebat: ſed qui baptiſmum percepiſſent, ea ratione admonebantur, vt ſacramenti dignitatem venerantes, ieiunijs & orationibus aliquamdiu ſine intermiſſione operam darent.

Iam recēs baptizato nō eſt imponēda ſatisfactio. Greg. lib. 7. regiſt. epiſt. 24. indict. 1. Baptizandis cur aliquando ieiunium ſit impoſitum.

Liberatúrne mox baptizatus à pœnis etiam ciuilibus? 34

QVAMQVAM in baptiſmo pœnas peccatorum condonari exploratum eſſe debet: ab eo tamen pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod ſcelus perſoluendæ ſunt, nemo liberatur, ita vt qui morte dignus ſit, per baptiſmum à pœna quæ legibus conſtituta eſt, eripiatur: tametſi vehementer laudanda eſſet eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduerſionem, vt Dei gloria in ſuis ſacramētis, illuſtrior fieret, ſontibus remitterent, ac condonarent.

Remittuntur etiam in baptiſmo pœnæ quæ poſt hanc vitam inferri ſolent? 35

EFFICIT præterea baptiſmus poſt huius vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum conſequuntur, liberationem: ſi quidem meritò mortis Domini factum eſt, vt hæc cōſequi poſſemus. Baptiſmo autem vt ſupra dictum eſt, ei commorimur. Si enim vt inquit Apoſtolus, complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.

Pœnæ inferni in baptiſmo remittuntur.

Ad Rom. 6.

Quare

36 *Quare per baptiſmum integræ naturæ ſtatus non ſtatim redditur?*

SI quærat aliquis, cur ſtatim poſt baptiſmum in hac etiam mortali vita, his incommodis non careamus; atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, ſacræ ablutionis virtute non transferamur: id quidē duabus potiſſimum de cauſis, factum eſſe reſpondebitur. Quarum prima eſt, quod nobis qui per baptiſmum Chriſti corpori coniuncti, atque eius membra effecti ſumus, plus aliquid dignitatis tribuēdum non erat, quàm ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cùm igitur Chriſtus Dominus, etſi ab initio ortus ſui gratiæ & veritatis plenitudinē habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatē, quam ſuſcepit, non ante depoſuit, quàm paſſionis tormenta & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis vitæ gloriam reſurrexit. quis miretur cùm videat fideles, qui iam per baptiſmum cæleſtis iuſtitiæ gratiam adepti ſunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore veſtiri, vt poſtquàm multis laboribus pro Chriſto perfuncti, & morte obita denuò ad vitam reuocati fuerint, tandem digni ſint, qui cum Chriſto æuo ſempiterno perfruātur? Altera verò cauſa cur in nobis poſt baptiſmum infirmitas corporis, morbus, dolorum ſenſus, concupiſcentiæ motus relinquatur, illa eſt vt ſcilicet, tanquam ſegetem, & materiam virtutis haberemus, ex qua deinde vberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia conſequeremur. nam cùm patienti animo vitæ incommoda omnia toleramus, prauasque animi noſtri affectiones ſub rationis imperium diuina ope ſubijcimus, certa ſpe niti debemus, fore, vt ſi cum Apoſtolo bonum certamen certauerimus, curſum

Prima ratio.

Secunda ratio.

2. Tim. 5.

cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, repositam quoque iustitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iustus iudex. Sic verò etiam cum filijs Israël videtur Dominus egisse, quos etsi ab Ægyptiorum seruitute, Pharaone, atq; eius exercitu in mare demerso liberauit; tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis, variisque casibus exercuit: ac deinde cùm eos in promissæ terræ possessionem misisset, cæteros quidem incolas è patrijs sedibus exturbauit; quasdam verò nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, vt populo Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occasio nunquam deesset. Huc accedit quòd si per baptismum, præter dona cælestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari meritò posset, quin multi, præsentis potius vitæ commoda, quàm futuræ speratam gloriam consectantes ad baptismum venirent: cùm tamen non falsa hæc, & incerta quæ videntur, sed vera atque æterna quæ non videntur, bona Christiano homini semper proposita esse debeant. Tertia ratio. 2. Cor. 4.

Destituuntúrne renati inter huius vitæ miserias solida animi oblectatione? 37

HVIVS vitæ conditio, quæ miseriarum plena est, in his qui dignè ambulant sua vocatione, suis voluptatibus & lætitijs nõ carent. Quid enim nobis, qui iam per baptismum veluti palmites, insiti sumus in Christum, iucundius, aut optabilius esse potest, quàm cruce in humeros nostros sublata eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari aut periculis retardari, quominus ad præmium supernæ vocationis de omni studio contendamus, alij virginitatis lauream, Renati inter huius vitæ miserias suam habent lætitiam.

alij

alij doctrinæ, & prædicationis coronam, alij martirij palmam, alij alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosæ vitę studio exercuissemus, atque in acie inuicti stetissemus.

38 *Quid præter culpæ, & pœnæ remissionem, baptismo homini præstatur?*

Tertius baptismi effectus gratiæ Dei largitio.

VT ad baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius sacramenti virtute nos, non solum à malis, quæ verè maxima dicenda sunt, liberari, verùm etiam eximijs bonis & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur, qua iusti, & filij Dei effecti æternæ quoque salutis hæredes instituimur. nam vt scriptum est: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: mundatamque Ecclesiã lauacro aquæ in verbo Apostolus testatur. Est autem gratia quemadmodum Tridentina Synodus, ab omnibus credendum pœna anathematis proposita decreuit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris literis apertè colligitur, cùm gratiam effundi dicant, eamque spiritus sancti pignus soleant appellare.

Quomodo per baptismũ filij Dei efficiamur pulchrè declarabitur quæst. 7. cap. 9. de preca. Dñica. Ad Ephe. 5.

Quid sit gratia. Videatur quæst. 4. secũdæ petitionis Dñicæ orat. Sess. 6. Concil. Trid. de iustificatione.

39 *Quæ sunt gratiæ diuinæ quæ baptismo infunditur comitii pedissequæ?*

Virtutum infusio.

HVIC additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitus infunduntur. Quare cùm Apostolus ad Titum ait: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis

Ad Tit. 3.

rationis ſpiritus ſancti, quem effundit in nos abũdè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum D. Auguſtinus verba illa abundè effundit, explanãs, Nimirum inquit, ad remiſſionem peccatorum, & copiam virtutum. Iam verò per baptiſmum etiam Chriſto capiti tanquam membra copulamur & connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat qua ſingulæ corporis partes ad proprias functiones aptè exequendas mouentur: ita etiam ex Chriſti Domini plenitudine in omnes qui iuſtificantur, diuina virtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Chriſtianæ pietatis officia habiles reddit,

Sic habet glo. ordina. & ſimile Proſper. lib. 1. de voca. gent. c. 18.

Coniunctio cum Chriſto capite.

Qui fit vt tot virtutibus in baptiſmo cumulati adeo tardè pietatem exerceant? 40

NON mirum cuiquam videri debet, ſi cùm tanta virtutum copia inſtructi, & ornati ſimus; tamen nõ ſine magna difficultatè, & labore, pias, honeſtasq; actiones inchoamus, vel certè abſoluimus. id enim ob eam rem non euenit, quod virtutes à quibus actiones ipſæ proficiſcuntur, Dei beneficio, nobis donatæ non ſint: ſed quoniam poſt baptiſmum acerrima cupiditatis pugna aduerſus ſpiritum relicta eſt: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Chriſtianum hominem non decet: cùm Dei benignitate freti, optima ſpe niti debeamus, fore vt quotidiana rectè viuendi exercitatione, quæcunque pudica ſunt, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta eadem etiam facilia, & iucunda videantur: hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, vt Deus pacis ſit nobiſcum.

Virtutes exercitio augẽtur, & faciles euadunt.

Cur baptiſmus ſine ſacrilegio iterari non poteſt? 42

PRAETEREA per baptiſmum conſignamur charactere, qui ex anima deleri nunquam poteſt de quo

Quartus baptiſmi effectus eſt characteris impreſſio.

de quo nihil eſt, vt plura hoc loco diſſerantur: cùm liceat ex his, quæ ſupra dicta ſunt, cùm vniuersè de ſacramentis ageretur, ſatis multa quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre. Sed quoniam ex characteris vi, & natura ab Eccleſia definitum eſt, baptiſmi ſacramentum nulla ratione iterandū eſſe, ea de re fideles, ne ali quādo in errores inducantur, ſæpè, & diligēter à Paſtoribus admonēdi ſunt. Hoc verò docuit Apoſtolus inquiens: Vnus Dominus, vna fides, vnū baptiſma. Deinde cùm Romanos hortatur, vt mortui per baptiſmum in Chriſto, cauerent ne vitam, quam ab illo accepiſſent, amitterēt, cum inquit: Quod enim Chriſtus mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: hoc videtur apertè ſignificare: ſicut ille mori iterum nō poteſt, ita nobis denuò, mori per baptiſmum non licere. Quare ſancta etiam Eccleſia, ſe vnum baptiſmum credere, palam profitetur. quod quidē rei naturæ, & rationi vehemēter conſentaneū eſſe ex eo intelligitur, quòd baptiſmus eſt quędam ſpiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute ſemel tantum generamur, & in lucē edimur: atque, vt D. Auguſtinus ait: vterus non poteſt repeti; ſic etiam vna eſt ſpiritualis generatio, nec baptiſmus vllo vnquam tempore iterandus eſt.

Baptiſmū ſine ſacrilegio iterari nō poſſe. Seſsione. 7. Cōcilij Tridē de baptiſmo, canone 11. & 13. & ſeſsione 14. de ſacramēto pœnitentiæ. capite 21.

Ad Rom. 6.

Cur Baptiſmus ſemel tātum ſuſcipiēdus ſit.

Sym. Conſtātinop.

D. Aug. tract. 11. in Ioann.

42 *An illi iterato baptizantur qui certa condition interpoſita abluuntur?*

NEMO putet baptiſmum ab Eccleſia iterari, cùm adhibita huiuſmodi verborum formula, aliquem abluit, de quo incertum eſt, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterum non baptizo: ſi verò nondum baptizatus es; ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. ita enim nō impiè iterari, ſed ſanctè cum adiunctione baptiſmum adminiſtrari, dicendum eſt.

Poteſtne

Potéstne baptiſmus conditionalis ſemper citra vllum diſcrimen vſurpari? 43

HAC in re diligenter à Paſtoribus aliqua prouidenda ſunt, in quibus ferè quotidie non ſine maxima ſacramenti iniuria peccatur. neque enim deſunt, qui nullum ſcelus admitti poſſe arbitrentur, ſi quemuis ſine delectu cum adiunctione illa baptizent: quare ſi infans ad eos deferatur, nihil prorſus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit: ſed ſtatim ei baptiſmum tribuunt. quin etiam quamuis exploratum habeant, domi ſacramentum adminiſtratum eſſe, tamen ſacram ablutionē in Eccleſia adhibita ſolēni cæremonia cùm adiunctione repetere nō dubitant. quod quidē ſine ſacrilegio facerenō poſſunt: & eam maculam ſuſcipiunt, quam diuinarum rerum ſcriptores irregularitatem vocant. Nam ea baptiſmi forma ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tantū permittitur, de quibus, re diligenter perquiſita, dubium relinquitur, an baptiſmum ritè ſuſceperint, aliter verò nunquam fas eſt, etiam cum adiunctione baptiſmum alicui iterum adminiſtrare.

Baptiſmus cō ditionalis nō facilè eſt vſurpandus.

Lib. 3. decretal. de baptiſmo & eius effectu ca. de quibus.

Quis eſt poſtremus fructus qui virtute baptiſmi hominibus confertur? 44

PRÆTER cætera quæ ex baptiſmo conſequimur, illud veluti extremum eſt, quo reliqua omnia videntur referri, quod ſcilicet cæli aditum, propter peccatum prius intercluſum, vnicuique noſtrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptiſmi virtute efficiuntur, ex ijs planè intelligi poſſunt, quæ in Saluatoris baptiſmo contigiſſe Euangelica auctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti ſunt, & Spiritus ſanctus columbæ ſpecie in Chriſtum Dominum deſcendens apparuit, ex quo ſignificatum eſt eis, qui baptizantur, diuini

Quintus baptiſmi effectº eſt cæli, quod peccao intercluſum fuerat, aperitio.

Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3.

numinis charismata impertiri, & cælorum ianuā reserari, non quidem vt simul atque baptizati sunt, sed vt magis oportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cùm omnium miseriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequentur: Atque hi quidem sunt baptismi fructus: quos, si quidem sacramenti vim spectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consyderemus; plus minusúe cęlestis gratię & fructus ad vnum aliquem, quàm ad alium peruenire, omninò fateri oportet.

Baptismi fructus etsi omnibus hominibus sunt communes, non æquè tamē ad omnes perueniunt.

45 *Quæ est cæremoniarum baptismi vis, & vtilitas?*

De precationibus, ritibus, & cæremonijs baptismi.

QVOD Apostolus de linguarum dono admonuit, cùm inquit: Sine fructu esse, quæ aliquis loquitur, à fidelibus non intelligantur: idem ferè ad ritus, & cæremonias transferri potest. Imaginē enim, & significationē earum rerū præ se ferunt, quæ in sacramento geruntur. quod si illorum signorum vim, & potestatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cæremoniarum vtilitas futura esse videbitur. Danda est igitur Pastoribus opera, vt eas fideles intelligant, certoque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore esse oportere. Id verò tum instituentium auctoritas, qui sine controuersia sancti Apostoli fuerunt; tum finis, cuius causa cæremonias adhiberi voluerunt, satis docet. ita enim sacramentum maiori cum religione, ac sanctitate administrari, ac veluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuum est.

Ritus sunt velut imagines effectuū cuiuscunque sacramenti.

Rituū Ecclesiasticorū auctores Apostoli.

Quo-

Quotuplices sunt baptismi ritus? 46

OMNES cæremoniæ, & precationes quibus in baptismi administratione Ecclesia vtitur, ad tria capita redigendæ sunt, vt in ijs explicandis certus ordo à Pastoribus obseruari possit, & quæ tradita ab illis fuerint auditorum memoria facilius retineantur. Ac primùm quidem illarum genus est, quæ antequam accedatur ad baptismi fontem, seruantur. Alterum earum, quæ, cùm ad ipsum fontem ventum est, adhibentur: Tertium, earũ quę peracto iam baptismo, addi solent.

Ritus baptismi sunt triplices.

Primũ genus est eorum rituum quæ ante baptismum adhibentur

Quo tempore aqua ad baptismum necessaria communi ritu est consecranda? 47

IN primis aqua paranda est, qua ad baptismũ vti oportet. Consecratur enim baptismi fons, addito mysticæ vnctionis oleo. neque id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum, festi quidam dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo iure habendi sunt expectantur, in quorum vigilijs sacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in veteris Ecclesiæ more positum fuit, vt baptismus administraretur. Sed quamuis Ecclesia hoc tempore, propter communis, vitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non iudicarit; tamen solemnes illos dies Paschæ, Pentecostes, quibus baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc obseruauit.

Quæ sunt tempora baptismi cõferendi præcipua.

Leo epist. 4. ad Episc. Siciliæ.

Baptizandi cur mox in Ecclesiam non admittuntur? 48

POST aquæ consecrationem, alia deinceps quæ baptismũ antecedunt explicare oportet. afferuntur enim, vel etiã adducũtur, qui baptismo initiandi sunt, ad Ecclesiæ fores, atq; ab eius introitu omni-

omnino prohibentur quòd indigni ſint, qui domum Dei ingrediantur, antequam à ſe turpiſſimę ſeruitutis iugum repulerint, & totos ſe Chriſto Domino, eiuſque iuſtiſſimo imperio addixerint.

49 *Conuenit ne his baptiſmum adminiſtrari qui iuxta Catechiſmi formulas necdum ſunt explorati?*

Ex Chriſti præcepto catechizandi ſunt, qui ad baptiſmum aſpirant. Marc. 16. Matth. 18.

SACERDOS à pulſantibus, & ad baptiſmum aſpirantibus etiam exquirere debet, quidnã ab Eccleſia petant, quo cognito, primum eos Chriſtianæ fidei doctrinam, quam in baptiſmo profiteri debent, inſtituit: id autem Catechiſmo efficitur. cuius inſtitutionis morem à Domini Saluatoris præcepto manaſſe, nemo dubitare poteſt, cùm ipſe apoſtolis iuſſerit, Ite in mundum vniuerſum, & docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis, ex quo licet cognoſcere baptiſmum non eſſe adminiſtrandum, priuſquam ſumma ſaltem religionis noſtræ capita, exponantur.

50 *Quo pacto ex veteri Eccleſiæ inſtituto Catechiſari debent rudiores?*

Catechizandi ratio ex multis interrogationibus conſtat.

QVONIAM Catechiſmi ratio ex multis interrogationibus cõſtat, ſi is, qui inſtituitur adulta ætate fuerit, ad ea quæ rogantur ipſe per ſe reſpondet; ſi autem infans ſit, pro illo ſponſo ritè reſpondet, ſolemnemque ſponſionem facit.

51 *Quis eſt Exorciſmi qui Cathechiſmo ſubijcitur vſus?*

Exorciſmi vſus & cæremoniæ.

EXORCISMVS ad expellendum diabolum, eiuſque vires frangendas, & debilitandas, ſacris, & religioſis verbis, ac precationibus conficitur.

Cur

Cur eius, qui baptizatur, ori sal admouetur? 52

ACCEDVNT ad exorcismum aliæ cæremoniæ; quarum singulæ, vt quæ mysticæ sint, propriam, atque illustrem significationem habeant. Nam cùm sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono consequuturum esse, vt à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur. Salis significatio.

Quid sibi vult crucis signum multis corporis partibus adhibitum? 53

OBSIGNANTVR præterea signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, vt Deum excipere præceptaque eius intelligere, ac seruare possit. Signũ crucis.

Quare nares, & aures baptizandi deinde saliua liniuntur, statimque ad baptismi fontem mittitur? 54

VT quemadmodum cæcus ille Euangelicus quem Dominus iusserat oculos luto illitos siloës aqua abluere, lumen recuperauit; ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam vim esse, vt menti ad cælestem veritatem percipiendam, lumen afferat. Saliuæ significatio.

Quid docet abrenunciatio illa Satanæ subiecta fidei professione, facta abillo, qui baptizandus offertur? 55

HIS quæ diximus peractis ad baptismi fontẽ veniunt, ibique aliæ cæremoniæ, & ritus adhibentur: ex quibus Christianę religionis summam licet cognoscere: Sacerdos enim, ter cõceptis verbis, eum qui baptizandus est interrogat, Abre- Secũdum genus rituum baptismi est eorum qui inter baptizandum adhibentur ex quibus scilicet sum-

ma Christianę doctrinæ colligitur.

nuntias Satanæ & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? At ille, aut eius nomine Patrinus, ad singulas interrogationes, respondet Abrenuncio. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primum sanctè, & religiosè polliceri debet, se Diabolum & mundū deserere, ac nullū vnquā tempus fore, in quo vtrumq; veluti hostē terrimum, non detestetur. Deinde ad ipsum baptismi fontem consistens, interrogatur à sacerdote hoc modo: Credis in Deum Patrem omnipotentem? Cui ille respondet, Credo. Atq; ita deinceps de reliquis symboli articulis rogatus, fidem suam solemni religione profitetur. Quibus sanè duabus sponsionibus, omnem Christianæ legis vim, & disciplinam contineri perspicuum est.

Quæ sit vis abrenuntiationis.

Quomodo baptizandus fidem suā profiteri debeat.

56 *Cur ab eo qui aqua salutari proximè tingendus est, petitur, num baptizari velit?*

Nemo saluatur inuitus.

CVM iam baptismum administrare oportet, quærit sacerdos ab eo, qui baptizandus est: num baptizari velit? quo quidem per se, vel eius nomine, si infans sit, patrino annuente, statim in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, salutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo sua voluntate serpenti obediens; meritò damnatus est: Ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi voluntarium militem adscribi voluit; vt diuinis iussis sponte obtemperās, æternam salutem consequeretur.

57 *Quamobrem baptizati caput mox chrismate inungitur?*

POSTQVAM baptismus absolutus est, sacerdos summum baptizati verticem chrismate perungit, vt intelligat se ab eo die Christo capiti tam quam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, & ea re Christianum à Christo,

Christum

Christum verò, à chrismate appellari. Quid verò chrisma significet, ex ijs satis intelligi quæ tunc sacerdos orat, diuus Ambrosius testatur. D. Amb. li. 1. de sacra. ca. 2. & lib. 1. ca. 7.

Quid designat vestis candida, vel album sudariolum, quo baptizatus donatur? 58

INDVIT postea sacerdos baptizatum veste alba, dicens, Accipe vestem candidam quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, vt habeas vitam æternam. infantibus verò, qui vestitu non vtuntur, ijsdem verbis sudariolum datur. Quo symbolo sancti Patres significari docent, tum resurrectionis gloriam, ad quam, per baptismum renascimur, tum nitorem & pulchritudinem, qua dilutis peccatorum maculis, anima in baptismo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus seruare debet.

Quæ est ratio ardentis cærei, qui à baptizato tenetur? 59

CEREVS ardens in manum traditur, vt ostendat fidem, charitate inflammatam quam in baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse.

Quare, ac cuiusmodi nomen baptizato est imponendum? 60

NOMEN quod ad extremum baptizato imponitur: ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in sanctorum numerum relatus est. ita enim facilè fiet vt quis nominis similitudine, ad sanctitatis, & virtutis imitationem excitetur: ac præterea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, & speret sibi aduocatum tum ad salutem animi, tum corporis defendendam, venturum esse. Quare re- Gentilium nominibus abstinendum.

prehendendi ſunt qui gentilium nomina, & eorum præcipuè qui ſceleratiſſimi fuerunt, tam diligenter conſectantur, & pueris imponunt: cùm ex eo intelligit poſſit, quanti Chriſtianæ pietatis ſtudium faciendum exiſtimēt, qui impiorum hominum memoria tantoperè delectari vidētur, vt velint fidelium aures huiuſmodi profanis nominibus vndique circumſonare.

61 *Quæ eſt ſumma eorum quæ de baptiſmi myſterijs ſunt tradita?*

Epilogus. HÆc de baptiſmi ſacramento ſi à Paſtoribus explanata fuerint, nihil eorum ferè prętermiſſum eſſe videbitur, quæ ad hāc cognitionem maximè pertinere exiſtimanda ſunt. Demonſtratum eſt enim, quid ipſum baptiſmi nomen ſignificet, quæ ſit eius natura, & ſubſtantia; tum ex quibus partibus cōſtet. Dictum eſt, à quo inſtitutus fuerit, qui miniſtri ad conficiendum ſacramentum neceſſarij ſint, quosúe tanquam pædagogos ad ſuſtentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum eſt etiam quibus, & quemadmodum animo affectis baptiſmus adminiſtrari debeat, quæ ſit eius virtus, & efficientia: poſtremò qui ritus, & cæremoniæ ſeruentur, quātum propoſita ratio poſtulabat, ſatis copiosè explicatum eſt. Quæ omnia ob eam præcipuè cauſam docenda eſſe Paſtores meminerint, vt fideles in hac cura, & cogitatione perpetuò verſentur; vt in ijs quæ ſanctè & religiosè ſpopondērunt, cùm baptiſmo initiati ſunt, fidem ſeruent atque eam vitam inſtituant, quæ ſanctiſſimæ Chriſtiani nominis profeſſioni reſpondeat.

DE

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO, CAPVT III.

Cur hodie quammaximè Confirmationis virtus est explicanda? 1

Si in confirmationis sacramento explicando Pastorum diligentia vnquã requirenda fuit, nunc certè opus est illud quammaximè illustrare, cùm in sancta Dei Ecclesia hoc sacramentum à multis omnino prætermittatur, pauciſſimi verò sint, qui diuinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipuè die administrari solet, tum alijs etiam diebus, cùm id Pastores commodè fieri posse iudicauerint, docendi erunt, vt intelligant non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendum, ne ipsorum culpa, maximoque malo eueniat, vt frustra in eos diuinum hoc beneficium collatum esse videatur.

Quantus sacramenti confirmationis contemptus irrepserit.

Confirmatio quando præcipuè fieri debeat.

Quare Ecclesia hoc sacramentum Confirmationem vocauit? 2

Quoniam qui baptizatus est, cùm ab Episcopo sacro chrismate vngitur, additis solẽnibus illis verbis, Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nisi aliud efficientiam impediat, nouæ virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit.

Diffusius hæc quæstione 16. huius capitis explicantur.

An confirmatio verum sit nouæ legis sacramentum? 3

In confirmatione veram, & propriam sacramẽti rationẽ Catholica Ecclesia semper agnouit:

Confirmationem verè esse sacramẽtum. ex traditione

& cõsensu Patrum ostenditur. Sess.7.Cõcil. Trid. de confirmatione. can.1. & 2. S.Melch.PP. in epistol.ad Epis.Hispaniæ S. Clemẽs Papa epist. 4. ad Iulia:& Iul. epist.

quod & Melchiades Pontifex, & plures etiam alij sanctissimi, & vetustissimi Pontifices apertè declarant. At sanctus Clemens eius veritatis doctrinam grauiori sententia comprobare non potuit. Inquit enim: Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, id est, septiformen gratiam Spiritus sancti percipere; cùm alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui iniuria, & voluntate, non autem necessitate compulsus, hoc sacramentum prætermiserit, vt à B. Petro accepimus, & cæteri apostoli præcipiente Domino, docuerunt. Hanc verò eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, Vrbanus, Fabianus, Eusebius, Romani Pontifices quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

S.Dionys. de Ecc.Hier.c.2.

Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus, cum diceret, qua ratione hoc sacrum vnguentum conficere, eoque vti oporteret, ita inquit: Baptizatum sacerdotes in duunt veste congrua mundiciæ, vt ad Pontificem ducant: ille verò sacro, atque prorsus diuino vnguento baptizatum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic sacramento tribuit,

Eusseb. lib.6. hist. Eccles. cap.43.

vt dicere non dubitarit: Nouatum Hæreticum spiritum sanctum promereri non potuisse: quia,

D.Amb. in fi. cap.7. de ijs qui myst.init. & lib.3. de Sacra. cap.2.

cùm baptizatus esset in graui ægritudine signaculo chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus huius rei testimonia tum à diuo Ambrosio in eo libro quem de ijs qui initiãtur inscripsit,

D.August.li. 2.con.lit.Petil. cap.104.

tum à D. Augustino in libris, quos aduersus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum vterque adeo de huius sacramenti veritate nihil dubitari posse

posse existimauit, vt eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem verbi illa Apostoli, Nolite contristare Spiritum sanctũ Dei in quo signati estis: Alter verò, quod in psalmis legitur. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron: tum illud eiusdem Apostoli: charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: ad confirmationis sacramentum referri testatus est.

Confirmatio verbi Dei auctoritate confirmatur.
Ad Ephe. 4.
Psal. 132.
Ad Rom. 5.

Quæ est confirmationis & baptismi differentia? 4

QVAMVIS à Melchiade dictum sit, baptismum confirmationi maximè coniunctum esse: non idem tamen sacramentum, sed ab altero longè disiunctum, existimandum est. constat, enim varietatem gratiæ, quam singula sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectæ, quæ ipsam grariam significat, efficere, vt varia quoque, & diuersa sacramenta sint. Cùm igitur baptismi gratia homines in nouam vitam gignantur. Confirmationis autem sacramento, qui iam geniti sunt, viri euadant, euacuatis, quæ erant paruuli; satis intelligitur, quantum in naturali vita generatio, ab incremento distat, tantundem inter se differre baptismum, qui regenerandi vim habet, & cõfirmationem, cuius virtute fideles augescunt, & perfectum animi robur assumunt. Præterea quoniam nouum, atque distinctum sacramenti genus constituendum est, vbi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facilè perspici potest quemadmodum baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maximè conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, vt

S. Melch. PP. in med. epist. ad Epis. Hisp. & citat. de cõsecrat. dist. 5. cap. De his.
Vnde distinctio sacramẽtorum sit petenda.
1. Cor. 13.

mari, vt nullo pœnarum, ſuppliciorum, mortis periculo, aut metu à veræ fidei cõfeſſione deterreantur. quod quidem cùm ſacro confirmationis chriſmate efficiatur, ex eo apertè colligitur, huius ſacramenti rationem à baptiſmo diuerſam eſſe. Quarè Melchiades Põtifex vtriuſq; diſcrimẽ accurata oratione perſequitur, ita ſcribens: In baptiſmate homo ad militiam recipitur, & in confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptiſmatis ſpiritus ſanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam; confirmatione autem, perfectionẽ ad gratiã miniſtrat: in baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmũ ad pugnã confirmamur: In baptiſmo abluimur, poſt baptiſmũ roboramur: regeneratio per ſe ſaluat in pace baptiſmũ recipientes; confirmatio armat, atque inſtruit ad agones. Verùm hæc iam non ſolum ab alijs Concilijs tradita, ſed præcipuè à ſacra ſynodo Tridentina decreta ſunt; vt iam de ijs non ſolum aliter ſentire, ſed ne dubitare quidem vllo modo liceat.

S. Melch. PP. in epiſt. ſup. citata cuius verba habẽ. de conſe. diſt. 5. cap. Spiritus ſanctus.

Synodus Tridentina ſeſ. 7. de confirmatione.

Quis ſacramenti confirmationis eſt auctor?

5

QVONIAM ſupra demonſtratum eſt, quàm neceſſarium eſſet communiter de omnibus ſacramẽtis docere, à quónam ortum habuerint; idem etiam de confirmatione tradere oportet, vt fideles huius ſacramenti ſanctitate magis afficiantur. Igitur à Paſtoribus explicandum eſt, Chriſtum Dominum non ſolum eius auctorem fuiſſe, ſed ſancto Fabiano Pontifice Romano teſte, chriſmatis ritũ, & verba, quibus in eius adminiſtratione Catholica Eccleſia vtitur, præcepiſſe. quod quidẽ ex ijs facilè probari poterit, qui confirmationem ſacramentum eſſe confitentur; cùm ſacra omnia myſteria, humanæ naturæ vices ſuperent,

Chriſtus confirmationis auctor. S. Fab. PP. in initio epiſt. 2. quæ eſt ad Epiſc. orient. tom. 2. Cõcil.

Omnia ſacramenta à Chriſto ſunt inſtituta.

perent, nec ab alio, quàm à Deo, possint instituí. Iam verò quæ sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est.

Quæ est sacri huius mysterij materia? 6

HAEC chrisma appellatur; quo nomine à Græcis accepto, etsi profani scriptores quodlibet vnguenti; genus significant: illud tamen, qui res diuinas tradunt communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo vnguentum accommodarunt, quod ex oleo & balsamo, solemni Episcopi consecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permistæ, confirmationis materiam præbent: quæ quidem diuersarum rerum compositio quemadmodum multiplicem Spiritus sancti gratiam, quæ confirmationi tribuitur, declarat; ita etiam ipsius sacramenti excellentiam satis ostēdit. Quòd autem ea sit huius sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum à sancto Dionysio, & complurimis alijs grauissimis Patribus traditum est, imprimisque à Fabiano Pontifice, qui apostolos chrismatis confectionem à Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est.

De materia confirmationis.

Quid sit chrisma.

Laodic. c. 48. Carth. 2. c. 3. S. Dionys. de Eccles. Hierarchia c. 1. & 4. S. Fab. PP. in 2. epistol. ad Episco. oriēt. & citato de conser. dist. 3. ca. lit. vestris.

7

Quid oleum in materia confirmationis significat?

NVLLA alia materia quàm chrismatis, aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc sacramento efficitur. Oleum enim quod pingue sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit: quæ per spiritum sanctum à Christo capite in alios redundat, atque effunditur, sicut vnguentum quod descendit in barbam Aaron, vsq; in oram vestimenti eius: vnxit enim eum Deus oleo lætitię præ consortibus suis; ac de plenitudine eius nos omnes accepimus.

Significatio chrismatis

Olei.

Psal. 132. Psal. 44. Ioan. 1.

Quid

8 *Quid balſamum oleo admixtum hic admonet?*

Significatio balſami.

BALSAMVM cuius odoratus iucũdiſſimus eſt, quid aliud ſignificat, quàm fideles, cùm ſacramento cõfirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium ſuauitatem effundere, vt illud Apoſtoli queãt dicere: Chriſti bonus odor ſumus Deo. habet præterea balſamum eam vim, vt, quicquid eo circumlitum fuerit, putreſcere nõ ſinat. quod quidem ad huius ſacramenti virtutem ſignificandam valdè accommodatum videtur, cùm planè conſtet, fidelium animos cæleſti gratia, quę in confirmatione tribuitur, pręparatos, facilè à ſcelerum contagione defendi poſſe.

2. Cor. 2.

9 *Quomodo confirmationis materia vim ſanctificandi accepit?*

Chriſmatis conſecratio.

CONSECRATVR chriſma ſolemnibus cæremonijs ab Epiſcopo, ita enim Saluatorem noſtrum docuiſſe in extrema cœna, cum chriſmatis conficiendi rationem apoſtolis cõmendaret, Fabianus Pontifex ſanctitate, & Martyrij gloria clariſſimus tradidit. quamquã, cur ita fieri debuerit, ratione etiã oſtendi poteſt. Etenim in pleriſq; alijs ſacramentis Chriſtus ita eorum materiam inſtituit, vt ſanctitatem quoque illi tribuerit. non ſolùm enim aquam elemẽtum baptiſmi eſſe voluit, cùm inquit: Niſi quis rẽnatus fuerit ex aqua, & ſpiritu non poteſt, introire in regnum Dei: ſed cùm ipſe baptizatus eſt, effecit vt ea deinceps vi ſanctificandi prædita eſſet. quare dictum à ſancto Chryſoſtomo: Aqua baptiſmi purgare peccata credentium non poſſet, niſi tactu Dominici corporis ſanctificata fuiſſet. Quoniam igitur Dominus hanc confirmationis materiam vſu ipſo, & tractatione non ſacrauit, neceſſarium eſt, vt ſanctis, & religioſis præcationibus conſecretur: neque ad alium ea confectio, niſi ad Epiſcopũ pertinere poteſt, qui eiuſdem ſacramenti ordinarius miniſter

Quando Chriſtus confectionem. Chriſmatis docuerit. S. Fab. PP. in epiſt. citata.

Ioan. 3.

Refertur conſecrat. diſt. 4. c. Nunquam. & ſimil. habetur ho. 4. ope. impe. in Mat.

Chriſtus non attactu corporis ſui ſed verbis ſanctis materiã Confirmationis ſacrari voluit.

miniſter inſtitutus eſt. Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua ſacramentũ cõſtituitur, forma ſcilicet & verba, quæ ad ſacram vnctionem adhibentur: monẽdiq; fideles, vt in hoc ſacramẽto ſuſcipiendo, tunc maximè, cùm ea pronuntiari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem, animos excitent, ne quid cæleſti gratiæ impedimenti eſſe poſſit.

Quæ eſt huius ſacramenti forma? 10

HIS verbis forma confirmationis abſoluitur: Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis in nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Sed tamen ſi ad veritatem rationem quoque reuocemus, idem facilè probari poteſt. Etenim ſacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipſius ſacramenti naturam, & ſubſtantiam explicant. Atqui maximè hæc tria in confirmatione obſeruanda ſunt, diuina poteſtas, quæ vt principalis cauſa in ſacramento operatur; tum robur animi, & ſpiritus, quod per ſacram vnctionem fidelibus ad ſalutem tribuitur; deinde ſignum, quo notatur is, qui in certamen Chriſtianæ militiæ deſcenſurus eſt. Ac primum quidem verba illa: In nomine Patris; & Filij, & Spiritus ſancti; quæ extremo loco poſita ſunt: Alterum ea; Confirmo te chriſmate ſalutis: quæ in medio ſunt: Tertiũ quæ in principio formæ locantur; Signo te ſigno crucis: ſatis declarãt. Quamquam, ſi etiã ratione aliqua probari nõ poſſit, hanc eſſe huius ſacramenti veram & abſolutam formam, Eccleſiæ Catholicæ auctoritas cuius magiſterio ita ſemper edocti fuimns, non patitur nos ea de re quicquam dubitare.

Sacramenti cuiuſque forma qualis eſſe debeat.

Tria ſunt in confirmatione conſeruanda.

Confirmationis forma ex auctoritate Eccleſiæ retinenda.

Quis eſt proprius ſacramenti confirmationis miniſter? 11

DOCERE etiã Paſtores debent, quibus potiſſimum huius ſacramenti adminiſtratio cõmiſſa ſit.

Nam

Nam cùm multi ſint, vt eſt apud Prophetam, qui currant neque tamen, mittantur, neceſſe eſt, qui veri & legittimi eius miniſtri ſint, tradere, vt fidelis populus confirmationis ſacramentum, & gratiam conſequi poſſit. Solum itaque Epiſcopum huius ſacramenti conficiendi ordinariam poteſtatem habere, ſacræ literæ oſtendunt. Nam in actis apoſtolorum legimus; cùm Samaria verbum Dei accepiſſet, Petrum & Ioannem ad eos miſſos, eſſe, qui orauerunt pro ipſis, vt acciperent ſpiritum ſanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, ſed baptizati tantum erant. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizauerat, quòd tantum eſſet Diaconus, confirmandi poteſtatem nullam habuiſſe; ſed munus illud perfectioribus miniſtris, hoc eſt apoſtolis, reſeruatũ eſſe. Quin etiam vbicunque ſacræ ſcripturæ huius ſacramẽti mentionem faciunt, idem obſeruari poteſt. neque ad eam rem demonſtrandam deſunt ſanctorum Patrum, atque Pontificum [a] Vrbani, [b] Euſebij, [c] Damaſi, [d] Innocentij, [e] Leonis, clariſſima teſtimonia: quemadmodum ex eorum decretis perſpicuum eſt. D. quoque Auguſtinus grauiter queritur de corrupta Ægyptiorum, & Alexandrinorum conſuetudine, quorum ſacerdotes audebant confirmationis ſacramentum adminiſtrare. Ac iure quidem hoc factum eſſe, vt eiuſmodi munus ad Epiſcopos deferretur, hac ſimilitudine poſſunt Paſtores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs, etſi fabri, qui inferiores miniſtri ſunt, cementa calcem, lingna, & reliquam materiam parant, atq; componunt; abſolutio tamen operis ad architectum ſpectat: ita etiam hoc ſacramentum, quo veluti ſpirituale ædificiũ perficitur à nullo alio, niſi à ſummo ſacerdote, adminiſtrari opus erat.

Epiſcopi ſoli ſunt miniſtri confirmationis. ſeſ. 7. Cõcil. Trid. de confirmatione can. 3. & ſeſ. 23. de ſacramento ordinis cap. 4. & can. 7.

a In fin. epiſt. ad oẽs Chriſtianos.
b Epiſt. 3. Epiſcop. Tuſciæ & Campaniæ.
c Circa med. epiſt. 4. ad proſp. & cæteros Epiſco. orthod.
d Epiſt. 1. ad Veren. cap. 3.
e Epiſt. 88. ad Germaniæ & Galliæ Epiſc.

Sacerdos inferior confirmationem adminiſtrare nequit.

An

An Patrini in confirmatione assumpti legitimas nuptias impediant? 12

ADDITVR etiam Patrinus, quemadmodum in baptismo fieri demonstratum est. Nam si qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, qui ictibus & petitionibus, saluis ipsis conficere aduersarium possint: quanto magis fideles cùm sacramento confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebũt? Rectè igitur ad huius quoque sacramenti administrationem patrini aduocandi sunt, quibus cùm eadem spiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, quemadmodum antea docuimus, cùm de Patrinis ageretur, qui ad baptismum adhibendi sunt.

Patrini in cõfirmatione cur adhibeantur.

In confirmatione quanta affinitas contrahatur. Sess. 24. Cõcil. Trid. de reformatione matrimonij c. 2.

Debentné omnes Christiani confirmationis sacramentum suscipere? 13

QVONIAM sæpe euenit, vt fideles in hoc sacramento suscipiendo, aut præpropera festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, & cunctatione vtantur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradum venerunt, vt illud contemnere, & aspernari audeant, nihil est quod dicamns) apertendum est etiam Pastoribus, qui qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus confirmationem dare oportet. Atque illud imprimis docendum est, hoc sacramentum eiusmodi necessitatẽ non habere vt sine eo saluus quis esse nõ possit. quamquã verò necessariũ non est, à nemine tamen prætermitti debet sed potius maximè cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur,

Confirmatio etsi ad salutẽ omnino non sit necessaria à nullo tamẽ prætermitti debet.

tiuntur, aliqua negligentia committatur. quod enim omnibus communiter ad ſanctificationem Deus propoſuit, ab omnibus etiam ſummo ſtudio expetendum eſt. Ac ſanctus quidem Lucas, cùm admirabilem illam ſpiritus ſancti effuſionem deſcriberet, ita inquit: Et factus eſt repentè de cælo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto. Ex quibus verbis licet intelligere: quoniam domus illa ſanctæ Eccleſiæ figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles confirmationis ſacramentum, cuius initium ab eo die ductum eſt, pertinere. Atque id etiam ex ipſius ſacramenti ratione facilè colligitur. illi enim ſacro chriſmate confirmari debent, quibus ſpirituali incremento opus eſt, & qui ad perfectum Chriſtianæ religionis habitum perducendi ſunt. at nulli id non maximè conuenit: vt enim hoc ſpectat natura, vt qui in lucem eduntur, adoleſcant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam ſi interdum quod vult minus aſſequatur: ita communis omnium mater Catholica Eccleſia vehementer optat, vt in ijs, quos per baptiſmum regenerauit, Chriſtiani hominis forma perfectè abſoluatur. id autem quoniam myſticè vnctionis ſacramento efficitur, perſpicuum eſt, eam ad vniuerſos fideles æquè pertinere.

Act. 2.

Eccleſiæ Chriſti clarum initium.

Sacramento confirmationis Chriſtiani hominis forma perfectè abſoluitur.

14 *Qua ætate Chriſtiani ad hoc ſacramentum ſunt admittendi?*

ILLVD etiam obſeruãdum eſt omnibus quidem poſt baptiſmum confirmationis ſacramentum poſſe adminiſtrari: ſed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis vſum habuerint. quare ſi Duodecimus annus expectandus

dus non videatur; vsque ad septimum certè hoc sacramentum differre, maximè conuenit. Neque enim cõfirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed vt eius virtute optimè instructi, & parati inueniremur, cùm nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sanè pugnæ genus pueros, qui adhuc vsu rationis carent, nemo aptos iudicarit.

Quo pacto qui iam ætate sunt prouectiores se ad hoc sacramentum præparare debent? 15

EX iam dictis illud etiã efficitur, vt, qui adulta iam ætate confirmandi sunt, siquidem huius sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solùm fidem, & pietatem afferre, sed grauiora etiam peccata quæ admiserunt ex animo dolere oporteat. Qua in re etiam elaborandum est, vt peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque laudabilem, illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, vt non nisi ieiuni, hoc sacramentũ susciperent, quod quidem fidelibus facilè persuaderi posse existimandum est, si huius sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.

Confirmãdi peccatorum commissorum pœnitent.

De consecrat. dist. 5. cap. vt ieiuni.

Qui sunt confirmationis effectus, quidque de illis sentiendum, qui hanc ita appellatam volunt à repetita quadam fidei confirmatione? 16

CONFIRMATIO hoc cum cæteris sacramẽtis cõmune habet, vt, nisi impedimentũ aliquod inferatur, nouã gratiã tribuat. etenim hęc sacra, & mystica signa eiusmodi esse, demonstratũ est, quæ gratiam declarant, atq; efficiunt: ex quo sequitur,

Confirmationis effectus.

Esse in gratia & manere in peccato repugnant.

vt peccata etiam condonet, ac remittat; quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem nobis licet. Sed præter hæc quæ cum alijs cõmunia cẽsenda sunt, primùm quidẽ illud propriè cõfirmationi, tribuitur quod baptismi gratiã perficit. qui enim per baptismũ Christiani effecti sunt, quasi infantes modò geniti temeritatem adhuc & mollitiem quandam habent, ac deinde chrismatis sacramento aduersus omnes carnis, mundi, & diaboli impetus robustiores fiunt: & eorum animus in fide omnino confirmatur ad cõfitendum, & glorificandũ nomen Domini nostri Iesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inuentum esse nemo dubitarit. Neque enim, vt quidam non minus imperitè, quam impiè finxerunt, confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant cùm iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, vt fidẽ Christianam, quam in baptismo susceperant, confirmarent: ita vt confirmatio nihil à catechesi differre videatur: cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est quod huius sacramenti virtute Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosque ad Christianę soliditatis perfectionem adducit: nec verò confirmat solum, sed auget etiam, de quo Melchiades ita testatur; Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit allapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum præstat ad gratiam: Deinde, nõ auget modò, sed admirabili quadã ratione auget. Hoc autẽ pulcherrimè indumenti trãslatione scriptura significauit, & expressit: inquit enim Dñs Saluator, cùm de hoc sacramento loqueretur: Sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto.

Ratio nominis initio huius capitis præposita hic illustratur.

Concil. Trid. sess. 7. cano. 1. de confir.

Melch. PP. loco sup. citat.

Luc. 24.

An

An ipſis apoſtolorum temporibus virtus confirmationis fuit declarata? 17

SI Paſtores voluerint diuinam huius ſacramenti efficientiam oſtendere, (hoc verò ad commouendos fidelium animos maximam vim habiturum eſſe dubitari nõ poteſt) ſatis erit, quid ipſis Apoſtolis euenerit, explicare. Illi enim ante paſſionem, vel ſub ipſam paſſionis horam adeo infirmi & remiſſi fuerunt, vt cùm Dominus cõprehenſus eſt, ſtatim ſe in fugam coniecerint: Petrus verò, qui Eccleſiæ petra, & fundamentum deſignatus erat, & ſummam conſtantiam, excelſíque animi magnitudinem præ ſe tulerat, vnius mulierculæ voce perterritus ſe Ieſu Chriſti diſcipulum eſſe, non ſemel, aut iterum, ſed tertiò negauerit ac poſt reſurrectionẽ oẽs propter metum Iudæorum incluſi domi ſe continuerint. At verò in die Pentecoſtes tanta ſpiritus ſancti virtute omnes repleti ſunt, vt, dum Euangelium, quod eis commiſſum erat, non ſolùm Iudæorum regione, ſed vniuerſo orbi audacter, & liberè diſpergerent, nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtimauerint, quàm quòd digni haberentur, qui pro Chriſti, nomine contumeliam, vincula, tormenta, cruces perferrent. Habet præterea confirmatio eam vim, vt characterem imprimat, quo fit, vt nulla vnquam ratione iterari poſſit; quod etiam in baptiſmo ſuprà obſeruatum eſt: ac de ſacramẽto ordinis quoque ſuo loco planius exponetur. Hæc igitur ſi à Paſtoribus ſæpe, & accuratè explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles, cognita huius ſacramenti dignitate, atque vtilitate, illud ſumma cum diligentia ſanctè, & religiosè ſuſcipere ſtudeant. Reſtat nunc vt aliqua etiam de ritibus, & cæremonijs, quibus in hoc ſacramento adminiſtrãdo Catholica Eccleſia vtitur, breuiter

Vis confirmationis ex robore apoſtolorum illa ſuſcepta oſtenditur.

Act. 2.

Act. 5.

Confirmationis character.

De ritibus cõfirmationis.

perſtringantur. quæ explicatio quanto vſui futura ſit, Paſtores intelligent, ſi, quæ antea dicta ſunt, cùm hic locus tractaretur repetere voluerint.

18 *Quare eorum qui confirmantur frõs ad modum crucis inungitur?*

Frons quare vngatur.

QVIA hoc ſacramento ſpiritus ſanctus in animos fidelium ſeſe infundit in eisque robur, & fortitudinem auget, vt in ſpirituali certamine viriliter pugnare, & nequiſſimis hoſtibus reſiſtere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut verecundia, quarum affectionum ſigna maximè in fronte ſolent apparere, à libera Chriſtiani nominis confeſſione abſterrendos eſſe. Præterea nota illa, qua Chriſtianus à cæteris veluti miles, inſignibus quibuſdam ab alijs diſtinguitur, in illuſtriori corporis parte imprimenda erat.

Signũ crucis cur fronti imprimatur.

19 *Quo potiſſimum tempore hoc ſacramentum confertur?*

Act. 2. Pentecoſtes tempore præcipuè adminiſtretur.

ILLVD quoque ſolemni religione in Eccleſia Dei ſeruatum eſt, vt in Pentecoſte præcipuè hoc ſacramentum adminiſtraretur, quòd hoc maximè die Apoſtoli ſpiritus ſancti virtute roborati, & cõfirmati ſint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaque myſteria in ſacra vnctione cogitanda eſſent.

20 *Cur Epiſcopus alapam infringat & pacem confirmato imprecetur?*

Alapa quid ſignificet.

QVI iam vnctus, & confirmatus eſt, vt meminerit ſe tanquam fortem athletam paratum eſſe oportere ad oĩa aduerſa, iũcto animo pro Chriſti nomine ferẽda, manu leuiter in maxilla ab Epiſcopo cæditur. Poſtremò autem pax ei datur, vt intelligat ſe gratiæ cæleſtis plenitudinẽ, & pacẽ quæ exuperat omnem ſenſum cõſequutum eſſe. Atq;

hæc

hæc ſumma eorũ ſit, quæ de chriſmatis ſacramento à Paſtoribus, non tam quidem nudis verbis, & oratione, quàm inflãmato quodã pietatis ſtudio explicanda ſunt, vt ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inferere videantur. Philip. 4.

DE EVCHARISTIÆ SACRAMENTO, CAPVT IIII.

Quare myſteria Euchariſtiæ ſumma cum reuerentia tractari & ſuſcipi debent? 1

QVEMADMODVM ex omnibus ſacris myſterijs, quæ nobis tanquam diuinæ gratiæ certiſſima inſtrumẽta Dominus Saluator noſter commendauit nullum eſt, quod cum ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicui⁹ ſceleris animaduerſio à Deo metuenda eſt, quàm ſi res omnis ſanctitatis plena, vel potius quæ ipſum ſanctitatis auctorẽ: & fontem continet, neque ſanctè neq; religioſè, à fidelibus tractetur. Id verò Apoſtolus & ſapienter vidit, & de eo nos apertè admonuit. Nam cùm declaraſſet, quanto illi ſcelere obſtricti eſſent, qui corpus Domini nõ diiudicarent, ſtatim ſubiecit: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Vt igitur fidelis populus, cum cæleſti huic ſacramento diuinos honores tribuendos eſſe intellexerit, & gratiæ vberes fructus capiat, & iuſtiſſimã Dei iram effugiat, illa oĩa à Paſtoribus diligentiſſimè exponenda erunt, quæ eius maieſtatem magis illuſtrare poſſe videantur.

Quæ de ſacramento Euchariſtiæ hic traduntur, quædam ſubtiliora ſunt, quàm vt neceſſum ſit ea paſſim omnibus exponere vſque ad quæſt. 39. Alia omnibus fidelibus vtiliter inculcãtur, quę ab illo loco ad finem capitis tractantur. Euchariſtiæ irreuerentia quantum ſit peccatum. 1. Cor. 11.

Qua cauſa, & quando Euchariſtiæ ſacramentum eſt inſtitutũ? 2

VT eximij iſtius doni maieſtas ex dignitate tractetur, opus erit, vt Paſtores Pauli Apoſtoli

De institutione sacramenti Eucharistiæ. Sess. 13. Cõcil. Trid. de Eucharistia c. 2.

rationem secuti, qui se, quod à Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, imprimis huius sacramenti institutionem fidelibus explicent. ita verò gestam rem esse, ex Euangelista perspicuè colligitur. Cùm enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos, cuius quidem amoris

Ioan. 13. Causa institutionis.

vt diuinum aliquod, atq; admirabile pignus daret, sciens horam iam adueniisse, vt transiret ex hoc mundo ad Patrem: ne vllo vnquam tempore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem & conditionem superat, perfecit. Etenim, celebrata cum discipulis agni

Tempus institutionis. Leo. ser. 7. de Pas. Domini.

Paschalis cœna, vt figura veritati, vmbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate; Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite, in meam commemorationem. Similiter &

Matth. 26. Luc. 22. Marc. 14. 1. Cor. 11.

calicem accepit postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem.

Cur hoc sacramentum Eucharistia vocatur?

3 HVIVS admirabilis sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cùm sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, vt vno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. interdum enim Eucharistiam appellant: quod verbum, vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem Latinè reddere possumus. Ac rectè quidem bona gratia, dicendum est, tum quia vitam æternã, de qua scriptum est Gratia Dei vita æterna, præsignificat: tum quia Christum Dominum qui vera gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec verò minus apertè gratiarum actionẽ interpretamur:

Dignitas sacramenti pluribus vocabulis explicatur. Eucharistia cur dicatur. Chrys. ho. 24. in 1. ad Cor. sup. illud: Calix benedictio.

Prima ratio. ad Rom. 6. Secunda ratio.

siqui-

ſiquidem cùm hãc puriſſimam hoſtiam immolamus, immenſas quotidie gratias pro vniuerſis in nos beneficijs Deo agimus: atque imprimis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc ſacramento tribuit. Sed id ipſum etiam nomen cum ijs quæ à Chriſto Domino geſta eſſe in hoc myſterio inſtituendo legimus, optimè conuenit. Etenim panem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoque cùm huius myſterij magnitudinem contemplaretur, antequã carmen illud pronuntiaret; Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator Dominus, eſcam dedit timẽtibus ſe: gratiarum actionem præponendam exiſtimauit, cùm inquit: Confeſſio, & magnificentia opus eius.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Pſal. 110.

Quare Euchariſtia, ſacrificium: Communio, pacis & charitatis ſacramentum nominatur? 4

CVR hoc myſterium nomine ſacrificij frequẽter declaretur, paulò poſt latiùs dicendum erit. Vocatur præterea communio: quod verbum ex illo Apoſtoli loco ſumptum eſſe liquet, vbi ait. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? Nam, vt Damaſcenus explanauit, hoc ſacramentum Chriſto nos copulat, atque eius carnis, & deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Chriſto conciliat, ac coniungit, & veluti vnum corpus coagmentat. Ex quo factum eſt, vt ſacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur: vt intelligeremus quàm indigni ſint Chriſtiano nomine qui inimicitias exercent, odiaque diſſidia, diſcordias, vt teterrimas fidelium peſtes omninò exterminãdas eſſe: cùm præſertim quotidiano religionis noſtræ ſacrificio, nihil nos ſtudioſius ſeruare quãm pacẽ & charitatẽ profiteamur.

Concil. Niceæ. cap. 14. Sacrificium.

Communio cur nominetur. 1. Cor. 10.

Damaſ. lib. 4. orth. fid. c. 14. in fine.

Auguſt. tract. 26. in Ioan.

Sacramentum pacis & charitatis.

Seſſ. 13. Cõcil. Trid. de Euchariſtia in præfatione.

5 *Qua ratione idem sacramentum viaticum & cœna dicitur?*

Concil. Nicæ. c. 12. & Cart. 4. c. 77. & 78.

VIATICVM etiam frequenter à sacris scriptoribus appellatur, tũ quia spiritualis cibus est, quo in huius vitę peregrinatione sustentamur; tũ quia viam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ Catholicę instituto seruari videmus, vt nemo fidelium sine hoc sacramento è vita excedat. Ac vetustissimi quidem Patres apostolorum auctoritatem secuti, Cœnæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarũt; quòd in illo nouissimę cœnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.

Prima ratio.

Secunda.

2. Cor. 11.

Cœna.

6 *Potestné igitur Eucharistia cibo, aut potu sumpto confici & sumi?*

A ieiunis conficienda & sumenda est Eucharistia.

NON quia post celebratã agni Paschalis cœnam, instituta est Eucharistia, à cibo, aut potione illam conficere, aut sumere licet, quòd ab apostolis salutariter introducta cõsuetudo, quẽadmodum veteres scriptores memorię prodiderunt, perpetuò retenta, ac seruata est, vt à ieiunis tantùm perciperetur.

D. Augu. regist. 118. c. 6.

7 *Estné Eucharistia veri nominis sacramentum?*

Eucharistiam verè esse sacramentum.

Sess. 13. Cõcil. Tride. de Eucharistia. c. 3.

EXPLICATA nominis ratione, docendũ erit hoc verum esse sacramentũ, atq; vnum ex illis septem, quæ sancta Ecclesia semper religiosè coluit, ac venerata est. nã cùm calicis cõsecratio fit, mysteriũ fidei appellatur. Præterea, vt infinita penè sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera sacramenta numerandum esse, perpetuò senserunt; ex ipsa ratione, & natura sacramenti, idem conuincitur. Etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subiecta. Habet deinde gratiæ significationem, & efficientiam, præte-

præterea de Christi institutione neque Euangelistæ, neque Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cùm in vnum conueniant ad sacramenti veritatem confirmandam, nullis alijs argumentis opus esse perspicitur.

An vna est causa quare Eucharistiæ sacramenti nomen tribuatur? 8

Illvd etiam Pastoribus diligenter obseruandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. Interdum enim & consecratio, & perceptio, frequenter verò & ipsum Domini corpus, & sanguis qui in Eucharistia continetur, sacramentum vocari consueuit: inquit enim D. Augustinus sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius Domini nostri Iesu Christi. Atque ad eundem modum hoc sacramentum adorandum esse, nimirum corpus, & sanguinem Domini intelligentes affirmamus. Verùm hæc omnia minus propriè dici sacramenta perspicuum est. Ipse autem panis & vini species, veram, & absolutam huius nominis rationem habent.

Multa esse in Eucharistia quibus peculiari ratione sacramẽti nomen Prẽs tribuerunt.

Verba sunt Lanfran. con. Berẽg. sub nomine August. citat. c. 1. dist. 2. quibus simil. hab. August. de catec. rud. cap. 16.

Eucharistia adoranda. Sess. 13. Cõcil. Trid. de Eucharistia ca. 5. ibidẽ can. 6.

Eucharistia propriè dicitur sacramentum propter species panis & vini.

Quomodo differt Eucharistia à reliquis omnibus sacramentis? 9

Qvòd cætera sacramenta materiæ, vsu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim sacramenti naturam tunc adipiscitur, cùm re ipsa homo aqua abluitur. at verò ad Euchristiæ perfectionem satis est ipsius materiæ consecratio: vtrumque enim sacramentum esse non desinit: quamuis in pyxide asseruetur. Deinde in conficiendis

Sess. 13. Cõcil. Tridẽt. de Eucharistia, c. 2. & can. 4.

ficiendis alijs ſacramentis, nulla fit materiæ atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptiſmi aqua, aut Chriſmatis oleum, cùm illa ſacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ & olei naturam non amittunt: In Euchariſtia verò quod panis, & vinum ante conſecrationem erat, confecta conſecratione, verè eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia.

10 *An duplex Euchariſtiæ materia duo conſtituit ſacramenta?*

Vnum Euchariſtiæ ſacramentum non duo.

LICET duo ſint elementa, panis ſcilicet & vinum, ex quibus integrũ Euchariſtiæ ſacramentum conficitur, nõ tamẽ plura ſacramẽta, ſed vnũ tantum eſſe, Eccleſiæ, auctoritate docti confitemur. aliter enim ſeptenarius ſacramentorum numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque à Concilijs Lateranenſi, Florentino, & Tridentino decretum eſt, conſtare non poterit. nam cùm huius ſacramenti gratia vnum corpus myſticum efficiatur, vt ſacramẽtum ipſius rei, quam efficit, conueniat: vnum eſſe oportet, atque vnum quidem, non quia indiuiduum ſit, ſed quia vnius rei ſignificationem habet. Nam quemadmodum cibus, & potio, quæ duæ diuerſæ res ſunt, ad vnam tantum rem adhibentur, vt ſcilicet vires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas ſacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quæ cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreantur. Quare à Domino Saluatore dictum eſt: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtiæ ſacramentum ſignificet: vt fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant.

Sacramentum Euchariſtiæ ſignificat, & efficit vnionẽ membrorum Eccleſiæ. Seſ. 13. Cõcil. Tridẽt. de Euchariſtia in proœmio, & cap. 8.

Ioan. 6.

QUARUM

Quarum rerum significatio hoc sacramento includitur? 11

TRIA sunt quæ nobis hoc sacramento indicantur. Primùm est Christi Domini passio, quæ iam præterijt: ipse enim docuit: Hoc facite in meam commemorationem: & Apostolus testatus est: Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, Donec veniat. Alterum est diuina, & cælestis gratia, quæ præsens ad animam alendam, & conseruandam hoc sacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptismo in nouam vitam gignimur, confirmatione roboramur vt Satanæ repugnare, & palàm Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistiæ sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est quod futurum prænuntiat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quos in cælesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, vt totum sacramentum quamuis ex diuersis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tanquam ad vnius rei significationem, referatur.

Eucharistiæ sacramentum tria significat mysteria.

Primùm præteritum. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Secundũ, præsens.

Tertium, futurum.

Quæ est huius sacramenti materia & cuiusmodi panis est consecrandus? 12

INPRIMIS cognoscenda est huius sacramenti materia; tum vt ipsi ritè illud possint conficere: tum etiam vt fideles admoneantur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera postea dicendum erit. Nam vt docẽt Euangelistæ,

Materia Eucharistiæ duplex.

Panis triticeus.

Matth.26. Marc.14. Luc.22. geliſtæ, Matthæus, Marcus, & Lucas, Chriſtus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens: Hoc eſt corpus meum. Apud

Ioan.6. Ioãnem quoque idem Saluator noſter ſeipſum panem appellauit, cùm inquit: Ego ſum panis

Panis varia genera. viuus qui de cælo deſcendi. Cùm autem varia ſint panis genera, vel quia materia differunt, vt cùm alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex legumi nibus, ceteriſque terræ fructibus, confectus eſt, vel quia diuerſis qualitatibus prediti ſunt, (vni enim fermentũ additur, alter verò fermenti omnino expers eſſe poteſt) quod ad primùm attinet Saluatoris verba oſtendunt, panem ex tritico cõfici oportere: communi enim loquendi conſuetudine, cum panis abſolutè dicitur, panem ex tri-

Leuit. 24. tico intelligi ſatis conſtat. Id etiam veteris teſtamenti figura declaratur. Præceptum enim à Domino fuerat, vt panes propoſitionis, qui hoc ſacramentum ſignificabant, ex ſimila conficerentur: Sed quemadmodũ nullus panis, niſi triticeus, apta ad ſacramentum materia putandus eſt (hoc enim Apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ, Catholicæ auctoritas firmauit) ita etiã ex ijs, quæ

Panis ille triticeus & azimus ſit. Matth.26. Marc. 14. Luc.22. Chriſtus Dominus geſſit, azimum eſſe debere, facilè intelligitur. ipſe enim primò azimorũ die, quo nihil fermentati domi habere Iudęis licebat, hoc ſacramẽtum confecit, atq; inſtituit. Quod ſi

Obiectio. quis Ioannis Euangeliſtæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante diem feſtum Paſchæ, acta, eſſe commemorat; ea ratio facilè diſſolui poteſt.

Dilutio. Etenim quem primum azimorum diem cæteti Euangeliſtæ appellarũt quod feria quinta veſperi dies feſti azimorum inciperent, quo tempore Saluator noſter Paſcha celebrauit: eum ipſum

Ioan. 13. diem Ioannes pridie Paſchæ fuiſſe diſcribit, vt qui Diei naturalis ſpatium, quod ab oriente Sole

inchoa-

inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter D. etiam Chrysostomus primùm azimorum diem interprætatur eum diem, quòd ad vesperam azima comedenda essent. Sed azimi panis consecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles adhoc sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cùm inquit: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua comspersio, sicut estis azimi; Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azimis synceritatis, & veritatis.

D. Chrys. Ho. 82. in Matth.

1. Cor. 5.

13

An pane fermentato ad Eucharistiam vti liceat?

PANIS azimi qualitas adeò necessaria nõ est exstimanda, vt, si illa pani desit, sacramentum confici non possit: vtrumque enim panis genus veram, & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, vel potius temeritate, laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare: Atque eò minus id facere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, vt ex azimo tantum sacra mysteria conficerẽt. Atque hæc de altera huius sacramenti materia, exposuisse satis sit: in quo tamen illud animaduertendum est, quàm multa materia ad sacramentum conficiendum vti oporteat definitum non esse; cùm illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mystetia percipere.

Florent. Cõc. ses. vltima. Eucharistia in pane fermentato confici posset, sed non licet.

Lib. 3. decret. tit. de celebr. cap. literas. Quam multa materia cõsecrari debeat non est definitum.

14

Quæ materia est vsurpanda ad consecrationem sanguinis Domini?

POSTEAQVAM de pane ad Eucharistiam requisito actum est, nunc superest vt de altera huius

Vinum vitis aqua mixtũ.

huius ſacramenti materia, & elemento dicatur. eſt autem vinum ex vitis fructu expreſſum, cui modicum aquæ permiſtum ſit. Nam Dominum ſaluatorem vino in huius ſacramenti inſtitutione vſum eſſe, Catholica Eccleſia ſemper docuit, cùm ipſe dixerit: Non bibam amodò de hoc genimine vitis vſque in diem illum. Quo in loco Chryſoſtomus, de genimine, inquit, vitis quæ certè vinum, non aquam produxit.

Matth. 26. Marc. 14. S. Chry. hom. 83. in Matth.

15 *Cur aqua in hoc ſacramento vino eſt admiſcenda?*

Concil. Flor. Carth. 3. c. 24. Aqua ſola in hoc ſacramento non eſt cõſecranda. Seſ. 22. Cõcil. Trid. de ſacramento miſſæ ca. 7. & can. 9. *S. Cypr. li. 2. epiſt. 3. ad Cecilium. Apoc. 17.

AQVAM Dei Eccleſia vino ſemper admiſcuit: primùm, quod id à Chriſto Domino factum eſſe, Conciliorum auctoritate, & ſancti * Cypriani teſtimonio comprobatur. Deinde, quod ſanguinis, & aquæ quæ ex eius, latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum verò aquæ vt in Apocalypſi legimus, populum deſignant: quare aqua vino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. Atque hoc ex Apoſtolica traditione perpetuò ſancta Eccleſia ſeruauit.

16 *Poteſtne citra peccatum hic aqua prætermitti quantáque aquæ ſubſtantia adhiberi debet?*

Conſecratio vini ſine aqua vim etiam ſuã habet.

Honor. lib. 3. decret. tit. de miſſa. celebr. c. pernicioſus.

Cur aquæ parua quantitas eſſe debeat.

QVAMVIS aquæ admiſcendæ rationes ita graues ſunt, vt eam ſine mortali peccato prætermittere non liceat: ea tamen ſi deſit ſacramentum conſtare poteſt. Illud autem ſacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodũ in ſacris myſterijs aquam vino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe, nam Eccleſiaſticorũ ſcriptorum ſententia, & iudicio, aqua illa in vinum conuertitur. Quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Pernicioſus in tuis partibus inoleuit abuſus, videlicet, quòd maior quantitas aquæ, in ſacrifi-

ſacrificio, quam vini adhibentur, cùm, ſecundum conſuetudinem rationalē Eccleſiæ generalis longè plus vini quàm aquæ adhibendū ſit. Huius igitur ſacramenti hæc duo tantum elementa ſunt: ac meritò pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed iam videndum eſt hæc duo panis, & vini ſymbola quàm apta ſint ad eas res declarandas, quarum ſacramēta eſſe credimus, & confitemur. De conſecrat. diſt. 2.

Quibus potiſſimum rationibus intelligitur Euchariſtiam ſacramentum eſſe quamque rem panis, & vinū repræſentant? 17

PRIMVM, Chriſtum nobis ſignificant, vt vera eſt hominum vita. ipſe enim Dominus ait: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Cùm igitur corpus Chriſti Domini vitæ æternæ alimentū illis præbeat, qui eius ſacramentum purè, & ſanctè ſuſcipiunt: rectè ijs potiſſimum rebus conficitur, quibus hæc vita continetur: vt fideles facilē poſſint intelligere, pretioſi corporis, & ſanguinis Chriſti communione, mentem animumque ſaturari. Nonnihil etiam hæc ipſa elementa ad id valent, vt eam cognitionem accipiant homines, eſſe in ſacramento corporis, & ſanguinis Domini veritatem. nam cùm panem & vinum in humanam carnem & ſanguinē quotidie vi naturæ immutari animaduertamus, faciliùs adduci poſſumus hac ſimilitudine, vt credamus panis, & vini ſubſtantiam in veram Chriſti carnem, verumque eius ſanguinem, cæleſti benedictione conuerti. Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandū, quod fit in anima. Vt enim, etſi nulla extrinſecus panis, & Declaratur cuius rei ſint ſigna panis & vinū, quēque effectum habeant, & quomodo Euchariſtia ſit ſacramentum. Prima ratio. Ioan. 6. Secunda ratio. Veritas corporis & ſanguinis Dñi. Tertia ratio.

vini mutatio apparet, tamen eorum ſubſtantia in carnem & ſanguinem Chriſti verè tranſit: ita etiam, tametſi in nobis nihil immutatum videtur interius tamen ad vitam renouamur, dum veram vitam Euchariſtiæ ſacramento accipimus.

Quarta ratio. Accedit ad hæc: quòd cùm vnum Eccleſiæ corpus ex multis membris compoſitum ſit: nulla re magis elucet ea coniunctio, quàm panis vinique elementis. panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum exiſtit. atque ita nos, cùm multi ſimus huius diuini myſterij vinculo arctiſſimè colligari & tamquam vnum corpus effici, declarant.

18 *Qua forma ad conſecrandum panem vti oporteat?*

Forma conſecrãdi panem. NON quidem de hac conſecrationis forma, eius rei cauſa agendum eſt, vt hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur: (eos enim qui ſacris initiati non ſunt de his eruditi neceſſarium non eſt) ne, formæ ignoratione, in ſacramento conficiendo à ſacerdotibus turpiſſimè peccetur. itaque ſanctis Euangeliſtis, Matthæo & Luca, itemque ab Apoſtolo docemur illam eſſe formam, Hoc eſt corpus meum. Scriptum eſt enim cœnantibus illis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit. Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem conſecrationis forma, cùm à Chriſto Domino ſeruata ſit, ea perpetuò Catholica Eccleſia vſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & Concilij Florentini decretum quod omnibus patet, atque in promptu eſt; cùm præſertim ex illis Saluatoris verbis: Hoc facite in meam

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Amb. li. 4. de ſac. ca. 4. & 5. Chry. hom. de prodit. Iudæ.

meam commemorationem: idem liceat cognoſcere. Nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolùm ad id quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat referri debet, atque ad verba maximè pertinere intelligendum eſt, quæ non minus efficiendi quàm ſignificandi cauſa prolata erant. Sed ratione etiam id facilè perſuaderi poteſt: nam forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quòd in hoc ſacramento efficitur. cùm autem hæc verba id quòd fit ſignificent, ac declarent, hoc eſt, panis conuerſionem in verum Domini noſtri corpus; ſequitur, formam in illis ipſis verbis conſtituendam eſſe. in quam ſententiam quod ab Euangeliſta dictum eſt, Benedixit, licet accipere. perinde enim videtur intelligendum, ac ſi dixiſſet: accipiens panem benedixit, dicens: Hoc eſt corpus meum. Matth. 26.

An omnia verba quæ ex conſuetudine Eccleſiæ adconſecrationem adhibentur perinde ſunt neceſſaria? 19

QVAMVIS Euangeliſta, Matthæus verba illa, Accipite, & comedite, præpoſuerit: illis tamen non materiæ conſecrationem, ſed vſum tantummodo ſignificari, perſpicuum eſt. quare à ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad ſacramentum conficiendum omnino neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, enim, in corporis & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, vt, ſi hoc ſacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſſit quidem; cùm tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ verbis Domini, aptam panis

materiam verè conſecret, quamuis deinde contingat, vt nulli vnquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur.

20 *Quæ eſt forma conficiendi ſanguinis?*

QVOD ad vini, quæ eſt altera huius ſacramenti materia conſecrationem attinet, ob eandem cauſam, quam ſuprà commemorauimus, opus eſt, vt ſacerdos eius formam cognitam, & perſpectam habeat. Eam igitur his verbis comprehendi certò credendum eſt. Hic eſt calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur, in remiſſionem peccatorum. Ex quibus verbis plura quidem à ſacris ſcripturis colliguntur: quædam verò in Eccleſia ex Apoſtolica traditione conſeruata ſunt. Nam quòd dicitur: Hic eſt calix: à D. Luca, & ab Apoſtolo ſcriptũ eſt. quod verò ſequitur: Sanguinis mei, vel ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis & pro multis, effũdetur in remiſſionẽ peccatorũ: partim à D. Luca, partim à D. Matthæo dictum eſt. Verba autem illa æterni, & myſterium fidei ſancta traditio Catholicæ veritatis interpres, & cuſtos, nos docuit. Verùm de hac forma nemo dubitare poterit, ſi quòd antea dictum eſt, de forma conſecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. conſtat enim ijs verbis quæ vini ſubſtãtiam in ſanguinem Domini conuerti ſignificant, huius elementi formam contineri. Quare cum verba illa hoc apertè declarent, perſpicuum eſt, aliam formam conſtituendam non eſſe. exprimunt autem præterea quoſdam effuſi ſanguinis in paſſione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc ſacramentum maximè pertinent. Vnus eſt aditus

Forma conſecrãdi vinum.

Luc.22. 1.Cor.11.

Luc.22. Matth.26.

Sãguinis Chriſti effectus.

Primus.

ad

ad æternam hæreditatem, quæ noui, atque æterni Teſtamenti iure ad nos venit. Alter eſt, aditus ad iuſtitiam per myſterium fidei: Ieſum enim per fidem in ſanguinem eius propitiatorem Deus propoſuit, vt ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Tertius eſt remiſſio peccatorum. Quoniam verò hæc ipſa conſecrationis verba plena myſteriorum ſunt, aptiſſimeque ad rem conueniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod verò dicitur: Hic eſt calix ſanguinis mei, ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur, rectè, autem, & appoſitè dum ſanguis hic, vt eſt fidelium potus conſecratur, calicis mentio facienda eſt. neq; enim ſanguis huiuſmodi potionē ſatis ſignificare videretur, niſi vaſe aliquo exceptus eſſet. Sequitur deinde, noui Teſtamenti: quod quidem ob eam rem additum eſt, vt intelligeremus Chriſti Domini ſanguinem non figura, quemadmodum in veteri Teſtamento fiebat, (de eo enim apud Apoſtolum ad Hæbreos legimus, ſine ſanguine Teſtamentum dedicatū non eſſe) ſed verè, & reipſa hominibus tradi; quod ad nouum Teſtamentum pertinet. Quare Apoſtolus inquit: Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, vt morte intercedente, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt, æternæ hæreditatis. Verbum verò, æterni, ad hęreditatem æternam quæ Chriſti Domini æterni teſtaris morte, ad nos iure peruenit, referendum eſt. Quòd ſubiungitur. Myſterium fidei; non rei veritatem excludit, ſed, quod occultè latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa verò hiſce verbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt, ab ea quam habent, cùm baptiſmo etiam tribuuntur. Nam

Secundus.

Tertius. Forma conſecrandi ſanguinis explicatur.

Ad Hcb. 9.

Quomodo vinu conſecratū ſit myſterium fidei.

Prima ratio. quod ſanguinem Chriſti, ſub vini ſpecie latentem, fide cernimus, Myſterium fidei dicitur. At baptiſmus, quoniam vniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, à nobis fidei ſacramentum, à Græcis myſterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione ſanguinem Domini, fidei myſterium dicimus, quòd ſcilicet in eo maximè, plurimum difficultatis, & negocij humana ratio experiatur, cùm nobis fides credendum proponit, Chriſtum Dominum verum Dei filium, ſimulque Deum, & hominem mortem pro nobis pertuliſſe; quæ quidem mors ſanguinis ſacramento deſignatur. Quapropter hoc loco appoſitè potius, quàm in conſecratione corporis, paſſio Dominica commemoratur. his verbis: Qui effundetur in remiſſionem peccatorum. Sanguis enim ſeparatim conſecratus, ad paſſionem Domini, & mortem & paſſionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem vim, & momentum habet. Sed verba illa quæ adduntur: Pro vobis, & pro multis, à Matthæo, & Luca, ſingula, ſingulis ſumpta ſunt, quæ tamen ſancta Eccleſia Spiritu Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſſionis fructum, atque vtilitatem declarandam. Nam ſi eius virtutem inſpiciamus, pro omnium ſalute ſanguinem à Saluatore effuſum eſſe, fatendum erit: ſi verò fructum quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, ſed ad multos tantum eam vtilitatem peruenire, facilè intelligemus. Cùm igitur pro vobis, dixit: eos qui aderant, vel delectos ex Iudæorum populo quales erant diſcipuli, excepto Iuda, quibuſcum loquebatur, ſignificauit. Cùm autem addidit, Pro multis, reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus intelligi voluit. Rectè ergo factum eſt, vt, pro

Secunda ratio.

Matth. 26. Luc. 22.

vni-

vniuersis non diceretur, cùm hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant verba illa Apostoli: Christus semel oblatus est, ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit: Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis verbis latent mysteria; quæ Pastores assidua rerum diuinarum meditatione, & studio, ipsi per se iuuante Domino facilè assequentur.

Ad Heb. 9.

Ioan. 17.

Expediúne in hoc sacramento sensuum adhibere iudicium? 21

IAM ad earum rerum explicationem oratio reuertatur; quæ vt à fidelibus ignorentur: nullo modo committendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, grauissimum scelus admitti ab ijs qui non dijudicant corpus Domini: hoc in primis doceant Pastores, animum, atque rationem omni studio à sensibus auocandam esse. si enim fideles ea tantum in hoc sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt; in summam impietatem adducantur, necesse est: cùm nihil aliud, præter panis, & vini speciem oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo ac vinum in sacramento esse iudicauerint. Curandum igitur est, vt fidelium mentes, quàm maximè fieri potest à sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem, & potentiam contemplandam excitentur.

1. Cor. 15.

In hoc sacramento sensus iudicium reiiciendum est.

Quid mystica consecrationis virtute in hoc sacramento potissimum efficitur? 22

TRIA sunt maximè admiranda, atque suspicienda, quæ in hoc sacramento verbis cõsecrationis effici, fides catholica sine vlla dubitatione credit, & cõfitetur. Primũ est, Verum Christi Domi-

Tria per consecrationẽ in hoc sacramẽto effici. Primum.

Alterum. Tertium.

ni corpus, illud idem, quod natum ex virgine, in cælis ſedet ad dexterã Patris, hoc ſacramẽto cõtineri. Alterum eſt, nullam in eo elementorũ ſubſtantiam remanere; quamuis nihil à ſenſibus magis alienum, & remotum videri poſſit. Tertium eſt quod ex vtroque facilè colligitur, & ſi verba conſecrationis id maximè exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs ſenſibus percipiuntur ſine vlla re ſubiecta eſſe, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem & vini accidentia omnia licet videre: quæ tamen nulli ſubſtantiæ inherent, ſed per ipſa conſtant; cùm panis, & vini ſubſtantia, in ipſum Domini corpus, & ſanguinem ita mutetur, vt panis, & vini ſubſtantia omnino eſſe deſinant.

23 *Certúmne eſt idem Chriſti corpus quod natum eſt de Maria virgine in Euchariſtia contineri?*

Marc. 14. Luc. 22. Matth. 26. Veritas corporis Chriſti in ſacramẽto ex ſcripturis oſtenditur. Seſ. 13. Cõcil. Trid. de Euchariſtia ca. 1. ibidem can. 1. S. Hila. 8. lib. de Trin. tractansillud: vt ſint vnũ, etc.

PERSPICVA & clara ſunt Saluatoris noſtri verba quæ hoc demonſtrant. Nam cùm inquit: Hoc eſt corpus meũ: Hic eſt ſanguis meus: nemo, qui modo ſanæ mentis ſit, ignorare poteſt quid nobis intelligendum ſit, præſertim cùm de humana natura ſermo habeatur: quã in Chriſto verè fuiſſe Catholica fides dubitare neminem patitur: vt vir ſanctiſſimus, atque doctiſſimus Hilarius præclarè ſcripſerit, de veritate carnis, & ſanguinis Chriſti, cùm ex ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, Caro eius verè ſit cibus, relictum non eſſe ambigendi locum. Verùm alter præterea locus à Paſtoribus enucleandus eſt; ex quo apertè licet cognoſcere, verùm Domini corpus, & ſanguinẽ in Euchariſtia contineri. Nã Apoſtolus poſteaquàm commemorauit panem & vinum à Domino conſecratum, & ſacra myſteria apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiũgit: Probet

1. Cor. 11.

autem

autem ſeipſum homo, ac ſic de pane illo edat, & de calice bibat: Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi mauducat, & bibit, nõ diiudicans corpus Domini. Quòd ſi, vt hæretici dictitant, nihil aliud in ſacramento venerandum eſſet præter memoriam, & ſignum paſſionis Chriſti; quid opus erat tam grauibus verbis fideles hortari, vt ſeipſos probarent? Graui enim illa iudicij voce, declarauit Apoſtolus nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti qui impurè ſumens corpus Domini quod in Euchariſtia occultè latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit. quod etiam ſuprà in eadem epiſtola vberius explicauit Apoſtolus his verbis: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini eſt? Quæ quidẽ verba veram corporis, & ſanguinis Chriſti Domini ſubſtantiam demonſtrant. Hæc igitur ſcripturæ loca Paſtoribus explicanda erunt, atque in primis docẽdum, nihil in ijs dubij aut incerti relictũ eſſe, præſertim cùm hæc Eccleſiæ Dei ſacroſancta auctoritas interpretata ſit.

Refutatur Zuinglianiſmus.

1. Cor. 10.

Eccleſiæ Chriſti ſententia de ſenſu ſcripturarum, & veritate corporis Domini in Euchariſtia, quomodo eſt perquirenda? 24

Primo inquirendus eſt Patrũ & doctorum Eccleſiæ per omnia cõſenſus.

DVPLICI via, & ratione cùm in hoc tum in alijs dogmatibus ad Eccleſię iudicium poſſumus peruenire. Prima eſt, cùm Patres qui ab initio Eccleſiæ atque omni deinceps ætate floruerunt, & Eccleſiaſticæ doctrinæ optimi teſtes ſunt, conſulimus. hi verò, ſummo conſenſu omnes huius dogmatis veritatẽ apertiſſimè tradiderunt, quorum ſingula teſtimonia afferre, quoniam operoſi laboris eſſet, ſatis erit pauca notare, vel indicare

potius, exquibus iudiciũ de cæteris facilè fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur mysterijs, testatus est, verum Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut verum ex virgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse. & alio loco docet ante consecrationem, panem ibi esse; post consecrationem autẽ carnem Christi. Accedat alter testis diuus Chrysostomus non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis alijs in locis hanc ipsam veritatem profitetur, & docet, tum verò præcipuè Homilia 60. de ijs qui sacra mysteria impurè sumunt, itemque Homilia 44. & 45. in sanctum Ioannem: inquit enim: Pareamus Deo, neque contradicamus: licet vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur aduersari, quòd dicitur: Ipsius enim sermo infallibilis est: sensus noster facilè seducitur. His verò omni ex parte consentiunt, quæ diuus Augustinus acerrimus Catholicæ fidei propugnator, semper docuit: atque in primis titulum Psalmi 33. exponens: Portare se in manibus suis, homini impossibile est, solique Christo conuenire potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans, ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum. Ac Cyrillus præterea Iustinus, & Irenæus adeò apertè libro 4. in Ioannem veram Domini carnem in hoc sacramento esse affirmat, vt eius verba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quòd si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirerent, facilè erit sanctos [a] Dionysium [b] Hilarium, [c] Hieronymum, [d] Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauissimas sententias doctorum, & piorum hominum industria, & labore in vnum

D. Amb. de ijs qui myst. init. cap. 9.

Lib. 4. de sacra. cap. 4.

S. Chrys. ad pop. Antioch. hom. 60. 61.

S. Aug. con. 1. tract. Illud: ad 3. Reg. 21. secund. 70. legitur, & ferebat in manibus suis.

S. Cyril. lib. 4. in Io. cap. 13. 14. & lib. 10. cap. 13.

Iust. apolog. 2. sub finé ad pium.

S. Iren. lib. 5. con. Hæret. a c. 3. Eccles. Hier.

b Li. 8. de Tri.

c To. 3. epist. ad Damas. de filio prodig. Et epist. ad Hebdi. q. 2.

d Lib. 4. de Orth. fi. c. 14.

vnum congestas, passim legimus. Altera restat via, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in ijs, quæ ad fidem pertinent, inuestigare liceat, contrarię scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At verò cōstat, semper corporis Christi veritatem, in sancto Eucharistiæ sacramento, ita per vniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, vt, cùm ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercellensi Cōcilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs condemnatus, ipse hęresim suam anathemati addixerit. qui postea cùm ad eandem impietatis insaniam redijsset, tribus aliis Concilijs Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregorius VII. Pontifex Max. conuocarunt, dānatus est. Eam postea sententiam Innocentius III. in Concilio Lateranēsi magno cōfirmauit: ac deinceps à Florentina, & Tridentina Synodis eiusdē veritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si Pastores diligenter exposuerint, (vt nihil dicamus de ijs qui erroribus obcæcati, nihil magis quàm veritatis lucem oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & voluptate afficere poterunt.

Secundò veritas corporis Christi in Eucharistia per cōtrariæ sententiæ damnationem, Ecclesiasticam potest cognosci.

Concil. Late. cap. 1. Concil. Flor. in doct. de sacra. Concil. Trid. sess. 13.

Includitúrne etiam symbolo dogma de veritate corporis Christi in hoc sacramento? 25

FIDELIBVS dubitare non licet quin inter cæteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides comprehēdatur. Nam cùm Dei summā omnium rerum potestatē credunt, & confitētur credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi

maximi huius operis efficiẽdi, quod in Euchariſtiæ ſacramento admiramur, & colimus. Deinde cùm credunt ſanctam Eccleſiam Catholicã, neceſſariò ſequitur, vt ſimul credant eam eſſe quam explicauimus huius ſacramenti, veritatem.

26 *Quanta eſt Eccleſiæ militantis diginitas ex huius myſterij maieſtate?*

Dignitas ſacramenti Euchariſtiæ & eccleſiæ propter illud

NIHIL eſt profectò quod ad piorum iucunditatem & fructum addi poſſit, cùm huius altiſſimi ſacramenti dignitatem contemplantur. Primùm enim intelligunt, quanta ſit Euangelicæ legis perfectio, cui datũ eſt, id reipſa habere: quod ſignis tantùm, & figuris Moſaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitùs dictum eſt à Dionyſio, Eccleſiam noſtram mediam eſſe inter Synagogam, & ſupremam Ieruſalem, ac propterea, vtriuſq; participem. Ac profectò ſatis mirari fideles nunquã poterunt ſanctè Eccleſiæ perfectionem, eiuſque gloriæ altitudinem, cùm inter eam, & cæleſtem beatitudinem, vnus tantum gradus intereſſe videatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune eſt, vt vtrique Chriſtum Deũ, & hominem præſentem habeamus: ſed, quo vno gradu ab ijs diſtamus; illi præſentes beata viſione perfruuntur, nos præſentem, & tamen ab oculorum ſenſu remotum, ſacrorum myſteriorum admirabili integumento ſe occultãtẽ, firma, & conſtanti fide veneramur. Præterea, fideles hoc ſacramento Chriſti Saluatoris noſtri perfectiſſimã charitatẽ experiuntur. eius enim bonitatẽ maximè decuit, naturam, quam à nobis ſumpſerat, à nobis nunquam ſubtrahere, ſed quantum fieri poſſet, eſſe, verſariq; nobiſcũ velle, vt illud omni tempore verè, & propriè dictum videretur: Delitiæ meæ eſſe cum filijs hominum.

S. Dionyſ. de Eccl. Hierar. cap. 5. part. 1.

prouerb. 8.

An ossa nervi, & quæcunque ad hominis perfectionem pertinent, vna cum divinitate hic verè adsint? 27

Hoc loco etiam explicandum est, non solum verum Christi corpus, & quicquid ad veram corporis rationem pertinent, veluti ossa, & neruos, sed etiam totum Christum in hoc sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum, nomen esse Dei, & hominis, vnius scilicet personæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta sit. quare vtramque substantiam, & quæ vtriusque substantiæ consequentia sunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat, complectitur: quæ omnia in sacramento esse credendum est. Nam cùm in cælo tota humanitas diuinitati in vna persona, & hypostasi coniuncta sit, nefas est suspicari, corpus quod in sacramento inest, ab eadem diuinitate seiunctum esse.

De concomitantia partiũ corporis Christi in hoc sacramento.

Christus nomen Dei, & hominis est.

Estné sanguis, anima, & diuinitas, eodem modo in Eucharistia quo corpus Christi? 28

Licet tota humana natura cũ diuinitate sit reipsa in hoc sacramento, non omnia tamen eadem ratione, aut virtute continentur. Quædam enim sunt quæ ex vi, & efficientia consecrationis, in sacramento esse dicimus. nam cùm verba illa efficiant, quicquid significant; id esse in sacramẽto ex vi sacramenti, diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur. ita si contingeret vt aliquid ab alijs rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in sacramento esse, cætera non itẽ esse docuerunt. quædam verò, in sacramento continentur, quòd illis rebus cõiuncta sint, quæ forma exprimuntur. nam cùm forma quæ ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet; cùm

Quid in sacramento Eucharistiæ vi ipsius sacramẽti efficiatur, & præsens adsit, quidque adsit ex concomitantia. Sess. 13. Cõcil. Trid. de Eucharistia ca. 3.

cùm dicitur: Hoc est corpus meum; ipsum Christi Domini corpus ex vi sacramenti in Eucharistia erit. At quia corpori sanguis, anima, & diuinitas coniungitur: hęc quoq; in sacramento erũt omnia, non quidem ex consecrationis virtute, sed, vt ea quæ corpori coniuncta sunt. Atque hæc ex cõcomitantia in sacramento esse dicuntur; qua ratione totũ Christũ in sacramento esse perspicuũ est. Si enim duo aliqua inter se reipsa coniũgãtur, vbi vnum sit, ibi etiam alterum esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum vsq; adeo tam in panis, quàm in vini specie contineri, vt, quẽadmodum in panis specie non corpus modò, sed etiam sanguis, & totus Christus verè inest, sic contrà in vini specie non solum sanguis, sed corpus, & totus Christus verè insit.

Sub altera Eucharistiæ specie totũ Christum per concomitantiam partium contineri.

29 *Cur in Eucharistia duplex fit consecratio?*

QVAMQVAM quæ modo diximus scita habere omnibus fidelibus certum, & persuasissimũ esse debet: optimo tamen iure institutum est, vt separatim duæ consecrationes fierent, Primo enim vt passio Domini in qua sanguis à corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in consecratione sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maximè consentaneum fuit, vt, quoniam sacramento ad alendam animam vtendum nobis erat, tamquam cibus, & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare, perspicuum est.

30 *Totúsne Christus in quauis vtriusque speciei particula præsens adest?*

Totus Christus in quauis vtriusque speciei particula continetur.

NON est certè istud hic etiam prætermittendum non solùm in vtraque specie, sed in quauis vtriusq; speciei particula totum Christum contineri,

neri, sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur sed integrum se præbet in singulis. Atque id præterea ex Euangelistis facilè colligi potest. neque enim credendum est, singula panis frusta propria verborum forma à Domino consecrata esse, sed eadem, simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque apostolis distribuenda satis futurus esset. id quod de calice factum esse apparet, cùm ipse dixit: Accipite, & diuidite inter vos. Hactenus quæ explicata sunt, eò pertinent, vt ostendant Pastores, verum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistæ sacramento contineri.

Citat. de consecrat. dist. 2. ca. Singuli. Et apud Guitmundum. li. 1. contra Bereng. Illud paulò post quæst. 35. fusius explicabitur. Ses. 3. Concil. Trid. cap. 3. & ca. 3. et ses. 21. de com. sub vtraq; specie cap. 1. Luc. 22.

Nunquid post consecrationem vlla materiæ huius sacramenti remanet substantia? 31

DICTVM est paulò ante alterum, quod virtute consecrationis in hoc sacramento efficitur, esse substantiæ panis & vini, in corpus & sanguinem Christi conuersionem. Hoc verò quamuis maximam admirationem meritò habere possit, tamen cum eo quod prius demonstratum est, necessariò coniungitur. Etenim si est verùm Christi corpus sub panis, & vini specie post consecrationem; omnino necesse est cùm ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione; vel creatione, vel alterius rei in ipsum conuersione factum esse At verò fieri non posse constat, vt corpus Christi in sacramento sit, quod ex vno in alium locum venerit. ita enim fieret, vt à cæli sedibus abesset quoniam nihil mouetur nisi locum deserat, à quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus

De transsubstantiatione. Ses. 13. Cōcil. Trid. de Euchari. ca. 4. & can. 2. Quomodo corpus Christi in Eucharistia esse cepecit.

Non per loci mutationem.

Non per creationem.

minus credibile eſt, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc poteſt. relinquitur ergo, vt in ſacramẽto ſit corpus Domini, quòd panis in ipſum cõuertatur, quare nulla panis ſubſtantia remaneat, neceſſe eſt. Hac ratione adducti Patres, & maiores noſtri in Concilijs, Lateranenſi magno, & Florentino huius articuli veritatem apertis decretis confirmarunt. à Tridẽtina verò ſynodo explicatius ita definitum eſt: Si quis dixerit in ſacroſancto Euchariſtiæ ſacramento remanere ſubſtantiam panis, & vini vna cum corpore, & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti, anathema ſit. Hæc verò ex teſtimonijs ſcripturarum facilè fuit colligere: primùm, quòd in eius ſacramenti inſtitutione, ipſe Dominus dixit: Hoc eſt corpus meũ: vocis enim, hoc, ea vis eſt, vt omnem rei præſentis ſubſtantiam demonſtret. quod ſi panis ſubſtantia remaneret, nullo modo verè dici videretur: Hoc eſt corpus meum. Deinde Chriſtus Dominus apud Ioannem, Panis inquit, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: panem videlicet carnem ſuam vocans. Ac paulò poſt ſubiecit: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis & rurſus: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Cùm ergo tam claris, & perſpicuis verbis carnem ſuam panem, & verum cibum: ſanguinem item verum potũ nominauerit, ſatis videtur declaraſſe, nullã in ſacramento ſubſtantiam panis, & vini remanere.

Adeſt per panis conuerſionem.

Lat.con.ca.1. Eugen.4.in epiſt.ad Arm. data approba. conc. Flo. Tri.ſy. ſeſ.13. 4.decret. Tridentinæ ſyn.

Transſubſtãtiatio ſcripturis ſtatuitur. Matth.26. Marc.14. Luc.22. 1.Cor.11.

Ioan.6.

32 *Itáne patres Eccleſiæ ſcripturas intellexerunt, vt ex illis conuerſio vnius ſubſtantiæ in aliam ſtatui poſſit?*

Trãsſubſtantiatio ex conſenſu Patrum oſtenditur. D. Ambr. li. 4. de ſacra. c. 4.

HANC perpetuò ſanctorum Patrum conſentientem fuiſſe doctrinam, qui eos euoluerit, facilè intelliget. D. quidem Ambroſius ita ſcribit:

Tu

Tu fortè dicis: meus panis est vsitatus: sed panis iste, panis est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. quod quidem vt faciliùs probare posset, varia deinde affert exempla, & similitudines. Alibi verò cùm verba illa interpretaretur; Omnia quæcunque Dominus voluit, fecit in cælo, & in terra; licet inquit,: figura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud quàm caro Christi, & sanguis post consecrationem credendum est. Atque ijsdem ferè verbis eãdem sententiam sanctus Hilarius exponens docuit, quamuis extrinsecus panis & vinum videatur verè tamen corpus, & sanguinem Domini esse.

De consec. dist. 2. ca. Omnia.

Qua ratione Eucharistia post consecrationem etiam panis dicitur? 33

MONEANT Pastores hoc loco mirandum non esse, si post consecrationem panis etiam vocetur, hoc enim nomine Eucharistia appellari cõsueuit; tum quia panis speciem habeat, tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis vim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum literarum consuetudinem, vt res ita appellet, cuiusmodi esse videantur, satis ostendit quod in Genesi dictum est, tres viros Abrahæ apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. Et duo illi, qui apostolis ascendente in cælum Christo Domino apparuerunt, cùm essent Angeli viri dicuntur.

Gen. 18.

Act. 2.

Quomodo fit tam admiranda substantiarum conuersio? 34

DIFFICILLIMA est omninò huius mysterij explicatio, sed tamen conabuntur Pastores, ijs, qui magis in diuinarũ rerum cognitione profecerunt (Nam qui adhuc imbecilliores sunt, verendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur,

Quàm admirabilis sit conuersio.

conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuersionis modum: quæ ita fit, vt tota panis substantia diuina virtute in totam corporis Christi substantiam, totaque vini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine vlla Domini nostri mutatione conuertatur. Neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substãtia totus permanet. quod mysterium cùm D. Ambrosius declararet. Vides, inquit, quã operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant, mundus scilicet: quanto magis operatorius est, vt sint ea quæ erant, & in aliud commutentur? In quam sententiam, alij etiam veteres, & grauissimi Patres scriptum reliquerunt: D. quidem Augustinus. Fideliter fatemur ante consecrationem panem esse, & vinum quod natura formauit, post consecrationem verò, carnem Christi, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Damascenus: Corpus secundum veritatem coniunctum est diuinitati, corpus ex sancta virgine; non quod ipsum corpus assumptum de cælo descendat; sed quod ipse panis, & vinum in corpus, & sanguinem Christi transmutentur.

D. Ambr. li. 4. de sacra. ca. 4.

Refer. de con. dist. 2. ca. Nos autem. Et S. Lanfranc. de sumptum ex Am r. de initiandis ca. 9. Damas. lib. 4. de orth. fid. cap. 14.

35 *Estné stupendæ huic conuersioni commodum aliquod nomen impositum?*

Notatio trãsubstantiationis explicatur. Trid. Syn. sess. 13. can. 4.

HÆC admirabilis conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia transubstãtiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis quòd forma in ea mutatur, rectè, & propriè transformatio dici potest: ita etiam, quòd in sacramenta Eucharistiæ tota vnius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, verbum transubstantiationis rectè, & sapienter à maioribus nostris

ſtris inuentum eſt. Sed illud ſæpiſſimè à ſanctis Patribus repetitum, fideles admonendi ſunt, ne curioſius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri poſſit: nec enim percipi à nobis poteſt, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipſa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. verũ, quod hoc ſit fide, cognoſcẽdum eſt, quo modo fiat, non curioſius inquirendum. Non minorem verò cautionem Paſtores adhibeant, oportet, in eo etiam myſterio explicando, quo modo Chriſti Domini corpus in minima panis particula, totum contineatur. vix enim vnquam huiuſmodi diſputationes inſtituendæ erunt: ſed tamen, quando Chriſtiana charitas hoc poſtulauerit, primum quidem, meminerint fidelium animos illa voce præmunire; Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Luc. cap. 1.

Sacroſanctæ Euchariſtiæ ſacramentum piè credendũ non curioſè ſcrutandum.

Quomodo Chriſti corpus in minima panis particula totum continetur.

Nunquídnam Chriſti corpus in Euchariſtia eſt vt in loco? 36

DOCENDVM eſt Chriſtum Dominũ in hoc ſacramento vt in loco, non eſſe. etenim locus res ipſas conſequitur & comprehendit vt magnitudine aliqua prædita ſunt: Chriſtum verò Dominum ea ratione in ſacrmento eſſe nõ dicimus, vt magnus, aut paruus eſt, quod ad quantitatẽ attinet, ſed vt ſubſtantia eſt. ſubſtãtia enim panis in Chriſti ſubſtantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem conuertitur. nemo verò, dubitat ſubſtantiam æquè in paruo atque in magno ſpatio contineri. nam & aëris, ſubſtantia, totaque eius natura ſic in parua, vt in magna aëris parte; m q ũe tota aquæ natura non minus in vrnula, quàm in flumine inſit, neceſſe eſt. Cùm igitur panis ſubſtantiæ, corpus Domini noſtri ſuccedat; fateri oportet, ad eundem planè modum in ſacramento eſſe, quomodo panis

Chriſtus in ſacramento non eſt vt in loco, ſeu vt magnus vel paruus ſed vt ſubſtantia, quæ integra æquè in paruo, & magno ſpatio continetur.

ſubſtantia ante cõſecrationem. ea verò, vtrum ſub magna an ſub parua quantitate eſſet, nihil ad rem omnino pertinebat.

37 *Vtrum in hoc ſacramento aliqua ſit ſubſtantia cui accidentia panis & vini inhæreant?*

De ſubſiſtentia accidentiũ panis & vini ſine aliqua re ſubiecta.

TERTIVM reſtat, quod in hoc ſacramento maximum, atque admirabile videatur: quod quidem, iam duobus alijs explicatis, faciliùs à Paſtoribus tractari poſſe, exiſtimandũ eſt; panis videlicet & vini ſpecies in hoc ſacramento ſine aliqua re ſubiecta conſtare. Nam cùm antea demonſtratum ſit, corpus Domini, & ſanguinem verè in ſacramento eſſe; ita, vt amplius nulla ſubſit panis & vini ſubſtantia, quoniam ea accidentia Chriſti corpori & ſanguini inhærere non poſſunt: relinquitur, vt ſupra omnem naturæ ordinem, ipſa ſe nulla alia re viſa ſubſiſtent. Hæc perpetua, & conſtans fuit Catholicæ Eccleſiæ doctrina: quæ etiam facilè eorũ teſtimoniorum auctoritate cõfirmari poterit, quibus antea planum factum eſt, nullam reſidere in Euchariſtia panis, aut vini ſubſtantiam.

38 *Quare Chriſtus ſub panis & vini ſpecie corpus & ſanguinem ſuum tradere voluit?*

Quare Chriſtus corpus, & ſanguinem ſuum ſub panis & vini ſpecie tradere voluerit.

NIHIL magis fideliũ pietati conuenit, quàm, omiſſis ſubtilioribus quæſtionibus, huius admirabilis ſacramenti maieſtatem venerari, & colere, ac deinde in eo ſummam Dei prouidentiam ſuſpicere, quod ſacroſancta myſteria ſub panis & vini ſpecie adminiſtrãda inſtituerit. nã cùm à cõmuni hominum natura maximè adhorreat, humanæ carnis eſca, aut ſanguinis potione veſci; ſapientiſſimè fecit, vt ſanctiſſimũ corpus & ſanguis ſub earum rerum ſpecie, panis inquam & vini,

Prima ratio.

nobis

nobis administraretur, quorũ quotidiano, & cõmuni alimento, maximè delectamur. Adi unctæ verò etiã sunt duæ illæ vtilitates, quarum prima est: quod ab infidelium calumnia liberati sumus, quas facilè effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur: altera est: quod dum corpus & sanguinem Domini ita sumimus, vt tamen quod verè fit sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum valet: quæ quidem, vt sancti Gregorij sententia peruulgatum est, ibi non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimẽtum. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt nõ nisi magna adhibita cautione, pro audientiũ captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

S. Greg. Pon. hom. 26. sup. euangelia.

Quid boni consequuntur, qui corpori, & sanguini Domini *dignè communicant?* 39

QVÆ de huius sacramenti admirabili virtute, & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maximè necessaria videri non debeat. Vt enim Eucharistiæ vtilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ de hoc sacramento tam multis verbis differuntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immensæ eius vtilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt; vnus, aut alter locus à Pastoribus tractandus erit, vt ostendant quanta in sacrosanctis illis mysterijs bonorum omniũ copia, & affluentia inclusa sit. hoc verò aliqua ex parte ita assequentur, si omnium sacramentorum vi, atq; natura patefacta, Eucharistiam fonti, cætera riuulis cõparauerit. verè enim, ac necessariò fons omnium gratiarũ dicenda est, cùm fontem ipsum cælestiũ, charismatum, & donorum, omniumq;

De multiplici & admirabili fructu tanti sacramenti. Sess. 13. Cõcil. Trid. de Eucharistia cá. 5.

Eucharistia gratiarum & bonorum omnium est fons & copia.

ſacramentorum auctorem Chriſtum Dominum admirabili modo in ſe contineat; à quo tanquam à fonte ad alia ſacramenta quicquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ fonte ampliſſima munera, quæ nobis hoc ſacramento impertiuntur, facilè colligi poterunt. Commodè etiam fieri videbitur, ſi panis, & vini natura, quæ huius ſacramenti ſymbola ſunt, perpendatur. nam quos vſus corpori, panis, & vinum affert, eos omnes animæ ſaluti, & iucunditati, meliori quidem, ac perfectiori ratione, Euchariſtiæ ſacramentum præbet. Neque enim hoc ſacramentum in ſubſtantiam noſtram, vt panis, & vinum mutatur, ſed nos quodammodo in eius naturam conuertimur: vt rectè illud D. Auguſtini ad hunc locum transferri poſſit: Cibus ſum grandium: creſce, & manducabis me, nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me. Quòd ſi gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, in animam quoque influat, eſt neceſſe, cùm eum purè, & ſanctè accipit, qui de ſe ſeipſo dixit. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem in me manet & ego in illo. nam qui pietatis, & religionis ſtudio affecti hoc ſacramentum ſumunt, nemini dubium eſſe debet, quin ita filium Dei in ſe admittant, vt eius corpori tanquam viua membra inſerantur; ſiquidem ſcriptum eſt: Qui manducat me, & ipſe viuet propter me, item: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita'. Quem locum Cyrillus dum interpretatur, inquit: Dei verbum viuens ſeipſum proprię carni, fecit ipſam viuificatiuam. Eum ergò decebat miro quodam modo vniri corporibus per ſacram eius carnem, & pretioſum ſanguinem,

Quod panis et vinum corpori, hoc Eucharistia animæ præstat.

Per Euchariſtiam nos Deo & Deus nobis coniungitur. Cõferatur hic locus cum quæſt. 6. vlt. artic. ſymb.

S. Aug. lib. 7. confeſ. ca. 10.

Ioan. 1.

Ioan. 6.

Ibidem.

D. Cyr. lib. 4. in Ioan. c. 11. 14. & epiſ. 10. ad Neſto.

nem, quæ accipimus in benedictione viuificatiua in pane, & vino.

Viuificatúrne homo peccatis fœdatus ac mortuus Eucharistiæ sumptione quaque ratione hoc sacramentum gratiam conferre dicitur? 40

QVOD dicitur Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant, oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, vt, qui re ipsa hoc sacramentum vtiliter percepturus est, gratiã antea adeptus fuerit. Cõstat enim quẽadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, itaetiam animæ quæ spiritu non viuit, sacra mysteria non prodesse. ac propterea panis & vini speciem habent, vt significetur, non quidem reuocandæ ad vitam animæ, sed in vita conseruandæ causa, instituta esse. Verùm hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia, (qua omnes præditos esse oportet antequam sacram Eucharistiam ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacramentum desiderio, & voto percipiant. Est enim omnium sacramentorum finis, & Ecclesiasticæ vnitatis, ac coniunctionis symbolum: neque extra Ecclesiam consequi gratiam vllus potest. Deinde quoniam, vti corpus cibo naturali non conseruatur modo, sed etiam augetur, gustusque nouam quotidie ex eo voluptatem, & suauitatem, percipit: ita etiam sacræ Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficitque vt spiritus diuinarum rerum delectatione magis commoueatur: ob eam causam fit, vt gratiam hoc sacramento tribui, rectè & verissimè dicatur. iure enim mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur,

Quibus de causis Eucharistiæ gratia tribuere dicatur.

Primum, quia animã in Deo renata, & spiritu charitatis iam viuentem cõseruat à relapsu, & morte peccati.

Secundò, quia baptisandi dũ voto, & desiderio illã percipiũt, vim viuificantẽ magis sentiunt, spirituque charitatis magis incenduntur

Tertiò, quia anima beneficiorum diuinorum cõtemplatione delectat.

Quartò, quia minores culpas abstergit, & quotidianas infirmitates curat.

batur. Remitti verò Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quæ venialia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quicquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum leui aliqua in re parum offendit, totum Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiam (neque enim à proposita similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus. Quare meritò à D. Ambrosio de hoc cælesti sacramento dictum est: Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Verùm hæc de ijs peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysterijs vis est, vt nos à criminibus puros, & integros, atque à tentationum impetu incolumes seruet, ac tanquam cælesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis veneno facilè inficì, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, vt testatur Cyprianus, cùm olim à tyrannis fideles ad tormenta, & cædē propter Christiani nominis confessionem vulgò raperentur, ne illi fortè dolorū acerbitate victi, in salutari certamine deficerent: vetus in Ecclesia Catholica mos fuit vt eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem extinguat, necesse est. Postremò vt vno verbo omnes huius sacramenti vtilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum est: sacræ Eucharistiæ summam vim esse ad æternam: gloriam comparandam, scriptum est enim: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem,

Sap. 26.

D. Amb. li. 4. de sacra. ca. 6. & lib. 5. ca. 4.

Quintò, quia animæ vires aduersus tentationes corroborat.

Quid peccatū veniale.

S. Cypr. lib. 1. epist. 1. ad Cornel.

Sextò, quia carnis desideria cohibet, ac cupiditates refrenat.

Septimò, quia mentē & conscientiam dignè sumētium ita serenat, vt vel hic æterna beatitudo ipsis inchoari videatur.

Ioan. 6.

nem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius videlicet sacramẽti gratia fideles, dum hanc vitam degunt, summa conscientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur. Deinde eius virtute recreati, non secus atque Elias, qui, subcinericij panis fortitudine ambulauit vsque ad montem Dei Horeb, cùm ex vita emigrandi tẽpus aduenit ad æternam gloriam, & beatitudinem ascendant. Hæc oĩa à Pastoribus latissimè explicabuntur, si vel D. Ioannis cap. vi. in quo multiplices huius sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint; vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cùm eos iure, ac meritò beatissimos fuisse existimamus, in quorũ tecta mortalis receptus est, vel qui illius vestis, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt, multò nos beatiores, & fæliciores esse in quorum animam immortali gloria præditus ingredi non grauetur, vt eius vulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat. 3. Reg. 19.

Quot modis corpori, & sanguini Domini communicamus?

41 Hic etiam docendum est, à quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neque vnam tantum esse communicandi rationem, vt fidelis populus discat meliora charismata emulari. Rectè igitur, & sapienter maiores nostri, vt in Triden. synodo legimus, tres huius sacramẽti sumendi rationes distinxerunt. Alij enim tantum sacramentum accipiunt, vt peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait indignè manducare, & bibere corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non

Triplici modo sumitur Eucharistia.

Sacramẽtaliter tantum, & corporaliter.

1. Cor. 11.

D. Aug. tract. 26. in Ioan.

Sef.13.Cõcil. Trid. de Eucharistia c. 8. & can.8.

manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramenta corporis & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solum ex his nullum capiunt fructum, sed ipso Apostolo teste, iudicium sibi manducant & bibunt. Alij verò spiritu tantummodo Eucharistiàm sumere dicũtur: ij sunt, qui desiderio, & voto, propositum cælestem illum panem comedunt fide vera incẽsi, quæ per dilectionem operatur: ex quo si non omnes, maximos certè vtilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt qui sacremento & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt; qui cùm ex apostoli doctrina prius se probauerint, ac veste nuptiali ornati ad diuinam hanc mensàm accesserint, ex Eucharistia capiunt vberrimos illos, quos antea diximus fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & cælestibus bonis priuare, qui cùm ad corporis Domini sacramẽtum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum sacram communionem accipere.

1.Cor.11. Spiritualiter tantum.

Ad Gal.5.

Sacramentaliter & spiritualiter simul. 1.Cor.11.

Qui communicare sacramentaliter negligunt quantis se priuent fructibus.

42 *Vtúmne fructum percipiunt qui corpore & animo parum nitido Eucharistiam sumunt?*

De præparatione ad Eucharistiam. Sef.13.Cõcil. Tri. de Eucharistia cap.7. & can.11.

DECLARETVR etiam qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad sacramentalem Eucharistiæ perceptionem veniant. Ac primum quidem vt pateat, eam præparationem maximè necessariã esse; Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam antequã apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui sacramenta daret, quamuis iam mundi essent, Pedes eorum lauit; vt declararet omnem diligentiam adhibẽdam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cùm sacra mysteria præcepturi sumus. Deinde verò fideles intelligant, quemadmodum, si optimè affecto

Ioan.13.

&

& præparato animo Euchariſtiam aliquis ſumat, ampliſſimis cæleſtis gratiæ muneribus ornatur: ita contra, ſi imparatus accipiat, non ſolum nihil commodi, ſed maxima etiam incommoda, & detrimenta eũ accipere. Optimis enim rebus & maximè ſalutaribus hoc proprium eſt, vt, ſi in tempore ijs vtamur, vehementer proſint; ſin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non eſt, ingentia quoque, & præclariſſima Dei dona, cùm bene conſtituto animo accipiuntur ad cæleſtẽ gloriã conſequendã maximo nobis adiumento eſſe: at verò, cùm ijs nos ipſos indignos præbemus, ſempiternam mortem afferre. Id verò, arcæ Dñi exemplo comprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præſtantius Iſraëliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat à Philiſtæis ablata, ſummam illis peſtem, & calamitatem cum æterno dedecore coniunctam importauit. ſic etiam cibi qui ore accepti, in ſtomachum bene affectũ illabuntur, corpora alunt & ſuſtentant; qui verò in ſtomachum vitioſis humoribus plenum infundi ſolent, graues morbos efficiunt. 1. Reg. 5.

Quo pacto animus ad Euchariſtiam eſt præparandus? 43

PRIMAM illam prępparationẽ fideles adhibeãt, vt diſcernant menſam à menſa, hanc ſacram ab alijs profanis, cæleſtem hunc panem à communi. atque hoc fit, cùm certò credimus præſens eſſe verum corpus, & ſanguinem Domini, quem in cælo angeli adorant; ad cuius nutum columnæ cæli contremiſcunt, & pauent; cuius gloria plenũ eſt cælum & terra. Hoc nimirum eſt diiudicare corpus Dñi, quod Apoſtolus admonuit: cuius tamẽ myſterij magnitudinẽ venerari poti⁹ oportet, quàm

Ad dignã Euchariſtiæ ſumptionẽ primo diſcernendus eſt cęleſtis panis à cõmuni. Iob. 26. 1. Cor. 11.

quam in disputationibus eius veritatẽ curiosius perquirere: Altera verò illa præparatio maximè necessaria est, vt vnusq; à seipso quærat eum pacem cum alijs habeat, num proximos verè atque ex anima diligat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus, habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuũ. Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne fortè exitiali aliquo peccato cõtaminati simus, cuius pœnitere necesse sit, vt prius contritionis, & confessionis medicamento illud eluatur. Definitum est enim à sancta Tridentina Synodo: nemini licere quem peccati mortalis conscientia stimulet, si sacerdotis data sit, antequam se sacramẽtali confessione purgarit, quantũuis sibi cõtritus esse videatur, sacram Eucharistiam accipere. Præterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quàm indigni simus quibus diuinum hoc beneficium à Domino tribuatur: Quare illud Centurionis de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in Israël ex animo dicendũ est; Dñe, nõ sum dignus vt intres sub tectum meum. Exquiramus etiam à nobis ipsis, an illud Petri vsurpare nobis liceat. Domine, tu scis quia amo te. Meminisse enim oportet, eum, qui sine veste nuptiali in conuiuio Domini accubuerat, in tenebrosum carcerem coniectum, sempiternis pœnis addictum fuisse.

Secundò reconciliatio cum inimicis faciẽda est.

Matth. 5.

Tertiò conscientia per sacramentum pœnitentiæ à capitalibus vitijs eluenda est.

Syn. Trident. sess. 13. cã. 13.

Quartò prætermittẽda est humilis de seipso existimatio.

Matth. 8.

Quinto est videndũ an vera charitate simus præditi Ioan. 21.

44 *Nunquid etiam corporis aliqua ratio, communicare volenti est suscipienda.*

NON animi solum, sed etiam corporis præparatione opus est. nam ieiuni ad sacram mensam accedere debemus, ita vt saltẽ à dimidia antecedẽ-

Quomodo præparandum sit corpus ad cõmunionem.

tecedentis diei nocte, vsq; ad illud temporis punctum quo sacram Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Postulat etiam tanti sacramenti dignitas, vt qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies à concubitu vxorũ abstineãt, Dauidis exẽplo admoniti, qui cùm panes propositionis à sacerdote accepturus esset, purum se & pueros, suos ab vxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. Hæc ferè sunt, quæ maximè obseruari à fidelibus oportet, vt se ad sacra mysteria vtiliter accipiẽda antea parent. reliqua enim, quæ hac in re prouidenda esse videãtur, ad hæc ipsa capita facilè redigi poterunt.

Primo requiritur vt ieiunè accedatur. A legitimo etiam concubitu abstinendũ est. 1. Reg. 21.

Tenenturne Christiani omnes aliquando Eucharistiam sumere? 45

NE fortè aliqui segniores ad hoc sacramẽtum percipiendum reddantur, quod tantam præparationem adhibere grauè admodũ, & difficilè ducant, fideles sæpè admonendi sunt omnibus eam legem propositam esse vt sacram Eucharistiam accipiant. * Præterea constitutum est ab Ecclesia, vt qui semel saltem singulis annis in Pascha non comunicauerit, ab Ecclesia arceatur.

Concil. Late. cap. 21. & allegato. lib. 5. decret. tit. de pœni. & remiss. cap. Omnis. Sess. 13. Cõcil. Tridẽ. de Eucharistia, canone 9.

Quoties, & quibus temporibus percipienda est Eucharistia? 46

FIDELES non satis habeant, se huius decreti auctoritati optemperãtes, semel tantummodo corpus Domini quotannis accipere; verùm sæpius iterandam Eucharistiæ communionem existiment. Vtrũ aũt singulis mensibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa oĩbus regula præscribi nõ potest. veruntamẽ illa est sancti * Augustini norma certissima; Sic viue vt quotidie possis sumere. Quare Parochi partes erunt, fideles

Sepius cõmunicandum. S. Augustin. de rect. do. ser. 28. qui desumptus est ex Ambr. lib. 5. de sac. cap. 4. Ad quotidianam communionem præparatio suadetur eiusdemque vtilitas ostẽditur.

les crebrò adhortari, vt, quemadmodum corpori in ſingulos dies alimentum ſubminiſtrare neceſſarium putant: ita etiam quotidie hoc ſacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam non abijciant. neque enim minus ſpirituali cibo animam, quàm naturali corpus, indigere perſpicuum eſt. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ vt antea demonſtratum eſt, ex Euchariſtiæ ſacramentali cõmunione conſequimur. Illa etiam figura erit addenda, cùm ſingulis diebus corporis vires manna reficere oportebat; Itemque ſanctorum Patrũ auctoritates quæ frequentem huius ſacramenti perceptionem magnoperè commendant. neque enim vnius ſancti Patris Auguſtini ea fuit ſentẽtia: Quotidie peccas, quotidie ſume: ſed, ſi quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re ſcripſerũt, ſenſum fuiſſe facilè comperiet. Ac tẽpus quidem olim fuiſſe, cùm fideles quotidie Euchariſtiam acciperent, ex Apoſtolorũ actis intelligemus. omnes enim, qui tunc fidem Chriſtianam profitebantur, vera, & ſyncera charitate ita ardebant; vt cum ſine intermiſſione orationibus, & alijs pietatis officijs vacarent; quotidie ad ſacra Dominici corporis myſteria ſumenda, parati inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem quæ intermitti videbatur, Anacletus, ſanctiſſimus martyr & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, vt miniſtri, qui miſſæ ſacrificio intereſſent, communicaret; quod ab Apoſtolis conſtitutum eſſe affirmaret. diu etiam in Eccleſia ille mos fuit, vt ſacerdos peracto ſacrificio cùm Euchariſtiam ſumpſiſſet, ad populum, qui aderat, conuerſus, his verbis ad ſacram menſam fideles inuitaret; Venite fratres ad communionem. tunc qui parati erant, ſumma

Exod. 16.

D. Aug. ſer. 28. de verbis Domini.

Act. 2.

S. Anac. epiſt. 2. & citat. de conſ. diſt. 1. c. Epiſc. & diſt. 2. c. pertracta. vide Dionyſ. Areo. de Eccleſ. Hierar. cap. 3. par. 2.

cum

cum religione ſacroſancta myſteria ſumebant. Sed cùm deinde charitas, & pietatis ſtudium adeò refrixiſſet, vt rarò admodum ad communionem fideles accederent; ſancitum eſt à Fabiano Pontifice, vt ter quotannis. Natali Domini, & Reſurrectione & Pentecoſte omnes Euchariſtiam ſumerent. id quod poſtea à multis Conciliis, præſertim verò ab Agathenſi primo confirmatum eſt. Ad extremum, cùm eò res adducta eſſet, vt non modò ſancta illa, & ſalutaris perceptio non ſeruaretur, ſed in plures etiam annos ſacræ Euchariſtię communio differretur, decretum eſt in Lateranenſi Concilio, vt ſemel ad minus ſingulis annis in Paſcha fideles omnes ſacrum Domini corpus acciperent; qui verò id facere neglexiſſent, Eccleſiæ aditu prohiberentur.

S. Fa. epiſt. 3. ad Hil. Epiſc. & haben. de conſ. diſt. 2. c. Et ſi.

Præcipitur vt fideles ter in anno communicent.

Concil. Agat. cap. 38.

Concil. late. cap. 21. & citat. Extra de pœn. & remiſ. cap. Omnis.

Præcipitur vt fideles ſemel vt minimum communicẽt

An pueris nondum ratione vtentibus Euchariſtiam adminiſtrare conuenit? 17

QVAMVIS hæc lex Dei, & Eccleſiæ auctoritate ſancita, ad omnes fideles pertineat; docendum eſt eos tamen excipi, qui nondum rationis vſum propter ętatis imbecillitatẽ habent. Si enim neque ſacram Euchariſtiã à communi & profano pane ſciunt diſcernere, neque ad eam accipiendã pietatem animi, & religionem afferre poſſunt. Atque id etiã à Chriſti Domini inſtitutione alieniſſimum videtur; inquit enim: Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non eſſe, qui accipiant, & comedant, ſatis conſtat. Vetus quidem illa fuit in quibuſdam locis conſuetudo, vt infantibus etiam ſacram Euchariſtiam præberẽt: ſed tamẽ tum ob eas cauſas; quę antea dictæ ſunt: tum ob alias Chriſtianæ pietati maximè conſenta-

Infantibus Euchariſtia non eſt adminiſtrãda.

Seſ. 21. de cõmunione ſub vtraque ſpecie cap. 4. & can. 4.

Matth. 26.

Vide Cyp. ſer. 5. de lapſis poſt medium

ſentaneas, iamdiu eiuſdem Eccleſiæ auctoritate id fieri deſijt.

48 *Qua igitur ætate pueris ſacra myſteria danda ſunt?*

Hoc nemo melius conſtituere poterit, quàm Pater, & ſacerdos cui illi confitentur peccata. ad illos pertinet explorare, & à pueris percunctari an huius admirabilis ſacramẽti cognitionem aliquam acceperint, & guſtum habeant.

49 *Licétne inſanos aliquando ad communionem admittere?*

A mentibus qui tunc à pietatis ſenſu alieni ſunt, ſacramẽta dare minimè oportet: quamuis, ſi, antequam in inſaniam inciderint, piam & religioſam animi voluntatem præſe tulerunt, licebit eis in fine vitæ ex Concilij Carthaginenſis decreto, Euchariſtiã adminiſtrare; modo vomitionis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum ſit.

Cõcil. Carth. 4. cap. 76.

50 *Num Laicis ſub vtraque ſpecie communicandum eſt?*

Laicis niſi accedat Eccleſiæ auctoritas ſub altera tantum ſpecie cõmunicãdũ eſt. Videatur hic quæſt. 20. de ſacramento ordinis vbi agitur de miniſterio Diacon. Trid. Synodus ſeſ. 21. de cõmu. ſub vtraque ſpecie cap. 1. 2. 3. can. 1. 2. 3.

QVOD ad cõmunicandi ritum pertinet, doceãt Parochi ſanctæ Eccleſiæ lege interdictum eſſe, ne quis ſine ipſius Eccleſiæ auctoritate, præter ſacerdotes, corpus Domini in ſacrificio conficientes, ſub vtraque ſpecie ſacram Euchariſtiam ſumat. Nam, vt à Tridentina Synodo explicatum eſt quamuis Chriſtus Dominus in vltima cœna altiſſimum hoc ſacramentum in panis & vini ſpeciebus inſtituerit, & Apoſtolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Saluatore conſtitutam eſſe, vt omnibus fidelibus ſacra myſteria ſub vtraq; ſpecie adminiſtranda ſint. Etenim idem Dominus noſter, cùm de hoc ſacramento loqueretur, alterius tantum ſpecei ſæpius meminit, vt cùm inquit: Si quis manducauerit

Ioan 6.

uerit ex hoc pane, viuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: &, qui manducat hunc panem viuet in æternum. Multis verò, & ijs quidem grauiſſimis rationibus adductam eſſe Eccleſiam patet, vt hanc potiſſimum ſub altera ſpecie communicandi cõſuetudinem non ſolum approbaret, ſed etiam decreti auctoritate firmaret. Primùm enim maximè cauendum erat, ne ſanguis Domini in terrã funderetur: quod quidem facilè vitari poſſe non videbatur, ſi in magna populi multitudine eum miniſtrare oportuiſſet. Præterea, cùm ſacra Euchariſtia ægrotis præſtò eſſe debeat; magnopere timendum erat, ne, ſi diutius vini ſpecies aſſeruaretur, coaceſceret: Permulti præterea ſunt, qui vini ſaporem, ac ne odorem quidem perferre vllo modo poſſint. Quare ne, quod ſpiritualis ſalutis cauſa dandũ eſt, corporis valetudini noceret, prudentiſſimè ſancitum eſt ab Eccleſia, vt panis tantummodo ſpeciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus prouincijs ſumma vini penuria laboratur: neq; id aliunde, ſine maximis impenſis, ac nõ niſi logiſſimis, ac difficillimis itineribus conuehi poteſt. Deinde, quod maximè omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæreſis qui negabant ſub vtraque ſpecie totum Chriſtum eſſe, ſed corpus tantùm exangue ſub panis, ſanguinem autem ſub vini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei Catholicæ veritas magis ante omnium oculos poneretur, ſapientiſſimo concilio alterius ſpecei, hoc eſt, panis communio inducta eſt. Sunt & aliæ rationes ab ijs collectæ, qui de hoc argumento diſſerunt; quæ, ſi opus eſſe videbitur, à Parochis offerri poterũt. Iam de miniſtro quamuis id à nemine ferè ignorari poſſit agendum eſt

Cur Eccleſia alterius ſpeciei vſum Laicis tantũ permiſerit.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

ne quid prætermissum sit, quod ad huius sacramenti doctrinam pertinere videatur.

51 *Quis est proprius huius sacramenti minister?*

Minister Eucharistiæ solus sacerdos.

SOLIS sacerdotibus potestas data est, vt sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuant: eum autem morem in Ecclesia semper seruatum esse, vt fidelis populus à sacerdotibus sacramenta acciperet, sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, Sancta Tridentina Synodus explicauit: ostenditque hanc consuetudinem tamquam ab Apostolica traditione profectam, religiosè retinendam esse; cùm præsertim huius rei nobis illustre exemplum Christus Dominus reliquerit, qui & sanctissimum suum corpus consecrauit, & Apostolis suis manibus porrexit. Verùm, vt quacunque ratione tanti sacramenti dignitati consuleretur, non modò eius administrandi potestas solis sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, lintea, & alia instrumenta, quæ ad illius confectionem necessaria sunt, tractare auderet, modò grauis aliqua necessitas non incideret.

Trid. Syn. sess. 23. cap. 10.

Matth. 26. Marc. 14.

Laicis non licet res sacras ad cõsecrationem Eucharistiæ necessarias attingere.

Sixtus 1. Epist. 2. & citat. de consec. dist. 1. c. In sancta.

52 *Potéstne Eucharistia per improbos sacerdotes vel consecrari, vel administrari?*

EX iam dictis tum sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quãta religione, & sanctitate præditos esse oporter, qui ad Eucharistiam vel consecrandã vel administrandã vel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de cæteris sacramentis dictum est, ea non minus ab improbis administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinẽt, ritè seruentur: idem valet in Eucharistiæ sacramento. neque enim hæc omnia ministro-

niſtrorum merito niti, ſed Chriſti Domini virtute, & poteſtate geri credendum eſt. Hæc ſunt quæ de Euchariſtia vt ſacramentum eſt, explicanda erunt: Nunc, quod reſtat dicendum, vt ſacrificiũ eſt, oportet explanare; vt intelligant Parochi, quæ potiſſimum de hoc myſterio, quemadmodum ſancta Synodus decreuit, Dominicis & feſtis diebus fideli populo tradere debeant.

De Euchariſtia vt eſt ſacrificium ſeſ. 22. Concil. Trid. in principio.

Nunquid Euchariſtia etiam eſt peculiare noui teſtamenti ſacrificium? 53

Hoc ſacramentum nõ ſolum theſaurus eſt cęleſtium diuitiarum; quo ſi bene vtamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: ſed in eó quædam præcipua ratio ineſt qua ei pro immẽſis in nos collatis beneficijs, aliquam gratiam referre poſſimus. At verò hæc victima ſi ritè, & legitimè immoletur, quàm grata, & accepta Deo ſit, ex hoc intelligitur. Si enim veteris legis ſacrificia, de quibus ſcriptum eſt, Sacrificium & oblationem noluiſti: & iterũ; Si voluiſſes ſacrificium dediſſem: vtique holocauſtis nõ delectaberis: ita placuerũt Domino, vt ſcriptura Deum odoratum eſſe odorem ſuauitatis, id eſt, grata ei & accepta fuiſſe, teſtetur: quid nobis ſperandum de eo ſacrificio in quo ille ipſe immolatur, atq; offertur, de quo cæleſtis vox bis audita eſt; Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene cõplacui? Hoc igitur, myſterium Parochi diligenter exponent, vt cùm fideles ad rem diuinam conuenerint, attentè & religioſè ſacra illa, in quibus interſunt, meditari diſcant.

Sacramenti & ſacrificij discrimen inuitatur.

Euchariſtię ſacrificiũ quàm ſit Deo gratũ.

Pſal. 39. Pſal. 50.

Gen. 8.

Matth. 3.

Quæ igitur ſunt cauſæ ob quas Euchariſtia à Chriſto Domino inſtituta eſt? 54

Euchariſtiam à Chriſto eſſe inſtitutã cum vt ſit ſacramẽtũ, tum vt ſit ſacrificium.

DVABVS de cauſis illud factum eſt, Altera eſt vt cæleſte animæ noſtræ alimentum eſſet,

Sef.22.Cõcil. Triden. d' sacrificio missæ cap. 1.

quo vitam spiritualem tueri, & conseruare possemus: Altera, vt Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, & cælestis Pater sceleribus nostris sæpe grauiter offensus ab ira, ad misericordiam, à iustæ animaduersionis seueritate, ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & similitudinem in agno Paschali licet animaduertere, qui vt sacrificium & sacramẽtum filijs Israël offerri, & comedi consueuerat. Nec verò, cùm Saluator noster Deo Patri seipsum in ara crucis ablaturus esset, vllam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quàm cùm nobis visibile sacrificium reliquit, quo cruentum illud, semel in cruce paulò post immolãdum, instauraretur, eiusque memoria vsque in finem sæculi quotidie summa cum vtilitate ab Ecclesia, per vniuersum orbem diffusa, coleretur.

Similitudo agni Paschalis.

55 *Quomodo sacramentum à sacrificio secernitur.*

Diffusus sacramẽti & sacrificij discrimen exponitur.

DIFFERVNT plurimum inter se hæ duæ rationes. Sacramentum enim consecratione perficitur: omnis verò sacrificij vis in eo est, vt offeratur. Quare sacra Eucharistia dum in pixide continetur, vel ad ægrotum defertur, sacramenti, non sacrificij rationem habet: Deinde etiam, vt sacramentum est, ijs qui diuinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illius vtilitates quæ superius commemoratæ sunt: vt autem sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam vt Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt quo nobiscum communicant Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt.

Quo

Quo tempore istud noui testamenti sacrificium est institutum? 56

De huius sacrificij institutione nullum ambigendi locum sancta Tridẽtina Synodus reliquit: declarauit enim in extrema cæna à Christo Domino institutum esse, simulque anathemate eos damnauit qui asserant verum, & proprium sacrificium Deo non offerri, aut offerre: nihil aliud esse, quàm Christum ad mãducandum dari. Nec verò illud prætermisit, quin diligenter explicaret vni Deo sacrificium fieri.

Sacrificij noui testamenti quando sit institutum. Trid. Syn. sess. 22. de sacrificio missæ c. 1. & can. 1.

Fásne est sanctis aut vlli creaturæ sacrificium offerre? 57

Etsi Ecclesia interdum Missas in memoriã, & honorem sanctorum celebrare consueuit; non tamen illis sacrificium, sed vni Deo, qui sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos vnquam dicere solet; Offero tibi sacrificium Petre, Paule: sed, dum vni soli Deo immolat, gratias illi agit, pro beatissimorum martyrum insigni victoria; eorumque patrociniũ ita implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris.

Soli Deo sacrificium in missa offerri. Sess. 22. Cõcil. Tridẽ. cap. 3. & can. 5.

Vnde doctrina illa sacrificij, & sacerdotij nouæ legis hauritur? 58

Quæ de huius sacrificij veritate à Catholica Ecclesia tradita sunt, Ex Domini verbis accipit: cùm extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria apostolis commendãs, Hoc facite, inquit, in meã commemorationem. eos enim quemadmodum à Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, præcepitque, vt ipsi, & qui eis in sacerdotali munere succesturi essent, corpus eius immolarent, & offerrent. Atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cùm ait:

Ecclesiæ Catholicæ de sacrificio doctrina, scripturis confirmatur. Luc. 26. 1. Cor. 11. Apostoli quãdo sacerdotes sint instituti. Sess. 22. Cõcil. Trid. de sacrificio missæ ca. & can. 2. 1. Cor. 10.

Non poteſtis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum menſa, altare, in quo eis immolabatur, intelligendum eſt, ita etiam (vt, quod Apoſtolus proponit, probabili argumentatione concludatur) menſa Domini, nihil aliud, niſi altare in quo ſacrificium Dño fiebat, ſignificare poteſt,

59 *Quibus potiſſimum figuris, & prophetijs iſtud ſacrificium olim fuit ſignificatum?*

Eucharistiæ ſacrificium figuris & prophetijs veteris teſtamenti prædictum. Malach. 1.

SI ex veteri teſtamẽto huius ſacrificij figuras, & oracula requiramus: Primùm quidem de eo Malachias apertiſſimè vaticinatus eſt, his verbis: Ab ortu ſolis vſq; ad occaſum, magnũ eſt nomen meum in gentibus & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomẽ meũ in gentibus, dicit Dñs exercituum. Præterea hæc hoſtia tam antè, quàm poſt latam legem, varijs ſacrificiorum generibus prænuntiata eſt. Etenim bona omnia quæ in ijs ſacrificijs ſignificabantur, hæc vna victima tanquã omniũ perfectio, & abſolutio, complexa eſt. Veruntamen nulla in re eius imaginẽ magis expreſſam licet videre, quàm in Melchiſedec ſacrificio. ipſe enim Saluator ſacerdotem ſecũdum ordinem Melchiſedec ſe in æternũ cõſtitutũ declarans; corpus, & ſanguinem ſuum in extrema cœna ſub ſpeciebus panis, & vini Deo Patri obtulit.

60 *An idem ſacrificium quod in cruce fuit oblatum in miſſa peragatur?*

Vnũ eſt Chriſti ſacrificium & Eccleſiæ. Conferatur hic locus cum quæſt. 13. quarti artic. ſymboli.

VNVM & idem ſacrificiũ eſſe fatemur, & haberi debet, quod in miſſa peragitur: & quod in cruce oblatum eſt: quemadmodum vna eſt & eadem hoſtia Chriſtus, videlicet Dominus noſter, qui ſeipſum in ara crucis ſemel tantũmodo cruẽ-

tum

tum immolauit. Neque enim cruenta, & incruẽta hostia, duę sunt hostię, sed vna tantùm: cuius sacrificium postquam Dominus ita præcepit: Hoc facite in meam cõmemorationem in Euchatistia quotidie instauratur.

Sess. 22. de sacrificio Missæ. caput. 2.

Cruenta & incruenta hostia vnam tantum hostiam efficiunt.

Est né etiam vnus vtrinque sacerdos? 61

PRORSVM vnus & idem sacerdos est Christus Dñs. nam ministri qui sacrificium faciũt non suam, sed Christi personam susciptunt, cùm eius corpus, & sanguinem cõficiunt. id quod & ipsius consecrationis verbis ostẽditur. neq; enim sacerdos inquit: Hoc est corpus Christi; sed, Hoc est corpus meum. personã videlicet Christi Dñi gerens, panis & vini substãtiam, in veram eius corporis & sanguinis substantiam conuertit.

Verum missa vt laudis, ita etiam propitiationis sit sacrificiũ? 62

QVAE præcedunt si diligẽter expẽdantur, sine vlla dubitatione præterea illud intelligetur, id quod etiã sancta Synodus explicauit, sacrosanctũ missæ sacrificium esse non solùm laudis, & gratiarum actionis, aut nudã cõmemorationem sacrificij quod in cruce factũ est: sed verè etiã propitiatorium sacrificiũ, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare si puro corde, accensa fide, & intimo scelerum nostrorum dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus, & offeramus; dubitandum non est quin misericordiam à Dño consequuturi simus, & gratiam in auxilio oportuno. huius enim victimę odore ita delectatur Dominus, vt gratiæ, & pœnitentiæ donum nobis impertiens, peccata condonet. Quãobrem & solemnis est illa Ecclesiæ precatio; Quoties, huius hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur: nimirum vberrimi

Missam esse nõ solum laudis, sed propitiationis sacrificium.

Sess. 22. Cõcil. Triden. de sacrificio missæ c. 2. & can. 3.

Fructus sacrificij missæ.

Ad Hebr. 4.

Prodest viuis.

Secret. Dñica 9. post Pent.

Trid. Syn. sess. 22. cap. 26.

illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium ad nos manant.

63 *Pertingit etiam sacrificij missæ fructus ad defunctos?*

Prodest defunctis. EA est vis huius sacrificij vt nō solum immolanti, & sumenti prosit, sed omnibus etiā fidelibus siue illi nobiscū in terris viuant, siue iam in Domino mortui, nondū planè expiati sint. Neq; enim minus ex Apostolorum certissima traditione pro his vtiliter affertur, quàm pro viuorū peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus & angustijs.

64 *Nunquid vlla missa, ex communi vsu Ecclesiæ celebrata, dicenda est priuata?*

Nulla missa priuata dicēda est. Sess. 22. Cōcil. Trid de sacri. missæ, cap. 6. & can. 8. EX doctrina iam tradita facilè perspicitur omnes missas communes censendas esse, vt quæ ad communem omnium fidelium vtilitatem, & salutem pertinent.

65 *Quónam huius sacrificij cæremoniæ pertinent?*

Ritus missæ quò pertineant. Sess. 22. Cōcil. Trid. cap. 5. & can. 7. HABET hoc sacrificium multos, eosq; maximè insignes, ac solēnes ritus, quorum nullus superuacaneus; aut inanis existimādus est; verùm omnes eò spectant, vt, & tanti sacrificij maiestas magis eluceat, & salutaribus mysterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo sacrificio occultæ sunt, contēplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est vt plura dicamus; tum quia hoc argumentum longiorem explicationem postulare videtur, quàm propositæ institutioni cōueniat; tum quia innumerabiles penè libellos & commentarios qui de hac re à pijs, & doctissimis viris conscripti sunt, sacerdotes in promptu habebunt: Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum quæ ad Eucharistiam, tum quia sacramentum, tum quia sacrificium sit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino exposuisse.

DE

DE POENITENTIAE SACRAMENTO, CAPVT V.

Cur accuratè ac frequenter, doctrina pœnitentiæ Christianis auribus est inserenda? 1

QVEMADMODVM humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamque in seipso quisque facilè experitur: ita, quantã habeat necessitatem pœnitẽtiæ sacramentum, ignorare nemo potest. Quòd si diligentiam quæ à Parochis in vnoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine & pondere metiri oportet: omnino fatebimur eos numquã in loci huius explicatione adeo diligentes futuros esse, vt satis videri possit qnin etiam de hoc sacramento, quàm de baptismo eò accuratius agendum est, quòd baptismus semel tantum administratur, nec iterari potest: pœnitentiæ verò, toties locus datur, eiusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post baptismum peccare contingat. ita enim à Tridentina Synodo dictum est, sacramentum pœnitentiæ non secus lapsis post baptismum, ac baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur, pœnitentiam esse secundã tabulam. Vt enim confracta naui, vnum vitæ seruandæ perfugium reliquum est, si fortè tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem, non ad Pastores solum; sed ad reliquos etiam fideles excitandos, dicta sint; ne fortè in eis rei maximè ne-

Accuratius de pœnitentia quàm de baptismo docendum est.

Tridentina Syn. sess. 6. de iustific. ca. 14. & sess. 14. de pœnit. cap. 2.

S. Hier. in 7. cap. Isa. super illud: Ruit & Hierusalẽ, etc. Quomodo pœnitentia sit secunda tabula.

ceſſatiæ incuria reprehendantur. Primùm enim cõmunis fragilitatis memores omni ſtudio optare debent, vt diuina ope adiuti, ſine caſu, aut prolapſione aliqua in via Dñi progredi poſſint. Quòd ſi nonnunquam offenderint, tum verò ſummam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam bonus paſtor ouium ſuarum vulnera obligare, eiſque mederi ſolet, hoc ſaluberrimum pœnitentiæ medicamentum nunquam in aliud tempus differendum eſſe cogitabunt.

2 *Quàm varia eſt verbi pœnitentiæ ſignificatio?*

VT rem ipſam aggrediamur, prius explicanda eſt varia huius nominis poteſtas, & notio: ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pœnitentiam pro ſatisfactione accipiunt. Alij, à Catholicæ fidei doctrina longiſſimè remoti cùm arbitrentur pœnitẽtiam nullam præteriti temporis rationem habere, nihil aliud quàm nouam vitam eſſe definiunt. Docendum eſt igitur multiplicem eſſe huius nominis ſignificationem. Primùm enim, pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid diſplicet, quòd ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonúmne, an malum fuerit. Sic omnes pœnitet, quorum triſtitia ſecundum ſæculum eſt, non ſecundum Deum, cuiuſmodi pœnitentia non ſalutem affert, ſed mortem. Altera eſt pœnitentia, cùm quis ex ſcelere admiſſo, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, ſed ſui ipſius cauſa concipit. Tertia eſt, cùm non ſolum admiſſi ſceleris cauſa intimo animi ſenſu dolemus, vel eius doloris externum etiam aliquod ſignum damus, verùm vnius Dei cauſa in eo mœrore ſumus. Ac ſingulis quidem pœnitentiæ generibus, quæ commemorata ſunt, pœnitentiæ vox propriè conue-

Verbi pœnitẽtiæ multiplex ſignificatio.

Prima.

2. Cor. 7.

Secunda.

Tertia.

conuenit. Nam cùm in ſacris literis Deum pœnitere legimus, id per tranſlationem dici perſpicuum eſt. eo enim loquẽdi genere, quod ad hominum mores accommodatum eſt, ſacræ literæ vtuntur, cùm Deum mutare aliquid conſtituiſſe declarant: quod non aliter facere videatur, quàm homines, quos ſi alicuius rei pœniteat, eam cõmutare omni ſtudio laborant. Sic ergo ſcriptum eſt, pœnituiſſe eum, quod hominem feciſſet. & alio loco: quod Saul Regem conſtituiſſet.

Gen. 6. 1. Reg. 15. Pſal. 105. Hier. 26.

Deum impropriè alicuius rei pœnitet.

Gen. 6.

Quod eſt inter pœnitentiæ ſignificationes diſcrimen? 3

PRIMA acceptio in vitio ponenda eſt. Altera eſt quędam commoti, & perturbati animi affectio: tertia, tum ad virtutem pertinere, tum ſacramentum eſſe dicimus · quæ ſignificatio huius loci propria eſt. ac primum quidẽ de ipſa, vt virtutis parte agendum eſt; non ſolùm, quia fidelis populus ad omne virtutis genus à Paſtoribus inſtitui debet, ſed etiam, quia huius virtutis actiones tanquam materiam prębent, in qua pœnitẽtiæ ſacramentum verſatur; ac niſi prius quæ ſit pœnitentiæ virtus intelligitur, ſacramenti etiam vim ignorari neceſſe eſt.

Actiones pœnitentiæ obtinẽt locum materiæ in hoc Sei. 14. Cõcil. quartò ſacramento. Trid. de pœn. c. 3. & can. 4.

Quid eſt interior pœnitentia? 4

IN primis monendi, hortandiq́ue ſunt fideles, vt omni contentione, & ſtudio in intima animi pœnitentia, quam virtutẽ dicimus, elaborent; ſine qua, ea quæ extrinſecus adhibetur, parum admodũ profutura eſt. intima autẽ pœnitentia eſt illa, cùm ad Deum nos ex animo conuertimus, & cõmiſſa à nobis ſcelera deteſtamur, & odio habemus, ſimulq́ue illud nobis certũ, & deliberatũ eſt malam vitæ conſuetudinem, corruptosq́; mores emendare, non ſine ſpe venię à Dei miſericordia conſequendæ. Hanc verò dolor, & triſtitia, quæ pertur-

Duplex eſt pœnitentia interior & exterior.

Quid interior pœnitentia.

perturbatio, & affectio eſt, & paſſio à multis vocatur, conſequitur veluti comes peccatorum, deteſtationi adiuncta. quamobrem apud plures ex ſanctis Patribus pœnitentiæ definitio huiuſmodi animi cruciatu declaratur.

5 *Eſtne fides pœnitentiæ pars?*

Fides non eſt pars pœnitẽtiæ. Seſ. 14. Cõcil. Trid. de pœnitentia ca. 3. & can. 4.

IN eo certè quem pœnitet fides pœnitentiam antecedat, neceſſe eſt. neque enim poteſt quiſquam ſe ad Deum conuertere, qui fide careat: ex quo fit, vt nullo modo pœnitentiæ pars rectè dici poſſit.

6 *Num intima animi pœnitentia virtus eſt cenſenda?*

Veram animi pœnitentiam eſſe virtutem. Lex Dei imperat duntaxat actiones virtuti coniunctas. Dolor triplici ratione virtus cenſeri poteſt. Prima ratio eſt ſi non peccetur defectu. Prouerb. 2.

QVOD intima hæc pœnitentia, vt antea diximus, ad virtutẽ pertineat, apertè oſtendunt multa, quæ de pœnitentia tradita ſunt, præcepta. Lex enim de ijs tantùm actionibus, quæ ſuſcipiuntur cum virtute, præcipit. Negare præterea nemo poteſt quin dolere quando, quomodo, & quatenus oportet, virtutis ſit. Hoc autẽ vt rectè fiat pœnitentiæ virtus præſtat. Interdum enim euenit, vt ex admiſſis ſceleribus minorem, quàm par eſt dolorẽ homines capiant. quin etiam vt à Salomone ſcriptum eſt, nonnulli ſunt qui cùm malefecerint, lętantur. rurſus verò, alij ita ſe merori animi, & ægritudini dedunt, vt de ſalute etiã prorſus deſperent: qualis fortaſſe Caim videri poteſt, qui ait: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniã merear. & qualis certè Iudas fuit qui pœnitentia ductus, ſuſpendio vitam, & animam amiſit. Vt igitur modum in dolore tenere poſſimus, pœnitentiæ virtute adiuuamur. Sed idem etiam ex ijs rebus colligi poteſt; quas ſibi tanquam finem proponit is, quem verè peccati pœnitet. Primum autem hoc ei propoſitum eſt, vt peccatum oboleat, omnem-

Secunda ratio, ſi nõ peccetur exceſſu. Gen. 4. Matth. 27.

Tertia ratio ſi bono fine ſit ſuſcept' quod ſit tripliciter. Primò.

omnemque animæ culpam, & maculam abstergat. Alterum est, vt pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiam referri perspicuum est. Nã etsi inter Deum & homines propria iustitiæ ratio intercedere nõ potest. cùm tam longo interuallo inter se distent: aliquam tamen esse iustitiam constat, cuiusmodi est inter Patrem, & filios, inter Dominum & seruos. Tertium est, vt homo in Dei gratiã redeat, in cuius offensionem, & odium propter peccati fæditatem incurrit. Hæc verò omnia satis declarant, pœnitentiam ad virtutem spectare. Secundũ. Tertiũ.

Quibus veluti gradibus ad diuinam illam pœnitentiæ virtutem, ascenditur? 7

PRIMVM Dei misericordia nos præuenit, cordaque nostra ad se conuertit. quod cùm præcaretur Propheta: Conuerte, inquit, nos Dñe ad te, & conuertemur. Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim oportet accedentem ad Deũ, vt Apostolus testatur, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Præterea motus timoris consequitur, & suppliciorum acerbitate proposita, animus à peccatis reuocatur. Atque huc videntur spectare illa Esaiæ verba: Sicut quæ concipit, cùm appropinquauerit ad partum dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus. Huc deinde accedit spes impetrandæ à Deo misericordiæ, qua erecti vitam, & mores emendare constituimus. Postremò charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filijs dignus oritur; atque ita vnum illud veriti, ne qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi consuetudinẽ omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimã pœnitẽtiæ virtu- Primus gradus. Quinque gradibus homo ad verã pœnitẽtiam ascendit. Secũdus gradus. Hier. cap. 5. Ad Hebr. 11. Tertius gradus. Esa. 26. Quartus gradus. Quintus gradus.

virtutem peruenitur, quæ prorsus diuina, & cælestis virtus existimanda est.

8 *Quis est præcipuus eius pœnitentiæ fructus?*

Fructus pœnitentiæ præcipuus est vita æterna.

QVAM excellens, & admirandum etiam sit istud munus, ex eo liceat colligere, quòd illi regnũ cælorum sacræ literæ pollicentur. Nam apud sanctum Matthæum scriptum est: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorũ. & apud Ezechielem: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciũ, & iustitiam, vita viuet. tum alio loco. Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Quod quidem de æterna, & beata vita intelligendum esse, planè constat.

Matth. 4.

Ezech. 18.

Ezech. 33.

9 *Quid de externa pœnitentia sentiendum est, quaque de causa Christus eam in numerum sacramentorum referri voluit?*

Quid exterior pœnitentia, & quòd sacramenti ratio in illa consistat.

DE externa pœnitentia docendum est, eã esse in qua sacramenti ratio consistit, habereq; externas quasdã res sensibus subiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus videtur, quare factum sit vt Christus Dominus pœnitentiã in numerum sacramentorum referri voluerit. Huius autem rei illa omnino causa fuit, vt nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cùm ait: Si impius egerit pœnitentiam & minus dubitare liceret. vehementer enim pendere animo de intima pœnitentia opus esset, cùm de suo cuique iudicio in ijs, quæ agit, meritò timendum sit. Vt igitur Dominus huic nostræ sollicitudini subueniret, pœnitentæ sacramentum instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remis-

Prima ratio est vt fides nostra de remissione peccatorum eorũ iudicio quorũ est discernere inter lepram & lepram magis confirmaretur & conscientiæ nostræ pacatiores redderentur.

remissa esse cõfideremus, conscientiæque nostræ ob fidem, quæ sacramentorum virtuti meritò habenda est, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est vox sacerdotis peccata nobis legitimè condonantis, quàm Christi Domini, qui ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Deinde verò cùm nemo salutem nisi per Christum, eiusque passionis beneficio, consequi possit, consentaneum nobisque vtilissimum fuit, eiusmodi sacramentum institui, cuius vi, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismum admissa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi vni Saluatori nostro, acceptum referre profiteremur.

Matth. 9.

Secunda ratio est vt hominibus in prõptu esset infallibile instrumẽtũ quo peccata post baptismũ contracta in sanguine Christi eluerẽtur.

Quo igitur pacto pœnitentia verum est nouæ legis sacramentum? 10

QVOD pœnitentia sacramentum sit Pastores ita facilè ostendent. vt enim baptismus sacramentũ est, quia peccata omnia, ac pręsertim quod origine contractũ fuit, delet: eadem ratione pœnitentia quæ peccata omnia post baptismum voluntate, vel actione suscepta tollit, verè & propriè sacramentum dicẽdum est. Deinde quod caput est; cum illa quæ extrinsecus à pænitente, tum à sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget pœnitentiam vera, & propria sacramenti ratione præditam esse? siquidem sacramẽtum sacræ rei signũ est: peccator autem quem pœnitet rerum, & verborum notis planè exprimit se animum à peccati turpitudine abduxisse; itemque ex ijs, quæ à sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam, Dei peccata ipsa remittentis, facilè cognoscimus. Quamquam hoc apertè indicant illa Saluatoris verba: Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque solue-

Ses. 14. Cõcil. Trid. de pœn. c. 1. & can. 1.

Dilucidè exponitur quomodo pœnitẽtia sit sacræ rei signum.

Actio sacerdotis absoluẽtis nititur auctoritate verbi Dei.

ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Abſolutio enim, ſacerdotis verbis enuntiata, remiſſionem illam peccatorum ſignat, quam in anima efficit.

11 *Potéſtne pœnitentiæ ſacramentum iterari?*

Sef. 14. Cõcil. Trid. de pœn. cap. 2.

NON ſolùm fideles docẽdi ſunt pœnitentiam in numero ſacramentorum habendam eſſe, ſed eorum etiam quæ iterari poſſunt. Quærenti enim Petro num ſepties venia peccati danda eſſet, Dominus reſpondit: Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties. Quare ſi cum eiuſmodi hominibus agendum ſit, qui ſummæ Dei bonitati, & clementię diffidere videantur; confirmandus erit illorum animus, atque ad ſpem diuinæ gratiæ erigendus. Quòd quidem facilè cõſequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in ſacris literis permulti occurrent; tum verò ijs rationibus, & argumentis, quæ ex ſanctorum Chryſoſtomi libro de lapſis, Ambroſij libris de pœnitentia, petere licebit.

Matth. 18.

Quomodo deſperantes cõſolandi ſint.

S. Chry. to. 5. lib. de lapſi repar.

D. Amb. con. Nouatianos.

12 *An materia hic eodem modo ſit conſideranda quo in alijs ſacramentis?*

De materia ſacramenti pœnitẽtiæ, quod que hic ſit alia eius conſideratio quàm in alijs ſacramẽtis.

QVONIAM nihil fideli populo notius eſſe debet quàm huius ſacramenti materia; docẽdum eſt, in eo maximè hoc ſacramentum ab alijs differre, quòd aliorum ſacramentorum materia, eſt res aliqua naturalis, vel arte effecta; ſacramenti verò pœnitentiæ, quaſi materia ſunt actus pœnitentis, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio, vt à Tridentina Synodo declaratum eſt: qui quatenus in pœnitente, ad integritatem ſacramenti & plenam, ac perfectam peccatorum remiſſionem, ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Neque verò hi

Tres actus pœnitẽtię qui ſunt loco materię quo modo eiuſdẽ ſacramenti partes eſſe dicantur.

Trid. Synod. ſeſ. 14. de pœnitentia, c. 3. & can. 4.

actus

actus quasi materia à sancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem nō habeant, sed quia eius generis materia nō sint, quæ extrinsecus adhibeatur, vt aqua in baptismo, & Chrisma in cōfirmatione. Quod autē ab alijs dictum est, peccata ipsa huius sacramenti materiā esse; nihil planè aduersum dici videbitur, si diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam, ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur, ita peccata, quæ pœnitentia delentur, rectè huius sacramenti materia vocari possunt.

Peccata ipsa quomodo sacramenti materia dici possint.

Quæ est sacramenti pœnitentiæ forma? 13

FORMÆ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendā summa cum religione huius sacramenti gratiam. Est autem forma, Ego te absoluo: quam non solum ex illis verbis licet colligere; Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis: sed ex eadem Christi Domini doctrina ab apostolis traditam, accepimus. Ac quoniam sacramenta id significant, quod efficiunt; illa, Ego te absoluo: ostendunt peccatorum remissionem huius sacramenti administratione effici; planum est, hanc esse pœnitentiæ perfectam formā. sunt enim peccata tanquā vincula quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus pœnitentiæ sacramento laxantur. quod quidem nō minus verè de illo etiā homine sacerdos prænuntiat, qui prius ardentissimæ contritionis vi, accedente tamen cōfessionis voto, peccatorū veniam à Deo consequutus sit.

De forma sacramenti Pœnitentiæ sess. 14. Con. Tri. de pœn. ca. 3.

Matth. 28.

Effectus proprius sacramēti pœnitentię.

Vi solius contritionis accedente tamē cōfessionis voto interdum peccata remittu.

Quo fructu ad formam sacramenti preces aliæ adijciuntur? 14

ILLÆ quidem ad formam non sunt necessariæ sed vt ea remoueantur, quæ sacramenti vim, &

Quo fructu ad formā sacramenti precesaliæ addā tur.

& efficientiam, illius culpa, cui administratur, impedire possent.

15 *Quantum differt potestas sacerdotum Christi in diiudicanda lepra, à potestate sacerdotum veteris legis?*

Quantæ Deo agendæ sunt gratiæ propter institutũ in Ecclesia pœnitentiæ sacramentum. Lenit. 13.24.

MERITO peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuerit. Neque enim vt olim in veteri lege, sacerdotes testimonio suo aliquem à lepra liberatum esse, duntaxat renuntiabant: ita nunc in Ecclesia ea tantùm potestas sacerdotibus facta est, vt aliquem peccatis esse absolutum declarent: sed verè tanquam Dei ministri absoluũt; id quod Deus ipse gratiæ & iustitiæ auctor, ac parens efficit.

Deus est qui ministerio sacerdotis absoluit.

16 *Quo habitu quibusue ritibus suam actionem commendare debet?*

De ritibus.

DILIGENTER ritus etiam qui ad hoc sacramentũ adhibentur, fideles obseruabunt. ita enim fiet, vt animo magis hæreant quæ hoc sacramento consequuti sunt, nimirum se tanquam seruos clementissimo Domino, vel filios potius optimo parenti reconciliatos esse: & simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficij gratos, & memores probare. nam quem peccatorum pœnitet, is se humili ac demisso animo ad pedes sacerdotis deijcit: vt, cùm se tam humiliter gerat, facilè possit agnoscere, superbiæ radices euellendas esse, à qua omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint & enata sint. In sacerdote autem qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam & potestatem veneretur. Sacerdos enim quemadmodum in alijs, ita in pœnitentiæ sacra-

Humilitas pœnitentis corã sacerdote declaranda.

ſacramento adminiſtrando Chriſti munus exequitur. Deinde peccata ſua pœnitens ita enumerat, vt ſe maxima, & acerbiſſima animaduerſione dignum eſſe fateatur; ſupplexque delictorum veniam petit. quæ ſane omnia vetutuſtatis ſuæ certiſſima teſtimonia à ſancto Dionyſio habent. D. Dionyſ. Areo. in epiſt. ad Demoph.

Quos præcipuè fructus ex ſacramento pœnitentiæ homines capiunt? 17

NIHIL profectò tam proderit fidelibus, nihilque maiorem illis alacritatem pœnitentiæ ſuſcipiendæ afferet, quàm ſi à Parochis ſæpe explicatum fuerit, quantam ex ea vtilitatem capiamus. verè enim de pœnitentia illud dici poſſe intelligent, eius quidem radices amaras, fructus verò ſuauiſſimos eſſe. Pœnitentiæ itaque omnis in eo vis eſt, vt nos in Dei gratiam reſtituat, cùm eoque ſumma amicitia coniungat. Hanc verò reconciliationem interdum in hominibus pijs, qui hoc ſacramentum ſanctè & religiosè percipiunt, maxima conſcientiæ pax & tranquillitas, cum ſumma ſpiritus iucunditate conſequi ſolet. nullum eſt enim tam graue, & nefarium ſcelus, quod pœnitentiæ ſacramento non quidem ſemel ſed iterum, & ſæpius, non deleatur. Qua de re ita Dominus, per Prophetam, inquit: Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit præcepta mea, & fecerit, iudicium, & iuſtitiam; vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. & ſanctus Ioannes: Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. Et paulò poſt: Si quis peccauerit, inquit, nullum

Primus fructus eſt benevolentiæ diuinæ reconciliatio.

Secundus fructus eſt pax & tranquillitas animi.

Tertius fructus peccata quantumuis grauis remiſſio.

Sef. 14. Cõcil. Trid. de pœn. cap. 3.

Ezech. 18.

Ioan. 1.

1. Ioan. 2.

videlicet peccati genus excipiens, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

18 *Qua ratione quædam peccata dicuntur remitti non posse?*

Tacitæ obiectionis dilutio.

QVOD in scripturis legimus quosdam à Domino misericordiam non esse consequutos, quãuis eam vehemẽter implorauerint; id verò iccirco factum esse intelligimus, quòd eos verè atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cùm huiusmodi sententiæ in sacris literis, vel apud Patres ocurrunt, quibus affirmare videntur aliqua peccata remitti non posse; ita eas interprætari oportet, vt difficilẽ admodum esse veniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod ægrotus ita affectus sit vt salutaris medicinæ vim oderit: sic quoddam est peccati genus quod non remittitur nec cõdonatur, propterea quòd propriũ salutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam à D. Augustino dictum est: Tanta labes est illius peccati cùm post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala cõscientia agnoscere, & annuntiare cogatur.

Peccata quædam non remitti quomodo intelligatur.

D. Aug. lib. 1. de ser. Domini in monte, circa finem.

Peccati in spiritum sanctũ grauitas.

29 *An potest aliquis condonationem peccatorum citra pœnitentiam obtinere?*

ADEÒ propria huius sacramenti vis est, vt peccata deleat; vt sine pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem vllo modo liceat. Scriptum est enim. Nisi pœnitentiam

Própria vis pœnitentiæ est delere peccata.

Luc. 13.

tiam habueritis, omnes ſimul peribitis. quod quidem de grauioribus & mortiferis peccatis dictum à Domino eſt: & ſi quo etiam pœnitentiæ genere indigent leuiora peccata quæ venialia vocantur. ſanct. enim Auguſtinus inquit, cùm quædam ſit pœnitentia quæ quotidie in Eccleſia pro peccatis venialibus agitur illa ſane fruſtra eſſet, ſi peccata venialia abſque pœnitentia dimitti poſſent.

Venialia peccata non requirũt neceſſario pœnitẽtiam ſacramẽtalem. D. Aug. li. 50. hom. ho. 50.

Quot ſunt partes integrales pœnitentiæ? 20

QVONIAM de ijs rebus quæ aliquo modo in actionem cadunt, non ſatis eſt vniuersè loqui; curabunt Paſtores ſigillatim ea tradere ex quibus veræ & ſalutaris pœnitentiæ ratio à fidelibus percipi queat. Eſt autem huius ſacramenti proprium, vt præter formam & materiam, quæ omnibus ſacramentis communia ſunt, partes etiam, vt antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam integramque pœnitentiam conſtituant, contritionem ſcilicet, confeſſionem, & ſatisfactionem de quibus Diuus Chryſoſtomus his verbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre, in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas, vel fructifera ſatisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere eſſe dicuntur quæ ad aliquod totum conſtituendum, neceſſariæ ſunt: quoniam quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris conſtat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiuſmodi partibus, quarum aliqua ſi deſit, meritò imperfectum videatur; perfectum verò ſi nulla deſideretur: eodem etiam modo pœnitentia ex hiſce tribus partibus ita conſtituitur, vt quamuis ad eius naturam attinet contritio & confeſſio, quibus homo iuſtus

Tres pœnitẽtiæ partes integrales quarum ſi aliqua deſit perfecta non eſt pœn. Seſ. 14. Cõcil. Trid. de pœn. cap. 3.

D. Chryſ. ſer. 1. de pœn. quĩ ponitur. poſt homil. 10. de patientia Iob & pœn. to. 50

fit, satis sit: tamen nisi tertia etiam pars, id est, satisfactio accedat aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse est. Quare adeò hæ partes inter se connexæ sunt, vt contritio confitendi, & satisfaciendi consilium, & propositum inclusum habeat; confessionem contritio, & satisfaciendi voluntas, satisfactionem verò duæ reliquæ antecedant.

21 *Vnde nam pœnitentiæ partes sunt natæ?*

HARVM trium partium eam rationem afferre possumus: quòd animo, verbis, & reipsa, peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit vt nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen à nobis violatũ esset, ijsdẽ etiã eius iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur. Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim pœnitentia est veluti quædam delictorum compensatio, ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta, Quare & voluntas compensandi requiritur, in quo maximè contritio versatur; & pœnitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat necesse est: vt pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit; ex quo, tum confessionis, tum satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur.

22 *Quid in hac materia propriè est contritio?*

De cõtritione prima pœnitẽtiæ parte. Cõcil. Tridẽt. sess. 14. de pœn. c. 4. & can. 5. sess. 6. cap. 6. & 14.

QVONIAM harum partium vim, & naturam tradere fidelibus oportet: prius incipiendum est à contritione, eaque diligenter explicanda. neque enim ad vllum temporis punctum,

ctum, cùm ad memoriam præterita peccata redeunt, vel cùm aliquid offendimus, contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Et paulò pòst de contritionis motu subijcitur. Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad ritè susciendum hoc sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligent fideles, contritionis vim in eo tantùm positam non esse, vt quis peccare desinat, aut propositum ei sit, nouum vitæ genus instituere, aut ipsum iam instituat; sed in primis malè actæ vitæ odium, & expiationem susciendam esse. Id verò maximè confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris literis frequenter profusos esse legimus: Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum. Et, Exaudiuit Dominus vocem fletus mei. & rursus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certè & alias huiusmodi voces vehemens quoddam anteactæ vitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

Quid sit Contritio.

Cotrarię opinionis refutatio sumpta ex auctoritate cõcilij & scripturis. Cõcil. Trid. ibidem.

Psal. 6.

Isa. 38.

Corporísne sensu dolor qui ex contritione nascitur æstimari debet? 23

QVOD contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est voluntatis actio. Et sanctus Augusti-

Vera cõtritio non corporis sensu sed dolore animi est metienda.

nus teſtatur, dolorem pœnitentiæ comitem eſſe, non pœnitentiam. Verùm peccati deteſtationem, & odium doloris vocabulo Patres ſignificarunt; tum quia ſacræ literæ ita vtuntur, inquit, enim Dauid: Quamdiu ponam conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor, inferiori animæ parte, quæ vim cõcupiſcẽdi habet, ex ipſa cõtritione oritur vt non incommodè contritio dolore definita fuerit, quòd dolorem efficiat ad eumque declarandum pœnitentes veſtem etiam mutare ſoliti ſint: de quo Dominus apud ſanctum Matthæum inquit: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.

Pſal. 12.

Cur pœnitentes ſoliti ſint veſtes mutare. Matth. 11.

24 *Quare peccati deteſtatio vulgo à Theologis contritio appellatur?*

RECTE contritionis nomen peccati deteſtationi de qua loquimur, ad ſignificandam vim doloris impoſitum eſt, ducta ſimilitudine à rebus coporeis quæ minutatim ſaxo, aut duriore aliqua materia cõfringuntur: vt eo vocabnlo declararetur, corda noſtra, quæ ſuperbia obduruerunt, pœnitentiæ vi contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor, vel ex parentũ, & filiorũ obitu vel cuiuſuis alterius calamitatis cauſa ſuſceptus, hoc nomine appellatur: ſed illius tantùm doloris proprium eſt nomẽ, quo ex amiſſa Dei gratia, atque innocentia efficimur.

Dolor aliũde proueniẽs nõ dicitur contritio.

25 *Quibus præterea vocabulis eadem peccati deteſtatio declarari ſolet?*

INTERDVM contritio cordis dicitur: quia cordis nomen frequenter ſacræ literæ pro voluntate vſurpant. vt enim à corde motionũ corporis prin-

Eadem peccati deteſtatio aliàs cordis contritio dicitur.

principium ſumitur: ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur ac regit. vocatur etiam à ſanctis Patribus cordis compũctio; qui libros de cõtritione conſcriptos de cõpunctione cordis inſcribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida vlcera ſecantur, vt incluſum virus poſſit erumpere: ita corda; quaſi ſcalpello contritionis adhibito inciduntur, vt peccati mortiferum virus queant eijcere. quare & ſciſſio cordis à Ioële Propheta appellata eſt: Conuertimini, inquit, ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & ſcindite corda veſtra. Ioel. 2.

Chry. tom. 5.

Cordis compunctio.

Cordis ſciſſio.

Cur dolor de peccatis vocabulo contritionis incluſus, maximus, & vehementiſſimus eſſe debet? 26

SVMMVM verò & maximum dolorem ex peccatis quæ commiſſa ſunt ſuſcipiendum eſſe ita vt nullus maior excogitari poſſit, facilè erit hiſce rationibus demonſtrare. nam cùm perfecta contritio ſit charitatis actio, quæ ab eo timore, qui filiorũ eſt, proficiſcitur: patet eundẽ contritionis, & charitatis modum ſtatuendum eſſe. At quoniã charitas qua Deum diligimus, perfectiſſimus eſt amor, hinc fit vt contritio vehementiſſimum animi dolorem coniunctum habeat. vt enim maximè diligendus eſt Deus: ita, quæ nos à Deo alienãt maximè deteſtari debemus. In qua etiam illud obſeruandum eſt, eodem loquendi genere charitatis, & contritionis magnitudinem in ſacris literis ſignificari. de charitate dictũ eſt. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Rurſus, quod ad contritionem attinet, clamat Dominus per Prophetam: Conuertimini in toto corde veſtro. Præterea, ſi vti Deus ſummum bonum eſt inter omnia quæ diligenda ſunt, ita etiam peccatũ ſummum eſt malum inter omnia, quæ odiſſe homines debent illud ſequitur, vt quẽ

Prima ratio. 1. Ioan. 3 1.

Deut. 6.

Ioel. 2.

Secunda ratio.

ob cauſam Deum ſummè diligendum eſſe confitemur, ob eandem turſus peccati ſummum odium nos capiat neceſſe ſit. Omnibus verò rebus Dei amorem anteponendum eſſe, ita vt ne vitæ quidem conſeruandæ cauſa peccare liceat, apertè nos docent illa Domini verba: Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus, & qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum eſt vt, quemadmodum ſancto Bernardo teſte, nullus finis & modus charitati præſcribitur (Modus enim, inquit ille: diligendi Deum, eſt ipſum diligere ſine modo) ita peccati deteſtationi nullus modus definiatur. Sit præterea non ſolùm maxima, ſed vehementiſſima, atque adeò perfecta, omnemque ignauiam, & ſocordiam excludat. Etenim in Deuteronomio ſcriptum eſt: cùm quæſieris Dominum Deum tuum, inuenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ, & apud Hieremiam: Quæretis me, & inuenietis, cùm quæſieritis me in toto corde veſtro, & inueniar à vobis, ait Dominus.

Vitæ conſeruandæ cauſa peccare non licet. Matth. 10. Matth. 16. Marc. 8. Tertia ratio. S. Bernar. circa med. lib. de diligẽdo Deo.

Dolor de peccatis non tantùm debet eſſe maximus, ſed etiam vehementiſſimus. Deut. 4.

Hier. 29.

27 *Veráne fuerit contritio ſi remota ignauia, dolor de peccatis non fuerit abſolutus?*

Vera & vtilis contritio etiã eſſe poteſt ſi non tantùm dolorem ſentiamus de peccatis, quàm de rebus externis obſtante ſcilicet naturę & imbecillitate. Sef. 14 Cõcil. Trid. de. pœn. cap. 4. Contritio lacrimis teſtanda.

SI id minus conſequi nobis liceat, vt perfecta ſit, vera tamen & efficax contritio eſſe poteſt. ſæpe enim vſu venit, vt, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, magis quàm ſpiritualia nos afficiant. Quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quàm ex peccati turpitudine, doloris ſenſum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum eſt, ſi lacrimæ doloris acerbitatem non conſequantur: quæ tamen in pœnitentia ſummopere optandæ & commẽdandæ ſunt. præclara eſt enim

ea

ea de re ſancti Auguſtini ſententia: Non ſunt, inquit, in te Chriſtianæ pietatis viſcera, ſi luges corpus à quo receſſit anima, animã verò à qua receſſit Deus, non luges. Atq; huc ſpectant illa Saluatoris noſtri verba, quæ ſuprà allata ſunt: Væ tibi Corozaim, Væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sydone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitẽtiam egiſſent. Tametſi ad eã rẽ comprobãdam ſatis eſſe debent clariſſima Niniuitarum, Dauidis, peccatricis, Apoſtolorum principis exempla: Qui omnes plurimis lacrimis Dei miſericordiam implorantes, peccatorum veniam impetrarunt

S. Aug. ſer. 41. de ſanctis.

Matth. 11.

Sũtne peccata capitalia ſingulatim in contritione deteſtanda? 28

MAXIME hortandi, & monendi ſunt fideles, vt ad ſingula mortalia crimina, proprium contritionis dolorem adhibere ſtudeant: ita enim Ezechias contritionem deſcribit, cùm ait: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Etenim recogitare omnes annos, eſt ſigillatim peccata excutere, vt ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque ſcriptum legimus: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, vita viuet. Atque in hanc ſententiam, ſanctus Auguſtinus inquit: Conſideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in varietate, in perſona. Neque tamen hac in re deſperent fideles de ſumma Dei bonitate, & clemẽtia: is enim cùm noſtræ ſalutis cupidiſſimus ſit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit, ſed peccatorem paterna charitate complectitur, ſi nul atque ille ſe collegerit, & vniuerſè peccata ſua deteſtatus, quæ deinde alio tempore ſi facultas erit, ſingula in memo-

Ezech. 18.

Lib. de vera. & fal. pœnit. cap. 14.

Non deſperãdũ eſt de Dei bonitate etiã ſi abſolutam peccatorum contritionem non ſentiamus.

memoriam reducere, ac deteſtari in animo habeat, ad Dominum ſe conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet ſperare, cùm inquit: Impietas impij, non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua.

29 *Quæ ad veram contritionem ſunt comprimis neceſſaria?*

Ex iam dictis licebit colligere quæ ad verã cõtritionẽ, maximè ſunt neceſſaria de quibus fidelẽ populum accuratè oportebit docere; vt quiſq; intelligat, qua ratione comparare eam poſſit: Regulamque habeat, qua diiudicet, quantum abſit ab eius virtutis perfectione. Primum enim neceſſe eſt peccata omnia, quæ admiſimus, odiſſe, & dolere; ne, ſi quædam tantum doleamus, ficta, & ſimulata, neque ſalutaris pœnitentia à nobis ſuſcipiatur. nam vt à ſancto Iacobo Apoſtolo dictum eſt: Quicunque totam legem ſeruauerit, offendit autem in vno, factus eſt omnium reus. Alterum eſt, vt ipſa contritio confitendi, & ſatisfaciendi voluntatem cõiunctam habeat, de quibus poſtea ſuo loco agetur. Tertium eſt vt pœnitens vitæ emundandæ certam, & ſtabilem cogitationem ſuſcipiat. hoc verò, Propheta apertè his verbis nos docuit: Si impius egerit pœnitentiam ab oĩbus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, vita viuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius. quas operatus eſt non recordabor: & paulò poſt: Cùm auerterit ſe impius, ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit. & paucis interiectis: Conuertimini inquit, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras,

Primum.

Ficta eſt pœnitẽtia in qua quibuſdam de peccatis tantũ dolemus. Iacob. 2.

Secundum.

Tertium.

Ezech. 18.

veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Idem etiam Chriſtus Dominus mulieri quę in adulterio deprehenſa, eſt præſcripſit: vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item Paralytico illi, quem ad probaticam piſcinam curauerat, ecce, ait, iam ſanus factus es, noli peccare. Sed natura quoque ipſa, & ratio oſtendunt, duo illa ad contritionem imprimis eſſe neceſſaria, dolorem ſcilicet peccati admiſſi, & propoſitum cautionemque nequid huiuſmodi in poſterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem iniuria aliqua affecerit, & doleat oportet quod in eũ iniurioſus & contumelioſus fuerit, & diligenter reliquo tẽpore prouideat, ne qua in re amicitiam læſiſſe videatur: quæ duo obedientiam adiunctam habeãt, neceſſe eſt: hominem enim legi ſiue naturali & diuinæ, ſiue humanæ, quibus ſubiectus eſt, parere conuenit. Quare ſi quid pœnitens alteri per vim, aut per fraudẽ abſtulit, reſtituat oportet: itemque alicuius aut commodi, aut officij compenſatione illi ſatisfaciat, cuius dignitatem, aut vitam, dicto, factoúe violauit. tritum enim eſt omnium ſermone, quòd apud ſanctum Auguſtinum legimus; Non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum. Neque verò inter cætera quæ ad contritionem maximè pertinent, minus diligenter & neceſſariò curandum eſt, vt, quicquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noſter monet, atque denuntiat: Si dimiſeritis hominibns peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra, ſi autem non demiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Hęc ſunt quę fidelibus in cõtritione obſeruanda ſunt, ca tera quę ad hanc rẽ à

Ioan. 8.

Ioan. 5.

S. Aug. epiſt. 54. ad Maced.

Quartum.

Matth. 6.

Paſto-

Paſtoribus colligi facilè poterunt, efficient quidem, vt in ſuo genere cõtritio ſit magis perfecta, & abſoluta; verùm adeò neceſſaria exiſtimanda non ſunt, vt ſine his verę & ſalutaris pœnitentiæ ratio conſtare non poſſit.

30 *Quæ eſt propria contritionis vis & vtilitas?*

QVONIAM non ſatis eſſe Paſtoribus debet ſi doceant quæ ad ſalutem videntur pertinere, niſi etiam omni cura, & induſtria laborent, vt fideles ad eam ipſam rationem, quæ illis præſcripta eſt, vitam actionesque ſuas dirigant, vehemẽter proderit, contritionis vim, & vtilitatem ſæpius proponere. Nam cùm pleraque alia pietatis ſtudia, veluti beneficentia in pauperes, ieiunia preces, & alia id genus ſancta, & honeſta opera hominum culpa à quibus proficiſcuntur; à Deo interdum repudientur; ipſa certè contritio nunquam illi grata, & accepta eſſe nõ poteſt. nam, inquit Propheta: Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Quin etiam ſtatim vt eam mentibus noſtris concepimus, peccatorum remiſſionem nobis à Deo tribui, alio loco eiuſdẽ Prophet- verba illa declarant: Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in decem leproſis animaduertimus, qui à Saluatore noſtro ad ſacerdotes miſſi, antequam miſſi ad illos peruenirent à lepra liberati ſunt. Ex quo licet cognoſcere, veræ contritionis, de qua ſuprà dictum eſt, eam vim eſſe, vt illius beneficio omnium delictorum veniam ſtatim à Domino impetremus.

Prima vtilitas eſt quòd ſit certiſſima peccatorum medicina.

Pſal. 50.

Altera vtilitas eſt quod ſit facilis, expedita, & mox ſanans ægrotantis animæ medicina. Pſal. 31. Luc. 17.

31 *Qua ratione ad perfectionem contritionis venitur?*

PLVRIMVM etiam valebit ad fidelium mẽtes excitandas, ſi Paſtores rationem aliquam tradide-

diderint, qua ſe quiſque ad contritionem exercere poſſit. Monere autem oportet, vt omnes conſcientiam ſuam frequenter excutientes, videant; num quæ à Deo, ſiue eccleſiaſticis ſanctionibus præcepta ſunt, ſeruauerint. quòd ſi quis alicuius ſceleris reum ſe eſſe cognouerit, ſtatim ſe ipſum accuſet ſupplexque à Domino veniam expoſcat, & ſpatium tum confitendi, tum ſatisfaciendi ſibi dari poſtulet; imprimisque diuinæ gratię præſidio adiuuari petat, ne in poſterum eadem illa peccata admittat, quæ admiſiſſe vehementer pœnitet. Curandum erit præterea Paſtoribus, vt in peccatum ſummum fidelium odium concitetur; tum quia ſumma eſt illius fœditas & turpitudo, tum quia grauiſſima damna & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam à quo maxima bona accepimus, longeque maiora expectare, & conſequi licebat, à nobis alienat, & ſummorum dolorum cruciatibus perpetuò afficiendos ſempiternæ morti addicit. Hactenus de contritione: nunc ad confeſſionem quæ eſt altera pœnitentiæ pars veniamus.

Primùm requiritur peccati agnitio.

Secundò ſui ipſius accuſatio.

Tertiò confitendi ac ſe emendádi propoſitum.

Quartò diuini auxilij petitio.

Quintò vehemétiſſima peccatorum deteſtatio.

Quæ eſt confeſſionis præſtantia, quanque fuit ad Chriſtianam ſalutem neceſſaria eius inſtitutio? 32

QVANTVM curæ & diligentiæ in ea explicanda Paſtores ponere debeant, ex eo facile intelligent, quod oĩbus ferè pijs perſuaſum eſt, quicquid hoc tempore ſanctitatis, pietatis, & religionis in Eccleſia, ſummo Dei beneficio, conſeruatum eſt, id magna ex parte confeſſioni tribuendum eſſe vt nulli mirandum ſit, humani generis hoſtẽ, cùm fidem Catholicam funditùs euertere cogitat, per miniſtros impietatis ſuæ & ſatellites, hanc veluti Chriſtianæ virtu-

De confeſſione ſacramenti pœnitẽtiæ altera parte.

Confeſſionis quãta ſit præſtantia primũ colligitur ex eius neceſſitate ad ſalutem conſequendã.

De neceſſitate confeſſionis paulò poſt quæſt.37.

virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum eſſe. Primùm itaque docendum eſt confeſſionis inſtitutionem nobis ſummoperè vtilem atque adeo neceſſariam fuiſſe. Vt enim hoc concedamus contritione peccata deleri; quis ignorat illam adeò vehementem aciem incenſam eſſe oportere, vt doloris acerbitas cum ſcelerum magnitudine æquari, conferrique poſſit? at quoniã pauci admodum ad hunc gradũ peruenirent, fiebat etiã vt à pauciſſimis hac via peccatorum venia ſperanda eſſet. quare neceſſe fuit vt clemẽtiſſimus Dñs faciciliori ratione communi hominũ ſaluti conſuleret, quod quidem admirabili cõſilio effecit, cùm claues regni cæleſtis Eccleſiæ tradit. Etenim ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credendum, & conſtanter affirmãdum; ſiquis ita animo affectus ſit, vt peccata admiſſa doleat, ſimulque in poſterum non peccare inſtituat; etſi eiuſmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniã ſatis eſſe poſſit; ei tamen cùm peccata ſacerdoti ritè confeſſus fuerit, vi clauium ſcelera omnia remitti ac cõdonari: vt meritò à ſanctiſſimis viris Patribus noſtris celebratum ſit, Eccleſiæ clauibus aditum in cælum aperiri. De quo nemini dubitandum eſt, cùm à Concilio Florentino decretum legamus, pœnitentiæ effectum eſſe abſolutionem à peccatis. Verùm ex eo præterea licet cognoſcere, quantam afferat confeſſio vtilitatem, quòd ijs quorum eſt corrupta vitæ conſuetudo, nihil tam prodeſſe ad mores emendandos experimur, quàm ſi interdum occultas animi ſui cogitationes, facta, dictaque omnia prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eos opera, & conſilio iuuare poſſit. Quare ad eandem rationem maximè ſalutare exſtimãdum eſt ijs, qui ſcelerum conſcientia agitantur, vt ſacerdo-

Tridét. Syn. ſeſ.14.de pœ. cap.4.

Quæ cõtritio citra cõfeſſionem peccata deleat.

Vi cõfeſſionis ſalutis conſequendæ ratio efficitur facilior.

Aug. lib.2.de adult.cõ.c.9. Chryſ.lib.3. de ſacerd.

Florentinum Concil. in decreto Eugenij.4.

Secundo confeſſionis excellẽtia inde colligitur quod ſit certiſſimũ ad mores emẽdãdos inſtrumentum.

De pœn.diſt. 6.ca. Sacerd.

cerdoti, tanquã Christi Domini vicario, cui perpetui silentij seuerissima lex proposita est, animæ suæ morbos, & vulnera aperiant; statim enim parata sibi medicamenta inuenient quæ non solum præsentis ægritudinis sanandæ, verùm ita 53
præparandæ animæ cælestem quandam vim habeant; vt deinceps facilè futurum nõ sit, in eiusdem morbi, & vitij genus recidere. Neque verò illa confessionis vtilitas prætermittenda, quæ ad vitæ societatem & coniunctionẽ magnopere pertinet. constat enim si sacramentalem confessionem Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse, quæ postea & alia etiam multò grauioria homines, peccati consuetudine deprauati, palàm committere non verebuntur. Etenim confitendi verecundia delinquendi cupiditati, & licentiæ, tanquam frænos iniicit, & improbitatem coërcet. Sed iam confessionis vtilitate exposita, quæ sit eius natura, & vis Pastoribus tradendum erit.

Tertiò, hinc intelligimus cõfessionis vtilitatẽ quod vitę humanæ societatem publicamque bone statem conseruat.

Quæ est confessionis sacramentalis descriptio & natura? 53

CONFESSIONEM definiunt esse peccatorũ accusationem, (que ad sacramenti genus pertinet) eò susceptam, vt virtute clauium veniam impetremus. Rectè autem accusatio dicitur, quod peccata ita commemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostentemus, vt ij faciunt qui lætantur cùm malè fecerint: nec omnino ita enarranda quasi rem aliquam gestã otiosis auditoribus delectandi causa exponamus. Verùm accusatorio animo ita enumeranda sunt, vt ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa peccata confitemur: quoniam hoc iudicium longè dissimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessioni pœ-

Peccata accusatorio animo in confessione sunt enumeranda. Prouerb. 1. S. Chry. hom. 20. in Gen.

Quæ sit causa enumerationis peccatorum.

Iudicium cõfessionis est dissimile forẽsibus iudicijs.

na & ſupplicium, nõ culpæ libetatio & errati venia conſtituta eſt. In eandẽ ferè ſententiã quãuis alijs verbis ſanctiſſimi Patres vidẽtur confeſſionẽ definiſſe: veluti cum S. Auguſt. inquit, Confeſſio eſt, per quam morbus latens, ſpe veniæ aperitur. & S. Greg. Confeſſio eſt peccatorum deteſtatio. quarum vtraque, quod in ſuperioti definitione continetur, facilè ad eam referri poterit.

34 *Qua ex cauſa, & quando inſtituta eſt à Chriſto confeſſio?*

Deibonitas cauſa eſt inſtitute à Chriſto Confeſſionis. Concil. Trid. ſeſ. 14. de pœ. c. 5. & can. 6.

FIDELIBVS ſine vlla dubitatione tradendum eſt, hoc ſacramẽtum à Chriſto Domino qui benè omnia, & vnius ſalutis noſtræ cauſa fecit; ob eius ſummam bonitatẽ & miſericordiam inſtitutum eſſe. Apoſtolis enim poſt reſurrectionem in vnum locum congregatis inſufflauit, dicens: Accipite ſpiritum ſanctum; quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.

Ioan. 20.

35 *Qui ſunt eius examinis quod ſit in confeſſione legitimi iudices conſtituti?*

Sacerdotes huius examinis ſunt legitimi iudices quod latius poſtea exponetur. quæſt. 47. & deinceps.

CVM Dominus poteſtatem retinendi, & remittẽdi peccata ſacerdotibus tribuerit: perſpicuũ eſt, ipſos etiam de ea re iudices conſtitutos fuiſſe; Atque idem ſignificare viſus eſt Dominus, cùm apoſtolis id negocij dedit, vt Lazarum à mortuis excitatum à vinculis ſoluerent, quibus conſtrictus erat. Nam S. Auguſt. eum ita explanat. Ipſi, inquit: ſacerdotes plus poſſunt proficere, plus cõfitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dñs ſcilicet per ipſos Apoſtolos Lazarum, quem iam ſuſcitauerat, obtulit diſcipulis ſoluendum, oſtendens poteſtatem ſoluẽdi eſſe conceſſam ſacerdotibus. Quò etiam pertinet, quod ijs, qui à lepra

S. Aug. lib. de vera & fal. pœnit. cap. 10. & ſer. 8. de verb. Dom.

in

in itinere curati sunt, præceperat vt sacerdotibus se ostenderent, illorumque iudicium subirent. Cùm igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata, sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. At, quoniam vt sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi planè cognita, & perspecta causa fuerit: ex eo sequitur: vt pœnitentium confessione sigillatim peccata omnia sacerdotibus patefaciēda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ à sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuò à Catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim sanctissimos Patres attentè legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc sacramentum à Christo Domino institutum esse, & confessionis sacramētalis legem quam illi exomologesin, & agoreusin Græco vocabulo appellant, tanquam euangelicam accipiendam esse. Quòd si etiam veteris testamenti figuras exquirimus; sine dubio ad peccatorum confessionem videntur pertinere, varia illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda varij generis peccata à sacerdotibus fiebant.

Concil. Trid. de pœnit. sess. 14. c. 5. can. 7.

Cur in Cōfessione omnia peccata sunt patefacienda. Hoc diffusius exponit paulò pòst quęstione 40. Sess. eadem de pœnit.

Confessio veteris legis figuris est adumbrata.

Quo fructu ad sacramentalem confessionem Ecclesia certas quasdam cæremonias adiunxit? 53

QVEMADMODVM confessionē à Domino Saluatore institutam esse fideles docēdi sunt; ita etiam monere eos oportet, quosdam ritus, & solemnes cæremonias Ecclesiæ auctoritate additas esse, quæ etsi ad sacramenti rationem non spectant, eius tamen dignitatem magis ante oculos

Cęremoniarū cōfessionis vtilitas.

ponunt, & confitentium animos pietate accenſos, ad Dei gratiam facilius conſequendam præparant. Cùm enim aperto capite ad pedes ſacerdotis abiecti; demiſſo in terram vultu, ſupplices manus tendentes, aliaque huiuſmodi Chriſtianæ humilitatis ſigna dantes, quæ ad ſacramenti rationem neceſſaria non ſunt, peccata confitemur, ex his perſpicuè intelligimus, tum in ſacramento cæleſtem vim agnoſcendam, tum à nobis diuinā miſericordiam ſummo ſtudio requirendam, atque efflagitandam eſſe.

37 *Poſſúntne ſalutem citra confeſſionem recuperare qui peccatis ſunt obnoxij capitalibus?*

Neceſſitas ſalutis recuperandæ per cõfeſſionem. Hæc etiam attigit queſt. 32. Tridẽ. Syn. de pœn. cap. 5. & can. 7.

SIC ſtatuant fideles oportere eum, qui mortali ſcelere premitur, confeſſionis ſacramento ad ſpiritualem vitam reuocandum eſſe: quod quidẽ pulcherrima tranſlatione à Dño apertè ſignificatum videmus, cùm huius ſacramenti adminiſtrandi poteſtatem, clauem regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem munitum & ſublimen ingredi nemo poteſt, ſine eius opera, cui claues commiſſæ ſunt: ſic intelligimus neminem in cælum admitti, niſi fores à ſacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. aliter enim nullus planè clauiũ vſus in Eccleſia eſſe videbitur: ac fruſtra is, cui clauium poteſtas data eſt, quempiam cæli aditu prohibebit, ſi tamẽ alia via introitus patere queat. Hoc verò præclarè à ſancto Auguſtino cognitum eſt, cùm inquit: Nemo ſibi dicat, occultè ago apud Dominum pœnitentiam: nouit Deus qui mihi ignoſcat, quid in corde ago: ergo ſine cauſa dictum, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo? ergo ſine cauſa claues datæ ſunt Eccleſiæ Dei? Atque in eandẽ ſententiam ſanctus Ambroſius in libro de pœnitentia

Poteſtas abſoluendi cur claui comparetur.

S. Aug. li. 50. ho. hom. 49.

Matth. 18.

S. Amb. lib. 1. de pœn. ca. 2.

tia ſcriptum reliquit, cùm Nouatianorum hæreſim conuelleret, qui ſoli Domino poteſtatem remittendi peccata reſeruandam aſſerebant: Ecquis Deum, inquit, magis veneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui reſiſtit? Deus nos iuſſit eius miniſtris obtemperare: quibus cùm pareamus, honorem ſoli Deo deferimus. Nouatianorũ hæreſis.

Quo ætatis, & anni tempore confitendum eſt? 38

CVM minimè dubitari poſſit confeſſionis legem ab ipſo Dño latã, & conſtitutã eſſe, ſequitur vt videndum ſit, quinã, quo ætatis, & anni tempore, ei parere debeant. Primùm itaque ex Concilij Lateranenſis canone, cuius initiũ eſt: Omnis vtriuſque ſexus, perſpicitur, neminem confeſſionis lege adſtrictum eſſe ante eam ætatem qua rationis vſum habere poteſt. neque tamen ea ætas certo aliquo annorũ numero definita eſt: ſed illud vniuersè ſtatuẽdum videtur ab eo tempore confeſſionem puero indictam eſſe, cùm inter bonum, & malum diſcernẽdi vim habet, in eiusque mentem dolus cadere poteſt. nã cùm ad id vitæ tempus quiſque peruenerit, in quo de ſalute æterna deliberandum eſt, tum primùm ſacerdoti peccata confiteri debet, cùm aliter ſalutem ſperare nemini liceat, qui ſcelerum conſcientia præmitur. Quo verò potiſſimum tempore confiteri oporteat, eo canone de quo antea diximus ſancta Eccleſia decreuit, iubet enim ſemel ſaltem quotannis fideles omnes peccata ſua confiteri. Trid. Syn. de pœnit. cap. 5. can. 8. Late. Con. ca. 21. & habetur lib. 5. decret. de pœ. & remiſ. cap. Oĩs. Quãdo pueri confiteri debeant. Morituris cõprimis neceſſaria eſt confeſſio.

Quoties Chriſtiani hoc beneficio utentur? 39

SI quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet, conſideremus profectò quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, Prudentis eſt & pij ſæpius confiteri. Hoc amplificatur paulò pòſt quæſt. 46.

dimur, cuius tractatio homini peccatis cõtamina to non cõueniat; veluti cum sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio prætermittenda non est. Atque idem omnino seruare oportet, cum veremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiserimus, obliuio capiat. Neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus: neque peccatorum veniam à Domino impetramus, nisi ea pœnitentiæ sacramentum per confessionem deleat.

40 *Sintne omnia peccata sigillatim in confessione aperienda?*

De conditionibus & circumstãtijs ad confessionem requisitis.

QVONIAM multa in Confessione obseruãda sunt, quorum alia ad sacramenti naturam pertinent, alia non item necessaria sunt; de his accuratè agendum erit. neque enim desunt libelli, & commentarij ex quibus facilè est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confessione curandum esse, vt integra, & absolura sit. etenim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire oportet. nam venialia, quæ nos à Dei gratia non diuellunt & in quæ frequentius labimur, tametsi rectè, atque vtiliter quod piorum vsus demonstrat confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt. at mortifera peccata, vt iam dixmus, singula enumeranda sunt, quamuis etiam occultissimè lateant, & eius generis sint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. Sæpè enim euenit vt ea grauius animã vulnerent, quàm illa quæ apertè, ac palam peccare homines solent. ita verò à sancta Tridentina Synodo definitum, atque Catholica Ecclesia semper traditum est: quemadmodum sanctorum Patrum

Primò esse debet Confessio integra & plena. Trid. Syn. sess. 14. de pœnit. ca. 5. & cã. 7. Repetatur etiã hic quæstio trigesima quinta quæst. huius capitis sunt explicata.

Trid. Syn. ibidem.

testi-

teſtimonia declarant. eſt enim apud ſanctum Ambroſium in hunc modum: Non poteſt quis iuſtificari à peccato, niſi confeſſus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Eccleſiaſte idem planè confirmat: inquit enim: Si quem ſerpens Diabolus occultè momorderit, &, nullo conſcio, eum peccati veneno infecerit, ſi tacuerit, & pœnitentiam non egerit, nec vulnus ſuum fratri, vel magiſtro, voluerit confiteri: Magiſter, qui linguam habet ad curandum, ei prodeſſe non poterit. Præterea ſanctus Cyprianus in ſermone de lapſis apertiſſimè hoc docet, his verbis: Quamuis nullo ſacrificij, aut libelli facinore conſtricti ſint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omnium Eccleſiæ doctorum communis vox eſt atque ſententia.

S. Amb. lib. de parad. ca. 14.

Hier. ſu. illud c. 10. Si mordeat ſerpens, &c.

S. Cyp. ſer. 5. de lapſis circa finem.

Nunquid omnes peccatorum circumſtantiæ, dum quis confitetur, ſunt patefaciendæ? 41.

Est etiam in confeſſione ſumma illa cura & diligentia adhibenda, quam in rebus grauiſſimis ponere ſolemus, omneque ſtudium ita eò conferendum, vt ſanemus animæ vulnera, & peccati radices euellamus. Neque verò ſolùm peccata grauia narrando explicare oportet; verùm etiam illa, quæ vnumquodque peccatum circumſtant, & prauitatẽ valde augent vel minuunt. Quædam enim circumſtantiæ adeò graues ſunt, vt peccati mortiferi ratio ex illis tantum conſtet: quare hæc omnia confiteri ſemper oportet. Si quis enim hominẽ interemit, explicandũ eſt vtrum ille ſacris initiatus, an profanus fuerit. Itemq; ſi cum muliere concubuit, matrimonijne lege libera, aut alterius vxore, aut propinqua, aut alicuius ſponſione Deo conſecrata peccauerit, neceſſe eſt,

Secundò circumſtantiæ grauãtes aperiendæ ſunt. Trid. Syn. de pœn. ſeſ. 14. cap. 5.

Hæc enim diuersa peccatorum genera cõstituunt ita vt primum quidem simplex fornicatio, alterũ adulterium, tertium, incestus, quartũ sacrilegium à diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtũ etiã in peccatis numerandũ est, verùm si quis aureũ nummũ furetur, leuius omnino peccat, quã, qui centum, vel ducentos, vel ingentẽ aliquã auri vim, præsertim verò qui sacram pecuniam abstulit. Quę etiam ratio ad locũ, & ad tẽpus pertinet: quorũ exẽpla notiora sũt ex multorũ libris, quã vt à nobis cõmemorẽtur. Hæc igitur, vt diximus, enumerãda sunt: quæ verò prauitatẽ rei magnopere non augent, sine crimine omitti possent.

Circumstãtiæ non grauãtes possunt reticeri.

22 *Estné confessio in qua sponte aliquid grauius reticetur, aut negligenter excussa sunt peccata, iteranda?*

Confessio in qua aliquid sponte reticetur, quã sit noxia, & quòd sit iteranda. Trident. Syn. sess. 14. de pœ. cap. 5.

AD cõfessionẽ adeò necessariũ est, vt, quod antea diximus, integra sit, & absoluta, vt, si quis dedita opera, alia quidẽ ex iis, quæ explicari debent, prætermittat, alia verò tantũmodo cõfiteatur, non solùm ex ea cõfessione is nullũ cõmodũ consequatur, sed etiã nouo scelere se obstringat: neq; eiusmodi peccatorũ enumeratio cõfessionis nomine, in qua sacramenti ratio insit appellãda est: quin potius pœnitenti confessionem repetere est necesse, seq; ipsum illius peccati reũ facere, quod sacramenti sanctitatẽ confessionis simulatione violauerit. At verò si alia de causa confessioni aliquid defuisse videatur vel quia pœnitẽs nõnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientiæ suæ latebras non ita accuratè perquisierit, cùm tamen illud in animo haberet vt integrè oĩa peccata cõfiteretur; nihil opus ei erit confessionẽ iterare, satis autẽ habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat in memoriã reduxerit, ea sacerdoti alio tẽpore cõfiteri. In quo tamẽ animaduertendũ est, ne nimis dissolutè,

Reticẽtia quæ ex obliuione vel modica negligentia nascitur, non requirit iterationẽ cõfessionis. 5.

Negligentia magna & voluntaria iterationem cõfessionis postulat.

lutè, & remiſsè conſcientiã noſtrã ſcrutati ſimus, adeoq; negligenter peccata admiſſa memoria repetere ſtuduerimus, vt ea ne recordari quidẽ voluiſſe, meritò videri poſſimus. id enim ſi factum fuerit, confeſſionem iterare omnino oportebit.

Nunquid compoſitè & artificioſè facienda eſt confeſsio? 43

CVRANDVM eſt præterea vt cõfeſſio nuda, ſimplex & aperta ſit, nõ artificioſè cõpoſita, quod à nonnullis fit, qui potius vitæ ſuæ rationẽ exponere, quàm peccata confiteri videntur. ea enim confeſſio eſſe debet, quæ nos tales ſacerdoti aperiat, quales nos ipſos nouimus, certaque pro certis, ac dubia pro dubijs demonſtret. Quòd ſi peccata vel nõ recenſentur: vel alieni à re, quam tractamus ſermones inferuntur: perſpicuum eſt confeſſionem hac virtute carere.

Tertiò, nudè & remotis ambagibus aperienda ſunt peccata.

Quæ citra pudorem fuerẽ commiſſa, itáne etiam ſunt exponẽda? 44

VEHEMENTER etiam cõmendandi ſunt, qui prudentiã & verecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis verbis agẽdum eſt, ſed, quæ ad cuiuſq; peccati naturã & rationem pertinent, breui oratione quæ modeſtiam coniunctam habeat, aperienda ſunt.

Quartò conſiderata ſit & verecunda cõfeſſio.

An confeſsio per interpuntium aut per literas fieri poſsit? 45

QVIN & hoc tũ confitenti, tũ ſacerdoti maximè laborandũ eſt, vt eorũ ſermo in confeſſione ſecretò habeatur. Quare fit vt nemini omnino, neque per nunciũ, neq; per literas quoniã ea ratione nihil iã occultè agi poteſt, peccata confiteri licear.

Quintò, ſecreta ſit cõfeſſio, & extra periculum reuelandi. Trid. Syn. ſeſſ. 14. cap. 5. de pœnit.

Quare expedit homini Chriſtiano ſæpius confiteri? 46

NVLLA res fidelibus adeò curæ eſſe debet, quàm vt frequenti peccatorũ confeſſione animã ſtudeant expiare. etenim cùm aliquis mortifero ſcelere vrgetur, nihil ei magis ſalutare eſſe poteſt,

Vtilitas frequentatæ cõfeſſionis. Vide paulò an te quæſt. 39.

ob multa, quæ impẽdent vitæ pericula, quàm ſtatim peccata ſua cõfiteri: nam, vt ſibi quiſq; diuturnum vitæ ſpacium polliceri queat, turpe profecto eſt, cùm in eluendis corporis, aut veſtiũ ſordibus tam diligentes ſimus, non eadem ſaltem diligentia curare, ne animæ ſplendor turpiſſimis peccati maculis obſoleſcat.

Quotuplici poteſtate huius ſacramenti miniſter præditus eſſe debet?

47 MINISTRVM huius ſacramenti ſacerdotem eſſe, qui ordinariam, aut delegatã abſoluendi poteſtatẽ habeat, ex Eccleſiaſticis ſanctionibus ſatis apparet. habeat enim oportet non ſolùm ordinis, verùm etiã iuriſdictionis poteſtatẽ, qui hoc munere fungi debet. Illuſtre verò huius miniſterij teſtimonium præbent illa Dñi verba apud S. Ioan. Quorũ remiſeritis peccata, remittũtur eis; & quorũ retinueritis, retenta ſunt. neq; enim oĩbus, ſed apoſtolis tãtum hæc dicta fuiſſe conſtat; quibus in hac functione ſacerdotes ſuccedunt: idque etiam maximè conſentaneũ eſt. nam cùm omne gratiæ genus quæ hoc ſacramẽto tribuitur, à Chriſto capite ad membra deriuetur, meritò debent corpori Chriſti myſtico, id eſt, fidelibus illud adminiſtrare, qui ſoli verum eiuſdẽ corpus cõficiendi poteſtatem habent; cùm præſertim fideles hoc ipſo pœnitentiæ ſacramento, ad ſacrã Euchariſtiã ſumendam, apti idoneiq; reddantur. Verùm quãta olim religione in antiquiſſima Eccleſia ius ordinarij ſacerdotis conſeruatũ fuerit, ex veteribus Patrum decretis facile intelligitur: quibus cautũ eſt, nequis Epiſcopus, aut ſacerdos in alterius Parochia, aliquid gerere auderet ſine ipſius auctoritate qui illi præeſſet, aut niſi magna neceſſitas cogere videretur. Ita verò ab Apoſtolo ſancitũ eſt. cùm Tito præ-

De legitimo & idoneo confeſſionis ſacramentalis miniſtro.

Miniſter duplici poteſtate ſit præditus. Trid. Syn. ſeſ. 14. ca. 5. & 6. de pœ. cã. 10. Ioan. 10.

Ordinis poteſtas vnde probetur. Quædam quæ huc pertinebant, tractata ſunt quæſtione 35. Alia etiã ſubijcientur ca. 7. huius partis de ſacramẽto ordinis quæſt. 6. & ſequentibus. Tri. Syn. c. 7. ſeſ. eadem.

Iuriſdictionis poteſtas vnde probetur. Primò.

Secundò. Ad Tit. 1.

præcepit, vt in singulis ciuitatibus sacerdotes cõstitueret; qui scilicet doctrinæ, & sacramentorum cælesti pabulo, fideles alerent, & educarent.

Potéstne quiuis sacerdos quemcunque peccatorem in necessitate positum absoluere? 48

Si mortis periculũ imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur; ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridẽtinum docet, vt vnicuique sacerdoti liceret non solùm omni peccatorum genere cuiuscunque potestatis sit, illa condonare, sed etiã ab excommunicationis vinculo soluere.

Quãta cuiusque sacerdotis in periculo mortis circa absolutionem sit potestas. Trid. Syn. de pœn. sess. 14. cap. 6.

Qualis est cuique de sua salute sollicito deligendus confessionis minister? 49

Præter ordinis & iurisdictionis potestatẽ, quæ prorsus necessaria sunt, opus est imprimis vt huius sacramenti minister tũ scientia & eruditione, tũ prudẽtia præditus sit. iudicis enim & medici simul personã gerit. Ac quod ad primum attinet, satis constat, non vulgarẽ scientiã necessariã esse, qua, & peccata inuestigare, & ex varijs peccatorum generibus quæ grauia, quæ leuia sint, pro cuiusq; hoĩs ordine, & genere iudicare possit. Vt autẽ medicus est; summa quoq; prudẽtia indiget. etenim diligẽter prouidendum est, vt ea remedia ægroto adhibeantur, quę ad illius animã sanandã, & in posterũ contra morbi vim muniendã, aptiora esse videantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo studio curandũ esse, vt eũ sibi sacerdotẽ deligat, quẽ vitę integritas, doctrina, prudens iudicium cõmendet; qui, & quantum in eo officio cui præest, ponderis & momenti sit, & quæ cuique sceleri pœna conueniat, & qui vel soluendi, vel ligandi sint, optimè nouerit.

Eruditio & prudẽtia etiã in Confessario necessaria. Quod etiã initio Decalogi pluribus declaretur. Confessarius iudicis personam sustinet. Trid. Syn. sess. 14. de pœn. c. 6. & can. 9. Confessarius medici personam sustinet. S. Basi. in reg. breu. quæst. 229. & Cõcil. Late. ca. 21. Qualis cõfessarius deligẽdus.

Licet

50 *Licet vnquam quæ inter confitendum sunt audita, verbo, aut signo patefacere?*

Confessarij quanta debeat esse taciturnitas.

QVONIAM nemo est qui non vehementer cupiat scelera, & turpitudinem suã occultari; monendi sunt fideles, nihil esse quod timeant, ne ea quæ ipsi confessione patefecerint, à sacerdote vlli vnquã indicẽtur, neue aliquod ex ea periculi genus sibi vllo tẽpore creari possit. sacræ enim sanctiones grauissimè in eos sacerdotes animaduerti voluerunt, qui peccata oĩa quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo & religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranensi magno ita legimus: Caueat omninò sacerdos, ne verbo, vel signo vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem.

Conferatur istud cum quæst. 45

Ex Leo. PP. epist. 80.

Con. Lat. 21.

51 *Quæ sunt præcipuè obseruanda sacerdoti aliorum confessiones excipienti?*

De his quę ad confessionis vsum per sacerdotem circa pœnitentem sunt obseruãda.

IAM rerum ordo postulat cùm de ministro dictum sit vt quædam præcipua capita explicẽtur, quæ ad confessionis vsum, & tractationem non parum sunt accommodata. Magna enim fidelium pars, quibus vulgò nihil longius videri solet, quã vt dies illi qui Ecclesiastica lege confessioni præfiniti sunt, effluant: tantum absunt à Christiana perfectione, vt vix peccatorum suorum meminerint, quæ sacerdoti patefacienda essent, nedum cætera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam vim habere maximam perspicuum est. Quare cùm illorum saluti omni studio succurrendum sit; hoc primùm sacerdotes in pœnitente diligenter obseruabunt, si veram peccatorũ suorum contritionẽ habeat, certumque illi sit ac deliberatũ in posterum à peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animaduerterint, moneant, & vehementer hortentur, vt pro tanto, & tam singulari beneficio, maximas Deo

Quanta multorum circa confessionem negligentia.

Primùm videatur an pœnitens verè sit contritus, & propositũ abstinendi habeat.

gra-

gratias agat; ab eoque cæleſtis gratię præſidiũ petere nunquã deſinat quo munitus ac tectus, facilè poterit prauis cupiditatibus reſiſtere, ac repugnare. Docẽdus eſt etiã vt nullũ patiatur eſſe diẽ, quin aliquid de paſſionis Dñi noſtri myſterijs meditetur, ad eumq; imitandum, & ſumma charitate amandũ, ipſe ſe excitet, atq; inflammet. hac enim meditatione aſſequetur, vt ab oĩbus Dæmonis tẽtationibus indies ſe tutiorem eſſe ſentiat. Neque enim vlla eſt alia cauſa cur tam cito, vel leuiter ab hoſte impugnati, animo, & viribus ſuccũbamus, quàm quòd ex cæleſtiũ rerum meditatione diuini amoris ignẽ concipere non ſtudemus, quo mens recreari, atque erigi poſſit. Sin autem ſacerdos intellexerit, eum, qui velit cõfiteri adeò peccata ſua non dolere, vt verè contritus dicendus ſit, conetur magno cõtritionis deſiderio eum afficere; vt deinde huius præclari doni cupiditate incẽſus illud à Dei miſericordia petere, & efflagitare in animum inducat. Inprimis reprimenda eſt quorundam ſuperbia, qui ſcelera ſua excuſatione aliqua, vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam exempli cauſa cùm aliquis fateatur, ſe ira vehementius commotum fuiſſe, ſtatim huius perturbationis cauſam in alium confert, à quo prius ſibi iniuriam factã eſſe queritur. Monendus itaq; eſt, hoc elati animi, & hoĩs peccati ſui magnitudinẽ vel deſpicientis, vel planè ignorantis, ſignum eſſe: tũ verò eiuſmodi excuſationis genus ad augẽdum potius quàm ad minuendũ peccatũ pertinere. nã qui ita factũ ſuũ probare contendit, hoc videtur profiteri ſe tunc patientia vſurum cùm à nemine lædetur, quo quidẽ nihil homine Chriſtiano indignius eſſe poteſt. Etenim cùm illius vicem maximè dolere debuerit, qui iniuriã fecit: tamen peccati prauitate nõ mouetur, ſed fratri iraſcitur,

Secundò, diſpiciatur an frequenter beneficij paſſionis Chriſti recordetur.

Meditatio quantam vim habeat aduerſus tentationes.

Excitãdus eſt pœnitens negligentior ad contritionem.

Tertiò, monẽdus eſt confitens peccata ſua vt non excuſet.

ac,,

Quartò, vitiosus pœnitentium arguendus.

ac, cùm ei præclara occasio oblata fuerit, vt Deũ patiẽtia colere, & fratrẽ mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiã ad pernicieẽ suam conuertit. Pernicioſior autẽ est illorũ culpa existimãda, qui stulta quadã verecundia impediti, peccata sua cõfiteri nõ audent. Iis igitur hortãdo animos addere oportet, monẽdique sunt, nihil esse quod vitia sua aperire vereãtur; nulliq; mirũ videri debere, si intelligãt hoĩes peccare: qui quidẽ coĩs est omniũ morbus & in humanã imbecillitatẽ propriè cadit. Alij sunt, qui, vel quod rarò peccata sua cõfiteri solent, vel q̃ nullã curã, & cogitationẽ in

Quintò supina confitentiũ negligẽtia est castigãda.

perueſtigãdis suis sceleribus posuerũt, nec cõmissa cõfessione expedire, nec vnde eius officij initium ducẽdũ sit, satis sciũt: quos certè acrius obiurgare opus est, atq; imprimis docere priusquã ad sacerdotẽ aliquis adeat, omni studio curandum esse, vt peccatorũ suorũ contritione cõmoueatur: id verò præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscẽdo sigillatim recognoscere studeat. Quare si sacerdos huiusmodi hoĩes prorsus imparatos cognouerit, humanissimis verbis à se dimittet, hortaturq; vt ad cogitãda peccata aliquod spatiũ sumãt, ac deinde reuertãtur. quod si fortè affirmauerint, se in eã rẽ omne studiu, & diligentiã suã contulisse; quoniã sacerdoti maximè verendum est, ne semel admissi, amplius non redeant, audiẽdi erunt, præsertim si emendandæ vitæ studiũ aliquod præ se ferant, adduciq; possint, vt negligentiã suã accusent, quam se alio tẽpore diligenti, & accurata meditatione, cõpensaturos promittãt: in quo tamen magna cautio adhibenda est. si enim, audita cõfessione, iudicauerit, neq; in enumerandis peccatis diligentiã, nec in detestandis doloré pœnitenti omninò defuisse, absolui poterit. sin autẽ vtrumq; in eo desiderari animaduerterit, auctor illi & suasor erit

erit, vt maiorẽ curam, quod antea dictum eſt, in excutienda conſcientia adhibeat, hominemq; vt blandiſſimè poterit tractatũ dimittet. Sed quoniã interdũ contingit, vt mulieres alicuius ſceleris in priori cõfeſſione oblitæ, interdũ ad ſacerdotẽ non audeant redire, quòd vereãtur ne vel in ſuſcipionem magnę improbitatis populo veniant, vel ſingularis religionis laudẽ quærere exiſtimentur: ſæpe tum publicè, tum priuatim docendum eſt, neminem tanta memoria eſſe, qui omnia ſua facta, dicta, & cogitata meminiſſe queant: quapropter fideles nulla re deterrendos eſſe, quo minus ad ſacerdotem reuertantur, ſi in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermiſſum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa, in cõfeſſione à ſacerdotibus obſeruãda erunt. nunc ad tertiam pœnitentiæ partem veniendum eſt.

Sextò vanus pœnitentium pudor concionibus remouendus.

Quid propriè, quidque in materia confeſſionis ſignificat ſatisfactio? §2

PRIMVM ſatisfactionis nomen, & vis exponenda eſt. Hinc enim Catholicæ Eccleſiæ hoſtes amplam occaſionẽ diſſidij, & diſcordiæ cum maxima Chriſtiani populi pernicie arripuerunt. Eſt autem ſatisfactio rei debitæ integra ſolutio: nam quod ſatis eſt, ei videtur nihil deeſſe. quare cùm de gratię reconciliatione loquimur, idem ſatisfacere ſignificat, quod alteri tantum præſtare, quãtum irato animo ad vlciſcendam iniuriam ſatis eſſe poſſit. atque ita ſatisfactio nihil aliud eſt, quàm iniuriæ alteri illatæ compenſatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, ſatisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam compenſationem vſurparunt, cùm homo pro peccatis commiſſis Deo aliquid perſoluit.

De ſatisfactione tertia pœnitentiæ parte, eiuſq; exequẽdæ neceſſitate.

Quid ſatisfactio generatim ſumpta.

Quid ſatisfactio vt ad pœnitentiã pertinet.

Quot

53 *Quot sunt gradus eius satisfactionis quæ compensionem aliquam peccati includit?*

Satisfactionis spiritalis varij gradus & multiplex acceptio.

TRIPLEX potest assignari spiritalis huius satisfactionis acceptio. ac prima quidem & præstantissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiam si Deus summo iure nobiscum velit agere, quicquid à nobis debeatur, cumulatè persolutum est. Hæc verò eiusmodi esse dicitur quę nobis Deum propitiũ & placatũ reddidit, eamque vni Christo Domino acceptam ferimus, qui in cruce pretio pro peccatis nostris soluto, pleniſſimè Deo satisfecit. Neque enim vlla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, vt sanctus Ioannes testatur ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantũ, sed etiã pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumulata est satisfactio, scelerum omnium rationi quæ in hoc sæculo cõmissa sunt, pariter, æqualiterq; respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum valent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Dauidis verba videntur spectare: qui postquam secum ipse reputans, illud protulisset, Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? nihil pręter hanc satisfactionem quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficijs inuenire potuit; quare subiecit: Calicem salutaris accipiam & nomen Domini inuocabo. Alterum satisfactionis genus, quæ & canonica appellatur & certo tẽporis spatio definita præscribitur: Quare antiquissimæ Ecclesiæ vsu receptum est, vt cùm pœnitẽtes, à pœna soluũtur pœna aliqua eis irrogetur cuius pœnæ solutio, satisfactio vocari consueuit. Eodẽ verò nomine quodlibet pœnę genus significatur, quam pro peccatis nõ quidem à sacerdote consti-

Primò. Propria & plena satisfactio, Christo est adscribenda.

2. Ioan. 2.

Psal. 115.

Secũdò, accipitur pro satisfactione sacramentali, & canonica, quæ est pœnæ impositę à sacerdote cum proposito vitæ emendandæ persolutio.

Tertiò, accipitur pro satisfactione vltro susceptа.

conſtitutam, ſed ſponte noſtra ſuſceptam, atque à nobis ipſis repetitam ſuſtinemus. Verùm hæc ad pœnitentiam vt ſacramentũ eſt, minimè pertinet: ſed illa tantùm ſacramenti pars cẽſenda eſt, quam diximus ex prẽcepto ſacerdotis Deo pro peccatis dependi: hoc adiuncto, vt ſtatutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in poſterũ omni ſtudio vitare. ita enim nonnulli definierunt: ſatisfacere, eſt Deo debitum honorem impendere. quod autem nemo debitum honorem Deo poſſit tribuere, niſi qui peccata omnino vitare inſtituat, ſatis apparet. Et ſatisfacere, eſt peccatorum cauſas excidere, & eorum ſuggeſtioni aditum non indulgere. In quam ſententiam alij aſſenſerunt, ſatisfactionem eſſe purgationẽ, qua eluitur, quicquid ſordium propter peccati maculam in anima reſedit, atque à pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, abſoluimur. Quæ cum ita ſint, facilè erit fidelibus perſuadere, quàm neceſſarium ſit, vt pœnitẽtes in hoc ſatisfactionis ſtudio ſe exerceãt.

Trid. Syn. ſeſ. 14. de pœn. cap. 8. & 9. can. 13.

Aug. de Eccle. dogma. ca. 54.

Remittitúrne ſemper cum remiſſione pœnæ æternæ, quæ conſequitur condonationem culpæ, pœna temporalis? 54

DVO ſunt quæ peccatum conſequuntur: macula & pœna, ac quamuis ſemper culpa dimiſſa ſimul etiam æternæ mortis ſupplicium, apud inferos conſtitutum condonetur; tamen non ſemper contingit, quemadmodum à Tridentina Synodo declaratum eſt, vt Dominus peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perſpicua ſunt exempla in ſacris literis, Geneſis tertio capite, Num. xij, & xxij. & alijs permultis locis: Sed illud Dauidis clariſſimum, & maximè illuſtre intuemur, cui etſi Nathan dixerat: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum non morieris; is

Duo ſunt quę peccatũ conſequũtur, macula animæ & pœna.

Pœna æterna cum remiſſione culpę ſemper remittitur, temporalis non item. Triden. Syn. ſeſ. 14. de pœ. cad. 8. can. 12 & 15. Gen. 3. Num. 12. 2. Reg. 12.

tamen grauissimas pœnas vltro subijt, Dei misericordiam his verbis noctes diesque implorans:

Psal.50. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo mũda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Quibus verbis illud petitum est à Domino, vt non solùm crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque à peccati reliquijs purgatum, in pristinum, decoris & integritatis statum restitueret. Atque hæc cùm summis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem vnicè diligebat, defectione, & morte multauit, alijsque pœnis & calamitatibus affecit, quas illi antea in-

Exod.32. tentarat. In Exodo etiam etsi Dominus Moyses precibus exoratus, populo idololatrę pepercerat; tamen, minatus se tãti flagitij graues pœnas repetiturum esse, ipseque Moyses testatus est fore, vt illud Dominus seueriſſimè in tertiam, & quartam vsque generationẽ vlcisceretur. Hæc verò à sanctis Patrib⁹ in Ecclesia Catholica semper tradita esse, ipsorũ auctoritate apertissimè cõprobatur.

Quare non tantum indulget Deus homini per sacramentũ pœnitentiæ quantum per baptismum?

§ 5

Pluribus de causis omnis pœna sacramento pœnitentiæ, vt in baptismo non remittitur. Trid. Syn. eadem sess. 14. cap. 8.

Prima ratio.

Secunda ratio.

QVA de causa factum sit, vt pœna omnis pœnitentiæ sacramento, æquè ac baptismo non cõdonetur, præclarè à sancta Tridentina Synodo explicatum est, his verbis: Diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter verò qui semel à peccati, & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absq; vlla satis-

satisfactione peccata dimittantur, vt, occasione accepta, peccata leuiora putantes veluti iniurij, & contumelioſi Spiritui ſancto, in grauiora labamur, theſaurizantes nobis iram in die iræ. Procul dubiò enim magnopere à peccato reuocant, & quaſi fræno quodam coërcent hæ ſatisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in poſterum pœnitentes efficiunt. Accedit, vt tanquam teſtificationes quædam ſint doloris, quem ex commiſſis peccatis capimus, qua ratione Eccleſiæ fit ſatis, quæ noſtris ſceleribus grauiter offenſa eſt. nam, vt ſanctus Auguſtinus ait, Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. verùm quia plerumque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiã per verba, vel alia quæcunq; ſigna procedit; rectè ab ijs, qui Eccleſiæ præſunt, tẽpora pœnitentiæ conſtituuntur, vt Eccleſiæ in qua peccata ipſa remittuntur, ſatisfiat. Præterea pœnitentiæ noſtræ exempla alios docent, quomodo ipſi vitam inſtituere, & pietatem ſequi debeant. Cùm enim pœnas pro peccatis nobis irrogatas, cæteri homines intuentur, & ſummam cautionem ſibi in omni vita adhibendam, & mores priſtinos corrigendos eſſe intelligunt. Quare ſapientiſſimè illud ab Eccleſia obſeruatum eſt, vt cùm ab aliquo publicè flagitium commiſſum eſſet, publica etiam pœnitentia ei indiceretur; vt cæteri timore perterriti deinceps peccata diligentius vitarent: quod etiam in occultis criminibus quæ grauiora eſſent, interdum fieri ſolitum erat. Sed in publicis, vt diximus, hoc perpetuum fuit, vt, qui ea commiſerant, antequam publicam pœnitentiam ſuſcepiſſent, non abſoluerentur. Interim verò paſtores pro eorum ſalute Deum rogabant, atque, vt ipſi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non deſiuebant.

Tertia ratio.

S. Aug. Enchiri. cap. 5.

Quarta ratio.

Publica crimina publicè eluẽda, & quibus publica pœnitentia ſit imponenda.

Paulinus in vita Ambro. sub finem.

Quo in genere summa fuit sancti Ambrosij cura, & sollicitudo: cuius lacrimis fertur quamplurimos, qui duro animo ad pœnitentiæ sacramentum accesserant, ita emollitos esse, vt veræ cõtritionis dolorem conceperint. Verùm postea tantum de veteris disciplinæ seueritate remissum est, atque ita charitas refrixit, vt iam pleriq́ue ex fidelibus, ad peccatorum veniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem, atque gemitũ cordis necessarium putent, sed illud satis esse arbitrẽtur, si speciem tantum dolentis habeant. Deinde verò huiusmodi pœnarum perpessione consequimur, vt capitis nostri Iesu Christi in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinẽ, & imaginem geramus. nihil enim tam deforme videri potest, vt à sancto Bernardo dictũ est, quàm sub spinoso capite delicatum esse membrum. nam teste Apostolo cohæredes sumus Christi; si tamen compatimur, & quod alio loco scripsit, si commortui sumus, & conuiuemus; si sustinebimus, & conregnabimus. Diuus etiam Bernardus Duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinẽ quidem ipsam Dei misericordia tolli; verùm sanandis peccatorum plagis valde necessariã esse eam curam, quæ in remedio pœnitentię adhibetur. quemadmodum enim sanato vulnere cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt peccatorum reliquiæ purgandæ. Idem planè D. Chrysostomi sententia confirmat, cùm ait: Non satis est sagittam ex corpore extrahi, sed plaga quoque à sagitta inflicta, sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati veniam, pœnitentia curanda est, plaga relicta. Frequentissimè enim à sancto Augustino docemur, duo hęc in pœnitentia animaduertenda esse, Dei misericordiã,

Quam sit eneruata vetus disciplina.

Quinta ratio.

D. Bernard. ser. 5. de omnibus sanctis.

Ad Rom. 8.

2. Tim. 2.

D. Bernar. in ser. de cœna Domini.

Sanie & vulnere peccati curatis remanet cicatrix.

D. Chrys. ho. 80. ad pop. Antio.

S. Augustin. in Psal. 50. ad uers. Ecce enim veritatẽ.

&

& iuſtitiam, miſericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat; iuſtitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit, Poſtremò, pœnitentiæ pœna à nobis ſuſcepta Dei animaduerſionem, ſuppliciáque in nos conſtituta anteuertit. ita enim docet Apoſtolus, cum ait: Si noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur: Dum iudicamur autem à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Quæ cum fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quo minus ad pœnitentiæ opera maximè excitentur.

Duo in pœn. animaduertenda. Sexta ratio.

Vnde noſtra opera ſunt cum meritoria, tum etiam ſatisfactoria? 56

Passionis christi merito opera noſtra ſunt & meritoria et ſatisfactoria. Trid. Syn. ſeſ. 14. de pœnit. ca. 8. can. 13. 14. & ſeſ. 6. de iuſtifi. c. 16. Videatur etiã cap. 14. de oratione Dñica. quæſt. 8.

QVANTA ſit vis pœnitentię ex eo colligitur, quod tota à Chriſti Domini paſſionis merito pẽdet. A quo etiã honeſtis actionibus duo illa maxima bona conſequimur: Alterum eſt, vt immortalis gloriæ præmia mereamur; ita vt calix etiam aquæ frigidæ, quàm in eius nomine dederimus mercede nõ careat. Alterum, vt pro peccatis noſtris ſatisfaciamus.

Obſcuráne Chriſti ſatisfactionem & meritum noſtra ſatisfactio? 57

Merita ſanctorum quomodo etiam alijs proſint, & vnde tantus Eccleſiæ Catholicę theſaurus ſit collectus.

PERFECTISSIMAM, & cumulatiſſimam Chriſti Domini ſatisfactionẽ minimè obſcurat, ſed illud potius contra euenit, vt multo clariorem, & illuſtriorem reddat. Eo enim copioſior Chriſti gratia videtur eſſe, quod non ſolum ea nobiſcum communicantur, quæ ipſe ſolus, ſed illa etiam quæ tanquam caput in membra ſuis ſanctis, & iuſtis hominibus promeruit, ac perſoluit: Qua ratione fieri perſpicuum eſt, vt iuſtæ & honeſtæ piorum actiones tantum ponderis & di-

Hæc ferè ad rerbum transſumpta ſunt ex ſeſſ. 6. c. 16. Trident. Syn. Abſq, Dei gratia nullũ opus meritorũ ab homine perficitur. gratiam autem ſimul cum peccato (vt dictum eſt 16. quæſt. de confirmatione) ne fingere quidem nobis licet.

gnitatis habeant. Chriſtus enim Dñs tanquã caput in membra, & vitis in palmites gratiam ſuã in eos, qui ſibi per charitatẽ coniuncti ſunt, continenter infundit. Quæ quidem gratia bona opera noſtra ſemper antecedit, comitatur, & conſequitur, & ſine qua mereri, aut ſatisfacere Deo nullo modo poſſumus. Atq; ita fit, vt iuſtis nihil deeſſe videatur, cũ operibus, quę Dei virtute efficiũt, & diuinæ legi pro humana, mortaliq; cõditione ſatisfacere, & vitã ęternã, quã, ſcilicet, ſi Dei gratia ornati è vita deceſſerint, conſequẽtur, mereri poſſint. nota eſt enim illa Saluatoris vox: Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet inæternũ: ſed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

Iuſti quomodo diuinæ legi ſatisfaciãt. Ioan. 4.

58 *Ad hoc vt opus aliquod veram vim ſatisfaciendi habeat quæ ſunt potiſſimum neceſſaria?*

Quæ ad verã ſatisfactionẽ requirantur.

Opera impiorum non ſunt Deo grata, aut ſatisfactoria.

D v o præcipuè in ſatisfactione requiruntur: primũ eſt, vt is, qui ſatisfacit, iuſtus ſit, ac Dei amicus. Opera enim quæ ſine fide, & charitate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt. alterũ, vt eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quę natura ſua moleſtiã, & dolorẽ afferant. cùm enim præteritorũ ſcelerũ compenſationes ſint, atque, vt S. Martyr Cyp. redemptrices peccatorũ; omnino neceſſe eſt, vt aliquid acerbitatis habeãt. quanquã nõ ſemper illud conſequitur, vt, qui ſe in illis moleſtis actionibus exercẽt, doloris ſenſum habeãt. Sępè enim vel patiendi conſuetudo, vel accẽſa in Deũ charitas efficit, vt, quæ perpeſſu grauiſſima ſunt, ne ſentiãtur quidẽ. Nec tamẽ iccirco fit quominus ea ipſa opera ſatisfaciẽdi vim habeãt. ſiquidẽ hoc proprium eſt filiorũ Dei, ita eius amore, & pietate inflãmari, vt acerbiſſimis laboribus cruciati, aut nihil ferè inçõmodi ſentiant, aut oĩa lætiſſimo aĩo perferãt.

S. Cyp. lib. 1. epiſt. 3. poſt medium.

Ad

Ad quot capita referatur omnis humana satisfactio? 59

OMNE satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipuè conferẽdum esse, orationem, ieiunium, & eleëmosynam: quæ quidem tribus bonis animæ, corporis, & ijs, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia à Deo accepimus, respondent. nihil verò aptius, & conueniẽtius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nã cùm omne quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidẽ medicinas, priori scilicet ieiunium, alteri eleëmosynam, tertiæ, orationẽ rectissimè opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus; facile erit intelligere cur ad hæc tria potissimũ omnis satisfactio referatur. Hi verò sunt Deus, proximus, nos ipsi. Quare Deum oratione placamus, proximo eleëmosyna satisfacimus; nos ipsos verò, ieiunio castigamus.

Satisfactio nostra omnis oratione, ieiunio, eleëmosyna concluditur. Triden. Syn. sess. 14. de pœ. can. 13.

1. Ioan. 2.

Tribus morbis tres medicinas opponẽdas.

Peccato Deũ proximum, & nos ipsos offendimus.

Afflictiones, quæ extrinsecus hominibus emittuntur, sunt ne satisfactoriæ? 60

QVONIAM multæ variæque ærumnæ & calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt; illud maximè fideles docendi sunt, eos, qui patiẽti animo, quicquid laborioſi, & incommodi Deus immiserit, ferãt, amplã satisfaciẽdi, & merẽdi materiã nactos esse: qui autẽ inuiti, & repugnãtes pœnã huiusmodi sustineant, omni, satisfactionis fructu priuari, sed Dei tantùm, peccata iusto iudicio vlciscẽtis, animaduersionẽ, & suppliciũ perferre.

Patientia in afflictionibus efficit vt illę sint satisfactoriæ & meritoriæ.

Potest vnus pro alio pœnitentiam, omnesq; eius partes expiere? 61

IN eo summa Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicãda

Satisfacere potest vnus pro alio, sed non conteri aut confiteri.

est, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, vt vnus posset pro altero satisfacere. quod quidem huius partis pœnitentiæ maximè proprium est, vt enim quod ad contritionem, & confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest: ita, qui diuina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persoluere. Ad Gal. 6. quare fit vt quodam pacto alter alterius onera portare videatur. Nec verò de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum symbolo, sanctorum communionem confitemur. nam cùm omnes eodem baptismo abluti, Christo renascamur, eorundem sacramentorum participes simus, imprimis verò eiusdē corporis, & sanguinis Christi Domini cibo, & potu recreemur; hoc apertissimè demonstrat, nos omnes esse eiusdē corporis membra. Quemadmodū igitur neque pes suæ tātum, sed etiam oculorum vtilitatis causa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum vtilitatem referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent. Neque In satisfactione quidā cernuntur fructus qui alijs cōmunicari non possunt. tamen id sine vlla exceptione verum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur spectemus. nā satisfactionis opera, medicinæ etiam, & curationes quædā sunt, quæ pœnitenti ad sanandos prauos animi affectus præscribuntur: quo quidē vtilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt prorsus carere perspicuum est. Hæc igitur de tribus pœnitentiæ partibus contritione, cōfessione, satisfactione, copiosè, & dilucidè explicanda erunt.

62 *Numquid illi impendenda est satisfactio qui rem ablatam restituere non promittat?*

Nulli absolutio impendē. ILLVD in primis à sacerdotibus obseruari opor-

oportet, vt audita peccatorum confessione, antequam pœnitentem à peccatis absoluant, diligenter curent, vt, si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati meritò damnandus esse videatur, cumulata satisfactione compensẽt. nemo enim absoluendus est, nisi prius, quæ cuiusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixè pollicentur, se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum nunquam promissa exoluere; omnino ij cogendi sunt, vt restituant: sæpeque illud apostoli eis inculcãdum est, vt, qui furabatur, iam non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti.

da qui rem ablatã restituere nõ procurat.

Ad Ephe. 5.

Cuiusmodi satisfactio pœnitenti est imponenda? 63

IN irrõganda satisfactionis pœna sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque, vt hac regula peccata metiri videantur, & pœnitentes suorum scelerum gtauitatem magis agnoscant; operępretium erit, eis interdum significare, quæ pœnæ, quibusdam delictis ex veterum canonum prędscripto, qui pœnitentiales vocantur, constitutæ sint. Igitur vniuersæ satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni satisfactionum genere maximè conuenit pœnitentibus præcipere, vt certis aliquot, & definitis diebus orationi vacẽt, ac pro omnibus & præsertim pro ijs, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari verò etiam eos oportet, vt sæpe eadem satisfactionis opera, à sacerdote indicta, vltrò suscipiant, ac repetant, atque ita mores suos componant, vt, ijs omnibus quæ ad pœnitentiæ sacra-

Iuxta peccatorum qualitatem imponenda est satisfactio. Trident. Syn. sess. 14. de pœ. c. 8. & cã. 15. Veterum canonum rigor subindè inculcandus.

Quæ satisfactio præcipuè sit imponẽda.

mentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis pœnitentiæ studia, nunquam intermittãt. quod si interdum etiam ob publicam offensionẽ, publica pœnitentia præscribenda fuerit, quamuis eam pœnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facilè audiendus: verùm persuadere ei oportebit, vt quæ tum sibi, tum alijs salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo suscipiat. Hæc de pœnitentiæ sacramento singulisque eius partibus ita docenda erunt, vt non solùm ea perfectè fideles intelligant; sed etiam, iuuante Domino, re ipsa piè, & religiosè præstare animum inducant.

Publicam pœnitentiam deprecanti non mox acquiescendum est. Videatur paulò ante quæstio. 55.

DE EXTREMÆ VNCTIONIS SACRAMENTO, CAPVT VI.

Quare Pastores animarum sæpius apud populum de extremæ vnctionis sacramento agere debent?

Cvm sancta scripturarum oracula ita doceãt; In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & inæternum nõ peccabis; tacitè Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendũ esse, fidelem populum cohortandi, vt in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem extremæ vnctionis sacramentum non potest supremi illius diei memoriam cõiunctam non habere; facilè intelligitur sæpius de eo agendum esse, nõ solum ob eam causam, quod illarũ rerum mysteria, quæ ad salutem pertinẽt, aperire, & explicare maximè conuenit; sed etiã, quia fideles, moriẽdi necessitatem omnibus propositam esse animo repetentes, prauas cupiditates coërcebunt; quare fiet, vt in ipsa mortis expectatione se minus perturbari sentiant; sed immortales Deo gratias agant; qui

Nouissima sæpe meditãda. Consulatur quæst. postrema 7. artic. sym. apollo.

vt

vt baptiſmi ſacramento aditū nobis ad verā vitā patefecit, ita etiam, vt ex hac mortali vita decedētes, expeditiorem ad cęlum viam haberemus, extremæ vnctionis ſacramentum inſtituit.

Quamobrem iſtud ſacramentum extrema vnctio appellatur? 2

VT quæ hic magis neceſſaria ſunt, eodem ferè ordine, qui in alijs ſacramentis ſeruatus eſt, exponantur; primum illud tradendū erit, hoc ſacramētum iccircò extremā vnctionem appellatum eſſe, quòd hæc omnium ſacrarum vnctionū, quas Dominus Saluator noſter Eccleſię ſuæ cōmendauit, vltima adminiſtranda ſit. Quare hęc ipſa vnctio à maioribus Sacramētum etiā vnctionis infirmorum, & Sacramentum exeūtium dicta eſt: quibus vocabulis fideles in memoriam nouiſſimi illius temporis facilè redire poſſunt. Ratio nominis.

Quomodo extremæ vnctioni propria ſacramenti ratio conueniat? 3

ID maximè perſpicuū fieri poteſt, ſi verba, quibus ſanctus Iacobus Apoſtolus huius ſacramenti legem promulgauit, attendamus: Infirmatur quis in vobis, inquit, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eū, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Nam quod peccata condonari Apoſtolus affirmat, in eo declarat ſacramenti vim, & naturam. Hanc verò Catholicæ Eccleſiæ de extrema vnctione perpetuam doctrinam fuiſſe, cum alia plura Concilia teſtentur, tum à Tridentina Synodo hoc ita declaratū eſt, vt in eos omnes anathematis pœnam conſtituerit, qui aliter docere, aut ſentire audeant. Ac Innocentius quoque primus hoc ſacramētum fidelibus maximè commendat. Extremā vnctionem verè ſacramentum eſſe. Trid. Syn. ſeſ. 14. de extre. vnct. in proemio, & cap. 1. can. 1. Tri. Syn. ſeſ. 14. can. 2. de extre. vnct. Inno. epiſ. 1. ad Decēt. c. 8. & citat. diſt. 95. ca. illud ſuperfluum.

Cum

4 *Cum hic plures fiant vnctiones, an plura etiam ibidem dici debent sacramenta?*

Vnicũ est extremę vnctionis sacramentum quamuis per plures vnctiones administretur.

CONSTANTER docẽdum est, à Pastoribus, verum sacramentum esse: nec plura, sed vnum, quamuis per plures vnctiones administretur; quarum singulis propriè preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum verò est non partium continuatione, quæ diuidi non possint, sed perfectione: cuiusmodi sunt cætera omnia, quę ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus quæ ex multis, & diuersis partibus composita est, vna tantum forma perficitur: ita hoc sacramentum, etsi ex pluribus rebus, & verbis cõstituitur, vnum tamen signũ est, & vnus rei quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint huius sacramenti partes, elementum inquam, & verbum. hæc enim à sancto Iacobo prætermissa non sunt; in quibus singulis sua mysteria licet animaduertere.

Iacob. 5.

5 *Quæ est extremæ vnctionis materia?*

De materia Concil. Trid. sess. 14. de sacramento extremæ vnctionis cap. 1.

EIVS elementum siue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipuè Tridentinũ decreuit, est oleum ab Episcopo consecratum. liquor scilicet non ex quauis pingui, & crassa materia, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissimè autem hæc materia illud significat, quod vi sacramenti interius in anima efficitur. nam vt oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita sacramenti virtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tanquam pabulum præbet: tum verò ad recreandas defatigati corporis vires, maximè accomodatum est. Quæ omnia quid in ægroto diuina virtute

Cuius rei signum sit extrema vnctio, quidque efficiat.

per

per huius ſacramẽti adminiſtrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia ſatis ſint.

Qua forma perficitur hoc ſacramentum? 6

FORMA eſt verbum, & ſolemnis illa precatio, quam ſacerdos ad ſingulas vnctiones adhibet, cum inquit: Per iſtam ſanctam vnctionem indulgeat tibi Deus quicquid oculorum, ſiue narium, ſiue tactus vitio deliquiſti. Quod autem hæc vera ſit, & propria huius ſacramenti forma, ſanctus Iacobus Apoſtolus ſignificat, cum ait: & orẽt ſuper eum, & oratio fidei ſaluabit infirmum. Ex quo licet cognoſcere formam, precationis modo proferendam eſſe; tametſi quibus potiſſimum verbis concipienda ſit, Apoſtolus non expreſſerit. Verùm hoc ad nos fideli Patrum traditione permanauit, ita vt omnes Eccleſiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magiſtra ſancta Eccleſia Romana vtitur. nam etſi aliqui nonnulla verba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, vel Parcat interdum etiam Sanet, quicquid commiſiſti: tamen quia nulla fit ſententiæ immutatio, conſtat eandem ab omnibus fotmam religiosè ſeruari.

De Forma.

Iacob. 5.

Forma huius ſacramenti ex Patrũ traditione & Eccleſiarũ conſenſu probatur.

Cur huius ſacramenti forma precationis modo abſoluitur? 7

NEMO miretur cur factum ſit, vt aliorum ſacramentorum forma, vel abſolutè ſignificet quod efficit, vt cum dicimus: Ego te baptizo; aut, Signo te ſigno crucis; vel tanquam ab imperantibus pronuncietur; vt cum in ſacramento Ordinis adminiſtrando dicitur: Accipe poteſtatem: Hæc vna verò extremæ vnctionis forma, precatione quadã abſoluatur, id enim optimo iure cõſtitutũ eſt. nam cùm hoc ſacramentum propterea adhibeatur vt præter ſpiritualem gratiam, quam tribuit,

Extrema vnctione nõ tantum animus ſed etiam corpus interdum curatur.

Syn.Trid.ſeſ. 14.de extrema vnctione. c.2. & can.2.

buit, ſanitatem etiam reſtituat ægrotis: tamen quia non ſemper ſequitur, vt ægri à morbis conualeſcant, ob eam cauſam precatione forma conficitur, vt à Dei benignitate id impetremus, quod ſacramenti vis conſtanti, & perpetuo ordine efficere non ſolet. Adhibentur autem ritus proprij in huius quoque ſacramenti adminiſtratione: ſed eorum maxima pars precationes cõtinet, quibus ſacerdos ad ægroti ſalutem impetrandam vtitur. nullum enim eſt aliud ſacramentum quod pluribus precibus conficiatur: ac rectè quidem, quoniam eo potiſſimum tempore fideles pijs obſecrationibus adiuuãdi ſunt. quare & alij omnes, quos tũ adeſſe contigerit, & præcipuè Parochi debent orare Deũ ex animo, & eius miſericordiæ laborãtis vitam, & ſalutem omni ſtudio commendare.

Cur in hoc ſacramento tot preces adhibeantur.

8 *Quis nam huius ſacramenti eſt auctor?*

Vnctionis extremæ ſacramentũ à Chriſto inſtitutum & quibus cõferendum. Trid. Syn. ſeſſ. eadem.

CVM demõſtratum ſit extremam vnctionem verè, & propriè in ſacramentorum numero habendam eſſe: illud etiam ſequitur, eius inſtitutionem à Chriſto Domino profectam eſſe; quæ poſtea à ſancto Iacobo Apoſtolo fidelibus propoſita, & promulgata eſt. Quanquam idem Saluator huius vnctionis ſpecimen quoddam dediſſe viſus eſt, cùm diſcipulos ſuos binos & binos ante faciem ſuã miſit. de illis enim apud Euangeliſtã ita ſcriptũ eſt: Exeũtes prędicabãt, vt pœnitentiã agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabant. quam quidẽ vnctionem nõ ab apoſtolis inuentã, ſed à Dño præceptam, non naturali aliqua virtute præditã, ſed myſticam potius ad ſanandos animos, quàm ad corpora curanda, inſtitutam fuiſſe, credendũ eſt. Quam rem ſancti Dionyſius, Ambroſius, Chryſoſtomus, & Gregorius Magnus aſſerũt, vt nullo modo

Marc.6.

Extremæ vnctionis viſus apoſtolis à Dño eſt imperatus.

Chryſ. lib. 3. de ſacer. ante medium.

modo dubitãdum ſit, quin hoc vnum ex ſeptem Eccleſiæ Catholicæ ſacramentis, ſumma cum religione accipere oporteat.

Eſtne extrema vnctio omnibus promiſcuè adminiſtranda? 9

DOCENDI etiam ſunt fideles, quamuis hoc ſacramentum ad omnes pertineat, quædam tamẽ hominũ genera excipi quibus adminiſtrandũ non ſit. Ac primum excipiuntur qui, ſano & firmo corpore ſunt: ijs enim extremam vnctionem tribuẽdam non eſſe, & Apoſtolus docet, cum inquit: Infirmatur quis in vobis: & ratio; oſtẽdit; ſiquidem ob eam rem inſtituta eſt, nõ modo vt animæ, ſed vt corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; iccirco ijs etiam, qui adeò periculosè ægrotare vidẽtur, vt ne ſupremus illis vitę dies inſtet, metuẽdum ſit, hoc ſacramentũ pręberi debet. In quo tamen grauiſſimè peccant, qui illud tempus ægroti vngendi obſeruare ſolent, cùm iam omni ſalutis ſpe amiſſa, vita, & ſenſibus carere incipiat: conſtat enim ad vberiorem ſacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, ſi ægrotus, cùm in eo adhuc integra mens, & ratio viget, fidemque, & religioſam animi voluntatẽ afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, vt eo potiſſimum tempore cęleſtem medicinam adhibeant: illam quidem ſemper vi ſua admodum ſalutarem, cùm eorum etiam pietate, & religione, qui curandi ſunt, magis profuturã intellexerint. Nemini igitur qui grauiori morbo affectus non ſit, ſacramentum vnctionis dare licet, tametſi vitæ periculum adeat; vel quia periculoſam nauigationem paret; vel quia prælium initurus ſit, à quo illi certa mors impendeat; vel etiã ſi capitis damnatus, ad ſupplicium raperetur.

Extrema vnctio nõ omnibus adminiſtranda.

Primò firmi, & ſani excluduntur.

Iacob. 5.

Tẽpeſtiuè ægrotis adhiberi debet hæc vnctio.

Sano periculum mortis adeunti non detur extrema vnctio.

Omnes

Secundò, pueri & insani nō sunt inungendi.

Omnes præterea qui rationis vsu carent, ad hoc sacramentum suscipiēdum apti non sunt; & pueri qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius sacramēti remedio opus sit, amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis vsum haberent, & eo potissimum tempore pij animi significationem darent, peterentque vt sacro oleo vngerentur. nam qui ab ipso ortu nunquam mētis, & rationis compos fuit, vngendus non est: secus verò si ægrotus, cum mēte ad integra huius sacramenti particeps fieri voluisset, postea in insaniam, & furorem incidit.

10 *Quæ corporis partes hic debent inungi?*

Quæ corporis partes vngi debeant. Trid. Syn. de extrema vnctione sess. 14. c. 3. & can. 3.

Non sunt omnes corporis partes vngendæ, sed eæ tantum, quas veluti sensuum instrumenta homini natura attribuit, oculi propter visionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, vel sermonem, manus propter tactum; qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maximè viget. Hunc autem vngendi ritum vniuersalis Ecclesia retinet, atque etiam huius sacramenti naturæ optimè conuenit: medicamenti enim est instar. Ac quoniā in corporis morbis, quamuis vniuersum corpus malè affectum sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, à qua tanquam à fonte, & origine, morbus manat. iccirco non totum corpus; sed ea membra in quibus potissimū sentiendi vis eminet, renes etiā veluti libidinis, & voluptatis sedes, vnguntur; tum pedes qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt.

Oculi.
Aures.
Nares.
Os.
Manus.
Renes.
Pedes.

11 *Potéstne iterari extrema vnctio?*

In vna eadēque ægrotatione non est iteranda vnctio.

Illvd hic obseruare oportet in vna, eademque ægrotatione, cum æger in eodē vitæ periculo

lo positus est, semel tantùm vngendum esse. Quòd si post susceptam hanc vnctionem æger cõualuerit, quoties postea in id vitæ discrimen inciderit, toties eiusdem sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. ex quo patet in eorum sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendam esse.

Qua religione & præparatione debet istud sacramentum suscipi? 12

QVONIAM omni studio curare oportet, nequid sacramenti gratiam impediat; ei verò nihil magis aduersatur quàm alicuius peccati mortiferi conscientia; seruanda est Catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, vt, ante extremam vnctionem, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramentum administretur. Ac deinde ægroto Parochi persuadere studeant, vt ea fide se vngendum sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab apostolis sanandi erant, se ipsos afferre consueuerant. In primis autem animæ salus: deinde corporis valetudo, cum illa adiunctione, *Si ea ad æternam gloriam profutura sit*, expetenda est. Nec verò dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ, & solemnes preces à Deo audiãtur, quibus sacerdos non suã, sed Ecclesiæ, & Domini nostri Iesu Christi personam gerens, vtitur. Qua vna maximè re cohortandi sunt, vt huius saluberrimi olei sacramentum, sanctè, & religiosè sibi administrandum curent, cùm & acrior pugna instare, & vires tum animi, tum corporis deficere videantur.

Primò, vnctionem præeat Eucharistiæ & pœn. sacra.

Secundò, est firma fides suscipienda.

Tertiò, tempestiuè est adhibenda.

Quo ministrante hoc sacramentum percipiendum est? 13

QVIS extremæ vnctionis minister sit, ab eodem Apostolo qui Domini legem promulgauit, didicimus: inquit enim: Inducat presbyteros.

Sacerdos huius sacramenti est minister loco Christi.

Trid.Syn.ſeſ. 14.de extrema vnctione c.3. & can.4.

quo nomine non eos ſignificat, qui ætate prouectiores ſunt, quemadmodum ſapienter Triden. Syn.exponit,aut qui in populo principem locum obtinent, ſed ſacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem ritè ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamen ex ſanctæ Eccleſiæ decreto cuiuis ſacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui iuriſdictionem habeat, ſiue alteri, cui ille eius muneris fungẽdi poteſtatem fecerit, hoc ſacramentum adminiſtrari licet. Illud verò maximè animaduertendum eſt, ſacerdotem in ea adminiſtratione, quẽadmodum etiam in alijs ſacramẽtis fit, Chriſti Domini noſtri, & ſanctæ Eccleſiæ, eius ſponſæ, perſonam ſuſtinere.

14 *Qui fructus ex huius ſacramenti vſu ad homines redeunt?*

Quæ vtilitates ex huius ſacramẽti vſu proueniunt. Trid.Syn.ibidem cap.2.

EXPLICANDAE ſunt etiam accuratius, vtilitates, quas ex hoc ſacramento capimus; vt, ſi nihil aliud fideles ad eius vſum poſſit allicere, ipſa ſaltem vtilitate ducãtur: cùm ita comparatum ſit, vt omnia ferè noſtris commodis metiamur. Docebunt igitur Paſtores hoc ſacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, &, vt communi nomine appellantur, venialia remittit: exitiales enim culpę pœnitentię ſacramẽto tolluntur. Neque enim hoc ſacramentum primario loco ad grauiorum criminum remiſſionẽ inſtitutum eſt; ſed baptiſmus tantùm, & pœnitentia vi ſua hoc efficiunt. Altera eſt ſacræ vnctionis vtilitas, quòd animam à languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à cæteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi oportuniſſimum exiſtimandum eſt, cùm graui morbo afflictamur, ac vitę periculum impẽdet. Etenim homini natura inſitum eſt, vt nihil

Prima vtilitas eſt quòd peccata venialia delet.

Secundò, animum confirmat.

Quo tempore hoc ſacramẽtum ſit ſuſcipiendum. Trid.Syn.ibidem cap.3.

in

in rebus humanis æquè ac mortem pertimescat. auget autē magnopere hunc timorē præteritorū scelerū memoria: cùm præsertim grauissima conscientiæ nostræ accusatio nos vrgeat. vt enim scriptum est: Venient in peccatorum suorum cogitationem timidi, & traducēt illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Deinde illa cura, & cogitatio vehementer angit, quòd paulò pòst stare oporteat ante tribunal Dei, à quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpe autē euenit, vt fideles hoc terrore perculsi, se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem ad mortis trāquillitatem magis conducit, quàm si tristitiam abijciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus, paratiq; simus, depositū nostrum, quādocunque illud à nobis repetere voluerit, libēter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, extremæ vnctionis sacramentum efficit. Præterea aliud etiam, quod meritò omniū maximum videri potest, ex eo consequimur. nam etsi humani generis hostis, quoad viuimus, nunquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore vt nos omnino perdat, ac si fieri possit, spem nobis diuinæ misericordiæ eripiat, vehementius omnes neruos contendit, quàm cùm supremum vitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & vires hoc sacramento subministrantur, quibus aduersarij vim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint. alleuatur enim, & erigitur ægri animus, diuinæ bonitatis spe; eaq; cōfirmatus morbi incommoda omnia fert leuius, ac ipsius Dæmonis calcaneo insidiantis artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit postremò, siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas.

Sap. 4.

Tertiò, aduersus diaboli insultus nos munit.

Quartò, sanitas corporis si ita expediat redditur.

Quod si ægroti eo tempore eam minus consequuntur, id quidem non sacramenti vitio, sed ob eam potius causam euenire credendum est, quòd eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur, fides infirmior est. testatur enim Euangelista Dominum apud suos multas virtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam rectè dici potest, Christianam religionem, ex quo altius tanquam radices egit in animis hominũ, minus iam huiusmodi miraculorum adminiculis indigere, quàm olim nascentis Ecclesię initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnoperè excitanda erit. vtcumque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei consilio, & voluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se huius sacri olei virtute spiritualem sanitatem consequuturos esse; futurumque vt si eos vita decedere cõtingat, præclaræ illius vocis fructum percipiat, qua scriptum est: Beati mortui qui in Domino moriuntur. Hæc de extremę vnctionis sacramento breuiter quidem dicta sunt: verùm, si hæc ipsa rerum capita à Pastoribus latius, & ea, qua decet diligentia explanata erunt; dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

Matth. 13.

Greg. homil. 29. euang.

Fides, & spes ægrotantium hoc sacramẽto suscepto est exigenda.

DE ORDINIS SACRAMENTO, CAPVT VII.

Cur Parochi magna diligentia sacramenti ordinis doctrinam populo exponere debent?

I

SI quis aliorum sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facilè perspiciet, ea omnia ab ordinis sacramento ita pendere vt sine

Præterquam quod in initio 23. sess. Trid.

sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant; partim solēni cæremonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est, vt Pastores institutam sacramētorum doctrinam persequentes, eò diligentius etiam de ordinis sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maximè hæc explicatio, primum quidem, illis ipsis, deinde alijs, qui Ecclesiasticæ vitæ rationem ingressi sunt, postremò etiam fideli populo; ipsis, quòd dum in huius argumēti tractatione versantur, ad eam gratiam excitandam quam hoc sacramento adepti sunt, magis commonentur; alijs, qui in sortem Domini vocati sunt, partim, vt eodem pietatis studio afficiātur, partim verò, vt earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi, viam sibi ad vlteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autem fidelibus, primum quidem, vt intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri; deinde, quoniam sæpè contingit, vt multi adsint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiæ ministerio destinarint, vel qui sua sponte, & voluntate illud vitæ genus sequi velint; quos certè minimè ignorare æquum est, quæ præcipuè ad hanc rationem pertinent.

Syn. doctrina de sacra. ordinis 4. ca. & 8. can. est tradita ferè etiam posteriori parte cuiusq; sess. decret. de reformat. actum est de eorum moribus qui ad sacros ordines sint promoti.

Omnia alia sacramenta ab Ordinis sacramento pēdent.

Vtilitas doctrinæ de ordinis sacramento.

Estne vlla dignitas sacerdotij Ordine in terris excellentior? 2

PRIMVM fidelibus tradendum est, quanta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est sacerdotium, spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cùm Episcopi & sacerdotes tanquā Dei interpretes, & internuntij quidā sint, qui eius nomini diuinam legem, & vitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla maior excogitari possit. quare me-

Quanta sit ordinis sacri excellentia.

Sacerdotio nihil in terris dignius. quod plurib' declaratur quæst. 21. huius capitis.

ritò non solùm Angeli, sed Dij etiam, quòd Dei immortalis vim & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint; tamen noui testamenti sacerdotes cæteris omnibus honore longè antecellunt. potestas enim, tum corpus, & sanguinem Dñi nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanā quoq; rationem, atq; intelligentiā superat; nedum ei aliquid par, & simile in terris inueniri queat.

8 *Qui diuinitus ad sacerdotium ministeriáque Ecclesiastica vocati censentur?*

QVEMADMODVM Saluator noster à Patre; Apostoli autem, & discipuli in vniuersum mūdum à Christo Domino missi sunt; ita quotidie sacerdotes eadem, qua illi, potestate præditi, ad consummationem sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officij munus nemini temere imponendum est, sed ijs tantùm, qui illud vitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. Nec verò quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Vocati autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesiæ ministris vocātur. nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docēdum est, cùm inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

Quales deligendi ad sacerdotiū, latius tractantur quæstio. 26. istius capitis. Trid. Syn. sess. 23. de Ordine c. 3. & can. 7.

Hier. 23.

4 *Quinam iudicandi sunt perperam ad ordines sacros accedere, & aliundè in Ecclesiam ingredi?*

Quanta circumspectione ad sacros Or-

QVONIAM in omni actione suscipiēda magnoperē

gnopere refert, quem ſibi quiſque finẽ conſtituat (optimo enim fine poſito, rectè omnia conſequuntur) de hoc in primis qui ſacris initiari volunt, admonendi ſunt, vt nihil ſibi tanto munere indignum proponant. qui quidem locus eò diligentius tractandus erit, quò grauius hoc tempore ea in re peccare fideles ſolent. Alij enim eo conſilio ad hãc viuendi rationem ſe conuertunt, vt quæ ad victum, veſtitumque neceſſaria ſunt, parent, ita, vt præter quæſtum nihil aliud in ſacerdotio, quemadmodum vulgo cæteri omnes in quouis ſordidi artificij genere, ſpectare videantur. Quamuis enim ex apoſtoli ſententia, natura, & diuina lex iubeat, vt, qui altari ſeruit, ex altari viuat: tamen quæſtus, & lucri cauſa ad altare accedere, maximum ſacrilegium eſt. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad ſacerdotalem ordinem ducit. Alij verò, vt diuitijs affluant, initiari volunt. cuius quidem rei illud argumento eſt, quòd niſi opulentum aliquod Eccleſiaſticum beneficium eis deferatur, nullam ſacri ordinis cogitationem habẽt. Hi verò ſunt quos Saluator noſter mercenarios appellat; & quos Ezechiel dicebat ſemetipſos, & non oues paſcere. quorum turpitudo, & improbitas non ſolùm ſacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita vt iam nihil ferè à fideli populo haberi poſſit contemptius, & abiectius; verùm etiam efficit, vt ipſi nihil amplius ex ſacerdotio conſequantur, quàm Iudas ex Apoſtolatus munere; quod illi ſempiternum exitium attulit. Illi autem oſtio in Eccleſiã introire meritò dicũtur, qui à Deo legitimè vocati Eccleſiaſtica munera eius vnius rei cauſa ſuſcipiunt, vt Dei honori inſeruiant.

Dines accedendum.

Quæſtus cauſa ad ſacerdotium aſpirare ſacrilegiũ eſt.

1. Cor. 9.

Honorum aut diuitiarũ ſpe ad ſacerdotiũ procedere pernitioſiſſimum eſt.

Ioan. 10. Ezech. 34. Ambitione & auaritia eorũ qui verè ſunt mercenarij quantum cuiuerit ſacerdotium.

Qui ad Eccleſiaſticas functiones per oſtium adeũt.

5 *Qui per ordines sacrõs se Ecclesiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo superare & excellere debent?*

Omnes homines ideo sunt conditi vt Dei honori inseruiant, sed hoc excellentius præstare debent qui vltro se Ecclesiæ tradiderunt.

OMNIBVS quidem ea lex est imposita, vt diuino honori inseruiant. Homines enim ob eam rem conditi sunt, vt Deum colant, quod precipuè fideles qui baptismi gratiam consequuti sunt, ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus præstare debent. Verùm qui ordinis sacramento initiari volunt, hoc sibi proponant opus est, vt non solùm Dei gloriam in omnibus rebus quærant; quod quidem cum omnibus, tum maximè fidelibus commune esse constat; sed etiam, vt alicui certo Ecclesiæ ministerio addicti, in sanctitate, & iustitia illi seruiant. Nam vt in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius cẽturio, alius præfectus est; alij, alia munera obeunt: ita quamuis omnes fideles pietatem & innocentiam omni studio sectari debeant, quibus rebus maximè Deus colitur, eos tamẽ qui Ordinis sacramento sunt initiati, pręcipua quędam munera, & functiones in Ecclesia exequi oportet. nam & sacra pro se ipsis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis vim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo seruandam fideles hortantur, & instituunt; & Christi Domini sacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, administrant; &, vt vno verbo complectamur, à reliquo populo segregati, in omnium longè maximo & præstantissimo ministerio se exercent. His igitur explicatis accedét Parochi ad ea explicanda, quæ propria huius sacramenti sunt, vt intelligant fideles qui in Ecclesiasticum ordinem cooptari volunt, ad quodnam officij genus vocentur, quantaque ipsi Ecclesiæ eiusque ministris potestas diuinitus tributa sit.

A simili.

De duplici potestate Ecclesiastica ordinis & iurisdictionis. Conferatur cũ istis quæst. 47. superioris capitis.

Quo-

Quotuplex est potestas Ecclesiastica? 6

DVPLEX ordinis, & iurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi Domini corpus in sacrosancta Eucharistia refertur. Iurisdictionis verò potestas tota in Christi corpore mystico versatur. Ad eam enim spectat Christianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cęlestemque beatitudinem dirigere.

Ordinis potestas ea omnia respicit quæ ad Eucharistiã referri possunt.

Estne Ordinis potestas solùm ad consecrandam Eucharistiam Ecclesiæ relicta? 7

NON solùm consecrandæ Eucharistiæ vim, & potestatem continet, sed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit, cæteraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiã quouis modo referri possunt. Eius verò plura ex sacris literis testimonia afferri possunt; sed illa prę clara, & grauissima sunt, quæ apud sanctos Ioannem, & Matthęum leguntur. inquit enim Dominus: Sicut misit me Pater & ego mitto vos: Accipite Spiritum sanctum: quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Et: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Quæ quidẽ loca à Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum veritati lumen afferre poterunt.

Ioan. 20.

Matth. 18.

Estne sublimius Christi sacerdotium legis naturæ, vel etiam Moysi sacerdotio? 8

HÆC potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas quæ scriptam legem anteceſſit, suum sacerdotium, suamque spiri-

Sacerdotium nouæ legis quãto præstãtius sit sacerdotio legis naturæ.

Vbi est lex, ibi & sacerdotiũ ses. 23. Tridẽt. Syn. de Ordine. cap. 1. Ad Hebr. 7. ibi

spiritualem potestatem habuerit, necesse est, cùm legem habuisse satis constet. Hæc duo enim ita coniuncta testatur esse Apostolus, vt, eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cùm igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendum esse, consequens erat, vt in quauis republica aliqui sacrorum, & diuini cultus procurationi præficerentur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur. Eadem etiam potestate populus Israëliticus non caruit: quæ tametsi diuinitate superior fuit, quàm illa, qua in lege naturæ sacerdotes præditi erant; longè tamen inferior quàm legis Euangecæ spiritualis potestas existimanda est. Hæc enim cælestis est, omnemque angelorum etiam virtutem superat, neque à sacerdotio Mosaico, sed à Christo Domino, qui non secundum Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedec ortum habet: is enim qui summa potestate gratiam tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem quamuis virtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solemni religione consecrati: quæ quidem consecratio ordinis sacramentum, vel sacra ordinatio vocatur.

Sacerdotium Christi quanto sit excellẽtius sacerdotio Aaronis.

Chry. lib. 3. de sacer. Ad Heb. 7.

Christus conferendæ gratiæ virtutẽ & res sacras administrãdi potestatem quomodo Ecclesiæ reliquerit. Trid. Syn. ses. 23. de Ordine can. 1.

Consecratio hominum ad exercendam potestatẽ spiritalem in Ecclesia sacramẽtum Ordinis dicitur.

9 *Quare potestas sacra administrandi in Ecclesia Ordo vocatur?*

PLACVIT sanctis Patribus hoc vocabulo vti, quod latissimam significationem habet, vt dignitatem, & excellentiam ministrorum Dei indicare. nt est enim Ordo, si propriam eius vim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, vt vna, ad alteram referatur. Cùm itaque in hoc mini-

Quid sit propriè & generatim Ordo.

In sacramẽto Ordinis plures sunt gradus.

ministerio multi sint gradus, & variæ functiones, omnia verò certa ratione distributa sint & collocata, rectè, & commodè ordinis nomen ei impositum videtur.

Quinam ordo veri nominis sit sacramentum? 10

QVOD inter cætera Ecclesiæ sacramenta sacra ordinatio numeranda sit; sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, cõprobauit. nam cùm sacramentum sit rei sacræ signum, id verò, quod hac consecratione extrinsecus fit, gratiam, & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur; omnino sequi perspicuum est, Ordinem verè ac propriè sacramentum dicendum esse. quare Episcopus ei calicem cum vino, & aquã, & patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificium &c. quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistiæ charactere animo impresso, tradi cui gratia adiũcta sit, ad illud munus ritè, & legitimè obeundum: quod Apostolus his verbis declarat: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritũ timoris, sed virtutis, & dilectionis & sobrietatis.

Ordinem suo sacram ordinationem verò esse sacramẽtum. Concil. Trid. sess. 23. de Ordine c. 1. 3. & can. 3. 4. & 5.

Quomodo Ordinis sacramẽto potestas cõsecrandæ Eucharistiæ & gratia ad illam exercẽdam requisita conferatur.

2. Tim. 1.

Quapropter in Ecclesia plures sunt instituti ministrorum ordines? 11

CVM diuina res sit tanti sacerdotij administratio; consentaneum fuit, quo digniùs, & maiori cum veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent & diuersi ministrorum ordines, qui sacerdotio ex

Quare sacramentum Ordinis varios habeat sui exercendi ministros. Trid. Syn. de ordine cap. 2. & 3. can. 6.

Trid.Syn.de ordine cap.2. & 3.can.6.

ex officio deseruirent; atque hi quidem ita distributi, vt qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent.

Quot sunt ordines ministrorum Ecclesiæ, quaq; ratione communiter distribuuntur?

11

Functio omnis Ecclesiastica qua sacra ordinatione instituitur septenario numero concluditur.

Ordines cuncti ad ministerium Eucharistiæ præcipuè referuntur. *Cõcil. Carth. 4.cap.3.& sequent.

Ordinum alij maiores, alij minores dicuntur.

Quæ requirantur ad ordines sacros suscipiẽdos & quales Episcopi ministros altaris eligere debeat, docet Trid.Syn.sess. 23.decret. de reformat.c.3. & sequẽtibus.

DOCENDVM erit hosce omnes ordines septenario numero contineri, semperque ita à Catholica Ecclesia traditum esse; quorum nomina hęc sunt * Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autẽ ministrorum numerum rectè ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quę ad sacro sanctũ Missæ sacrificiũ & Eucharistiam vel conficiendam, vel administrandam, cuius causa præcipuè sunt instituta, necessaria videntur. Ex his alij maiores, qui etiam sacri dicuntur, alij minores sunt. Maiores, vel sacri, sunt, Ordo sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores & Ostiarij: de quorum singulis pauca dicenda sunt; vt habeant Pastores vnde eos potissimum instituant quos nouerint aliquo ordine initiandos esse.

Quid clericalis tonsura, clericiq; nomen sibi volunt?

13

Clericalis tonsura est quædam præparatio ad suscipiendos ordines.

DOCERE oportet clericalem tonsuram quãdam præparationem esse ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent: ita, cum tonso capillo Deo dedicantur, tanquam aditus ad ordinis sacramentum illis aperitur. Declaratur enim qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. nam Clerici nomen, quod ei primum tunc imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hæreditatem suam habere incipiat; ve-

Clerici nomẽ quid sibi velit.

luti in Hebræorũ populo qui diuino cultui mancipati erant : quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis illis distribui, cùm inquit: Ego pars, & hæreditas tua. A quamuis omnibus fidelibus id commune sit, præcipua tamen ratione ijs conueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt.

Quàm integra debeat esse clericorum vita disertè ostenditur, sess. 14. Concil. Trid. decret. de reformat. in proœmio, & sess. 22. de refor. cap. 1.

Num. 18.

Omnes Christiani ad sortem Domini pertinẽt, sed tamẽ nõ ideo sunt omnes clerici.

14 *Quare clerici rotunda corona in capite insigniuntur?*

TONDENTVR capilli ad coronæ speciem & similitudinem quam perpetuo conseruare oportet : & vt quisque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur, sic eius orbis forma latior circumscribi debet. quod quidem ex Apostolorum traditione acceptum esse, docet Ecclesia; cùm de huiusmodi tondẽdi more sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, vetustissimi & grauissimi Patres meminerint. Primum autem omnium ferunt Apostolorum principẽ eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quę ex spinis contexta Saluatoris nostri capiti fuit imposita; vt, quod impij ad Christi ignominiã & cruciatum excogitarunt, eo apostoli ad decus & gloriam vterentur; simulque significaret curandum esse à ministris Ecclesiæ, vt omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli asserant hac nota regiam dignitatem declarari, quæ ijs maximè qui in sortem Domini vocati sunt, videtur conuenire. Quod enim Petrus Apostolus fideli populo tribuit; Vos genus electum, regale sacerdotium, gẽs sancta; peculiari quadam & magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere facilè intelligimus. et si non desunt, qui vel perfectioris vitæ professionem à Clericis susceptam circuli figura

Corona clericalis quid significet & qualis in quolibet esse debeat.

Quod clericorũ capita tondeantur, ex Apostolica traditione manauit.

S. Dionys. de Eccles. Hier. cap. 6. par. 2.

Vvolfridus in epist. quęst. 6. apud Bed. li. 5. hist. Angl. cap. 22.

Primò, coronæ spineę significãdæ causa paratur corona in capite clericorũ.

Secundò, regiæ dignitatis vt sit declaratio.

1. Pet. 2.

Tertiò perfectioris vitæ professionem designat.

Quartò adhibetur ad iudicandum rerum minus necessariarum contemptum.

gura, quę omnium perfectissima est, significari existiment, vel externarum rerum contemptionem, animiq; ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent; quod capilli, superuacaneum quiddam in corpore tondeantur.

15 *Quæ est Ostiariorum functio?*

Vt hoc munus & alij minores ordines pristinæ dignitati restituantur, hortatur Trident. Syn. sess. 23. de reformat. cap. 17.

POST primam tonsuram ad Ostiarij ordinem primus gradus fieri consueuit. Eius munus est templi claues, & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus nequis propiùs, quàm par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi commissa erant; vt ex ritibus, quæ in eius consecrationem adhibentur, perspici potest. Nam Episcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quem ostiarium vult constituere, Sic age, inquit, quasi Deo redditurus rationem pro his rebus quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. Nam Thesaurarij officium, qui idem erat sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiam nunc habetur.

Quanta dignitas Ostiariorum.

Thesaurarij & custodes sacrarij inter Ostiarios sunt numerandi.

16 *Quod est in Ecclesia Lectoris officium?*

Lectoris officium.

SECVNDVS ordinis gradus est, Lectoris munus. Ad eum pertinet in Ecclesia noui & veteris Testamenti libros clara voce & distincta recitare, præsertim verò eos qui inter nocturnam psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant prima Christianæ religionis rudimenta fidelibus

delibus tradere. Episcopus itaque, præsente populo, in eius ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem pertinent, illi tradens, inquit: Accipe, & esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter, & vtiliter impleueris officium tuum, partem cum ijs, qui verbum Dei bene ministrarunt ab initio.

Exorcistis quid ex officio incumbit? 17

TERTIVS ordo est Exorcistarũ, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidẽtur. quare Episcopus cùm eos instituit, librum, in quo exorcismi continentur, eis porrigit, & vsus ea formula verborum; Accipe, & commẽda memoriæ, & habe potestatem manus imponendi super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. Exorcistæ munus.

Quæ sunt Acolyti partes? 18

ACOLYTORVM quartus est gradus, & vltimus eorum omnium qui minores, & non sacri appellantur. eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque operam dare. Præterea lumina deferunt, & asseruant, cùm Missæ sacrificium celebratur, præcipuè verò, cùm Euangelium legitur: ex quo Ceroferarij alio nomine vocati sunt. Cùm itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari consueuit. Primum quidem postquam eos officij sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: Accipe ceroferarium, cum cereo, & scias te ad accendenda Ecclesiæ luminaria, mancipari in nomine Domini. Deinde etiam vrceolos vacuos, quibus aqua & vinum in sacrificio ministratur: Accipe vrceleos Acolytorum partes.

ad

ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiã ſanguinis Chriſti in nomine Domini.

19 *Quódnam eſt Subdiaconi miniſterium, ac cuiuſmodi ritus in eius conſecratione adhibentur?*

De maioribus qui ſacri dicũtur, Ordinibus.

A minoribus ordinibus, ijſdemque non ſacris, de quibus hactenus dictum eſt, ad maiores, & ſacros legitimus aditus, & aſcenſus patet. In eorũ primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus eſt, vt nomen ipſum declarat, Diacono ad altare inſeruire. ſacra enim lintea, vaſa, panẽ, & vinum ad ſacrificij vſum neceſſaria parare debet. Nunc Epiſcopo, & ſacerdoti aquam præbet, cùm manus in Miſſæ ſacrificio abluunt. Epiſtolam etiam quæ olim à Diacono in miſſa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam teſtis ad ſacrum aſſiſtit, prohibetque ne ſacerdos ſacra faciens, à quopiam perturbari poſſit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi miniſterium ſpectant, ex ſolemnibus cæremonijs, quæ in illius conſecratione adhibentur, licet cognoſcere. Primum enim Epiſcopus legem perpetuæ continentiæ huic ordini impoſitam eſſe admonet, edicitque neminẽ in Subdiaconorum ordinem cooptandum eſſe, cui vltrò hanc legem accipere non ſit propoſitum; deinde poſt ſolemnem litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atq; exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt, ab Archidiacono verò, vt intelligitur Subdiaconum Diaconi officio ſubſeruire, vrceolos aqua, & vino plenos, vnà cum lebete, & linteolo, quo manus abſtergũtur, dicente Epiſcopo: Videte cuiuſmodi miniſterium vobis traditur, ideo vos admoneo, vt ita vos exhibeatis, vt Deo placere poſſitis. Addun-

Subdiacono quid incumbat.

Subdiacono lex perpetuæ continentiæ imponitur. Diſt. 27. cap. Presbyt.

tur præterea aliæ preces. Ad extremum cùm Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornauit, ad quarum singulas propria verba, & cæremoniæ adhibentur, tradit ei epistolarum librum, ac dicit: Accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis.

Quod est Diaconi munus?

Quod sit Diaconi ministerium.

SECVNDVM sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est. ad eum enim pertinet Episcopum perpetuò sequi concionātem custodire, eique & sacerdoti sacra faciēti, vel alia sacramenta administranti præsto esse, & in missæ sacrificio Euangelium legere. Olim verò fidelium animos sæpius excitabat, vt sacra attenderent. sanguinem etiā Domini ministrabat. in quibus Ecclesijs ea consuetudo erat, vt fideles Eucharistiā sub vtraque specie sumerent. Diacono præterea Ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat, vt vnicuique ad victum necessaria subministraret. Ad Diaconum etiam pertinet tamquam Episcopi oculum, perquestigare, quinam in vrbe piè, & religiosè, quiue secus vitam traducāt; qui ad sacrificium, & concionem statis temporibus conueniant, qui rursus non conueniant; vt, cum de omnibus Episcopum certiorē fecerit, ille vel priuatim vnumquemque hortari, & admonere, vel palam corrigere, & obiurgare possit, vti se magis profecturum intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere. Licet ei pręterea, si absit Episcopus & sacerdos, euangelium explanare, non tamen è superiori loco, v tintelligatur hoc eius proprium munus nō esse

Vtraque species Eucharistiæ fuit in vsu aliquādo Ecclesiæ. Cyp. serm. de lapsi. Ambr. lib. 1. offic. cap. 41.

Præter Episcopum & sacerdotem nemo è sacro suggestu concionetur.

esse. Quanta verò diligentia adhibēda sit, nequis eo munere indignus ad hunc Ordinis gradū ascē-
1 Tim. 3. dat, Apostolus ostendit, cùm ad Timotheū Diaconi mores, virtutem, & integritatem expōsuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & solemnes cæremoniæ quibus ab Episcopo consecratur. Pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconi, quàm ad Subdiaconi ordinationem vtitur Episcopus, & alia addit sacratum vestium ornamenta. Præterea manus ei imponit: quod quidem
Act. 6. ab Apostolis factitatum esse legimus, cùm primos Diaconos instituerunt. Denique Euāgeliorum librum ei tradit his verbis: Accipe potestatē legendi Euangelium in Ecclesia Dei tam pro viuis, quàm pro defunctis in nomine Domini.

21 *Quæ est dignitas & amplitudo sacerdotij?*

De sacerdotij dignitate & officio.

TERTIVS, omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotium: qui verò illo præditi sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent. interdum enim Presbyteros appellant, quod Græcè seniores significat, non solùm propter ætatis maturitatem quę huic ordini maximè necessaria est; sed multò magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. vt enim scriptum est; Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero cōputata. cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis via immaculata. Interdum verò Sacerdotes vocant, quia tum Deo consecrati sunt, tum quia ad ad eos pertinet sacramenta administrare, sacrasq; res, & diuinas tractare.

Cur sacerdotes olim Presbyteri sint dicti.

Prima ratio.

Trid. Syn. sess. 24. de Ordine cap. 3. & cā. 7.

Sap. 4.

Altera ratio.

22 *Quotuplex est cum nouæ, tum veteris legis sacrificium?*

Duplex sacerdotium internum & externum.

QVONIAM duplex sacerdotium in sacris literis describitur, alterum interius, alterum externum

num, vtrumq; distinguendum est, vt de quo hoc loco intelligatur, à Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius sacerdotiū pertinet, oēs fideles, postquā salutari aqua abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipuè iusti, qui Spiritū Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Iesu Christi summi sacerdotis viua mēbra effecti sunt. hi enim fide, quæ charitate inflāmatur, in altari mētis suæ spirituales Deo hostias immolāt: quo in genere bonæ oēs, & honestæ actiones, quas ad Dei gloriā referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: Christus lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo, & Patri suo. In quam sententiā ab apostolorū principe dictum est: Ipsi tanquā lapides viui superędificamini Domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et Apostolus nos hortatur, vt exhibeamus corpora nostra hostiā viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum. Dauid item multò ante dixerat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus nō despicies. Quæ omnia ad interius sacerdotium spectare facile intelligitur. Externum verò sacerdotium nō omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus conuenit, qui legitima manuum impositione solemnibusque sanctæ Ecclesiæ cæremonijs instituti, & Deo consecrati, ad aliquod propriū sacrumq; ministeriū adscribuntur. Hoc sacerdotij discrimen in veteri etiam lege obseruari potest; nam de interiori Dauidem esse locutū, paulò ante demonstratum est. externi verò; nemo ignorare potest, quā multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea vniuersam Leuiticam tribum ministerio templi adscripsit, ac

Omnes fideles quomodo sint sacerdotes et quas hostias offerāt.

Leō ser. 3. de anniuers. Pōtificatus.

Apoc. 1.

1. Pet. 2.

Ad Rom. 12.

Psal. 15.

Externum sacerdotium nō cadit in omnes Christianos.

Trid. Syn. de Ordine sessio. 23. cap. 1. & can. 1.

Duplex sacerdotium in veteri lege etiā inuenitur.

lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam functionē se inferre auderet: Quare Ozias Rex lepra à Domino percussus quòd sacerdotale munus vsurpasset, arrogantiæ & sacrilegij sui grauissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem sacerdotij distinctionem in lege Euangelica licet animaduertere, docendi erunt fideles, nunc de externo sacerdotio agi, quod certis hominibus attributum est. hoc enim tantummodo ad ordinis sacramentum pertinet.

2.Par.26.

Sacramētum ordinis respectu externi sacrificij institutum.

23 *Quæ sunt sacerdotum propriæ functiones?*

Sacerdotis quæ sit functio.

SACERDOTIS munus est Deo sacrificium facere, Ecclesiastica sacramēta administrare, quēadmodum ex consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus cùm sacerdotem aliquem instituit, primum quidem manus ei, vnà cum omnibus sacerdotibus, qui adsunt, imponit; deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur sacerdotem virtute indui ex alto, qua possit crucem Christi Domini, & iugum suaue diuinę legis perferre, eamque non verbis solùm, sed vitæ sanctissimæ & honestissimæ actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum verò calicem cum vino, & patenam cum hostia tradit, dicens: Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasque celebrādi tam pro viuis, quàm pro defunctis. quibus cęremonijs & verbis interpres, ac mediator Dei, & hominum instituitur quæ præcipua sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum verò, manibus iterum eius capiti impositis, Accipe, inquit, Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. eique cælestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, peccata reti-

retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc verò sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera.

An, vt vnus est sacerdotij ordo, ita etiam vnus sit sacerdotum gradus? 24

TAMETSI vnus est ordo sacerdotalis, varios tamen dignitatis & potestatis gradus habet. Primus est eorum qui sacerdotes simpliciter vocantur: quorum functiones hactenus declaratæ sunt. Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt; vt nō solùm cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti, summa cum vigilantia & cura, prospiciant. Quare in sacris literis Pastores ouium sæpè appellantur: quorum munus & officium Paulus descripsit, vt in Apostolorum actis legimus, in ea concione quam ad Ephesios habuit. itemq; à Petro Apostolorum principe, diuina quædam Episcopalis ministerij regula tradita est: ad quam si Episcopi suas actiones dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni, & sint, & habeantur. Sed ijdem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum Pontifices appellare consueuerunt. Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt: qui Metropolitani etiam vocantur, quòd illarum vrbium antistites sint, quæ tanquam matres habeantur illius prouinciæ. quare superiorem quàm Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis ordinatione nil differunt. In quarto gradu Patriarchæ collocantur, id est, primi supremique Patres. Olim in vniuersa Ecclesia preter summū Rom. Pontificem quatuor tantum Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen digni-

Vnus est sacerdotij ordo, sed in plures dignitatis gradus distinctus.

Primus gradus sacerdotū inferiorum.

Secundus gradus est Episcorum seu Pontificum.

Act. 20.

1. Pet. 5.

Tertius est Archiepiscoporū seu metropolitanorū, qui licet iurisdictione, ordinatione tamen ab episcopis non differūt.

Quartus gradus est Patriarcharum, qui quatuor olim in tota Ecclesia numerabantur, ijque dignitate impares.

dignitate pares. nã Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij maiestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiã Marcus Euãgelista iussu Principis apostolorũ fundauit. Tertius Antiochenus, vbi Petrus primo sedem locauit. Extremũ gradũ habet Hierosolymitanus; quam Ecclesiã Iacobus frater Dñi erexit. Præter hos omnes Catholica Ecclesia Romanum Pontif. Maxi. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus, Archiepiscopum, totius orbis terrarum patrem, & Patriarcham appellat, semper venerata est. cùm enim in Petri Apostolorũ principis cathedra sedeat, in qua vsq; ad finẽ sedisse cõstat, summũ in eo dignitatis gradũ, & iurisdictionis amplitudinem, non quidem vllis Synodicis, aut aliis humanis constitutionibus, sed diuinitus datã agnoscit, quamobrem omniũ fideliũ, & Episcoporum, cæterorumq; antistitũ, quocunque illi munere & potestate præditi sint, pater, ac moderator vniuersali Ecclesiæ, vt Petri successor, Christíque Domini verus, & legitimus vicarius in terris præsidet. Ex his itaque Pastores docebunt &, quæ sint Ecclesiasticorum ordinum, ac graduum præcipua munera & functiones, & quis huius sacramenti minister sit.

In quinto gradu est Pontif. Roma. in Cathedra Petri legitimus successor. Conferatur hæc cum 10. & 11. quæst. articuli noni symboli Apostolorum.

Primatus Romani Pontificis non humani sed diuini est iuris.

Quis est legitimus sacramenti Ordinis minister?

25 CONSTAT ad Episcopũ eam administrationem pertinere: quod etiam sanctarũ literarum auctoritate, certissima traditione, omnium Patrũ testimonio, Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesiæ vsu, & consuetudine facilè erit cõprobare. Quãuis autẽ nonnullis Abbatibus permissum sit, vt minores, & non sacros ordines interdum administrẽt: tamen hoc propriũ Episcopi munus esse ne-

Minister sacramenti Ordinis est Episcopus. Tridẽ. Syn. de Ordine. sessione. 23. cap. 3. Syn. sess. 23. decret. de reforma. ca. 10.

Abbatibus aliquando cõceditur vt mino

mo dubitat; cui vni ex omnibus, præterea nemini licet reliquis ordinibus qui ſacri, & maiores dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos & Sacerdotes vnus tantùm Epiſcopus ordinat. Epiſcopi ex apoſtolorum traditione, quæ perpetuò in Eccleſia cuſtodita eſt, à tribus Epiſcopis conſecrantur.

res Ordines conferant, ſed his qui alicui' Epiſcopi iuriſdictioni non ſubſunt, vt declaratur Trid. Syn. ſeſ. 23. decret. de reformat. c. 10. Epiſcoporum conſecratio à tribus Epiſcopis fiat.

26 *Quibus rebus ornati eſſe debent qui ad ſacerdotalem ordinem ſunt aſſumendi?*

INTEREST etiã vt explicetur quinã ad hoc ſacramentũ, imprimis q; ad ſacerdotalem ordinem apti ſunt, & quę in eis potiſſimũ requirãtur. ex hoc enim difficile non erit ſtatuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiuſq; officio, & dignitate, obſeruare oporteat. Maximam autem in hoc ſacramento cautionem adhibendã eſſe, ita colligitur, quòd cætera gratiam ad illorum ſanctificationem, & vſum tribuunt, à quibus percipiuntur: at verò qui ſacris initiantur, ob eam rem cæleſtis gratiæ participes fiunt, vt eorum miniſterio, Eccleſiæ, atque adeò omnium hominum ſaluti conſulatur. ex quo factum eſſe intelligimus, vt ſtatis tantummodò diebus, quibus etiam ſolemnia ieiunia ex vetuſtiſſimo Catholicæ Eccleſiæ more indicantur, ordinationes fiant: vt ſcilicet fidelis populus eiuſmodi ſacrarum rerum miniſtros, pijs & ſanctis precationibus à Deo impetret, qui ad tanti miniſterij poteſtatem rectè & cum Eccleſiæ vtilitate gerendam aptiores eſſe videantur. Primùm itaque in eo, qui Sacerdos creandus eſt, vitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet; non ſolùm quia, ſi mortiferi alicuius peccati conſcius ſe initiari curet, vel etiam patiatur, nouo ſe, & maximo ſcelere obſtringit; ſed etiam quia virtutis, & innocẽtię

Comparatio ſacramẽti Ordinis cũ alijs ſacramentis.

Ordines cur ſtatis diebus ieiuniorũ præcipuè inſtituãtur.

Quales ſacerdotes eligẽdi. Morum integritate commendati.

Ad Tit. 1. Ad Tim. 3. lumen alijs præferre debet, ea de re quid Apoſtolus Tito, & Timotheo præcipiat, Paſtoribus declarandum erit: & ſimul illud docendum, ea corporis vitia quæ in veteri lege ex Domini præſcriptione aliquem ab altaris miniſterio excludebāt, in Euangelica lege ad animę vitia præcipuè tranſferenda eſſe. Quare ſanctam illam conſuetudinē in Eccleſia ſeruari animaduertimus, vt qui ſacris initiandi ſunt, prius pœnitentiæ ſacramento conſcientiam purgare diligenter ſtudeant. Præterea in Sacerdote non ſolùm ea cognitio requirenda eſt, quæ ad ſacramentorum vſum, & tractationem pertinet; ſed etiam ſacrarum literarum ſcientia ita inſtructum eſſe oportet, vt populo Chriſtianæ fidei myſteria, & diuinæ legis præcepta tradere, ad virtutem, & pietatem excitare, à vitijs reuocare fideles poſſit. Sacerdotis enim duo ſunt munera: quorum alterum eſt, vt ſacramenta ritè conficiat & adminiſtret: alterum, vt populum, fidei ſuæ commiſſum, ijs rebus, & inſtitutis, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, erudiat. Malachias enim ita teſtatur: Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiā, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt. Vt igitur in horum altero, ſi mediocri cognitione ſit ornatus, præſtare, quod debet, poſſit; alterum certè non vulgarem, ſed exquiſitam potius doctrinam deſiderat: quamuis æquè ab omnibus ſacerdotibus ſumma reconditarum rerum ſcientia non exigatur, ſed quæ ad ſuſcepti officij, & miniſterij functionem vnicuique ſatis eſſe poſſit.

Greg. par. 1. Paſtor. curæ cap. 11.

Rerum diuinarū duabus de cauſis ſint periti, quod etiā initio decalogi latius repetitur.

Duo ſacerdotis munera.

Malach. 2.

Qui ad ſacerdotiū non ſin admittēdi.

27 *Quinam ad ſacerdotij dignitatem non ſunt admittendi?*

In primis excludūtur pueri & amentes quamuis ſi ſa-

PVERIS & furioſis, vel amentibus, quòd vſu rationis carent, hoc ſacramentum dandum nō eſt: quamuis, ſi ijs quoque adminiſtraretur ſacramenti

menti characterem in eorum animam imprimi certò credendum sit. Qui verò ætatis annus in singulis ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridentini Concilij decretis facile erit cognoscere. Excipiũtur etiam serui: neq; enim diuino cultui dedicari debet, qui non sui iuris, sed in alterius potestate est: viri præterea sanguinũ, & homicidæ, quia Ecclesiastica lege repelluntur, & irregulares sunt: spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non sunt procreati. Decet enim vt qui sacris addicuntur, nihil in se habeant quo ab alijs meritò contemni, & despici posse videantur. Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut manci sunt: ea enim fœditas, & debilitatio tum offensionem habet, tum verò sacramentorum administrationẽ impediat, necesse est.

cramentũ ordinis his cõferretur characterem eis etiam imprimeret. Trid. Syn. sess. 23. ca. 12. reformat.

Secundò serui prohibentur ordinari.

Tertiò homicidæ.

Quartò spurij & illegitimi.

Quintò arcẽdi sunt corporibus deformati.

Qui sunt præcipui huius sacramenti effectus? 28

His rebus iam expositis, superest vt Pastores doceant, qui sint huius sacramenti effectus. Cõstat verò, quamuis ordinis sacramentum, vt antea dictum est, maximè ad Ecclesiæ vtilitatem & pulchritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habilisque ad rectè munere suo fungendũ, sacramentaq; administrãda reddatur: quemadmodum etiam baptismi gratia, quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam, & perfectam, vt qui Domini nostri corpus & sanguinem vnus potest conficere, in alijs verò inferiorum ordinum ministris, maiorem, minoremue

Primus effectus est quod sanctificato illo qui ordinatur potestatem tribuit ad ministrandi sacramenta.

Secundò. Gradibus quibusdam homines prouehit ad offerẽdum Dño noui testamenti sacrificium.

Quomodo Ordinis sacramẽtum characterẽ imprimat. Trid. Syn. sess. 23. de Ordine cap. 3. can. 4.

remúe, quo quisq; ministerio suo magis, minúsue ad altaris sacramenta accedit. Atque hęc potestas, etiam character spiritualis dicitur; quòd qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur, ad quem Apostolus videtur spectasse, cùm ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. & alibi: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum. Hæc de ordinis sacramento satis dicta sint. potiora enim tantum rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, vt illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate eruḍiendi, argumenta suppeditarent.

2. Tim. 4.

2. Tim. 1.

DE MATRIMONII SACRAMENTO, CAPVT VIII.

QVÆSTIO PRIMA.

1 *Cur Parochi sedulò debent inuigilare vt populus Christianus matrimonij naturam, & sanctitatem cognitam habeat?*

Doctrina de sacramẽto matrimonij & canones subiectis decẽ capitibus de eiusdem reformatione explicantur. initio sessionis 24. Trident. Syn. quæst. 1. ca. 8.

QVONIAM Pastorib⁹ beata, & perfecta Christiani populi vita proposita esse debet, ijs quidem maximè optandũ esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis: Volo omnes homines esse sicut me ipsum: nimirum, vt omnes continentiæ virtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quàm vt animus nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in vno pietatis studio, & rerum cælestium cogita-

tione

tione conquieſcat : ſed quoniam, vt idem Apoſtolus teſtatur, vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic: & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum eſt, ita vt inter alia Catholicæ Eccleſiæ ſacramenta verè ac propriè numeretur, ac Dominus nuptiarum celebritatem præſentia ſua honeſtarit: ſatis apparet eius doctrinam tradendam eſſe; cùm præſertim liceat animaduertere, tum ſanctum Paulum, tum apoſtolorum Principem, quæ non ſolum ad dignitatem, ſed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accuratè ſcripta reliquiſſe. Diuino enim ſpiritu afflati, optimè intelligebant, quanta, & quàm multa commoda ad Chriſtianam ſocietatem peruenire poſſent, ſi fideles matrimonij ſanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam ſeruarent: contrà verò, ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Eccleſiam importari. Primùm itaque matrimonij natura, & vis explicanda eſt. nam cùm vitia ſæpè honeſti ſimilitudinem gerant; cauere oportet, ne fideles falſa matrimonij ſpecie decepti, turpitudine, & nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ cauſa, à nominis ſignificatione ordiendum eſt.

Caſtitatis excellentia non in oēs cadit. 1. Cor. 7.

Ioan. 2.

Vtilitas doctrinæ de matrimonio.

Quapropter ſancta illa copula Matrimonij coniugij, aut nuptiarum nominibus exprimitur? 2

MATRIMONIVM ab eo dicitur, quod fęmina iccirco maximè nubere debet; vt mater fiat; vel quia prolē concipere, parere, educare, matris munus eſt. Coniugiū quoq; à coniūgēdo appellatur; quòd legitima mulier cū viro quaſi vno iugo adſtringatur. Præterea nuptiæ, quia, vt inquit S. Ambroſ. pudoris gratia puellæ ſe obnuberēt: quo etiā decla-

Matrimonij deſcriptio, vis & natura.

Ratio nominis.

S. Amb. lib. 1. de Abraham cap. 9. in fine.

declarari videbatur, viris obedientes, ſubiectaſque eſſe oportere.

3 *Quid in præſenti tractatione eſt matrimonium?*

ITA ex communi Theologorum ſentẽtia definitur: Matrimonium eſt viri, & mulieris maritalis cõiunctio inter legitimas perſonas, indiuiduam vitæ cõſuetudinẽ retinens: cuius definitionis partes vt planiùs intelligantur, docẽdum eſt, quamuis hæc oĩa in perfecto matrimonio inſint, cõſenſus videlicet interior, pactio externa, verbis expreſſa; obligatio, & vinculũ, quod ex ea pactione efficitur; & cõiugum copulatio, qua matrimonium conſummatur; nihil horum tamen matrimonij vim, & rationem propriè habere, niſi obligationem illã, & nexum, qui coniunctionis vocabulo ſignificatus eſt. Additur vetò, maritalis, quoniã alia pactionum genera, quibus viri, & mulieres obligantur, vt ſibi mutuam operam præſtent, vel pretij vel alterius rei cauſa, prorſus ſunt à matrimonij ratione. Sequitur deinde, inter legitimas perſonas. quoniam, qui à nuptiarũ coniunctione legibus omnino excluſi ſunt, ij matrimoniũ inire non poſſunt; neq; ſi ineant, ratum eſt. exẽpli enim gratia: qui intra quartum gradum propinquitatẽ coniuncti ſunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimũ, quæ ætas legibus conſtituta eſt, ad matrimonij iuſta fœdera ineunda apti eſſe nõ poſſunt. Quod verò extremo loco poſitum eſt, Indiuiduam vitæ conſuetudinẽ retinens; indiſſolubilis vinculi naturam declarat, quo vir, & vxor colligantur.

Quę ad perfectũ matrimonium concurrant.

Matrimonij vis in quo prę cipuè cõſiſtat quod ſequẽti pagina illuſtrat.

Matrimoniũ inter illegitimas perſonas contractũ, eſt irritũ quæ autem perſonæ nõ poſſint cõiungi aut etiã coniunctæ ſeparari debeãt pluribus capitibus exponitur ſeſ. 24. Concil. Trid. decret. de reforma. matri.

Indiſſolubile eſt matrimonij vinculum.

4 *Conſiſtitne præcipua vis matrimonij in conſenſu, an in obligatione, quæ conſenſum ſequitur?*

EX his quæ modo dicta ſunt patet, matrimonij naturam, & rationem in vinculo illo conſiſtere. Nam

Matrimonij natura non tã

Nam quòd aliæ clariſſimorum virorũ definitiones hoc videntur conſenſui tribuere, vt, cùm dicunt, coniugium eſſe couſenſu maris, & fęminæ, hoc ita accipiendum eſt, conſenſum ipſum matrimonij cauſam effectricem eſſe: quod patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non poteſt, niſi ex conſenſu, & pactione.

in conſenſu quàm in obligationis vinculo cõſiſtit. Conſenſus eſt matrimonij cauſa efficiés. Con. Floren. in epiſt. Eug. 4. ad Armc.

Qualis in matrimonio requiritur conſenſus quáque ratione eſt declarandus? 5

ILLVD maximè neceſſarium eſt, vt cõſenſus verbis, quæ præſens tempus ſignificant, exprimatur, neque enim matrimonium eſt ſimplex donatio, ſed mutua pactio, atq; ita fit, vt conſenſus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum ſatis eſſe non poſſit, ſed duorum inter ſe mutuum eſſe oporteat. atqui ad declarandum, mutuũ animi conſenſum, verbis opus eſſe perſpicuũ eſt. Si enim ex interiori tantum conſenſu, ſine externa aliqua ſignificatione matrimonium conſtare poſſet; illud etiam ſequi videretur, vt, cum duo qui diſiunctiſſimis & maximè diuerſis in locis eſſent, ad nuptias cõſentirent, antequam alter alteri voluntatem ſuam vel literis, vel nuntijs declaraſſet, veri, & ſtabilis matrimonij lege coniungerentur: quod tamen à ratione, & ſanctæ Eccleſiæ conſuetudine, & decretis alienum eſt.

Cõſenſus verbis tẽporis preſentis exprimẽdus eſt, iſque mutuus eſſe debet.

Interior conſenſus nõ ſufficit ad matrimonium.

Efficítne mutuus conſenſus verbis futuri temporis expreſſus matrimonium? 6

RECTE dicitur oportere, vt conſenſus verbis exprimatur, quæ præſentis temporis ſignificationem habeant. nam quæ futurum tempus indicãt, matrimonium non coniungunt, ſed ſpondent. deinde quæ futura ſunt, nondũ eſſe perſpicuũ eſt:

Cõſenſus verbis futuri tẽporis expreſſus matrimonium non efficit.

quæ

quæ verò nõ ſunt parũ, vel nihil firmi, aut ſtabilis habere exiſtimandum eſt. Quare nondum connubij ius in eam mulierem quiſquã habet, quam ſe in matrimonium ducturum eſſe pollicetur; neque ſtatim ab eo impletum eſt, quod ſe facturum promiſit. tametſi fidem præſtare debet: quod ſi nõ faciat, violatæ fidei reus eſſe conuincitur. At verò qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quãuis poſteà pœniteat; tamen quod factum eſt mutare, irritúmue, & infectum reddere nõ poteſt. Cùm itaque coniugij obligatio nuda promiſſio nõ ſit, ſed eiuſmodi abalienatio, qua re ipſa vir mulieri, & viciſſim mulier viro corporis ſui poteſtatem tradit; iccirco neceſſe eſt, verbis, quæ præſens tempus deſignant matrimonium contrahi: quorum verborum vis etiam poſtquam enunciata ſunt, permanet, virumque & vxorem indiſſolubili vinculo conſtrictos tenet.

Qui quod ſe facturum promiſit poſtea non præſtat, tametſi fidem violet, matrimonium tamen non diſſoluit.

Qualis promiſſio requiratur ad perfectionem matrimonij.

7 *Quid ſi pudore aut alio impedimento conſenſus verbis non exprimatur, verúmne erit matrimonium?*

Verborũ loco nutus & ſigna ſatis eſſe aliquando poſſunt.

TVNC verborum loco, tum nutus, & ſigna, quę intimum conſenſum apertè indicent, ſatis ad matrimonium eſſe poſſunt; tum ipſa etiã taciturnitas, cùm puella propter verecundiam non reſpondet, ſed pro ea parentes loquuntur.

8 *Requiritúrne ad verum matrimonium concubitus?*

Matrimonij non concubitu, ſed vinculo conſenſus cõſiſtere.

Adã & Eua in ſtatu innocẽtiæ non concubuerunt. Gen. 2.

EX iam dictis Parochi fidelibus tradent, matrimonij naturam, & vim in vinculo, ac obligatione ſitam eſſe; ac præter conſenſum, eo, quo dictum eſt, modo expreſſum, vt verum matrimonium exiſtat, concubitum neceſſariò non requiri. nam & primos parẽtes ante peccatum, quo tẽpore nulla inter eos carnis copula interceſſerat, ve-

ro

ro matrimonio iunctos fuisse planè constat. quare à sanctis Patribus dictum est, matrimonium non concubitu, sed consensu existere. quod etiam à sancto Ambrosio in libro de virginibus repetitum legimus. S. Amb. de Instit. virg. c. 6.

Quotuplex est matrimonij consideratio? 9

ILLVD etiam hic docēdum erit, matrimoniū duplicem rationem habere. Nam, vel vt naturalis coniunctio (coniugium enim non ab hominibus inuentum, sed à natura) vel vt sacramētum; cuius vis naturalium rerū cōditionem superat, considerandū est. ac quoniā gratia naturā perficit, (neque prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat, vt de matrimonio, vt natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendum sit: tum verò, quæ illi, vt sacramentum est, conueniunt, explananda erunt. Duplex matrimonij ratio vt est officium naturæ & vt sacramentū. 1. Cor. 15. De matrimonio vt ad naturę officiū pertinet.

Quis matrimonij vt officium naturæ significat, est auctor? 10

IN primis docendi sunt fideles, matrimonium à Deo institutum esse: scriptū est enim in Genesi: Masculum & fœminam creauit eos: benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini: &, non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paulò pòst: Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adā: cumque obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit cārnem pro ea, & ædificauit Dñs Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem; & adduxit eam ad Adam. dixitq; Adā: Hoc nunc os, de ossibus meis, caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniā de viro sumpta est. quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem; & adhærebit Matrimonium vt naturæ est officium diuinitus est institutum. Gen. 1. Gen. 2.

adhęrebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Quæ ipſo Domino auctore apud ſanctum Matthęum, oſtendunt matrimonium diuinitus inſtitutum eſſe.

Matth. 19.

II *Poteſtne matrimonium, dum vt naturæ officium conſideratur, diſſolui?*

Matrimoniũ vt eſt naturalis cõiunctio, etiam nequit diſſolui. Matth. 19. Tridẽ. Syn. in princ. ſeſ. 24. & can. 5. 7.

DEVS certè non tantummodo matrimoniũ inſtituit, verùm, vt ſancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indiſſolubilem nodum ei addixit: Siquidem Saluator ait: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ eſt officium, conueniat, vt diſſolui non poſſit: tamen id maximè fit quatenus eſt ſacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria ſunt, ſummã perfectionem cõſequitur. tamen & prolis educandæ ſtudio, & alijs matrimonij bonis repugnat, vt eius vinculum diſſolubile ſit.

12 *Eſtne omnibus hominibus lex contrahendi impoſita?*

Gen. 1. Matrimonium cauſa multiplicandi generis humani diuinitus eſt inſtitutum. Virginitas matrimonio eſt præſtantior. Trid. Syn. ſeſ. 24. de matri. can. 9. 10.

QVOD à Domino dictum eſt; Creſcite, & multiplicamini: id eò ſpectat, vt cuius rei cauſa matrimonium inſtitutum erat, declaret: non vt ſingulis hominibus neceſſitatem imponat. nunc enim aucto iam humano genere, non ſolùm vlla lex vxorem ducere aliquem non cogit, ſed potius virginitas ſummoperè commendatur, & vnicuique in ſacris literis ſuadetur, vt quæ matrimonij ſtatu præſtantior ſit, maiorẽq; in ſe perfectionem, & ſanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noſter ita docuit: Qui poteſt capere, capiat. & Apoſtolus ait: De Virginibus præceptum Domini non habeo; conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſequutus, vt ſim fidelis.

Matth. 9. 1. Cor. 7.

Quibus

Quibus de causis vir & mulier coniungi debent? 13

PRIMA ratio est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata; vt alter alterius ope adiutus, vitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat. Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, vt bonorum, & diuitiarum hæredes relinquantur, quàm vt veræ fidei & religionis cultores educentur: quod quidem maximè sanctis illis Patriarchis, cùm vxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris literis satis apparet. quarè Angelus cùm Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis vim posset repellere; Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus præualere potest dæmonium. ij namque, qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus; habet potestatem dęmonium super eos. Deinde subiecit: Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus; vt in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris. Atque vna hæc etiam causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. quare fit, vt illorum sit scelus grauissimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis vel conceptum impediunt, vel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia cõspiratio existimanda est. Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit; cùm propter iustitiæ, in qua homo cõditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; vt scilicet, qui sibi suæ imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonij remedio ad vitanda libidinis peccata, vtatur. de quo ita Apostolus scribit: propter fornicatio-

Prima causa.

Secunda.

Tob. 6.

Ius naturæ violant qui partũ impediunt.

Tertia causa.

1. Cor. 7.

nem, vnuſquiſq; ſuam vxorẽ habeat, & vnaquęq; ſuum virũ habeat. Ac paulò pòſt cùm docuiſſet, interdũ orationis cauſa, à matrimonij debito abſtinendũ eſſe, ſubiecit: Et iterum reuertimini in id ipſum, ne tẽtet vos Satanas propter incontinentiã veſtram. Hæ igitur ſunt cauſæ, quarum aliquã ſibi proponere quiſq; debet, qui piè & religiosè, vt ſanctorũ filios decet, nuptias velit contrahere. Quod ſi ad eas cauſas alia etiam accedant, quibus homines inducti, matrimonium ineant, atque in habendo vxoris delectu hanc illi præponant, vt hæredis relinquendi deſiderium, diuitiæ, forma, generis ſplendor, morũ ſimilitudo, huiuſmodi ſanè rationes damnandæ non ſunt, cùm matrimonij ſanctitati non repugnent. Neque enim in ſacris literis Iacob Patriarcha reprehenditur, quòd Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit.

Cauſæ ſecundariæ matrimonij ſi eius ſanctitatẽ nõ impediãt, minimè damnãdæ ſunt.

Gen. 29.

14 *Cur legis naturæ matrimoniũ ſacramenti dignitate per Chriſtum eſt auctum?*

HACTENVS de matrimonio vt naturalis coniunctio eſt. vt autem ſacramentũ eſt, explicare oportebit, eius naturam multò præſtantiorem eſſe, & omnino ad altiorem finem referri. Quẽadmodum enim matrimonium vt naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio inſtitutum eſt: ita deinde vt populus ad veri Dei, & Saluatoris noſtri Chriſti cultum & religionem procrearetur, atque educaretur, ſacramenti dignitas illi tributa eſt. Cùm enim Chriſtus Dominus vellet arctiſſimæ illius neceſſitudinis, quæ ei cum Eccleſia intercedit, ſuæque erga nos immenſæ charitatis certum aliquod ſignum dare, tantĩ myſterij dignitatem hac potiſſimùm maris, & fœminæ ſancta coniunctione declarauit, quod

De matrimonio vt ſacramentum eſt.

Fines inſtituti matrimonij cum in lege naturæ, tum in lege gratiæ pulchrè explicantur.

Immẽſa Chriſti & Eccleſiæ per charitatẽ coniũctio matrimonij ſacramento aptiſſimè ſignificatur.

quod quidem aptissimè factum esse ex eo intelligi potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus nulla inter se homines magis, quàm matrimonij vinculum constringit; maximaque inter se vir, & vxor charitate, & beneuolentia deuincti sunt: atque iccirco fit, vt frequenter sacræ literæ nuptiarum similitudine diuinam hãc Christi, & Ecclesiæ copulationẽ nobis ante oculos proponant.

Quomodo matrimoniũ est verum Euangelicæ legis sacramentũ? 15

MATRIMONIVM sacramentũ esse, Ecclesia, Apostoli auctoritate cõfirmata, certum & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios scribit: Viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, se ipsum diligit. nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Nã quod inquit, sacramentum hoc magnũ est; nemini dubium esse debet, ad matrimoniũ referendum esse; quòd scilicet viri & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est, sanctissimi illius vinculi, quo Christus Dominus cum Ecclesia coniungitur, sacramentum, id est, sacrum signum sit. Atque hanc esse eorum verborum veram & propriam sententiam, veteres sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt: idemque sancta Tridentina Synodus explicauit. Constat ergo, virum Christo, vxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari; virum esse caput mulieris, vt est Christus Ecclesiæ; eaque ratione fieri, vt vir vxorem diligere,

Trid. Syn. in principio sess. 24. de matrimo. & can. 1.

& viciſſim vxor virum amare, & colere debet.

Ad Ephe. 5. Chriſtus enim dilexit Eccleſiam, & pro ea ſemetipſum tradidit. rurſus verò, vt idē Apoſtolus docet, Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto. Sed gratiā quoque hoc ſacramento ſignificari, & tribui, in quo maximè ſacramenti ratio ineſt, ea Synodi verba declarant. Gratiā verò, quæ naturalem illū amorem perficeret, & indiſſolubilē vnitatē cōfirmaret, coniugesq; ſanctificaret, ipſe Chriſtus venerabilium ſacramentorū inſtitutor, atq; perfector, ſua nobis paſſione promeruit. Quare docendum eſt, huius ſacramenti gratia effici, vt vir & vxor, mutuæ charitatis vinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquieſcat, alienosque, & illicitos amores & cōcubitus non quærat, ſed in omnibus ſit honorabile cōnubiū, & thorus immaculatus.

Quomodò matrimonij gratiam ſignificatam tribuat. Trid. Syn. ibidem.

Ad Hebr. 13.

16 *Quinam matrimonium Euangelij, à legis naturæ, vel Moyſi matrimonio differt?*

QVANTVM matrimonij ſacramētum ijs matrimonijs præſtet, quæ ante, vel poſt legē, iniri ſolebant, ex eo licet cognoſcere, quod etſi gētes matrimonio diuini aliquid ineſſe arbitrabantur, atq; ob eam rem vagos cōcubitus, à naturæ lege alienos eſſe, itemq; ſtupra, adulteria & alia libidinis genera vindicanda eſſe iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorſus ſacramenti vim habuerunt. Apud Iudæos verò religioſius omnino nuptiarū leges ſeruari conſueuerāt: neq; dubitandū, quin eorum matrimonia maiori ſanctitate prædita eſſent. Cùm enim permiſſionem accepiſſent, fore aliquādo, vt omnes gētes, in ſemine Abrahę benedicerētur; magnę apud eos pietatis officium meritò eſſe videbatur, filios procreare, electi populi ſobolem, ex qua Chriſtus Dñs Saluator noſter, quo ad humanam naturā attinet, ortum habitu-

Gen. 13.

rus

rus esset, propagare: sed illæ quoque coniunctiones vera sacramenti ratione caruerunt.

Retinuitne matrimonium in lege naturæ post peccatum, aut in lege Moysi, originis suæ, quem ex Deo habuit decorẽ? 17

SIVE naturæ post peccatum, siue Moysis legem spectemus, facilè animaduertimus matrimoniũ àprimi ortus sui decore & honestate decidisse. dum enim naturæ lex vigebat, multos ex antiquis Patrib⁹ fuisse cõperimus, qui plures simul vxores ducerent. Deinde verò in lege Moysis dato repudij libello permissum erat, si causa fuisset, diuortium cum vxore facere: quorum vtrumque ab Euangelica lege sublatum, matrimoniumque in pristinum statũ restitutum est. Nam quòd polygamia à matrimonij natura aliena esset, (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi nõ sunt quod nõ sine Dei indulgẽtia plures vxores ducerent) Christus Dñs ostendit illis verbis Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ; & erunt duo in carne vna. Deinde subiũngit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quibus verbis planũ fecit, matrimonium ita à Deo institutum esse, vt duorum tantum non pluriũm coniunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissimè docuit, inquit enim: Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eã, etsi vxor dimiserit virum siue alij nupserit, mœchatur. Nam si viro liceret plures vxores ducere, nulla omnino causa esse videretur, cur magis adulterij reus esse dicẽdus esset, quod præter eam vxorem, quam domi haberet, aliã duceret, quam quod priore dimissa cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus vt si infidelis quispiam, gentis suæ more, & consuetudine plures vxores duxisset, cum ad

In lege naturæ post peccatum & legem Moysi matrimonium à primi ortus sui decore decidisse. Deu. 24. Matth. 19.

Vxorum pluralitas à matrimonij natura est aliena, ac Christianis prohibita. Trid. Syn. sess. 24. de matrinio can. 2. Matth. 19.

Matrimoniũ duorum duntaxat coniunctione definitur.

Marc. 10.

Quid faciendum sit infideli ad fidẽ conuerso qui pri⁹ plures vxores duxerit.

veram religionem conuerſus fuerit, iubeat eum Eccleſia cæteras omnes relinquere, ac priorē tantùm iuſtæ & legitimæ vxoris loco habere.

18 *Poteſt vinculum matrimonij vllo diuortio diſrumpi?*

CHRISTI etiam Domini teſtimonia facilè comprobant, nullo diuortio vinculum matrimonij diſſolui poſſe. ſi enim poſt libellū repudij mulier à viri lege ſoluta eſſet, liceret ei ſine vllo adulterij crimine alteri viro nubere. Atqui Dominus apertè denunciat: Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur. Quare coniugij vinculum nulla re, niſi morte diſrumpi, perſpicuum eſt. quod quidem etiam Apoſtolus confirmat, cùm inquit: Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit: quod ſi dormierit vir eius, liberata eſt à lege: cui vult, nubat, tantùm in Domino. Et rurſus: His, qui matrimonio iūcti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Eam verò opinionem Apoſtolus mulieri, quæ iuſta de cauſa virum reliquiſſet, detulit, vt aut innupta maneat, aut viro ſuo reconcilietur. Neque enim ſancta Eccleſia viro & vxori permittit, vt ſine grauioribus cauſis alter ab altero diſcedat.

Matth. 19. Marc. 10. Luc. 16. Sola mors matrimonij nexum poteſt diſſoluere.

1. Cor. 7.

Niſi iuſta cauſa ſocietas vitæ inter coniuges eſt diſrumpenda.

19 *Cur expedit nulla ratione diſſolui matrimonium?*

NE fortè alicui videatur durior matrimonij lex, quòd nulla vnquam ratione diſſolui poſſit; docendum eſt, quæ ſint cum ea vtilitates coniunctæ, Primum enim homines in coniungendis matrimonijs virtutem potius, & morum ſimilitudinem, quàm diuitias, & pulchritudinem ſpectandam eſſe, hinc intelligant: qua quidem re communi ſocietati maximè conſuli nemo dubitare poteſt.

poteſt. Præterea ſi diuortio matrimonium diſſolueretur, vix vnquam diſſidendi cauſæ hominibus, quæ ijs ab antiquo pacis & pudicitiæ hoſte quotidie obijcerentur, deeſſent. Nunc verò cùm fideles ſecum cogitant, quamuis etiam coniugij conuictu, & conſuetudine careant, ſe tamē matrimonij vinculo conſtrictos teneri, omnemque alterius vxoris ducendæ ſpem ſibi præciſam eſſe; ea re fit, vt ad iracundiam, & diſſidia tardiores eſſe conſueuerint. Quod ſi interdum etiam diuortium faciant: & diutius coniugis deſiderium ferre non poſſunt; & facilè per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt.

Per libellum repudij ſeparati poſſúntne rurſum coniungi? 20

Ob adulterij dimiſſi ſi pœnitēat in gratiam poſſunt recipi ab altero cōiuge. S. Aug. lib. 2. de adulter. cōiugum ca. 6. & 9.

SALVTARIS eſt hic ſancti Auguſtini admonitio, qui, vt oſtēderet fidelibus, haud grauatè faciendum eſſe, vt cum vxoribus, quas adulterij cauſa dimiſiſſent, ſi eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur: Cur, inquit, vir fidelis non recipiet vxorem, quam recipit Eccleſia? aut cur vxor viro adultero, ſed pœnitenti, non ignoſcat, cui etiam ignouit Chriſtus? Nam quod ſcriptura ſtultum vocat, qui tenet adulteram; de ea ſentit, quæ cùm deliquerit, pœnitere, & à cœpta turpitudine deſiſtere recuſat. Ex ijs itaque perſpicuum eſt, fidelium coniugia perfectione & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimonijs longè præſtare.

Prouerb. 18.

Quæ ſint bona quæ ex hoc ſacramento ad coniugatos redeunt? 21

Matrimonij triplicia ſunt bona.

DOCENDI preterea ſunt fideles, tria eſſe matrimonij bona, prolē, fidē, ſacramentū: quorū cōpenſatione illa incōmoda leniūtur quę Apoſtolus indicat his verbis: Tribulationē carnis habebunt huiuſmodi. Efficiturq; vt coniunctiones corporū quæ extra matrimonium meritò dānandæ eſſent,

1. Cor. 7.

Primum matrimonij bonum est proles.

cum honestate coniunctæ sint. Primùm igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex iusta & legitima suscipiuntur vxore: id enim tanti fecit Apostolus, vt diceret: Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec verò hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam & disciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. sic statim subdit Apostolus: Si in fide permanserint. Monet enim scriptura: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Idem etiã Apostolus docet; eiusque institutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alij sanctissimi Patres in sacris literis præbent. Quæ verò sint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latiùs explicabitur. Sequitur fides, quod est alterum matrimonij bonum, non ille virtutis habitus quo imbuimur, cùm baptismum percipimus, sed fidelitas quædam, qua mutuo vir vxori, & vxor viro se ita obstringit, vt alter alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumque illud coniugij fœdus nunquam se violaturum pollicetur. id facilè colligitur ex illis verbis, quæ à primo parente enunciata sunt, cùm Euam vxorem suam accepit: quæ deinde Christus Dominus in Euãgelio comprobauit. Quare relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. item ex eo Apostoli loco: Mulier sui corporis potestatem non habet sed vir, similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. quare optimo iure grauissimæ animaduersiones à Domino in adulteros, quòd hanc fidem maritalem frangant, in veteri lege constitutæ erant. Postulat præterea matrimonij fides, vt vir, & vxor singulari quodam, sanctoque & puro amore cõiuncti sint: neque vt adulteri inter se ament; sed vt Christus dilexit Ecclesiam. hanc enim regulam

Ad Tim. 2.

Eccle. 7.

Secũdum bonum est fidelitas mutua.

Gen. 2.
Matth. 19.

1. Cor. 7.

Apo-

Apoſtolus præſcripſit, cum ait: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, quam certè immenſa illa charitate, non ſui commodi gratia, ſed ſponſæ tantum vtilitatē ſibi proponens, complexus eſt. Tertium bonum, ſacramentum appellatur, vinculum ſcilicet matrimonij quod nunquam diſſolui poteſt. nā, vt eſt apud Apoſtolum, Dominus præcepit vxorem à viro non diſcedere: quod ſi diceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari: & vir vxorē non dimittat. Si enim matrimonium vt ſacramentum eſt, Chriſti coniunctionem cum Eccleſia ſignat; neceſſe eſt, vt Chriſtus ſe nunquam ab Eccleſia diſiungit, ita vxorem à virò, quod ad matrimonij vinculum attinet, ſeparari non poſſe. Verùm vt hæc ſancta ſocietas ſine querela faciliùs conſeruetur, viri & vxoris officia quæ à S. Paulo, & à Principe Apoſtolorum Petro deſcripta ſunt, tradenda erunt.

Ad Eph. 5.

Tertium matrimonij bonum eſt ſacramentum.

1. Cor. 7.

Quæ ſunt præcipua mariti officia? 22

VIRI munus eſt vxorem liberaliter, & honorificè tractare. qua in re meminiſſe oportet, Euam ab Adamo ſociam appellatam eſſe, cùm inquit: Mulier quam dediſti mihi ſociam. cuius rei cauſa aliqui Patres factum eſſe docuerunt, vt ea non ex pedibus, ſed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non eſt, vt ſe viri Dominam non eſſe intelligeret, ſed viro potius ſubiectam. Decet præterea virum in alicuius honeſtę rei ſtudio ſemper occupatum eſſe; tum vt ea ſuppeditet, quæ ad familiam ſuſtentandā neceſſaria ſunt, tum ne inerti otio langueſcat: à quo omnia ferè vitia fluxerūt: Deinde verò familiam rectè conſtituere, omnium mores corrigere, ſingulos in officio continere.

Mariti officia præcipua.

Primum mariti officium.

Cur mulier ex viri pedibus vel capite nō ſit condita. Aug. li. 12. de ciuit. Dei cap. 26. Hugo de ſan. Vict. in annotat. ſup. gen.

Secundum officium.

Tertium.

23 *Vxoris officium quid requirit?*

Vxoris quæ sunt præcipua officia. 1. Pet. 3.

VXORIS partes sunt, quas Apostolorũ Princeps numerat, cùm inquit: Mulieres subditæ sint viris suis; vt & si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, cõsiderantes in timore sanctam conuersationem vestram, quarũ non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumẽti vestimentorũ cultus: sed qui absconditus est cordis, homo incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo, ornabant se subiectæ proprijs viris, sicut Sara obediebat Abrahæ, Dñm eum vocans. Earum quoq; præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. domi verò libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde in quo maximè maritalis coniunctio sita est, meminerint semper secundum Deum, magis quàm virum, neminem diligendum esse, eoúe pluris faciendum esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non auersantur, morem gerere & obtemperare summa cum animi alacritate oporteat.

Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

24 *Quid de matrimonij ritibus sentiendum est?*

De ritibus matrimonij.

SVPERIORVM rerum explicationi consequens erit, vt Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo seruari debent. de quibus non est expectandũ, vt hoc loco præcepta tradantur, cùm à sancta Trid. Synodo, quæ in hac re maximè obseruanda sint, copiosè & accuratè constituta fuerint; neque illud decretum à Pastoribus ignorari possit. Satis igitur est eos admonere, vt, quæ ad hanc partem attinent, è sacri

Trid. Syn. sess. 24. decret. de reformatione matrimonij.

Con-

Concilij doctrina cognoſcere ſtudeant, eaque fidelibus diligenter exponant.

Quáne ſunt clandeſtina matrimonia? 25

Matrimonia occultè ſine Parochi auctoritate contracta, ſunt nulla. Trid. Syn. ibidem cap. 1.

NE adoleſcentes, & puellæ, cui ætati ineſt maxima imbecillitas conſilij, falſo nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incautè ineant, ſæpiſſimè docebunt, ea neque vera, neque rata matrimonia habenda eſſe, quæ præſente Parocho, vel alio ſacerdote de ipſius Parochi, vel ordinarij licentia, certoque teſtium numero non contrahantur. Sed quæ matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt: in quo argumento plerique graues, & doctiſſimi viri, qui de vitijs, & virtutibus conſcripſerunt, adeo diligenter verſati ſunt, vt facilè omnibus futurum ſit, quæ illi ſcriptis ſuis tradiderunt, in hunc locum transferre; cùm præſertim neceſſe habeant Paſtores, eos ipſos libros nunquam ferè è manibus deponere. itaque tum illas præceptiones, tum quæ à ſancta Synodo ſancita ſunt de impedimento, quod vel à cognatione ſpirituali, vel à iuſtitia publicæ honeſtatis, vel à fornicatione oritur, attentè legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex quibus perſpici poteſt quo animo affectos eſſe oporteat fideles, cùm matrimonium contrahunt. neque enim humanam aliquam rem ſe aggredi, ſed diuinam putare debent; in qua ſingularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam eſſe, Patrum veteris legis exempla ſatis oſtendunt: quorum matrimonia tametſi ſacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen ſemper maxima cum religione & ſanctimonia, colenda eſſe exiſtimarunt.

De impedimentis matrimonij.

Ibidem ca. 2. 3. & 4.

Eſt

26 *Estne parentum consensus ad matrimonij soliditatem necessariò requisitus?*

Filij consensum parētum priusquā contrahant, postulent. Trid. Syn. ses. 24. decret. de reformat. matrimonij ca. 1.

INTER cætera maximè hortandi sunt filij familias, vt parentibus, & ijs, in quorum fide, & potestate sunt, eum honorem tribuant; vt ipsis insciētibus, nedum inuitis, & repugnantibus, matrimonia non ineant. nam in veteri testamento licet animaduertere, filios à patribus semper in matrimonium collocatos esse. qua in re plurimum illorum voluntati deferendum esse, Apostolus videtur etiam ijs verbis indicare; Qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit; & qui non iungit meliùs facit.

1. Cor. 7.

27 *Quídnam de actu coniugali est præcipiendum?*

De matrimonij vsu.

EXTREMA illa restat pars, quæ ad matrimonij vsum pertinet. de quibus ita agēdum est à Pastoribus, vt nullum ex eorum ore verbum excidat, quod fideliū auribus indignum esse videatur, aut pias mentes lædere, aut risum mouere queat. Vt enim eloquia Domini, eloquia casta sunt: ita etiam maximè decet Christiani populi doctorem eiusmodi orationis genere vti, quod singularem quandam grauitatem & mentis integritatem, prę se ferat. Quare duo illa maximè docendi sunt fideles, primum quidē, nō voluptatis, aut libidinis causa matrimonio operā dandam esse: sed eo vtēdum intra illos fines, qui, vt suprà demonstrauimus, à Dño præscripti sunt. Meminisse enim cōuenit, quod Apostolus hortatur; Qui habent vxores, tanquam non habentes sint. tum verò à sancto Hieronymo dictum esse: Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus voluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil est fædius quam vxorem amare quasi adulteram

Psal. 11.

Duo in matrimonij vsu sunt præcipuè obseruanda. Primum vt voluptatis causa matrimonio non vacetur. 1. Cor. 7. S. Hier. lib. 1. cont. Iouinia. in fine.

teram. Sed quoniam bona omnia ſanctis precationibus impetrãda ſunt à Deo; alterum eſt, quod fideles docere oportet, vt Deum orandi, & obſecrandi cauſa, à matrimonij officio interdum abſtineãt, in primis que id ſibi obſeruandũ ſciant, tribus ſaltem diebus, antequam ſacram Euchariſtiam percipiant, ſæpius verò cùm ſolemnia Quadrageſimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres noſtri rectè, & ſanctè præceperũt. ita enim fiet, vt ipſa matrimonij bona maiori indies diuinæ gratiæ cumulo augeri ſentiant; & pietatis ſtudia ſectantes, non modò hanc vitam tranquillè & placidè traducant, ſed æternæ etiam Dei benignitate conſequendæ, vera & ſtabili ſpe, quæ non confundit, nitantur.

Secundò, ſuis temporibus à coniugij actu abſtinendum eſſe.

Iſraëlitæ legẽ accepturi iubente triduo ab vxoribus etiã abſtinere. Exod. 19.

Hier. in apol. pro lib. contra Iou. poſt medium & in ca. 12. Zacha. ſu illud: In die planctus magnus erit.

Fructus tori immaculati. Ad Rom. 5.

CATE-

CATECHISMI ROMANI PARS TERTIA

DE DECALOGO DIVINISQVE LEGIBVS, CAPVT I.

QVÆSTIO I.

Quid de Decalogo ſentiendum, quibúſue ex cauſis ſacerdotes in perpetua eius contemplatione verſari debent?

Hac parte ea ſeruatur explicandi vbique ratio, vt oſtendatur vno præcepto duas ſemper leges comprehendi: vna prohibens vitium, altera virtutẽ iubẽs. Decalogus legum omnium, & præceptorũ diuinorum eſt epitome. S. Aug. quæſt. 140. ſu. Exo.

DECALOGVM legum omnium ſummam & epitomen eſſe S. Auguſtinus literis cõmendauit. Cùm multa locutus ſit Dominus, duæ tamẽ tantùm tabulę dantur Moyſi lapideæ, quę dicuntur tabulæ teſtimonij futuri in arca: nimirũ cætera omnia quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conſcripta ſunt, pendẽre intelliguntur, ſi diligenter quærantur vt rectè intelligantur: quomodo hæc ipſa rurſus decem præcepta ex duobus illis, dilectionis ſcilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Itaque cùm ſit totius legis ſumma, Paſtores oportet in eius contemplatione die noctuque verſari: nõ vt vitam ſuam modò ad hanc normam componant; ſed etiam vt populum ſibi creditum in lege Domini erudiant. Nam labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituũ eſt: quod ad Paſtores nouæ legis maximè pertinet, qui Deo propiores à claritate in claritatem transformari debent tanquam à Domini ſpiritu: & cùm eos lucis nomi-

Matth. 22.

Decalogi ſacerdotes perpetuo mente verſare debẽt. Conferatur hæc cũ quæſt. 26. ſacraméti ordinis. Malach. 2.

2. Cor. 3.

nomine nuncupauit Christus Dominus, propriæ sunt illorum partes, vt sint lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium: & si quis præoccupatus fuerit aliquo delicto, ipsi qui spirituales sunt, huiusmodi instruant. In confessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt. quare nisi suam sibi insciti am, nisi alijs etiam esse fraudi velint, in eo sint, necesse est, quam vigilantissimi, & in Diuinorum præceptorum interpretatione exercitatissimi, vt ad hanc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officij prætermissione iudicium facere possint, & vt est apud Apostolum; sanam doctrinam tradant, id est, quæ nullū contineat errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeatur: vt sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Iam verò in huiusmodi tractationibus ea pastor sibi, & alijs proponat, quibus legi parendum esse persuadeat.

Sacerdotum præcipuum officium. Gal. 6.

Istud ostēsum est quæst. 49. de sacra. pœnitentia.

Decalogus est regula qua honestæ actiones ab improbis secerni debeant.

Cōferatur hic locus cum 4. quæst. 3. petitionis Dnicæ orationis.

Ad Tit. 1. Exhortandus populus ad legis obseruationem.

Quis Decalogi & Euangelij auctor est, quaq; de causa vtriusque legis iussis parendum est? 2

INTER cætera, quæ animos hominū possunt ad huius legis iussa seruanda impellere, illud maximam vim habet, Deum esse huius legis auctorem: quamuis enim per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis auctorem. cuius rei satis amplum testimonium præbent nō solùm ipsius legislatoris verba, quæ paulò pòst explicabuntur, sed infinita penè scripturarum loca, quæ pastoribus facilè occurrent. Nemo enim est quin sibi à Deo legem in animo infixam esse sentiat, qua bonum à malo, honestum à turpi, iustum ab iniusto, possit secernere. cuius vis & ratio legis, cum ab ea, quæ scripta est, diuersa non sit; quis est, qui vt intimæ,

Deus auctor est decalogi, Euangelij, & legis naturæ. Ad Gal. 3.

Lex Decalogi per omnia cū lege naturæ conuenit ac vtraq; Deum auctorem habet.

sic

Legę naturæ diuturna peruersitate obscurata, per legem scriptam renouatur ac illustratur.

sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur diuinam lucem, penè iam prauis moribus, & diuturna peruersitate obscuratam, cum Deus Moysi legem dedit, eam potiùs illustriorem reddidisse, quàm nouam tulisse docendum est; ne fortè populus cùm audit legi Moysis derogatũ esse, putet his legibus se nõ teneri. Certissimum enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quòd per Moysen data sunt, sed quòd omnium animis ingenita, & per Christum Dñm explicata sunt & confirmata. Iuuabit tamen plurimũ, & ad persuadendũ magnũ habebit momentum illa cogitatio, Deũ esse qui legẽ tulit: de cuius sapiẽtia, & equitate dubitare non possumus, neque eius infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cùm per Prophetas Deus iuberet seruari legem, dicebat se Dñm Deum esse. & in ipso Decalogi exordio; Ego sum Dñs Deus tuus, & alibi; Si Dñs ego sum, vbi est timor meus? Non solum autem excitabit fidelium animos ad seruãda Dei præcepta, sed ad gratiarum etiam actionẽ, quòd suam Deus, quæ salutẽ nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non vno loco scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, vt suam dignitatẽ, ac Dei beneficentiam cognoscat, veluti in Deuteronomio; Hæc est, inquit, vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens, & intelligens, gẽs magna. & rursus in Psal. Nõ fecit taliter omni nationi, & iudicia sua nõ manifestauit eis.

Legi scriptæ, hoc est Moysi, & Euangelio parendum est, quia legi naturæ ad quam seruandã perpetuò obligamur, respondet. Vide quęst. 3. 3. precepti.

Exod. 20. Malach. 1.

Gratiæ semper Deo agẽdæ quia lege sua nobis suã voluntatẽ no tam fecit.

Deu. 4.

Psal. 147.

3 *Quare tanta maiestate legem suam Israëlitis olim Deus tradere voluit?*

Quãta maiestate lex decalogi data.

SI Parochus præterea rationem latæ legis ex scripturæ auctoritate demonstrarit, facilè intelligent

gent fideles, quam piè ac ſuppliciter acceptã Dei legem colere oporteat: triduò enim antequã ferretur lex, Dei iuſſu dictum eſt omnibus, vt veſtimenta lauarent, vxores non attingerent, quo ſanctiores, ac paratiores eſſent ad accipiendam legẽ, vt ad diem tertiũ adeſſent. Deinde, cùm ad montem eſſent adducti, vnde Dominus illis legem per Moyſen erat laturus, vni Moyſi dictum eſt, vt in montẽ aſcenderet: quò Deus maxima cum maieſtate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, denſisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyſe cœpit, eique leges dedit. quod diuina ſapientia nullam aliam ob cauſam factum voluit, niſi nos vt moneret caſto, humilique animo legem Domini accipiendam eſſe: quod ſi præcepta negligeremus, paratas nobis à diuina iuſtitia pœnas imminere.

Exod. 19. Hæc paulò pòſt quæſt. 7. diffuſius explicantur.

Potéſtne lex tanto terrore promulgata ab hominibus impleri? 4

LEGIS iuſſa difficultatem etiam non habere, oſtendat Parochus: quod vel vna hac ratione ex S. Auguſtino * docere poterit, cùm inquit: Quî, quæſo, dicitur impoſſibile eſſe homini amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amãtiſſimum, deinde etiam, & carnem ſuam in fratribus ſuis? at verò qui diligit, legem impleuit. Quare Ioannes Apoſtolus præcepta Dei grauia nõ eſſe apertè teſtatur. nihil enim iuſtius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore fructu ab homine, teſte B. Bernardo, exigi potuiſſet. Quamobrem ſummã Dei benignitatem admiratus, eſt Auguſt. Deum ipſum ſic affatus: Quid eſt homo quod amari te ab eo vis? et ſi non faciat, ingentes minaris pœnas? an non ſatis magna hæc eſt, ſi non diligam te? Quod ſi quis eam afferat excuſationẽ, impediri ſe, quo minus Deum amet infirmitate natu-

Lex obſeruatu non modò poſſibilis; ſed etiam facilis eſt.

Trid. Syn. ſeſſ. 6. de iuſtificatione cap. 11. & can. 18. 19. 20.

* Ser. 47. de ſanctis.

Rom. 13. 1. Ioan. 5.

Lib. de diligẽ. Deo.

Lib. 1. confeſ. cap. 5.

Virtus perficiendæ legis per Spiritum Sanctum homini etiã imbecilli præſtatur.

naturæ; docendum eſt Deum, qui amorem requiſiuit, amoris vim inſerere cordibus per ſpiritum ſanctum ſuum: hic autē ſpiritus bonus petentibus à patre cæleſti datur: vt meritò ſanctus Auguſtinus precatus ſit; Da quod iubes, & iube quod vis. Quia igitur Dei auxilium pręſto nobis eſt, maximè poſt Chriſti Domini mortem, per quam princeps huius mundi eiectus eſt foras: nō eſt quòd quiſpiam rei difficultate deterreatur: nihil enim eſt, amanti difficile.

Luc.11. S.Aug.li. 10. confeſ. ca.29. 31.37. & de bono perſeue. cap.20.

5 *Teneanturne omnes homines neceſſariò ad legis obſeruationem?*

Quod omnes ad legis obſeruationem teneantur. Seſ.7. Cōcil. Tri.de baptiſ. cap.7.& 8. Hæreſis reijciens opera breuiter cōfutatur.

PRÆTEREA ad eandem rem perſuadendam plurimum valebit, ſi explicabitur, neceſſariò legi obtemperandum eſſe; præſertim cùm noſtris temporibus non defuerint, qui, ſiue facilis, ſiue difficilis, lex ſit, ad ſalutem tamen nequaquam neceſſariam eſſe, impiè & magno ipſorum malo dicere non ſunt veriti. Quorum nefariam, impiāque ſententiam, ſacræ ſcripturę teſtimonijs Parochus confutabit, eiuſdē maximè Apoſtoli, cuius illi auctoritate impietatem ſuam tueri conantur.

1. Cor.7. Quid igitur ait Apoſtolus? Non præputium, non circumciſionem quicquam eſſe, ſed obſeruationem mandatorum Dei. Quod verò eandem ſententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Chriſto tantum dicit valere, intelligimus planè eam nouam creaturam in Chriſto dicere, quæ mandata Dei obſeruat. Is enim qui habet mandata Dei ac ſeruat, diligit Deum, Domino ipſo teſte apud Ioannem: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Nam etſi iuſtificari poteſt homo, & ex impio fieri pius, antequam ſingula legis pręcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non poteſt, vt, qui per ætatem

Ad Gal.6. Quæ ſit noua in Chriſto creatura.

Ioan.14. Quomodo poteſt iuſtificari homo etiam ſine operibus legis.

ratio-

ratione vti queat, ex impio fiat iustus, nisi animum habeat paratum, ad omnia præcepta Dei seruanda.

Quos fructus consequuntur qui legem diuinam obseruant? 6

NE quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, vt legem seruet; quàm sint eius vberes, suauesque fructus, demonstrabit: quod facilè potuerit ex ijs, quæ psalmo centesimò decimo octauo scripta sunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrātur: quarū hæc est vel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multò amplius explicat, quàm decore sub, atque ordine faciant ipsa cælestia corpora: quæ vt omnes quāuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, vt rerum omnium opificis & conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoscentes enim vias eius, & Dei sanctissimam voluntatē per legē, conuertimus pedes nostros in vias Domini. At quia soli timentes Deum, verè sapientes sunt; hoc illi deinceps tribuit, vt sapientiam præstet paruulis. Hinc veris gaudijs & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus præterea voluptatibus, & prēmiis, & in hac vita & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant. Nec verò tam nostræ vtilitatis gratia, quàm Dei causa, nobis est seruanda lex, qui suam hominum generi, in lege voluntatem aperuit: quam cùm cęteræ creaturę sequantur, hominem ipsum eandem sequi multò est ęquius. Ne id quidem silentio prætereundum est, vel in hoc maximè Deum suam in nos clementiam, & summæ bonitatis diuitias ostendisse; quòd cùm sine

De legis diuinæ fructibus

Primus fructus.

Psal. 18. Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

vllo prẽmio nos potuiſſet, vt ſuæ gloriæ ſeruiremus, cogere; voluit tamen gloriam ſuam cum vtilitate noſtra coniungere; vt quod homini vtile, idem Deo eſſet glorioſum. Quoniam igitur id maximum & præclariſſimum eſt, docebit Parochus, vt à Propheta vltimo loco dictum eſt, in cuſtodiendis illis retributionem multam eſſe. Non enim illæ tantum nobis benedictiones promiſſæ ſunt, quæ ad terrenam felicitatem magis ſpectare videbantur, vt benedicti ſimus in ciuitate, benedicti in agro, ſed copioſa merces in cælis, & menſura bona conferta, coagitata, & ſuperfluens propoſita eſt, quam pijs, & iuſtis actionibus meremur diuinæ miſericordiæ adiumento.

Pſalm.18. Benedictiones & temporales & æternas, qui obſeruant mandata, merentur.

Matth.5. Luc.6.

7

Quo pacto lex Moyſi omnium ætatum homines obligat, quáque occaſione fuit Iſraelitis promulgata?

Lex per Moyſen promulgata omniũ mẽtibus iã olim fuit impreſſa.

Homines ad illius obſeruationem perpetuo obligat, quod paulò ante quæſt.2. oſtenſum fuit.

Hiſtoria populi Iſraelitici breuiter decurritur, & explicatur; vt ratio legis promulgandæ melius percipiatur.

Abraham auctor Iſraeliticigeneris in quãta Dei cura fuerit, videatur quæſt.6. cap.9. de precat. Dominic. Pſalm.104.

QVAMVIS hæc lex Iudæis in monte à Dño data fuerit, tamen quoniam natura omnium mẽtibus multo antè impreſſa, & conſignata erat: atque ob eam rem Deus vniuerſos homines illi parere perpetuo voluit; plurimùm proderit verba illa, quibu, Moyſes miniſtro, atque interprete, Hebræis promulgata eſt, & populi Iſraëlitici hiſtoriam, quæ myſteriorum plena eſt, diligenter explicare. Principio narrabit ex omnibus nationibus quæ ſub cælo erant, vnum Deum delegiſſe quæ ortum habuit ab Abraham, quem peregrinum eſſe voluit in terra Chanaan: cuius poſſeſſionem cùm ei pollicitus eſſet, tamen & ille, & poſteri eius amplius quadringentos annos vagi fuerunt, antequam promiſſam terram incolerẽt: in qua quidem peregrinatione nunquam curam eorum dimiſit. tranſibant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, ſed nun-

nunquam illis iniuriam fieri passus est;imo verò, in regesanimaduertit.priusquam autem in Ægyptum descenderent,virum premisit,cuius prudẽtia & illi,& Ægyptij fame liberarentur. In Ægypto verò ea illos benignitate complexus est,vt repugnante, & ad illorum perniciem incumbente Pharaone,mirum in modum augerentur:& cùm valde affligerentur, ac tanquã serui durissimè tractarentur, ducẽ Moysen excitauit qui eos in manu potenti educeret. Huius præcipuè liberationis in initio legis meminit Dominus, his verbis: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Ex his verò illud Parocho maximè animaduertendum est: Vnam à Deo ex vniuersis nationibus delectam, quam populum vocaret suum, & cui se cognoscendum & colendum præberet; non quòd cæteras iustitia aut numero vinceret,quẽadmodum Hebræos monet Deus; sed quòd ipsi Deo sic placuit, potius vt gentem inopem & exiguam augeret, & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas notior apud omnes esset, & illustrior. Cùm ea igitur esset illorum hominum conditio, ijs conglutinatus est, & eos amauit, ita vt, cùm esset Dominus cæli, & terræ, non confunderetur vocari Deus eorum, quo cæteras gentes ad æmulationem prouocaret;vt, perspecta Israëlitarum felicitate, omnes homines ad veri Dei se cultum conuerterent: quemadmodum etiam Paulus testatur, se, gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione qua eas instruxerat, ad æmulationem carnem suam prouocare. Deinde fideles docebit,Deum Hebræos Patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima seruitute premi, diuexarique permisisse, ob eam rem vti doceremur, amicos Dei fieri, non nisi mun-

Cur Deus posteritatẽ Abrahę pauperẽ,& neglectam præteris potẽtioribꝰ nationibus elegerit.

Deut.20.

Rom.12.

Rom.11.

Cur Abrahã & eius posteros Israelitas multis calamitatibus passus sit Deus diuexari.

mundi inimicos, ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit cõmune cum mundo: tum verò vt ad Dei cultum transłati intelligeremus, quantò demum felíciores sint ij, qui Deo, quàm qui mũdo, seruiunt: cuius rei scriptura nos commonet. inquit enim: Veruntamen seruient ei, vt sciant distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Præterea explicabit, post amplius quadringentis annis, Deum promissa præstitisse, vt ille populus fide, ac spe aleretur. Alum nos enim suos Deus à se perpetuò dependere vult; atque in eius bonitate omnem spem suam collocare; vt primi præcepti explanatione dicétur. Postremò, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israël à Deo accepit; nempe postquam eductus ex Ægypto in desertum venit: vt beneficij recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam legem redderetur aptior. Homines enim ijs maximè deuinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt; atque ad Dei præsidium confugiunt, cùm se spe omni humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere fideles ad complectendam cælestem doctrinam eò propensiores esse, quò se magis à mundi illecebris, & carnis voluptatibus abstraxerint; sicut per Prophetã dictum est: Quẽ docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus.

2. Par. 10.

Cur Deus sua promissa post tam longa tẽpora Israëlitis persoluit.

Cur in deserto post Aegyptiacam liberationem potius quàm aliàs lex sit tradita.

Quando sit oportunissimum præcepta viuẽdi populo inculcare.

Esa. 28.

DE

DE PRIMO PRAECEPTO, CAPVT II.

Quid sibi vult istud exordium? 1

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis.

ENITATVR hic Parochus, & quantũ potest, efficiat, vt fidelis populus hæc verba semper in animo habeat: Ego sum Dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem se creatorem habere, à quo & conditi sunt, & conseruantur: iureque illud vsurpent: Ipse est Dñs Deus noster, & nos populus pascuę eius, & oues manus eius. Quorum verborum vehemens, & frequens admonitio eam vim habebit, vt ad legem colendam fideles prõptiores reddantur, & à peccatis abstineant. Quod autẽ sequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis; etsi Iudæis tantum videtur conuenire, Aegyptiorũ dominatu liberatis; tamen, si interiorẽ salutis vniuersæ rationem spectemus, multò magis ad Christianos homines pertinet: qui nõ ex Ægyptiaca seruitute, sed è peccati regione, & potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis suæ translati sunt. Cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud; Ecce dies venient, dicit Dominus; & non dicetur vltrà, viuit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aegypti, sed viuit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aquilonis, & de vniuersis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram

Legislator noster est creator, & cõseruator noster. Psalm. 94.

Legislator est vindex & liberator noster.

Ad Col. 1.

Hier. 18.

terram ſuam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittã piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos: & quæ ſequuntur. Pater enim indulgentiſſimus per filium ſuum filios, qui erãt diſperti, cõgregauit in vnum, vt iam non vt ſerui peccato, ſed iuſtitiæ, ſeruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris. Quare fideles omnibus tentationibus opponent tamquam clypeum, illud Apoſtoli; Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? iam nõ ſumus noſtri, ſed eius, qui pro nobis mortu⁹ eſt, & reſurrexit: ipſe eſt Dominus Deus noſter, qui nos ſuo ſanguine ſibi acquiſiuit; quo modo peccare poterimus in Dominum Deum noſtrum? ipſumque iterum cruci affigere? Vt igitur verè liberi, & ea quidem libertate, qua nos Chriſtus liberauit, ſicut exhibueramus membra noſtra ſeruire iniuſtitiæ, ita exhibeamus ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

Quanta pietate Chriſtiani legem diuinã perficere debeant, ſuũque ſeruatorem reclamare. Luc. 11.

Ad Rom. 6.

Non habebis Deos alienos coram me.

2 *Quid hoc primum præceptum obſeruandum, fugiendúmue complectitur?*

PRIOREM in Decalogo locum obtinere quæ ad Deum pertinent, poſteriorem verò, quę ad proximum, docebit Parochus: quia eorũ quæ proximo præſtamus, cauſa Deus eſt; tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cùm propter Deum diligimus: ea verò ſunt in priori tabula deſcripta. Secundo loco in verbis ijs, quæ propoſita ſunt, duplex contineri præceptum oſtendet: quorum alterum iubẽdi, alterum prohibendi vim habet. Nã quod dicitur: Non habebis Deos alienos coram me; eam habet ſententiam coniunctã; Me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhi-

Decalogi partitio & eius ratio.

Cur, quæ ad Deũ pertinẽt in primis homines quærere debeant, declaratur etiã quæſt. 1. c. 10. de orat. Dominica.

Duplex præceptũ primo Decalogi præcepto contu-

adhibebis. In priori autem continetur præceptū fidei, ſpei, & charitatis. Nam cùm Deum dicimus immobilem, incommutabilem. perpetuò eundem manentem, fidelem; rectè ſine vlla iniquitate confitemur; ex quo oraculis eius aſſentientes, omnē ipſi fidem, & auctoritatem tribuamus neceſſe eſt: qui verò omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propenſionem illius conſiderat, poteritne ſpes omnes ſuas in illo nō collocare? At ſi bonitatis & dilectionis ipſius effuſas in nos diuitias contempletur, illum poteritne non amare? Hinc eſt illud prooemium, hinc illa concluſio, qua in præcipiendo, mandandoque in Scriptura vtitur Deus; Ego Dominus. Altera autem præcepti pars illa: eſt; Non habebis Deos alienos coram me. qua loquendi formula legiſlator vſus eſt, non quòd ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione præcepti, in hunc modū; Me vnum Deum coles: ſi enim Deus eſt, vnus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim verum ſe Deum colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerunt, qui vt Helias eis obijciebat, in duas partes claudicabant: quod & Samaritæ fecerunt, qui Deum Iſraëlis, & Deos gentium colebant. His explicatis addendum erit, hoc præceptum, eſſe omnium primum, & maximum: non ordine tantum ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim Deus obtinere apud nos infinitis partibus maiorem, quàm Dñi, quàm regis charitatē,, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idem gubernat, ab eo in vtero matris nutriti, atque inde hanc in lucem educti ſumus: ipſe nobis ad vitam victumque res ſuppeditat neceſſarias.

Affirmatiua parte Deus à nobis fidē, & ſpē, charitatē exigit.

Quomodo fide Deus ſit colendus.

Cuius rei cōſideratione ſpes noſtra in Deū erigitur.

Quomodo charitas noſtra in Deu ſit excitanda.

Negatiua præcepti parte multitudo Deorū prohibetur; & cur eam loquendi formulam legiſlator vſurparit.

Cum veri Dei cultu nō ſunt Dei alieni admittendi. 3. Reg. 18.

Primum præceptū ceteris omnibus eſt dignius & præſtantius.

Quanto amore Deum colere debeamus.

3 *Qui præcipuè sunt rei violati huius præcepti?*

PECCANT in hoc pręceptũ, qui fidem, ſpem & charitatem non habent: quorum peccatum latiſſimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur, qui nõ credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit; qui ſomnijs, augurijs, cæterisque vaniſſimis rebus fidem habent; qui de ſua ſalute ſpem abijciunt, nec diuinæ bonitati confidunt; qui diuitijs tantum, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur. quæ fuſius ab ijs explicata ſunt, qui de vitijs, & peccatis conſcripſerunt.

4 *Aduerſatúrne huic præcepto cultus qui ex recepto Eccleſiæ vſu ſanctis tribuitur?*

De cultu & veneratione ſanctorum reliquiarumque honore. Trid. Syn. ſeſ. 17. de ſacrificio miſſæ c. 3. & ſeſ. 25. ſub princ. cap. de inuoca. ſanctorum, &c. Cuiuſmodi honorem Chriſtiani ſanctis eorumque reliquijs piè deferre poſſint. Videatur c. 6. poſtremæ partis de orat.

ILLVD etiam in huius præcepti explicatione accuratè doçendum eſt, venerationem & inuocationem ſanctorum, angelorum, ac beatarum animarum, quæ cæleſti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipſorum, ſanctorumque cinerũ cultum, quẽ ſemper Catholica Eccleſia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeò demens eſt, qui, edicente rege, ne ſe pro rege quiſquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuò putet nolle regem ſuis vt magiſtratibus honos deferatur? Etſi enim angelos Chriſtiani adorare dicuntur exemplo ſanctorum veteris teſtamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. quod ſi legimus interdũ angelos recuſaſſe, ne ſe homines venerarentur; eo feciſſe intelligendum eſt, quòd ſibi eum honorem haberi nolebant, qui ſoli Deo deberetur. Spiritus enim ſanctus, qui ait; Soli Deo honor & gloria; idem præcepit, vt honore parentes, & ſeniores afficeremus. Sancti præterea

Apoc. 19. Apoc. 22.

1. Tim. 2. Exod. 19. Leuit. 19. Deut. 5.

rea viri, qui Deum vnum colebant, reges tamen, vt est in diuinis literis, adorabant, id est, supplices venerabantur. Quod si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur, Angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, & quorum opera non modò ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem vtitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in cõspectu non dent, tantò maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus ipsis antecellant? Adde charitatem qua nos diligunt, qua ducti pro ijs prouincijs quibus præsunt, vt ex scriptura facilè intelligitur, preces fundunt: quod etiam præstare ijs, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum quidem est: nostras enim preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in Euangelio docuit Dominus pusillos scandalizandos non esse: quòd Angeli eorum in cælis, semper vident faciem Patris qui in cælis est. Inuocandi itaque sunt; quòd & perpetuò Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ sibi delatum, libentissimè suscipiunt. Extant diuinæ scripturæ testimonia huius inuocationis. Iacob enim ab Angelo, qui cum luctatus fuerat, petit vt sibi benedicat, imò etiam cõgit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta: neque solum sibi ab eo, nisi quem intuebatur, sed ab eo etiam quem minimè videbat, tum cùm dixit: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, vt sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & sacris eorum reliquijs, cine-

Quid sit adorare. Gen. 23. 2. Reg. 24. 1. Par. 29.

A minore ad maius.

Quantò angeli Reges dignitate antecellant.

Quantò amore angeli homines prosequantur. Dan. 10.

Angeli nostra desideria Deo offerunt. Matth. 18.

Angeli inuocandi.

Gen. 32.

Gen. 48.

Sanctorũ inuocatione & reliquiarum veneratione Dei honori nihil detra-

cineribusque venerandis Dei gloria minuatur; vt vt eo maximè augeatur, quo magis hominum ſpem excitat, confirmat, & ad ſanctorum imitationem cohortatur. quod officium Nicæno altero, & Gangrenſi, ac Tridentino Concilij, & ſanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

Gangrenſ. ca. 20. Trid. ſeſ. 25.

5 *Vnde illa ſanctorum veneratio & innocatio in Eccleſiam deſluxit?*

QVo ſit ad refutandos eos inſtructior Parochus, qui huic veritati aduerſantur, ſanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damaſcenum potiſſimum legat. ad quorum rationem, quod caput eſt, conſuetudo accedit ab apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuò retenta, & conſeruata. cuius rei quis firmius aut clarius requirat argumentum diuinæ ſcripturæ teſtimonio, quæ ſanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quorundam ſanctorum diuina prœconia: quorum laudes cùm ſacris literis celebrentur; quid eſt, quod illis ſingularem honorem non habeant homines? Etſi ob eam etiam cauſam magis colendi, & inuocandi ſunt, quòd pro ſalute hominum preces aſſiduè faciunt, multaque eorum merito & gratia, Deus in nos confert beneficia. Si enim gaudium eſt in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente; nonne etiam cæleſtes ciues pœnitentes adiuuabunt? nonne rogati & peccatorum veniam impetrabunt, & cõciliabunt nobis Dei gratiam?

Damaſc. lib. 4. de Ortho. fide cap. 16.

Sanctorum inuocatio ex apoſtolica traditione manauit.

Sanctorũ laudes eſſe celebrandas ſcriptura docet.

Eccle. 41. Hebr. 11.

Sancti pro nobis intercedunt, ſuiſque meritis nos adiuuant.

Luc. 15.

6 *Proficiſcitúrne illa ſanctorum innocatio ex quadam auxilij diuini diffidentia, fideiq; imbecillitate?*

Obiectionis tacitæ ſolutio.

SI dicatur, vt à nonnullis dicitur, ſuperuacaneum eſſe ſanctorum patrocinium, quòd Deus ſine

sine interprete precibus nostris occurrat: has impiorum voces illa sancti Augustini facilè conuincunt, multa Deum non concedere, nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium accesserit. Quod illustribus Abimelec & Iob amicorũ exẽplis confirmatur: quorum peccata non nisi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si verò etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, vt sanctos internuntios, & patronos adhibeamus: quid ad illud respondebunt Centurionis exemplũ, qui vel in singulari illo fidei præconio, quod Dominus impertiuit, seniores tamen Iudæorum ad Saluatorem misit, vt laboranti puero salutem impetrarent?

S. Aug. quæst. 149. sup. Exo. & ser. 1. & 4. de S. Stepha. Multa Deus nisi preces aliorum interueniant non concedit. Gen. 20. Iob. 42. Alterius calũniæ refectio. Matth. 8. Luc. 7.

An doctrina de vno mediatore Christo tollit sanctorum 7
inuocationem?

Etsi fatendum est vnum nobis mediatorem propositum Christum Dominum, qui scilicet vnus nos per sanguinem Patri cælesti reconciliauit, &, qui æterna redemptione inuenta, semel in sancta ingressus, pro nobis interpellare nõ cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest, quo minus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam si propterea subsidijs sanctorum non liceat, quòd vnum patronum habemus Iesum Christum, nunquam id commisisset Apostolus, vt se Deo, tanto studio fratrum viuentium precibus adiuuari vellet. neque enim minus viuorum preces, quàm eorum qui in cælis sunt, sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriã, & dignitatem imminuerent.

Ad Heb. 9.

Vnde nam reliquiarum virtus confirmatur? 8

Cui fidem non faciant, & honoris qui sanctis debetur, & patrocinij, quod nostri causa suscipiunt

Sanctorũ honor & inuocatio miraculis diuinitus editis sæpè sunt approbata.

ſcipiũt, mirabiles effectæ res ad eorum ſepulchra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis in priſtinum ſtatum reſtitutis, mortuis ad vitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmonijs? quæ non audiſſe, vt multi, non legiſſe, vt plurimi grauiſſimi viri, ſed vidiſſe, teſtes locupletiſſimi ſancti Ambroſius, & Auguſtinus literis tradiderunt. Quid multa? ſi veſtes, ſudaria, ſi vmbra ſanctorum, priuſquam è vita migrarent, depulit morbos, viresque reſtituit: quis tandem negare audeat, Deum per ſacros cineres, oſſa, cæteraſque ſanctorum reliquias, eadẽ mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod fortè illatum in ſepulchrum Eliſei, eius tacto corpore ſubitò reuixit.

Amb. epiſ. 85. & ſer. 91. Aug. li. 22. de ciuit. Dei. c. 8. & epiſt. 137.

Sãctorum reliquiarũ quãta ſit virtus.

Act. 5. 6. 10. 4. Reg. 13.

Non facies tibi ſculptile neque omnẽ ſimilitudinem quæ eſt in cælo, & quæ in terra deorſum, neque eorum quæ ſunt in aquis, ſub terra, Non adorabis ea, neque coles.

Aug. ſu. Exo. quæſt. 71. & in pſal. 32. cõ. 2. Eccleſia Auguſtini ſentẽtiam in præceptorum diſtinctione amplectitur libentius.

9 *Quomodo hæc verba ſunt accipienda?*

QVIDAM hoc alterum præceptum exiſtimãtes, duo poſtrema ipſa vnius præcepti vi contineri voluerunt; vt S. Auguſtinus illa extrema diuidẽs, hæc ipſa verba ad primum præceptum pertinere voluit. quam ſententiam, quia in Eccleſia celebris eſt, libenter ſequimur. Etſi in promptu ratio eſt illa veriſſima, cõſentaneum fuiſſe, præmiũ, & pœnam cuiuſq; cum primo præcepto cõiungi.

Verba quæ vel ad præmiũ vel ad pœnã pertinent, ſubijciũtur præceptis; vbi dicitur: Ego ſum Dñs Deus tuus fortis, zelotes. &c. deinde: Et eris longæuus ſuper terram.

10 *An non aduerſus hoc præceptum pugnat, receptus in Eccleſia imaginum vſus?*

NEMO exiſtimet omnino pingendi, fingendi, aut ſculpẽdi artem hoc præcepto, rohiberi. nam

in

in ſcripturis, iuſſu Dei, ſimulacra, & imagines effectas legimus, Cherubin, ſerpentis ænei. ſupereſt igitur vt imagines ob eam rem vetitas interpretemur, nequid ſimulacris, quaſi dijs, colendis, de vero Dei cultu detraheretur. Reg. 6. Num. 21.

Qua ratione vel admittantur vel prohibeantur imagines.

Quibus præſertim modis per imagines poteſt diuinum numen violari? II

DVPLICI potiſſimum ratione quod ad hoc præceptum attinet, Dei maieſtatem vehementer lædi perſpicuum eſt: altera, ſi idola, & imagines, tanquam Deus, colantur, aut credatur ineſſe in his aliqua diuinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quòd ab eis aliquid ſit petendum, vel quòd fiducia ſit imaginibus figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant, quod paſſim ſacræ literæ reprehendunt. altera, ſi quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus, aut figuris exprimi poſſit. Quis enim Deum, vt inquit Damaſcenus, qui ſub aſpectum non cadit, qui corporis expers eſt, qui nullis terminis circumſcribi, nec vlla figura deſcribi queat, poſſit exprimere? quæ res in altera Nicæna Synodo vberius explicatur. Præclarè igitur Apoſtolus, eos mutaſſe Dei incorruptibilis gloriam in ſimilitudinem volucrum, quadrupedum, ac ſerpentum dixit. hæc enim omnia tanquam Deum venerabantur, cùm illi harum rerum imagines ponerēt. Quocirca Iſraëlitæ, qui ante vituli ſimulacrum clamabant, Hi ſunt Dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Aegypti; idololatræ ſunt appellati, quia mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fænum.

Duplici ratione imaginibus violari poteſt diuina maieſtas.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Damaſc. li. 4. de ortho. fide cap. 17.

Ad Rom. 1.

Exod. 32.

Pſal. 105.

Quis

12 *Quis igitur est posterioris istius partis præcepti scopus?*

Posterioris partis præcepti scopus est idolatria prohibere, nõ Ecclesiasticum vsum imaginum. Esa.40. Act.7.

CVM igitur Dominus deos alienos coli prohibuisset, vt penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut quauis alia materia fieri prohibuit: quod Esaias declarans inquit; Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præcepto hanc sententiam contineri, præter sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur, illa etiam Deut.4. Deuteronomij verba satis declarant; vbi Moyses populum ab idololatria auertere cùm vellet, aiebat: Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est nobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod sapientissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginẽ fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

13 *Violántne hoc præceptum qui Trinitatis personas effingunt?*

Christiani Trinitatis personas effingunt, non vt diuinitatem, sed vt aliquas eius proprietates exprimant.

NEMO propter ea, quæ nunc sunt dicta, contra religionem Deique legem quicquam cõmitti putet, cùm sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in veteri, quàm in nouo testamento apparuerunt. nemo enim tam rudis est, vt illa imagine diuinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; veluti, cùm ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt; Dei æternitas & infinita sapiẽtia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, vt de ijs iudicium ferat, intuetur. Dan.7. Dei Patris imago.

Angelorum imago.

Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur; vt intelligant fideles quàm propensi sint in humanum genus, & tanquam parati ad ministeria

Do-

Domini exequenda: omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Columbæ verò species, & linguæ tanquam ignis in Euangelio, & actis Apostolorum, quas Spiritus sancti proprietates significent, multò notius est, quàm vt oporteat pluribus verbis explicari. At verò cùm Christus Dominus, eiusque sanctissima & purissima mater, cæterique omnes sancti, humana præditi natura, humanam speciē gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modò hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumētum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumēta, & œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumq; Patrum inter se consentiētium scripta confirmant.

Ad Hebr. 1. Spiritus sancti imago. Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Ioan. 1. Act. 2.

Christi & sanctorum hominū imagines.

Imaginū vsus est Apostolicæ traditionis. Hist. tripart. lib. 6. cap. 41. Euseb. lib. 8. hist. Eccl. c. 4. Cyril. lib. 6. con. Iul. Aug. lib. 1. de cons. euāg. cap. 10.

Quis est legitimus in Ecclesia imaginum vsus? 14

NON solùm autem licere in Ecclesia imagines habere, & illis honorem & cultū adhibere, ostēdet Parochus, cùm honos qui illis exhibetur, referatur ad prototypa, verùm etiam maximo fidelium bono ad hanc vsque diem factum declarabit; vt ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, intelligitur. Verùm quia sanctissimū quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare contēdit; si quid fortè populo hac in re peccatū fuerit, Parochus Trid. Concilij decretum secutus, quoad eius fieri poterit, studebit corrigere. ac decretum quidem ipsum cùm res tulerit, populo, interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, imagines factas ad vtriusque testamenti cognoscendam historiam, atque eius

Honos imaginibus delatus ad prototypa refertur.

Nic. syn. 5.

Si quis in populo circa imagines error obrepsit, vsu relicto ille corrigatur. Trid. Syn. sess. 25. sub principium ca. de inuocatione sanctorum.

memoriam identidem renouandam: qua diuinarum rerum memoria excitati, ad colendum atque amandum ipsum Deum vehementius inflammemur: sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit; vt & colantur, & exemplo moniti, ad eorum vitam ac mores nos ipsos confirmemus.

Quis sit legitimus imaginum vsus.

Ego sum Dñs Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatẽ patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me; & faciens misericordiam in millia ijs, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.

15 *Pertinétne hæc appendix duntaxat ad primum præceptum?*

DVO sunt in extrema parte huius precepti diligenter explicãda primum est, quod etsi ob summum scelus præuaricationis primi præcepti, atq; hominum ad id committendum propensionem, aptè hoc loco pæna proponitur, communis tamen est omnium appendix præceptorum. omnis enim lex ad præcepta seruanda homines pœna, & premio inducit. hinc illæ tam frequentes in sacris literis, & crebræ Dei promissiones. vt enim innumerabilia penè veteris testamenti testimonia prætermittamus, in Euangelio scriptum est: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alibi: Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Tum illud: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Atque alibi: Si non dimi-

Appendix omnium præceptorũ est pœna vel premiũ quæ vnicuiq; debetur, & verbis diuinis hic exprimitur.

Matth. 19. Mat. 7. 3. 5. 6.

dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

An eodem modo pœna prævaricatoribus hic intentata, carnalibus, & perfectis est inculcanda? 16

ALTERVM hic explicandum est, quod longè aliaratiõne perfecti, alia carnales homines hanc appendicem edocendi sunt. Perfectis enim, qui spiritu Dei aguntur, eique prompto, & alacri animo parent, instar est cuiusdam lætissimi nuntij & magnum argumentum propensæ in eos diuinæ voluntatis. agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmijs, nunc pœnis ad sui cultum & venerationem homines prope compellat. agnoscunt immẽsam eius in se beneuolentiam, qui sibi imperare, suaq; opera ad diuini nominis gloriam vti velit. neq; solum agnoscunt, sed magna spe sunt, illum, cùm quod vult, iubeat, etiã daturum vires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum spiritu seruitutis liberati sunt, magisque metu pœnarũ, quàm amore virtutis abstinent à peccatis, eius appendicis sensus grauis, & acerbus est. quamobrẽ sunt pijs exhortationibus subleuãdi; &, quò lex spectat, quasi manu ducẽdi; Parochus autẽ, quoties alicuius explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hęc sibi habeat proposita.

Alia ratione perfectis, alia carnalibus hominibus pœna prævaricatoribus proposita inculcari debet.

Ad Rom. 8. Perfecti quid in pœna hic proposita, cõtemplentur.

Obseruatores legis carnales quomodo sint tractandi.

Pœna primo præcepto subiecta post singula præcepta est refricanda.

Quid verba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponũt? 17

CARNALIBVS perinde ac spiritualibus duo imprimis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem obseruandã hac ipsa in appẽdice positi homines maximè incitent. Nam quòd Deus fortis dicitur, ideo diligẽti⁹ est explicandũ, quò caro sępè, quæ terroribus diuinę cõminationis minus cõmouetur, varias sibi ipsa rationes fingit, quib⁹ irã Dei effugere, ac ꝓpositam pœnam vitare possit:

Duobus aculeis excitat Deus homines ad legis obseruationẽ. Primò cùm auditur quòd legislator sit Deus fortis, carnalis præsumptio frangitur.

cui autem certò persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Dauidis vsurpat; Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiã? Eadẽ quoq; diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium vires esse credit, vt ad sustinendum minimè parem se esse existimet. At firma, & stabilis fides, nihil titubans, cùm diuina vi, ac virtute nitatur, homines contrà recreat, ac confirmat: inquit enim: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Psal.138.

Carnalis timor retunditur.

Psal.26.

18 *Quid sibi vult quòd Deus se etiam dicit zelotem?*

ALTER aculeus quo incitantur homines ad diuinæ legis obseruationem, zelus ipse diuinus est. nonnunquam enim homines putant Deum humana non curare, ne illud quidem, legẽ ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna vitæ confusio. cùm autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facilè nos in officio continet.

Secundum ad legis obseruationẽ incitamentum est zelus diuinus.

19 *Cuiusmodi zelus Deo est attribuendus?*

ZELVS, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinũ illum amorẽ & charitatem, qua Deus nullam à se animã patitur impunè fornicari: quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei, tranquillissima eius, syncerissimaque iustitia, qua anima, falsis opinionibus, prauisque cupiditatibus corrupta, repudiatur, & à Dei coniugio tanquã adultera remouetur. At verò zelum hũc Dei suauissimũ ac dulcissimũ experimur, cùm summa eius, atq; incredibilis in nos volũtas zelo ipso demonstratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorq; coniunctio, quàm eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur.

Igi-

Igitur, quàm nos valde diligat, ostendit Deus, cùm crebro se, vel sponso, vel marito comparans, zelotem vocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cultus, atque honoris, cupidos homines esse debere, vt zelātes potius, quàm amantes, iure dici possint, illius exemplo qui de se ipse, zelo, inquit, zelatus sum pro Domino Deo exercituum. imo verò Christum ipsum imitentur, cuius illud est, Zelus domus tuæ comedit me. Quanto zelo diuini honoris studiosi homines esse debeant. 3. Reg. 19. Psal. 68.

Quæ est igitur comminationis hic intentatæ sententia? 20

NIMIRVM nō inultos peccatores passurum Deū, sed eos vel tanquā parentem castigaturū, vel tanquā iudicē acriter, ac seuerè in eos animaduersum. Quod alio in loco significans Moyses; Et scies, inquit, quia Dñs Deus tuus ipse est, Deus fortis & fidelis custodiens pactū, & misericordiā diligētibus se, & ijs, qui custodiūt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. & Iosue, Nō poteritis, inquit, seruire Dño: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis Dijs alienis, conuertet se, & affliget vos atque subuertit. Deus trāgressores mandatorū nō sinit impunitos. Deut. 7. Iosue. 2.

Quomodo Deus visitat peccata patrum in filios, in tertiam & quartam generationem? 21

DOCENDVS est populus cōminationis pœnam ad tertiā, quartamque impiorū, & facinorosorū generationē pertinere: non quòd posteriores maiorū scelerum pœnas semper luant; sed licet illi, liberiq; eorum impunè tulerint, nō eis tamē eorum posteritas iniā Dei, vel pœnam euitabit: quod Iosiæ regi accidit: huic enim propter singularē pietatē cùm peperciisset Deus, dedisletq;, vt in pace

2.Par.34.35. in ſepulcrum maiorum ſuorum inferretur, ne videret conſequentium temporum mala, quæ, propter Manaſſis aui impietatẽ, Iudę & Ieruſalẽ erãt euentura, eo mortuo, poſteros eius eſt vltio Dei conſequuta, ſic, vt ne filijs quidem Ioſiæ pepercerit. Qua autem ratione hæc legis verba ſententiæ illi, quæ eſt apud Prophetam, non aduerſentur; Anima quæ peccauerit, ipſa morietur; ſancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis patribus conſentiens, apertè oſtẽdit. inquit enim: Quiſquis praui parentis iniquitatẽ imitatur, etiã ex eius delicto conſtringitur: quiſquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquã illius delicto grauatur. vnde fit, vt iniquus filius iniqui patris nõ ſolum ſua, quæ addidit, ſed etiam patris peccata perſoluat; cùm vitijs patris, quibus iratũ Dominum nõ ignorat, ſuam etiam malitiam adiungere non formidat: & iuſtum eſt, vt qui ſub diſtricto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præſenti, etiam culpas parentis iniqui perſoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iuſtitiam ſuperet eiuſdem bonitas, ac miſericordia iraſcitur tertiæ, quartęque generationi Deus, miſericordiam verò in millia impertit.

4.Reg.23.

Obiectionis ſolutio.

Ezech.18.

Dei miſericordia lõgè eiuſdem iuſtitiam ſuperat.

22 *Quinam diuinarum legum prænaricatores Deum odiſſe cenſentur?*

IN eo quod dictum eſt; eorum, qui oderunt me; peccati magnitudo oſtẽditur. Quid enim flagitioſius, ac deteſtabilius, quàm ſummã ipſam bonitatem, ſummã veritatẽ odiſſe? Hoc verò ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod quẽadmodum, qui habet mandata Dei, & ſeruat ea; Deũ diligit; ita, qui legem Dñi contẽnit, & mandata eius non ſeruat, Deum odiſſe meritò dicendus eſt.

Ioan.14.

Quid

Quid & illud: faciens misericordiam his qui diligunt me, innuit? 23

EXTREMA hæc particula seruandæ legis modum ac rationem docet. necesse est enim, eos qui legem Dei seruant, eadem charitate atque amore quo in Deũ sunt, ad eius obedientiã, adduci: quæ deinceps in singulis præceptis cõmemorabuntur.

Amore, & charitate lex perficienda. Videatur can. Trid. Syn. de iustifica. sess. 6.

DE SECVNDO PRÆCEPTO, CAPVT III.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

Cur Deus hanc legem de suo ipsius nomine honorando specialim ferre voluit? 1

QVAMQVAM primo diuinæ legis præcepto, quo Deũ piè, sanctèq; colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessariò continetur; (Nã qui sibi honorẽ tribui vult, idẽ postulat, ie, vt summo verborũ honore prosequamur, prohibetque contraria; quod & illa Dñi verba apud Malachiã apertè indicant: Filius honorat patrem, & seruus dominũ suum: si ergo Pater ego sum, vbi est honor meus?) Deus tamen pro rei magnitudine hãc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem seperatim ferre, idque nobis disertis, & perspicuis verbis præscribere voluit. quod sanè Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam latis fore, si hac de re generatim loquatur; sed eiusmodi locũ hũc esse, in quo diutius ipse commorari, & quæcunq; ad hanc tractationẽ pertinẽt, distinctè, dilucidè, accuratèque apud fideles explicare necesse sit. Neque verò nimia hæc diligentia censenda est; cùm

Primum præceptum sua amplitudine secundum cõtinet.

Malach. 1.

Quàm frequens sit hominum in iurando transgressio.

nō desint, qui adeò erroiú tenebris obcæcati sint, vt, quem angeli glorificant, ei maledicere non vereantur. neque enim lege semel lata deterrentur, quò minus Dei maiestatē quotidie imminuere, imo singulis penè horis, ac momentis, impudentissimè audeant. Quis enim non videat, omnia iureiurando affirmari? omnia imprecationibus, & execrationib⁹ referta esse? vsque adeò, vt nemo ferè vel vendat aliquid, vel emat, vel negotiu aliquod gerat, qui non iurisiurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomen millies, vel in re leuissima, & inani, temerè non vsurpet; quò maior Parocho cura, & diligentia adhibenda est, vt sæpè fideles admoneat quàm graue hoc scelus sit, & detestabile.

2 *Quid secundum istud præceptum imperat vel prohibet?*

Sub præcepto negatiuo opposita affirmatio includitur.

IN huius præcepti explicatione id primū constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam esse, quas præstare homines debent. Vtrumque autem separatim docendū est primùm quidem, vt ea, quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid iubeat lex, mox etiā quid vetet. nā quę imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandū, ac per illud sanctè iurādū. Hęc iursus, quę prohibet: nemo diuinū nomē contemnat, nemo illud in vanum assumat, neúe per ipsum aut falsò, aut frustra, aut temerè iuret.

3 *Quid Dei nomine hic intelligitur?*

IN ea parte qua iubemur diuino nomini honorē tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipsius inquā literas & syllabas, aut omnino per se nudum verbum tantummodo attendēdum non esse; sed in eam cogitationem veniendū, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem, & sempiter-

piternam maiestatẽ vnius,& trini numinis significat. Ex his autem facilè colligitur, inanem esse nõ nullorum Iudæorum superstitionẽ, qui, quod scriberent Dei nomen, pronuntiare non auderẽt, quasi in quatuor illis literis, non in re diuina vis esset. Sed quamuis singulari numero prolatu sit; Non assumes nomen Dei; id non de vno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. multa enim Deo imposita sunt nomina, vt, Domini, Omnipotẽtis, Domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in scripturis leguntur; quæ parem, eandemq; venerationem habẽt omnia. Deinde docẽdum est, quomodo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neq; enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assiduè celebrandæ sunt, rem vtilissimã, & pernecessariam ad salutem, ignorare fas est.

Superstitio Iudaica de nomine Dei tetragrámato.

Quánam ratione diuinũ nomen venerari, aut honorare censemur? 4

QVAMVIS multiplex sit ratio laudãdi diuini nominis, tamen in ijs de quibus deinceps hic dicetur, vis & pondus omnium videtur esse. Primùm igitur laudatur Deus, cùm in omnium conspectu Deum, ac Dominum nostrum fidenter cõfitemur, Christumque salutis nostræ auctorem quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus. Itemq; cum verbo Dei, quo eius voluntas enuntiatur; sanctè & diligenter operam damus; in eius meditatione assiduè versamur; studiosè illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde vt cuiusq; personæ aut muneri aptũ & consentaneũ est. Deinde diuinũ nomẽ veneramur & colimus, cùm officij, & religionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus, tũ prosperis, tum aduersis, illi singulares gratias agimus: inquit enim Propheta: Benedic anima mea Dño,

Primò, honoratur Deus.

Secundò.

Tertiò.

Psal. 102.

& noli obliuiſci omnes retributiones eius. Extãtque plurimi Dauid pſalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate diuinas illius laudes ſuauiſſimè decantat. Extat admirabile illud patientiæ exẽplum Iob; qui, cùm in maximas illas, horribilesque calamitates incidiſſet, Deum tamen excelſo, & inuicto animo laudare nunquam intermiſit. Nos itaq, cùm animi, corporisq; doloribus cruciamur, cùm miſerijs & ærumnis torquemur, ſtatim ad Deum laudandum omne ſtudium, & animi noſtri vires conuertamus, illud Iob dicentes: Sit nomen Domini benedictum.

Iob.1.

Quartò. Neque verò minus Dei nomen honoratur, ſi fidenter opem eius imploramus, quò nos ſcilicet aut ab ijs liberet, aut ad eadem fortiter perferẽda conſtantiam, & robur largiatur. hoc enim fieri vult Dominus: Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis alijs in locis, tum præcipuè in pſalmis, 16, 43, & 118. illuſtria exempla reperiũtur. Præterea Dei nomẽ honore proſequimur, cùm fidei faciẽdæ cauſa teſtamur Deũ: qui modus à ſuperioribus valde differt. Nam quę ſupra memorauimus, ita ſuapte natura bona ſunt, atque expetenda, vt nihil beatius, nihil homini optabilius poſſit eſſe, quàm ſi in illis ſedulò exequendis, ipſum ſe noctes, & dies exerceat; Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo. At iuſiurandum licet bonum ſit, eius tamen frequens vſus minimè eſt laudabilis.

Pſal.49.

Quintò.

Pſal.33.

5 *Quare iuſiurandi frequentior vſus non eſt probandus?*

Cui fini iuſiurãdũ ſeruiat, quiſue eius ſit legitimus vſus.

QVOD iuſiurandum ea tantum de cauſa inſtitutum eſt, vt eſſet tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, ad probandum, quod

quod dicimus necessarium instrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit; eorundem verò frequentatio omnino perniciosa est: ita etiam, nisi cùm grauis & iusta causa subest, iusiurando vti non est salutare: quod si sapius adhibeatur, tantum abest vt prosit, vt magnum detrimentum afferat. Quamobrem præclarè docet sanctus Chrysostomus, non nascente, sed iam adulto mundo, cùm mala longè latèque propagata vniuersum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco, & ordine consisteret, sed perturbata omnia, & permista sursum, deorsumque magna rerum confusione, ferrentur, &, quod malorum omnium grauissimum est, mortales ferè omnes in fœdam idolorum seruitutem se ipsos abiecissent; tum demique longo sanè interuallo iusiurandum in hominum consuetudinem irrepsisse. nam cùm in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facilè ad credendum adduceretur, Deum testem inuocabant.

Conferatur hæc quæstio cum illis quæ tractantur quæstio. 14. huius partis.

Chrys. homil. 26. ad po. Antioch.

In quo consistit iuramenti ratio, quidque propriè est iurare? 6

CVM in hac præcepti parte, præcipua illa sit ratio docendi fideles, quomodo iusiurandum piè, sanctèque adhibere debeant; primùm dicendum est *iurare* nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacunque id verborum forma, & conceptione fiat. Nam & testis est mihi Deus, &, per Deum, idem sunt. Est etiam illud iusiurandum, cùm ad faciendam fidem per res creatas iuramus, vt, per sacra Dei Euangelia, per crucem, per sanctorum reliquias, & nomen, & cætera id genus. neque enim hæc ipsa per se iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod adferunt, sed

Iurare quid valeat apud scripturas.

Cũ per rẽ creatã iuratur, Deus quoniam rebus addidit non excluditur.

ſed Deus ipſe hoc præſtat, cuius diuinæ maieſtatis ſplendor illis in rebus eluceſcit. ex quo ſequitur, vt per Euangelium iurantes: per Deum ipſum iurent, cuius veritas Euãgelio continetur, & declaratur. ſimiliter & per ſanctos qui templa Dei ſunt, quique euangelicæ veritati crediderũt, eamque omni obſeruantia coluerunt, & per gentes, & nationes latiſſimè diſſeminarunt. Eadem eſt ratio illius iuriſiurandi, quod per execrationem profertur: quale eſt illud S. Pauli; Ego teſtem Deum inuoco in animam meam. etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tanquam mendacij vltori ſubijcitur. Neque propterea negamus nonnullas ex his formulis ita accipi poſſe, quaſi iuriſiurandi vim non habeant: ſed tamen vtile eſt, quæ de iureiurando dicta ſunt, in his etiam ſeruare, atque ad eandem prorſus normam, & regulam dirigere.

2.Cor.1.

7 *Quotuplex eſt iuramentum?*

Iuramentum aſſertorium.

Ad Gal.1. Iuramentum promiſſoriũ.

Dvo ſunt iurandi genera, primum quidem quod aſſertorium appellatur, nimirum cùm aliquid de re præſenti, aut præterita religiosè affirmamus, vt Apoſtolus in epiſtola ad Gal. Ecce coram Deo, quia non mentior. Alterum verò promiſſorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus ſpectans, cùm aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiuſmodi eſt illud Dauidis, qui Berſabeæ coniugi iurans per Dñm Deum ſuum, promiſit Salomonem eius filium, regni hæredem fore, atque in ipſius locum ſucceſſurum.

1.Reg.1.

8 *Quot ſunt ad legitimum iuramentum requiſita?*

Licet ad iuſiurandum ſatis ſit, Deum teſtem adhibere; tamen vt rectũ, ſanctumque ſit, multò plu-

plura requiruntur, quæ ſunt diligenter explicanda. ea vero breuiter, teſte diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, cùm inquit: Iurabis, viuit Dominus, in veritate & in iudicio & in iuſtitia. quibus ſanè verbis illa breuiter, ſummatimq; cõplexus eſt, quibus omnis iuriſiurãdi perfectio cõtinetur, veritatem inquam, iudicium & iuſtitiã. Hiere. 4. & in eundem locũ S. Hieron.

Quomodo iuramentum præſtatur in veritate? 9

PRIMVM in iureiurando locum veritas habet, nimirum vt, quod aſſeritur, & ipſum verum ſit, & qui iurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temerè aut leui coniectura adductus, ſed certiſſimis argumentis. Alterũ verò iuriſiurãdi genus, quo aliquid promittimus, eodẽ planè modo veritatẽ requirit. nã qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, vt, cùm tempus aduenerit, id re ipſa præſtet & promiſſum exoluat. neq; enim vir probus id vnquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſſimis Dei præceptis, & voluntati aduerſari putet, ſed quicquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſſum nunquam mutabit; niſi fortaſſe commutata rerum cõditione, tale eſſe inceperit; vt iam fidem ſeruare, & promiſſis ſtare ſi velit, Dei odium & offenſionem ſubiret. Veritatem autem iureiurando neceſſariam eſſe, Dauid quoque indicat illis verbis: Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. Primò exigitur vt Quod iureiurando aſſeritur vel promittitur ſit verum, minimeque fraudulentum. Pſal. 14.

Quis dicitur iurare in iudicio, quámque ob cauſam pueris iuramentum non eſt deferendum? 10

SEQVITVR ſecundo loco iudicium: neque enim iuſiurandum temerè, & inconſideratè, ſed conſultò, & cogitatò adhiberi debet. Itaque iuraturus primùm quidem conſideret, vtrum neceſſitate cogatur, nec ne, remque totam accuratè Secũdò requiritur vt conſideratò & non præcipitanter reique neceſſitate exigente iuretur.

expen-

expendat,an eiuſmodi ſit,vt iureiurando indigere videatur. Tempus præterea ſpectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta ſunt, circumſpiciat, non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, ſed ipſius rei vi, & neceſſitate. etenim, niſi hæc conſiderario, & diligens animaduerſio acceſſerit, ſanè iuſiurandum præceps, & temerarium erit: cuiuſmodi eſt illorum religioſa affirmatio, qui in re leuiſſima, & inani, nulla ratione, aut conſilio; ſed praua quadam conſuetudine iurant. id verò paſſim quotidie à venditoribus & emptoribus fieri videmus. nam illi vt quamplurimò vendant,hi rurſus vt quamminimò emāt, res venales vel laudare; vel vituperare iureiurando nō dubitant. Cùm itaque iudicio, vel prudentia opus ſit; pueri verò ita acutè perſpicere, ac diſtinguere nondum per ætatem poſſint: iccirco conſtitutum eſt à S. Cornelio Pontifice, ne à pueris ante pubertatem, hoc eſt ante 14. annum iuſiurandum exigatur.

Aduerſus hanc conditionem peccant Iephte.

Temeraria quorundam iurandi conſuetudo quam ſit vitioſa.

22.q.5.c.Honeſtum. Pueri ante annum 14. non ſunt admittēdi ad iuſiurāndum præſtandum.

Quo pacto iuratur in iuſtitia?

11 IVSTITIA maximè in promiſſis requiritur, quare ſi quis iniuſtum aliquid,vel inhoneſtū promittit,& iurando peccat, & ꝓmiſſis faciēdis ſcelꝰ ſcelere cumulat. Extat huius rei in Euāgelio exemplum Herodis regis; qui temerario iureiurando obſtrictus, puellæ ſaltatrici caput Ioannis Baptiſtæ, tanquam ſaltationis pręmiū,dedit. Tale enim fuit Iudæorum iuſiurandum,qui ſe ipſos, vt eſt in actis Apoſtolorum,ea cōditione deuouerunt, nihil guſtaturos donec Paulum occidiſſent.

Tertiò requiritur vt iureiurando interueniente,quod promittitur, ſit honeſtū & iuſtum. Marc.6.

Act.23.

Quibus præcipuè rationibus intelligitur iuſiurandum eſſe aliquando licitum?

12 SVPERIORIBVS iuſiurādi conditionibus expli-

explicatis,nulla planè dubitatio relinquitur,quin illi tutò iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit, quiq; his conditionibus tanquã præsidijs quibusdã iusiurandũ munierit.sed & argumentis multis id probarefacile est. nam lex Dñi,quę immaculata est,& sancta,hoc præcepit. Dñm,inquit, Deum tuũ timebis,& illi soli seruies:ac per nomen illius iurabis.& à Dauide scriptũ est; Laudabuntur oés qui iurant in eo. Præterea sacræ literæ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos apostolos, iureiurando aliquando vsos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet. Adde, quod & angeli ipsi interdum iurant. nam à sancto Ioanne Euangelista in Apocalypsi scriptum est, Angelum iurasse per viuentem in sæcula. Quin etiam & Deus ipse iurat angelorũ Dominus: & in veteri testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, vt Abrahæ, & Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iurauit, inquit,Dominus,& nõ pœnitebit eũ:tu es sacerdos inæternum secundum ordinem Melchisedec.

Prima ratio. Psalm.62. Deut.6.

Psalm.62.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Apoc. 10.

Quarta.

Ad Heb.6. Gen.22. Exod 33. Psal.109.

Iusiurandum rite præstitum estne in laude reponendum? 13

NON est obscura ratio ad explicandum cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, & ipsius ortum,finemq; intueatur. Etenim iusiurandum à fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius veritatis esse auctorem,qui nec decipi vnquam possit,nec alios decipere: cuius oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui denique vniuersis rebus humanis admirabili prouidẽtia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum veritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium, & nefarium erit. Quod verò ad finem attinet, eò tendit iusiurandum, atque id omnino spe-

Quod iusiurãdum rite præstitum sit laudabile.

Iusiurãdi vsurpandi origo.

Ad Hebr.4.

Iusiurãdi quis scopus esse debeat.

ſpectat vt hominis iuſtitiam, & innocentiam probet, finemque litibus, & controuerſijs imponat. quod etiam Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos docet. neque huic ſententiæ verba illa Saluatoris noſtri apud ſanctum Matthęum repugnant: Audiſtis quia dictum eſt antiquis; Non peierabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum pedum eius; neque per Hieroſolymam, quia ciuitas regis magni eſt; neque per caput tuum iuraueris; quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum. ſit autem ſermo veſter, eſt, eſt; non, non: quod autem his abūdantius eſt, à malo eſt. His enim verbis iuſiurandum vniuersè & generatim dānari non eſt dicendum, cùm iam ſupra viderimus Dominum ipſum apoſtolosque frequenter iuraſſe: ſed peruerſum ludæorū iudicium Dominus redarguere voluit, quo ſibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cauendum eſſe, præter mendacium. itaque de rebus leuiſſimis & nullius momenti, & ipſi iurabant frequentiſſimè, & ab alijs inſiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehēdit, atque improbat, docetque omninò à iureiurando abſtinendum eſſe, niſi cogat neceſſitas.

Ad Heb. 6. Obiectionis tacitæ ſolutio.

Matth. 5.

Falſa Iudæorum de Iureiurando opinio.

Quomodo interdum permittat Chriſtus.

14 *Quomodo igitur Chriſtus dicit, illud quod ad ſimplicem veritatis aſſertionem accedit, eſſe à malo?*

PROPTER humanam imbecillitatem iuſiurandum inſtitutum eſt, & reuera à malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconſtantiam indicat, aut illius, cuius cauſa iuramus, cōtumaciam; qui, vt credat, aliter adduci nō poteſt. Sed tamen iurandi neceſſitas excuſationē habet. Et quidem, dum inquit Saluator; Sit ſermo veſter, eſt, eſt; nō, non;

Quomodo iurauientum ſit à malo.

Matth. 5.

non; hac loquendi formula satis declarat, se iurandi consuetudinem in colloquiis familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipuè à Domino admonemur, ne faciles nimium, & propensi ad iurandum simus. idque sedulò docendum erit, & fidelium auribus inculcãdum: infinita enim ferè mala ex iurandi nimia consuetudine emanare, & sacrarum literarum auctoritate, & sanctissimorum Patrum testimonijs comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: Iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Plura hac de re legi possunt apud sanctos Basiliũ, & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iussis, nunc de vetitis dicatur.

Quanta mala iurandi cõsuetudo secum trahat. Eccles. 23.

S. Basil. in illud psalm. 14. Qui iurat proximo suo.

Cur iuramentum falsum & temerarium, est tam grande peccatum? 15

GRAVISSIMVM delictum hoc esse, illa etiam verba declarant; Non assumes nomen Dei tui in vanum. quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestum adeò, ac nefarium sit, nimirum propterea quòd eius maiestas minuitur, quem nos Deum, ac Dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur ne homines falsum iurent. nam qui à tanto scelere non refugit, vt Deum falsò testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi insciti æ notam inurit, dum ipsum alicuius rei veritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis, aut praui affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare.

Peccãt aduersus hoc præceptũ, primum illi, qui falsò iurant.

Quis existimandus est nomen Dei sui assumere in vanum, frustráque iurare? 16

IVRAT falsò non is solum, qui, quod falsum scit,

Quis falsò iuret, aut peieret.

scit, verum esse iurando affirmat; sed ille etiam, qui iureiurando id asserit, quod cùm verum sit, tamen ipse falsum putat. nam cùm mendacium ea re mendacium sit, quòd contra mentem, & animi sententiam profertur, perspicuum est, hūc planè mentiri, & periurū esse. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod verum existimat, & tamen reuera falsum est, nisi quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, vt totam rem compertam atque exploratam haberet. quāuis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen huius præcepti reus est. Eiusdem verò peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cùm tamē aut promissum implere in animo nō fuerit; aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cùm se voti sponsione Deo obligarunt, non præstant. Præterea in hoc pręceptū peccatur, si desit iustitia, quę ex tribus iurisiurādi comitib⁹ vna est. Itaque si quis iuret peccatum aliquod mortiferum commissurum, exēpli causa, cædem hominis, huius præcepti reus est, licet ille seriò, atque ex animo dicat, atque iusiurandum veritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ à contemptu quodam proficiscuntur, cùm quis iurat se non obtemperaturum consilijs Euāgelicis: cuiusmodi sunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea necessariò sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consilijs, is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & violat. Præterea hanc legem is violat, & iudicio peccat, qui quod verum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longè petitis. nam etsi eiusmodi iusiurandum veri-

Quis mentitur.

Secundū hoc pręceptū impingunt vani promissores.

Votifragi.

Tertiò, iniusta & impia iuramento affirmantes.

Quartò, hic peccant leuiter verum iurantes.

tas

tas comitatur ſubeſt, tamen aliquo modo falſum: nam qui ſic negligenter iurat, in magno peierandi periculo verſatur. Falsò præterea iurat qui per falſos Deos iurat. quid enim eſt à veritate alienius, quàm mendaces & ficticios Deos tanquam verum Deum teſtari? Verùm quoniam ſcriptura cùm periurium interdixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda eſt in reliquis, quibus ex præcepti huius auctoritate honor debetur: quale eſt verbum Dei: cuius maieſtatem non ſolùm pij, ſed impij etiam interdum reuerentur, vt in Iudicum hiſtoria de Eglon Moabitarum rege memoriæ traditum eſt. Dei autem verbum ſumma iniuria afficit, quicunque ſacram ſcripturam à recta, & germana eius ſententia, ad impiorum dogmata, & hæreſes flectit. cuius ſceleris admonet nos Princeps apoſtolorum illis verbis: Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Præterea fœdis & inhoneſtis maculis ſacra ſcriptura contaminatur, cùm eius verba, & ſententias. quæ omni veneratione colenda ſunt, ad profana quæque neſarij homines torquent, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vana, aſſentationes, detrectationes, ſortes, libellos famoſos, & ſi quæ alia ſint id genus: in quod peccatum ſacra Tridentina Synodus animaduerti iubet. Deinde vtij Deum honorant qui eius opem atque auxilium in ſuis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius ſubſidium non inuocat, quos redarguit Dauid, cùm inquit: Deum non inuocauerunt: illic trepidauerunt, timore, vbi non erat timor. At verò longè magis

Quintò, per falſos Deos iurantes.

Exod. 19.

Iud. 3.

Sextò, ſacras ſcripturas ad hæreſim inflectentes, & quomodo cũque deprauantes.

1. Pet. 3.

Trident. Syn. ſeſ. 4.

Septimò, Deũ non inuocantes.

Pſal. 13. 52.

magis deteſtabili ſe ſcelere adſtringunt, qui ſacroſanctum Dei nomen ab omnibus creaturis benedicendum, & ſummis laudibus extollendum, aut etiam ſanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blaſphemare, atque execrari audent. quod quidem peccatum, vſque adeò atrox, atque immane eſt, vt interdum ſacræ literæ ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine vtantur.

Oſtendo hic peccant blaſphemi.

3. Reg. 21. Iob. 1. 2.

17 *Cur huic præcepto ſuæ quædam minæ ſunt ſubiectæ?*

QVONIAM pœnæ, & ſupplicij terror peccandi licentiam vehementer coërcere ſolet; iccirco Parochus, vt hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum ſeruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quaſi appendicem diligenter explicabit. Neque enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. Ac primum quidem doceat, ſumma ratione factum eſſe, vt huic præcepto minæ adiungerẽtur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoſcitur: qui cùm hominum perditione non delectetur, ne ipſius iram, & offenſionem ſubeamus, hiſce ſalutaribus minis nos deterret, nimirum, vt illum potius beneuolum, quàm iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Paſtor, inſtetque ſummo ſtudio, vt populus ſceleris grauitatem agnoſcat, & illud deteſtetur vehementius, & in eo euitando, maiorẽ diligentiam, & cautionem adhibeat. Oſtendat præterea, quanta ſit hominũ procliuitas ad hoc peccatum cõmittendum; vt non ſolùm ſatis fuerit legem ferre, niſi etiam minæ adderentur. Incredibile enim eſt quantum huius cogitatio vtilitatis habeat. nã vt nihil æquè nocet, vt incauta quædam animi ſecuritas: ita pro-

Appendix ſecundi præcepti quid doceat.

Exod. 20.

propriæ imbecillitatis cognitio plurimum prodeſt. Tum illud etiam declaret, nullum à Deo certum ſupplicium conſtitutum fuiſſe, ſed tantum vniuersè minari, quicunque ſe hoc ſcelere aſtrinxerit, nõ impunè laturũ. quapropter diuerſa ſupplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati nos admonere debẽt. hinc enim facilè licet cõijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quod huic præcepto non obtemperent. quibus ſibi propoſitis, cautiores eos in poſterũ fore veriſimile eſt. Fideles itaque ſancto timore perterriti, omni ſtudio peccatum hoc fugiant. nam ſi omnis verbi otioſi in extremo iudicio reddenda ratio eſt: quid de grauiſſimis ſceleribus dicendum, quę magnam diuini nominis deſpiciẽtiam præ ſe ferunt?

Supplicia varia quotidie naſci propter ſecũdi præcepti violationem.

Matth. 19.

DE TERTIO PRÆCEPTO, CAPVT IIII.

Memẽto vt diem ſabbathi ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: Septima autem die Sabbathũ Domini tui eſt. non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, & ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentũ tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terrã, mare, & omnia, quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbathi, & ſanctificauit eũ.

1 *Quid tertio hoc præcepto fidelibus imperatur?*

Tertio præcepto externum Dei cultũ iubemur intimo animi cultui adijcere. Triden. Syn. sub finẽ vltimæ sessionis decreto de ciborum delectu & festis diebus.

HOC legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè atque ordine præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus piè colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilè præstari possunt; certum tempus statutum est, quo ea commodè effici queant.

Cur certum tempus externo cultui sit deputatum.

2 *Cur præcipuè danda est opera, vt, quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur?*

CVM hoc præceptum huiusmodi sit, vt fructum, & admirabilem vtilitatem afferat; maximè interest Parochi, summã in eo explicando diligẽtiam adhiberi. ad eius autẽ inflammãdum studiũ magnam vim habet, primum illud præcepti verbum, Memento. Nam quemadmodum fideles tale præceptum meminisse debent, sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sæpè redigere. Quantum verò referat fidelium, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quòd eo diligenter colendo, ad reliqua legis iussa seruanda facilius adducentur. Cùm enim inter cætera quę diebus festis prestare debẽt, necesse habeant, verba Dei audiendi causa, ad Ecclesiam conuenire, cùm edocti fuerint diuinas iustificationes, illud etiam consequentur, vt ex toto corde custodiant legem Domini. quamobrem sæpissimè sabbathi celebritas, cultusque præcipitur in sacris literis, vt in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud Esaiam, Hieremiam item, & Ezechielem Propheras videre licet: quibus omnibus

Quanti referat tertium præceptũ diligenter obseruare.

Festis diebus conciones sacræ sunt audiendæ.

Exod. 16. 20. 31. Leuit. 16. 19. 23. 36. Deut. 5. Hier. 17. Ezech. 10. 22. 23. 46.

bus in locis hoc de ſabbathi cultu traditũ eſt præceptum. Monendi verò, & hortandi ſunt Principes, & Magiſtratus, vt in ijs maximè quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, Eccleſiæ Præſides ſua auctoritate iuuent, iubeantque populum ſacerdotum præceptis obtẽperare. Quod autẽ ad huius præcepti explanationem attinet, danda eſt opera, vt fideles doceãtur, quibus rebus hoc præceptum, cum cæteris conueniat, quibuſue differat ab ijs. hoc enim pacto cauſam ille rationemque cognoſcet, quare non ſabbathum, ſed diem Dominicum colamus, ſanctumque habeamus.

Eſa. 56. 58. 66.

Magiſtratus etiam eſt cultum externũ promouere. Trid. Syn. ſeſſ. vlt. decret. de reformatione cap. 20.

Tertij præcepti cum cæteris comparatio & differẽtia.

Qua ratione hoc præceptum à cæteris Decalogi legibus diſcrepat? 3

CERTA illa differentia videtur, quòd reliqua Decalogi præcepta, naturalia ſunt & perpetua, neque vlla ratione immutari poſſint. quo factum eſt, vt, quamuis lex Moyſis abrogata ſit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Chriſtianus ſeruet. quod ideo fit, non quia Moyſes ita iuſſerit, ſed quia naturæ ita cõueniunt; cuius vi ad illa ſeruanda homines impelluntur. Hoc autem de ſabbathi cultu præceptum, ſi ſtatutum tempus ſpectatur, non fixum, & conſtans eſt, ſed mutabile; neque ad mores, ſed ad cæremonias pertinet; neque naturale, quoniam non à natura ad id docti, aut inſtituti ſumus, vt illo die potius, quàm alio, externum Deo cultum tribuamus: ſed ex eo tempore quo populus Iſraëliticus à Pharaonis ſeruitute eſt liberatus, diem ſabbathũ coluit. Tẽpus autẽ quo cultus tollẽdus erat, illud idẽ eſt, quo cæteri Hebraici cultꝰ, cæremoniæq; antiquãdę erant, morte ſcilicet Chriſti. nam cùm illæ cæremoniæ, ſint quaſi

Decalogi omnia præcepta ſunt naturalia.

Repetantur quæ 2. & 7. quæſt. primi præcepti ſunt tractata.

Quid in tertio præcepto ad cæremonias legis pertinet, nec ſemper obligat.

Morte Chriſti legis cæremoniæ ſunt antiquatæ.

Cæremoniarũ vis & vſus

adumbratæ imagines lucis, & veritatis; illud vti que neceſſe erat, vt lucis, ac veritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, aduentu remouerentur. qua de re
Ad Gal. 4. ſanctus Paulus ad Galatas ita ſcripſit, cùm Moſaici ritus cultores reprehenderet; Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos: timeo vos, ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis. in quã etiã
Ad Col. 2. ſententiam ſcripſit ad Coloſſenſes. & hæc de differentia.

4 *Quo etiam pacto tertium hoc præceptum cum reliquis nonem conſentit?*

Tertij præcepti cum cæteris quæ ſit cõuenientia.

CONVENIT hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cæremonijs, ſed quia aliquid habet, quod ad mores naturæq; ius attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ iure exiſtit; cùm illud natura comparatum ſit, vt aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinent, verſemur. cuius rei argumento eſt, quod apud omnes nationes, ſtatas quaſdam ferias, easque publicas. fuiſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac diuinis obeundis erant conſecratæ. eſt enim naturale homini, vt is certum quoddam tempus neceſſarijs rerum functionibus det, veluti corporis quieti, ſomno, & alijs huiuſmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum eſt, vt menti etiam aliquid temporis concederet, quo in Dei contemplatione ſeſe reficeret. atque ita cùm aliqua temporis pars eſſe debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc ſanè ad morum præcepta pertinet. quam ob cauſam apoſtoli ex illis ſeptem diebus, eum, qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare ſtatuerunt, quem & diem Dominicum dixere. nam & ſanctus Ioannes in Apocalypſi Dominici diei meminit: &
Apoc. 1.

Dei cultus qui tertio præcepto exprimitur cum naturæ iure cõuenit.

Dominici diei cõſecratio ab apoſtolis promanauit.

Apo-

Apoſtolus per vnã ſabbathi, quę eſt dies Dñicus, vt ſanctus Chryſoſtomus interpretatur, collectas fieri iubet, vt intelligamus, iam tum in Eccleſia diem Dñicum ſanctum habitum eſſe. Iam verò, vt ſciant fideles quid eo die agere, à quibusúe actionibus abſtinere debeant: non alienum eſt, vt Parochus totum præceptum, quod in quatuor partes rectè diſtribui poteſt, ad verbum diligenter interpretetur.

1. Cor. 16.

S. Chry. hom. 43. in 2. Cor.

Quid his verbis, Memento vt diem ſabbathi ſanctifices, generatim præſcribitur?

OB eam cauſam initio præcepti verbum illud Memento, appoſitè additum eſt, quòd huius diei cultus ad cæremonias pertineat. qua de re populus admonendus eſſe videbatur, cùm naturæ lex, etſi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum eſſe doceat, hoc tamen quo potiſſimum die fieri deberet, non præſcripſit. Præterea fideles docendi ſunt, ex ijs verbis modum & rationẽ colligi poſſe, qua in tota hebdomada opus facere cõueniat, ita ſcilicet, vt diem feſtum ſemper ſpectemus. quo die cùm actionum & operum noſtrorum Deo quaſi reddenda ratio ſit; eiuſmodi opera efficiamus neceſſe eſt, quæ neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, vt ſcriptum eſt, in ſingultum ſint, & in ſcrupulum cordis. Poſtremò id docemur, quod certè animaduertere debemus, non defuturas ſcilicet occaſiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel ſpectaculorum, ludorumque ſtudio; quibus plerumque ab huius diei ſancto, religioſoque cultu abducimur. Sed iam ad id veniamus, quod ſabbathi ſignificatione demonſtratur.

Legi naturæ quia certę diei cæremonia additur, attẽtio fidelium, memorandi verbo hic excitatur.

Omnes dies pijs operibus ſunt tranſigendi.

1. Reg. 25.

Nulla occaſione à ſabbathi ſanctificatione abſtinendum eſt.

6 *Quid ſabbathum, & ſabbathiſare in ſacris literis denotat?*

Quid ſit Sabbathum.

SABBATHVM Hebraicũ nomẽ ſi Latinè interpretaris, ceſſatio dicitur. ſabbathiſare propterea

Primò.

ceſſare, & requieſcere Latino vocabulo appellatur. qua ſignificatione factum eſt, vt ſabbathi

Secundò.

nomine Dies ſeptimus diceretur, quoniam abſoluta, perfectaque mundi vniuerſitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc diẽ in Exodo Dominus vocat. Poſtea verò, non ſolùm ſeptimus hic dies, ſed ob eius dignitatẽ ipſa etiam hebdomada eo nomine appellata eſt. in quem ſenſum Phariſęus apud ſanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in ſabbatho. Atq; hoc quidem de ſabbathi ſignificatione.

Tertiò.

7 *Quando fideles dicuntur ſabbathum ſanctificare?*

Quid ſit ſanctificatio ſabbathi.

SANCTIFICATIO ſabbathi ſacris in literis, ceſſatio eſt, quæ fit à corporis laboribus, & à negotijs, vt apertè oſtendunt hæc quæ ſequuntur, præcepti, verba, *non operaberis*. neque verò id ſolùm ſignificat; (aliter enim ſatis fuiſſet dicere in

Deut. 5.

Deuteronomio; obſerua diem ſabbathi) ſed cùm eodem in loco addatur *vt ſanctifices eum*, hoc verbo oſtenditur ſabbathi diem religioſum eſſe, diuiniſque actionibus, ac ſanctis rerum officijs conſecratum. Itaque diem ſabbathi tum plenè & perfectè celebramus, cùm pietatis, & religionis officia Deo præſtamus: hocque planè ſabbathum

Quid ſanctificare.

Eſa. 58.

eſt, quod Eſaias delicatum appellat: quoniam dies feſti ſunt veluti deliciæ Domini, & piorum hominum. Quare ſi religioſo huic ſanctoque ſabbathi cultui, miſericordiæ adiunguntur opera,

Diei feſtæ ſuauitas.

certè maxima ſunt, & multa præmia, quæ nobis eodem capite proponuntur.

Eſa. 58.

Quæ

Quæ est igitur germana superiorum verborum sententia? 8

VERVS, ac proprius huius præcepti sensus eò spectat, vt homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, vt statuto aliquo tempore, à negotijs corporisque laboribus feriatus, Deum piè colat, ac veneretur. Sensus tertij præcepti.

Quid altera præcepti parte demonstratur? 9

DIEM septimum Dei cultui diuinitus dedicatum esse, nam ita scriptum est: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die sabbathum Domini Dei tui est.* quæ verba ad eam sententiam referuntur; vt sabbathum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumque diem intelligamus, signum esse quietis Domini.

Cur Iudæis expedierit certum diem, eumque septimum ad religionis officia præscribere? 10

HIC dies diuino cultui dicatus est: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatem temporis arbitratu suo deligendi, ne fortè Ægyptiorum sacra imitaretur. Itaque ex septem diebus, vltimus ad Deum colendum delectus est: quæ quidem res plena mysterij est. Quare Dominus in Exodo & apud Ezechielem signum vocat: Videte itaque, ille inquit, vt sabbathum meum custodiatis, quia signum est inter me, & vos, in generationibus vestris, vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. itaque signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cùm diem ei dicatum videamus esse: siquidem ille dies sanctus est, quòd tum præcipuè sanctitatem & regionem homines colere debeant. Deinde signum est, & quasi monumentū con- Cur Iudeis expedierit certū diem eumque sextum ad religionis officia præscribere. Exod. 31. Ezech. 20. Exod. 13. In veneratione septimæ diei quæ mysteria lateat. Primum. Secundum.

Tertium. conditæ huius admirandæ vniuersitatis. Signum præterea fuit Israëlitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Ægyptiacæ seruitutis iugo solutos, ac liberatos esse meminissent: id quod Dominus ostendit, illis
Deut. 5. verbis: Memento, quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus, in manu forti, & brachio extento: iccirco præce-
Quartum. pit tibi vt obseruares diem sabbathi. Est signum item, tum spiritualis, tum cælestis sabbathi.

11 *Quod est spirituale populi Christiani sabbathum?*

Spirituale Sabbathum. SPIRITVALE sabbathū, in sancta quadam, & mystica quiete consistit, nimirum, cùm vetus homo, Christo consepultus, ad vitam renouatur, atque ijs in actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, se studiosè exercet. debent enim qui aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in
Ad Ephes. 5. Domino sunt, vt filij lucis in omni bonitate, iustitia & veritate ambulare, neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

12 *Estne etiam beatis suum sabbathum?*

Cæleste Sabbathum. Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 51. Heb. 4. Esa. 35. CÆLESTE sabbathum est, vt ait D. Cyrillus, eum locum Apostoli tractans; Relinquitur ergo sabbathismus populo Dei, illa vita, in qua omnibus bonis cum Christo viuentes fruemur, peccato radicitus extirpato, secundum illud: Non erit ibi leo, nec praua bestia illuc ascendet, sed erit ibi via pura, & via sancta vocabitur: omnia enim bona mens sanctorum in visione Dei adipiscitur. Quare fideles hortādi erūt his verbis, & à Pastore incitādi: Festinemus ingredi in illam requiē.

13 *An nullus alius dies quàm septimus Iudæis fuit festiuus?*

Ad Hebr. 4. PRAETER diem septimum habebat populus Iudęus

Iudæus alios etiam festos, & sacros dies diuina lege constitutos, quibus maximotum beneficiorum memoria renouaretur.

Quare apostoli non septimum hebdomadæ diem, sed primum diuino cultui conjecrarunt? 14

PLACVIT Ecclesiæ Dei, vt diei sabbathi cultus & celebritas in Dominicum transferatur diē. Nam vt eo die primum lux orbi terrarū iliuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad vitā æternam nobis aditum patefecit, resurrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra reuocata est: vnde & Dominicum diem Apostoli dici voluerunt. Solemnem præterea hunc diē esse in sacris literis animaduertimus, quòd eo die mundi creatio initium habuit, quòd Spiritus sanctus discipulis datus sit.

Ecclesiæ auctoritato cur dies sabbathi in Dominicū sit conuersus. Videatur quæst. 4. huius capitis. Prima ratio. Secunda. Tertia.

Quamobrem ad diem Dominicum alia festa Christianis accesserunt? 15

ISTVD ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde tēporibus, Apostoli, & sancti Patres nostri, instituerunt, vt piè & sanctè Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autē celeberrimi habētur illi dies, qui ob redēptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt, deinde qui sanctissimę Virgini matri, tū verò Apostolis, Martyribus, cæterisq; sanctis cum Christo regnantibus dicantur: in quorū victoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur.

Plures causæ ob quas ad diem Dominicum alia festa instituta sunt. Prima causa. Secunda. Tertia. Quarta.

Sex diebus operaberis, septimus autem dies sabbathum Dei est.

Quid

16 *Quid ea parte diſcendum proponitur?*

Chriſtianis prætextu ſabbathi non eſt otiandum.

Ex his verbis colligi poteſt, fideles hortandos eſſe, ne otioſi, & deſides vitam traducant: ſed potius Apoſtolicæ vocis memores, negocium ſuum quiſque agat, & operetur manibus ſuis, ſicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, vt ſex ipſis diebus opera noſtra efficiamus; ne aliquid eorum quę alijs hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem feſtum reijciatur; atque ita animus à rerum diuinarum cura, ſtudioque auocetur.

Sex dies negotijs externis deputantur vt ſeptimus integer Domino concedatur.

Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas.

17 *Quid hac parte die ſabbatho facere prohibemur?*

Cur Deus externa oĩa opera die feſto prohibuerit.

His verbis ad id primùm inſtituimur, vt, quęcunque diuinum cultum impedire poſſunt, omnino vitemus. facilè enim perſpici poteſt, omne ſeruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quòd ſua natura aut turpe, aut malum ſit; ſed quoniam mentem noſtram à diuino cultu, qui finis præcepti eſt, abſtrahit. quò magis peccata fidelibus vitanda ſunt, quæ non ſolùm animum à diuinarum rerum ſtudio auocant, ſed nos à Dei amore prorſus ſeiungunt.

18 *Itáne hic ſeruilia opera prohibentur, vt externæ actiones quæ ad Dei cultum referuntur, ſabbatho etiam interdicantur?*

Externa opera, quę ad Dei cultum referuntur non ſunt prohibita.

Eæ actiones nec ea opera hic vetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam ſi ſeruilia ſint, vt altare inſtruere, templa, alicuius feſti diei cauſa, ornare, & reliqua huius generis. ideoque

à Do-

à Domino dictum est; Sacerdotes in templo sabbathum violare, & sine crimine esse. Matth. 12.

Prouentus terræ, aut fortunæ, si periclitentur, possúntne die festo condi & præseruari? 19

NEQVE earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, quorum iactura facienda sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Euangelio, festis diebus fieri posse declarauit, quæ facilè Parochus apud sanctos Matthęum, & Ioannem obseruabit. Lib. 2. decret. tit. de fe. cap. Licet.

Cur iumenta, seruos, & ancillas, die sabbathi quiescere vult Dominus? 20

VT nulla res prætermitteretur cuius actione hic sabbathi cultus impediretur; facta est iumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines quò minus sabbathum diem colant. si enim die sabbathi alicui operis actioni iumenti vsus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. itaque solùm per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet. Ergo neque iumentis quorum ad id opera homines vtuntur. Itaque huius præcepti lex eò etiam spectat, vt, si iumentorum laboribus Dominus parcere vult, eò certè magis ipsi cauere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque industria vtuntur. Serui, & ancillæ die festo nõ sunt a cultu Dei auocandi.

Quibus præcipuè operibus Christiani diebus festis se exercere debent? 21

ILLA verò eiusmodi sunt, vt ad Dei templũ accedamus, eoq; loco pia, synceraq; animi attẽtione sacrosanctæ missæ sacrificio interssim⁹, diuina Ec-

clesiæ

cleſiæ ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtrã inſtituta ſunt, ad animæ vulnerũ curationẽ crebrò adhibeamus. nihil verò eſt quod oportunius, aut melius Chriſtianis hominibus fieri poſſit, quàm ſi peccata ſua ſacerdotibus ſæpè confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probãdæ rei ratione, & copia, ex ijs quæ de pœnitentiæ ſacramẽto ſuo loco tradita, & præcepta ſunt. Neque ſolùm ad hoc ſacramentum populum excitabit, ſed ſedulò etiam, atque etiam ad illud adhortabitur, vt ſacroſanctũ Euchariſtiæ ſacramentum crebrò percipiant. Attentè præterea, diligenterque ſacra concio fidelibus audienda eſt: nihil enim minus ferendum eſt, neque tam profectò indignum, quàm Chriſti verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, & ſtudium fidelium in precibus, diuinisque laudibus frequens eſſe debet, præcipuaque eius cura, vt quæ ad Chriſtianæ vitæ inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcat; ſeduloque ſe exerceat in ijs officijs, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleëmoſynam tribuendo, ægros homines viſitando, mœrentes, quiq; dolore afflicti iacẽt, piè conſolando. nã vt eſt apud ſanctum Iacobum: Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem, hæc eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Ex his quæ dicta ſunt, facilè erit colligere, quæ contra huius præcepti regulam committuntur.

Pœnitentiæ & Euchariſtiæ ſacramentum dictis feſtis frequentandum.

Concio frequentanda.

Iacob. 1.

22 *Quid neceſſum fuit certos quoſdam dies diuino cultui deputare?*

Quæ hoc præcepto prohibeantur.

PAROCHI officium in eo item eſſe debet, vt certos quoſdam locos in promptu habeat, vnde rationes, atque argumenta ſumat, quibus populo illud maximè perſuadeatur, vt huius præcepti legem

gem ſummo ſtudio, accurataq; diligentia ſeruet. ad hoc plurimùm valet, vt populus ſcilicet intelligat, ac planè perſpiciat, quàm iuſtum, ac rationi conſentaneum ſit, nos certos quoſdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque noſtrum, à quo ſumma, & innumerabilia beneficia accepimus, agnoſcamus, colamus, ac veneremur. ſi enim iuſſiſſet nos quotidie religionis cultum ſibi tribuere, nonne pro ſuis erga nos beneficijs, quæ maxima & infinita ſunt, omnis opera danda eſſet, vt prompto, alacriq́ue animo eius dicto audientes eſſemus? nunc verò paucis ad eius cultum inſtitutis diebus, non eſt cur nos negligẽtes atque difficiles in eius officij functione ſimus, quod ſine grauiſſima culpa prætermittere non poſſumus.

Quæ vtilitas ad eos redit qui ſedulò huic præcepto obtemperant? 23

TANTA eſt huius præcepti virtus, vt ij, qui illud rectè ſeruauerint, in conſpectu Dei eſſe, cum eoq́ue colloqui videantur. Nam & precibus faciendis Dei maieſtatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei vocem accipimus, quæ ad aures noſtras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis, piè ſanctèq́ue concionantur. tum in altaris ſacrificio præſentem Chriſtum Dominum adoramus. & his quidem bonis illi maximè fruuntur, qui hoc præceptum ſeruant diligenter.

Quid contra de illis ſentiendum qui hanc legem omnino negligunt? 24

Huius præcepti tranſgreſſores quàm ſint infelices.

II cùm Deo, & Eccleſiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & ſanctarum legum hoſtes ſunt: quod animaduerti poteſt ex eo, quod præceptum hoc eiuſmodi eſt, vt nullo

labore ſeruari queat. Cùm enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos eius cauſa ſuſcipere deberemus, ſed quietos illis diebus feſtis à terrenis curis liberos eſſe iubeat; magnæ temeritatis indicium eſt, huius præcepti legem recuſare. Exemplo nobis eſſe debent ſupplicia, quæ de illis Deus ſumpſit, qui illud violárunt, vt ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offenſionem incidamus, operæpretium erit, ſæpe illud verbum *memento.* cogitatione repetere, magnasque illas vtilitates, & commoda ſibi ante oculos proponere, quæ ex feſtorum dierum cultu percipit, vt ſupra declaratum eſt; & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus & diligens Paſtor, vt occaſionis ratio poſtulabit, copioſè latèque perſequi poterit.

DE QVARTO PRAECEPTO,

CAPVT V.

Honora Patrem tuum, & matrem tuam; vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1 *Quæ eſt huius præcepti dignitas, quæ eſt primæ, & ſecundæ tabulæ differentia?*

CVM in ſuperioribus præceptis ſumma ſit vis & dignitas; meritò, quæ nunc perſequimur, quia maximè neceſſaria ſunt, proximum lo-

locum obtinent. Nam illa finem, qui Deus eſt, continuò ſpectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: & ſi longius progreſſa, ad Deum, id eſt, illud extremum, cuius gratia proximum ipſum diligimus, perducunt. Quamobrem Chriſtus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo, & proximo, ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici vix poteſt, quantas habeat vtilitates; cùm & ſuos fructus ferat, vberes quidem illos, & præſtantes, & ſit tanquam ſignum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. Qui non diligit, inquit Diuus Ioannes, fratrem ſuum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere? Ad eundem modum; ſi parentes, quos ſecundum Deum diligere debemus, non veneramur, & colimus, cum nobis in conſpectu ferè ſemper ſint: Deo, ſummo parenti, & optimo; qui nullum ſub aſpectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perſpicuum eſt, vtraque præcepta inter ſe congruere. Huius autem præcepti vſus latiſſimè patet. nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea ſunt, quos in parentum loco colere debemus, vel poteſtatis vel dignitatis, vel vtilitatis vel præſtantis alicuius muneris & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cùm enim id in primis curent, vt, quos habent in ſua poteſtate, ij rectè, & diuinæ legi conuenienter viuant, erit hæc cura perfacilis, ſi omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, ſummum honorem parentibus tribui oportere. quod vt præſtare poſſimus neceſſe eſt, noſſe quandam differentiam, quæ eſt inter præcepta primæ, & ſecundæ tabulæ.

Matth.22. Mar.12.

Ioan.4. Signum dilectionis Dei ex dilectione parentũ elucet.

Parentis nomen cum latè pateat; fit vt iſtud præceptũ ad plures extendatur.

Primæ & ſecundæ tabulæ differentia latius exponitur.

Ergo hæc primum à Parocho ſunt explicanda: idque in primis moneat, diuina Decalogi præcepta, fuiſſe in duabus tabulis inciſa: in quarum altera, quemadmodum à ſanctis Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam ſunt expoſita: reliqua verò, in alteram tabulam erant incluſa. atque hæc nobis perappoſita fuit deſcriptio, vt præceptorum rationem ordo ipſe diſtingueret. nam quicquid in ſacris literis diuina lege iubetur, aut vetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deum, aut erga homines, charitas in omni officio ſpectatur. Et quidem charitatem in Deum, ſuperiora tria præcepta docent: quod verò ad hominum coniunctionem & ſocietatem pertinet, id reliquis ſeptem præceptis continetur. Quocirca non ſine cauſa eiuſmodi facta eſt diſtinctio, vt alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referantur. nam ſuperioribus tribus præceptis, de quibus dictum eſt, quaſi ſubiecta materies, quam tractent, eſt Deus, id eſt, ſummum bonum: cæteris verò proximi bonum, illis ſummus, his proximus amor eſt propoſitus; illa finem, hæc autem ea quæ ad finem referuntur, ſpectant. Præterea charitas Dei ex ipſo pendet. Deus enim per ſe, non alterius rei cauſa, ſummè diligendus eſt: charitas autem proximi, à charitate Dei ortum habet, atque ad eam tanquam ad certam regulam dirigenda eſt: nã ſi parentes charos habemus, ſi dñis paremus, ſi dignitate antecedentes reueremur; id ea re maximè faciendum eſt, quòd eorum procreator eſt Deus, eosq; alijs præeſſe voluit, quorũ opera cæteros hoïes regit, ac tuetur: qui cùm nobis auctor ſit, vt eiuſmodi perſonas reuereamur, iccirco id præſtare debemus, quia à Deo hoc ipſo honore dignantur: ex quo

Omnia præcepta ſcripturis cõprehenſa vel ad charitatem Dei, vel ad charitatem proximi ſpectant. Prima differentia.

Secunda differentia.

Quo reſpicere debeat parentum amor.

quo fit, vt honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quàm hominibus haberi videatur. sic enim apud ſanctum Matthæum eſt, cùm de obſeruantia in ſuperiores agitur: Qui recipit vos, me recipit. & Apoſtolus in epiſtola ad Epheſios, ſeruos inſtituens: Serui, inquit, obedite dominis carnalibus, cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed quaſi ſerui Chriſti. Accedit quòd Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus ſatis dignè tribuitur, in quem amor augeri infinitè poteſt: propterea{que} noſtra erga illum charitas in dies fiat ardentior neceſſe eſt; quem ex eius iuſſu, ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus, amare debemus. At charitas qua proximum complectimur, ſuis finibus circumſcribitur: iubet enim Dominus proximos diligere, ſicut nos ipſos. quòd ſi quis eos fines egreſſus fuerit, ita vt parem Deo, & proximis amorẽ tribuat, is maximum ſcelus admittit. Si quis venit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem animam ſuam; non poteſt meus eſſe diſcipulus. in quam ſententiã etiã dictũ eſt: Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: cũm quidam primùm humare patrem vellet, poſtea Chriſtũ ſequi. cui⁹ rei dilucidior illa apud S. Matthæum explicatio eſt: Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus.

Matth. 10.

Ad Ephe. 6.

Tertia differentia.

Deut. 6. Luc. 10. Matth. 22.

Luc. 14.

Luc. 9.

Matth. 10.

Quomodo parentes ſunt amandi, quáque ex cauſa illis ſubinde non eſt obtemperandum? 2

NVLLA dubitatio eſt, quin parentes vehementer amandi, obſeruandique ſint; ſed ad pietatem

tatem in primis neceſſarium eſt Deo, qui parens eſt, & effector omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, vt ad cæleſtem ſempiternumque patrem tota amoris vis referatur. quod ſi interdum parentum iuſſa Dei præceptis repugnent; non dubium eſt, quin liberi parentum cupiditati, Dei voluntatem anteferre debeant, diuinæ illius ſententiæ memores; Obedire oportet Deo, magis quàm hominibus.

Pareptibus iniqua præcipientibus non eſt obtemperandum.

Act. 5.

3 *Quid in huius præcepti ſententia propriè honorandi vox denotat?*

HONORARE, eſt de aliquo honorificè ſentire, & quæ illius ſunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta ſunt, amor, obſeruantia, obedientia & cultus. Scitè autem in lege poſita eſt honoris vox, non amoris aut metus, etiam ſi valde amandi, ac metuendi parentes ſunt. etenim qui amat, non ſemper obſeruat, & veneratur: qui metuit, non ſemper diligit: quem verò aliquis ex animo honorat, itè amat, & veretur. Hæc cùm Parochus explicarit, tum aget de patribus.

4 *Quinam patris nomine hic intelliguntur?*

De amplitudine vocabuli Patris.

Primò dicuntur patres ſecundum carnem.

ETSI de ijs præcipuè patribus lex loquitur, ex quibus generati ſumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex videtur, quemadmodum ex pluribus diuinæ ſcripturæ locis facilè colligimus. Præter illos igitur qui nos procrearunt, patrum genera item alia ſunt in ſacris literis, quod antea attigimus, quibus ſingulis ſuus honor debetur. ac primùm Eccleſiæ Præſides & Paſtores, & Sacerdotes patres dicuntur, quemadmodum ex Apoſtolo conſtat, qui ad Corinthios ſcribens: Non, inquit, vt

Secundò Eccleſiæ Præſides & ſacerdotes.

1. Cor. 4.

con-

confundam vos, hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo. nam ſi decẽ milia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres: nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui. Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt; Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua. Deinde ij, quibus aut imperium, aut magiſtratus, aut poteſtas commiſſa eſt, qui rem publicam gubernant, patres appellantur. Sic Naaman à famulis pater vocabatur. Præterea patres eos dicimus, quorum pro curationi, fidei, probitati, ſapientiæq; alij commendantur: cuiuſmodi ſunt tutores, & curatores, pædagogi, & magiſtri. Quare Eliam & Eliſeum filij Prophetarum patrem vocabant. Poſtremò patres dicimus ſenes, & ætate confectos, quos etiam vereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum ſit, vt doceat patres cuiuſque ſint generis, præſertim verò eos ex quibus nati ſumus, à nobis honorandos.

Eccleſ. 44.

Tertiò, Magiſtratus.

4. Reg. 5.

Quartò tutores, curatores, pædagogi & magiſtri.

4. Reg. 2.

4. Reg. 13.

Quintò, grandæui.

Cur parentibus ſecundum carnem Chriſtianorum filij præcipuum debent honorem? §

QVOD ſint immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, in ijſque ortus noſtri imaginem intuemur: ab ijs nobis vita data eſt: Deus vſus eſt, vt nobis animum, mentemque impertiret: ab ijs ad ſacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum ciuilemque, inſtituti, ad morum integritatem, & ſanctitatem eruditi ſumus. Doceat verò Parochus meritò nomẽ *matris*, in hoc præcepto expreſſum, vt eius beneficia, & merita erga nos conſideremus, quanta cura, quantaque ſollicitudine nos in vtero geſſerit, quanto cum labore & dolore pepererit, ac educarit.

Patres ſecundum carnem ſunt Dei immortalis ſimulacra.

Matres.

6 *Quibus rationibus honore afficiuntur carnales parentes?*

Primus modus quo parentes debẽt honorari.

ITA obseruandi parentes sunt, vt, quem eis tribuimus, honor, ex amore, atque intimo animi sensu depromptus videatur. quibus hoc officium debetur maximè, cùm erga nos sint ita affecti, nullum vt laborem, nullam contẽtionem, nulla pericula nostra causa refugiant, nihilque illis accidere possit iucundius, quàm vt filijs se charos esse sentiant, quos maximè diligunt. Ioseph cùm in Aegypto honore & amplitudine regi esset proximus, patrem, qui in Aegyptum venerat, honorificè excepit: & Salomon matri aduenienti assurrexit; eamque veneratus, in regio solio, ad dexteram collocauit. Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent. nam eos etiã tum honoramus, cùm à Deo suppliciter petimus, vt ijsdem bene, & feliciter omnia eueniant, vt in maxima gratia, & honore sint apud homines, vt ipsi Deo, ac sanctis qui in cælis sunt, commendatissimi sint. Item parentes honoramus; cùm nostras rationes, ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus, cuius rei suasor Salomon, Audi, inquit, fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. cuiusmodi sunt etiam D. Pauli cohortationes: Filij, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est. Item: Filij, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino. & sanctissimorum hominum exemplis cõfirmatur. etenim Isaac, cùm à patre ad sacrificium vinciretur, modestè sine recusatione paruit: & Rechabitæ, ne à patris consilio vnquam discreparent, vino se in perpetuum abstinuerunt. Item, parentes honoramus, cùm eorum rectè facta, moresque imi-

Gen. 46. 47.

2. Reg. 2.

Secundus modus.

Tertius modus.

Prouerb. 1.

Ad Ephe. 6.

Ad Col. 3.

Gen. 22.

Hier. 35.

Quartus modus.

imitamur. ijs enim plurimum tribuere videmur, quorũ esse volumus quamsimillimi. Item, parentes honoramus, quorum consilia non modò exquirimus, verumetiam sequimur. Item, quibus subuenimus ea impertientes, quæ victus, cultusque desiderat: quod Christi testimonio comprobatur qui Pharisæorum impietatem redarguens, Quare & vos, inquit, transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem, & matrem: & Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur. vos autem dicitis; Quicunque dixerit patri, vel matri, munus quodcunque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem vestram. Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maximè cùm periculosè ægrotant. danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod vel ad peccatorum confessionem attinet, vel ad reliqua sacramenta, quæ à Christianis hominibus percipi debent, cùm mors appropinquat. idque nobis curæ sit, vt pij, religiosique homines, eos crebrò interuisant, qui vel imbecillos confirment, & consilia iuuent, vel optimè animatos, ad spem immortalitatis erigant, vt, cùm mentem à rebus humanis excitarint, totam conijciant in Deum. sic fiet, vt fidei, spei, & charitatis beatissimo comitatu, ac religionis præsidio muniti, mortem non modò non pertimescendam, cùm necessaria sit, sed cùm aditum ad æternitatem expediat, etiam appetendam censeant. Postremò vel mortuis parentibus honor tribuitur, si ijs funus facimus; si exequias cohonestamus; si honorem sepulturæ impertimus; si iusta, & sacrificia anniuersaria curamus;

Quintus modus.

Sextus modus.

Matth. 15.

Septimus modus.

Octauus modus.

ramus; si, quæ ab ijs legata sunt, diligenter persoluimus.

7 *Quo pacto parentes officio præsertim Episcopi, & sacerdotes sunt honorandi?*

Patres honore & officio.

HONORANDI sunt ij non modò ex quibus nati sumus, verùm etiam alij, qui patres appellantur, vt Episcopi, & sacerdotes, vt reges, vt principes, vt magistratus, vt tutores, vt curatores, vt magistri, vt pædagogi, vt senes, & cæteri huiusmodi: digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius, alio magis. De Episcopis, & alijs Pastoribus ita scriptum est: Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo, & doctrina. Iam verò, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud beneuolētiæ testimonium tribuit: Testimonium enim perhibeo vobis; quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Quin etiam sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad vitæ vsus necessarios requiruntur. Quare Apostolus, Quis, inquit, militat suis stipendijs vnquam? Etli in Ecclesiastico scriptum est; & propurga te cum brachijs; da illis partem sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis. Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus: Obedite, inquit, præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationē pro animabus vestris reddituri. Quin potius à Christo Dño preceptum est, vt vel improbis Pastoribus obtemperemus, cùm dicat; Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo, quæcunq; dixerint vobis, seruate, & facite; secundum opera verò eorū nolite facere: dicunt enim, & nō faciūt.

Episcopi, Pastores & sacerdotes.

1. Tim. 5.

Ad Gal. 4.

1. Cor. 9.

Eccle. 7.

Heb. 1.

Matth. 23.

Estne

Eſtne & Magiſtratibus Politicis honor deferendus? 8

QVOD modò de animarum Paſtoribus aſſeruimus, idē de Regibus, de Principibus, de Magiſtratibus & reliquis, quorum poteſtati ſubijcimur, dicendum eſt. ijs verò quod honoris, cultus, obſeruantiæ genus tribuendum ſit, Apoſtolus ad Romanos latè explicat: pro quibus etiam orandum eſſe monet. & diuus Petrus, Subiecti, inquit, eſtote omni humanæ creaturæ propter Deū, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tāquam ab eo miſſis. nam ſi quē eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim veneration nem hominum excellens dignitatis gradus, quia diuinæ poteſtatis eſt inſtar: in quo etiam Dei prouidentiam veneramur, qui publici muneris procurationem eis attribuit, quibuſq; vtitur tāquam poteſtatis ſuæ miniſtris. Nec enim hominū improbitatem aut nequitiam, ſi tales ſint Magiſtratus, ſed diuinam auctoritatem, quę in illis eſt, reueremur: vt, quod permirum fortaſſe videtur, quāuis in nos ſint inimico, infenſoque animo, quāuis implacabiles, tamen non ſatis digna cauſa ſit, cur eos non perofficiosè obſeruemus. nam & Dauidis magna in Saulem officia extiterūt, cùm ei tamē eſſet offenſior: quod innuit illis verbis: Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus.

Magiſtratus Politici.

Ad Rom. 13. 1. Tim. 2. 1. Pet. 2.

Improbis etiā Magiſtratibus honor eſt deferendus.

Pſal. 119.

Si vel Epiſcopi, vel Magiſtratus Politici iniuſta præcipiant, nunquid ipſis obtemperandum eſt? 9

SI quid improbè, ſi quid iniquè imperent, cùm id non ex poteſtate, ſed ex iniuſtitia, atque animi peruerſitate agant, omnino non ſunt audiendi. Vbi hæc Parochus ſigillatim expoſuerit, deinceps conſideret, quodnam præmium, quamque conſentaneum ijs propoſitum ſit, qui diuino huic præcepto obediunt.

Quod

10 *Quod præmium obedientiæ in parentes diuinitus est propositum?*

FILIORVM eiusmodi fructus est maximus, vt diu viuant: propterea quòd digni sunt, qui beneficio quamdiutissimè perfruantur, cuius memoriam perpetuò conseruant. Cùm igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam referunt, à quibus lucis, & vitæ vsuram habent, iure & meritò vitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuinæ promissionis illustris explanatio, neque enim solùm sempiternæ ac beatæ, sed huius etiam quam in terris agimus, vitæ vsus promittitur: cuius sententiæ interpres est D. Paulus, cùm inquit: Pietas ad omnia vtilis est, habens promissionem vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Nec verò hæc merces aut exigua est, aut contemnenda, etiamsi sanctissimis viris, vt Iob, vt Dauidi, vt Paulo, mors fuerit optabilis, & ærumnosis, ac miseris hominibus vitæ propagatio sit iniucunda. nam illorum verborum adiunctio, *Quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* non modò temporis diuturnitatem ad viuendum, sed otium, quietem, incolumitatem, ad bene viuendum pollicetur. nam in Deuteronomio non solùm inquit: vt longo viuas tempore; sed illud etiam addit; Vt bene sit tibi: quod deinde ab Apostolo repetitum est. Hæc autem bona ijs suppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat: aliter enim diuini promissi fides & constantia, non erit; cùm interdum, qui maiorem pietatem parentibus præstiterunt, ijs vita breuior sit.

Vtriusque vitæ felix vsus promittitur. 2. Tim. 4.

Deut. 5.

Ad Ephe. 6.

Præmium hic promissum nõ tam in diuturnitate quàm incolumitate vitæ est repositum.

11 *Quamobrem boni viri, in quibus pietas in parentes semper eluxit, interdum sunt vitæ breuissimæ?*

HOC quidem illis contingit, vel quod ijs optimè consulitur, qui prius è vita excedunt, quam

quàm à virtutis & officij religione discedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: vel quia dum pernicies, & rerum omnium perturbatio impendet, è corporibus euocantur, vt communium temporum acerbitatem euadant; A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus est iustus. quod fit, ne eorum aut virtus, aut salus periclitetur, cùm à mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: vel ne tristissimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus, acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est maiorem in modum, cùm bonis viris immatura mors accidit; ac quemadmodum ijs qui grati in parentes sunt, officij merces, & fructus est à Deo propositus: sic ingrati & impij filij, grauissimis pœnis reseruantur.

Sap. 4.

Esa. 57.

Cùm boni viri immatura morte tolluntur, superstitibus superuenire solent plagæ.

Ingrati filij grauiter puniendi.

Quibus pœnis sunt afficiendi qui officia pietatis parentibus detrahunt? 12

Ex sacris voluminibus illud maximè intelligimus, scriptum est enim; Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur. Et, qui affligit patrem, & fugit matrem, ignominiosus est, & infelix. Et, Qui maledicit patri suo, vel matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris. Et oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eũ filij aquilæ. Qui parentibus iniuriam intulerunt, multos fuisse legimus: in quibus vlciscendis, Dei iracundia exarsit: non enim Dauidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit Absalon, quem, ob eius scelus, tribus transfixum hastis puniunt. De ijs verò, qui Sacerdotibus non obtemperant, scri-

Exod. 21.

Leuit. 20.

Prouerb. 19. 20.

Prouer. 30. 2. Reg. 18.

Deut.17. ſcriptum eſt; Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tẽpore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.

Quibus potiſſimùm rationibus parentes ſe dignos honore illo diuinitus præſcripto reddiderint?

13

QVEMADMODVM diuina lege ſancitũ eſt, vt parentibus filij honorem habeant, vt pareant, vt obſequantur: ſic parentum propria officia ſunt, atque munera, vt ſanctiſſimis diſciplinis ac moribus filios imbuant, ijſq; optima dent viuẽdi præcepta; vt ad religionem inſtructi, & parati, Deum ſanctè, inuiolatèque colerentur. quod à parẽtibus Suſannæ factum eſſe legimus. Itaq; ſacerdos parẽtes cõmoneat, vt ſe liberis, magiſtros præbeant virtutis, æquitatis, continentiæ, modeſtiæ, & ſanctitatis; triaque præſertim declinent, in quibus offendere ſæpe cõſueuerunt: primùm, nequid acerbius in liberos aut loquantur, aut ſtatuant: quod Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes ita præcipit: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant. nã periculum eſt, ne fracto, abiecto que animo ſint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, vt nimiam ſeueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quàm vlciſci. Deinde ſi qua culpa commiſſa eſt, cùm neceſſaria ſit caſtigatio & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam diſſolutè remittant: ſæpe enim filij parentũ nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem à diſſoluta indulgentia deterreat exemplo Heli, ſummi ſacerdotis; qui quod in liberos indulgentior fuerat, maximo ſupplicio eſt affectus. Poſtremò, ne, quod fœdiſſimum eſt, in filiorum educatione, ac doctrina, præpoſtera conſilia ineant. etenim permulti in hac vna cogitatione, curaque

Quod ſit Parentũ in filios officium.

Dan.13.

Tria parentibus in educatione liberorum vitanda. Primùm.

Ad Col.3.

Secundum.

1.Reg.4.

Tertium. Præpoſtera parentũ cura.

taque versantur, vt opes, vt pecunias, vt lautum, amplumq; patrimonium; liberis relinquãt; quos non ad religionem, nõ ad pietatẽ, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, aut salute sunt solliciti, dummodõ pecunioſi sint, & diuites: quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, vt ad illos non tam rerum copias, quàm sua scelera, & flagitia transferant, quibus tandem non ad cælum se duces præbent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parẽtes inſtituat, eosque ad Tobiæ exemplum ad similem virtutem excitet; vt, cùm filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probè erudierint, ab ijs etiam amoris, & obseruantiæ, & obsequij vberrimos fructus capiant. Tob.4.

DE QVINTO PRÆCEPTO, CAPVT VI.

Non occides.

Quæ est eius doctrinæ quæ hoc præcepto includitur, fructus & necessitas? 1

MAGNA illa quę pacificis hominibus proposita est felicitas, Quoniam filij Dei vocabuntur, Matth.5. Pastores maximè commouere debet, vt huius præcepti disciplinam fidelibus diligenter accuratèque tradant. nam ad conciliandas hominũ voluntates nulla melior ratio iniri potest, quàm si eiusmodi præcepti lex, rectè explicata, ab oĩbus, ita vt oportet, sanctè seruetur: quoniã tũ sperare licet, vt summa animi consensione coniuncti homines, concordiã, & pacẽ maximè colant. Sed quàm necesse Prima huius præcepti vtilitas.

sit

Secunda. sit præceptum hoc explicari, ex eo perſpicitur, quòd imminenſa illa vniuerſæ terræ inundationē facta, hoc vnum inprimis eſt, quod Deus hominibus interdixit. Sanguinem, inquit, requiram animarum veſtrarum de manu cūctarum beſtiarum, & de manu hominis. In euangelio etiam, quo primùm veteres leges à Dño explicatæ ſunt, in ijs hæc prima eſt; de qua apud ſanctū Matthæū ita ſcriptum eſt: Dictum eſt enim, Non occides: & reliqua, quæ hac de re eo ipſo loco deinceps commemorantur. Fideles prętęrea attentè, libenterque præceptum hoc audire debent. ſi enim eius vis ſpectatur, ad vitam cuiusque tuendam valet; quoniam ijs verbis, Non occides, homicidium omnino interdictum eſt. itaque ſinguli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac ſi, ira Dei propoſita, alijſque grauiſſimis pœnis, nominatim prohibitum ſit, ne quis eorum lædatur. Ergo vt præceptum hoc auditu iucundum eſt: ita eius peccati cauſa quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet.

Gen. 8.

Matth. 5.

Tertia:

2 *Quid hoc præcepto cum vetatur, tum iubetur?*

CVM huius legis vim Dominus explicaret, in eo duo contineri oſtendit; alterum, ne occidamus, quod à nobis fieri vetitum eſt; alterum, quod facere iubemur, vt concordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.

3 *Vetantúrne huius præcepti lege omnes cædes, & bella?*

Quę cędes hic non prohibeā tur. Primò beſtiarum.

LICET hic cędes prohibeantur, beſtias tamē occidi nō eſt prohibitum: quoniam ſi illis veſci, à Domino hominibus eſt conceſſum, fas item eſt, illas

illas occidi. qua de re ita ſanctus Auguſtinus; Cũ audimus, inquit, Non occides; non accipimus hoc dictum eſſe de fructetis; quia nullus eſt ijs ſenſus; nec de irrationabilibus animalibus; quia nulla nobis ratione ſociãtur. Alterum permiſſum cædis genus eſt, quod ad eos Magiſtratus pertinet, quibus data eſt necis poteſtas, qua ex legum præſcripto, iudicioque, in facinoroſos homines animaduertunt, & innocentes defendunt. quo in munere cùm iuſtè verſantur, non modò ijs cædis non ſunt rei, ſed huic diuinæ legi, qua cædes vetatur, maximè obediunt. cùm enim legi huic finis is propoſitus ſit, vt hominum vitæ ſalutíque conſulatur, magiſtratuum item, qui legitimi ſunt ſcelerum vindices, animaduerſiones eôdem ſpectant, vt, audacia, & iniuria ſupplicijs repreſſa, tuta ſit hominum vita. Quare Dauid, In matutino, inquit, interficiebã omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Qua ratione, ne illi quidem peccant, qui iuſto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulſi, ſed ſolo publicæ vtilitatis ſtudio, vitam hoſtibus adimunt. Sunt præterea eiuſmodi cædes quæ nominatim Dei iuſſu fiunt. Leui filij non peccauerunt, qui vno die tot milia occiderunt. qua cæde facta, ſic ad eos locutus eſt Moyſes: Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino.

Secundò flagitioſorum.

Quis huius legis ſcopus.

Pſal. 100.

Tertiò bellige rare licet & ſtragem iuſtã facere.

Exod. 23.

Eſtne huius præcepti reus qui hominem fortuito caſu interimit? 4

HVIVS præcepti reus non eſt, qui non ſponte, nec meditatò, ſed fortuitò hominem occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita eſt: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui heri, & nudiuſtertius nullum cõtra eum odium habuiſſe comprobatur, ſed abijſſe ſimpliciter cum eo in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum

Fortuita cædes culpã non habet, ſi in rei honeſtæ & licitæ occupatione ea contingat.

rum ſecuris fugerit manum, ferrumq; lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit. Hæ cædes eiuſmodi ſunt, quæ quia non voluntate, neq; de induſtria inferuntur, propterea nō omnino in peccatis numerantur: quod S. Auguſtini ſententia comprobatur. abſit enim, inquit, vt ea, quæ vt propter bonum, aut licitū facimus, ſiquidē præter voluntatem noſtram quidquam mali acciderit, nobis imputetur. In quo tamen duabus de cauſis peccari poteſt; altera, ſi quis in re iniuſta occupatus, hominem occiderit: exempli cauſa: ſi quis grauidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus ſequeretur; fuiſſet quidem illud præter percuſſoris voluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret vllo modo grauidam mulierem percutere. Altera, ſi non omnibus circumſpectis, negligenter, & incautè aliquē occiderit. qua etiam ratione, ſi quis ſalutis ſuæ defendēdę cauſa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non teneri ſatis apparet. Atque hæ quidē, quas modò commemorauimus, cædes ſunt, quæ hoc legis præcepto non continentur.

Videatur Tri. Syn. ſeſ. 14. de cret. de refor. cap. 7.

S. Aug. epiſt. 154. ad publi.

Fortuita cædes duabus de cauſis grauem culpā habet. Prima.

Secunda.

Quintò, qui ſalutis defendendę cauſa omnibus circumſpectis aliquem occidit excuſatur.

5 *An vlli hominum liceat priuatim hominem occidere, vel propria voluntate ſibi mortem inferre?*

EXCEPTIS illis cædibus quarum duabus poſtremis quæſtionibus mētio facta eſt, reliquę omnes prohibentur, ſiue homicidā quis ſpectet, ſiue qui occiditur, ſiue modos quibus cædes fit. nam quod ad eos pertinet, qui cædē faciunt, nemo planè excipitur, non diuites, non potentes, nō homines, non dñi, non parentes: ſed delectu omni & diſcrimine remoto, occidere vetitū eſt omnibus. Si verò ij ſpectātur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: nec quiſquā eſt tam humilis, & abie-

Nemini prorſus licet priuatam cædem facere.

Viliſſimū etiā hominem non licet vlli occidere.

abiectæ conditionis homo, quin legis huius vi defendatur. Neque verò se ipsum interficere cuipiam fas est, cum vitæ suæ nemo ita potestatem habeat, vt suo arbitratu morte sibi consciscere liceat: ideoq; huius legis verbis non ita præscriptū est, Ne aliū occidas, sed simpliciter, Non occides. Nefas est sibi manus inferre.

Satisne est ad huius præcepti obseruationē manus à cæde cōtinere? 6

Si etiam multiplicem cædis faciēdæ modū attēdimus: nemo est qui excipiatur. nō solùm enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere nō licet, sed consilio, ope, auxilio, aut alia quacunque ratione, id fieri prorsus vetitum est. in quo summa tarditas stuporq; Iudæorum fuit, qui crederent se hoc præceptum seruare, si manus tantū à cæde abstinerent. sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit hanc legē spiritualem esse, nempe quæ non manus solùm puras, sed animum etiam castum sincerumque habere iubet, illud non satis omnino est, quod illi satis cumulatè se præstare arbitrabantur. nam, ne irasci quidem cuiquam licere, in euāgelio traditū est, cum dicat Dominus: Ego autem dico vobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit gehennæ ignis. Nec facto, nec auxilio cædes est perpetranda. Iudæorum quàm stupidè fuerit de homicidio iudicium. Matth. 5.

Nunquid in istud præceptum impingit qui quomodocumque fratri suo irascitur? 7

Ex superioribus illis Christi verbis perspicuū est, eū culpa nō carere, qui fratri succēseat, quāuis irā animo inclusam cōtineat; qui verò eius iræ significationē aliquam dederit, grauiter peccare, at multò grauius, qui nō vereatur fratrem durè accipere, & ei conuiciū facere. & quidam hoc verum est, si nulla subsit irascendi causa. nam iræ causa, quæ à Deo, legibusque conceditur, ea est, cum in Ira reprehensa. Iusta ira.

eos animaduertimus qui noſtro imperio, poteſtatique parent, ſi in eis ſit culpa: Chriſtiani enim hominis ira non à carnis ſenſibus, ſed à ſpiritu ſancto proficiſci debet; cùm nos templa ſancti ſpiritus, in quibus Ieſus Chriſtus habitet, eſſe conueniat.

1. Cor. 6.

Quibus maximè indicijs exacta huius legis obſeruatio proditur?

8

MVLTA ſunt à Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa ſunt, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: &, ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo alia duo. Ex his quæ iam commemorata ſunt, animaduerti licet, quàm procliues ſint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto vetita ſunt, quamque multi reperiantur, qui ſi minus manu, animo ſaltem cædis ſcelus cõmittunt.

Matth. 5.

Qua potiſſimùm ratione enormitas homicidij hominibus eſt demonſtranda?

9

QVONIAM huic tam periculoſo morbo remedia in ſacris literis adhibita ſunt, Parochi eſt officium ea diligenter fidelibus tradere. præcipuum autem illud eſt, vt intelligant, quàm nefarium ſit peccatum, hominis cædes: idque vel plurimis, maximisque ſanctarum literarum teſtimonijs perſpici poteſt. vſque enim adeo homicidium deteſtatur Deus in ſanctis literis, vt à beſtijs cædis hominum pœnam ſe repetiturum dicat, ac beluam, quæ hominem læſerit, occidi iubeat: neque ob aliud à ſanguine hominem abhorrere voluit, niſi vt omni ratione à nefaria hominis cæde & animum, & manus abſtineret. Sunt enim homi-

De remedijs homicidij & odij.

Quàm graue peccatum ſit homicidium.

Gen. 9.

homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hoſtes acerbiſſimi, qui, quãtum in eis eſt, vniuerſum Dei opus euertunt, cùm hominem tollunt, cuius cauſa is omnia, quæcunque procreata ſunt, ſe feciſſe teſtatur. imo verò in Geneſi, cùm prohibitum ſit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem ſuam, & ſimilitudinem creauit, inſignem Deo iniuriam is facit, quaſique violentas illi manus afferre videtur, qui eius imaginem è medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauiſſimè de ſanguinarijs hominibus conqueſtus eſt, illis verbis: Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. neque ſimpliciter dixit, Occidunt, ſed, Effundunt ſanguinem: quæ verba ad deteſtabilis illius ſceleris amplificationem immanemque illorum crudelitatem oſtendendã, protulit. Vtq; declararent, quàm præcipites illi diabolico quodam impulſu ad id facinus ferantur, dixit: veloces pedes eorũ. Pſal. 13.

Quid prohibendo eadem, contrà Deus faciendum imperat? 10

QVÆ in hoc præcepto ſeruanda eſſe Chriſtus Dominus iubet, eò ſpectant, vt pacem cum omnibus habeamus: inquit enim cùm hunc locum interpretaretur: Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens, offeres munus tuum: & quæ ſequuntur. Quæ ita à Parocho explicabuntur, vt doceat ſine vlla exceptione, omnes charitate cõplectendos eſſe: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maximè poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi virtus maximè elucet. Cùm enim odium hoc præcepto apertè vetetur, quoniam qui fratrem ſuum odit, homicida Pax, & dilectio mutua ſeruanda. Matth. 5. 1. Ioan. 3.

Dilectio proximi hic præcipitur, & virtutes quæ hãc consequũtur.

micida est: certè illud consequitur, vt amoris, & charitatis præceptum detur. cumque hac lege de charitate, & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent præcepta traduntur. Charitas patiẽs est, inquit Diuus Paulus.

1. Cor. 13. Patientia.

patientia igitur nobis præcipitur in qua nos animas nostras possessuros Saluator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia: quoniam charitas benigna est. Benignitatis autem atque beneficentiæ virtus latè patet, eiusque officium in ijs rebus maximè versatur, vt pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus; & quo quisque opis nostræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus: hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eò fient illustriora, si inimicis præstentur: ait enim Saluator: Diligite inimicos vestros: benefacite ijs, qui oderunt vos. quod etiam Apostolus monet illis verbis: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi: hoc enim faciẽs, carbones ignis congeres super caput eius: noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Deinde, si charitatis legem spectemus, quæ benigna est; omnia, quæcunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus.

Luc. 21. Beneficentia, & eius officium.

1. Cor. 13. Hæc pluribus explicabũtur quæst. 10. octaui præcepti.

Inimicorum dilectio. Matth. 5.

Rom. 12.

Mansuetudo. Lenitas.

II *Qua præcipuè re charitas proximi, quæ hic imperatur, eluceſcit?*

LONGE omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo nos maximè exercere cõuenit, illud est, vt iniurias quas accepimus æquo animo remittamus, atq; condonemus: quod vt planè efficiamus, sæpè nos diuinæ literæ, vt antea dictum est, monent, atq; hortã-

Iniuriarũ oblinio.

tur

tur; cum nō beatos solùm eos dicant, qui ita prorsus faciunt; sed erratorum etiam veniam ijsdem à Deo datam affirment. qui verò hoc ipsum facere negligunt, aut omninò recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam vlciscēdi libido hominum mentibus ferè insita est, Parochus maximam in eo diligentiam ponat, necesse est, vt iniuriarum obliuiscì, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solum, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mētio, eos consulat, ad refellendam eorum pertinaciam, qui in vlciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato. argumenta in promptu habeāt, quæ illi Patres grauissima, atque ad eam rem maximè accommodata piè adhibuerunt.

Quibus præsertim rationibus odium reprimendum est, inducēdique sunt fideles ad iniuriarum obliuionem? 12

TRIA sunt quæ ad eam rem plurimum prodesse possunt. Primum est, vt, qui se iniuriam accepisse putat, ei maximè persuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ præcipuam causam nō fuisse, quem ipse vlcisci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui à Sabæis hominibus, à Chaldæis, & à dæmone grauiter læsus, nulla tamē habita eorum ratione, vt vir rectus, & homo admodum pius, rectè, piéque ijs verbis vsus est: Dominus dedit, Dominus abstulit. Itaque patientissimi illius viri oratione, & exemplo, Christiani homines sibi persuadeant, quod verissimum est, omnia, quęcunque in hac vita patimur, à Domino, qui iustitiæ omnis, misericordiæq; parens est, & auctor, proficisci. Neq; verò ille nos, quæ eius est immēsa benignitas, vt inimicos punit, sed vti filios corrigit, ac castigat. Nec profectò, si rectè animaduertim⁹, in hisce reb⁹ homines aliud omnino sunt, nisi ministri,

Prima ratio reprimendi odij.

Iob. 1.

Pœnas omnes & afflictiones diuinitus hominibus immitti ad certā aliquam vtilitatem. Videatur quæst. 8. art. 7. de preca. Dominica.

miniſtri, & quaſi ſatellites Dei. & quãquam homo poteſt male aliquem odiſſe, peſſimèque illi cupere, tamen, niſi permiſſu Dei, nocere nullo modo poteſt. Hac ratione adductus Ioſeph, fratrum impia conſilia; ſic Dauid iniurias ſibi à Semei illatas, æquo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valde pertinet, quod S. Chryſoſtomus grauiter atque eruditè pertractauit, neminem ſcilicet, niſi à ſe ipſo lædi. nam qui ſe iniuriosè tractatos eſſe opinantur, ſi rem recta ſecum via reputẽt, comperient nullam profectò ſe ab alijs iniuriam aut damnum accepiſſe. etſi enim, quibus ipſi læduntur, ea extrinſecus eueniunt: tamen ſe maximè ipſi offendunt, cùm animum odio, cupiditate, inuidia nefariè contaminant. Alterum eſt quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad eos pertinent, qui pio erga Deum ſtudio adducti, iniurias libenter remittunt. quorum primum illud eſt, quòd aliena debita remittentibus, promiſit Deus fore, vt ipſi etiam peccatorum veniam impetrent. ex quo promiſſo, quàm gratum illi ſit hoc pietatis officium, facilè apparet. Alterum commodum eſt, quod nobilitatem quãdam & perfectionem aſſequimur; quoniam, condonandis iniurijs, quodammodo Dei ſimiles efficimur, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Poſtremò explicãda ſunt incõmoda illa, in quæ nos tum incidimus, cùm iniurias, quæ nobis illatæ ſunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui ſibi in animum inducere nõ poſſunt, vt inimicis ignoſcant, ob oculos ponat, odium non ſolùm graue peccatum eſſe, ſed etiam diuturnitate peccãdi grauius inhærere. cùm enim is in cuius animo hic affectus inſederit; inimici ſanguinem ſitiat; illius vlciſcendi ſpe plenus, dies,

Gen. 45. 2. Reg. 16.

Chry. tom. 5. in hom.

Secũda ratio inducens ad iniuriarum obliuionem. Matth. 18.

Matth. 5.

Tertia ratio.

Odij peruerſitas.

dies, noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita versatur, vt nunquã à cædis, aut nefarię alicuius rei cogitatione cessare videatur. quò fit, vt is vel nunquam, vel maximo negotio ad id impellatur, vt aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat. quare meritò vulneri comparatur, cui telum infixum hæret. Multa præterea incommoda, & peccata sunt, quæ hoc vno odij peccato, tanquã vinculo quodam coniuncta tenentur. ideoque D. Ioannes in hanc sententiam ita dixit: Qui fratrem suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat: quia tenebrę obcęcauerunt oculos eius, itaque sæpius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, vt dicta aliquis, aut facta illius probet quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia existunt: iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiusmodi; quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti sunt. itaque sæpe fit, vt ex vno peccato, multa existant. neque iniuria dicitur hoc peccatum esse diaboli: quandoquidem ipse ab initio homicida fuit. Quã obrem Dei filius Dominus noster Iesus Christus cùm sibi mortem afferre Pharisæi cuperent, illos à patre diabolo genitos esse dixit. Sed propter hæc quæ dicta sunt, vnde sceleris huius detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profectò maximè oportuna, sanctarum literarum monumẽtis tradita sunt. Ac primum omnium remedium, & maximum est Saluatoris nostri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. is enim cùm ne minima quidẽ peccati suspicio in eum cadere posset, virgis cæsus, spinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem pleniſſimã pietatis; Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Cuius

1. Ioan. 2.

Diabolus homicidij & odij verus parens. Ioan. 8.

Christi exemplum valet ad reprimendum odium.

Luc. 23.

Heb.12. aſperſionem ſanguinis teſtatur Apoſtolus melius loquentem, quàm Abel. Alterum autem remedium ab Eccleſiaſtico propoſitum eſt, vt mortem, atq; illum iudicij diem recordemur: Memorare, inquit ille, nouiſſima tua, & inæternum nō peccabis. quæ ſententia eôdem ſpectat, ac ſi dicat. Illud ſæpè etiã atq; etiã cogita, breui fore, vt mortẽ obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatiſſimũ erit, & maximè neceſſarium, ſummam Dei miſericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoq; proponas, neceſſe eſt. ita enim fiet, vt immunis illa vlciſcẽdi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad miſericordiam Dei implorandam, nullum aptius, maiusúe remedium inuenias, quàm obliuionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

Nouiſſimorũ memoria odiũ reprimendũ.

Eccl.7.

DE SEXTO PRAECEPTO, CAPVT VII.

Non mœchaberis.

I *Quo pertinet iſtud præceptũ, quaq; ratione à Parochis tractãdũ eſt?*

QVONIAM viri & vxoris vinculum arctiſſimum eſt, & nihil vtrique iucundius accidere poteſt, quàm intelligere ſe mutuo quodã, & ſingulari amore diligi; contrà, nihil moleſtius quàm ſentire à ſe debitum, & legitimum amorem aliò transferri; rectè quidẽ, atq; ordine illã quæ hominis vitã à cæde tuetur, legem hæc quæ de Mœchia ſiue adulterio eſt, cõſequitur, vt ſanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, vnde magna charitatis vis exiſtere ſolet, nemo vllo adulterij ſcelere violare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipſa re explicanda cautus admodũ ſit Parochus, & prudens, & tectis verbis rem cõmoret, quæ moderationẽ potius deſiderat, quàm ora-

De adulterio tract. & modeſtè eſt loquẽdum.

orationis copiam. verendum est enim, ne, dum is latè, atque copiosè nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem fortè incidat, vnde excitandæ potius libidinis materia, quàm restinguēdæ illius ratio, emanare solet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur à Parochis. Eius igitur duplex vis est; altera, qua disertis verbis adulterium vetatur; altera, quæ eam sententiam inclusam habet, vt animi, corporisque castitatem colamus.

Sub præcepto negatiuo affirmatiuum includi.

Quid sub nomine Mœchiæ seu adulterij hîc prohibetur? 2

VT ab eo quod prohibitum est, docendi initium sumatur; Adulterium est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum violat: si verò solutus vir alienam vxorem cognoscat, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc verò adulterij interdicto omnia prohiberi, Diuus Ambrosius & Augustinus auctores sunt, quæcunque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiam hæc verba accipienda esse, ex sacris literis tum noui, tum veteris testamenti licet colligere: nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Mosen puniuntur. Est Iudę in Genesi iudicium in nurum suam. Est præclara illa in Deuteronomio Mosis lex, ne de filiabus Israël vlla esset meretrix. Extat præterea Tobiæ ad filium eiusmodi adhortatio. Attende tibi fili mi ab omni fornicatione. Ecclesiasticus item, Erubescite, inquit, à respectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiã Christus Dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus verò Paulus hoc vitium sæpè multis grauissimisq; verbis detestatur:

Quid sit adulterium.

Hoc præcepto omnẽ impurã libidinem prohiberi. D. Ambr. li. 1. offi. ca. 50. in fine. D. August. quæst. 71. super Exod.

Gen. 38. Deu. 23. Tob. 4. Eccle. 41. Matth. 15. 1. Thes. 4.

Hæc

1.Cor.5. 1.Cor.6. Ad Ephe.5. 1.Cor.7. Cur legislator omnē impuram libidinem prohibiturus peculiariter adulterij meminerit. Voluntas pro facto hic habetur. Matth.5. Trin.Syn.sess. 24.ca.8.de reforma. matri.

Hæc est, ait, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione. &, Fugite fornicationē. &, Ne commisceamini fornicarijs. Fornicatio autem, inquit, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis. &, Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt. Præcipuè verò ob eam rem adulterium disertè vetitum est, quia præter turpitudinē, quæ illi cum alijs intemperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoque peccatum non solùm in proximum, sed etiam in ciuilem societatem adiunctum habet. Est illud item certum qui se à libidinum cæterarum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, incontinentiam facilè labi. Quare hoc adulterij interdicto facilè intelligimus omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: imo verò omnem intimi animi libidinem hoc præcepto vetitam esse, tum ipsius legis vis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus Dominus docuit illis verbis: Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico vobis, quòd omnis qui viderit mulierem ad concupiscē dum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ fidelibus publicè tradenda duximus; si tamen ea addantur, quæ à sacra Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alunt, decreta sunt prætermissis multis alijs, ac varijs impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim vnusquisq; à Parocho admonendus erit; vt temporis, & personarum ratio postulabit. Sequitur nunc, vt ea explicentur quæ iubendi vim habent.

3 *Quid præter ea quæ prohibentur, hic necessariò obseruandum præscribitur?*

Ex

Castitas vnicuique pro diuersitate status necessariò seruanda.

EX hoc etiam præcepto docendi sunt fideles, ac vehementer hortandi ; vt pudicitiam, & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamuis castitatis virtus, in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac planè diuinum virginitatis propositum sanctè, & religiosè colunt, tamen ijs etiam conuenire, vel qui cælibem vitam agunt, vel matrimonio iuncti, à vetita libidine se puros, & integros seruant.

Castitas in triplici hominũ genere inuenitur.

Trid. Syn. sess. 24. de matri. can. 9. & sess. 25. de regularibus cap. 1.

Castitatis ratio in eo consistit vt quis à vetita libidine se purum & integrum seruet.

Quæ sunt potissimùm cogitanda volenti libidines suas edomare?

4

QVONIAM multa à sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines & coërcere voluptates, ea Parochus studeat populo accuratè exponere, atq; in hac tractatione diligentissimè versetur. Hæc autẽ eiusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quę in actione. Quod in cogitatione remediũ positũ est, id in eo maximè versatur, vt intelligamus, quã ta sit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita facilior fiet eius detestandi ratio. pernitiosum verò scelus esse, intelligi ex eo potest; quoniam propter hoc peccatum è Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines, quod malorum omnium vltimum est. Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est: illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli ita scribentis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Quod ob eam causam dictum est, quoniã illud iniuriosè tractat, cùm eius

Quibus cogitationibus remediũ aduersus libidines sit quærendũ, quãmque pernicioſa sit libido.

Prima ratio.

Secunda.

1. Cor. 6.

violat

violat ſanctitatem. qua de re ad Theſſalonicẽſes ita D. Paulus: Hæc eſt, inquit, voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione deſiderij, ſicut & gentes, quæ ignorant Deum. Deinde, id quod ſceleſtius eſt, ſi homo Chriſtianus meretrici ſe turpiter dedat., membra, quæ Chriſti ſunt, ea meretricis facit: ita enim Diuus Paulus ait: Neſcitis quoniã corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciã membra meretricis? abſit. an neſcitis quoniam qui adhęret meretrici, vnũ corpus efficitur? Eſt præterea homo Chriſtianus, vt idem teſtatur, templum Spiritus ſancti: quod violare, nihil aliud eſt niſi ab eo Spiritum ſanctum eijcere.

2.Theſ.4.

Tertia ratio.

1.Cor.6.

Quarta ratio.

2.Cor.6.

5 *Quibus rationibus adulterij enormitatem intelligere liceat?*

SI doceantur fideles quòd in adulterij ſcelere magna inſit iniquitas. ſi enim, vt vult Apoſtolus, qui matrimonio iuncti ſunt, ita eorum alter, alterius poteſtati mancipatus eſt, vt neuter ſui corporis poteſtatem iusque habeat, ſed mutuo quodam ſint inter ſe quaſi ſeruitutis vinculo ita deuincti, vt vir ad vxoris voluntatem, contraque vxor ad viri nutum, voluntatem que ſe accommodare debeat; certè ſi alteruter corpus ſuum, quod eſt alieni iuris, ab eo, cui illud adſtrictũ eſt, diſiungit, is admodũ iniquus eſt, & nefarius. Et quoniam infamiæ metus, & ad ea, quæ iuſſa ſunt, vehementer incitat homines, & à vetitis magnopere deterret: docebit Parochus, adulterium hominibus inſignem turpidinis notam inurere. nam ſacris literis ita proditum eſt: Qui adulter eſt, propter cordis inopiam, perdet animam ſuam: turpi-

2.Cor.7.

Quod ſuum non eſt alteri tradit adulter.

Turpitudinis notam inurit adulterium.

Proverb.6.

turpitudinem, & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Verum huius sceleris magnitudo ex supplicij seueritate, facilè perspici potest. adulteri enim, lege à Domino in veteri testamento præscripta, obruebantur lapidibus.

Lapidibus obruendi. Trid. Syn. sess. 24. decret. de reformat. matrimonij ca. 8. Leuit. 20.

Cuiusmodi pœnæ impuras libidines ferè solent consequi? 6

OB vnius libidinem, non solum, qui scelus admisit, sed vniuersa interdum ciuitas, vt de Sichimitis legimus, deleta est. Multa diuinæ animaduersionis exẽpla in sacris literis prodita sunt, quę ad deterrẽdos à nefaria libidine homines Parochus colligere poterit, vt Sodomæ & reliquarũm finitimarum vrbium interitus; Israëlitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab in deserto supplicium; Beniamitarum deletio. Qui verò mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpè plectuntur, non effugiunt. nam mente cæci, quæ pœna grauissima est, ita fiunt, vt neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, vitæque suæ rationem habeant: hocque pacto, adeo nequam & inutiles fiunt, vt nihil graue committi eis debeat, & ad nullum ferè officij munus idonei sint. Huius rei exempla à Dauide, & Salomone petere nobis licet: quorum alter postquam adulteratus est, repentè sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, vt Vriam optimè de se meritum morti obtulerit; alter cum se totum in mulierum libidinem profudisset, ita à vera Dei religione sese auertit, vt alienos Deos sequeretur. Aufert igitur, vt Oseas dixit, hoc peccatum cor hominis, sæpeque excæcat. nunc ad ea remedia veniamus, quæ in actione consistunt.

Ob libidinem integra ciuitas deletur. Gen. 34.

Pentapoleos regia absorbetur. Gen. 19.

Num. 25.

Iud. 20.

Israëlitæ in deserto trucidantur.

Beniamitæ prope delentur.

Homines mente occœcantur, & ad omnia ineptiefficiũtur.

1. Reg. 11.

3. Reg. 11.

Osee. 4.

Qui-

7 *Quibus factis vel abſtinuerint, vel ſe exercuerint homines, vt libidines refrenent?*

De remedijs libidinum in actione conſiſtentibus.

Otia fugiẽda.

Crapulâ vitanda.

Hier.5.

Luc.21.

Ad Ephe.5.

Obtutus.

Matth.5.

Iob.31.

2.Reg.11. Gen.34. Dan.13.

Ornatus elegans & exquiſitus.

Eccleſ.9.

1.Pet.3.

1.Tim.2.

ILLVD primum eſt, vt otium maximè fugiamus: in quo Sodomitæ homines, vt eſt apud Ezechielem, cùm hebeſcerent, in ſpurciſſimum illud nefariæ libidinis ſcelus præcipites lapſi ſunt. Deinde crapula magnopere eſt vitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati ſunt; quoniam venter expletus & ſaturatus, libidinem parit. Hoc ipſum illis verbis Dominus ſignificauit: Attendite vobis, ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate. hoc item Apoſtolus: Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. Sed maximè animus ad libidinem oculis inflammari ſolet, quò pertinet illa Chriſti Domini ſentẽtia: Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Multæ præterea ſunt Prophetarum de eadem re voces, vt eſt apud Iob; Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Sed multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aſpectu ortum habuerũt. Sic Dauid, ſic rex Sichem peccauit, hocque item pacto ſenes illi Suſannæ calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum ſenſus valde excitatur, occaſionem libidini non paruam ſæpe præbet; ideoque Eccleſiaſticus monet: Auerte faciem tuam à muliere compta. Cùm igitur mulieres in nimio ornatus ſtudio verſentur, non alienum erit, ſi Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, vt eas interdum moneat, obiurgetque verbis, quæ hoc de genere grauiſſima Apoſtolus Petrus ita protulit: Mulierum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus. D. Paulus item, Non in tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa. multæ enim

enim auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis & corporis perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamẽtum, quod è veſtium exquiſito ornatu exiſtere ſolet, alterum ſequitur, quod eſt turpius, obſcæniq́ue ſermonis. nam verborum obſcænitate, quaſi face quadam ſubiecta, adoleſcentum animi incenduntur. Corrumpunt enim bonos mores colloquia mala, inquit Apoſtolus, hoc q́ue ipſum cùm maximè efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac ſaltationes, ab ijs quoque diligenter cauendum eſt. quo in genere numerãtur item libri obſcænè, & amatoriè ſcripti, qui ita vitandi ſunt, vt imagines quæ aliquam turpitudinis ſpeciem præ ſe ferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adoleſcentium animos vis in illis ſit maxima. Sed Parochus in primis curet, vt, quæ de ijs à ſacroſancto Tridentino Concilio piè, religioſèque conſtituta ſunt, ea ſanctiſſimè ſeruentur. Hæc verò omnia, quæ commemorata iam ſunt, ſi magno adhibito ſtudio, curaq́ue vitentur, omnis ferè libidinis materia tollitur. Sed ad illius vim opprimendam maximè valet frequens Confeſſionis, & Euchariſtiæ vſus: tum aſſiduæ ac piæ quidem ad Deum preces, cum eleëmoſynis atque ieiunio cõiunctæ. Eſt enim caſtitas donum Dei, quod rectè petentibus non denegat, nec patitur nos tentari ſupra id, quod poſſumus. Corpus autem non ieiunijs modo, & ijs præſertim, quę ſancta Eccleſia inſtituit, ſed vigilijs etiam, pijs peregrinationibus, atque alijs afflictationum generibus exercendum eſt, ſenſuumque appetitiones reprimendæ. in his enim, atque alijs huiuſmodi rebus, maxime cernitur temperantiæ virtus: in quam ſentẽtiam ad Corinthios Diuus Paulus ait: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe

Obſcęnus ſermo.

1. Cor. 15. Saltationes & cantus molles.

Libri obſcęni. Imagines fœdæ.

Trid. Syn. ſeſſ. 25. in decret. de ſanctis imaginibus.

Præcipuum aduerſus libidinem remedium, eſt frequentatio ſacramentorum pijs precibus coniuncta.

1. Cor. 10. Caſtitas rectè petentibus nõ negatur.

Corpus quomodo rationis imperio ſubijciendũ.

1. Cor. 9.

abstinet; & illi quidē vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. & paulò pòst, Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo; ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco; Carnis curam ne feceritis in desiderijs.

Ad Rom. 13.

DE SEPTIMO PRAECEPTO, CAPVT VIII.

Non furtum facies.

Quæ est huius præcepti cum duobus præcedentibus connexio, ac sententia?

I

VETEREM hunc Ecclesiæ morem fuisse, vt huius præcepti vis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui cæteros ab ijs vitijs maximè deterrerēt, quibus ipsi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? Quo doctrinæ bono non solum frequens illorū temporum peccatū corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasque malorum causas, quæ furto commoueri solēt. In iis, & delictis, & delictorum incōmodis, atque calamitatibus cùm nostra etiā hæc ætas miserè versetur; ad exemplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ magistrorum, Parochi hunc vrgebunt locum, & assiduè, ac diligenter huius præcepti vim, ac sententiam explicabunt. Ac primùm officium, & diligentiā suam conferēt, ad declarandum infinitum Dei amorem erga genus humanum: qui non modò illis duobus interdictis. Non occides, Non mœchaberis, quasi

Ad Rom. 2.

Vtilitas huius doctrinæ.

Quanta Deo sit cura vt homines tranquillam agant vitā & ab omnibus iniuricis liberam.

ſi præſidijs, & vitam, corpuſque noſtrum, & famam, exiſtimationemque noſtram tueatur; ſed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tanquam cuſtodia quadam externa, res, ac facultates muniat, ac defendat. quam enim hæc verba ſubiectam habent notionem, niſi eam quam ſupra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? vetare videlicet Deum, bona hæc noſtra, quæ in eius tutela ſint, à quoquã auferri, aut violari. quod diuinæ legis beneficium quo maius eſt, eo nos in ipſius beneficij auctorem Deum gratiores eſſe oportet. Et quoniam & habendæ, & referẽdæ gratiæ nobis optima ratio propoſita eſt, vt non tantùm præcepta libenter auribus accipiamus, ſed etiam re ipſa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi ſunt. Eſt autem hoc præceptum quemadmodum ſuperiora, diuiſum in duas partes: quarum altera, quæ furtum vetat, apertè eſt annunciata; alterius ſentẽtia, & vis qua iubemur benigni, & liberales eſſe in proximos, in priore occulta eſt, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur.

Quid ſeptimo præcepto prohibeatur.

Hoc præceptũ vt alia in duas partes diuiditur.

Quid furti vocabulo vult hic legiſlator ſignificatum? 2

Hoc præcepto in primis illud animaduertendum eſt, furti nomine non id modo intelligi, cum occultè ab inuito domino aliquid aufertur, ſed etiam cùm aliquid alienum cõtra voluntatẽ ſcientis domini poſſidetur. niſi fortè exiſtimandũ eſt, eum, qui furtũ prohibeat, rapinas factas per vim, & iniuriam non improbare; cum extet illud Apoſtoli, Rapaces regnum Dei non poſſidebunt. quorum omnem rationem, & conſuetudinem fugiendam eſſe, idem ſcribit Apoſtolus. Quamquam verò maius peccatũ rapinę ſint, quã furtum;

1. Cor. 6.

1. Cor. 7.

Rapina furto eſt deterior.

quæ, præter rē, quam alicui adimunt, præterea vim afferunt, & maiorem imponunt ignominiā.

3 *Cum omnem iniustam rei alienæ vsurpationem Deus hic prohibere velit, cur potius furti quàm rapinæ meminit?*

MIRANDVM non est quod leuiori hoc furti nomine notatum sit diuinę legis præceptum, non rapinæ, id enim summa ratione factum est: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet quàm rapinæ; quas tantummodo illi facere possint, qui potentia, & viribus præstant. quamquam nemo non videt, exclusis eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi.

Furtū latius patet quām rapina.

Qui leuiora prohibet, pro culdubio grauiora non admittit.

4 *Estne illicita rerum alienarum vsurpatio vnius rationis?*

VARIIS nominibus notatur iniusta possessio, & vsus rerum alienarum ex varietate eorum, quæ & inuitis, & inscijs dominis auferuntur. nā si priuatum quid priuato adimitur, furtum dicitur; si surripitur publico, peculatus appellatur. plagiarum vocant, si homo liber, vel seruus alienus in seruitutem abducitur, si verò sacra res eripitur, nominatur sacrilegium: quod facinus maximè nefarium, ac sceleſtum adeo in mores inductum est, vt bona, quæ necessariò & sacrorum cultui, & Ecclesiæ ministris, & pauperum vsui piè, ac sapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates, perniciosasque libidines conuertantur.

Quid propriè furtum.

Quid peculatus.

Quid plagiatum.

Quid sacrilegium.

5 *An illi duntaxat hoc præceptum transgrediuntur qui re ipsa aliena possident?*

PRÆTER ipsum furtum, id est, externam actionem furandi etiam animus, & voluntas, Dei lege prohibetur. est enim spiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorū inspicit. De corde enim, inquit Dominus apud

Furandi voluntas etiam prohibetur.

Lex quę Christianis est proposita etiā cogitationū rationē habet.

apud ſanctum Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia. Matth. 15.

Vnde potiſſimùm furti grauitatem metimur? 6

QVAM graue ſcelus furtum ſit, ipſa naturæ vis, & ratio ſatis oſtendit: eſt enim iuſtitiæ contrarium, quæ ſuum cuique tribuit. Nam bonorum diſtributiones, & aſſignationes iam inde ab initio iure gentium conſtitutas, diuinis etiam & humanis legibus confirmatas, ratas eſſe oportet; vt vnuſquiſque, niſi humanam ſocietatē tollere velimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt. nam, vt Apoſtolus ait, Neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei poſſidebunt. Et ſi huius ſceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant quæ furtum conſequuntur. Fiunt enim iudicia teniere, & inconſultò, multa de multis: erumpunt odia: ſuſcitantur inimicitiæ; exiſtunt interdum acerbiſſimæ innocētium hominum damnationes. Quid dicemus de neceſſitate, quæ diuinitus impoſita eſt omnibus ſatisfaciendi ei, cui aliquid ademptum ſit? Non enim, inquit Auguſtinus, remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: quæ reſtitutio, cum quis aſſueuerit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatem, præter id, quod vnuſquiſque, & ex aliorum conſuetudine, & de ſuo ſenſu iudicare poteſt, ex teſtimonio Abacuch Prophetæ licet intelligere: inquit enim; Væ ei, qui multiplicat non ſua vſquequo, & aggrauat contra ſe denſum lutum. Lutum appellat denſum, rerum alienarum poſſeſſionem, vnde emergere & expedire ſe homines difficilè poſſint. Furtorum autem tam multa ſunt genera, vt ea dinumerare ſit difficillimum. quare de his duobus, furto,

Bonorum diſtributio iure gentium ciuili & diuino firmata eſt.

1. Cor. 6.

Mala quæ furtum conſequuntur

Reſtitutio rei ablatæ neceſſaria.

S. Aug. epiſt. 54. ad Maced.

Reſtitutionis difficultas.

Lutum denſum.

& rapinis dixisse satis erit, ad quæ tanquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum à sceleſto facinore deterrendum, conferent omnem curam ac diligentiam Parochi. verum huius generis partes persequamur.

7 *Quæ sint præcipua furtorum genera, quique furibus sint annumerandi?*

ILLI etiam sunt fures, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inuentas, occupatas, aut ademptas retinent: ait enim sanctus Augustinus: Si inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. Quod si rerum dominus nulla ratione inueniri poteſt, illa sunt bona in vsus pauperum conferenda: quæ vt restituat, qui adduci non potest, ea re facilè probat, se vndique ablaturum omnia, si possit. Eodem se alligant scelere qui in emendis vendendisque rebus fraudes adhibent, & vanitatem orationis. horum fraudes vindicabit Dominus. Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ij, qui fallaces, & corruptas merces vendunt pro veris & integris; quique pondere, mensura, numero, & regula decipiunt emptores. Est enim in Deuteronomio: Non habebis in sacculo diuersa pondera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura, statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modius, æquusque sextarius. Est & alio loco: Abominatio est apud Dominum pondus, & põdus, statera dolosa & non bona. Furtum etiam apertum est operariorum, & artificum, qui totam, & integram mercedem ab ijs exigunt, quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec verò distinguuntur à furibus, serui dominorum, rerum-

Aug. lib. 50. homil. 9. & de verbis Apost. serm. 109.

Qui fures sint dicendi.

Primo quinã fures sint dicendi.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Deut. 23. Leuit. 19.

Prouerb. 20.

Quintò.

Sextò.

rerumque custodes infidi; quin etiam eo sunt detestabiliores, quàm reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci seruo nihil domi obsignatũ, aut occlusum esse potest. Furtũ prẽterea facere videntur, qui fictis simulatisque verbis, quiue fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eò grauius est peccatum, quòd furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatum aliquod, publicúmue officium conducti sunt, nullam vel paruam operam nauantes munus negligunt, mercede tantùm ac pretio fruuntur. Reliquam furtorum multitudinem à solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ vias nouit, excogitatam, persequi longum est, & vt diximus difficillimum. Septimo. Octauo.

Quæ sunt rapinarum genera, quique raptores dicendi? 8

PRIVSQVAM de rapinis, quod est horum scelerum alterum caput, dicatur, monendi sunt Christiani, vt meminerint illius Apostoli sententiæ; Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec vllo loco sibi patiatur excidere præceptum hoc, Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Et illud cogitent perpetuò: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Rapinę igitur patent latius: nam qui debitam operarijs mercedem non persoluũt, sunt rapaces: quos sanctus Iacobus ad pœnitentiam inuitat his verbis: Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis. cuius pœnitentiæ causam subiungit: Ecce enim merces operariorũ qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorũ in aures Domini sabaoth introiuit. quod genus rapinarum in 1. Tim. 6. Matth. 7. Tob. 4. Luc. 6. De rapinarũ & raptorum generibus. Primum genus. Iacob. 5.

Leuit.19. Deut.24. Malach.3. Tob.4.

Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiam, & apud Tobiam vehemẽter improbatur. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ Præsidibus, & Magistratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis nõ dissoluunt, vel interuertunt, & ad se transferunt.

Secundum.

Tertium.

Huc etiam referũtur fæneratores in rapinis acerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant vsuris. Est autem vsura quidquid præter sortem & caput illud, quod datum est, accipitur, siue pecunia sit, siue aliquid aliud, quod emi, aut æstimari possit pecunia: sic enim apud Ezechielem scriptum est: Vsuram & superabundantiam non acceperit. & Dominus apud Lucam: Mutuum date, nihil inde sperantes. Grauissimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maximè odiosum. hinc illud: Quid fæneraṛi? quid hominem inquit occidere? Nam qui fæneraṇtur, bis id vendunt, aut id vendunt, quod non est. Item rapinas faciunt nũmarij iudices, qui venalia habentiudicia, & pretio muneribusq; deliniti, optimas tenuiorum, & egentium causas euertunt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quique sumpto temporis spatio ad soluendum, sua, vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem rapinarum crimine: quorum etiam delictum, grauius est, quod mercatores, illorum destitutionis, & fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis carius vendunt omnia. in quos illa Dauidis sententia videtur conuenire: Mutuabitur peccator, & non soluet. Quid de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum sunt ne-

Quid vsura.

Ezech.18.

Luc.6.

Catonis sententia de qua vide Amb. ca. 14.li.de Tob.

Quartum.

Quintum.

Psal.36.

Sextum.

cessa-

ceſſaria? inquit enim Deus: Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddas ei: ipſum enim eſt ſolum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: ſi clamauerit ad me, exaudiam eum. quia miſericors ſum. Horum exactionis acerbitatem, iure rapacitatem atque adeo rapinas appellabimus. Ex numero eorum qui raptores dicuntur à ſanctis Patribus, ſunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque vt ſua culpa carior ac durior ſit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victum, & ad vitam neceſſarijs, ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis. Quos, ſuorum ſcelerum admonitos, Parochi liberius accuſabunt, ac propoſitas illis peccatis pœnas explicabunt vberius. Hæc de vetitis: nunc ad iuſſa veniamus, in quibus ſatisfactio, vel reſtitutio primum locum habet. peccatum enim non dimittitur, niſi reſtituatur ablatũ.

Exod. 22.

Septimum.

Ambr. lib. 3. offic. cap. 6.

Prouerb. 11.

Quæ iubeat hoc præceptum.

De reſtitutione & qui ad illam teneantur.

Aug. epiſt. 54.

Quænam ad reſtitutionem obligari indicandum eſt? 9

QVONIAM non is ſolum qui furtum fecit, ei, cui furatus eſt, id debet reſtituere, ſed omnes præterea qui furti participes fuerunt, hac lege reſtitutionis tenentur; aperiendum eſt, qui ſint illi, qui hanc ſatisfaciendi, vel reſtituendi neceſſitatem effugere non poſſint. Sunt autem plura hominum genera: ac primum eſt eorum, qui furari imperant: qui non modò ipſi ſunt furtorum ſocij, & auctores, ſed etiam in illo furum genere deterrimi. Alterum genus, par voluntate primis, poteſtate diſpar, in eodem tamen furum gradu ponendum, eorum, qui cùm iubere non poſſint, ſuaſores ſunt, atque impulſores furtorum. Tertium genus eſt eorum, qui cum furibus conſentiunt. Quartum genus eſt eorum qui

Primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

participes furtorum, inde ipsi etiam lucrum faciunt: si lucrum dicendum est, qui, nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus sic loquitur Dauid: Si videbas furem, currebas cum eo. Quintum genus est furum; qui cum furta possint prohibere, tantum abest vt illis occurrant, & obsistant, vt eorum licentiam permittant atque concedant. Sextum genus est eorum, qui, cum & furtum factum, & vbi factum sit, certò sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant. Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domiciliū: qui oēs & satisfacere debent ijs, quibus aliquid detractū est, & ad illud necessariū officiū vehemēter cohortandi sunt. Ne huius quidem sceleris omnino sunt expertes approbatores furtorum, & laudatores. Nec verò etiam ab eadem culpa sunt alieni, filij familias, & vxores, qui pecunias à patribus & viris surripiunt.

Psal. 49. Quintò.

Sextò.

Septimò.

Octauò.

Nonò.

10 *Quid de eleëmosynis quæ inuolutè hic etiam præscribuntur, sentiendum?*

De operibus misericordiæ per eleemosynas in pauperes.

HVIC præcepto & illa subiecta sententia est, vt pauperum & inopūm misereamur, eorumque difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officijs subleuemus. quod argumentum quia sæpissimè, & copiosissimè tractandum est, petent ea Parochi ex virorum sanctissimorum, Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Gregorij Nazanzeni, & aliorū libris qui de eleëmosyna præclarè scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, & alacritatē opitulādi ijs, quib' aliena misericordia viuēdum est. Sunt verò etiam docendi quantā habeat necessitatē eleëmosyna, vt videlicet, re, & opera

Ser. 1. de eleemos. ho. 46. in Matth. Et ad po. Antioch. hom. 34. & seq. cap. oratione de souēda pauperta-te.

Quomodo sint fideles ad eleemosynarū largitionem excitandi.

Eleemosynæ necessitas.

nostra

noſtra in egentes ſimus liberales, veriſſimo illo argumento, quod ſummo illo iudicij die deteſtaturus ſit eos Deus, & ſempiternis ignibus addicturus, qui eleëmoſynæ officia prætermiſerint, ac neglexerint; illos autē collaudatos in cæleſtem patriā introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. eſt vtraq; Chriſti Dñi ore pronuntiata ſententia: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratū vobis regnum. & diſcedite à me maledicti in ignē æternum. Vtentur prēterea ſacerdotes accōmodatis illis ad perſuadendum locis; Date, & dabitur vobis. Proferent Dei promiſſum, quo nihil vberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem poteſt. Nemo eſt, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies tantùm nunc in tēpore hoc, & in futuro ſæculo vitā æternā. Adijcient illud quod à Chriſto dño dictū eſt; Facite vobis amicos de mā mona iniquitatis: vt, cum defeceritis, recipiāt vos in æterna tabernacula. Huius verò neceſſarij muneris partes exponent, vt qui largiri non poſſunt indigentibus, quo vitam ſuſtentent, ſaltem commodent pauperi iuxta Chriſti Domini præſcriptum: Mutuum date, nihil inde ſperantes. Atque huius rei felicitatem beatus Dauid expreſſit: Iucundus homo qui miſeretur & cōmodat. Eſt autem Chriſtianæ pietatis, niſi ſit aliundè facultas, bene merendi de ijs quibus ad victum aliena miſericordia opus eſt, vitandi etiam otij cauſa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigentiā leuare poſſint. ad id oēs ſuo exēplo hortatur in epiſtola ad Theſſalonicēſes Apoſtolus illis verbis: Ipſi enim ſcitis quomodo oporteat imitari nos. Itē ad eoſdē: Operam detis, vt quieti ſitis, &, vt veſtrū negociū agatis, & operemini manibus veſtris, ſicut præcepim⁹ vobis. Et ad Epheſios: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem labo-

Aug. ſer. 5d. de temp.

Matth. 5.

Luc. 6.

Marc. 10.

Luc. 16.

Variæ ſunt rationes eleemoſynæ exercendæ.

Luc. 6.

Pſal. 111.

Pium eſt laborare vt habeas vnde tribuas neceſſitatem patienti.

2. Theſ. 3.

1. Theſ. 4.

Ad Eph. 4.

laboret operando manibus quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Eſt etiam frugalitati conſulendum, parcendumq; bonis alienis, ne cæteris graues, aut moleſti ſimus. quæ temperantia ſanè quam elucet in omnibus Apoſtolis, ſed maximè eminet in Diuo Paulo; cuius illud eſt ad Theſſalonicēſes, Memores eſtis fratres laboris noſtri, & defatigationis, nocte ac die operantes ne quem veſtrum grauaremus, prædicauimus in vobis euangelium Dei. Atque idem alio in loco apoſtolus; In labore, & fatigatione nocte & die operantes, ne quem veſtrum grauaremus.

Nimio ſumptu alijs non oportet eſſe graues.

1. Theſ. 2.

2. Theſ. 3.

II *Quibus rationibus populus Chriſtianus in deteſtationem furtorum & ſtudium benignitatis eſt adducendus?*

Quàm deteſtãda ſint furta & rapinæ.

VT ab vniuerſo hoc genere nefariorum facinorum abhorreat fidelis populus, Parochis à Prophetis petere, & à reliquis diuinis libris par erit deteſtationem furtorum & rapinarum, & horribiles minas à Deo propoſitas ijs, qui illa ſcelera committunt. Clamat Amos Propheta: Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, quando tranſibit menſis, & venundabimus merces, & ſabbathum, & aperiemus frumentum, vt imminuamus menſuram, & augeamus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas? Sunt in eadem ſententia multa apud Hieremiam, in Prouerbijs, & apud Eccleſiaſticum. Nec verò dubitandum eſt, quin hæc malorum ſemina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte inhis incluſa ſint cauſis. Verùm vt aſſuecant Chriſtiani homines proſequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, & mendicos, quod ad alteram huius præcepti partem

Amos. 8.

Furta & rapinæ nõ poſtrema ſunt cauſa publicarũ calamitatum.

tem

tem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis, & in hac, & in futura vita daturum se Deus pollicetur.

Quid de illis sentiendum, qui vano prætextu, sua furta, & sacrilegia excusant? 12

QVIA non desunt qui etiam se furtis excusent, admonendi sunt, fore, vt nullam eorum peccati excusationē accipiat Deus; imo verò futurū, vt illa purgatione non modò non leuetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominum nō ferendæ delitiæ, qui culpā extenuare sibi videntur, si se affirmarint, non cupiditate, aut auaritia, ad detrahendum alteri sua, descendere, sed tuendæ causa amplitudinis familiæ, & maiorum suorum, quorum existimatio & dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus pernicioſus error eripiendus est; simulque demonstrandum, vnam esse rationem conseruandi, & amplificandi copias, & opes, maioremque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si eius præcepta seruarint; quibus cōtemptis, fundatæ & optimè constitutæ opes euertuntur; reges ex regio solio, & summo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdū homines, & qui summo illis in odio fuerunt, diuinitus vocantur. Incredibile est quantoperè his succēdeat Deus. Cui rei testis est Esaias, apud quem sunt illa Dei verba: Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequūtur retributiones. propter hoc ait Dñs Deus exercituum, fortis Israël; Eheu consolabor super hostib⁹ meis, & vindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam. Non desunt, qui non iam illam afferant causam splēdoris, & gloriæ, sed victus,

Furtum, & rapina nulla ratione apud Deū excusantur: variaque esse hominum genera quæ hoc facere meliantur.

Primum genus est nobilium quorundam sua furta inani excusatione sui splendoris tegentium.

Vbi nunc qui Ecclesias & Episcopatus deuorant? Trid. Syn. sess. 22. decret. de reformatione cap. 11.

Mandatorum diuinorū obseruatione opes conseruātur & augētur: neglectu habitæ etiam euertuntur.

Esa. 1.

Secundi genus à furto se excusans.

ctus, & vitæ cõmodiorem facultatẽ, & elegãtiam: qui refellendi sunt, docendique quàm impia sit eorum & actio, & oratio, qui vllam cõmoditatem anteferant Dei voluntati, & gloriæ, quam negligendo eius præcepta, offendimus mirandum in modum. etsi quæ potest esse in futuro commoditas, quod summa incommoda consequantur?

Eccle. 5. Super furem enim, inquit Ecclesiasticus, est confusio, & pœnitentia. Sed fac esse, vt cum illis non agatur incommodè: dedecorat fur diuinum nomen: repugnat eius sanctissimæ voluntati, salutaria ipsius præcepta contemnit. quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas. Quid quod audire licet interdum fures, qui nihil se eo peccare contendant, quod detrahant aliquid locupletibus & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant ne sentiant quidem? misera sanè, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionẽ suam accipi debere, quod eã furandi consuetudinẽ cepit, vt nõ facilè possit ab illa mente, & actione desistere: qui nisi audierit Apostolum dicentẽ: Qui furabatur, iam non furetur: velit, nolit, etiam consuetudinẽ capiet æternorum suppliciorum. Nõnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse. est enim illud tritũ sermone prouerbium; fures, qui non sint, fieri occasione. qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus. Nam si continuò est re perficiendum, id quod libido persuaserit; quis modus, quis finis scelerũ, ac flagitiorũ? Turpissima igitur est illa defensio, & potius intẽperantiæ, & iniustitiæ cõfessio. nã qui dicit, se non ideo peccare, quia nullã habet peccãdi occasionẽ; idem propemodum fatetur se semper oblata occcasione peccaturũ. Sunt qui furari se dicant vlciscendi

Tertiũ genus hominum vano prętextu se excusans.

Quartum genus.

Ad Ephe. 4.

Tertium genus.

Sextũ genus.

di causa, quod ab alijs eadem iniuria sint affecti. quibus ita respondendum est: primum nemini licere iniurias persequi: deinde non posse quemquam rei suæ iudicem esse: tum multò minus cõcedi, vt pœnas ab alijs repetant eorum, quæ alij in eum peccauerunt. Postremò, furtum quidam illa ratione satis defensum tectumque arbitrentur, quod, cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissoluant. quibus cum ita agẽdum est, nullum esse grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quàm debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; Dimitte nobis debita nostra; quare illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, id est, plus peccare, vt, quod debet hominibus, dissoluat; multoque præstare, conijci in carcerem, quàm mandati supplicijs inferorum sempiternis: longè etiam esse grauius, Dei, quàm hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, à quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officij diligentissimi, facilè poterunt occurrere, vt aliquando habeant populum sectatorem bonorum operum.

Septimum genus.

Matth. 6.

DE OCTAVO PRÆCEPTO,

CAPVT IX.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

Quam vilitatem & sententiam hoc præceptum cõprehendit? 1

QVAN-

QVANTAM nō modò vtilitatem, ſed etiam neceſſitatem habeat aſſidua huius & præcepti explicatio, & officij admonitio, nos Diui Iacobi monet auctoritas, illis verbis: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. & idem: Lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat: ecce quantus ignis quàm magnam ſiluam incendit. & quæ ſequuntur in eandem ſententiam. Quibus, duo monemur, primùm latiſſimè patere hoc linguæ vitium: quod etiam illa Prophetæ ſententia confirmatur; Omnis homo mendax; vt propemodum vnum hoc ſit peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficiſci mala innumerabilia, cum ſæpè maledici hominis culpa, facultates, fama, vita, animæ ſalus amittatur, vel eius, qui læditur, quod contumelias patienter ferre non poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur; vel eius qui lædit quòd prauo pudore, & falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione deterritus, adduci non poſſit, vt illi, qui offenſus ſit, ſatisfaciat. Quare hoc loco monēdi fideles erunt, vt quantas poſſunt, maximas Deo gratias agant, de hoc ſalutari præcepto non dicendi falſi teſtimonij; quo non ſolum ipſi alijs iniuriam facere vetamur, ſed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto, eadem ratione, & via progrediendum eſt, qua in cæteris progreſſi ſumus, vt videlicet animaduertantur in eo duæ leges: altera, prohibens ne falſum dicatur teſtimonium; iubens altera, vt ſimulatione, fallaciisque ſublatis, dicta, & facta noſtra ſimplici veritate metiamur. Cuius officij Apoſtolus Epheſios illis verbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, in illo creſcamus per omnia.

Iacob. 3.

Linguæ vitiū. quàm latè pateat & pernicioſum ſit. Pſal. 15.

Duę leges vno hoc præcepto vt in alijs cōprehendūtur.

Ad Epheſ. 4.

Quod

Quid generatim per falsum testimonium hic intelligitur? 2

PRIOR huius præcepti pars habet illam rationem, vt, quamuis nomine falsi testimonij significetur, quicquid in bonam, vel in malam partem de altero constanter dicatur, siue in iudicio, siue extra iudicium, tamen præcipuè prohibeatur illud testimonium, quod in iudicio falso dicitur à iurato. iurat enim per Deum, testis: quod ita testificantis, & diuinum nomen interponentis, oratio plurimum fidei habet, & ponderis. itaque, quia periculosum est hoc testimonium, iccirco præcipuè prohibetur: iuratos enim testes, nisi legitimis exceptionibus excludantur, aut eorum aperta sit improbitas, & peruersitas, ne iudex quidem ipse potest reijcere, præsertim cum extet iussum diuinæ legis, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Sed vt præceptum planè fideles intelligant, docendi erunt, quid significet hoc, *proximi*, vocabulum, in quem falsum testimonium dicere minimè licet.

De testimonio Iudiciali præcipuè hic est sermo.

Deut. 19. Matth. 18.

Quis proximi nomine hic designatur? 3

PROXIMVS est, vt ex Christi Domini doctrina colligitur, quicunque eget opera nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis, siue aduena, siue amicus, siue inimicus. nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, quos iussu Dei ac Domini nostri diligere oporteat. quin etiam, quia sibi quisque quadam ratione proximus est, nemini fas est falsum in se testimonium dicere; quod qui committant, sibi ipsi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam lædunt, cuius sunt membra: quo modo etiam qui sibi mortem consciscunt, nocēt ciuitati, ita enim est apud S. Augustinum; nec rectè intelligentibus pote-

Luc. 10.

S. Aug. lib. de ciuita. Dei cap. 20.

poterat videri, non esse prohibitum, vt aduersus se ipsum quisque falsus testis assisteret, eo quod in præcepto additum fuit, contra proximum tuum. Sed non ideo si aduersus seipsum quisque falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum; quandoquidem regulam diligendi proximi, à se ipso dilector accepit.

Licet ne in vtilitatem proximi falsum testari aut mentiri?

4

NEMO ex eo quod prohibemur proximum lædere falso testimonio, propterea contrariũ permitti nobis arbitretur, vt peierando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura ac religione coniunctus sit, aliquid vtilitatis, & commodi. Nemini enim mendacio, et vanitate, multo minus periurio studendũ est. Quare S. Augustinus de mendacio ad Crescentium docet ex Apostoli sentẽtia, mendacium in falsis testimonijs numerandũ esse, etiamsi in cuiusquam falsa laude dicatur. Nam locum illũ tractans, Inuenimur autem et falsi testes Dei, si testimoniũ diximus aduersus Deũ, quòd suscitauerit Christũ, quem non suscitauit, si mortui non resurgent. falsum, inquit, testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad eius laudem videtur pertinere, mẽtiatur. Sæpissime vero etiã contingit, vt, qui alteri fauet, obsit. alteri. certè errãdi causa affertur iudici, qui interdũ falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriam statuit, & iudicare cogitur. Nonnunquam etiã fit, vt qui ob falsum alicuius testimoniũ causam iudicio vicerit, idq; impune tulerit, exultans iniqua victoria assuescat corrumpere, et adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quodcunque concupierit, peruenire. Est vero id et ipsi testi grauissimum, quod & ab eo, quem iureiurando subleuarit, & adiuuerit, falsus, et periurus

S. Aug. c. 12. 13. li. de mendacio.

1. Cor. 15.

iurus agnoſcitur: & ipſe, quod ei è ſententia ſuccedit ſcelus, quotidie maiorem exercitationem, & conſuetudinem capit impietatis, & audacię. Vt igitur teſtiũ vanitas, mendacia & periuria prohibentur, ſic & accuſatorum, & reorum, & patronorum, & cognitorum, & procuratorum, aduocatorum & omnium denique qui iudicia conſtituunt. Poſtremò vetat Deus omne teſtimonium non modò in iudicio, ſed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentũ poſſit afferre. Eſt enim in Leuitico, quo loco hęc præcepta iterantur, his verbis: Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum. Vt nemini dubium eſſe poſſit quin à Deo omne mendacium hoc præcepto iectum condemnetur: quo apertiſſimè teſtatur Dauid in hunc modũ: Perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Aduocatorũ & procuratorum iniqua actio prohibita.

Vide poſtea quæſtionẽ. 12

Agitur etiam hic de teſtimonio extra iudicium.

Leuit. 19.

Omne mendacium hoc precepto vetatur

Pſal. 5.

Numquid hoc præceptũ, ad detractionis vitium etiam extenditur? 5

PROHIBETVR hoc loco non modò falſum teſtimonium, ſed deteſtabilis etiam libido, & cõſuetudo detrahendi alteri: qua ex peſte, incredibile eſt quàm multa, & quàm grauia & incommoda, & mala naſcantur. Hoc vitium maledicè & contumelioſe dicendi occultè in alterum, paſſim improbant diuinę litterę. Cum hoc, inquit Dauid, non edebam: & S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec verò præcepta ſolum ſacrę litterę, ſed etiam exempla ſuppeditant, quibus ſceleris magnitudo declaratur. Nam & Aman, cõfictis criminibus, adeo incẽdit in Iudęos Aſſuerũ, vt is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta eſt huiuſmodi exẽplis ſacra hiſtoria: quorũ cõmemoratione ſacerdotes operã dabũt, vt fideles à rei improbitate deterreãt.

Detractionis vitium quàm deteſtabile.

Vide paulò poſt quæſtionem. 12.

Quid detrahere.

Pſal. 100.

Iacob. 4.

Eſter. 13.

6 *Quinam in obtrectatorum numerum sunt referendi?*

De varijs obtrectatorum generibus.

VT peccati huius vis, quo de altera detrahitur, omnino perspiciatur, sciendum est, nō tantùm adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis amplificandisque criminibus: & si quod occultius ab aliquo commissum sit; quod vbi rescitum fuerit, graue, aut turpe sit ad famam: eam rem qui, vbi, quando, quibus necesse non sit, permulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur. Verùm totius obtrectationis nulla est capitalior, quàm eorum, qui Catholicæ doctrinæ, eiusque prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magistros extollunt laudibus. Nec verò ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicētibus hominibus patefaciētes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, vel detrahentem audire, scribunt sancti Hieronymus & Bernardus, vtrum damnabilius sit, non facilè constat. non enim essent qui detraherent, si non adessent qui detrahentes audirent. In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se committunt, magnopereque serendis discordijs delectantur; vt summas coniunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimentes, amicissimos viros ad immortales inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: Non eris criminator, neq; susurro in populo. Tales erant multi ex cōsiliarijs Saulis, qui eius voluntatem à Dauide alienare, & in illum regē concitare conabātur.

Primum genus.

Secundò sunt Hæretici obtrectatorum genus pessimum.

Tertiū genus.

Quartum genus.

S. Hieron. in epist. ad Nepot. circa finē.

S. Bern. lib. 2. de conside. ad Eusc. in fine.

Quintum genus.

Hac parte nostri temporis Hæretici excellunt.

Leuit. 19.

7 *Estne assentatio hac lege etiam interdicta?*

Assentatores quàm sint re-

PECCANT præterea in hanc partem blandi homi-

homines,& assentatores,qui blādicijs,& simulatis laudibus influunt in aures,& in animos eorū, quorum gratiā,pecuniam,& honores aucupātur, dicentes,vt est apud Prophetam,Malum bonum, & bonum malum.quos vt arceamus,& pellamus à consuetudine nostra , monuit nos Dauid in oratione illa : Corripiet me iustus in misericordia , & increpabit me ; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum . Quamquam enim isti proximo minimè maledicunt , tamen ei maximè nocent , qui vel laudandis eius peccatis afferunt causam perseuerandi in vitijs quamdiu vixerit . Et quidem hoc in genere illa est assentatio deterior , quæ ad proximi calamitatem & perniciē adhibetur. sic Saul,cum Dauidem furori,& ferro Philistæorū obijcere cuperet, vt occideretur , ei blandiebatur illis verbis: Ecce filia mea maior Merob:ipsam dabo tibi vxorem: tantummodo esto vir fortis , & præliare bella Domini . Sic Iudæi insidiosa oratione sunt affati Christum Dominum ; Magister , scimus , quia verax es , & viam Dei in veritate doces . Longè autem pernicioſior est oratio amicorum , affinium, & cognatorum,qua ad eos interdum vtuntur assentatoriè,qui mortifero morbo affecti,iam sint extremo spiritu ; dum affirmant nullum esse tum ei à morte periculum ; dum lætum , & hilarem esse iubent , eumque à peccatorum confessione , tanquam à tristissima cogitatione deterrent ; dum deniq; eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorū periculorum, in quibus maximè versatur . Quare fugiendum est omne mendaciorum genus , sed illud in primis quo graui damno quisquam affici possit. Plenissimū verò impietatis est mendacium,cum quis in religionem,vel de religione mentitur.

prehendendi, ac fugiendi.

Esa.5.

Psal.140.

Genus assentationis perniciosissimum.

1.Reg.18.

Matth.22. Marc.12.

Moribundum spe longioris vitæ alere, & procrastinationē sacra mētorū fouere species est falsi testimonij.

Mētiri de religionis rebus perniciosissimum.

8 *Impingunt etiam in hoc præceptũ libellorum famoſorum auctores ioco, vel officij cauſa mentientes, & hypocritæ?*

Libelli famoſi prohibiti

ILLIS etiam maledictis & probris grauiter offenditur Deus, quę committuntur libellis, quos famoſos vocant, & alijs huius generis contumelijs. Præterea ioco, vel officij cauſa fallere mendacio, & ſi nemo in illo damnum, vel lucrum fecerit, tamen omnino indignum eſt: ita enim nos Apoſtolus admonet: Deponentes mendaciũ, loquimini veritatem. Nam in eo eſt ad frequens, grauiuſque mendacium magna procliuitas; & ex iocoſis mendacijs capiunt homines mentiendi conſuetudinem; vnde veniunt in opinionem, nõ eſſe veraces. quamobrem, vt fidem faciat eorum oratio, neceſſe habent iurare perpetuo. Poſtremò, priore parte huius præcepti ſimulatio repudiatur: nec modò quæ ſimulatè dicuntur, ſed quæ ita fiunt, cum ſcelere coniuncta ſunt. tam enim verba, facta, notæ, ac ſigna quędam ſunt eorum, quę ſunt in animo cuiuſque; ob eamque cauſam Dominus ſæpe Phariſęos arguens, hypocritas appellat. Et hæc de priore præcepti lege, quę ad vetandum ſpectat. Nunc explicemus quid in altera iubeat Dominus.

Mendacium iocoſum & officioſũ etiã, hic prohibentur. ad Eph. 4.

Simulatio quæ fit aut verbis aut factis prohibetur. r

9 *Quid nam altera lex huius præcepti verbis inuoluta, de iudicijs forenſibus præſcribit?*

De iuſtitia vnicuique inuiolabiliter miniſtranda. Ad. Ro. 14.

PERTINET hæc præcepti vis, & ratio, ad id, vt iuſtè & ex legibus forenſia iudicia exerceantur, néue occupent homines, & vſurpent iudicia. Nõ enim fas eſſe alienum ſeruum iudicare, vt ſcribit Apoſtolus: ne, re, & cauſa incognita, ſententiam ferant. quo in vitio fuit ſacerdotum & ſcribarũ conſilium, qui de S. Stephano iudicarunt. quod item peccatum fuit magiſtratus Philippenſium, de quibus inquit Apoſtolus; Cæſos nos publicè indem-

Forenſia iudicia, iuſtè & ſecundum præſcriptas leges exercenda. Iudicia extra cuiuſque iuriſdictionem non ſunt vſurpanda.

indemnatos, homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occultè nos eijciunt. Ne condemnent innocentes, & nocentes absoluant; ne pretio aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Sic enim Moses seniores admonet, quos populi iudices constituerat: Quod iustum est iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, vt magnũ: nec accipietis cuiusque personam, quia Dei iudicium est. Act. 16. Quod iustũ est decernendum. Deut. 1.

Rei per legitimum Magistratum interrogati, possunt ne mentiri? 10

DE reis & sontibus vult eos Deus verum cõfiteri, cùm ex iudicij formula interrogantur. est enim testimoniũ, ac prædicatio quędam, illa confessio laudis, & gloriæ Dei, ex ipsius Iosuę sententia, qui Achan ad veri confessionem adhortatus inquit: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel. Ios. 7.

Quod nam est testium officium? 11

QVONIAM hoc præceptum testes potissimum attingit, de his etiam diligenter à Parocho agendum erit. nam præcepti vis ea est, Vt non solum prohibeat falsum testimonium, sed verũ etiã dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus vsus veri testimonij; quòd sunt innumerabiles res quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testiũ fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quàm testimoniorum veritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa S. Augustini sententia: Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterque reus est; ille, quia prodesse non vult; hic, quia nocere desiderat. Licet verò interdũ verũ tacere, sed extra iudicium. nam in iudicio, vbi testis legitimè

Testimonia falsa prohibẽda.

Testimonij veri maximus vsus.

11 qu. 3 c. quisque.

Extra iudiciũ licet interdũ tacere verum.

Non sunt pro certis affirmãda quæ certo non sciuntur.

interrogatur à iudice, vera omnino patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui, sunt patroni causarum, & aduocati, actores deinceps, & petitores.

12 *Quánam ratione aduocati, & causarum procuratores sunum officium explebunt?*

De officio aduocatorũ & procuratorũ.

ILLI opera, ac patrocinio suo, nõ deerunt necessarijs hominum tẽporibus, & egentibus benigne subuenient. tum iniustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, illa iure & æquo metiantur. Petitores verò, & accusatores monendi sunt, ne cuiquã amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iussum hoc denique diuinitus præscriptum pijs omnibus, vt in congressibus, & colloquijs verè semper, atque ex animo loquantur; nihil dicant quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem à quibus lædi se, & exagitari intelligunt; cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem, & societatem intercedere, vt membra sint eiusdem corporis.

Veritate semper sit conditus sermo.

13 *Quibus rationibus Christiani ad agnitionem fœditatis, quæ mendacio inest, perduci possunt?*

Mendacij quãta miseria & turpitudo. Prima ratio. Ioan. 8.

VT libentius hoc mendacij vitium caueant fideles, proponet eis Parochus summam huius sceleris miseriam, ac turpitudinem. nam in sacris literis mendacij pater Dæmon dicitur. quod enim dæmon in veritate non stetit, mendax est, & mẽdacij parens. Adiunget ad eijciẽdum tantum flagitium

gitum ea mala, quę mendacium conſequuntur: & quoniã ea mala innumerabilia ſunt: fontes, & capita incõmodorũ & calamitatũ demonſtrabit: ac primum, in quantam cadat Dei offenſionẽ, quantúmue ei⁹ odiũ incurrat homo vanus, & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco; Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, oculos ſublimes, linguam mẽdacem, manus effundentes innoxium ſanguiné; cor machinans cogitationes peſſimas, veloces pedes ad currẽdum in malum, proferentem mendacia, teſtem fallacem: & quæ ſequuntur. Quis igitur ei præſtet incolumitatem, qui inſigni in odio ſit apud Deum, quo minùs grauiſſimis afficiatur ſupplicijs? Deinde, quid impurius, aut fœdius, vt inquit ſanctus Iacobus, quam in eadẽ lingua, qua benedicimus Deum, & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & ſimilitudinem Dei facti ſunt, ita vt fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquã? Quę enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, poſtea, quantum in ea eſt, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo. quare fit, vt à cæleſtis beatitudinis poſſeſſione mendaces excludantur. Cùm enim in hunc modum quæreret à Deo Dauid; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? reſpondit Spiritus ſanctus; Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua. Maximum verò etiam illud in mẽdacio incommodum eſt, quod ferè inſanabilis eſt is animi morbus. Cùm enim peccatum, quod, inferẽdo falſo crimine, aut proximi famæ, aut exiſtimationi obtrectando, cõmiſſum ſit, nò remittatur, niſi calũniator ei, quem criminatus fuerit, ſatisfaciat iniuriarum: id autem difficilè fiat ab hominibus, primò, vt antea monuimus, pudore, &

Secunda ratio.

Prouerb. 6.

Tertia ratio.

Iacob. 3.

Chryſ. ho. 14. epiſt. ad Eph.

Quarta ratio.

Pſal. 14.

Quinta ratio.

Detractio quàm ſit periculoſa.

inani quadam dignitatis opinione deterritis: quí in eo peccato ſit, hunc addictum eſſe æternis inferorũ pœnis, dubitare non poſſumus. Neque enim quiſquam ſperet, ſe calumniarũ, vel obtrectationis veniam cõſequi poſſe, niſi prius ei ſatisfaciat, de cui⁹ dignitate, & fama, aut publicè in iudicio, aut etiam in priuatis & familiaribus cõgreſſibus, aliquid detraxerit. Præterea, latiſſimè patet hoc detrimentum, & in ceteros diffunditur: qua, vanitate, ac mendacio, fides, ac veritas tolluntur, arctiſſima vincula ſocietatis humanæ: quibus ſublatis, ſequitur ſumma vitæ confuſio, vt homines à dæmonibus nihil differre videãtur. Docebit porro, vitandam eſſe loquacitatem, Parochus: cuius vitatione, & reliqua peccata fugiuntur, & eſt magna cautio mendacij; à quo vitio loquaces ſibi haud facilè temperare poſſunt.

Sexta ratio.

Loquacitas fugienda.

14 *Quæ genera hominum vanitatem ſui mendacij fruſtra excuſare nituntur?*

Omne mendacium in vitio ponitur, & varia genera illud excuſantiu refelluntur.

Primum genus. ad Rom. 8.

Secundum genus.

ad Rom. 12.

Iis etiam illum errorem eripiet Parochus, qui ſe in vanitate orationis excuſant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorũ eſſe aiũt mẽtiri in tempore. Dicet id, quod veriſſimum eſt, prudentiam carnis mortem eſſe. Hortabitur auditores, vt in difficultatibus & anguſtijs Deo cõfidant, neque ad artificium mentiendi confugiãt. Nam illi, qui vtuntur perfugio, facilè declarant ſe ſua magis niti prudentia, quàm in Dei prouidentia ſpem ponere. Qui cauſam ſui mendacij cõferũt in eos, à quibus ſunt mendacio decepti; hi docendi ſunt, non licere hominibus ſe ipſos vlciſci, neque malum malo compenſandum eſſe, ſed potius vincendum in bono malum, quod ſi etiam fas eſſet, hanc referre gratiam, nemini tamen vtile ſe ſuo vlciſci detrimento; eſt autem id grauiſſimum

mum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Iis qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendum erit hoc officij præceptum, vt diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonẽdi sunt, si mẽtiri consueuerunt, vt dent operam, vt contrariam consuetudinem capiãt verè loquendi; præsertim, cũ qui vsu & consuetudine peccant, grauius delinquant quàm ceteri. Et quoniam nõ desunt qui se tegant excusatione ceterorum hominum, quos passim mentiri, & peierare cõtendunt; hac ratione illi ab ea opinione deducẽdi sunt, nõ esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos; cũ autẽ ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius, nostrã habere orationẽ. Alios se ita defendentes, quòd sæpe vera dicendo, incommodo sint affecti, sic refellent sacerdotes, eam esse accusationẽ, non defensionem; cùm sit officium Christiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quàm mentiri. Restant duo genera eorum, qui se in mendacio excusent: alteri, qui dicãt se ioci causa mentiri; alteri, se idem facere vtilitatis gratia, quippe qui nec bene emerent, nec venderent, nisi mendaciũ adhiberent: vtrosque à suo errore Parochi auertere studebũt. Ac superiores quidem illos à vitio abducent, & docendo quantum eo in genere peccandi consuetudinem augeat vsus mentiendi, & illud inculcando, omnis otiosi verbi reddendam esse rationem: proximos etiam hos acerbius obiurgabunt; quorũ in excusatione grauior insit illorum ipsorum accusatio, qui præseferant, se minimè illis Dei verbis fidem, & auctoritatem tribuere; Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis.

Tertium genus.

Quartum genus.

Qui consuetudine peccant, grauius delinquunt, quã ceteri.

Quintum genus.

Sextum genus.

Septimum genus.

Octauum genus.

Matth. 12.

Matth. 5.

DE

DE NONO ET DECIMO PRAECEPTO,

CAPVT X.

Non concupiſces domũ proximi tui: nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruũ, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

1 *Quo fructu nonum hoc & decimum præceptum octo reliquis adiũciuntur?*

Octo priora decalogi præcepta eo ſpectarunt vt cupiditatis peruerſitas originem contracta ſenſim frenaretur, ex qua omnium omnia vitia profluant, eóque duobus præceptis hic dãnatur.

IN his duobus præceptis, quæ poſtremo loco tradita ſunt, illud in primis ſciendum eſt, rationem ferè conſtitui, qua cætera præcepta ſeruentur. Nam quod his verbis præſcriptum eſt, eò ſpectat, vt, ſi quis ſtudet ſuperiora legis iuſſa ſeruare, hoc maximè faciat, ne concupiſcat: quoniam qui non concupiſcet, ſuis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, ſabbathum colet, id eſt, quiete perpetua fruetur, maioresque venerabitur: neminem denique neque re, neque verbis, neque vllo alio modo lædet. Nam ſtirps, ac ſemen omnium malorum eſt praua concupiſcentia; qua qui incenſi ſunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & ſcelerum genus. His animaduerſis & Parochus in ijs, quæ ſequuntur, tradendis diligentior, & ad audiendum fideles erunt attentiores.

Semen omniũ ſcelerum eſt praua concupiſcentia.

2 *Quo pacto duo illa præcepta inter ſe differunt?*

QVAMQVAM hæc duo præcepta coniunximus, propterea quod, cum non diſſimile ſit eorum

rum argumentum, eandem docendi viam habēt: Parochus tamen & cohortādo, & monendo, poterit cōmuniter vel ſeparatim, vt commodius ipſi videbitur, ea tractare: Sin autem Decalogi interpretandi munus ſuſceperit, demonſtrabit, quæ ſit horum duorum præceptorum diſſimilitudo, quidúe vna concupiſcentia ab altera differat: quam differentiam libro quęſtionum in Exodum D.* Auguſtinus declarat. Nam ex ijs altera ſolum ſpectat quid vtile ſit, quid fructuoſum: alteri propoſitæ ſunt libidines & voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiſcit, is lucrum potius, & quod vtile eſt conſectatur, quàm voluptatem: ſi verò alienam vxorem appetit, non vtilitatis, ſed voluptatis cupiditate ardet.

Nono præcepto cupiditas inordinata lucri prohibetur.

Decimo autē cupiditas impure voluptatis vetatur.

* Aug. quæſt. 77. in Exodū.

Nunquid ſexto, & ſeptimo præcepto ſatis fuit explicatum, quod his duobus poſtremis comprehenditur? 3

HORVM præceptorum duplex fuit neceſſitas, altera, vt ſexti, ſeptimiſque præcepti ſententia explicaretur. nam etſi quodam naturæ lumine intellectum eſt, alienæ vxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, vetito adulterio; nam ſi concupiſcere liceret, fas item eſſet potiri: tamen pleriſque ex Iudæis peccato occæcati, in eam opinionem adduci non poterant, vt crederent, id à Deo prohibitum eſſe: imo verò lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui ſe legis eſſe interpretes profitebantur, in eo errore verſati ſunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini ſermone apud ſanctum Matthæum; Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: ego autem dico vobis, & quæ ſequuntur. Altera eſt horum præceptorum neceſſitas, quod aliqua diſtinctè, explicatèq; vetantur, quæ ſexto & ſeptimo explicatè non prohibebantur. nam, exempli cauſa

Nonum & decimum præceptum illuſtrāt ſextum & ſeptimum.

Legis Moyſi quidam interpretes ſexti præcepti ſententiam perueterunt.

Matth. 5.

Nono & decimo præcepto quædam explicatè vetantur quæ ſexto & ſeptimo apertè non vetabantur.

cauſa ſeptimum præceptum prohibuit, ne quis iniuſtè concupiſcat aliena, aut eripere conetur. Hoc autem vetat, ne vllo modo quis cõcupiſcat, etſi iure, legeq; aſſequi id poſſit, ex cuius adeptione proximo dãnum importari videat. Sed illud in primis, antequam ad præcepti explicationem veniamus, docendi ſunt fideles, nos hac lege non ſolum ad id inſtitui, vt cupiditates noſtras cohibeamus: ſed etiam Dei erga nos pietatem, quæ immenſa eſt, cognoſcamus. Nam cùm ſuperioribus legis præceptis, nos quibuſdam quaſi præſidijs muniuiſſet, ne quis nos ipſos, aut noſtra violaret; hoc adiuncto præcepto, hoc maximè prouidere voluit, ne appetitionibus noſtris nos ipſi læderemus: quod facile futurum fuit, ſi omnia cupere, atque optare, liberum nobis atq; integrum eſſet. Hac igitur non concupiſcendi lege præſcripta, illud à Deo prouiſũ eſt, vt cupiditatũ aculei, quibus ad perniciosa quæq; incitari ſolemus, huius legis vi quodammodo excuſſi, nos minus vrgeant; maiusque propterea temporis ſpatiũ nos, moleſta illa cupiditatum ſollicitudine liberati, ad ea præſtanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ Deo multa, maximèque debemus.

Quomodo præcepta inter ſe cohæreant.

Quid duo poſtrema præcepta præſtent.

4 *Quod diſcrimen hæc duo præcepta inter leges diuinas, & humanas eſſe inſinuant?*

QVAE hic diuinitus præſcribuntur, non ſolũ cupiditates frænant, & reprimunt, verum etiam illud oſtendunt, legem Dei eiuſmodi eſſe, quæ nõ externis ſolũ munerum functionibus, ſed etiam intimo animi ſenſu ſeruanda ſit: Hocque inter diuinas, et humanas leges intereſt; quòd hæ rebus tantum externis contentæ ſunt; illæ verò, quoniã animum Deus intuetur, ipſius animi puram ſinceramq; caſtitatem, atque integritatem requirunt.

Legem Dei eſſe ſpiritalem.

Quod ſit inter leges diuinas & humanas diſcrimen.

Eſt igi-

Est igitur diuina lex, quasi speculum quoddam, in quo naturæ nostræ vitia intuemur. Quamobrem dicit Apostolus: Concupiscentiam nescieb̃, nisi lex diceret; Non concupisces. Cùm enim cõcupiscentia, id est, peccati fomes, qui ex peccato originẽ habuit, perpetuò nobis infixus inhæreat; ex hoc agnoscimus in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solas potest peccati sordes eluere.

Lex diuina speculum est cum honestarum, tum vitiosarum actionum. ad Rom. 7.

Est ne omnis concupiscentia hîc prohibita, ac in vitio ponenda? 5

Duo postrema præcepta, vt & cetera quædã prohibent, & quædam iubent. Esse quãdam cõcupiscentiam quæ vitio careat. ad Galat. 5. Psal. 118. Quid sit proprie concupiscentia, & quòd omnis concupiscentia hic non prohibeatur. Hic repetantur quæ de Baptismo sint explicata quæstione 32. & quæ postea tractabuntur tertia petitione orationis Dominicæ. Deus animis nostris rectæ cõcupiscendi vim, qua bona, & rectæ rationi cõsentanea appetitur, indidit. Sed illã peccato originali depravatam esse.

HABENT hæc singula præcepta illud cum ceteris commune, vt partim aliquid vetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi vim attinet; ne quis fortè arbitretur, concupiscentiam illam, quæ vitio caret, aliquo modo vitium esse, vt concupiscere spiritum aduersus carnem, vel expetere iustificationes Dei omni tempore, id quod Dauid summoperè cupiebat; Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam huius legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, concupiscentiam esse commotionem quandam, ac vim animi, qua impulsi homines, quas nõ habent, res iucundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi nostri motus, non perpetuò mali sunt: ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim propterea malũ est, si cibum, aut si potum appetimus; aut cùm frigemus, si calescere; aut contrà, cùm calemus, si frigescere cupimus: & quidem recta hæc concupiscendi vis, Deo auctore, à natura nobis insita est; sed primorum parentum nostrorum peccato factum est, vt illa, naturæ fines transiliens, vsque adeo depravata sit, vt ad ea concupiscenda sæpe excitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant.

Quas

6 *Quas præcipuè vtilitates concupiſcentia rectæ rationi conformis homini præſtat?*

Concupiſcentia rectæ rationi conformis homini etiam eſt vtilis. Prima ratio.

HÆc cõcupiſcendi vis ſi moderata eſt, ſuiſq; finibus continetur, ſæpe etiam non mediocres vtilitates præbet. nam illud primum efficit, vt aſſiduis precibus Deũ oremus, ſupplicesque ab eo petamus, quæ maximè cupimus. oratio enim cupiditatis noſtræ interpres eſt. quod ſi recta hæc concupiſcendi vis abeſſet, non tam multæ preces eſſent in Eccleſia Dei. Efficit præterea, vt chariora ſint nobis Dei munera. quo enim vehemẽtiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo charior illa nobis res eſt atq; iucundior, cum eam adepti ſumus: tum verò delectatio ipſa, quam ex re cupita ſentimus, facit, vt maiore pietate gratias Deo agamus. itaque ſi concupiſcere aliquando licet, fateamur neceſſe eſt, non omnem concupiſcendi vim prohibitam eſſe.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

7 *Quid ad verba Apoſtoli qui concupiſcentiam vocat peccatum, reſpondeas?*

Quomodo Paulus dicat quod concupiſcentia ſit peccatum. Ad Rom. 7. Trid. Syn. ſeſ. 5. ſub finem decreti de peccato originali.

QVAMQVAM D. Paulus concupiſcentiam peccatum eſſe dixit; id in eam tamen ſententiã accipiendũ eſt, in quam Moyſes locutus eſt, cuius ille teſtimoniũ affert, id, quod ipſius Apoſtoli oratio declarat. Nã illam carnis concupiſcentiã vocat in epiſtola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate, & deſideria carnis non perficietis.

Ad Gal. 5.

8 *Breuiter igitur, quæ concupiſcentia hic omnino vel prohibetur, vel peccati rationem non habet?*

NATVRALIS illa cupiditatis vis, & moderata quæ fines ſuos non egreditur, non vetatur, multoq; minus ſpiritualis illa rectę mentis cupiditas, qua ad eorũ appetitionẽ incitamur, quæ carni repugnant. ad hanc enim ipſam ſacræ literæ nos adhortantur; Concupiſcite ſermones meos,

Sap. 6.

&c;

&; Transite ad me omnes, qui concupiscitis me. Itaque hoc interdicto non ipsa cõcupiscendi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum vti licet, sed vsus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia, & peccati fomes vocatur, ac, si animi assensionem adiunctam habeat, semper in vitijs numerãda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantùm concupiscendi libido vetita est, quam carnis concupiscentiam vocat Apostolus, illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo constitutis continentur.

Eccles. 24. Vsus prauæ cupiditatis nõ omnis concupiscẽdi vis hic prohibetur.

Clarè concludit quid hic vetetur. Ad Gal. 5.

Quibus causis & indicijs agnoscitur quando concupiscentia sit peccatum. 9

HAEC cupiditas damnata est, vel quia malũ appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera. De quibus ita Apostolus, Non simus, inquit, concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt; vel quia, etsi res natura sua malæ non sunt; causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet: non enim ea appetere nobis licet, quæ possidere omnino nefas sit, qualia olim in veteri lege fuerunt, aurum, & argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ Dominus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causam hæc cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam quæ appetuntur aliena sunt, vt domus, seruus, ancilla, ager, vxor, bos, asinus, & alia multa; quę cùm aliena sint, ea cõcupiscere vetat diuina lex. rerumque eiusmodi cupiditas nefaria est, & in peccatis grauissimis numeratur, cùm illis concupiscendis animi præbetur assensus.

Causæ tres peccati in cõcupiscentia. Prima causa est, quia per se malum est quod appetitur. 1. Cor. 10.

Secunda quia ex accidenti mala est res, quæ appetitur.

Deut. 7.

Tertia, quia iniustitiam includit.

10 *In quo peccati ratio maximè consistit & cernitur ?*

TVM peccatum natura existit, cùm post cupiditatum malarũ impulsum animus rebus prauis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat: id quod D. Iacobus cùm peccati originẽ, & progressionem ostendit, illis verbis docet; Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia cùm cõceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm cõsummatum fuerit, generat mortem.

Iacob. 1.

11 *Quis nunc est duorum extremorum præceptorum scopus ?*

Quæ cupiditas hic vetetur.

CVM lege ita cauetur, non concupisces; hæc verba ad eum sensum referuntur, vt nostras cupiditates à rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerũ cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neque vnquam satiatur, vt scriptum est, Auarus non implebitur pecunia: de quo est ita apud Isaiam: Vę qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. sed ex singularum vocũ explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, & magnitudo.

Eccle. 5.

Isa. 5.

Noni & decimi præcepti singula verba declarantur.

12 *Quid* Domus *vocabulo in huius præcepti formula intelligendum est ?*

Quomodo domus non concupiscenda.

EA voce non locum modò quem incolimus, sed vniuersa hæreditas significatur, vt ex diuinorum scriptorum vsu, consuetudineque cognoscitur. In Exodo scriptum est; Obstetricibus à Domino domus esse ædificatas. sententia eò spectat, vt illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti lege vetitum nobis esse, ne diuitias auidè expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus; sed statu nostro, qualis qualis ille sit, siue

Exod. 1.

humilis

humilis, siue excelsus, contenti simus. Alienę deinde glorię appetitionem vetitam esse, intelligere debemus: nam hoc item ad domum pertinet.

Quid Bouis & Asini vocibus concluditur? 13

HÆc clausula, Non bouem, Non asinum, id ostendit, non solùm, quæ magna sunt, vt domus, nobilitas, & gloriæ, ea cùm aliena sint, nobis cõcupiscere, non licere, sed etiam parua, qualia illa sint, siue animata, siue inanimata. 14

De quibus seruis in hoc præcepto est sermo?

Serui alioru per cupiditatem non sollicitandi.

QVOD deinceps adijcitur, Non seruum, Nõ ancillam, intelligendũ est tam de captiuis, quàm de reliquo genere seruorum; quos vt cetera alterius bona, concupiscere non debemus. liberos verò homines, qui voluntate seruiunt, vel mercede conducti, vel amore, obseruantiaq; impulsi, nullo modo, neque verbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque præmijs quis corrumpere, aut sollicitare debet, vt eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: imo vero, si, ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius præcepti auctoritate admonendi sunt, vt ad eos ipsos omnino reuertãtur.

Cur etiam in præcepto sit mentio Proximi? 15

Id eo pertinet, vt hominum vitium demonstretur, qui vicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiusmodi, quæ secum: continens sit, appetere solẽt. Vicinitas enim quæ in parte amicitię ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis vitio, traducitur.

Præuaricantur istam legem, qui res venales proximũ iusto pretio emere cupiunt? 16

HOC præceptum ij minimè violant, qui res,

quas proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut iusto pretio emunt. ij enim non modò proximum non lædunt, sed valde adiuuant, cum ei pecunia maiore commodo, vsuique futura sit, quàm res illæ, quas ipse venditat.

17 *Quomodo decimum præceptum de non concupiscenda vxore proximi intelligendum est?*

Explicatur decimum præceptum de non concupiscenda vxore proximi.

SVPERIOREM de re aliena non concupiscenda legem altera sequitur, quæ prohibet ne alienam concupiscamus vxorem. qua lege concupiscendi libido non ea quidem tantùm prohibita censetur, qua adulter alterius vxorem appetit, sed etiam qua affectus aliquis alterius vxorem in matrimoniũ ducere concupiscit. eo enim tempore, cum repudij permittebatur libellus, illud facilè euenire poterat; vt quæ ab vno repudiata esset, eam alter vxorem acciperet. at hoc Dominus vetuit: ne aut mariti ad vxores relinquendas sollicitarentur; aut vxores maritis difficiles ac morosas ita præberent, vt eam ob causam, quasi quædam necessitas viris imponeretur, illas repudiandi. nunc verò grauius est peccatum, cùm mulierem, etiamsi à viro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. itaque qui alterius vxorem concupiscet, facile ex vna in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet. atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt. neque enim has item concupiscere licet, cum ij, qui hæc pacta rescindere studeant, violent sanctissimum fidei fœdus. Et quemadmodum quę alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est: sic, quæ ad Dei cultum religionemque consecrata est, nullo pacto licet illam vxorem appetere.

Vxorem ab alio repudiatam nec concupiscere nec ducere licet.

Fœminĩ alteri desponsatam concupiscere non licet.

Piaculum est virginem Deo desponsatã concupiscere.

Num-

Nunquid in hanc legem peccat, qui mulierem, quam putat maritum amisisse, sollicitat ad matrimonium? 18

SI quis mulierem quæ nupta est, cùm eam innuptam esse opinetur, vxorem sibi dari concupiscit, neque, si in matrimoniũ alij collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, id quod Pharaoni, & Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimoniũ habere concupierunt, cum eam minimè nuptam, Abrahæq; sororem, nõ vxorem arbitrarẽtur; ille certè qui eo animo est eiusmodi, præcepti legem violare non videtur. Gen. 12. 20.

Quid præter ea, quæ prohibentur hoc præcepto facienda imperantur? 19

VT Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis vitium accõmodata sunt, explicare alterã præcepti rationem debet; quæ in eo consistit, vt, si diuitiæ affluant, cor non apponamus, easq; pietatis, & diuinarum rerũ studio abijcere parati simus, & in subleuandas pauperũ miserias libenter pecuniam erogemus; si desint facultates, egestatem æquo animo, & hilari feramus. & quidem si rebus nostris dandis liberalitate vtemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus. De Paupertatis autem laudibus, diuitiarumque despicientia in sacris literis, & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege præcipitur, vt ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimùm effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult, quemadmodum Dñi oratione exponitur. Voluntas autẽ Dei in eo maximè est, vt singulari nos quodam modo sancti efficiamur, animũq; nostrum syncerũ, atq; ab omni labe purũ, integrumque conseruemus, & exerceamus nos in ijs mentis, ac spiritus offi-

Remedia aduersus noxias concupiscentias.

Diuitiæ contemnendæ.

Paupertas ferenda.

Nostra voluntas diuinę voluntati subijcienda.

cijs, quę corporis repugnant ſenſibus; horũque edomitis appetitionibus, ratione, ac ſpiritu duce, rectum vitę curſum teneamus; quíue præterea ſenſus materiam cupiditatibus noſtris, libidiniq; præbent, eorum vim maximè reprimamus.

20 *Quæ ſunt potiſſimum Chriſtianis meditanda, vt vim concupiſcentiæ refrenent?*

Cupiditatum prauarum incommoda.

AD hunc cupiditatum ardorem reſtinguendũ, plurimum etiam hoc poteſt, ſi, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum verò illud incommodum eſt, quod quoniam eiuſmodi cupiditatibus paremus, in ani ma noſtra regnat ſumma peccati vis, ac poteſtas. Ad Rom. 6. Quamobrem monuit Apoſtolus; non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis cõcupiſcentijs eius. Nam quemadmodũ ſi cupiditatibus reſiſtimus, peccati vires concident; ita ſi ijs ſuccumbimus, Dominum à regno ſuo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus. Alterum præterea incommodum eſt, quod ab hac cõcupiſcendi vi veluti fonte quodam omnia peccata manant. vt D. Iacobus docet. D. item Ioannes, Omne, inquit, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. Tertium incommodum in eo eſt, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obſcuratur. Homines enim ij, cupiditatum tenebris occœcati, honeſta & præclara putant omnia, quæcunque ipſi concupiſcunt. Opprimitur præterea concupiſcendi vi verbum Dei, quod in animis noſtris à magno illo agricola Deo inſitum eſt. Sic enim apud D. Marcum ſcriptum eſt: Alij ſunt qui in ſpinis ſeminantur: hi ſunt qui verbum audiunt, & ærumnæ ſęculi, & deceptio diuitiarũ, & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes, ſuffocant verbum, & ſine fructu efficitur.

Secundum. Iacob. 1. Ioan. 2. Tertium. Quartum. Mar. 4.

Quinam

Quinam cupiditatum laqueis maximè implicantur? 12

QVI prę ceteris hoc cupiditatis vitio laborant, quoſque propterea Parochus ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari debet, illi ſunt, qui luſionibus non honeſtis delectantur, aut qui ludis immoderatè abutuntur: mercatoreſque item, qui rerum penuriam annonęque caritatem expetunt, atque id ægre ferunt, vt alij præter ipſos ſint, qui vendant, aut emant, quo cariùs vendere, aut viliùs emere ipſi poſſint; qua in re item peccat, qui alios egere cupiunt, vt aut vendendo, aut emendo ipſi lucrentur. Peccant etiam milites qui bellum expetunt, vt furari ipſis liceat; Medici item, qui morbos deſiderant; Iureconſulti, qui cauſarum, litiumque vim, copiamque concupiſcunt: tum artifices quæſtus auidi, omnium, quæ ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, vt inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccant, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes ſunt, non ſine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præſertim, ſi, qui illam appetũt, ignaui, nulliuſq; pretij homines ſunt: fama enim, & gloria virtutis atque induſtriæ, non ignauiæ, aut inertiæ præmium eſt.

CATECHISMI ROMANI PARS QVARTA

DE ORATIONE EIVSQVE IN PRIMIS NECESSITATE,

CAPVT I.

1 *Quo modo Deus est orandus?*

IN officio & munere Pastorali cõprimis necessaria est ad salutem populi, præceptio Christianæ precationis, cuius vim, ac rationem necesse est multos ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo, vt pij auditores intelligant, quid à Deo, & quomodo orandum sit. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Christus Dominus Apostolis, & per illos, eorumq; successores omnibus deinceps qui Christianam religionem susciperẽt, notam esse voluit, cuius verba, & sententias, sic animo, ac memoria comprehendere oportet, vt in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores, qui magis opportuna visa sunt proposuimus sumpta ab ijs scriptoribus, quorũ eo in genere doctrina, & copia maximè laudatur: nam reliqua si opus fuerit, Pastores ex ijsdẽ fontibus haurire poterunt.

Dominica oratio inter omnes precandi formulas est perfectissima.

2 *Estne vsus orandi ad salutem necessarius?*

EIVS præceptum non solùm consilij causa tra-

traditum eſt, ſed etiam neceſſarij iuſſi vim habet. quod à Chriſto Domino declaratum eſt illis verbis; Oportet ſemper orare. Hanc orandi neceſſitatem ipſa etiam illo Dominicæ precationis proœmio oſtẽdit Eccleſia; Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere. Itaq; cũ eſſet neceſſaria precatio Chriſtianis hominibus, & illud à diſcipulis ipſe rogatus eſſet; Domine doce nos orare, præſcripſit eis orandi formam Dei filius, & ſpem attulit impetrationis eorum, quæ poſtularent: & ipſe documentum fuit precationis, qua non ſolùm vtebatur aſſiduè, ſed in ea etiam pernoctabat, cuius deinde officij, ijs, qui ſe ad Ieſu Chriſti fidẽ cõtuliſſent, Apoſtoli præcepta tradere non deſtiterunt. Nam ſancti Petrus & Ioãnes de ea re diligentiſſimè pios admonent: & eius rationis memor Apoſtolus pluribus locis hortatur Chriſtianos ad ſalutarem orandi neceſſitatem.

Orare ex præcepto Domini tenemur. Luc. 18.

Luc. 11. Chriſti exemplo orãdum, & apoſtolorũ præſcripto. Luc. 6.

1. Pet. 3. 4.

Qua potiſſimùm ratione homines adduci poſſunt in cognitionem neceſſarij huius officij? 3

TAM multis indigemus bonis & commodis ad animum corpusque tuendum neceſſarijs, vt ad precationem confugere oporteat tanquam ad vnam omnium optimã, & indigentiæ noſtræ interpretẽ, & cõciliatricem eorum quibus egemus. Nam cùm nihil cuiquam debeat Deus; reliquum profectò eſt, vt quæ nobis opus ſunt, ab eo precibus expetamus; quas preces, tanquam inſtrumẽtum neceſſarium nobis dedit, ad id, quod optaremus, conſequendum.

Oratione neceſſaria conſequimur.

Aliáne via omni indigentiæ noſtræ ſatisfacere liceat, quàm per orationem? 4

QVÆDAM eſſe conſtat, quæ niſi eius adiu-

Orationedæmones fugamus. Matth. 17.

mento non licet impetrare. Habent enim ſacræ preces præſtantem iam virtutem, qua maximè dæmones eijciũtur. Eſt enim quoddam dæmoniorum genus, quod non eijcitur niſi ieiunio & oratione. Quare magnam ſibi adimunt facultatem ſingularium donorum, qui hãc conſuetudinem, exercitationemque non adhibent, piè, ac diligenter orandi. Petitione enim non ſolum honeſta, ſed etiam aſſidua opus eſt ad impetrãdum, quod concupiſcas. Nam, vt inquit S. Hieronymus, ſcriptum eſt: Omni petenti datur. Ergo ſi tibi non datur, ob id non datur, quia non petis: petite ergo, & accipietis.

Hieron. in ca. 7. Mat. Luc. 19.

DE VTILITATE ORATIONIS, CAPVT SECVNDVM.

Quis eſt primus fructus, quem parit illa orandi neceſsitas?

HABET hæc neceſſitas iucundiſſimam vtilitatem, quæ fructus ex ſe edit vberrimos: quorum copiam ſument Paſtores à ſacris ſcriptoribus, cùm opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accõmodatos duximus. Primus autem fructus, quẽ inde capimus, eſt is, quòd orantes Deo honorem habemus: ſiquidem eſt quoddam religionis argumentum oratio, quæ in Diuinis literis thymiamati comparatur. Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Quare nos hac ratione Deo ſubiectos eſſe profitemur; quem bonorum omniũ auctorem agnoſcimus, & prædicamus; in quẽ ſolũ ſpectamus; quod vnum incolumitatis, ſalutisq; præſidium, atque perfugium habemus. Huius fructus illis etiam verbis admonemur; Inuoca me in die tri-

Primus orationis fruct'.

Pſal. 49.

die tribulationis;eruam te,& honorificabis me.

Quæ est altera vtilitas, quam orando consequimur? 2

FRVCTVS etiam amplissimus,& iucundissimus orationis sequitur, cùm à Deo preces audiũtur:est enim ex S.Augustini sententia,cæli clauis oratio. Nam ascendit,inquit, precatio,& descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum cælum:audit tamen Deus hominis linguam.Cuius orãdi muneris tanta vis est,tanta vtilitas, vt ea re cælestium donorum amplitudinem cõsequamur. Nam & impetramus nobis, vt ducem,& adiutorem adhibeat Spiritum sanctum:& fidei assequimurconseruationem, &incolumitatem, & vitationem pænarum,& diuinum patrociniũ in tentationibus,& ex Diabolo victoriam.omnino inest in precatione singularis gaudij cumulus. quamobrem sic loquebatur Dominus; Petite,& accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.

Secundus fructus.

Augustſerm. 226. de tempore.

Oratione amplissima dona consequimur.

Pacem, quæ secundũ Deũ parit oratio.

Ioan.16.

Sempérne pias preces exaudit diuina maiestas? 3

QVIN huic petitioni præsto sit,& occurrat Dei benignitas, nullus relictus est dubitandi locus. quod multa comprobant diuinæ Scripturæ testimonia;quæ,quia sunt in promptu, illa solum modò apud Isaiam exempli causa attingemus: Tunc enim,inquit,inuocabis,& Dominus exaudiet:clamabis, & dicet,ecce adsum. Et rursus:Eritque antequam clament,ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam. Exempla autem eorum, qui Deum exorauerunt, quia propemodum sunt & infinita, & posita ante oculos,omittimus.

Isa. 58.

Isa.65.

Quí igitur fit,vt quæ petimus, interdum non impetremus? 4

TVM maximè prospicit vtilitati nostræ Deus, vel quòd alia nobis maiora, & ampliora bona nobis

nobis impertitur; vel quod nec neceſſarium nobis eſt, nec vtile, quod petimus: imo verò fortaſſe ſuperuacaneum id futurum ſit, ſi dederit, atque peſtiferum. Quædam enim, inquit ſanctus Auguſtinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnunquam etiam fit, vt adeo remiſsè, ac negligenter oremus, vt ne ipſi quidem, quod dicimus, attendamus. Cùm autem ſit oratio mentis aſcenſus ad Deum: ſi in orando animus qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque ſtudio, nulla adhibita pietate, temerè precationis verba funduntur; quomodò inanem huius orationis ſonitum, Chriſtianam precationem eſſe dicemus? Quare minimè mirum eſt, ſi Deus noſtræ non obſequitur voluntati; cum vel ipſi nolle id nos, quod petimus, pene probemus noſtræ negligẽtia, & ignoratione precationis; vel poſtulemus ea quæ nobis ſunt obfutura.

S. Aug. ſerm. 33. de verbis Dñi. Et tract. 6. in epiſtol. Ioan.

Quid ſit oratio.

Attente orandum.

5 *Nunquam compos uoti quis efficitur, niſi vocalem orationem adhibeat?*

SCIENTER, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quàm à Deo poſtulauerint. quod & Apoſtolus teſtatur in epiſtola ad Epheſios; & illa prodigi filij ſimilitudine declaratur; qui præclarè ſecum actum eſſe exiſtimaturus fuit, ſi in loco mercenarij famuli habuiſſet eum pater. etſi rectè cogitantibus, non ſolùm poſtulantibus nobis, cumulat gratiam ſuam Deus, non modo munerum copia, ſed etiam claritate tribuendi. quod oſtendunt diuinæ literæ, cùm illa vtuntur loquendi formula; Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus. intimis enim & tacitis egentium ſtudijs, ne expectata quidem eorum voce Deus occurrit.

Sedulo orantibus Deus ſæpè maiora præſtat quàm petant. Luc. 15.

Deus cogitationes non expectata voce ſæpe exaudit. Pſal. 9.

Quis

Quis est tertius orationis fructus? 6

ACCEDIT etiam ille fructus, quòd orando animi virtutes & exercemus, & augemus, maximè verò fidem. vt enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: Quomodo enim, inquit, inuocabunt, in quem non crediderunt? sic fideles, quo studiosius orant, eo maiorem ac certiorem fidē habent, diuinæ curæ, & prouidentiæ; quæ potissimùm id requirit de nobis, vt ad se de ijs, quæ nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus.

Tertius orationis fructus.
Ex fide debet procedere oratio. Ad Rom. 10.

Cur Deus, cùm sciat quibus indigeamus, oratione nostra vult sollicitari? 7

POSSET Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abundè nobis omnia dilargiri, quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad vsus vitæ necessarios: sed beneficentissimus parens vult à filijs inuocari: vult nos quotidie ritè petendo, petere fidentius: vult, impetratis ijs, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem. Amplificatur etiam charitas: nam illũ auctorem agnoscentes omnium bonorum vtilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: &, vt amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pij homines, quo sæpius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas preces, affecti lætitia, ad eum amandum, & colendum incitantur ardentius. Propterea nos hac vti vult exercitatione precationis, vt flagrantes petendi studio quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, vt digni simus in quos illa conferantur beneficia, quæ antea ieiunus, &

Orandus est Deus, vt fides exerceatur.

Secundo vt charitas augeatur.

Tertio vt spes inflãmata exercitio digna sit quæ impetret. August. epist. 121. cap. 8.

angu-

Quarto vt humilitas crescat.

anguſtus noſter animus capere non poterat. Vult præterea nos id quod eſt intelligere, ac præ nobis ferre, ſi cæleſtis gratiæ auxilio deſeramur, noſtra opera nihil conſequi poſſe, propterea q; toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maximè hæc tanquam orationis arma contra naturæ noſtræ hoſtes acerrimos: inquit enim S. Hilarius: Aduerſus Diabolum, armaque eius orationum noſtrarum ſonitu certandum eſt.

Quinto vt tanto generoſiorem victoriã reportemus.

Hilar. in Pſal. 63.

8 *Quæ eſt quarta vtilitas ex oratione in homines profluens?*

Quartus orationis fruct⁹.

PRAECLARVM præterea illum orationis fructum conſequimur, quòd, cùm procliues ſimus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, patitur Deus ſe noſtris cogitationibus concipi; vt, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocẽtiæ voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione eam purgemus.

9 *Quis eſt poſtremus orationis fructus?*

Quintus orationis fruct⁹. S. Hier. in ca. 7. Ierem. ſuper illud: Nõ obſiſtas mihi. Exod. 32.

EX ſancti Hieronymi ſententia, iræ diuinæ reſiſtit oratio. Itaque ſic ad Moyſen loquutus eſt Deus; Dimitte me: cũ quidem pœnas eum ab illo populo petere volentem, precibus impediret: Nihil enim eſt, quod æquè Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas ſceleratis inferendas æquè retardet ac reuocet à furore, ac preces piorum hominum.

DE PARTIBVS ET GRADIBVS ORATIONIS CAP. III.

Quibus partibus conſtat Chriſtiana oratio?

EXPOSITA neceſſitate, & vtilitate Chriſtianæ pre-

næ precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea constet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere testatur Apostolus; qui in Epistola ad Timotheum cohortans ad piè, sanctèque orandum, orationis partes diligenter enumerat. Obsecro, inquit, primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũ actiones, prò omnibus hominibus. 1. Timoth. 2.

Quod verò subtilis quædam est harum differẽtia partium; si eius explicationem auditoribus Parochi cõducere existimabunt, consulent inter ceteros S. Hilarium, & Augustinum. Sed quoniam duæ sunt præcipuæ partes orationis, postulatio, & gratiarum actio; à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ, minimè eas prætermittendas duximus. Nã ad Deum accedimus, vt, cultum ei, ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficijs, quibus assiduè ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hanc, maximè necessariam, partem orationis, Deus ipse pronuntiauit, ore Dauidis, illis verbis: Inuoca me in die tribulationis; eruã te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinæ bonitatis, ac liberalitatis, quis ignorat, modò summam hominum egestatem, & miseriam intueamur? Quàm verò sit propensa Dei voluntas in genus humanum, quàm effusa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mentis præditi sint. Nam quocunque oculos cõijcimus, quocunq; nos cogitatione cõuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficẽtiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod à Dei largitate profectũ nõ sit? & si oĩa sunt ei⁹ dona, ac munera bonitatis, quid est, quod

In Psal. 140. aduers. Dirigat oratio. Epistol. 59. ad Paul. in sol. quæst. 5.

Duæ præcipuę partes orationis.

Psal. 49.

Quàm liberalis sit in genus humanũ Deus.

quod non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed vtriusque officij, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus: quorum alius alio est altior, atq; perfectior. Vt igitur fidelis populus nõ solum oret, sed etiam optimè fungatur illo munere orationis, proponent ei Pastores summam, perfectámque orandi rationem, & ad eam, quam diligentissimè poterunt, hortabuntur.

Alius orandi modus alio est perfectior.

2 *Quínam est optimus orandi modus, summúsque precationis gradus?*

NEMPE is quo pij & iusti homines vtuntur; qui freti veræ fidei stabili fundamento, quibusdam optimæ mentis orationisque gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensámque benignitatem, ac sapientiam contemplari possunt: vbi etiam in spem certissimam veniunt, se & quicquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorũ vim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se ijs, qui diuinum auxilium piè, & ex animo implorarint. His, quasi duabus alis, elata in cælum anima, ardenti studio peruenit ad Deũ; quem omni gratiarum, & laudum honore prosequitur, quòd summis ab eo beneficijs affecta sit; tum verò singulari adhibita pietate, ac veneratione, quasi vnicus filius charissimo parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi voce, exprimunt diuinæ literæ. inquit enim Propheta: Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio. quæ vox eam vim habet, vt nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fiden

Psalm. 141.

ta-

ter confugiens in sinũ amantissimi parentis Dei. Ad id enim nos doctrina cælestis illis verbis hortatur: Effundite coram illo corda vestra.& ; Iacta super Dominũ curam tuam. Hunc autẽ precationis gradũ significat sanctus Augustinus, cùm inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion, Quod fides credit, spes & charitas orat.

Psal. 61. Psal. 54.

S. August. Enchir. c. 70.

Quæ est altera orandi ratio? 3

EORVM qui mortiferis peccatis oppressi, hinc tamẽ ea, quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere, sed, propter intermortuas vires, summamq; fidei imbecillitatem, se altius à terra tollere non possunt: veruntamẽ sua peccata recognoscentes, & eorũ cõscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demissè, ex illo maximè longinquo loco pœnitentes, scelerum à Deo veniam & pacem implorant. horũ oratio suum obtinet locum apud Deum: nam eorum preces audiuntur, imo verò huiusmodi homines liberalissimè misericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. ex horum hominum numero fuit ille publicanus; qui cùm oculos ad cælum tollere nõ auderet, exijt tamen, inquit, de templo magis iustificatus, quàm Pharisæus.

Secundus orationis gradus.

Matth. 11.

Luc. 18.

Quo in gradu tertium genus consistit precatorum? 4

EST præterea eorum gradus qui nondum fidei lucem acceperunt; veruntamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumẽ accendente, vehementer excitantur ad studium, cupiditatemque veritatis; quam vt doceantur, summis precibus petunt: qui si manẽt in voluntate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur. Quod exemplo Cornelij Centurionis comprobatum

Tertius gradus.

videmus. nemini enim, id ex animo petenti, claua sæ sunt fores diuinæ benignitatis.

5 *Qui inter deprecatores extremo in gradu hærent ?*

Quartus gradus. ILLI scilicet, quos non modo facinorum, & flagitiorum non pœnitentes, sed sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet, sæpe à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseuerare. qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, vt sibi ignoscerent, postulare. horũ oratio a Deo non auditur. sic enim de Antiocho scriptum est; Orabat autem hic sceleſtus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus. Quare vehemẽter hortandi sunt, qui in graui illa miseria versantur, vt, abiecta peccandi voluntate, verè, & ex animo se conuertant ad Deũ.

2. Mac. 9

DE IIS QVAE PETENDA SVNT. CAPVT QVARTVM.

1 *Quænam licet a Deo petere ?*

Quod iustum & honestum est peti debet. QVONIAM in singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur; satis hic erit fideles vniuersè illud admonere, vt, quæ iusta, quæque honesta sint, a Deo petant homines; ne, si contrà quàm deceat, postularint, illo responso repellantur; Nescitis, quid petatis. Quicquid autem rectè optari potest, petere licet. quod illa Domini vberrima promissa testantur; Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. omnia enim se concessurum pollicetur.

Matth. 20.

Ioan. 15.

Est ne eadem ratio omniũ eorum, quæ licitè a Deo postulantur ?

2 Summa et præcipua oratio nostra pro summi boni consecutione esse debet. PRIMVM optatum ac desiderium nostrũ ad eam regulam dirigemus, vt ad Deum, qui summum est bonum, summũ studium, desiderium-que referatur. Deinde cupiemus ea quæ cũ Deo maximè

maximè nos coniungant; quæ vero nos inde seiungant, aut causam aliquã afferant disiunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra remouenda sunt. Hinc licet colligere secundũ illud summũ, & perfectũ bonum, quo modo reliqua, quę dicuntur bona, & optanda sint, & à parẽte Deo postulanda. Nam hæc corporis, quæ vocant, & externa bona, vt sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam, sæpe dant peccato, (quare fit, vt nõ omnino piè, aut salutariter petantur) erit illa petitio his præscribenda finibus, vt hæc vitæ commoda postulẽtur, necessitatis causa. quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis precibus ea petere, quæ & Iob, & Salomon postularunt. ille enim in hunc modum, Si dederis mihi panem ad vescendum, & vestimẽtum ad induendum, erit mihi Dominus in Deũ: Salomon his verbis; Tribue tantum victui meo necessaria. Cùm verò nobis Dei benignitate suppeditetur ad victum, & ad cultum: par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari; Qui emũt tanquam non possidentes, & qui vtuntur hoc mũdo, tanquam non vtantur: præterit enim figura huius mundi. Item diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. quarum fructũ tantum modo & vsum nostrum esse, sed ita vt cum cæteris communicemus, ab ipso doctore Deo didicimus. si valemus, si reliquis externis, & corporis bonis abundamus; eo illa nobis tributa esse meminerimus, vt & facilius Deo inseruire possimus, & proximo omnia eius generis commodare. Ingenij autem bona, & ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrinæ, petere etiam licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adiunctione aut conditio-

deinde pro iis qui nos eo deducunt.

Bona corporis et fortunę quæ petenda.

Gen. 28.

Prouerb. 30.

Ad diuitias cor non apponendum.

1. Cor. 7.

Psal. 61.

Diuitiæ si habeantur aliis sunt communicandæ.

Corporis bonis quomodo vtendum.

Animi bona quatenus sunt petenda.

ne optandum, quærendũ, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illi bono coniungere nos queant, vt fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT. CAPVT QVINTVM.

1 *Est ne vllum genus hominum in hoc mundo pro quibus non liceat Deum precari?*

COGNITIS illis quæ petenda sunt, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autẽ oratio, petitionem, & gratiarum actionem; quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine vlla exceptione, vel inimititiarum, vel religionis, vel gentis. nã siue hostis sit, siue alienus siue infidelis, proximus est. quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, vt preces quoq; quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. nam eò pertinet illa Apostoli cohortatio; Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Qua in oratione primã petenda sunt, quæ salutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis.

Pro omnibus omnino hominibus orandũ

1 Tim. 2.

2 *Indifferenter, nulloq; ordine pro omnibus illis orandum est?*

DEBEMVS hoc precationis officiũ primum Pastoribus animarũ tribuere, quod ab Apostolo eius exemplo monemur. scribit enim is ad Colossenses, vt orent pro se, vt sibi Deus aperiat ostiũ sermonis. quod item facit ad Thessalonicenses. Est præterea in actis Apostolorum; Oratio fiebat ab Ecclesia sine intermissione, pro Petro. Cuius etiam officij à D. Basilio in libris De moribus, admone-

Primo pro Pastoribus animarũ orandum est.

Ad Colos. 4.

Act. 12.

S. Basil. regũ. 56 moral. cap. 5.

monemur: Pro ijs enim orandum esse, inquit, qui præsunt verbo veritatis. Secundo loco pro principibus nos precari oportet, ex eius Apostoli sentētia. quanto enim publico bono principibus pijs & iustis vtamur, nemo ignorat. itaque rogandus est Deus, vt tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus prę sint. Extant exempla sanctorum hominum, quibus monemur, vt pro bonis etiam pijsq; deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorū: quod diuinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt se inferiorum suffragijs indigere.

Secundo pro Principibus.

Tertio pro pijs.

Quid inimicis nostris & hostibus Ecclesiæ hic præstandum? 5

IVSSIT etiam Dominus precari pro persequentibus, & calumniantibus nos. Illud etiam S. Augustin. testimonio celebratum est, hanc esse consuetudinem acceptam ab apostolis pro ijs, qui ab ecclesia sunt alieni, preces, & vota faciendi, vt infidelibus donetur fides: vt idolorum cultores ab impietatis errore liberentur: vt Iudæi, discussa animorum caligine, lucem veritatis accipiant: vt hæretici redeuntes ad sanitatem Catholicę doctrinæ præceptis erudiantur: vt schismatici, a qua desciuerunt sanctissimæ parētis Ecclesiæ communione, cum ea iterum veræ charitatis nodo iuncti copulentur. Quantam autē vim habeant preces, pro huiusmodi hominibus factæ ex animo, constat, tam multis exemplis omnis hominū generis, quos quotidie ereptos à potestate tenebrarum transfert Deus in regnum filij charitatis suæ; & ex vasis iræ, facit vasa misericordiæ. in quo plurimum valere piorum obsecrationem, nemo, qui rectè sentiat, dubitare potest.

Matth. 5. Quarto pro hostibus nostris.

S. Aug. epist. 107. Et Cęlest. pp. epist. 1. cap. 11. Quinto pro Ecclesiæ hostibus.

4 *Etiam ad mortuos extendi poteſt hoc beneficium ?*

Sexto pro mortuis. S. Dion. areo. li. de Eccl. Hier. c. 7.

PRECES, quæ pro mortuis fiunt, vt ab igne Purgatorij liberentur, ex Apoſtolorum doctrina fluxerunt. qua de re ſatis dictum eſt, cùm de ſacrificio Miſſæ loqueremur.

5 *Prodeſt ne & illis aliena oratio qui peccant ad mortem ?*

Septimo pro iis qui peccãt ad mortem.

IN ijs qui peccare dicuntur ad mortem, vix quicquam precibus votiſque proficitur. Veruntamen eſt Chriſtianæ charitatis & precari pro illis, & lacrymis contendere, an ijs poſſint reddere placatum Deum.

6 *Quomodo ſunt execrationes, quæ in ſcripturis legũtur, accipiendæ ?*

Aug. ſub finẽ lib. 1. de ſerm. Domini Et ſerm. 109 de tempore.

EXecrationes ſanctorum hominum, quibus in impios vtuntur, ex patrum ſententia, conſtat eſſe vel prædictiones eorum, quæ illis euentura ſunt, vel adhibitas contra peccatum, vt, ſaluis hominibus, peccati vis intereat.

7 *Quis eſt vſus gratiarum actionis ?*

De gratiarum actione.

IN altera parte orationis maximas Deo gratias agimus, pro diuinis eius immortalibuſque beneficijs, quibus & ſemper affecit, & quotidie afficit humanum genus. Maximè autem fungimur hoc munere gratiarum actionis, ſanctorum omnium cauſa, quo in officio ſingulares Deo laudes tribuimus, & eorum victoriæ, & triumphi, quem de omnibus, & intimis, & externis hoſtibus, eius benignitate deportarunt.

Vbi ſit frequentiſſimus vſus gratiarum actionis.

8 *Inter eas gratulationes, quæ ſanctorum cauſa Deo exhibentur, quænam in Eccleſia primas partes obtinet ?*

Salutatio angelica ad gratiarum actionem pertinet.

HVC pertinet prima illa pars Angelicæ ſalutationis, cùm ea ad precandum vtimur: Aue Maria, gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus, Nam Deum ſummis, & habendis laudibus

laudibus, & gratijs agendis celebramus, quod ſanctiſſimam virginem omni cæleſtium donorũ munere cumulauit; ipſíque virgini ſingularem illam gratulamur felicitatem. Iure autem ſancta Dei Eccleſia huic gratiarũ actioni preces etiam, & imploratione ſanctiſſimæ Dei matris adiunxit; qua piè atque ſuppliciter, ad eam confugeremus, vt nobis peccatoribus ſua interceſſione conciliaret Deum, bonaque, tum ad hanc, tum ad æternam vitam neceſſaria, impetraret. Ergo nos exules filij Euæ, qui hanc lacrymarum vallem incolimus, aſſiduè miſericordiæ matrem, ac fidelis populi aduocatam inuocare debemus, vt oret pro nobis peccatoribus, ab eaque hac prece opem, & auxiliũ implorare; cuius & præſtantiſſima merita apud Deum eſſe, & ſummam voluntatem iuuandi humanum genus, nemo, niſi impiè, & nefariè, dubitare poteſt.

Cur Eccleſia ſalutationi angelicæ preces adiungat.

Canticum Salue regina ſæpe frequentandum.

QVIS ORANDVS SIT.

CAPVT SEXTVM.

Ad quem dirigenda eſt præcipuè oratio?

DEVM orandum eſſe, & eius nomen inuocandum, ipſa loquitur naturæ vis, inſita in hominum mentibus: non ſolum tradunt diuinæ literæ, in quibus licet audire imperantem Deũ, Inuoca me in die tribulationis; ſed Dei nomine tres perſonas intelligi oportet.

Deus inuocandus.

Pſal. 49.

Súntne etiam ſancti cum Chriſto regnantes inuocandi?

SECVNDO loco confugimus ad auxilia ſanctorum qui in cælo ſunt: quibus etiam preces eſſe faciendas, ita certum eſt in Eccleſia Dei, vt pijs nulla de eo dubitatio poſſit accidere. quæres quia ſeparatim ſuo loco eſt explicata; eò & Parochos, & cæteros tranſmittimus: ſed vt tollatur omnis error imperitorũ, operæ pretium erit

Sancti Inuocandi: quod pluribus fuit explicatum quæſtione quarta de primo præcepto.

In explicat. præcepti 3. decalogi.

docere fidelem populum, quid interſit inter hanc inuocandi rationem.

3 *An eodem modo Deum, & ſanctos imploramus?*

Aliter Deus, aliter ſancti inuocandi.

MINIME. precamur enim Deũ vt ipſe vel bona det, vel liberet à malis: à ſanctis autẽ quia gratioſi ſunt apud Deum, petimus, vt noſtri patrociniũ ſuſcipiant, vt nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes. ad Deum enim propriè dicimus, Miſerere nobis, Audi nos: ad ſanctum, Ora pro nobis. Quanquam etiam licet alia quadam ratione petere à ſanctis ipſis, vt noſtri miſereantur: ſunt enim maximè miſericordes. itaq; poſſumus precari eos, vt conditionis noſtræ miſeria permoti, ſua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maximè cauendum eſt omnibus, ne, quod Dei proprium eſt, cuiquam præterea tribuant: imo verò cùm ad imaginem ſancti alicuius quis Dominicã orationem pronũciat, ita tum ſentiat, ſe ab illo petere, vt ſecum oret, ſibiq; poſtulet ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur; & ſui deniq; ſit interpres, & deprecator ad Deum. nam eos, hoc fungi officio, docuit ſanctus Ioannes apoſtolus in Apocalypſi.

Quo affectu oratio dominica ad imaginem ſancti alicuius fit recitanda.

Apocal. 8.

DE PRÆPARATIONE ADHIBENDA. CAPVT SEPTIMVM.

1 *Quibus maximè virtutibus animus ad orationẽ eſt præparandus?*

Eccle. 18.

EST in diuinis litteris; Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cùm bene orat, male agit; & cùm loquatur cum Deo, à precibus animus eius aberrat. Quare cùm tanti interſit, quo quiſq; animo Deo preces faciat, tradent Parochi vias precationum pijs auditoribus.

Primus

Primus igitur gradus ad orationem erit, verè humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio; quibus sceleribus intelligat, qui ad Deũ accedit, se non modò dignum non esse, qui quicquam impetret à Deo, sed qui ne in eius quidem conspectum veniat oraturus. Huius præparationis sæpissimè faciunt mentionem diuinæ litteræ, & quæ illud loquuntur, Respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. item; Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Sed occurrent Pastoribus eruditis loci innumerabiles, qui in eam sententiam conueniant: quamobrem plurium non necessaria commemoratione supersedemus. tantum verò, quæ aliâs attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus. Publicanus est ille notissimus, qui longè consistens, oculos humo tollere non audebat. Est etiam mulier illa peccatrix, quæ dolore permota, lacrymis pedes Christi Domini perfudit. vterque, quantũ afferat orationi pondus humilitas Christiana, declarauit. Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus: quorum vtrumque, vel certè alterum, nisi à pœnitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

Primum requiritur, Vt sit humilis oratio.

Psal. 101.

Eccle. 35.

Luc. 18.

Luc. 7.

Secundo orationẽ præcat dolor cõmissorum peccatorum.

Quæ potissimum vitia volenti cum fructu orare, sunt cauenda? 2

Tertio. Abstinendum cædibus & violentia.

QVIA sunt quædam scelera, quæ maximè obstant quo minus in precatione Deus postulationi nostræ concedat, vt cædes & illata vis; manus abstinendæ sunt ab hac crudelitate & violentia. de quo facinore sic Isaiæ ore loquitur Deus: Cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis oratio-

Isa. 1.

Quarto ira fugienda.

nem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. fugienda est ira, ac dissidium; quæ magnoperè etiam impediunt ne preces audiãtur. de quibus est illud Apostoli; Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione. Videndum est præterea, ne nos implacabiles cuiquã præbeamus iniuria: nam sic affecti Deum precibus adducere non poterimus, vt nobis ignoscat. Cùm enim stabitis, inquit ipse, ad orandum, dimittite, si quid habetis; & si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Cauendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus. nam in eiusmodi homines illud dictum est: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de superbia? quæ quantopere Deum offendat, testis est illa vox; Deus superbis resistit; humilibus autem dat gratiam. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, non liberalitatis in pauperes, non superbiæ, non despicientiæ diuinæ orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi venia petatur.

1. Tim. 2.

Iniuriarum adsit obliuio. Mar. 11.

Matth. 6.

Sexto. Misericordiæ affectus induendus. Prou. 21.

Septimo Superbia euellenda. Iacob. 4. 1. Pet. 5

Octauo Contemptus verbi diuini corrigẽdus. Prou. 28.

3 *Satisne hîc fuerit à prædictis vitijs abstinere, & humilitatem cum dolore peccatorum coniungere?*

Fiducia adhibenda.

EST vero ad hanc quoque præparationem animi, fides necessaria; quæ si desit, neque de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, vnde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum docuit ipse Christus Dominus; Omnia, inquit, quæcumque petieritis

Matth. 21.

in

in oratione, credentes accipietis. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus de verbis Domini: si fides deficit, oratio perijt. Caput igitur est ad rite orandū, quod iam dictum est, vt fide firmi, ac fixi simus. quod Apostolus ex contrario ostendit. Quomodo inuocabunt, in quem nō crediderūt? itaque credamus oportet, vt & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. fides enim est, quæ preces fundit: preces faciunt, vt omni dubitatione sublata, stabilis ac firma sit fides. In hanc sententiam S. Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio esse animo in oratione: Beatus est, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod velimus à Deo, maximum pondus affert fides, & certa spes impetrandi. quod monet S. Iacobus; Postulet in fide, nihil hæsitans. Multa sunt quæ nos confidere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perfecta voluntas, ac benignitas, cū iubet nos se patrem appellare, vt eius nos esse filios intelligamus. Est prope infinitus numerus eorū, qui Deū exorauerūt. est summ⁹ ille deprecator qui nobis semper præsto est, Christus Dñs; de quo sic est apud sanctū Ioannē; Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud patrē Iesum Christū iustū, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. item Paulus Apostolus: Christus Iesus, qui mortuus est, imo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. item ad Timotheum: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus. tum ad Hebræos: Vnde debuit per omnia fratrib' assimilari, vt misericors fieret, & fidelis Pōtifex ad Deū. Quare etsi nos indigni sumus qui impetremus, tamē optimi dignitate interpretis, & deprecatoris Iesu Christi, sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia,

S. Augu. ser. 36 de ver. dni.

Ad Rom. 10.

S. Ignatius epi. 10 ad Heronem.

Vnde fiducia excitetur.

Iacob. 1.

1. Ioan. 2.

Ad Rom. 8.

1. Tim. 2.

Ad Heb. 8.

omnia, quæ per illum ritè petierimus, conceſſurum Deum. Denique noſtræ auctor eſt precationis Spiritus ſanctus: quo duce preces noſtras audiri neceſſe eſt. Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. qui quidem ſpiritus infirmitatem, qui inſcitiam noſtram adiuuat in hoc orandi munere: imo verò, inquit, ipſe poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. quod ſi qui titubant interdū, nec ſatis eſſe firmos in fide ſe ſentiut, vtantur illa voce Apoſtolorum; Domine adauge nobis fidem: & cæci illius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maximè & fide, & ſpe vigentes, omnia à Deo optata conſequemur, cùm ad ipſius Dei legem, ac voluntatem, omnem mentem, actionem, & orationem noſtram conformabimus: Si manſeritis enim, inquit, in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis quanquam ad hanc impetrandi à Deo omnia facultatem, in primis neceſſaria eſt, vt antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica voluntas in proximos.

Ad Rom. 1.

Quomodo imbecillitas fidei erigenda. Ad Rom. 8. Luc. 17. Marc. 9.

Bona intentio etiam neceſſaria & cōformitas voluntatis noſtræ cū diuina.

QVÆ RATIO IN ORANDO REQVIRATVR CAP. OCTAVVM.

Quid cumprimis ad optimam orandi rationem eſt requiſitum, quidq; eſt in Spiritu, & veritate orare?

MAXIME autē refert, quo modo ſacris precibus vtamur. nam etſi precatio bonum eſt ſalutare; tamen, niſi rectè adhibeatur, minimè prodeſt. quod enim petimus, ſæpe non aſſequimur, vt S. inquit Iacobus; ob eam cauſam, quia male petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ ſit optima ratio bene petendi, ac priuatim, ac publicè orandi. quæ præcepta Chriſtianæ orationis

Oratio niſi recte fiat non prodeſt.

Iacob. 4.

nis tradita sunt, ex Christi Domini disciplina. Est igitur orandum in spiritu, & veritate. nam cęlestis Pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu, & veritate. orat aut eo modo qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. à qua spirituali precandi ratione vocalem non excludimus: veruntamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ à vehementi animo proficiscitur, obsecrationi: quam Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiamsi ore non proferatur. Audiuit Annæ, eius quæ mater fuit Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus, flentem orasse, & tantum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid. inquit enim: Tibi dixit cor meũ, exquisiuit te facies mea. Huiusmodi exempla in diuinis libris passim legẽtibus occurrẽt.

Primo. Ioan. 4.

Quis oret in spiritu & veritate.

1. Reg. 1.

Psal. 26.

Quis est vsus vocalis orationis præcipuus? 2

HABET vocalis oratio propriam vtilitatem & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis inflammat. quod ad Probam S. Augustinus scripsit hoc modo: Nonnunquam verbis, et alijs signis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsi acrius excitamus. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate, & pietate, verbis efferre sententiam. nam exultante animo lætitia, par etiam est linguam exultare. & decet nos verè cumulatum illud sacrificium facere, & animæ & corporis. quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex Actis, & ex Apostolo multis locis cognoscimus.

De vocali oratione.

S. Aug. epi. 121. ca. 9.

Est ne vocis officium perinde in priuata oratione, ac in publica necessarium? 3

QVONIAM duplex precandi ratio est, priuata,

Duplex precandi ratio: publica et priuata. ac in hac sufficere posse intimum animi studiũ; in illa autem adhibendum omnino est vocis officiũ.

uata, & publica. priuatæ orationis pronuntiatione vtimur, vt intimum ſtudium, ac pietatem adiuuet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem inſtituta eſt, certis, ſtatiſque temporibus linguæ officio ſuperſederi nullo modo poteſt.

Orant ne Ethnici, vel hypocritæ in ſpiritu, & veritate? 4

Spiritu orant proprie Chriſtiani.

HANC ſpiritu orandi conſuetudinem propriam Chriſtianorum hominum, infideles minimè colunt: de quibus ita licet Chriſtum Dominum loquentem audire: Orantes nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt: putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim Pater veſter quid opus ſit vobis, antequã petatis eum. Cũautem prohibeat loquacitatem; longis tamen preces, quæ à vehementi, ac diuturno animi ſtudio proficiſcantur, tantũ abeſt, vt reijciat, vt etiam ſuo exemplo nos ad eam rationẽ cohortetur, qui non modò noctes in precatione conſumpſit, ſed ter eundem ſermonem repetijt. Tantum igitur ſtatuendum eſt, inani verborum ſono minimè exorari Deum. Nec verò ex animo orant hypocritæ: à quorum nos cõſuetudine deterret Chriſtus Dominus in hanc ſententiam: Cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearũ ſtantes, orare, vt videantur ab hominibus. amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Tum autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito; & Pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri poteſt; quod non ſatis eſt ingredi, ſed præterea occludi oportet, ne quid erumpat, vel influat in animas extrinſecus, quo precationis integritas violari poſſit. tum enim cæleſtis Pater, qui

Matth. 6

Inanem loquacitatem, non longas preces, ſi ſint feruentes reprehendit Chriſtus. Luc. 6. Matth. 6.

Matth. 6.

Quid ſit intrare in cubiculum. Matth. 6.

qui omnium mentes, & occultas cogitationes maximè perſpicit, orantis poſtulationi concedit.

Si diutius quod poſtulamus differtur, fueritne ab hoc pietatis exercitio ceſſandum. 5

REQVIRIT præterea oratio aſſiduitatem: quæ quantam vim habeat, iudicis illius exemplo Dei filius oſtendit: qui cum nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, victus aſſiduitate, ac diligentia viduæ, eius poſtulationi conceſſit. Itaque aſſiduæ Deo preces faciendæ ſunt; nec imitandi illi, qui ſemel, aut iterum orantes, niſi, quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. nulla enim officij huius laſſitudo eſſe debet: quod nos Chriſti Domini, & Apoſtoli docet auctoritas. quod ſi interdum in eo voluntas defecerit, precibus à Deo petamus perſeuerandi vim.

Aſſidue orandum.

Luc. 18.

Quare Chriſtus, ſi quid à cæleſti patre poſtulare velimus, illud ſua auctoritate interpoſita fieri inſſerit? 6

VVLT etiam Dei filius orationem noſtram ad Patrem ſuo nomine peruenire: quæ eius merito, & gratia deprecatoris id pondus aſſequitur, vt a cæleſti Patre audiatur: eſt enim eius illa vox apud S. Ioannem; Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis: vſq; modò non petijſtis quicquam in nomine meo. petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. & iterum: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens ſanctorum hominum ſtudium quod in orando adhibeant. Gratiarũ autem actionem cum precatione iungamus, Apoſtolorũ exemplo; qui hanc conſuetudinem perpetuo ſeruauerunt: quemadmodum apud Apoſtolum licet videre.

Orãdus Pater cæleſtis per Chriſtum.

Ioan. 16.

Ioan. 14.

Imitandus ſanctorum feruor in orãdo.

Gratiarum actio precationi iungẽda.

Vt feruens, & efficax ſit oratio, erit ne ieiunium adhibendum, & eleemoſyna? 7

Ieiunium

IEIVNIVM certè maximè est cum oratione sociatum. nam qui cibo & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, vt neque Deum intueri, neq; ,quid sibi velit oratio, cogitare possint. Sequitur eleemosyna; quæ magnam & ipsa cum oratione societatem habet. quis enim, cui facultas sit benignè faciendi ei qui aliena misericordia viuat, nec opituletur proximo, & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxiliū implorabit, nisi tum peccati veniā precatur, simul & à Deo suppliciter postulat charitatē? Quarè diuinitus factū est, vt saluti hominū, triplici hoc remedio subueniretur. cūenim peccando vel offendam⁹ Deū, vel proximos violemus, vel nos ipsos lædamus; sacris precibus placatum reddimus Deum; eleemosyna redimimus hominū offensiones; ieiunio proprias vitæ sordes eluimus. Et quanquam singula prosint ad omnium scelerum genera; tamen propriè singulis ijs peccatis, quæ diximus, apposita, & accommodata sunt.

Oratione, ieiunio & eleemosyna placanda est ira diuina.

DE ORATIONIS DOMINICAE PROOEMIO, CAP. IX.

Pater noster, qui es in cælis.

1 *Cur huius precationis initio Christus Patris nomen, potius quā Domini, aut Iudicis nos vsurpare voluit?*

CVM hæc formula Christianæ precationis, à Iesu Christo tradita, eam habeat vim, vt antequā ad preces postulationesq; veniamus, certis verbis loco proœmij nobis vtendum sit, quibus piè ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere possīmus; Parochi officium est, illa distinctè, dilucidéque declarare vt alacrior pius populus ad pre-

ces

ces adeat, seque cum Patre Deo acturum intelligat. Proœmium autem, si spectes verba, breuissimum est; si res æstimes, grauissimum, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem vox qua Dei iussu, & institutione vtimur, in hac precatione, est, Pater. Nam etsi Saluator noster diuinam hãc orationem prætexere potuit aliquo verbo, quod plus maiestatis haberet, exempli causa, creatoris, aut Domini; tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid à Deo petentibus, amorem fiduciamque conciliat. quid enim iucundius est Patris nomine? quod indulgentiam sonat, & charitatem.

Proœmium orationis Dominicæ quàm sit fœcundũ.

Quædã quę huc possunt referri tracta sunt de primo fidei articulo, quæst. 9.

Quæ est prima ratio ob quam homines Deum meritò Patrem hic appellant? 2

QVIBVS rationibus Patris nomen Deo conueniat, suppeditabit facultas docendi fidelem populum ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. Nam cum Deus creauerit hominem ad imaginem suam, nec illam ceteris animantibus impertiuerit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, sed etiam infideliũ, Pater in diuinis scripturis appellatur.

Per creationem Deus omnium est Pater.

Quæ est altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicitur? 3

A gubernatione illud est declarandum, quòd, prospiciendo & consulendo vtilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præstat patriam charitatẽ. Sed vt in huius explicatione argumenti, paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodia ange-

Per gubernationem Patrem etiã agit Deus.

Quomodo Deus Pater homini angelos ad tutelã adiunxerit.

lorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum videtur.

4 *Cur Dei prouidentia illud negotium angelis datum est, vt custodiant humanum genus?*

SINGVLIS hominibus præsto sunt spiritus illi cælestes, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. Nam vt parentes si infesta & periculosa via filijs iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adiutores: sic cælestis parens in hoc itinere, quo ad cælestem patriam contendimus, singulis nobis proposuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, ijsque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error à fallaci aduersario, nos de via posset deducere, quæ ducit in cælum.

5 *Quibus argumentis clarè intelligimus magnitudinem vtilitatis, quæ ad homines ex custodia angelorum redit?*

Vtilitas custodiæ angelorum.

QVAM habeat vtilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia singularis, cuius munus & administratio mãdata est angelis, quorum inter Deum, & homines media est, & interiecta natura; patet exemplis, quorum copiam suppeditant diuinæ litteræ, quæ testantur sæpe Dei benignitate factum esse, vt inspectantibus hominibus, angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur innumerabilia eius generis, quæ sub oculos non caderent, à custodibus nostræ salutis angelis efficiVtiliter ac salubriter. Raphael angelus Tobiæ comes, & dux itineris diuinitùs adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem. cui & adiumento fuit, ne ab immani pisce deuoraretur; & quanta

Tob. 5. 6. & 12.

esset

esset in eius piscis iecore, felle, & corde, vis, demõstrauit. Ille dæmonium expulit, eiusq; impedita, & colligata potestate, ne Tobiæ noceret, effecit. Ille verum, & legitimum matrimonii ius, & vsum adolescentem edocuit. Ille Tobiæ patri oculis capto, lumina restituit. Angelus item ille Principis Apostolorum liberator, vberem præbebit materiã ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curę, custodiæque angelorum, cũ demonstrabunt Parochi angelum carceris tenebras illustrantẽ, & Petrũ tacto eius latere ex somno excitantẽ, soluentẽ catenas, dirũpentẽ vincula, monentẽ vt surgeret, seq; sumptis caligis, & reliquo vestitu sequeretur: cũ docebunt ab eodẽ angelo Petrũ per custodias liberè eductũ è carcere, & aperta deniq; ianua, in tuto collocatũ. Huius generis exemplorũ, quẽadmodũ diximus, referta est sanctarum litterarum historia, quibus intelligimus quanta sit vis beneficiorum, quę confert in homines Deus, angelis interpretibus, & internuntijs, nec solum certa aliqua & priuata de remissis, sed à primo ortu nostræ curæ præpositis, & in singulorum hominum salutis pręsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa vtilitas consequetur, vt audientium mentes erigantur, & ad agnoscendam, ac venerandam Dei paternã de se curam, ac prouidentiam excitentur.

Tob. 6.

Tob. 12.

Act. 12.

Conditi angeli ad hominũ tutelam.

Plura de angelorum creatione sunt explicata primo symboli articulo quæst. 17.

Qua præterea ratione agnoscent homines fideles paternam Dei de hominibus curam? 6

Si commendabit Parochus, & in primis prædicabit, diuitias benignitatis Dei erga genus humanũ; quem cũ à primo parẽte nostri generis, & peccati, vsque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamẽ in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis

Deus, quantumuis offensus, nũquam hominũ obliuiscitur, quãtaque sit illius in nos misericordia, ac prouidentia.

Conferantur hæc cum 19. quæſt. articuli primi ſymboli, & cum quæſtione ſeptima capit. primi Decalogi.

bis curam deponit. Quem ſi quis exiſtimat hominum obliuiſci, amens eſt, & in Deum iacit indigniſſimam cõtumeliam. Iraſcitur Iſraeli Deus propter eius gentis blaſphemiam, quæ ſe arbitrabatur cæleſti ope deſertam eſſe. Eſt enim in Exodo: Tentauerunt Dominum, dicentes; Eſt ne Deus in nobis, an non? & apud Ezechielem ſuccenſet eidem populo Deus, quod dixerat; Nõ videt Dominus nos; dereliquit Dominus Deus terrã. Ergo fideles his auctoritatibus, à nefaria illa opinione deterrendi ſunt, fieri poſſe, vt Deũ capiat hominum obliuio. In quam ſententiam audire licet conquerentem de Deo apud Iſaiam Iſraeliticum populum; contraque Deum ſtultam eius querimoniam benigna ſimilitudine refellentẽ. Eſt enim ibi: Dixit Sion, Dereliquit me Dominus: & Deus oblitus eſt mei. cui Deus, Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuũ, vt non miſereatur filio vteri ſui? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Quibus locis quanquam id liquidò confirmatur; tamen vt fideli populo penitùs perſuadeatur, nullum poſſe tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriã, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi clariſſimo primorum hominum exemplo comprobabunt: quos, poſt neglectum, violatumque Dei iuſſum, cùm acerbius accuſatos, & horribili illa ſententia condemnatos audis; Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ; ſpinas, & tribulos germinabit tibi; & comedes herbas terræ: cũ vides è Paradiſo expulſos; & vt omnis reditus ſpes adimeretur, cũ in aditu Paradiſi collocatum legis Cherubin, flãmeum tenentem & verſatilem gladium: cùm ab vlciſcẽte ſuam iniuriam Deo illos intimis, & externis

Iſa. 49.

Primorũ parentum luculento exemplo declaratur Deũ nullo vnquã tẽpore hominibus deeſſe.

Gen. 3.

Gen. 3.

ternis moleſtijs conflictatos intelligis : an non actum de homine putes ? an non credas non modò diuino illũ auxilio nudatum, ſed etiam cuiuis iniuriæ propoſitum? Veruntamen in tantis diuinç iræ & vltionis iudicijs , oborta eſt lux quædam Dei in eos charitatis. Fecit enim, inquit, Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. quod maximum fuit argumentum hominibus nullo vnquam tempore defuturũ Deũ. Huius etiam ſententiæ vim, non exhauriri Dei amorem vlla hominum iniuria, Dauid expreſſit illis verbis: Nunquid continebit Deus in ira ſua, miſericordias ſuas ? Hanc Abacuc, Deum affatus, expoſuit, dum inquit; Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Hanc ſic Michæas aperuit, Quis Deus ſimilis tui ? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ: non immittet vltra furorem ſuũ, quoniam volens miſericordiam eſt. Omnino res ita ſe habet, cùm perditos nos maximè, & Dei præſidio ſpoliatos arbitramur, tum maximè , pro immenſa ſua bonitate nos quærit , & curat Deus; ſuſtinet enim in ira gladium iuſtitiæ ; nec ceſſat effundere inexhauſtos miſericordiæ theſauros.

Gen.3.

Pſal.76.

Abacuc.3.

Mich.7.

Quæ eſt tertia ratio, qua patriæ charitatis beneficium in genus humanum Deus cumulatè oſtendit ? 7

MAGNAM vim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando , tuendoq, hominum genere, creatio, & gubernatio. Sed tamẽ illud opus redimendi hominem ita eminet inter duo ſuperiora , vt beneficentiſſimus Deus , parensq; noſter ſummam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illuſtrarit . Quare tradet ſpiritualibus filijs Parochus, & aſſiduè eorum

Tertio per redemptionem Deus eſt hominum parens.

rum auribus inculcabit hanc præſtantiſſimã Dei erga nos charitatem, vt intelligant ſe, quia redempti ſunt, mirabilem in modum Dei filios euaſiſſe: Dedit enim, inquit Ioannes, eis poteſtatem filios Dei fieri, & ex Deo nati ſunt. Quamobrem Baptiſmus, quod primum redemptionis pignus, & monumentum habemus, ſacramentum regenerationis dicitur; inde enim naſcimur Dei filij: Nam inquit ipſe Dominus: Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt, & oportet vos naſci denuo. Item Petrus Apoſtolus, Renati nõ ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili, per verbum Dei viui. Huius pondere redemptionis, & Spiritum ſanctum accepimus, & Dei gratia dignati ſumus. Quo munere filij Dei adoptamur, quemadmodum ad Romanos ſcripſit Apoſtolus Paulus; Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba pater. Cuius vim, & efficaciam adoptionis explanat ſanctus Ioannes ad hunc modum; Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus.

Ioan. 1. Baptiſmus redemptionis noſtræ eſt pignus.

Ioan. 3.

1. Pet. 1.

Per Baptiſmum in numerum filiorum Dei adoptamur. ad Rom. 8.

1. Epiſt. 3.

§ *Quid Chriſtiani filij Dei iam effecti, poſt tot accepta paternæ charitatis officia, viciſsim patri præſtabunt?*

POSTQVAM Dei Patris in ſuos filios charitas fuerit declarata, admonebitur fidelis populus, quid ipſe viciſſim debeat amantiſſimo Patri Deo, vt intelligat quem amorem ac pietatem, quam obedientiam, ac venerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præſtare; qua ſpe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inſcitiam, dirigendamque ſententiæ peruerſitatem eorum, ſi qui tantum modò ſecũdas res, & proſperum vitæ curſum argumento eſſe exiſtimant,

Non tantum ex ſecũdis rebus, verum etiam ex calamitatibus immiſſis metiendam eſſe Patris cæleſtis benignitatẽ.

mant,

mant, Deum conſeruare nobis amorem ſuum, rebus autem aduerſis,& calamitatibus,cũ à Deo exercemur, id eſſe ſignum hoſtilis in nos animi, & prorſus abalienatæ à nobis diuinæ voluntatis; demonſtrandum erit,cùm tangit nos manus Domini, minimè id hoſtiliter facere Dominum,verùm percutiendo ſanare,& plagam à Deo venientem eſſe medicinam. Caſtigat enim peccantes, vt ea diſciplina meliores faciat, & præſenti animaduerſione redimat ab exitio ſempiterno. Nam viſitat quidē in virga iniquitates noſtras, & in verberibus peccata noſtra;miſericordiam autem ſuã non aufert à nobis. Quare monendi ſunt fideles, vt in eiuſmodi caſtigatione patriam Dei charitatem agnoſcant,& illud apud patientiſſimum Iob, in memoria, & in ore habeant;Ipſe vulnerat, & mederur: percutit, & manus eius ſanabunt: vt illud vſurpent,quod ſub perſona populi Iſraelitici ſcripſit Hieremias; Caſtigaſti me,& erudit⁹ ſum, quaſi iuuenculus indomitus; Conuerte me, & conuertar;quia tu Dominus Deus meus. Vt Tobiæ exemplũ ſibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternã Dei manũ cædentem ſenſiſſet, clamauit:Benedico te Domine Deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me,& tu ſaluaſti me. In quo maximè cauendum eſt fidelibus,ne, etiamſi quouis incõmodo affecti, quauis calamitate afflicti ſint, Deum id ignorare exiſtiment:ait enim ipſe: Capillus de capite veſtro non peribit. Imò vero ſe ipſi illo diuini oraculi ſolatio conſolentur,quo in Apocalypſi dictum eſt; Ego,quos amo,arguo,& caſtigo. Conquieſcant in Apoſtoli cohortatione ad Hebræos; Fili mi, noli negligere diſciplinam Domini,neq; fatigeris, dum ab eo argueris,: quẽ enim diigit Dominus, caſtigat; Flagellat autem omnem filium,quem recipit: quod ſi extra diſci-

Iob. 19.

Quo fine adhibeatur caſtigatio.

Quædã huc pertinẽtia repete ex quæſtione 12. capit. ſexti Decalogi. Pſal. 88.

Iob. 5.

Hier. 31.

Tob. 11.

Deus clarè omnium afflictiones intuetur.

Luc. 21.

Apocal. 3.

ad Hebr. 12.

plinam eſtis, adulterini eſtis, & non filij. Patres quidem carnis noſtræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos; non multò magis obtemperabimus Patri ſpirituum, & viuemus?

Noſter.

9 *Cur Deum pluralitatis vocabulo noſtrum Patrem hìc appellare inbemur?*

Chriſtiani propriè Deũ ſuum Patrem appellãt primùm, vt donum adoptionis, quæ beneficio Chriſti fidelibus contigit, ab omnibus agnoſcatur.

Chriſtiani omnes inuicẽ ſunt fratres, & virtute adoptiõis Chriſtum etiã fratrem habent.

Quod etiam quæſtiõe 10. articuli ſecũdi ſymboli breuibus fuit explicatum.

ad Heb. 2.
Pſal. 21.
Matth. 28.

CVM Patrem inuocamus ſinguli, & noſtrum appellam⁹, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis conſequi neceſſariò, vt fratres ſint fideles omnes, & inter ſe fraternè amare debeant: Omnes enim, inquit, vos fratres eſtis; Vnus eſt enim Pater veſter, qui in cælis eſt. Quare etiam in epiſtolis, fideles omnes, Apoſtoli fratres appellãt. Ex quo item conficitur illa conſecutio neceſſaria, vt eadem adoptione Dei, non ſolum inter ſe fideles vniuerſi fraterna neceſſitudine cõiũgãtur, ſed, quia homo eſt vnigenitus Dei filius, fratres etiam eius & nominentur, & ſint. Nam in epiſtola ad Hebræos cùm de Filio Dei loqueretur, ſcripſit Apoſtolus; Non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quo tanto ante Dauid de Chriſto Domino prædixerat. Ipſe vero etiam Chriſtus ſic apud Euangeliſtam loquitur ad mulieres; Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam: ibi me videbunt. Quod tum ab eo dictum eſſe conſtat, cùm iam excitatus à mortuis, immmortalitatem conſecutus eſſet; nequis exiſtimet fraternã hanc cognationem, eius reſurrectione, & in cælum aſcenſu diſſolutam eſſe. Tantum enim abeſt, vt hanc coniũctionem, & charitatem Chriſti reſurrectio diremerit, vt ex illa maieſtatis, & gloriæ ſede; tũ, cùm de

Fraterna cũ Chriſto cognatio eius reſurrectione non eſt diſſoluta.

cũ de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, fidelium minimos ab eo, fratrum nomine appellandos acceperimus. Quî autem fieri potest, vt Christi fratres non simus, cuius cohæredes dicimur? Est enim primogenitus ipse, constitutus hæres vniuersorum; nos verò secundo loco geniti, cohæredes eius pro modo cælestiũ donorum; pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos ministros, & coadiutores Spiritus sancti; quo auctore ad virtutem, salutaresq; actiones impellimur, & incẽdimur, vt eius freti gratia, in certamen salutis fortiter descendamus; quo sapienter, constanterque confecto, decursoque huius vitæ spatio, iustum coronæ præmium capimus à cælesti parente, omnibus, qui eũdem cursum tenuerint, constitutum. Non enim, vt ait Apostolus, iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis nostri, & dilectionis. Quam verò hãc ex animo vocem *noster* proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire, nõ solum pro se, sed pro altero deprecantem; quod pro se orare naturæ est, pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa subiunxit; iucundior est Deo, quam fraterna charitas cõmendat, quam ea, quæ necessitate pronuntiat. In hac tanta materia salutaris orationis, monere, & hortari debet Parochus omnes, omnis ætatis, generis, ordinis, vt communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter, & modestè se gerant, neque se alijs alij præferant insolentius. Nã etsi in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus: tamen illa varietas graduũ & munerum fraternæ coniunctionis necessitudinem minimè tollit, quemadmodũ in hominis corpore vari⁹ vsus & functio diuersa membrorũ nihil agit, quãobrem,

Matth. 25. ¶ Quomodo Christiani sunt Christi cohæredes. ad Rom. 8. ad Heb. 1.

ad Heb. 6. Hom. 14. op. imp. in Matt. Deus libẽter audit Christianum pro alijs etiã orantem. Secunda ratio, ob quam Christiani Deum vocãt suum Patrẽ, est, vt quid fraterna charitas postulet, quidque hortetur, omnes intelligant. Quod argumentum pluribus fuit tractatu quæstione 20. articulinoni de symbolo Apostolorum. Mutuã fraternitatem Christiani verbis & factis diligant. Diuersi hominum in Eccle

Dei gradus non tollunt fraterne necessitudinis nexum.

rem, hæc, vel illa corporis pars, membri munus, & nomen amittat. Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater nō est omnium, qui Christianæ fidei communione continentur? Maximè. quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterunt, sed vnus Deus, & parens, & Dominus omnium. * Itaque vna spiritualis ortus omnium nobilitas, vna dignitas, vnus splendor generis; cū omnes ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramēto nati simus filij Dei, & eiusdem hæreditatis cohæredes. Nec vero alium Christum Deum habēt copiosi, & potentes homines; alium tenuiores, & infimi; non alijs sacramentis sunt initiati, nec aliā hæreditatem regni cælestis expectant Fratres sumus omnes, &, vt inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius. Quod item in Epistola ad Galatas significat Apostolus; Omnes filij Dei estis per fidē in Christo Iesu: quicūq; enim in Christo baptizati estis, Christū induistis: non est Iudæus, neque Græcus; non est seruus, neque liber; non masculus, neque fœmina; Omnes enim vos vnū estis in Christo Iesu. Hæc autem accuratè versanda res est Pastoribus animarū, & scienter illis in hac sententia commorandum: est enim accōmodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines, quàm ad coercendam, comprimendamque arrogantiam locupletium, atque potentium. Cui hominum incommodo, vti mederetur, vrgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus.

Tertia ratio, ob quā Deus pluralitatis verbo cōpellari voluit, est, vt mutuo fraternæ necessitudinis nexu agnito, nemo se insolētius aliis prę ferat.

* Iuxta spiritalē dignioreq. natiuitatem omnium Christianorū eadem est nobilitas.

ad Ephes. 5.

ad Galat. 3.

Quid

Quid Christianus, vbi exordio precationis illud, Pater nosster: *pronuntiabit, aut meditabitur, aut aget?* 10

CVM has Deo preces facturus es Christiane, memineris te tanquam filium ad Patrem Deum accedere. Itaque cùm precationem ordiris, & illud, *Pater noster*, pronuntias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui nõ vt seruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, sed vt ad patrem filium voluntarium, securumq; cõfugere iusserit. Qua in memoria, & cogitatione, quo vicissim studio, & pietate tibi orandum sit, considera: Danda enim tibi est opera, te vt talẽ præbeas, qualem esse decet Dei filium, id est, vt oratio, & actiones tuæ indignæ non sint diuino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationem cohortatur nos Apostolus, cùm ait; Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi: vt verè de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicẽses; Omnes vos filij lucis estis, & filij diei. ad Ephes. 5. 1. Thes. 5.

Qui es in cælis.

Cùm Deus sit vbique præsens, quomodo domicilium suũ peculiariter in cælo habere dicitur? 11

CONSTAT inter omnes, qui rectè de Deo sentiunt, vbique locorum, & gentium esse Deum. quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, vna parte locum vnum, alia aliũ occupet, ac tueatur. Nam Deus spiritus est omnis expers diuisionis. Quis enim audeat Deum, tanquam in vestigio positum, loci alicuius finibus circumscribere, cùm ipse de se dicat; Nunquid nõ cælum, & terram ego impleo? Quod rursum, sic accipiendum est, Deũ cælum ac terram, quanquam Quomodo Deus sit vbique. Ier. 23.

quam cælo, ac terra comprehensa sunt, vi sua, ac virtute complecti, non autem ipsum vllo loco cõtineri. Adest enim omnibus rebꝰ Deus, vel creãs ipsas, vel conseruans creatas; nulla regione, nullis finibus, vel circumscriptus, vel ita definitus, quo minus & naturam, & potestatem suam præsens vbique constituat. Quod B. Dauid expressit illis verbis; Si ascendero in cælum, tu illic es. Verum etsi præsens adsit Deus in locis, & rebus omnibus, nullis, vt diximus, terminis definitus, tamen in diuinis Scripturis sæpe dicitur habere domicilium suum in cælo. quod ideo factum videmus, quòd cæli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, ijdemq; manent incorrupti, præstantes vi, magnitudine, ac pulchritudine cæteris corporibus, certisq; ac stabilibus motibus præditi. Ergo vt excitaret hominũ animos Deus ad contemplandam infinitam suam potestatem, ac maiestatem, quæ maximè elucet in opere cælorum, se in diuinis Scripturis habitare dicit in cælis: sæpe etiam quod res est, declarat nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, ac potestate comprehensa sit.

Psal. 138.

12 *Quid fidelibus meditandum exhibet illa particula,* Qui es in cælis?

In hac cogitatione cælestis domicilij diuinæ maiestatis, fideles non solum communis omniũ parentis imaginem sibi proponent, sed etiam in cælo regnantis Dei; vt oraturi, meminerint, mentem animumq; referendum esse ad cælum; quantumque spei, ac fiduciæ affert eis patris nomen, tantum Christianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præstans illa natura, ac diuina maiestas Patris nostri, *qui es in cælis.* Quæ verba præfiniunt etiam orantibus, quid petendũ sit: Omnis enim postu-

latio

latio noſtra, quæ ad huius vitæ vſum, ac neceſſitatem pertineat; niſi cum cæleſtibus ſit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis eſt, & indigna Chriſtiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illam Apoſtoli auctoritate comprobabunt; Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite; ibi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedẽs; quæ ſurſum ſunt ſapite, nõ quæ ſuper terrã.

A Patre cæleſti cœleſtia duntaxat bona, aut quæ his cõiuncta ſunt exoptanda.

Coloſ. 3.

DE PRIMA PETITIONE ORATIONIS DOMINICÆ, CAP. X.

Sanctificetur nomen tuum.

Cur à nominis diuini ſanctificatione noſtra deſideria exordimur? 1

QVID à Deo petendũ, quoúe ordine id agendum ſit, Magiſter ipſe, ac Dominus omnium docuit, & imperauit. Nam cùm ſtudij, & deſiderij noſtri nũcia ſit, & interpres oratio, tum rectè, & ratione petimus, cùm poſtulationum ordo ſequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos vera charitas, totum vt animum ac ſtudium conferamus in Deum: qui quoniam ſolus eſt in ſe ipſo ſummum bonum, iure eſt præcipuo quodam, ac ſingulari amore diligendus. Nec verò ex animo, & vnicè poteſt amari Deus, niſi rebus omnibus, ac naturis, eius honor, & gloria præponatur. Bona enim, & noſtra, & aliena, & omnino omnia, quæcunque boni vocabulo nominãtur, ab illo profecta, ſummo ipſi bono cedunt. Quare vt ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de ſummo bono principem, & caput conſtituit petitionum reliquarũ, docens nos, prius quã ea, quæ nobis, aut proximo cuiq; opus ſint,

Petitionũ ordo ſequi debet ordinem rerum expetendarum.

Dei honor inter precandũ ante omnia etiã quærendus.

Cur ante omnia petẽdum eſt, quod propriè ad Dei gloriam pertinet.

ſint, poſtulemus, quæ propria ſunt Dei gloriæ, petere debere, ipſíque Deo ſtudium, & deſyderium eius rei noſtrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis; qua docemur, & plus Deum, quàm nos ipſos diligere, & primũ petere, quæ Deo cupiamus; deinde, quę nobis optemus.

2 *Cùm diuina natura nulla re augeri, aut carere poſſit, quid neceſſum fuit ſanctificationem nominis Dei hic poſtulare?*

Deſyderãtur & petuntur ea quib⁹ quis caret.

QVONIAM deſyderium, & petitio ſunt earũ rerũ quibus caremus; (nec vero Deo, id eſt, eius naturæ fieri acceſſio poteſt; aut augeri vlla re diuina ſubſtantia, quæ inexplicabilem in modum eſt omni perfectione cumulata) intelligendum eſt, extra hæc eſſe, quæ à Deo, ipſi Deo petimus, & ad æternam eius gloriam pertinere. cupimus enim, & petimus, vt Dei nomen notius ſit gentibus; vt eius regnum amplificetur; vt plures quotidie obediant diuino numini. quæ tria Nomẽ, Regnum, Obedientia, non in illo ſunt intimo Dei bono, ſed aſſumuntur extrinſecus.

Nihil petim⁹ Deo intrinſecus accedere quod antea nõ habuerit, ſed exterius aliquid fieri quo ei⁹ gloria innoteſcat ad hominum vtilitatem optamus.

Quæ vota hac petitione, vult Chriſtus nos Deo Patri offerre?

3 VT hæ petitiones quam vim habeant, & quid valeãt, planius intelligatur, Paſtoris erũt partes, monere fidelem populum verba illa, *Sicut in cælo, & in terra*; ad ſingulas referri poſſe ſingularũ primarũ poſtulationum; vt, *Sanctificetur nomen tuum, ſicut in cælo, & in terra*; ſimiliter, *fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra*. Cùm autem petimus, vt ſanctificetur nomen Dei; id ſentimus, vt augeatur ſanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, nõ id dicere Saluatorem, vt eodẽ modo ſanctificetur in terra, quo in cęlo, id eſt, vt amplitudine terreſtris ſanctificatio cæleſtem exæquet: hoc enim fieri nullo pacto poteſt: ſed vt ex charitate, ex intimo animi

Verba illa, ſicut in cælo & in terra, ad tres primas petitiones referri poſſe.

Quid ſibi velit prima petitio.

Eſt hic expẽdendum, an, ſicut, ſimilitudinis ſit nota, an vero cõditionis. quade re conſulatur quæſtio 12. quintæ petitionis.

ſtudio

ſtudio id agatur. Etſi veriſſimũ illud eſt, ſicuti eſt, diuinũ nomen per ſe ſanctificatione nõ egere, cũ ſanctum, & terribile ſit, quemadmodũ ipſe Deus ſuapte natura ſanctus eſt; neque ei vlla ſanctitas, qua ab omni æternitate prędituſ nõ fuerit, poſſit accidere: tamen, quòd in terris longè minori honore afficitur, quã par eſt, nonnunquam etiã maledictis, & nefarijs vocib⁹ violatur, propterea cupimus, ac petimus, vt laudibus, honore, gloria celebretur, ad exemplũ laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur; id eſt, vt ſic honor, & cultus in mẽte, in animo, in ore verſetur, vt omni veneratione, & intima, & externa proſequamur, omni celebritate excelſum, purum, & glorioſum Deũ ad imitationẽ ſupernorum, & cęleſtiũ ciuiũ cõplectamur. Vt enim cælites ſumma conſenſione gloria & prædicatione efferunt Deum: ſic precamur, vt idem contingat orbi terrarũ, vt omnes gentes Deum cognoſcant, colant, & venerentur; vt nulli planè mortales reperiãtur, qui nõ & ſuſcipiant Chriſtianam religionem, & ſe totos Deo dicantes, credant ex eo omnem ſanctitatis fontẽ exiſtere, neque quicquam eſſe purũ, aut ſanctũ, quod nõ à ſanctitate diuini nominis oriatur. Teſtatur enim Apoſtolus mundatam eſſe Eccleſiam in lauacro aquæ, in verbo vitæ. Significat autem verbum vitæ, nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, in quo baptizamur, & ſanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiuſquã expiatio, nulla mũditia, & integritas eſſe poteſt, ſuper quo nõ ſit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus à Deo, vt omne hominum genus, relictis impurę infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illuſtratum, huius vim nominis agnoſcat ſic, vt in eo veram quærat ſanctitatem; & in nomine ſanctę & indiuiduæ Trinitatis baptiſmi ſacramentũ ſuſcipiens,

Primo hic generatim petitur, vt in terris gloria diuini nominis quàm poteſt fieri proximè ad cæleſtem accedat.

Dei nomẽ cũ per ſe ſanctũ ſit quomodo illud ſanctificari petam⁹.

ad Epheſ. 5.

Secundo ſpeciatim petitur, vt infideles per fidem & fidei ſacramẽta Deo ſe adiungant.

piens, ipſius Dei dextera, perfectam vim ſanctitatis conſequatur. Pertinet verò optatum, & poſtulatio noſtra non minus etiam ad eos, qui flagitijs, & ſceleribus contaminati, puram baptiſmi integritatem & innocentiæ ſtolam amiſerunt: quare factum eſt, vt in illis miſerrimis ſuam iterum ſedē impuriſſimus ſpiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur a Deo, vt in ipſis etiam ſanctificetur nomen eius: vt ad cor, & ſanitatem redeuntes, ſacramento pœnitentiæ redimant priſtinam ſanctitatem, ſeque ipſos purum, ac ſanctum Deo templum ac domicilium præbeant. Oramus denique lumen vt ſuum Deus præferat omnium mentibus: quo videre poſſint, omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſcendens à Patre luminum, ad nos diuinitùs eſſe delatum: quo temperantiā, iuſtitiam, vitam, ſalutem, omnia denique animi, corporis, externa vitalia, ac ſalutaria bona illi accepta referant: à quo quemadmodum prædicat Eccleſia, bona cuncta procedant: ſi quid luce ſua ſol, ſi quid reliqua ſydera motu, & curſu proſunt hominum generi; ſi circumfuſo hoc alimur ſpiritu; ſi terra frugum, & fructuum vbertate vitam ſuſtinet omnium; ſi opera magiſtratuum quiete, ac tranquillitate fruimur: & hæc, & huius generis bona innumerabilia nobis ſuppeditat immēſa Dei benignitas. Qui etiam, quas Philoſophi ſecūdas cauſas appellant, interpretari debemus mirabiliter effectas quaſdā, & ad vſum noſtrum accommodatas Dei manus, quibus nobis ſua bona diſtribuit, ac longè lateq; diffundit. Quod autem maximè rem continet in hac petitione, illud eſt, vt omnes agnoſcant, ac venerentur, ſanctiſſimam Ieſu Chriſti ſponſam, & parentem noſtram Eccleſiam: in qua vna eſt fons ille baptiſmus, atq; perpetuus ad eluendas, & expiandas

Tertiò, petitur, vt Chriſtiani in vitia relapſi reſipiſcant.

Quartò, petitur, vt gratiæ ſuæ lumine corda tenebricoſa perfundat. Iacob. 1. Omnia bona eum animi, tum externa Deo referri debent accepta. In orat. do. 3. poſt paſch.

Secundariæ cauſæ ſunt, velut Dei manus, quib' nobis ſua bona diſtribuit. Vide quæſtionem 20. primi articuli ſymboli.

Quintò, optatur, vt catholica Eccleſia ab omnibus agnoſcatur.

piandas omnes peccatorum ſordes, vnde hauriũtur vniuerſa ſalutis, & ſanctitatis ſacramẽta: quibus quaſi cæleſtibus quibuſdam fiſtulis in nos à Deo ille ſanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam ſolam, & ad eos, quos ſuo ſinu, & gremio complexa eſt, pertinet diuini illius imploratio nominis, quod vnũ ſub cælo datum eſt hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Act. 4.

Quid meditandum proponit prima petitio, quaq; ratione nomen Dei à Chriſtianis hodie polluitur? 4

PAROCHI maximè hunc locum vrgere debebunt, boni eſſe filij, non ſolum Patrem Deum orare verbis, ſed re etiam, & actione conari, vt eluceat in ipſo ſanctificatio diuini nominis. Vtinam non eſſent, qui, cùm oratione hanc Dei nominis ſanctificationem aſſiduè poſtulent, factis, quantum in ipſis eſt, illud violant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipſi etiam Deo maledicitur. in quos dictum eſt ab Apoſtolo: Nomẽ Dei per vos blaſphematur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: Ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum; cũ diceretur de eis, populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Qualis enim eſt vita, &, vt ſunt eorũ mores, qui religionem profitẽtur: ſic de religione ipſa, deq; eius auctore religionis multitudo imperita iudicare ſolet. Quare qui viuunt ex Chriſtiana religione, quã ſuſceperunt, & ad eius regulam, orationem & actiones dirigunt ſuas, magnam facultatem præbent aliis, laudandi nomen cęleſtis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipſe has partes impoſuit Dominus, vt illuſtribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prędicatio-

Quid prima petitione maxime meditandum.

De Chriſtianis qui factis nomen Dei polluunt, & vilius efficiũt.

Quod quæſtione ſexta ſequentis petitionis etiam pertractatur.

Ad Rom. 2. Ezech. 36.

Virtutibus ſunt excitandi homines ad Dei nominis ſanctificationem.

Matth.5. dicationem diuini nominis : ad quos loquitur in hunc modum apud Euangeliſtam : Sic luceat lux veſtra coram hominibus , vt videãt opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Et princeps Apoſtolorum : Conuerſationem veſtram inter gentes habẽtes bonam, vt ex bonis operibus vos conſyderantes , glorificent Deum.

Epiſt.1. cap.2.

DE SECVNDA PETITIONE,

CAPVT VNDECIMVM.

Adueniat regnum tuum.

Quid regni Dei petitione hic comprehenditur?

Coniunctum eſt huius petitionis argumẽtum cum vltimo ſymboli articulo.

REGNVM cæleſte quod altera hac petitione poſtulamus , eiuſmodi eſt, vt eò referatur, ac terminetur omnis Euangelij prædicatio . nam & inde exorſus eſt ad pœnitentiam hortari S. Ioannes Baptiſta, dum, Pœnitentiam, inquit , agite: appropinquabit enim regnum cælorum . Nec aliunde fecit initium ſuæ prędicationis Saluator humani generis : & in illo ſalutari ſermone quo beatitudinis vias diſcipulis in monte monſtrauit, tanquã propoſito orationis argumento principium duxit à regno cælorum : nam , Beati, inquit, pauperes ſpiritu : quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam cauſam neceſſariæ profectionis : Et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei : quia ideo miſſus ſum . Hoc idem poſtea regnum prædicare iuſſit Apoſtolos: & illi, qui ſe ire ad ſepeliendum patrem ſuum velle dixerat, reſpondit: Tu vade , annuncia regnum Dei . Cùm verò reſurrexiſſet à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apoſtolis , loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc ſecundæ poſtulationis locum,

Matth.3.
Matth.4.
Matth. 5.
Luc.4.
Matth.10.
Luc.8.
Act.11.

locum, diligentissimè tractabunt, vt fideles auditores, quanta sit in hac petitione vis, ac necessitas, intelligant. Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam, magnam facultatem dabit ea cogitatio, quòd, etsi hæc petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit à ceteris, vt, quod petimus, summo studio quęramus. inquit enim: Quęrite primum regnum Dei & iustitiam eius; & hęc omnia adijcientur vobis. Et quidem tanta vis, & copia cælestiū munerū hac postulatione continetur, vt omnia cōplectatur, quę ad corporeā & spiritualē vitā tuendā sint necessaria. quē autē regio nomine dignū dicemus, cui ea curæ nō sint, quę regni salutē contineāt? quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quanta regum omniū cura & prouidentia tueri credendū est & vitam, & salutem hominū? Hac igitur regni Dei petitione, cōprehensa sunt omnia quibuscunq; in hac peregrinatione, vel exilio potius indigem⁹; quæ cōcessurū se Deus benignè pollicetur: nā statim illa subiunxit: Et hæc omnia adijcientur vobis. Quibus omnino declarauit se eū esse regem, qui generi hominum copiosè omnia, largeq; suppeditat: in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit, Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Matth. 6.

Deus rex est ditissimus valens omnia necessaria nobis præstare.

Sufficitne quomodocunque regnum Dei hic postulare? 2

Quædam quę huc referri possunt, sunt tradita secundo symboli articulo.

MINIMĘ satis est, vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionē nostram adhibeamus omnia, tanquam instrumenta, quibus illud quęritur, & inuenitur. nam & quinque fatuæ virgines studiosè illæ quidem petierunt ad hunc modū: Domine Domine aperi nobis: veruntamen quòd illius postulationis præsidia non haberent, exclusę sunt, nec iniuria: est enim illa Dei ore pronun-

Psal. 22.

Quomodo petendum Dei regnum.

Matth. 25.

Matth. 7. Quid sequi vel fugere debeamus vt finis beati sæpe cogitandum.

tiata sententia: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Igitur suscipiemus etiam illam curam, & cogitationem quid agendum, quid contra vitandum sit, vt ad cæleste regnum peruenire possimus. non enim à Deo ad otium, & ad inertiam vocati sumus: quin imo inquit: Regnum cælorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud: &, Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Itaque non est satis petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeãt homines. nam adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ eo tenendo cursu, quo perueniatur in cælũ. Nunquam nos deserit Deus, qui nobiscum se futurum perpetuo pollicitus est: vnum vt nobis videndum sit, ne Deum, & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus & vitam tuetur hominum, & salutem perficit sempiternam, &, quæ sub aspectũ non cadunt, angelorum copiæ, & plenissimũ virtutis cælestis visibile hoc munus sacramentorum. In his tantum nobis præsidij est diuinitus constitutum, vt non modo ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere & conculcare possimus.

Inertia vitanda. Matth. 11. Matth. 19.

Diligentia adhibenda.

Quomodo simus diuinæ gratiæ adiutores.

Quantis præsidijs homines instruxerit Deus ad cælestis regni cõsecutionem.

3 *Quibus rationibus regni Dei desiderium hominibus est excitandum?*

Quàm calamitosa sit præsentis vitę cõditio. Quod pluribus etiam declarabitur duabus postremis petitionibus.

HAVRIENT animarũ curatores Sacerdotes ex vberrimis diuinarum litterarum fontibus ea quæ fidelibus desiderium, studiumque commoueant regni cælorũ; quæ calamitosam status nostri conditionem, illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, vt respicientes, & colligentes se, in memoriam redeant summę beatitudinis, & inexplicabilium

plicabilium bonorum, quibus redundat æterna parentis Dei domus. Exules enim sumus, & planè eius loci incolæ, in quo habitant dæmones: quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest: nam sunt infestissimi & implacabiles in genus humanũ. Quid domestica, intestinaque prœlia; quæ inter se corpus & anima, caro & spiritus assidue gerunt? quibus perpetuo timendum est, ne concidamus: timendum autem? imo statim concideremus, nisi propugnaculo diuinę dexteræ defenderemur. Quam vim miseriarum cùm sentiret Apostolus: Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hæc infelicitas nostri generis quamquam per se cognoscitur, tamen ex contentione reliquarũ naturarũ, & creatarum rerum facilius intelligi potest. In illis, siue etiam rationis, siue etiam sensus expertibus, raro fieri videmus, vt aliqua natura à proprijs actionibus, à sensu, vel motu insito declinet sic, vt à proposito, & constituto fine deflectat. Hoc apparet in bestijs agrestibus, natantibus, volucribus, vt res declaratione nõ egeat. Quod si cælum suspexeris, nonne verissimum id esse intelligis, quod à Dauide dictum est: In æternum, Domine, verbũ tuum permanet in cælo. Nempe illud continente motu, & perpetua conuersione fertur, vt ne minimum quidem à præfinita diuinitus lege discedat. Si terram & reliquam vniuersitatem consyderes, facile videas aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus sæpissimè labitur: raro quæ rectè sunt cogitata, persequitur: plerumque susceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit: quæ modò placuerat optima sententia, subitò displicet; & illa reiecta, ad turpia consilia, sibique perniciosa dilabitur. Quænam igitur est huius inconstantiæ miseriæque causa?

Mundus hic plenus est dæmonibus.

Quanta hominis sit luctatio cum carne.

Ad Rom. 7.

Ex collatione cæterarum creaturarum ostenditur hominis miseria.

Bestiæ.

Cælum.

Terra.

Hominis quanta sit in rebus agendis inconstantia.

Inconstantiæ humanæ & miseriarum quotidianarũ causa.

Inconstantiæ humanæ & miseriarum quotidianarum causa.

Contemptio planè diuini afflatus. claudimus enim aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur, nec cælestem Patrem salutariter præcipientem audimus. Quare huc incũbendum erit Parochis, vt & miserias oculis subijciant fidelis populi, & commemorent causas miseriarum, & remediorum vim ostendant. quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex sanctissimis viris Ioanne Chrysostomo, & Augustino, maximè vero ex ijs, quæ in symboli expositione posuimus. nã, illis cognitis, quis erit è facinorosorũ hominũ numero, quin adiumento Dei gratiæ præeuntis, Euangelico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere & erigere se, atque in cælestis regis, Patrisque conspectum venire?

Luc. 15.

4 *Quid nam Dei regnum sacris in litteris designat?*

POSTQVAM declaratum est, quæ sit fideliũ fructuosa petitio, aperiendũ etiam quid sit, quod his verbis à Deo postulemus, præsertim cùm vocabulum regni Dei multa significet: quorum declaratio & ad reliquam scripturæ intelligentiam non erit inutilis, & est ad huius loci cognitionem necessaria. Communis igitur quædam regni Dei significatio, quę frequens est in diuinis litteris, est non solùm eius potestatis, quam habet in omnem hominem, rerúmq; vniuersitatem, sed etiam prouidentię, quę cuncta regit, & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, sunt fines terrę. Quibus finibus etiam intelliguntur, quę occulta sunt, & abdita, in intimis terræ ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardochæus loquebatur illis verbis: Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta sunt posita: & non est

Dei regnum primò generalem in res vniuersas potestatem & prouidentiæ curã significat.

Psal. 94.

Est. 13.

qui

qui tuæ possit resistere voluntati. Dominus omnium es: nec est qui resistat maiestati tuæ. Item Dei regno declaratur præcipua illa ac singularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios & sanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadam Dei cura, dictum est illud à Dauide: Dominus regit me, nihil mihi deerit. tum ab Isaia: Dominus rex noster, ipse saluabit nos. In qua Dei regia potestate etsi præcipua ratione sunt in hac vita ij, quos diximus, pij, ac sancti homines: tamen monuit Pilatum ipse Christus Dominus, regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est minimè ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. nam eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, respublicæ, duces, omnesque ij, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus, præsunt ciuitatibus, atque prouincijs, vel per vim, & iniuriam dominatum occupauerunt, Christus autē Dominus constitutus est rex à Deo, vt ait Propheta: cuius regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est. inquit enim: Regnum Dei est iustitia, & pax, & gaudiū in spiritu sancto. Regnat autem in nobis Christus Dominus, per virtutes intimas, fidem, spem, charitatem, quibus virtutibus regni quodam modo partes efficimur, & Deo peculiari quadā ratione subiecti, ad eius cultum, ac venerationem consecramur, vt, quemadmodum dixit Apostolus; Viuo autem, iam non ego; viuit verò in me Christus; ita nobis dicere liceat; Regno ego, iam non ego; regnat verò in me Christus. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi Domini iustitia constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus; Regnum Dei intra vos est: Nam etsi Iesus Christus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præ-

Secundo peculiarem illā beneficentiam qua pios gubernat & dirigit, denotat. Psal. 22. Isa. 33.

Ioannis 18. Quomodo regnum Christi non sit ex hoc mundo.

Psal. 2. Rom. 14.

Quomodo Christus in fidelibus suis regnet.

Ad Gala. 2.

Quomodo regnum Dei sit iustitia. Luc. 17.

In quibus præcipuè regnet Christus.

ſtanti fide, ſpe & charitate præditi, ſe tanquam pura quædam, & viua membra Deo præbuerunt: et in his regnum gratiæ eſſe dicitur. Eſt verò etiam Dei gloriæ regnum illud de quo Chriſtum Dominum apud S. Matthæum loquentem audimus; Venite benedicti patris mei; poſſidete paratum vobis regnũ à conſtitutione mundi. Quod idem ab eo regnum, apud S. Lucam, latro admirabiliter, ſua ſcelera recognoſcens, expetebat, in hunc modum; Domine, memento mei cùm veneris in regnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni; Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Meminit item Apoſtolus ad Epheſios: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hæreditatem in regno Chriſti, & Dei. Eodem pertinent aliquot ſimilitudines Chriſti Domini loquentis de regno cælorum. Neceſſe eſt autem prius ponere regnũ gratiæ. neque enim fieri poteſt, vt in vllo regnet Dei gloria, niſi eiuſdem gratia in illo regnarit. Eſt verò gratia, ipſius ſententia Saluatoris, fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Gloriam autem quid eſſe dicemus, niſi gratiam quandam perfectam, & abſolutam? quam diu enim, fragili hoc, & mortali corpore veſtiti ſumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio vagi, & imbecilles abſumus à Domino, ſæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cùm autẽ regni gloriæ, quod perfectũ eſt, lux nobis illuxerit, firmi, ac ſtabiles perpetuò conſiſtemus. omne enim, & vitium, & incommodum exhaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipſe denique noſtra in anima, & in corpore regnabit Deus. quæ res vberius in ſymbolo tractata eſt, cùm de reſurrectione carnis ageretur.

Tertio gloriã & maieſtatem deſignat quã Deus in cælo obtinet. Matth. 25.

Luc. 23.

Ioan. 3.

Ad Ephe. 5.

Matt. 13.

Ioan. 4.

Quid gratia.

Quid gloria. Videaturque ſtio. 38. de Baptiſmo.

Regno gratiæ frequenter exeidimus.

Regnum gloriæ ſemel ſi ab homine poſſideatur, nunquam amittitur.

Quid

Quid in primis igitur hac petitione Deum oramus? 5

ILLIS expoſitis quæ communem regni Dei ſententiam declarant, quid ſibi hæc petitio propriè velit, dicendum eſt. Petimus autem à Deo, vt regnum Chriſti, quod eſt Eccleſia, propagetur; vt ſe ad fidem Chriſti Domini, & ad accipiendam veri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudæi, & ſchiſmatici, ac hæretici redeant ad ſanitatem; & ad Eccleſiæ Dei communionem, à qua deſciuerunt, reuertantur; vt compleatur, & ad exitum perducatur, quod Iſaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tentorij tui; & pelles tabernaculorum tuorum extende: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida: ad dexterã enim, & ad læuam penetrabis: quia dominabitur tui qui fecit te. Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi; filij tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere ſurgent.

In infidelibus, Iudæis, ſchiſmaticis, & hæreticis, regnat dæmõ. Nec his abſimilia explicata ſunt quæſtione 3. ſuperioris petitionis. Iſa. 54.

Iſa. 60.

Secundo quidnam hic poſtulatur? 6

QVIA ſunt in Eccleſia, qui verbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præſeferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tanquam in proprijs domicilijs; petimus etiam, vt ad eos veniat regnum Dei; quo illi, peccatorum diſcuſſa caligine, & radijs diuinæ lucis illuſtrati, reſtituantur in filiorum Dei priſtinam dignitatem; vt omnibus ſuo regno, cæleſtis parens, ſublatis hæreticis, atque ſchiſmaticis, eiectiſque offenſionibus, ac ſcelerum cauſis, aream purget Eccleſiæ, quæ Deo cultum piè, ſanctèque adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur.

Ad Tit. 1. In Chriſtianis perperam viuentibus dominatur etiã diabolus.

Quid tertio loco eadem petitione quærimus? 7

PETI-

PETIMVS etiam vt ſolus in nobis viuat, ſolus regnet Deus, ne ſit poſthac morti locus; ſed vt illa abſorbeatur in victoria Chriſti Domini noſtri, qui, diſſecto, ac diſſipato omni hoſtium principatu, poteſtate, & virtute, ſuo omnia ſubijciat imperio, Satanæ vt tollat imperium; nullam vt in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat; vt vincat, & triumphet Chriſtus; vt vigeant eius leges toto orbe terrarū; vt decreta ſeruentur; nullus vt proditor, aut deſertor eius ſit; ſed tales ſe præbeāt omnes, vt in regis Dei conſpectum non dubitanter veniant, & conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant regni cæleſtis, vbi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruantur.

8 *Quæ Chriſtianis huius petitionis occaſione præcipuè agenda & contemplanda offeruntur?*

ERIT curæ Parochis, vt quod poſtulat huius ratio petitionis, fidelē populum doceant, quibus cogitationib⁹, & meditationib⁹ inſtructus has piè Deo preces facere poſſit. Ac primū hortabuntur, vt vim ac ſententiam intueantur illius ſimilitudinis à Saluatore introductæ: Simile eſt regnum cælorū theſauro abſcondito in agro; quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius, vadit, & vendit vniuerſa, quę habet, & emit agrū illū. nā qui nouerit Chriſti Domini diuitias, is præ illis omnia cōtemnet; huic facultates, opes, potētia ſor deſcent. nihil enim eſt quod illi ſummo pretio comparari, imò verò quod in conſpectu eius ſtare poſſit. Quare, quibus id noſſe contigerit, exclamabunt illi, vt Apoſtolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtū lucrifaciam. Hæc eſt illa inſignis Euangelij margarita, in quam, qui pecuniam ex omni bonorum venditione redactam erogarit, is beatitudine fruetur ſempiterna. O nos felices, ſi tantum luminis nobis

Matt. 13.

Chriſti regnū vt conſequamur, omnia terrena ſunt cōtemnenda.

Ad Phil. 3.

Matt. 13.

bis præferret Iesus Christus, vt illã videre possem diuinæ gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis: nam & nostra omnia, & nos ipsos venundaremus, vt emptam illam tueremur. tum enim denique nobis non dubitanter dicere liberet: Quis nos separabit à charitate Christi? Præstantem verò regni gloriæ excellentiam, si quæ sit, scire volumus, eandem de illa & Prophetæ & Apostoli vocem, atq; sententiam audiamus; Oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maximè, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, id est, Adam progenies, iure è paradiso eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruersitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet. Quare dimisso tum, & abiecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianę humilitatis oratio: & omnino nobis ipsi diffidentes, illius more publicani confugiemus in Dei misericordiam; totumque eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo freti clamare audeamus Abba pater. Quare vehementer ad extremum petamus à Deo spiritu, nos vt omnia iubeat è sua voluntate facere.

Quã pretiosa sit diuinæ gratiæ margarita.

Ad Rom. 8.

Quàm excellens sit diuinę gloriæ thesaurus.

Isa. 64.

1. Cor. 2.

Considerationem nostri ipsorũ oculos ponenda.

Humiliter regnum Dei petendum.

Luc. 18.

Rom. 8.

DE TERTIA PETITIONE,
CAPVT DVODECIMVM.

Fiat voluntas tua.

Quare postulato Dei regno statim subijcitur; vt eiusdem voluntas fiat? 1

CVM à Christo Domino dictum sit: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed, qui facit voluntatẽ patris

Matt. 7.

Multa quæ huius petitionis explicatione pertractatur, his respondent quę duobus postremis præceptis de concupiscentiæ prauæ motibus sunt in medium producta.

patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum: quicunque in illud cæleste regnum peruenire cupiunt, id à Deo petere debent, vt fiat voluntas eius. Quamobrem hoc loco posita petitio est, statim post regni cælestis postulationem.

Qua methodo ad verã huius petitionis intelligentiã perueniẽdũ est?

Prævaricatio Adæ quanta mala inuexerit.

VT intelligant fideles quàm necessariũ id nobis sit, quod hac prece postulamus, quantamque vim salutarium munerum ex eius impetratione consequamur; demonstrabunt Parochi, quibus miserijs, & ærumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis.

3 *Quæ igitur mala, prævaricatio primi parentis, in humanum genus innexit?*

Animantia cuncta naturaliter suum experiunt finẽ & propriũ bonum.

Homo naturaliter Deum suæ beatitudinis auctorẽ expetit.

Omnia animãtia in ingenito sibi proprij finis amore, excepto homine, permãserunt.

A principio quidẽ Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, vt naturali quadã propensione suũ quærerent, & expeterent finem, à quo illæ nunquã, nisi obiecto extrinsecus impedimento, declinant. Hęc autẽ initio fuit in homine expetendi Deum suæ beatitudinis auctorem, parentemque eo præclarior, & præstantior vis, quòd is compos esset rationis, atque consilij. Sed hunc amorem sibi naturaliter ingenitum, cùm reliquę naturę rationis expertes conseruassent, quę, vt initio procreatæ fuerunt, natura bonę, sic in eo statu, & conditione manserunt, hodieque manẽt; miserum hominum genus cursum non tenuit: non enim solum bona iustitiæ originalis amisit, quibus à Deo supra naturæ suæ facultatem auctũ, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscurauit. Omnes, inquit, declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Nam sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua; vt inde facile

Peccato originali & amissa iustitia, & ad virtutẽ inclinatio corrupta est.

Psal. 52.

Gen. 8.

intelligi

intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum prauas cupiditates, dū procliues sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne ferè malorum genus. Quibus in malis quanquam assiduè versemur; tamē, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt quę nobis minimè mala videantur. quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus occœcati, non videant, quę salutaria opinantur, plerumq; esse pestifera, imo verò ad illa pernicioſa mala, tanquam ad optabile, & expetendū bonū, rapiantur præcipites, ab ijs quæ verè bona sunt, & honesta; tanquam à contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem corruptumq; iudicium detestatur Deus, illis verbis; Væ, qui dicitis malum bonum, & bonū malū; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarū in dulce, & dulce in amarum. Itaq; , nostris vt subijciant oculis nostras miserias, comparant nos diuinæ litteræ ijs, qui verum gustandi sensum amiserunt: quare fit, vt à salubri victu alieni sint, appetantq; contrariū. Cum ægrotis præterea nos cōferunt. vt enim illi, nisi morbū depulerint, sanorū & integrorū hominū officia, ac munera obire non possunt: sic nos actiones, quæ Deo gratæ sint, suscipere sine diuinæ gratiæ adiumento nequimus. Quod si quædam sic affecti assequimur; leuia illa sunt, & quæ ad consequendam cælestem beatitudinem, parum, vel nihil momenti habent. At Deū, vt par est, amare & colere, quod maius quiddam, & altius est, quàm vt nos humi strati id humanis viribus assequamur, nunquā poterim⁹, nisi adminiculo diuinæ gratiæ subleuemur. Quamquā aptissima etiam est illa comparatio ad significandam miseram

Omnes ab adolescentia ad malū sunt procliues. Sessio. 5 Concilij Trid. de peccato originali. Ad Rom. 7.

Homo cupidītatibus suis occœcatus ne videt quidem suum malum.

Quin hoc ipsum bonū esse existimat.

Isa. 5.

Gustum spiritualem amisit homo.

Homines omnes post peccatum sunt ægrotis similes.

Virtutes cælo dignas homo sibi relict⁹ perficere non potest.

Repetantur hic quę prima quæstione præfationis huius Catechismi sunt explicata, & quæ sub finem quæstionis 9. paulò post subijcientur.

Homines per Adæ peccatũ nũc sunt ipsis pueris insipientiores.

miseram humani generis conditionem, quòd similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temerè mouentur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & imprudẽtes, ludicris sermonibus, & inanibus actionibus dediti, si à diuino præsidio deseramur. Sic enim nos obiurgat Sapientia: Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apostolus: Nolite pueri effici sensibus. etsi in maiori inanitate, & errore versamur, quàm illa puerilis ætas: cui tantum abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest peruenire; cùm ad diuinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore, & adiutore adspirare non possimus. nisi enim præsto nobis sit Dei auxilium, reiectis ijs, quæ verè sunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

Prouer. 1.

1. Cor. 14.

Prudẽtiã saluti necessariam nisi Deo adiutore consequi non possumus.

4 *Quodnam hac petitione tantorum malorum proponitur remedium?*

Omnium actionum & cogitationum humanarum bonitas ex cõsensu quem habent cum diuina voluntate est metienda.

Suam autem voluntatem Deus manifestauit hominibus per decalogum; cuius quæ prima quæstione fuerunt explicatæ, hic repetantur.

SI quis, discussa diuinitus animi caligine, has videat hominum miserias, &, sublato stupore, sentiat legem membrorum, ac sensus cupiditates spiritui repugnantes, recognoscat, omnemque despiciat naturæ nostræ propẽsionẽ ad malũ; quî poterit nõ ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ vitio premimur, remediũ quærere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis vita dirigenda, & conformanda sit? Hoc igitur illud est quod implora-mus, cùm ita precamur Deum; *Fiat voluntas tua.* Cũ enim, abiecta obedientia, & Dei voluntate neglecta, in has miserias inciderimus, vnum illud tantorum malorum remediũ nobis diuinitus propositum est, vt ex Dei voluntate, quam peccando contempsimus, aliquando viuamus, omnesque cogita-

cogitationes & actiones noſtras ea regula metiamur: quod vt aſſequi poſſimus, ſuppliciter illud à Deo petimus, *Fiat voluntas tua.*

Etiamne iuſtificatis, qui iam Deo parent, vſurpanda fuerit hæc precatio? 5

Hoc ipſum illis etiam vehementer petendũ eſt, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam ſunt radijs diuini luminis illuſtrati; cuius gratiæ beneficio, Dei obtemperent voluntati. Quibus licet ita cõparatis, propriæ tamen cupiditates aduerſantur propter procliuitatem ad malum, inſitam in hominum ſenſibus: vt etiam ſi tales ſimus, magnum tamen hoc loco nobis periculum ſit, à nobis ipſis, ne abſtracti, & illecti à concupiſcentiis, quæ militãt in membris noſtris, iterum de ſalutis via deflectamus. de quo nos periculo Chriſtus Dominus admonuit illis verbis: Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem: ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Non enim eſt in hominis poteſtate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam eſt iuſtificatus, ita domitos habere carnis affectus, vt nunquam illi poſtea excitentur. Quippe cùm eorum qui iuſtificati ſunt, mentem ſanet Dei gratia, non etiam carnem: de qua illud ſcripſit Apoſtolus: Scio enim, quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. Nam vt ſemel primus homo iuſtitiam originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebantur, amiſit, minimè eas poſtea ratio continere potuit in officio, vt ea nõ appeterent, quæ etiã rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, id eſt peccati fomitem habitare ſcribit Apoſtolus, vt intelligamus eum nõ ad tempus, quaſi hoſpitẽ diuerſari apud nos, ſed quamdiu viuimus, tanquam

Trid. Syn. de iuſtificatione Seſsione. 6. cap. 11.

Iuſtificati propter pronitatem ad malum vita hac durante ſemper periclitantur. Iacob. 4. & Matt. 26. ad Rom. 7.

Iuſtificator ſi mentem ſanat Dei gratia nõ etiam carnẽ.

Iuſtitia originalis fuit tanquam frenum quo carnis cupiditates regebantur, eoque ſemel amiſſo nunquam ita regi potuerũt quin identidẽ noxia appeterent.

Fomes peccati, ſeu concupiſcentia perpetuo in membris noſtris latitat. vnde etiam perpetuo aduerſus illam quærẽda ſunt auxilia.

tanquam incolam noſtri corporis, in domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domeſticis, & inteſtinis hoſtibus aſſiduè oppugnati, facilè intelligimus, confugiendum eſſe ad Dei auxilium, petendumque, vt fiat in nobis voluntas eius. Iam verò faciendum eſt, vt ſciant fideles, quæ ſit petitionis huius vis.

6 *Quomodo voluntas Dei in hac petitione accipitur?*

MVLTIS hoc loco omiſſis, quæ à doctoribus ſcholaſticis de Dei voluntate vtiliter, & copioſe diſputantur, voluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam ſigni appellare ſolent, hoc eſt, pro eo quod Deus à nobis fieri, aut caueri iuſſerit, aut monuerit. Quare voluntatis nomine hoc loco comprehenſa ſunt vniuerſa, quæ nobis ad cæleſtem beatitudinem comparandam proponuntur, ſiue illa ad fidem, ſiue ad mores pertineant; omnia denique, quæcunque Chriſtus Dominus per ſe, vel per Eccleſiam ſuam facere, aut imperarit, aut prohibuerit: de qua voluntate ita ſcribit Apoſtolus: Nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes, quæ ſit voluntas Dei.

S. Thom. part. q. 19. & lib. 1. ſenten. diſtin. 45. & ſeq.

ad Epheſ. 5. 1. Petr. 1.

7 *Quam includit tertia petitio ſententiam?*

CVM illud precamur, *fiat voluntas tua*; petimus in primis nobis, vt Pater cæleſtis facultatem concedat obtemperandi diuinis iuſſis, & inſeruiendi ei in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebꝰ noſtris: vt ad nutũ, & voluntatem eius omnia faciamus: vt ea colamus officia, de quibus in ſacris litteris admonemur: vt ipſo duce, & auctore, reliqua omnia præſtemus, quæ eos decent, qui non ex voluntate carnis, ſed ex Deo nati ſunt; exemplũ Chriſti Domini ſecuti, qui factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis; vt parati ſimus omnia perpeti potius, quàm vel minimum ab eius voluntate diſcedere.

Chi po-

Cui potissimè datum est eorum quæ hîc petuntur studio, & amore ardentissimè flagrare? 8

ILLI certè cui concessum sit, vt summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissimè dici intelligit, Seruire Deo, & illi obedire, regnare esse. Quicunque, inquit Dominus, fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est; hoc est, cum illo sum omnibus amoris & beneuolentiæ vinculis coniunctissimus. Nemo ferè est ex viris sanctis, quin præcipuũ huius petitionis munus vehementer à Deo postularit: ac præclara quidẽ omnes, sed varia persæpe oratione vsi sunt: in quibus mirificum, & suauissimum Dauidem videmus illud variè postulantem. Modò enim inquit: Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Interdum: Deduc me in semitam mandatorum tuorum. Nonnunquam: Gressus meos dirige secundum eloquiũ tuum, vt non dominetur omnis iniustitia. Huc pertinẽt illa: Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Iudicia tua doce me: Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Sæpe alijs verbis eandem tractat, versatque sententiam. qui loci diligẽter animaduertẽdi sunt, & fidelibus explicandi; vt, quanta sit, in prima huius petitionis parte vis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant.

Quãta sit eorum dignitas, qui Deo obediunt.

Quãto studio omnes sancti, donec obedientiæ efflagitarint.

Psal. 118.

Quid præterea hac petitione significamus? 9

SECVNDO loco, cùm illud precamur, *fiat voluntas tua*; detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus: Manifesta sunt autẽ opera carnis; quæ sunt fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, &c. Et, si secundum carnem vixeritis, mo-

Hic nõ tantũ petitur, vt bonam Dei volũtatem sequamur, sed etiã, vt ex animo opera carnis detestemur. ad Rom 8.

riemini. Petimusque ne ſinat Deus ea nos perficere, quæ ſenſus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas noſtra ſuaſerit, ſed vt noſtram volũtatem ſua voluntate moderetur. Alieni ſunt ab hac voluntate voluptuarij homines, qui in terrenarum rerũ cura, & cogitatione defixi ſunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis, felicitatem ponunt, vt beatũ etiã eſſe dicant, qui, quodcunque optarit, conſequatur. Nos contra petimus à Deo, vt ait Apoſtolus, ne carnis curam faciamus in deſyderijs, ſed vt fiat voluntas eius. Etſi non facilè adducimur, vt precemur Deum, vt cupiditatibus noſtris non ſatisfaciat. Habet enim difficultatẽ hæc animi inductio; quod ipſi quodam modo, id petẽtes, nos videmur odiſſe, quod etiam ſtultitiæ tribuunt ij, qui toti hęrent in corpore, ſed nos ſtultitiæ famam ſubeamus libenter Chriſti cauſa. cuius eſt illa ſententia: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum*. Præſertim cùm ſciamus multò præſtare, id optare, quod rectum, iuſtumque ſit, quàm id aſſequi, quod à ratione, à virtute, à Dei legibus ſit alienum. & certè deteriore loco is eſt, quicunque ad id peruenit, quod temerè, ac libidinis impulſu cupiebat, quam qui, optimè quod optauit, non aſſequitur. Quãquam non id modò petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipſi noſtra ſponte cupimus; cũ ſtudium noſtrum deprauatum eſſe conſtet; ſed ne id etiã detur, quod, ſuaſore, & impulſore dæmone, ſimulato lucis angelo, tanquam bonum interdum poſtulamus. rectiſſimum illud principis Apoſtolorum ſtudium videbatur, pietatiſque pleniſſimum, cùm Dominum à conſilio proficiſcendi ad mortem auocare conabatur: & tamẽ eum, qui humanis ſenſibus, non diuina ratione ducebatur,

Voluptuarij terrenisq; affectib' implicati niſi illam cupiditatẽ exuant, non verè iſtud precantur.

Rom. 13.

Difficile eſt aduerſus propriam cupiditatem precari, ſed tamen ſalutare & glorioſum.

Matth. 19. Luc. 9.

Petitur hìc etiã ne id Deus det, quod ſuaſore dæmone, ſimulato lucis Angelo, velut bonum eſſet poſtulamus, ſeu ne imaginarium bonũ, ſi quando à nobis poſtuletur, impetremus.

batur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominū videbatur eo postulari potuisse, quod sancti viri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt vti iuberet ignem è cælo descendere, qui duros illos, & inhumanos absumeret? At à Christo Domino reprehensi sunt illis verbis: Nescitis, cuius spiritus estis: Filius enim hominis non venit animas perdere, sed saluare. Neque verò solum, cùm, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, vt fiat voluntas eius, sed etiam, cùm re vera malum non est; veluti cùm voluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, vt appetat ea, quæ naturam conseruant, & reijciat, quæ ei contraria videantur. Quocirca, cùm in eum locum ventum est, vt aliquid petere velimus huius generis: tum vero dicamus ex animo *fiat voluntas tua*: nimirum illum ipsum, à quo salutem, & salutis disciplinam accipimus; qui cùm naturaliter insito cruciatu, & acerbissimæ mortis timore cōmouere-tur, tamē in illo horrore summi doloris, suam, ad Dei Patris retulit voluntatē: Nō mea, inquit, voluntas: sed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatū est hominum genus: qui cum vim suæ etiam attulerint cupiditati, eamque diuinæ voluntati subiecerint, tamen sine Dei auxilio, quo à malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata vitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum à Deo, vt in nobis ipse instituta perficiat, vt exultantes cupiditatis motus cō primat, vt appetitus rationi obedientes efficiat, vt nos denique totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, vt Dei volūtatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo diuinum

Imaginarium bonum postulauit Petrus.

Imaginarium bonum postularunt Iacob° & Ioannes.

Luc. 9.

In his etiam, quæ per se mala nō sunt, naturamq; conseruant, rogandus est etiam Deus, vt eius fiat voluntas.

Luc. 22.

Homines primi parentis peccato adeo imbecilles sūt effecti, vt quauis refrenent suam cupiditatē, peccata cuitare non possint, nisi diuinum accedat auxilium, eoque semper postulandum.

Precamur etiam, vt promulgata apud omnes Dei voluntate cā totus mundus sequatur.

mysterium abscónditum à seculis & generationibus, notum, ac peruulgatum sit apud omnes.

Sicut in cælo, & in terra.

10

Quid sibi ista vult clausula?

De eadē quædam quæstione 3. primæ quæstionis fūt explicata.

Hic formam, & præscriptionē illius obedientiæ postulamus, vt videlicet ad eam regulam dirigatur, quā in cælo, & seruant beati Angeli, & colit reliquus cælestium animarum chorus; vt quēadmodum illi sponte, & summa cum voluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei voluntati, quo modo ipse maximè vult, libentissimè pareamus. & verò in opera, & studio, quod Deo nauamus, summum à nobis amorem Deus, & eximiā charitatem requirit; vt, etiam si spe cælestium prę miorum totos nos ei dicauerimus, tamē ideo illa speremus, quod, vt in eam spem ingrederemur, placuit diuinæ maiestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amori nostro proposuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui seruiant, sed tamen pretij causa, quò amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate, & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem atque virtutem; cuius cogitatione & admiratione se beatos arbitrantur, quòd ei suum officium præstare possint. Et hanc habet sententiam illa appositio, *Sicut in cælo, & in terra.* Maximè enim nobis enitendū est, vt Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus. quorum laudes in illo summæ obedientiæ munere obeundo, eo Psalmo persequitur Dauid: Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Quod si quis S. Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, vt dicat,

Spōte & ex amore Deo parendum est.

Deo obediendum est, non tā pretij, quā bonitatis eius causa.

Psal. 102.

S. Cyp. in oration. dominic.

gat, *In cælo*, in bonis, & piis; *In terra*, in malis & impijs: Nos verò etiam eius ſententiam comprobamus, vt pro *cælo*, ſpiritus; pro *terra*, caro intelligatur; vt & omnes, & omnia in omnibus, Dei voluntati obediant. petitur etiã, vt mali ſicut & boni, caro ſicut & ſpiritus tãdẽ Deo obtẽperent.

Nunquid etiam gratiarum actionem continet hæc petitio? 11

OMNINO. Veneramur enim Dei ſanctiſſimã voluntatem, & maximo perfuſi gaudio, ſummis laudibus & gratulationibus, omnia eius opera celebramus, qui certò ſciamus eum omnia benefeciſſe. Cũ enim cõſtet, eſſe omnipotentem Deum; neceſſariò ſequitur, vt omnia eius nutu facta eſſe intelligamus. Cũ verò etiam ipſum, ſicut eſt, ſummum bonum eſſe affirmemus; nihil ex eius operibus non eſſe bonum, cùm omnibus ipſe ſuam impertiuerit bonitatem, confitemur. Quòd ſi in omnibus diuinam rationem non aſſequimur, in omnibus tamẽ & ambigui cauſa neglecta, & reiecta omni hæſitatione, illud Apoſtoli profitemur, ad Rom. 11 ininueſtigabiles eſſe vias eius. Sed ob id maximè etiã Dei volũtatem colimus, quòd ab eo cæleſti lumine dignati ſumus. Ereptos enim de poteſtate tenebrarum, tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Coloſ. 1.

Quid ex hac petitione ad contemplationem referemus? 12

VT extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis, redeũdum eſt ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis eſſe demiſſo, & humili animo, reputantem ſecum eam, quæ in natura eſt inſita, cupiditatum vim diuinæ voluntati repugnantem, cogitantem ſe in

eo officio vinci à naturis omnibus: de quibus ita scriptum est; Omnia seruiũt tibi: maximèque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum, nõ módo non perficere, sed ne instituere, quidẽ possit, nisi Dei adiumẽto subleuetur. Quoniam verò nihil magnificẽtius est, nihil prẽstantius, quã, vt diximus, Deo seruire, & vitam ex eius lege, ac præceptis agere, quid & optabilius esse potest homini Christiano; quã ambulare in vijs Domini, quã nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod à diuina voluntate abhorreat? vt verò eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorũ, quibus, cũ illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei voluntatem, omnia malè ceciderunt. Moneantur postremò fideles, vt in simplici, & absoluta Dei voluntate acquiescant; ferat æquo animo cõditionem suam, qui sibi inferiori loco videtur esse, quàm eius dignitas postulet; ne deserat ordinem suum, sed in ea vocatione maneat, in qua vocatus est, & proprium iudicium subijciat Dei voluntati, qui nobis melius consulit, quàm ipsi optare possimus. Si angustia rei familiaris, si corporis valetudine, si persecutionib⁹, si alijs molestijs & angoribus premimur; certò statuendum est, nihil horum sine Dei voluntate, quæ summa omniũ ratio est, nobis accidere posse; ideoque non debere nos grauiùs commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini voluntas fiat, & illud beati Iob; Sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum.

Psal. 118. Nullum opus Deo gratum potest homo citra illius auxilium instituere.

Nihil optabilius, quam iuxta voluntatẽ Dei viuere.

Infelices qui propriam cupiditatem sequuntur.

Quisque suæ vocationi acquiescat.

Iob 1.

DE

DE QVARTA PETITIONE
CAP. XIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Est ne in hac oratione Dominica ratio ordinis seruata? 1

QVARTA petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis subsidia propriè, ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio Dominica, vt postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam vt ad Deum, tanquam ad vltimum finem, referuntur homines: sic humanæ vitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur.

Quatuor posteriores petitiones ad tres priores referuntur.

Quis ordo in precatione Dominica seruetur.

Cur humanæ vitæ bona à Deo licitè optantur, & petuntur? 2

VEL quia diuinus ordo ita postulat; vel quòd illis adiumentis ad diuinorum bonorum adeptionem indigemus, vt ijs adminiculis, propositum finem consequamur, qui regno, & gloria cælestis Patris, atque ijs præceptis colendis seruandisque continetur, quā Dei voluntatē esse non ignoramus. quare omnem vim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus. Minimè autem hic audiēdi sunt, qui dicunt, non licere Christianis hominibus à Deo petere terrena huius vitæ bona. Nam huic aduersantur errori præter cōsentientem Patrum sententiam exempla permulta, tum veteris, tum

Quem in finē homo sit conditus.

Quod terrena petere liceat.

Gen. 28. noui testamenti. Iacob enim vouens, sic orabat; Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panẽ ad vescendum, & vestimentum ad induendum; reuersusque prosperè fuero ad domũ patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Prouer. 30. Salomon etiam certum petebat huius vitæ subsidium, cùm illud precabatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantum victui meo necessaria. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat, Matth. 24. ad corporis vsum pertinere? Orate, inquit, vt non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbatho. Quid dicemus de sancto Iacobo? cuius illa sunt: Tristatur aliquis vestrum? oret: æquo animo est? psallat. Iacob. 5. Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat: ad Rom. 15. Obsecro vos fratres per Dominũ nostrũ Iesum Christum, & per charitatem Sancti spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa. Quare, cùm & diuinitus concessum sit fidelibus, vt petant hæc subsidia rerum humanarum, & perfecta hæc à Christo Domino tradita sit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, vnam ex septem hanc esse petitionem.

3 *Quo fine, & modo temporalia bona sunt postulanda?*

Temporalia bona iuxta Dei præscriptum sunt postulanda.

CVRANDVM hîc, vt fideles intelligant in ijs petendis, quæ ad vsum, fructumque pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde vlla ex parte declinãdum. Nam in eo, quod ad Rom. 8. scribit Apostolus; Quid oremus, sicut oportet, nescimus:

neſcimus : maximè peccatur his poſtulationibus terrenarum,& caducarum rerum. Ergo petenda ſunt bona hæc , vt oportet; ne, perperam aliquid poſtulantes , reſponſum illud à Deo feramus; Neſcitis,quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota,quæ praua ſit, quæue recta petitio,cõſilium & propoſitum poſtulantis. Nam ſi quis terrena petit eo animo, vt illa omnino bona exiſtimet, & in illis tanquam in optato fine,conquieſcens,nihil præterea requirat; ſine dubio non orat , ſicut oportet. Non enim, inquit S. Auguſtinus , petimus temporalia hæc tanquam bona noſtra , ſed tanquam neceſſaria noſtra . Apoſtolus etiam in Epiſtola ad Corinthios docet , omnia , quæ ſpectant ad vſus vitæ neceſſarios, ad Dei gloriam referrri oportere . Siue enim manducatis, inquit , ſiue bibitis , ſiue aliud facitis , omnia in gloriam Dei facite.

Matth.10. In petitiõe rerum temporalium qualitas orationis ex propoſito poſtulãtis eſt mentienda.

S.Aug. lib.2. de ſerm.do.in mon. tractans illud, Quęrite primùm, &c. epi.121. c.6. 1.Cor.10.

Vnde in tantas rerum externarum neceſsitates homo incidit? 4

VT videant fideles quantam habeat hæc petitio neceſſitatem , commemorabunt Parochi, quanta ad victum , & ad vitam colendam indigentia ſit externarum rerum.quod magis intelligent ſi comparatio fiet eorum, quę primo illi parenti noſtri generis , & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad viuendum neceſſaria. Nam etſi ille in ampliſſimo innocentiæ ſtatu , vnde & ipſe,& eius culpa omnis poſteritas corruit,neceſſe habuiſſet adhibere cibum ad reficiendas vires: tamen inter illius,& noſtræ vitæ neceſſitates multum intereſt.Non enim ei veſtibus ad tegumentum corporis opus fuiſſet , non tecto ad perfugium, non armis ad defenſionem , non remedijs ad valetudinem , non alijs multis , quorum ſub-

Primi parentes ſi etiam in ſtatu innocentiæ perſeueraſſent , neceſſario cibo vti debuiſſent.

Alia eſt hodie neceſſitas hominum,alia fuit in ſtatu innocentiæ.

Homo in statu innocentiæ visu fructuum arboris vitæ immortalis permanebat.

sidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus. satis ei fuisset ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissima vitæ arbor nullo eius, aut posterorum labore præbuisset. Neque verò futurus erat homo in tantis paradisi delicijs otiosus, quem ad agẽdum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verũ nulla ei opera molesta, nullum officij munus non iucundum fuisset. tulisset ille perpetuò suauissimos fructus ex cultura felicium hortorum; nec eum vnquam opera, aut spes fefellisset. At posterorũ proles non solum fructu priuata vitalis arboris, verùm etiam horribili illa sententia condemnata est; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ; spinas, & tribulos, germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vescêris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua assumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur contrà euenerunt omnia, atque illi, & posteris contigisset si Dei dicto audiens fuisset Adam. Itaque versa sunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud grauissimum est, quod maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem sæpissimè nullus fructus consequitur: cum fruges datæ in deteriorem segetem, vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vento, grandine, vredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereunt; vt omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, vel terræ calamitate recidat ad nihilum. quod accidit immanitate nostrorum scelerum; à quibus auersus Deus nostris minimè benedicit operibus: sed horrenda manet sententia, quam de nobis initio pronuntiauit. Ergo Pastores in huius loci tractationem incumbent, vt sciat fidelis populus sua

Labor omnis corporis in Paradiso iucundus homini fuisset, terraque semper fertilis.

Posterorũ Adæ quanta miseria.

Gen. 3.

Opera nostra & omnis labor sæpe inanis propter scelerum nostrorũ immanitatem.

Gen. 3.

culpa

culpa homines in has anguſtias, & miſerias incidere.

Quo pacto tantis neceſsitatibus ſuccurritur? 5

DESVDANDVM quidem, & elaborandum eſt, in parandis ijs, quæ ad viuendum ſunt neceſſaria, veruntamen niſi laboribus noſtris benedixerit Deus, fallacem ſpem & inanem fore omnem contentionem. Nam neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus: &; Niſi Dominus ædificauerit domũ, in vanum laborant qui ædificant eam. Docebunt igitur Parochi, eſſe res pene innumerabiles, quæ ſi nobis deſint, vel vitam amittimus, vel agimus inſuauem. Hac enim cognita rerum neceſſitate, naturæque imbecillitate, Chriſtianus populus cœleſtẽ patrem adire cogetur, & ab eo terrena, & cæleſtia bona ſuppliciter petere. Imitabitur prodigum illum filium, qui cùm in regione longinqua cœpiſſet egere, nec eſſet cùm eſuriret, qui ei ſiliquas daret, aliquando ad ſe rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nuſquam niſi à patre eſſe expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandum fidelis populus, ſi in cogitatione diuinæ benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuò patere filiorum vocibus: nam dum hortatur nos, vt panem petamus, ea ſe rectè petentibus abundè largiturum pollicetur. Docendo enim quo modo petamus, hortatur; hortando impellit; impellendo ſpondet; ſpondendo nos in ſpem certiſſimè impetrationis inducit.

Curãdum eſt, vt laboribus noſtris Deus benedicat.

1. Cor. 3.

Pſal. 126.

Multa ad hãc vitam ſuſtentãdã ſunt neceſſaria, quæ Dei manu præſtantur.

Luc. 15.

Deus filios ſuos ſimpliciter neceſſaria petentes exaudit.

Quid panis nomine intelligitur, quæq; huius petitionis eſt ſententia? 6

EXCITATIS, & inflammatis animis fidelis populi,

populi, sequitur, vt, quid hac petitiõe postuletur, declarandum sit: primũ, quid sit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in diuinis litteris hoc panis nomine multa quidem significari, sed illa duo pręcipuè, primum quidquid in victu, ceterisque rebus ad corpus, vitamque tuendam adhibemus; deinde, quicquid nobis ad spiritus, & animæ, vitam, ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, vitæ subsidia, sanctorum Patrum ita sentientiũ auctoritate. Petimus præterea panem quotidianum, id est victui necessaria; vt, panis nomine, quod satis sit, & vestiũ ad tegendum, & cibi ad vescẽdum, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue quodcunque aliud intelligamus. Videmus enim vsum esse hoc loquẽdi modo Eliseum, cùm regem moneret, vt præberet panem militibus Assyrijs, quibus magna ciborum copia data est. Illud etiam de Christo Domino scriptum scimus, Ingressus est in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbatho manducare panem. qua voce quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, significari videmus. Ad huius petitionis absolutam significationem præterea animaduertendum est, hoc panis vocabulo, non abundantem, & exquisitam ciborum, ac vestium copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi debere: quemadmodum Apostolus scripsit; Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus: & Salomon, vt diximus, Tribue tantum victui meo necessaria.

Panis nomen in scripturis multa significat.

Petitionis sententia illustratur.

Panis nomen interdum victum & amictum significat.

4. Reg. 6.

Luc. 14.

Panis subinde cibum & potũ significat.

Panis nomen non delicias, sed necessaria vitæ includit.

1. Tim. 6. Prouer. 30.

6 *Cur non simpliciter panem, sed panem nostrum hîc petimus?*

Quem primo panem nostrũ hic dicimus.

ADMONET nos etiam hæc vox frugalitatis, & parsimoniæ: cùm enim nostrum dicimus panem,

nem,illum ad neceſſitatem noſtram, nõ ad luxuriam petimus: non enim Noſtrum dicimus, quia cum nobis opera noſtra, ſine Deo, parare poſſimus;(eſt enim apud Dauidem; Omnia à te exſpectant,vt des illis eſcam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco; Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno) ſed quia neceſſarius eſt, & à parente omnium Deo,qui omnes ſua prouidẽtia alit animãtes,nobis attributus. Ob eam quoque cauſam,panis noſter appellatur,quòd iure eſt à nobis acquirendus, non iniuria, fraude aut furto, parandus. quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non noſtra ſunt, ſed aliena, ſæpiuſque illorum calamitoſa eſt vel adeptio, vel poſſeſſio, vel certè iactura. Contrà verò honeſtis,ac laborioſis piorum hominum lucris, ex Prophetæ ſententia tranquillitas ineſt, & magna felicitas. Labores enim, inquit,manuum tuarum quia mã ducabis;beatus es,& bene tibi erit.Iam verò ijs, qui iuſto labore victũ quærunt, fructum ſuæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; Emittet Dominus benedictionem ſuper cellaria tua, & ſuper omnia opera manuum tuarum; benedicetque tibi.Neque ſolum petimus à Deo nobis, vt illo vti liceat,quod noſtro ſudore,ac virtute peperimus, eius adiumento benignitatis; id enim verè dicitur noſtrum; ſed etiam bonam mentem poſtulamus, vt rectè partis, rectè item, ac prudenter vti poſſimus.

Pſal. 103.

Secundò, panis noſter dicitur iuſto labore paratus.

Pſal. 123.

Deut. 25.

Poſtulatur etiam hic, vt, rectè partis, rectè vtamur.

Quare & hæc particula, quotidianum, *adijcitur?* 7

HVIC etiam voci ſubiecta eſt ea notio frugalitatis,ac parſimoniæ,quã proximè diximus.Non enim

Prima ratio ob quã panem quotidianum poſtulare iubeamur.

Delitiæ & habendi cupiditas reprehensa.

enim multiplicem, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciat: vt eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi, & potionis, conquisitissima escarum, ac vinorum genera persequuntur. Nec minus hac voce *quotidiani*, improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Isaias; Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: nũquid habitabitis vos soli in medio terræ? Etenim est inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus illud scriptum est à Salomone; Auarus non implebitur pecunia. ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli; Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli. Quotidianum præterea panem appellamus, quod vescimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidiè consumitur vi naturalis caloris. Est denique illa huius ratio nominis, quod assiduè petendus est, vt in hac consuetudine amandi, & colendi Deum retineamur; nobisque omnino persuadeamus, id quod est, vitam, ac salutem nostram ex Deo pendere.

Isa. 5.

Eccle. 5.

1. Tim. 6.

Secũda ratio.

Tertia ratio.

9 *Quid hæc deinde clausula*, Da nobis, *sibi vult?*

QVANTAM hæ duæ voces materiam præbeant ad cohortandum fideles, vt infinitam Dei potentiam piè, sanctèque colant, ac venerentur, in cuius manu sunt omnia, & vt nefariam illam Satanæ sententiam detestentur; Mihi tradita sunt omnia, & cui volo do illa; nemo non videt. Nam vnius nutu Dei distributa cuncta & conseruantur, & augentur. Sed quæ diuitibus hæc est imposita necessitas, petendi quotidianum panem, cùm rebus omnibus abundent? Hæc illis necessitas est orandi in hunc modum, non vt det

Luc. 4.

Dei nutu cuncta distribuuntur, & conseruantur.

Quomodo diuites omnibus abundantes.

tur eis,

tur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, sed ne quæ abūdè illis adsint, amittant. Quamobrem, vt scribit Apostolus, hinc discant diuites nō sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruēdum. Huius autem necessariæ petitionis affert hanc causam S. Chrysostomus, non solum vt nobis suppetat cibus, sed vt eum suppeditet nobis Domini manus, quæ salubrem, atque adeo salutarem vim inferens pani quotidiano, efficit, vt & cibus corpori prosit, & corpus animæ seruiat.

Cur petimus, vt Deꝰ det nobis panem. Hom. 14. ope. imperf. in Mat.

Sed quid est quamobrem, Da nobis, *in numero multitudinis dicimus, non autem*, Da mihi? 10

QVIA proprium illud est Christianæ charitatis, non vt quisque de se vno sollicitus sit, sed vt præterea de proximo laboret, & in cura suæ vtilitatis, meminerit etiam aliorū. accedit eò, quòd, quæ alicui munera diuinitùs tribuuntur, non idcirco tribuuntur, vt solus ea possideat, vel in illis luxuriosè viuat, sed vt cū alijs communicet, quæ necessitati superfuerint: Nam inquiunt sancti Basilius, & Ambrosius: Esurientium panis est, quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis: miserorum redemptio est, & absolutio pecunia, quam tu in terram defodis.

Prima ratio.

Secūda ratio.

Ambrosius ex Basilio magno in sermone 81.

Quid vocula, Hodie, *hic apposita insinuat?* 11

ADMONET nos hæc vox cōmunis infirmitatis. quis enim est, qui, si minus suā vnius opera prouidere se posse sperat in longinquum tempus necessarios vitæ sumptus, saltem in diem victus subsidia paraturum non confidat? Sed ne huius quidem

Vocula, Hodie, huc apposita insinuat. Primò.

quidem fiduciæ facultas, nobis à Deo permittitur, qui nos ſingulorum etiam dierum cibum à ſe petere iuſſit. Quæ ſententia habet neceſſariam illam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione ſingulis vtendum eſſe. Hæc de pane qui ore perceptus corpus alit, atque ſuſtentat, qui communis fidelium, & infideliū, piorum & impiorum, admirabili Dei bonitate, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, omnibus impertitur. Reliquus eſt ſpiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus.

Secundò.

Matth. 5.

12 *Quid nam ſpirituali pane, qui amplitudine huius petitionis etiam includitur, hîc intelligendum eſt:*

Eo ſignificantur omnia quæcunque in hac vita ad ſpiritus, & animæ ſalutem, & incolumitatem requiruntur. Vt enim multiplex eſt cibus, quo corpus alitur, & ſuſtentatur: ſic non eſt vnius generis eſca, quæ ſpiritus, & animæ vitam continet. nam & verbum Dei cibus eſt animæ: Sapientia enim inquit; Venite, comedite panem meū; & bibite vinum, quod miſcui vobis. Huius autem verbi facultatem cùm adimit Deus hominibus, quod efficere ſolet cū grauius noſtris ſceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. Sic enim eſt apud Amos: Emittam famem in terram, nō famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini. Vt autem illud eſt certum propinquæ mortis ſignum, cùm non poſſint homines vel cibum ſumere, vel ſumptum retinere: ſic magnum eſt deſperatæ ſalutis argumētum, cùm vel non quærunt verbum Dei, vel ſi adſit, non ſuſtinent; & eam impietatis vocem in Deum effundunt; Recede à nobis, ſciētiam viarum tuarum no-

Cibus animæ, vt & corporis eſt multiplex.

Verbum Dei panis.

Prouer. 9.

Quādo Deus fame verbi ſui homines premat.

Amos. 8.

Deſperata eſt eius reipublicæ ſalus, in qua verbum Dei reiicitur.

Iob. 21.

tum nolumus. In hoc furore animi, & mẽtis cæcitate versantur illi, qui neglectis ijs, qui legitimè eis præsunt, catholicis, & Episcopis & sacerdotibus, à sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus verbi Dei hæreticis se in disciplinam tradiderunt. Iam verò panis est Christus Dominus, animę cibus: inquit enim ipse de se; Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Incredibile est quanta voluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis, tum, cum maximè terrenis molestijs, & incommodis conflictantur. Exemplo nobis est sanctus ille chorus Apostolorũ, de quibus extat; Illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij. Referti sunt huiusmodi exemplis libri de vita sanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudijs ita loquitur Deus; Vincenti dabo manna absconditum. Præcipuè autem panis noster est ipse Christus Dominus, qui in sacramento Eucharistiæ substantialiter cõtinetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Ea petent Parochi quæ ad fidelis populi vtilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim huius sacramenti vis, ac ratio continetur. Et verò dicitur hic panis noster, quia fidelium modò hominum est, id est, eorũ qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse, diuinum sacramentum sumunt, & colunt, quanta maxima possunt sanctitate ac veneratione. Quotidianus verò quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est: altera, quòd in sacris Christianæ Ecclesiæ mysterijs, quotidie & offertur Deo, & datur piè,

Christus etiã extra sacramẽtum panis est animæ. Ioan. 6.

Act. 5.

Apoc. 2.

Sacramentum corporis Christi panis est animæ.

Ioan. 6.

Matth. 26. 1. Cor. 11.

Quomodo Eucharistia propriè sit panis noster.

Eucharistia etiam quomodo sit panis quotidianus. Prima ratio.

Secunda rat. ſanctèque poſtulantibus. altera quòd quotidie ſu-
mendus eſt, vel certè ita viuendum, vt quotidie
Frequèter cõmunicãdum. quoad eius fieri poſſit, dignè ſumere queamus.
Audiant, qui contra ſentiunt, niſi longo interual-
lo ſalutaribus his epulis animæ veſci non opor-
S. Ambroſius in libro 5. de Sacramentis cap. 4. tere, quid ſanctus dicat Ambroſius: Si quotidia-
nus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis?

13 *Quomodo affecti eſſe debemus, ſi petitum panem mox non impetremus?*

IN hac petitione ad illud præcipuè cohortan-
di ſunt fideles, vt, cùm rectè, & conſilium, & in-
Exitus petitionis Deo eſt relinquendus. duſtriam ſuam poſuerint in cõparandis rebus vi-
tæ neceſſarijs, rei exitum Deo permittant, ſuum-
que deſiderium ad eius referant voluntatem, qui
Pſal. 54. non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Nam
vel concedet Deus, quæ petũtur; & ita ſuũ opta-
tum conſequentur: vel non concedet, & id erit
certiſſimum argumentum, nec ſalutare illud eſſe,
nec vtile, quod pijs à Deo negatur, cui magis cu-
ræ eſt de eorum ſalute, quàm illis ipſis. Quem lo-
S. Auguſtinus in Epiſt. 121. ad Probam vi duam. cum inſtruere poterunt, explicandis ijs ration-
bus Parochi, quæ à ſancto Auguſtino in epiſtola
ad Probam præclarè colliguntur.

14 *Cuius rei meditandæ occaſio ſe hîc exhibet?*

EXTREMVM illud erit in huius tractatione
petitionis, vt meminerint diuites facultates ſuas,
& copias Deo acceptum referre, cogitentque ſe
iccirco illis bonis eſſe cumulatos, vt illa diſtri-
1. Tim. 6. buant indigentibus. In quam ſententiam conue-
niunt, quæ in prima epiſtola ad Timotheum ab
Apoſtolo diſſeruntur, vnde magnam vim Paro-
chis petere licebit diuinorum præceptorum, ad
hunc locum vtiliter, & ſalutariter illuſtrandum.

DE

DE QVINTA PETITIONE

CAP. XIIII.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Quò reſpicit, quidquè complectitur hæc petitio? 1

CVM ita multa ſint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari ſapientia, ac bonitate coniunctam ſignificent, vt quocunque oculos, cogitationemque conuerteris, certiſſima ſigna immenſæ poteſtatis, ac benignitatis occurrant; nihil profectò eſt, quod ſummum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quàm inexplicabile myſterium Ieſu Chriſti paſſionis, vnde perennis ille fons ad eluendas peccatorum ſordes erupit, quo perfundi, & expiari, Deo duce ac largitore, exoptamus, cũ illud ab eo petimus, *Dimitte nobis debita noſtra*. Continet autem hæc petitio ſummam quandam eorum bonorum, quibus per Ieſum Chriſtum cumulatum eſt humanum genus. Id enim docuit Iſaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domui Iacob, & iſte omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Quod Dauid etiam oſtendit beatos prædicãs eos, qui ſalutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Quare eſt accuratè, ac diligenter Paſtoribus huius poſtulationis animaduertenda & exponenda ſententia, quã ad cæleſtem vitam conſequendam tantũ valere intelligimus.

Nihil magis charitatẽ Dei erga hominẽ declarat, quã Dei paſſio.

Iſa. 27.

Pſal. 31.

2 *Est ne hic eadem precandi ratio, quæ in superioribus fuit?*

INGREDIMVR nouam precandi rationem. Nam hactenus à Deo non solum æterna & spiritualia bona, sed caduca, & quæ ad hãc vitam pertinent, commoda petiuimus: nunc verò mala deprecamur, & animæ, & corporis, & huius, & sempiternæ vitæ.

3 *Quæ sunt in eo, qui veniam peccati impetrare velit, requisita?*

QVONIAM ad impetrandum quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio, quo modo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primum necesse esse, vt is, qui ad hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat: deinde, vt eius sensu, ac dolore cõmoueatur; tum, vt sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse voluntate, vt ijs, qui peccauerunt, ita vt diximus affectis, & comparatis, ignoscat: ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa veniæ desperatio consequatur, quæ olim Cain, & Iudæ animũ occupauit; qui Deum modò vindicem, & vltorẽ, non etiam mitem, & misericordem existimarũt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, vt dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deũ, tanquam ad parentem, non quasi ad iudicem cõfugiamus; à quo, nõ vt ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus.

Tria requisita in eo, qui veniam peccati postulat. Primum agnitio peccati. Secundum dolor. Tertium spes veniæ. Hęc etiam fuse tractata quæstione 4. & sequẽtibus de sacrãmẽto pœnitentiæ. Gen. 24. Matth. 27.

4 *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducitur?*

FACILE adducemur, vt peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum, nos in sacris

Nemo est, qui se peccatorem esse agnoscere

sacris litteris huius rationis admonẽtem: est enim illud apud Dauidem: Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. In eandem sententiam loquitur Salomon; Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & nõ peccet. Quò illud etiam pertinet, Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? Quod idem à S. Ioanne ad deterrendos homines ab arrogantia scriptum est; Si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et à Hieremia; Dixisti, absque peccato, & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus à me: ecce ego iudicio contendam tecum eo quòd dixeris, non peccaui. Quorum sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat Christus dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri. Id enim secùs interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani concilij, in hũc modũ: Placuit, vt, quicũq; verba ipsa dominicæ orationis, vbi dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*, ita vult à sanctis dici, vt humiliter, non vere aciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita, non habere?

non debeat, & egere Dei gratia. Psal. 33. 52.

Eccle. 7.

Prouer. 20.

1. Ioan. 1.

Mileuitanum Conci. cap. 7. 8. & 9. Item Concil. Triden. Sessione 6. de Iustificatione cap. 11.

Quo pacto post agnitum peccatum dolor remordens, & vera eiusdem de pœnitentia in animo excitabitur? 5

In necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leuiter recordari. Nam vt acerba nobis sit ea memoria, vt cor pungat, animum stimulet, & dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, vt non

Non simpliciter, sed cum moerore recognoscenda sunt peccata.

ſolùm facinorum, ac flagitiorum ſuorum meminerint fideles auditores, ſed vt moleſtè, dolenterque meminerint, vt, cùm angantur intimis ſenſibus, conferant ſe ad Patrem Deum, à quo, vt inhærentes euellat ſcelerum aculeos, ſuppliciter petant. Nec verò ſolùm erratorum turpitudinem ſtudebunt ſubijcere oculis fidelis populi, verùm etiam indignitatem, ac ſordes hominum, qui, cũ nihil ſimus, niſi putida caro, niſi ſumma fœditas, incomprehẽſibilem illam Dei maieſtatem, & inexplicabilem præſtantiam, incredibilem in modũ audeamus offendere, præſertim à quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficijs aucti ſumus. Vt quid? Vt abalienati à Patre Deo, qui ſummum bonum eſt, turpiſſima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miſerrimam ſeruitutem. neq; enim dici poteſt, quã crudeliter ille dominetur in eorũ animis, qui, repulſo ſuaui iugo Dei, ruptoque charitatis amabiliſſimo nodo, quo parenti Deo ſpiritus noſter adſtringitur, ad hoſtem acerrimum deſciuerunt, qui eo nomine princeps, & rector mundi, & princeps tenebrarum, & rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ, dicitur in diuinis litteris. In eos autem qui dæmonis tyrannide opprimuntur, verè conuenit illa vox Iſaiæ; Domine Deus noſter poſſederunt nos domini abſque te. Hæc ſi nos minus mouent rupta fœdera charitatis, moueant certè calamitates, & ærumnę, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim ſanctitas animæ, quam Chriſto deſponſam eſſe ſcimus. profanũm fit illud idem templũ Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apoſtolus; Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Innumerabilia ſunt mala, quæ peccatum inuexit in hominem: quam pene infinitam peſtem Dauid his verbis expreſſit; Non eſt ſa-

Vnde prouocandi ſint homines ad agnitionem turpitudinis & indignitatis peccati.

Ioan 14. ad Ephes. 6. Iob 41. Iſa. 26.

Quantas calamitates, & ærumnas peccato incurramus.

2. Cor. 3.

est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ: nō est pax in ossibus meis, à facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagæ vim, cū nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur. Peruaserat enim, in ossa peccati virus: id est, rationem, & voluntatem, quæ maximè solidæ sunt animi partes infecerat. Hanc latè patētem pestē indicāt sacræ litteræ, cū peccatores claudos, surdos, mutos, cæcos, & omnibus mēbris captos, appellāt. Sed præter dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in se propter peccatum commotam intelligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus incredibiliter offenditur: inquit enim Apostolus: Ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Nam etsi transierit actio peccati, tamen peccatum, macula, & reatus permanet; cui semper imminens ira Dei illud persequitur, tanquam vmbra corpus. Cùm igitur Dauid his vulneraretur aculeis, ad petēdam delictorum veniam excitabatur: cuius, & exemplum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquagesimo eius Psalmo depromptam, proponent Parochi fidelibus auditoribus, vt Prophetæ imitatione, & ad doloris sensum, id est ad veram pœnitentiam, & ad veniæ spem erudiri possint. Quantam habeat vtilitatem hæc docendi ratio, vt ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cùm Israelem ad pœnitentiam hortaretur, admonebat eum, vt malorum sensum perciperet, quæ peccatum cōsequuntur: Vide enim, inquit, quia malum & amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, & nō esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum. Qui carent necessariò, hoc recognitionis ac doloris

Psal. 37.

ad Rom. 2.

Peccato commisso remanet macula & reatus.

Exemplo Dauidis excitandus est animus ad pœnitentiam.

Vtilitas veræ pœnitentiæ & contritionis.

Hier. 2.

Isa. 46. Ezech. 36. Zach. 7.

sensu, ij apud Prophetas Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, cor durum, lapideum & adamantinū habere dicuntur. Sunt enim instar lapidis nullo dolore molliti, nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

6 *Quibus meditationibus post peccati agnitionem & detestationē spes impetrandæ veniæ est concipienda?*

Quomodo spes sit peccatoribus excitanda.

NE peccatorum grauitate deterritus se populus veniam impetrare posse desperet; ipsum ad spem vocare Parochi debebunt his rationibus;

Prima ratio.

quod & Ecclesiæ Christus Dominus potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodum sacrosancti symboli articulo declaratur: & hac petitione docuit quanta esset Dei bonitas, ac liberalitas

Secunda rat.

in genus humanum. nisi enim promptus esset, ac

Promptus est Deus ad ignoscendum si nobisipsi nō desimus.

paratus Deus ad condonandum peccata pœnitentibus, nunquā nobis hanc precandi formulā præscripsisset; *Dimitte nobis debita nostra*. Quamobrem illud fixum in animis nostris tenere debemus, fore, vt is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus iussit exposcere. Nam omnino sub hac petitione illa est subiecta sentētia, sic esse in nos affectum Deum, vt verè pœnitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in

Peccatū propriè aduersus Deum pugnat

quem abiecta obedientia, peccamus; cuius ordinem sapientiæ perturbamus; quantum est situm in nobis, quem offendimus; quem factis, dictisque violamus. Verùm idem est ille beneficentissimus parens, qui cùm possit omnia condonare, non modò se id velle declarauit, sed etiam impulit homines, vt à se veniam peterent, &, quibus verbis id facerēt, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam

hæc testi-

hæc teſtificatio propenſæ ad ignoſcendum diuinæ voluntatis, fidem auget, ſpem alit, charitatem inflammat; operæpretium eſt ornare hunc locum nonnullis diuinis teſtimonijs, & hominū exemplis; quibus maximorum ſcelerum pœnitentibus Deus veniam conceſſerit. Quā ſententiam quoniam perſecuti ſumus, quantum res ferebat, in procœmio huius precationis, & in ea Symboli parte quæ eſt de remittendis peccatis, inde aſſument Parochi quæ ad hunc locum inſtruendum pertinere videbuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus.

Quàm ſit propenſus Deus ad ignoſcendum, exemplis illuſtretur.

7 *Quid in illa petitionis ſententia debitorum nomine intelligendum eſt?*

VT idem ſequamur inſtitutum quo in cæteris petitionibus, vti cœpimus, exponēdum eſt, quid hîc debita ſignificent; ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quod petendum ſit, poſtulent. Primū autem ſcire oportet minimè petere nos nobis, vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mēte noſtra, quē omnino Deo debemus, & cuius debiti ſolutio eſt ad ſalutem neceſſaria. Neque verò, quia debiti nomine, etiam obedientia, cultus, veneratio, & cætera huius generis officia continentur, poſtulamus, vt non amplius ea debeamus, ſed precamur, vt liberet à peccatis: ſic enim S. Lucas eſt interpretatus: qui peccata pro debitis poſuit, ob eam cauſam, quòd illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propoſiti, quas ſatisfaciendo, vel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Chriſtus Dominus loquutus eſt ore Prophetæ; Quæ non rapui, tunc exoluebam. Qua Dei verbi ſententia licet intelligere, nō ſolum nos debitores eſſe, ſed

Duplex debiti acceptio.

Primò ſumitur pro omni quod Deo præſtare debemus.

Luc. 11. Secundo capitur debitum pro peccato, quod nos ad ſatisfaciēdum vel luendum pœnas obligat.

Pſal. 68.

etiam non esse soluendo; cùm peccator per se satisfacere nullo modo possit.

8 *Cùm peccator per se non sit soluendo, unde debito per peccatum contracto satisfaciet?*

CONFVGIENDVM erit ad misericordiam cui, quia par iustitia respondet, cuius est retinentissimus Deus, vtendum erit deprecatione & patrocinio passionis Domini nostri Iesu Christi; sine qua nemo vnquam veniam delictorum impetrauit; à qua omnis & satisfaciendi vis, & ratio, tanquam ex fonte profluxit. Nam partim illud in cruce à Christo Domino persolutum, & nobiscũ per sacramenta, re, vel studio ac desyderio adhibita communicatum, tanti est, vt nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione postulamus, vt peccata nostra remittantur.

Christi implorãdum patrocinium, vt ex thesauro Passionis ei' prẽstetur, quo cõtracta per peccatum debita dissoluantur. Vide 2. parte de Sacramẽto pœnitentiæ quæstion. 56.

Christi passio est fõs omnis nostræ satisfactionis.

9 *Oraturne hic pro indulgentia pœnarum, an remissione culpæ venialis, & mortiferæ?*

NON modò pro leuibus erratis & facillimis ad impetrandam veniã, sed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur, quæ precatio in scelerum grauitate pondus non habebit, nisi id à pœnitentiæ sacramento, re, vel certè desiderio susceptо, vt iam dictum est, assumpserit.

Pro remissione peccatorum venialiũ, & capitalium pœnisque eis debitis fit hæc oratio.

Reatus peccati capitalis nõ remittitur nisi accedat pœnitentiæ sacramentum.

10 *Nunquid eadem est ratio cur* debita nostra *hic dicimus, quæ fuit, dum* panem nostrum *peteremus?*

LONGE alio sensu istud pronũciare debemus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntate susci-

Aliter panem nostrum, aliter debita nostra dicimus.

piuntur;

pluntur; quæ peccati vim nõ haberent, niſi eſſent voluntaria. Nos igitur eam culpam ſuſtinentes, & confitentes, ad expiandum peccata neceſſariam Dei clemẽtiam imploramus. In quo non vtimur excuſatione cuiuſquam, nec cauſam in quẽquam transferimus, vt primi homines Adam, & Eua fecerunt; ipſi nos iudicamus, illam, ſi ſapimus, Prophetæ precationem adhibentes, Nõ declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.

Peccatum omne voluntarium.

Non adferendæ excuſationes in peccatis.

Gen. 3.

Pſal. 140.

Cur voce pluralitatis dimitti nobis debita *poſtulamus?* 11

NON dicimus, dimitte mihi, ſed nobis: quod fraterna neceſſitudo & charitas, quę inter omnes homines intercedit, à nobis ſingulis poſtulat, vt de communi proximorum ſalute ſolliciti, cũ pro nobis preces facimus, pro illis etiã deprecemur. Hũc orandi morem à Chriſto Domino traditũ, deinceps ab Eccleſia Dei acceptum, perpetuoque ſeruatum, ipſi & maximè tenuerunt Apoſtoli, &, vt cæteri adhiberent, auctores fuerũt. Huius autem flagrantis ſtudij, & cupiditatis in deprecando pro ſalute proximorum habemus in vtroque teſtamẽto ſanctorum Moſis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter ſic Deum precabatur; Aut dimitte eis hanc noxam; aut ſi non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum; Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis.

Exod. 32.

ad Rom. 9.

Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,

Significatúrne hac clauſula noſtram indulgentiam amplitudine diuinam miſericordiam exæquare? 12

ILLVD,

Duplex acceptio particulæ, sicut. Primò.

ILLVD, *Sicut*, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis vim habet, cùm videlicet à Deo petimus, vt quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus ijs, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet. est præterea conditionis nota: in quã sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur: Si enim dimiseritis hominibus, inquit, peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Verum habet vterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: vt, si volumus nobis Deum veniam cõcedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, à quibus iniuriã accepimus. Sic enim Deus obliuionem iniuriarum, mutuumque studium, & amorem requirit à nobis, vt eorum, qui in gratiam nõ sunt reconciliati, dona, ac sacrificia reijciat, & aspernetur. Est etiam naturæ lege sancitũ, vt tales nos alijs præbeamus, quales eos in nos esse cupimus: verè vt impudentissimus ille sit, qui postulet à Deo, vt sui sceleris pœnam prætermittat, cũ ipse in proximum, animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendum esse debent ij, quibus impositæ sunt iniuriæ; cùm & vrgeantur hac precandi formula: & apud S. Lucam id iubeat Deus; Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum; & si pœnitentiam egerit, dimitte illi: & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi. Et in Euangelio S. Matthæi sic: Diligite inimicos vestros: Et Apostolus, & ante eum Salomon scripserit; Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi: & sic apud S. Marcum Euangelistam; Cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem; vt & Pater vester

Cõferatur hic locus cu quæstione 3. primæ petitionis

Secundò.

Matth. 6.

Quid posterioris petitionis clausula includit.

Leues & misericordes esse debem' in naturæ cõsortes Luc. 17.

Matth. 5. ad Rom. 12. Prouer. 25. Marc. 11.

vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.

Quibus rationibus flectendi sunt hominum animi ad lenitatem, quam hîc Deus exigit? 13

QVONIAM deprauatæ naturæ vitio nihil ægrius fit ab homine, quàm vt inferenti condonet iniurias; omnem conferant Parochi animi, & ingenij vim ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in traditione diuinorum oraculorum; in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prędicēt id, quod verissimum est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facilè remittant iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quædam cum parente Deo, qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, filij sui morte ab æterno exitio redemptum, reconciliauit. Sit autem huius cohortationis, & præcepti clausula illud imperiū Christi Domini, quod recusare nō possumus sine summo dedecore, & pernicie; Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri, qui in cælis est.

Difficile est cōceptum vlciscendi appetitum deponere

Clementia in proximos Christianis est necessaria.

Matth. 5.

Recténe huius petitionis formulam vsurparint, qui sunt quidem bonæ voluntatis in proximum, sed tamen perfectam illam obliuionem iniuriarum non assequuntur? 14

HOC loco non vulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim qui cùm se debere intelligant conterere iniurias obliuione voluntaria, & eos diligere, qui læserunt, id cupiunt, & pro viribus faciunt, sed vniuersam

Quanta obliuio iniuriarū requiratur à Christianis.

uersam memoriam iniuriarum sibi exhauriri nō posse sentiunt. Nam resident in animo quædam reliquiæ simultatis: quamobrem magnis agitantur conscientiæ fluctibus; verentes, ne parum simpliciter, & candidè positis inimicitijs, Dei iussio non obediant. Hîc igitur Pastores contraria studia carnis, & spiritus explicabunt, quod illius sensus sit ad vindicationē procliuis, huius ratio propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetuā turbam, ac rixā existere: quare saluti minimè diffidendum esse demonstrabunt, reclamitantibus, & aduersantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modò spiritus perstet in officio, & voluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi.

15 *Qui appetitum vindictæ adhuc retinent, expedierit illis, vt hanc clausulam inter precandum orationi Dominicæ detrahant?*

Qui ex corde obliuiscī iniuriarū nequit, non debet huius clausulæ precationem intermittere.

QVOD aliqui fortasse fuerint, qui, cùm nondum animum inducere possint, vt obliti iniurias ament inimicos, propterea deterriti ea, quam diximus, conditione huius petitionis, Dominica precatione non vtantur; duas has rationes afferēt Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quis vnus è fidelium numero preces has facit totius Ecclesiæ nomine; in qua pios aliquot esse necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur debita remiserunt. Accedit eo quòd id à Deo petentes, vnà etiam petimus, quicquid ad illud impetrandum in eam petitionem à nobis necessariò conferendum est. Petimus enim & veniam peccatorum, & donum veræ pœnitentiæ: petimus facultatem intimi doloris: postulamus, vt à peccatis abhorrere, & illa sa-

Prima ratio. Orāt Christiani ex nomine totius Ecclesiæ.

Cùm petitur aliquid à Deo petitur etiam facultas perficiendi illud, quod homini alioqui esse videtur impossibile.

cerdoti

cerdoti verè, ac piè confiteri possimus. Itaque cū necesse etiam nobis sit parcere ijs, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cùm, vt nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, vt largiatur facultatem reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani illo, & prauo timore commouentur, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem orationis vsum, quo à parente Deo postulent, vt sibi det eam mentem, vt ijs, qui læserint, ignoscant, & inimicos diligant.

Quid illi est faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam? 16

PRIMVM hæc in ea fuerit cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quę non datur nisi pœnitēti; itaque nos ea charitate, & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conueniat; conuenire autem maximè ijs, subiecta quasi oculis propria flagitia, atque facinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit ali qua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis versabatur Dauid, cùm diceret; Et peccatum meum contra me est semper. Et alio loco; Lauabo per singulas noctes lectum meum; lacrymis meis stratum meum rigabo. Proponat sibi præterea vnusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui à Deo precibus impetrauerūt veniam delictorum, vt publicani illius, qui longè cōsistens præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantùm pulsabat pectus, eam habens orationem, Deus propitius

Pœnitere.

Lachrymari.

Occasiones peccatorum euitare.

Psal. 50.

Psal. 6.

Exempla eorū proponenda qui precib' veniam impetrarunt.

Luc.7. pitius esto mihi peccatori; tum illius peccatricis mulieris, quæ Christo Domino, retro stans, rigatos à se eius pedes, capillis etiam abstersos oscula-

Matth.27. batur: Petri denique principis Apostolorum, qui egressus foras, fleuit amarè. Deinde, cogitandum est, quò infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eò pluri-

Remedia præcipua ægrotantis animæ sut pœnitentia & Eucharistia. bus, & frequentioribus medicamentis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, pœnitentia, & Eucharistia. Hæc igitur sæpissimè adhibeat fi-

Eleemosynæ virtus. delis populus: deinde Eleemosyna, quemadmodum tradunt diuinæ litteræ, medicina est accõmodata sanandis animæ vulneribus. Quare qui piè, hac prece vti cupiunt, pro viribus benignè faciant egentibus: quantam enim vim habeat ad delendas scelerum maculas, testis est in Tobia angelus Domini sanctus Raphael, cui⁹ est illa vox;

Tob.12. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, &

Dan.4. vitam æternam. Testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admonebat: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericor-

Optima eleemosyna est iniuriarum obliuio. dijs pauperum. Optima autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio, est obliuio iniuriarũ, & bona voluntas erga eos, qui rem, vel existimationem, vel corpus tuum, tuorũue violauerint. Quicunque igitur cupit in se esse maximè misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissimè depręcetur, omnem captans occasionem, de illis ipsis bene promerendi. Sed

Indignum est veniam à Deo postulare quã offensus alijs præstare nolis. quoniam hoc argumentum explicatum est, cùm homicidij locum tractauimus, eò reijcimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine cõcludant, nihil iniustius esse, aut fingi posse, quàm eum, qui cum hominibus durus sit, vt nemini se

det ad

det ad lenitatem, idem poſtulet, vt in ſe ſit mitis, & benignus Deus.

DE SEXTA PETITIONE,
CAP. XV.

Et ne nos inducas in tentationem.

Cur poſtulata peccatorum venia continuò Chriſtus velit nos etiam orare, ne in tentationem inducamur? 1

NON dubium eſt, quin filij Dei poſt impetratam delictorum veniam, cùm incenſi ſtudio adhibendi Deo cultum, & venerationem, cæleſte regnum exoptant; & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent ex paterna eius voluntate, ac prouidentia, tũ eò magis humani generis hoſtis omnes aduerſus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnẽtur ſic, vt verendum ſit, ne, labefactata, & mutata ſententia rurſum, in vitia delabantur, longèque deteriores euadant, quàm antea fuerint; de quibus illud principis Apoſtolorũ, iure dici poſſit; Melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitię, quàm poſt agnitionem retrorſum cõuerti ab eo, quod illis traditum eſt, ſancto mandato. Quare nobis à Chriſto Domino datum eſt huius petitionis præceptum, vt quotidie nos Deo cõmendemus, eiusque patriã curam, & præſidiũ imploremus, minimè dubitantes fore, vt ſi deſeramur diuino patrocinio, vaferrimi hoſtis laqueis irretiti teneamur. Neque verò ſolum in hac orãdi regula iuſſit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, ſed illa etiam oratione, quam ad ſacros habuit apoſtolos ſub ipſum mortis tempus,

Qui recès ſuã vitam emẽdarunt, maioribus tentationibus ſunt obnoxij.

2. Pet. 2.

Ioan. 13. Matth. 26.

cũ quidem ipſos mundos eſſe dixiſſet, eos huius officij his verbis admonuit; Orate, vt nõ intretis in tentationem. Quæ iterum à Chriſto Domino adhibita admonitio, magnum diligentiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequẽtem huius vſum precationis, vt, cùm tanta hominibus ab hoſte diabolo in ſingulas horas pericula huius generis intendãtur, à Deo qui ſolus illa propulſare poteſt, petant illud aſſiduè, ne nos inducas in tentationem.

Quare Chriſtiani vehemẽtius ad frequẽtẽ huius precationis vſum ſunt excitandi.

2 *Quibus præcipuè rationibus homines huius petitionis neceſsitatem intellexerint?*

VIDEBIT fidelis populus quantoperè egeat diuini huius adiumenti, ſi ſuæ imbecillitatis, inſcitiæque meminerit; ſi recordabitur illam Chriſti Domini ſententiam, Spiritus quidẽ promptus eſt, caro autem infirma; ſi ei venerit in mentem quàm graues ſint, & exitiales hominum caſus impellente dæmone, niſi ſuſtineantur dexteræ cæleſtis auxilio. Quod illuſtrius eſſe poſſit humanæ infirmitatis exemplum, quã ſacer ille chorus Apoſtolorum, qui magno antea animo cùm eſſent, primo quoque obiecto terrore, relicto Saluatore, diffugerũt? etſi illuſtrius etiam eſt illud Principis Apoſtolorum, qui in tanta profeſſione ſingularis & fortitudinis, & amoris, in Chriſtũ Dominũ, cũ paulò antè, ſibi bene fidens, ita dixiſſet, Si oportuerit me mori tecum, nõ te negabo: ſtatim vnius voce mulierculæ perterritus, ſe Dominum non noſſe iureiurando affirmauit. nimirum illi in ſumma ſpiritus alacritate nõ reſpondebant vires. Quod ſi viri ſanctiſſimi humanæ naturæ fragili-

Humanæ imbecillitatis exemplũ in Apoſtolis.

Matth. 26.

Petri imbecillitas.

Matth. 26.

A maiori ad minus.

fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerũt: quid nõ timendum eſt cæteris, qui ab eorum ſanctitate abſunt longiſſimè? Quare proponat fideli populo Parochus prælia, & pericula, in quibus aſſiduè verſamur, dum anima eſt in hoc mortali corpore, quos vndiq; caro, mũdus, & Satanas oppugnãt. Quid ira, quid cupiditas in nobis poſſit, quotusquiſq; eſt, qui magno ſuo malo nõ experiri cogatur? Quis non his laceſſitur ſtimulis? quis hos non ſentit aculeos? quis ſubiectis non vritur ardentibus facibus? & quidem tã varij ſunt ictus, tam diuerſæ petitiones, vt difficilimum ſit grauem aliquam plagam nõ accipere. Ac præter hos inimicos, qui habitant, & viuunt nobiſcum, ſunt præterea hoſtes illi acerrimi, de quibus ſcriptum eſt; Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus Principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harũ, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus, & impreſſiones dęmonum; qui & apertè nos petũt, & per cuniculos influunt in animas noſtras, vix vt ab illis cauere poſſimus. Illos & Principes Apoſtolus appellat propter naturæ excellentiam, (nam natura hominibus, & cæteris, quæ ſub ſenſum cadũt, creatis reb⁹ antecellũt) & poteſtates vocat, quòd non ſolũ naturæ vi, ſed poteſtate etiã ſuperant, & rectores nominat mundi tenebrarũ: non enim clarum & illuſtrem mundum regunt, id eſt bonos, & pios, ſed obſcurum & caliginoſum, nempe eos, qui flagitioſè & facinoroſè vitæ ſordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo, delectantur. Nuncupat etiã Dæmones ſpiritualia nequitiæ: eſt enim carnis, & ſpiritus nequitia, Carnalis quæ dicitur nequitia,

Pericula inter quæ fideles verſantur ſæpius ad memoriam ſunt reuocanda.

Hoſtes domeſtici.

Hoſtes externi.

ad Epheſ. 6.

ad Epheſ. 6.

Dæmones cur principes, poteſtates, rectores mundi, tenebrarum, & ſpiritualia nequitiæ vocentur.

Carnalis nequitia.

Spiritalis nequitia.

incendit appetitum ad libidines, & voluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiæ, sunt mala studia, & prauæ cupiditates, quæ ad superiorē pertinent animæ partem; quæ tanto peiores sunt quàm reliquæ, quanto mens ipsa, & ratio altior est, atque præstātior. Quæ satanæ nequitia, quia maximè spectat illuc, vt cęlesti nos hæreditate priuet; propterea dixit Apostolus, In cælestibus. Ex quo licet intelligere magnas esse hostium vires, inuictū animum, immane in nos & infinitum odiū, bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, vt nulla pax esse cum illis, nullæ indutiæ fieri possint. Quantum verò audeant, declarat Satanæ apud Prophetam vox: In cælum cōscendam. aggressus est primos hominum in paradiso: adortus est Prophetas; appetiuit Apostolos, vt, quemadmodum apud Euangelistam loquitur Dominus, cribraret eos sicut triticum. Ne ipsum quidem Christi Dominios erubuit. itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immensam diligentiam S. Petrus expressit, cùm dixit; Aduersarius vester Diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quęrens, quem deuoret. Quanquā non vnus modò tentat homines Satan, sed gregatim interdum dæmones in singulos impetum faciunt, quod ille cōfessus est dæmon, qui rogatus à Christo Domino, quod sibi nomē esset, respondit, legio mihi nomen est, nempè Dæmonum multitudo; quę miserum illum diuexarat. & de alio scriptum est, Assumit septem alios spiritus secū, nequiores se, & intrantes habitant ibi.

ad Ephes. 6.

Quanta dęmonum sit audacia & inuidia. Isa. 14.

Luc. 22.

Quāta sit Dæmonum ferocia. 1. Petr. 5.

Dæmonū homines oppugnantiū, quanta sit multitudo. Marc. 5. Luc. 8.

Matth. 12.

3 *Cur peruersi minus, pij autem magis à Dæmonibus infestantur?*

MVLTI sunt, qui quòd impulsus, atque impetus

petus Dæmonum in se sentiunt, totam rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos à dæmonibus impugnari mirum non est, quibus se spōte tradiderunt. non est in illis pietas, non charitas, non virtus illa Christiano homine digna; quare fit, vt toti sint in potestate Diaboli, nec vllis tentationibus opus est ad eos euertendos, in quorum iam animis ipsis libentibus commorantur. At verò, qui se Deo dicauerunt, in terris cælestem vitam agentes, ij maximè omnium Satanæ incursibus petuntur, hos acerbissimè odit, his in singula tēporis momenta struit insidias. plena est historia diuinarum litterarum sanctorū hominum; quos præsenti etiam animo stantes, vel vi, vel fraude peruertit. Adam, Dauid, Salomon, alijque, quos enumerare difficile sit, experti sunt Dæmonum violentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum viribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutū existimet? Itaque piè, castèque petendum à Deo est, ne nos tentari sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere.

Ab exemplo sanctorum.

1. Cor. 10.

Possint dæmones quantum aut quam diu volunt, homines tentare? 4

HIC fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione Dæmonū vim perhorrescunt, vt ipsi tentationum fluctibus agitati, in hūc precationis portū cōfugiant. nō enim Satan in tanta & potētia, & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quātū, nec quādiu vult, tētare nos aut vexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. notissimū

Iob.1. est exemplum Iob; de quo nisi Diabolo dixisset Deus; Ecce vniuersa quæ habet in manu tua sunt; nihil eius Satanas attigisset: cõtrà verò nisi addidisset Dominus, Tãtum in eum ne extendas manum tuam, vno Diaboli ictu cum filijs ipse, facultatibusque concidisset. Ita autem alligata est dæmonum vis, vt ne in porcos quidem illos, de quibus scribunt Euangelistæ, non permittente Deo inuadere potuisset.

Matth.8. Mar. 5. Luc.8.

§ *Quid hic tentandi vox nobis designat, quaq; ratione Deo, qua etiam Diabolo tribuitur?*

AD intelligendam huius petitionis vim dicẽdum est, quid hîc tẽtatio significet, quid item inducì in tentationem. Est autem tentare, periculum facere de eo, qui tẽtetur, vt ab ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus. qui tentandi modus in Deum minimè cadit. quid enim est quod nesciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda & aperta sunt oculis eius. Est alterum tentandi genus, cùm longius progrediendo, aliud quæri solet vel in bonam, vel in malã partem: in bonam, cũ ea re tentatur alicuius virtus: vt, illa perspecta, & cognita, is cõmodis, & honoribus augeatur, eiusque exemplum cæteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob idipsum ad Dei laudes excitentur. quæ tentandi ratio sola conuenit in Deum. Huius exemplum tentationis est illud in Deuteron. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non. Quomodo etiam tentare suos dicitur Deus, cùm inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit, quod probandæ eorum patientiæ causa facit, & vt alijs documentum sint Chri-

ad Hebr. 4.

Deut. 13.

stiani

ſtiani officij. In hanc partem legimus Abraham eſſe tentatum, vt filium immolaret. quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum ſingulare ad memoriam hominum ſempiternam. In eandem ſententiam dictum eſt de Tobia; Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te. In malam partem tentantur homines; cũ ad peccatum, aut exitium impellũtur: quod proprium Diaboli officiũ eſt. Is enim eo animo tentat homines, vt decipiat, agatque præcipites. quãobrem Tentator in diuinis litteris appellatur. In ijs verò tentationibus modò intimos nobis admouens ſtimulos animæ affectiones, & commotiones adhibet adminiſtras; modò nos exagitans extrinſecùs, externis rebus vtitur, vel proſperis ad efferendos, vel ad frangendos aduerſis; nõnunquam habet emiſſarios, & excurſores perditos homines, imprimisque hæreticos, qui ſedentes in cathedra peſtilentiæ, malarum doctrinarum mortifera ſemina diſpergunt, vt illos qui nullum delectum, aut diſcrimen habent virtutis, & vitiorum, homines per ſe procliues ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellant.

Gen. 22.

Tob. 12.

Matth. 4. Quibus Dæmon in tentãdis hominibus vtatur inſtrumentis.

Quibus modis dicitur quis in tentationem induci? 6

DICIMVR induci in tentationem cùm tentationibus ſuccumbimus. Inducimur verò in tentationem dupliciter; primùm, cũ de ſtatu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidẽ à Deo hoc modo in tentationem inducitur. quia nemini eſt peccati auctor Deus, imò verò odit omnes qui operantur iniquitatem. Sic vero etiam eſt apud S. Iacobum: Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam à

Quid ſit induci in tentationem, quodque multipliciter fieri poſſit. Primò.

Pſal. 5.

Iacob. 1.

Secundò. Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est. Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia cùm possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus pios & bonos tentari quidem sinit, veruntamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec verò non interdū iusto, & occulto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi relicti, concidimus. Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cùm eius beneficijs, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris substantiam, vt prodigus ille filius, dissipamus viuendo luxuriosè, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus; Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Opportunū rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele; quā Deus omni ornamentorum genere locupletarat, vt eius ore Prophetæ diceret Deus; Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te: & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantum abest, vt optimè de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cælestibus beneficijs ad beatitudinem consequendam, cuius gratia ea acceperat, vteretur, vt ingratissima in parentem Deum abiecta spe, cogitatione cælestium fructuum, tantū præsenti abundantia luxuriosè, ac perditè frueretur. quod Ezechiel eodem capite plurib⁹ verbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo diuinitùs vberem materiam rectè factorum, ad vitia, illo permittente, conuertunt.

Luc. 15.

Rom. 7.

Ezech. 16.

Eodem

Eodem ne modo intelligitur Deus in tentationem inducere, quo subinde dicitur indurare, vel excæcare? 7

OPORTET hunc diuinæ Scripturæ morem diligenter attendere, quæ Dei permissionem ijs interdum verbis significat, quæ propriè si accipiantur, tanquam actionem in Deo significant: nam in Exodo sic est: Indurabo cor Pharaonis: & apud Isaiam: Excæca cor populi huius: & ad Romanos scribit Apostolus: Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ & in reprobũ sensum. Quibus in locis, alijsque similibus, nõ id omnino esse actum à Deo, sed permissum intelligendum est.

Mos loquendi scripturarũ improprius quãdo verbis actiuis Dei permissio significatur.

Exod. 47. Isa. 6. ad Rom. 1.

Nunquid hac precationis parte postulatur, vt prorsus ab omni tentatione immunes simus, an verò quid aliud? 8

NON petimus, ne omnino tentemur. Est enim hominum vita, tentatio super terram. Est autem ea res vtilis, & fructuosa hominum generi. nam in tentationibus nos ipsos, id est vires nostras cognoscimus. quamobrem etiam humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterq; decertantes, exspectamus immarcescibilem coronam gloriæ. Nam, & qui certat in agone, non coronatur, nisi legitimè certauerit; &, vt inquit S. Iacobus, Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Quod si vrgemur nonnunquam hostium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorem põtificẽ, qui possit compati infirmitatibus nostris, tentatum ipsum per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præsidio deserti, tentationibus vel decepti assentiamur, vel cedamus afflicti; vt

Tentationum vtilitas.

2. Tim. 2. Iacob. 1. ad Heb. 4.

Quid in hac precationis parte postuletur.

præſto ſit nobis Dei gratia, quæ, cùm defecerint nos propriæ vires, in malis recreet, ac reficiat.

Non modò generatim, ſed etiam ſeparatim poſtulandum Dei auxilium in tentationibus.

Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, & nominatim, cùm ſingulis affligimur, ad precationem confugere oportet, quod à Dauide factum legimus pene in vnoquoque tentationum genere. nam in mendacio ſic precabatur: Ne auferas de ore meo verbũ veritatis vſquequaque. In auaritia ad hunc modum; Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. In rebus verò inanibus huius vitæ, & illecebris cupiditatum, haç prece vtebatur: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Ergo poſtulamus, ne morem geramus cupiditatibus, neue defatigemur in tentationibus ſuſtinendis, ne declinemus de via domini, vt tam in rebus incommodis quã in proſperis, æquitatem animi, conſtantiamque ſeruemus, & nullam noſtri partem Deus ſua tutela vacuam relinquat. Petimus denique, vt Satanam conterat ſub pedibus noſtris.

Pſal. 118.

Pſal. 115.

Pſal. 118.

ad Rom. 16.

9 *Quomodo de tentatione victoria reportari, & quo auctore illa obtineri poteſt?*

Primùm, victoriã ex tentatione poſſumꝰ referre per fiduciam in Deum.

RELIQVVM eſt, vt fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maximè cogitare & meditari oporteat. in qua erit illa optima ratio, ſi, quanta ſit hominum infirmitas, intelligentes, viribus noſtris diffidemus, & omni ſpe noſtræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præſertim cogitantes, quàm multos hac ſpe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit

berarit Deus. An non Ioseph vndique circundatum ardentibus insanæ mulieris facibus, è summo ereptum periculo, ad gloriam extulit? Non Susannam, à Satanæ ministris obsessam, tùm, cũ nihil propius esset, quàm vt nefarijs sententijs interficeretur, seruauit incolumem? neque mirũ: erat enim, inquit, cor eius fiduciam habẽs in Domino. Insignis est laus, & gloria Iob, qui de mũdo, de carne, de Satana triũphauit. Plurima sunt eius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem, fiduciamq; cohortari debebit. Cogitent etiam fideles quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempè Christum Dominum, qui victoriam ex illo certamine retulit. Vicit ille Diabolum. Est is ille fortior, qui superueniens fortem superauit armatũ; quem & armis nudauit, & spolijs. De eius victoria, quam de mundo reportauit, est apud S. Ioannem; Confidite, ego vici mundum. Et in Apocalypsi dicitur ipse Leo vincens. Et exisse vincens, vt vinceret: qua in victoria suis etiam cultoribus facultatem vincendi dedit. Est Apostoli ad Hebræos epistola plena victorijs sanctorum hominum, qui per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonum: & quæ sequuntur. Ex his verò, quæ sic acta legimus, eas victorias cogitatione complectamur, quas quotidiè reportant ex intimis, & externis dæmonum prælijs, homines fide, spe, & charitate præstantes: quæ tam multæ sunt, tamque insignes, vt, si sub aspectum caderẽt oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil glorioſius: de quorum hostium clade his verbis scripsit S. Ioannes: Scribo vobis, iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum. Vincitur autem

Dan. 13.

Luc. 11.

Iohan. 16.

Apoc. 5. & 6.

Heb. 11.

Iohan. 2.

Satanas,

Secundò, labore, virtutibus, & vigilatia dæmones superatur. Matth. 26.

Satanas, non otio, somno, vino, comessatione, libidine, sed oratione, labore, vigilia, abstinentia, continentia, castitate. Vigilate & orate, inquit, vt iam diximus; vt non intretis in tentationem. qui ijs armis ad illam pugnam vtuntur, in fugam conuertunt aduersarios: qui enim resistunt Diabolo, is fugiet ab eis. in his tamen sanctorum hominũ victoriis, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, vt se suis viribus hostiles dæmonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat. non est hoc naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis. Hæ vires, quibus prosternimus Satanæ satellites, dantur à Deo; qui ponit, vt arcum æreum, brachia nostra, cuius beneficio arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore; qui dat nobis protectionem salutis; cuius nos dextera suscipit; qui docet manus nostras ad prælium, & digitos nostros ad bellũ: vt vni Deo pro victoria sint agendæ, & habendæ gratiæ, quo vno & auctore, & adiutore vincere possumus. quod fecit Apostolus: inquit enim: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominũ nostrum Iesum Christum. Eundem auctorẽ victoriæ prædicat illa cælestis vox in Apocalypsi: Facta est salus, & virtus, & regnũ Dei nostri, & potestas Christi eius; quia proiectus est accusator fratrum nostrorũ, & ipsi vicerunt eũ propter sanguinem agni. Testatur idem liber Christi Domini partam ex mundo, carneque, victoriam eo loco; Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos. Hæc de causa, & de modo vincendi.

Iacob. 4.

Tertiò, si propriam infirmitatem in certamine agnoscamus.

Citra Dei auxilium nihil possumus.

2. Reg. 2. Ptal. 17. Ite victoria Deo semper agendæ gratiæ.

1. Cor. 15.

Apoc. 12.

Apoc. 17.

10 *Quæ sunt in spirituali illo certamine victorum præmia?*

Hic proponent fideli populo Parochi à Deo paratas

paratas coronas, & constitutam victoribus sempiternam præmiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypsi diuina proferent testimonia; Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. & alio loco: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebò nomen eius de libro vitæ. &, Confitebor nomen eius coram Patre meo, & coram Angelis eius. & paulo pòst, Deus ipse, ac Dominus noster ita loquitur ad Ioannem: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo, in throno eius. Denique cùm sanctorum gloriam, & perpetuam illam bonorum vim, quibus in cælo fruentur, exposuisset, adiunxit; Qui vicerit, possidebit hęc.

Apoc. 2. & 3.

Apoc. 3.

Apoc. 21.

DE SEPTIMA PETITIONE, CAP. XVI.

Sed libera nos à malo.

Continetur ne aliquid superioribus petitionibus, quod ista non includatur? 1

POSTREMA hæc petitio est instar omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationem concluſit; cuius etiam vim, & pondus ostendens, ea vsus est orandi clausula, cùm è vita migraturus, Deum Patrem pro hominum salute deprecaretur. Rogo enim, inquit, vt serues eos à malo. Ergo hac precationis formula, quam & præceptor tradidit, & exemplo confirmauit, quasi quadam epitome

Ioan. 17.

Postrema petitio vim sex superiorũ sua amplitudine concludit.

epitome ſummatim complexus eſt vim, & rationem ceterarum petitionum. Cùm enim id quod ea prece cõtinetur, impetrauerimus, nihil, auctore S. Cypriano, remanet, quod vltra adhuc debeat poſtulari, cùm ſemel protectionem Dei aduerſus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ Diabolus, & mundus operantur, ſecuri ſtamus, & tuti. Quare, cùm tanti ſit hęc petitio, quãti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda ſummam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quòd illa vitationem culpæ, hac pœnæ liberationem poſtulamus.

Cyprianus ſerm. 6. de orat. Dominica.

Sextæ & ſeptimæ petitionis diſcrimen.

2 *Quid nos vrget, vt hanc precationem coram Domino effundamus?*

NON iam monendus eſt fidelis populus, quãtoperè, & laboret ex incommodis, & calamitatibus, & cæleſtis egeat adiumenti. Nam quot, & quantis miſerijs propoſita ſit hominum vita, præterquam quod ſacri, & profani ſcriptores hoc argumẽtum ſunt copioſiſſimè proſecuti, nemo ferè eſt, qui non intelligat, & ſuo, & alieno periculo. Perſuaſum enim eſt omnibus quòd exemplũ patientiæ Iob memoriæ prodidit, Homo natus de muliere, breui viuens tempore repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur, & cõteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Nec verò vllum prętierire diem, qui propria aliqua moleſtia, aut incommodo notari non poſſit, teſtis eſt illa Chriſti Domini vox, Sufficit diei malitia ſua. Etſi conditionem humanæ vitæ declarat ipſius Domini monitum illud, quo crucem quotidie ſumi, ſęque docuit ſequi oportere. Vt igitur quiſque ſentit, quàm laborioſa ſit & periculoſa hæc viuendi ratio, ita facilè perſuadebitur

Quantis malis & incõmodis hominum vita ſit obnoxia.

Videatur tertia quæſtio ſecundæ petitionis.

Iob. 14.

Matth. 6.

Luc. 9.

debitur fideli populo, malorum liberationem à Deo implorandam esse, præsertim cùm nulla re magis ad orandum adducantur homines, quàm cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendent. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, vt in malis statim ad Dei auxilium cõfugiant. Qua de re est illud scriptum; Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Psal. 82.

In calamitatibus propẽsiores sunt homines ad Deũ inuocandum.

Quánam ratione periculorum, & calamitatum depulsio à Deo est postulanda? 3

SI illud ferè sua sponte faciunt, vt in periculis, & calamitatibus inuocẽt Deum; certè, quo modo id rectè facere possint, ab ijs, quorum fidei, & prudentiæ commissa est eorum salus, maximè docendi sunt. Non enim desunt, qui contra Christi Domini iussum, præposteró vtantur ordine precationis. Nam qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit: voluit enim vt prius quã precaremur vt nos liberaret à malo, peteremus, vti nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnum eius, & reliqua postularemus, quib⁹ quasi gradibus quibusdam in hunc locum peruenitur. Sed quidam si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilẽtia, omissis medijs Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, vt ex illis eripiãtur malis. at huic cõsuetudini repugnat Christi Domini iussũ: Quærite primùm regnum Dei. Itaque qui rectè preces faciunt, cùm deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referũt ad Dei gloriam. Pſal. 49. *Matth. 6.

Quod non rectè precetur, qui primis & mediis Dominicæ orationis gradibus omissis calamitatũ depulsionem postulat.

Pſal. 6. gloriam. Sic Dauid illi precationi; Domine in furore tuo ne arguas me; ſubiecit rationem, qua ſe Dei gloriæ cupidiſſimum oſtendit: inquit enim: Quia non eſt in morte, qui memor ſit tui; in inferno autem, quis cõfitebitur tibi? Et idem cùm oraret Deum, ſibi vt miſericordiam impertiret, ſubiecit illud: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad hanc orandi ſalutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitãdi ſunt fideles auditores.

Pſal. 50

4 *Nunquid perinde infideles petunt ſe liberari à malo, ac Chriſtiani?*

Quod in morbis & rebus aduerſis præcipua ſpes in externis remediis non ſit ponenda.

PETVNT vehementer illi quidem à Deo, vt poſſint ex morbis, vulneribusque conualeſcere, ſibi vt ex vrgentibus, vel imminentibus malis, euadere liceat; ſed tamen illius præcipuam ſpem liberationis ponunt in remedijs, natura, vel hominum induſtria comparatis: quin etiam ſibi datum à quouis medicamẽtum, etiam ſi cantionibus, ſi veneficijs, ſi dæmonum opera confictum ſit, ſine vlla religione adhibent, modò aliqua valetudinis ſpes oſtendatur. Longè alia ratio eſt Chriſtianorum, qui in morbis, & in omnibus aduerſis rebus, habent ſummum perfugium, & præſidiũ ſalutis Deum; vnum illum omnis auctorem boni, & liberatorem ſuum agnoſcunt, ac venerantur; remedijs verò quæ ineſt ad ſanandum vis, inſitam à Deo eſſe pro certo habent, tantumque illa ægrotis prodeſſe exiſtimant, quantum ipſe voluerit Deus. Eſt enim à Deo data hominũ generi medicina qua morbos ſanaret. Hinc eſt illa Eccleſiaſtici vox; Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudẽs non abhorrebit illam.

Deus ſummũ in calamitatibus debet hominibus eſſe perfugium.

Eccle. 38.

Itaque

Itaque qui Iesu Christo nomen dederunt, non in illis remedijs summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinę auctori Deo maximè confidunt. Quare etiam in diuinis litteris reprehenduntur ij, qui medicinę fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: imò verò, qui vitam agunt ex diuinis legibus, abstinent omnibus remedijs quæcunque ad curationem à Deo non adhibita esse constet. quòd si etiam eorum vsu medicamentorum illis explorata sit spes sanitatis, tamen ab ijs, vt cantionibus, & dæmonum artificijs, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, vt Deo confidant: Ea enim re iussit nos beneficētissimus parens liberationem malorum postulare, vt in eo ipso quod iussit, spem etiã impetrationis haberem[9]. Multa sunt in sacris litteris huius rei exempla, vt qui minus rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur: Abraham, Iacob, Loth, Ioseph, Dauid, sunt in oculis locupletissimi testes diuinæ benignitatis. Sacræ noui testamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, vt res exemplorum commemoratione non egeat. Vna igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ vel infirmissimum quēque confirmare potest. Clamauerunt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. 2. Par. 16. Ab exemplis Psal. 33.

Quid mali nomine hic intelligitur, & quæ huius petitionis est sententia? 5

SEQVITVR huius vis, & ratio petitionis, vt fideles intelligant, non omnino petere nos hoc

loco vt à malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur; quæ tamen ſunt illis fructuoſa, qui patiuntur, vt ille ſtimulus, qui Apoſtolo erat adhibitus, vt Dei gratia adiuuante, virtus in infirmitate perficeretur. hæc, ſi cognita ſit eorum vis, ſumma voluptate pios afficiunt: tantum abeſt, vt à Deo petant, vt auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ vtilitatem afferre poſſunt, reliqua minimè, modò aliquis inde ſalutaris fructus exiſtat. Omninò igitur huic voci ea ſubiecta vis eſt, vt à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis, externisq; malis eripiamur; vt tuti ſimus ab aqua, ab igne, à fulgure; ne grando noceat frugibus, ne annonæ caritate, ſeditionibus, bello, laboremus: petimus à Deo, vt morbos, peſtem, vaſtitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, proditiones, inſidias, cæteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terreri, ac premi ſolet hominum vita; omnes denique flagitiorum, & facinorum cauſas auertat. neq; hæc ſolum, quæ omnium conſenſione mala ſunt, deprecamur; ſed illa etiam, quæ pene omnes bona confitentur, diuitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipſam vitam; petimus, inquam, ne ad malum, & ad animæ noſtræ exitium hæc conuertantur. Oramus etiam Deum ne morte opprimamur repentina, ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, ſupplicia ſubeamus; ne igne purgatorij torqueamur; à quo, vt alij liberentur, piè, & ſanctè precamur. Hanc petitionem & in Miſſa, & in Litanijs ſic interpretatur Eccleſia, nos videlicet ea præterita, præſentia, futura mala deprecari. Non vno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet

2. Cor. 12.

Malũ, hoc loco peccatum, eius cauſas, & quæcunque animæ non proſunt deſignat.

Purgatorium ignem aſtruit, de quo etiam actum eſt q. 3. quinti articuli ſymbolo Apoſtolorum.

hibet calamitates; quomodo legimus magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cædes: extat enim illud, Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Et quidē beati omnes, qui cum Christo Domino in cælis regnāt, omnibus malis Dei ope liberati sunt. nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse minimè vult, sed eripit à quibusdam. etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat Deus interdum ijs, qui rebus premūtur aduersis. His se consolabatur Propheta, cùm illa dicebat; Secūdum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Præterea à malis homines liberat Deus, cū illos in fuminum discrimen adductos integros seruat, & incolumes: quod & pueris illis in ardentem fornacem coniectis, & Danieli contigisse legimus, quem leones nihil læserunt, quemadmodum neque pueros flamma violauit. Malus verò etiam ex sententia sanctorū Basilij magni, Chrysostomi, & Augustini, præcipuè dicitur Dæmon, quòd hominum culpæ, id est sceleris, & peccati auctor fuit: quo etiam ministro vtitur Deus in repetendis pœnis à sceleratis, & facinorosis: Dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur. In quam sententiam loquuntur diuinæ litteræ illis verbis; Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit? item, Ego Dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Malus quoq; dicitur Dæmon ob eam causam, quòd etsi eum nihil læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, &

Gen. 35.

Psal. 93.

Dan. 3.

Dan. 6.

Diabolus præcipuè mal' dicitur, & prima mali omnis est causa. Chrysost. ho. 26. in Matth. & Ioh. in ho. de orat. Dom.

Malum pœnæ

Amos. 3.

Isa. 45.

capitali nos insectatur odio. quod si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis maiis, & quacunque potest ratione diuexandi. Quamobrem Deum precamur, vt nos à malo liberare velit.

6 *Cur singulari, non autem multitudinis voce, à malo liberari petimus?*

DICIMVS à malo, non à malis, ob id, quòd mala, quę in nos à proximis proficiscuntur, illi assignamus tãquam auctori, & impulsori. quo minus etiam proximis irasci debemus; quoniã odiũ, & iracundiã in ipsum Satanã conuertere oportet, à quo homines ad iniuriam inferendam impelluntur. Itaque, si te aliqua re læserit proximus, cùm preces facis parẽti Deo, pete, vt nõ modò te liberet à malo, id est, ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs; sed illum ipsum eripiat proximum ex Diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudem inducuntur.

7 *Quinam in malis affecti esse debemus, etiamsi continuò non liberemur?*

SCIENDVM est si in precibus, & votis non liberamur à malis, debere nos, quę premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, vt toleranter ea patiamur. Quare minimè nos indignari, aut dolere par est, quòd preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad eius nutum ac voluntatem referre oportet, existimantes id vtile, id esse salutare, quod Deo placet, vt ita sit, non autem id, quod secus nobis videatur. Docendi etiã

sunt

sunt pij auditores, dum in hoc vitæ curriculo versamur, eos ad omne incommodorum, & calamitatum genus, non solum æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere. Omnes enim, inquit, qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patiẽtur. Item; Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ Dei. Rursum; Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Non enim æquum est, seruum esse maiorem domino suo; sicuti turpe est, è sententia S. Bernardi, membra esse delicata sub spinoso capite. Præclarum illud est exemplum Vriæ propositum ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi vt se contineret, inquit; Arca Dei, & Israel, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His instructi rationibus, ac meditationibus, si ad orandum veniemus, illud assequemur, vt, si minis vndique cincti, malisque circundati, quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inuiolati seruemur; certè, vt Machabęi, casus aduersos constanter, ac fortiter feramus. In contumelijs, & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, qui cæsi verberibus, vehementer lætabantur, quòd digni habiti essent, qui pro Christo Iesu contumelias paterentur. sic nos ita comparati canemus illa summa cum animi voluptate; Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum: lætabor ego super eloquia tua sicut qui inuenit spolia multa.

2. Timot. 3.

Act. 14.

Luc. 24.

Bernar. serm. 5. de omnibus Sanctis.

2. Reg. 11.

Act. 5.

Psal. 118.

DE EXTREMA ORATIONIS DOMINICÆ CLAVSVLA.

CAP. XVII.

Amen.

1 *Quis vſus & fructus eſt huius particulæ?*

S. Hier. in ca. 6. Matth.

HANC vocem, ſicuti eſt, ſignaculum orationis Dominicæ appellat ſanctus Hieronymus in Commentarijs in Matthęum. Quarè vt admonuimus antea fideles de præparatione, quæ adhibenda ſit prius quàm aggrediantur ad diuinam precationem; ſic nunc faciendum duximus, vt clauſulæ ac finis ipſius precationis cauſam rationemque cognoſcant. Non enim pluris eſt diuinas preces diligenter ordiri, quàm religioſè abſoluere. Sciat igitur fidelis populus multos eſſe, & eos vberes fructus, quos ex orationis Dominicæ fine percipimus: ſed omnium vberrimus ac lætiſſimus fructus eſt, eorum impetratio, quæ poſtulauimus: de quo ſupra ſatis dictum eſt. Non ſolum autem conſequimur poſtrema hac parte precationis, vt noſtræ preces audiantur, ſed quædam etiam maiora, ac præclariora, quàm vt verbis explicari poſſint. Nam cùm orando homines cum Deo colloquantur, vt S. Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti diuina maieſtas propior, quàm cæteris; quem præterea ſingulatibus ornat muneribus: vt qui piè Deum orat, quodammodo cum ijs, qui ad ignem accedunt, cõparari poſſint: qui ſi algent caleſcunt; ſi calent æſtuant; ſic illi aſſiſtentes ad Deũ, pro modo pietatis,

Curãdum eſt, vt preces & rectè inchoętur & rectè abſoluantur.

Eccle. 7.

Vocula, Amẽ, certam ſpem facit, nos ea, quæ oratione Dominica poſtulauimꝰ, impetraſſe. orationisque virtutem, ac fructũ inſinuat.

Orationis virtus & vtilitas Cyp. circa finem ſer. de orat. Dom.

atis,ac fidei ardentiores euadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illuſtratur admirabilem in modum, omnino cumulantur diuinis muneribus: eſt enim illud proditum ſanctis litteris;Præueniſti eũ in benedictionibus dulcedinis. Exemplo eſt omnibus magnus ille Moſes,qui à Dei congreſſu, & colloquio digrediens,diuino quodam fulgore collucebat,ſic, vt Iſraelitæ eius oculos, & os intueri nõ poſſent. Omnino qui vehemẽti illo ſtudio preces faciũt, Dei benignitate, ac maieſtate admirabiliter perfruuntur. Mane aſtabo, inquit Propheta,& videbo,quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Hæc quò magis noſcunt homines, eò Deum vehementiori cultu ac pietate venerantur; eo etiam ſentiunt iucundius quàm ſuauis ſit Dominus, & quàm verè beati ſint omnes,qui ſperant in eo: tum verò clariſſima illa luce circumfuſi, quanta ſit eorum humilitas, quanta ſit Dei maieſtas,conſiderant. Eſt enim illa S. Auguſtini regula: Nouerim te, nouerim me. Itaque fit, vt ſuis viribus diffidentes, totos ſe committant Dei benignitati minime dubitantes, quin is ipſos paterna illa ſua, & admirabili charitate complexus,abũdanter ijs omnia ſuppeditet, quæ ſint ad vitam,& ſalutem neceſſaria;hinc ſe ad agẽdas Deo gratias conuertant,quantas animo maximas capere poſſunt,quantas oratione complecti; quod magnum Dauidem feciſſe legimus: qui cùm ita precationem inſtituiſſet: Saluum me fac ex omnibus perſequẽtibus me; ſic eam abſoluit; Confitebor Domino ſecundum iuſtitiam eius, & pſallam nomini Domini altiſſimi.

Pſal. 20. Exod. 34. 1. Cor. 3. Pſal. 5. In initio libr. 4. de Trinitate Pſal. 7.

Qua ratione fit, vt ſanctorum preces à timore inchoatæ, lætitia concludantur? 2

Fiduciæ, & ſpei virtute efficitur, vt ſanctorum preces à timore inchoatæ, lætitia concludantur.

SVNT eiuſmodi ſanctorum preces innumerabiles, quarum exordium eſt timoris plenum, clauſula ſpei bonæ, lætitiæque referta: ſed mirabile eſt, quàm eo in genere eniteant Dauidis ipſius precationes. Nam cùm metu perturbatus ſic orare eſſet exorſus, Multi inſurgunt aduerſum me, multi dicunt animæ meæ, Non eſt ſalus ipſi in Deo eius: confirmatus aliquando gaudioque perfuſus, ſubiunxit paulo pòſt, Non timebo milia populi circumdantis me. alio etiam Pſalmo, ſuam cùm deploraſſet miſeriam, ad extremum Deo confiſus, incredibiliter lætatur ſpe ſempiternæ beatitudinis; In pace, in id ipſum, inquit, dormiam, & requieſcam. Quid illa? Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me; quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixiſſe credendum eſt? Contrà, quæ deinceps ſequuntur, quàm fidenti, ac lætanti animo? Diſcedite à me, inquit, omnes, qui operamini iniquitatem; quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Cùm verò Saulis iram, furoremq; pertimeſceret, quàm humiliter ac demiſſè Dei opem implorabat: Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me. & tamen hilarè ac fidenter in eodem Pſalmo ſubiecit; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Quare qui ſe confert ad ſacras preces, fide, ſpeque munitus, parētem adeat Deum, vt ſe id conſequi poſſe, quod ei opus ſit, nullo modo diffidat.

Pſal. 3.

Pſal. 4.

Pſal. 6.

Pſal. 53.

3. *Quo ſenſu illa vocula* Amen, *in fine hîc vſurpatur, & in Miſſa ſacerdoti pronuntianda reſeruatur?*

SVNT in extremo hoc diuinæ precationis verbo

bo *Amen*, multa quasi semina quædam earum rationum cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa vox in ore Saluatoris; vt Spiritui sancto placuerit, vt in Ecclesia Dei retineretur. cui voci illa quodam modo subiecta sententia est; Scito tuas auditas esse preces. habet enim vim respondentis, & illum, qui precibus quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobauit, quæ in sacrificio Missæ, cùm pronuntiatur oratio Dominica, non rei sacræ ministris, quorum partes sunt illa dicere, *Sed libera nos à malo*, attribuit hanc vocem, *Amen*. Sed ipsi sacerdoti accommodatam reseruauit; qui cùm Dei, & hominum sit interpres, Deum exoratum esse populo respõdet. Nec tamẽ hic ritus communis est omnium precationum, quippe cùm in ceteris ministrorum sit munus respondendi, *Amen*, sed proprius Dominicæ orationis. Nam in alijs precibus consensum modò, desideriumque significat, in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse. Ac variè quidem à multis est interpretatum hoc verbum, *Amen*. Septuaginta interpretes verterunt, fiat: alij reddiderunt, verè: Aquila, fideliter, conuertit. sed parui refert, hoc, an illo modo sit redditum; modo habere intelligamus eam vim, quã diximus, confirmantis sacerdotis concessum id esse quod petebatur. cuius sententiæ testis est Apostolus in epistola ad Corinthios. Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo est, ideo & per ipsum Amen Deo, ad gloriam nostrã. Est etiam hæc nobis accommodata vox, in qua inest confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit

Quãta sit virtus & dignitas vocis amen.

Cur in Missa peculiariter pronuntiatio particulæ, Amen, sacerdoti, non autem ministro, vt fit in aliis orationibus reseruatur.

Nõvna est interpretatio nominis amẽ.

2. Cor 1.

Amen, attentionem etiam excitat.

attentos, qui dant operam ſacris precibus: fit enim ſæpe, vt in precatione diſtracti homines varijs cogitationibus aliò traducantur. Imo verò ſummo ſtudio petimus hac ipſa voce, vt omnia fiant, id eſt, concedantur, quæ antea petijmus: vel potius intelligentes nos iam impetraſſe omnia, ac ſentientes præſentem vim diuini auxilij; illud vnà cum propheta canimus; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Nec eſt quod quiſquam dubitet, quin & nomine filij ſui, & verbo, quo ſæpiſſimè is vſus eſt, moueatur Deus, qui ſemper, vt ait Apoſtolus, exauditus eſt pro ſua reuerentia.

FINIS.

Video hic per omnia ſeruari textum Catechiſmi Tridentini, & quæſtiones ac marginales annotationes deprehendi lectoribus vtiliſſimas fore. Actum Louanij, 26 Auguſti. Anno 1570.

Thomas Gozeus à Bellomonte, ſacræ Theologiæ Profeſſor.

Errata quæ feſtinum lectorem remorari poſſent, ſic corriguntor.

Pagina 1. Linea 6. relictus. 9. 32. id dominica. 14. 22. deus enim. 14. 32. perquirendam. 15. 32. Hinc Chriſt. 23. 26. Neque vero licet o. d. 27. 2. mobilius. 27. 3. mobilitate 33. 35. eo nomine. 74. 19. figuram corp. 77. in marg. confirmat & ne. 81. in marg. prima ratio. 82. 25. ſignaque ad 85. 9. inter quæ. 87. 8. ne ſi ſpiritus. 88. 6. à plurimis 95. 27. verum & viuum. 96 26. quia ſit ve. 97. 6. Dei eſſet. 109. 13. cognatione. 115. 4. obſtricti ſimus. 116. 2. ille perſolueret 118. 16. inanis eſt præ. 118. 17 inanis eſt ſi. 119. 12 quæ viuo apoſtolo. 120. 31. rur. germinando. 123. 12. in extremo iudicio. 125. 4. reſur. futurum. 126. 6. ſuſc. fuerint. 132. 16. off. inuitandi. 135. 31. nullam cal. vim. 141. 29. quæ natura con. 143. 22. ani. ſui ſenſa. 150. 26. hæ igitur. 173. 4. euntes bapti. 177. 12. ſymbolum & orationem. 189. 34. vocationis Dei. 190. 5. vitę ſtadio. 190. 30. veluti pediſſ. 191. 1. effudit nos. 191. 3. abunde effudit. 194. 16. ſi quæ aliquis. 196. 28. pro illo ſponſor. 201. 26 niſi al. ſacramenti effic. 202. 3. ac S. Clemens. 204. 22. quidem illis facilè. 210. 16. qua in re elabo. 214. 29. inuicto animo. 216. 36. nec verò minus aptè. 219. 22. ipſe panis &. 224. 9. adde poſt produxit: vt tanto ante illorum hæreſim, qui aquam ſolam in hiſce myſteriis adhibendam ſenſerunt, conuellere videretur. 225. 1. quàm vini adhibetur. 226. 19. ſed ne formæ. 226. 21. itaque à ſanctis. 229. 29. teſtatoris. 234. 22. exp. ſcribit enim port. 237. 5. rationem pertinet. 244. 7. alia re niſa ſuſtentent. 246. 34 Dei ver. vniens. 250. 9. fide viua incen. 250. 35. myſt. percepturi. 252. 16 ſacerdotis facultas da. 252. in marg. præmittenda. 255. 33. Hi enim. 257. 35. offerri poterunt. 260 11. oblaturus eſſet. 260. in marg. diffuſius ſacra. 264. 9. vtiliter offertur. 267. 22. virtus intelligatur. 281. 35. vt quam. 282. 24. ſi remo ignauia. 284. 22. vitæ emendandæ. 285. 34. non dimiſerit homi. 288. 12. faciliori ratione. 293. 5. Deus nobis iuſsit. 295. 13. quamuis nullo ſa. 303. 5. iterum ad ſacer. 303. 11. meminiſſe queat. 330. 32. Dei indicarent. 335. 4. ac quamuis. 343. 25. eccl. mo. indicuntur. 348. 19. profus aliena ſunt. 356. 30 cum enim promiſsionē. 361. 9. quod ſi diſceſſeritr 368. in marg. lex naturæ 372. 23. quibus Moyſe 372. 27. vnam deum. deleg. 380. 5. conciliis & ſanct. 386. 7. nos ipſos conformemus. 389. 15. in eos animaduerſurum. 449. 5. turpis obſcœniſque. 450. in marg. iniuriis liberum. 503. in marg. Præcepti 1. decalogi. 510. 27. tu autem cum. 511. 30. in orando adhibebant. 523. 33. quæque cælo &. 565. 29 eiuſdem pœnitentia in ani. 570. 11 Nã pretium.

Reliqua, quod leuia ſunt facilè inter legendum emendabuntur.

SVMMA PRIVILEGII.

CAVTVM *eſt Regio priuilegio ne quis alius præter Chriſtophorum* Plantinum, *librum hũc, cui titulus eſt,* Catechiſmus Romanus, ex Decreto Concilij Tridẽtini, &c. Studio & induſtria Andreæ Fabricij elucidatus, *intra ſex annos imprimat, aut alibi impreſſum in ſuas ditiones importet, venalémve habeat. qui ſecus faxit, pœna fiſco Regio exſoluenda multabitur: vt latius in Regio diplomate expreſſum eſt,*
Dato Antuerpiæ 23. *Octobr. Anno* Domini 1571.

Signat.

I. de Langhe.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX QVÆSTIONVM PROOEMIO CATECHISMI ROMANI EXPLICATARVM.

1. Potéſtne homo ſuis relictus viribus veram ſapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes conſequi? pag. 1
2 Vnde tam præclarum fidei munus concipitur? pag. 1
3 Cur externa Paſtorum opera in tradendis fidei myſterijs uti voluit Deus? pag. 2
4 Quomodo igitur verba Paſtorũ Eccleſiæ ſunt recipienda? pag. 2
5 Eſtne veritate iam manifeſtata, hodie etiam neceſſum Paſtores verbum Dei prædicare? pag. 3
6 Quibus potiſsimum modis hæretici Chriſtianorum animos depravare ſtuduerunt? pag. 4
7 Quomodo peſtilentibus Pſeudoprophetarum vocibus, & ſcriptis fuit occurrendum? pag. 4
8 Quid neceſſum fuit Oecumenici Concilij ſtudio, ſummiq; Pontificis auctoritate, poſt tot doctrinæ Chriſtianæ conſcriptas inſtitutiones, nouum Catechiſmum Paſtoribus proponere? pag. 4
9 Súntne igitur exactè vniuerſa noſtræ religionis dogmata hîc diſcuſſa? pag. 5
10 Cùm Paſtores animarum hîc inſtituendi ſuſcipiantur, quid illi potiſsimum, vt rite ſuo fungantur munere, conſiderabunt? pag. 5
11 An ſatis fuerit Paſtores ad duos illos fines inter docendum reſpicere? pag. 7
12 Cum Deus viſibilem ſui præſentiam nobis ſubduxerit, vnde Paſtores eius verbum haurient? pag 8
13 Qua præcipuè methodo vtentur Parochi in explicando Euangelio? pag. 10

INDEX CAPITVM ET QVÆSTIONVM PRIMÆ partis Catechiſmi Romani.

CAPVT PRIMVM.

1 Quid eſt fides, & quæ eius ad ſalutem neceſſitas? pag. 11
2 Quando & qua de cauſa duodecim fidei capita ab Apoſtolis ſunt tradita? pag. 12
3 Cur brevis illa fidei formula ſymbolum eſt vocatum? ibidem
4 Quid Chriſtiano præcipuè credendum eſt, quótque ſunt Apoſtolici ſymboli partes? ibidem

DE PRIMO SYMBOLI ARTICVLO. CAPVT SECVNDVM.

1 Quis eſt primus articulus, & quæ eius ſententia? pag. 13
2 Quis in materia fidei Euangelicæ dicitur credere? pag. 14
3 Virum curioſus veritatis, quæ ſemel Eccleſiæ fuit revelata, indagator, verè credat? ibidem
4 An ad perfectionem fidei, ſatis ſit intimum mentis aſſenſum veritati præbere? pag. 15
5 Quid illa ſymboli particula, in Deum, fidelibus meditandum exhibet? ibidem
6 Quantum differt Chriſtiana de Deo ſapientia, à Philoſophica rerum Diuinarum notitia? pag. 16
7 Cur vnũ Deum eſſe, non plures Deos, confitendum? pag. 18
8 Quomodo creatis naturis, Dei nomẽ interdũ tribuitur? pag. 19
9 Quomodo Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem, Chriſtianorum pater dicitur? ibidem
10 Quid audito patris nomine, præterea Chriſtianis meditandum venit, quídque de diſtinctione perſonarum in diuinis ſentiendum eſt? pag. 20
11 Qua ratione hic Deum omnipotentem etiam confitemur pag. 22
12 Cùm Deus ſit omnipotens, an etiam peccare, vel falli poteſt? pag. 23

Cuy

13 Cur alijs nominibus, quæ de Deo dicũtur, prætermissis, solius omnipotentiæ in symbolo fit mentio: quæq; eius fidei est vtilitas? pa. 24
14 An omnipotentiæ vox, ita patri hic tribuatur, vt de filio, vel Spiritu sancto, etiam non dicatur? pag. 25
15 Quo pacto, quáq; de causa Deus cælum, & terram creauit? pag. 26
16 Quid per cælum, & terram, hoc loco intelligitur? ibidem
17 Quid peculiariter cæli nomine significatur? pag. 27
18 Quæ creatura terræ vocabulo potissimũ hic intelligitur? pa. 28
19 An res Dei virtute conditæ, citra ipsius gubernationem, & prouidentiam, subsistere possint? pag. 29
20 An Deus sua gubernatione secundarum causarum vim euertit? ibidem
21 Nunquid rerum creatio, soli patri est tribuenda? ibidem.

DE SECVNDO ARTICVLO

CAPVT TERTIVM

1 Quis est secundus articulus, & quæ professionis eius vtilitas? pag. 30
2 Quo pacto magnitudo beneficij hoc articulo propositi, potissimum cognoscitur? ibidem
3 Potuit ne aliquis præter Christum, genus humanum restaurare? pag. 31
4 An citra redẽptionis fidẽ, vllus vnquam saluari potuit. ibidem
5 Quid hoc articulo Iesu nomen meditandum exhibet? pag. 33
6 Parne est ratio cur alijs quibusdam hominibus idem nomen est tributum? ibidem
7 Quid sibi hic vult Christi nomen? pag. 34
8 Quo pacto Iesum Christum etiam filium Dei vnicum profitemur? pag. 36
9 An vt duas Christi fatemur natiuitates, ita duos in illo agnoscere debemus filios? pag. 38
10 Quomodo Christus fratres habere, vel non habere, est censendus? ibidem

11 Vtrum Christus secundum alteram, an vero secundũ vtramque naturam Dominus noster dicitur? pag. 38
12 Quare præcipuè Christiani se totos Iesu Christo, principe tenebrarum conculcato, tradere debent? pag. 39

DE TERTIO ARTICVLO

CAPVT QVARTVM.

1 Quis est tertius fidei articulus, quidq; credendum fidelibus proponit? pag. 40
2 An per temporariam natiuitatem aliqua fiat in Christo naturarum confusio? pag. 41
3 Solúsne Dei filius incarnationis opus perfecit? pag 42
4 Vtrum omnia supra naturæ ordinem in Christi conceptione facta sunt? pag. 43
5 An Christus dici possit filius Dei adoptiuus? pag 44
6 Quid circa primam articuli partem, præcipuè meditandum est? ibidem
7 Quid sibi vult quod Christum ex Maria virgine natum, profitemur? pag. 45
8 Christúsne secundum communem naturæ cursum est natus? ibidem
9 Quare Christus secundus Adam, & Maria altera Eua dicitur? pag. 46
10 Quibus præcipuè figuris ac prophetijs conceptionis, & natiuitatis Christi sacramenta sunt adumbrata? ibidem.
11 Incarnationis mysterium cur sæpius populo est inculcandum, quidq; vtilitatis ex eius meditatione capitur? pag. 47

DE QVARTO ARTICVLO

CAPVT QVINTVM.

1 Quis est quartus articulus, & quid eius prior pars credendum exigit? pag. 49
2 Sensit ne anima Christi etiam cruciatus? pag. 50
3 Cur symbolo exprimitur sub quo Iudææ præside Christus sit passus? pag. 50

4 An temere accidit quod Christus in ligno crucis mortem est perpessus? pag. 51
5 Quapropter historia passionis Christi, frequentius populo est refricanda? ibidem
6 Quid hæc clausula, mortuus & sepultus, credendum significat? pag. 53
7 Inuitúsne & coactus mortem subijt Christus? ibidem
8 Cur Christum non modò mortuum, sed etiam sepultum esse dicimus? pag. 54
9 Quæ circa mortem, & sepulturam Christi, sunt maximè obseruanda? pag. 55
10 Qua ratione contemplari oportet Passionis Christi beneficium? ibidem.
11. Cur voluit Christus extrema pati, quidq; sentiendum de his, qui Christianismũ professi, in peccatis sordescunt? pa. 56
12 An Christus tormentorum acerbitatem corpore, & animo verè sensit? pag. 57
13 Quæ potissimum commmoda, & bona humano generi Christi passio peperit? pag. 59

DE QVINTO ARTICVLO

CAPVT SEXTVM.

1 Quis est quintus articulus, quidq; eius prima pars complectitur? pag. 61
2 Quid hic Inferorum vocabulo intelligendum est? pag 62
3 Quot sunt loca quibus animæ extra beatitudinem constitutæ, post mortem detinentur? ibidem
4 Vtrum anima Christi potentia tantum, an etiam reipsa ad Inferos descendit? pag. 63.
5 An aliquid dignitati Christi descensu ad inferos, detractum est? ibidem
6 Quibus de causis Christus ad Inferos descẽdere voluit? pag 64
7 Quis est alterius partis quinti articuli, sensus? pag. 65
8 Alienáne virtute vi cæteri homines, an verò propria vi Christus resurrexit? pag. 66

9 Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicitur, cùm alij ante ipsum resuscitati noscuntur? pag. 67
10 Quomodo, & qua ex causa, Christus in tertium diem, suam resurrectionem distulit? pag. 68
11 Quare Patres Constãtinopolitanæ synodi, huic articulo clausulam adiecerunt, Secundum scripturas? ibidem.
12 Quas ob causas necessum fuit, Christum resurgere? pag. 69
13 Quæ commoda ex resurrectione Christi, ad homines redeunt. pag. 70
14 Quæ ex Christi resurrectione exempla sunt sumenda. pag. 71
15 Quibus indiciis colligitur, aliquem secundum spiritum cum Christo resurrexisse? pag. 72

DE SEXTO ARTICVLO
CAPVT SEPTIMVM.

1 Quis est sextus articulus, & quid credendum prior eius pars requirit? ibidem.
2 Solane diuinitatis virtute Christus ascendit, an vi etiam humanitatis? pag. 73
3 Quo sensu Christus, posteriore articuli parte, dicitur sedere ad dexteram patris? pag. 74
4 Quare ascensionis Christi historia frequentius apud populum est repetenda? ibidem.
5 Cur Christus in cœlum ascendit, nec in terra potius regnum suum constituit? pag. 75
6 Quæ beneficia ex Christi ascensione hominibus sunt collata? pag. 76

DE SEPTIMO ARTICVLO
CAPVT OCTAVVM.

1 Quis est septimus articulus, quámque sententiã includit? pag. 79
2 Quotuplex est Christi aduentus? ibidem
3 Quoties quilibet homo, Christi iudicis sententiam coram subire debet? pag. 80

Quid

4 Quid neceſſe fuit, priuato iudicio, generale ſubiicere? pag. 81
5 Iuxta quam naturam Chriſto tributa eſt poteſtas iudicandi genus humanum? pag. 82
6 Cur perinde patri, vel Spiritui ſancto, hoc iudicium non aſcribitur? pag. 83
7 Quibus indicijs extremũ iudiciũ imminere agnoſcetur? ibidem
8 Quo modo fiet iudicium, quáque ratione de omnibus feretur ſententia? pag. 84
9 Quibus pœnarum generibus impij a ſiniſtris conſtituti, afficientur? ibidem.
10 Quare Indicij materia ſæpius fidelis populi auribus inculcari debet? pag. 85

DE OCTAVO ARTICVLO

CAPVT NONVM.

1 Quis eſt octauus articulus, quæq; fidei illius eſt neceſſitas, & fructus? pag. 86
2 An Spiritus ſancti verbum ita tertiæ perſonæ Trinitatis conueniat, vt etiam alijs tribui non poſſit? pag. 87
3 Quare tertiæ perſonæ Trinitatis, perinde ac alijs duabus, proprium nomen non eſt tributum? pag. 88
4 An Spiritus ſanctus eiuſdem omninò cum patre & filio ſit potentiæ & naturæ? ibidem.
5 Eſt ne certò credendum, Spiritus ſancti vocabulum tertiam diuinitatis perſonam per ſe ſubſiſtentem ſignificare? pag. 90
6 Cùm opera Trinitatis ſint indiuiſibilia, quare peculiariter quidam effectus, & dona illi tribuuntur? pag. 92

DE NONO ARTICVLO

CAPVT DECIMVM.

1 Quis eſt nonus articulus, quibuſque de cauſis omnium frequentiſſimè populo inculcandus venit? pag. 94
2 Quid peculiari ratione nomine Eccleſiæ, quidque generatim denotatur? pag. 95
3 Quæ potiſſimum myſteria in vocabulo Eccleſiæ contemplanda offeruntur?

offeruntur? pag.95
4 Quibus modis Christianorum vniuersitas in sacris literis descripta inuenitur? pag.96
5 Quæ sunt Ecclesiæ partes, quæq; earundē est differētia? pag.97
6 Quibus hominū generibus Ecclesia militans concluditur? ibid.
7 An Ecclesia militans bonos, & malos suo sinu concludens, demonstrari possit. pag.98
8 Quinam Ecclesiæ militantis finibus non continentur? pag.99
9 Quæ est summatim nominis Ecclesiæ significationum varietas? ibidem
10 Quomodo Ecclesia Catholica inter tot populi Christiani genera est vna? pag. 100
11 Quid de Romano Pontifice, visibili Ecclesiæ Christi capite, sentiendum est? pag.101
12 Quomodo Ecclesia Christi, inter tot peccatores, dicitur sancta? pag. 103
13 Qua ratione Ecclesia Christi est catholica? pag. 104
14 Quo pacto Ecclesia Christi etiam Apostolica dicitur? pag. 105
15 Potestne Ecclesia in fidei, aut morū dogmatibus, errare? p. 106
16 Quibus præcipuè figuris Christi Ecclesia in veteri testamento est adumbrata? ibidem
17 Quánam ratione credere Christi Ecclesiam, ad articulos fidei pertinet? ibidem
18 Per quem Ecclesia Catholica est condita, & vnde tanta eius potestas processit? pag.107
19 An vt in Deum, ita in Ecclesiam credendum est? ibidem
20 Extrema huius articuli clausula, Sanctorum communionem, quidnam sibi vult? pag.108

DE DECIMO ARTICVLO,

CAPVT VNDECIMVM.

1 Quis est decimus articulus, quidq; credendū proponit? pag.111
2 Qua ratione peccata in Ecclesia remittuntur? pag.112
3 certisne peccatis, & temporibus potestas remittendi peccata est concessa? pag.113

An

4 An omnibus Christianis citra vllas leges, potestas remittendi peccata est concessa? ibidem
5 Vnde potissimum dignitas Ecclesiæ in remittendis peccatis intelligitur? pag. 114
6 An aliquis, præter solum Deum, propria auctoritate peccata remittit? ibidem
7 Fuitne potestas remittendi peccata ante Christum natum, vlli mortalium concessa? pag. 115
8 Qua virtute homines peccatorum suorum veniam consequuntur? ibidem.
9 Quo maximè pacto cernitur amplitudo beneficij quod in potestate clauium offertur? pag. 116
10 Cur, ac quomodo remedia in potestate clauium Ecclesiæ tributa, Christiani frequentare debent? pag. 117

DE VNDECIMO ARTICVLO

CAPVT DVODECIMVM.

1 Quis est vndecimus articulus, quidque sacræ literæ de eodem tradunt? pag. 118
2 Cur Apostoli resurrectionem hominum, hic carnis resurrectionem appellarunt? ibidem
3 Quibus potissimum rationibus doctrina de vera corporum resurrectione est stabilienda? pag. 119
4 An vllus homo tunc inuenietur, qui mortis, & resurrectionis sit expers? pag. 122
5 Prorsusne idem corpus anima humana extremo iudicio recipiet? pag. 123
6 Cuius rei causa resurrectio corporum diuinitus est instituta?
7 An igitur corpora contractam in hac moriali vita deformitatem, etiam resument? pag. 124
8 Corporáne hominum postquam resurrexerint, amplius mortis legibus subijcientur? pag. 125
9 Cuiusmodi dotibus beatorum corpora post resurrectionem erunt ornata? pag. 126
10 Quem fructũ ex tantis resurrectionis mysterijs fideles capiunt? pag. 128

DE DVODECIMO ARTICVLO
CAPVT DECIMVMTERTIVM.

1 Quis eſt poſtremus fidei articulus, quáque ex cauſa vitæ æternæ profeſſione ſymbolum concluditur? pag. 129

2 Quid hic, per vitam æternam, ſignificatur? pag. 130

3 Cur vitæ æternæ nomine, ſumma illa beatitudo deſignatur? ibid.

4 An æterna beatitudo verbis, aut mente humana comprehendi poſſit? pag. 131

5 Quibus præcipuè bonorum generibus beati perfruentur? pag. 133

6 In quo conſiſtit bono, eſſentialis, & primaria æternæ beatitudinis cauſa? ibidem

7 Quæ ſunt accidentalia bona quibus beati circunfluent? pa. 136

8 Summatim, quibus bonorum copijs beati in æternis illis ſedibus cumulabuntur? ibidem

9 Præmijſne ijſdem, citra vllum diſcrimen, beati afficientur? pag. 137

INDEX CAPI

1	Ad Deum Patrem	1
2	Ad Deum Filium	1
3	Ad Deum Spiritum Sanctum	1
4	Ad Sanctissimam Trinitatem	1
5	Ad Angelum Custodem	1
6	Ad Sanctum Joannem Baptistam	1
7	Ad Sanctum Joseph	1
8	Ad Sanctos Apostolos Petrum et Paulum	1
9	Ad Sanctum Andream	1
10	Ad Sanctum Jacobum Majorem	1
11	Ad Sanctum Joannem Evangelistam	1
12	Ad Sanctum Thomam	1
13	Ad Sanctum Jacobum Minorem	1
14	Ad Sanctum Philippum	1
15	Ad Sanctum Bartholomæum	1
16	Ad Sanctum Matthæum	1
17	Ad Sanctum Simonem	1
18	Ad Sanctum Judam	1
19	Ad Sanctum Matthiam	1
20	Ad Sanctum Barnabam	1
21	Ad Sanctum Marcum	1
22	Ad Sanctum Lucam	1
23	Ad Sanctum Stephanum	1
24	Ad Sanctum Ignatium	1
25	Ad Sanctum Laurentium	1
26	Ad Sanctum Vincentium	1
27	Ad Sanctum Fabianum et Sebastianum	1
28	Ad Sanctum Joannem et Paulum	1
29	Ad Sanctos Cosmam et Damianum	1
30	Ad Sanctos Gervasium et Protasium	1
31	Ad Sanctum Dionysium	1
32	Ad Sanctum Hippolytum	1
33	Ad Sanctum Joannem ante Portam Latinam	1
34	Ad Sanctum Nicolaum	1
35	Ad Sanctum Silvestrum	1
36	Ad Sanctum Gregorium	1
37	Ad Sanctum Ambrosium	1
38	Ad Sanctum Augustinum	1
39	Ad Sanctum Hieronymum	1
40	Ad Sanctum Martinum	1
41	Ad Sanctum Benedictum	1
42	Ad Sanctum Bernardum	1
43	Ad Sanctum Antonium	1
44	Ad Sanctum Basilium	1
45	Ad Sanctum Franciscum	1
46	Ad Sanctum Dominicum	1
47	Ad Sanctum Ignatium	1
48	Ad Sanctum Xaverium	1
49	Ad Sanctum Joannem de Deo	1
50	Ad Sanctum Camillum	1
51	Ad Sanctum Carolum	1
52	Ad Sanctum Alexium	1
53	Ad Sanctum Joannem Damascenum	1
54	Ad Sanctum Thomam de Aquino	1
55	Ad Sanctum Bonaventuram	1
56	Ad Sanctum Isidorum	1
57	Ad Sanctum Petrum Nolascum	1
58	Ad Sanctum Raymundum de Pennafort	1
59	Ad Sanctum Thomam Cantuariensem	1
60	Ad Sanctum Petrum Martyrem	1
61	Ad Sanctum Antonium de Padua	1
62	Ad Sanctum Raphaelem	1
63	Ad Sanctum Joannem Nepomucenum	1
64	Ad Sanctum Wenceslaum	1
65	Ad Sanctum Ludovicum	1
66	Ad Sanctum Stanislaum	1
67	Ad Sanctum Casimirum	1
68	Ad Sanctum Henricum	1
69	Ad Sanctum Adalbertum	1
70	Ad Sanctum Joannem Capistranum	1
71	Ad Sanctum Hyacinthum	1
72	Ad Sanctum Florianum	1
73	Ad Sanctum Joannem Cantium	1
74	Ad Sanctum Joannem a Matha	1
75	Ad Sanctum Felicem a Valois	1
76	Ad Sanctum Ivonem	1
77	Ad Sanctum Joannem a Sancto Facundo	1
78	Ad Sanctum Petrum Regalatum	1
79	Ad Sanctum Joannem a Deo	1
80	Ad Sanctum Petrum Claver	1
81	Ad Sanctum Joannem Francisum Regis	1
82	Ad Sanctum Joannem Berchmans	1
83	Ad Sanctum Aloysium	1
84	Ad Sanctum Stanislaum Kostka	1
85	Ad Sanctum Gabrielem	1
86	Ad Sanctum Joannem Francisum Regis	1
87	Ad Sanctum Joannem Berchmans	1
88	Ad Sanctum Aloysium	1
89	Ad Sanctum Stanislaum Kostka	1
90	Ad Sanctum Gabrielem	1

16	Lecture 16: Discrete Fourier Transform (DFT)	16-1
	16.1 Definition of DFT	16-1
	16.2 Matrix Representation of DFT	16-2
	16.3 Inverse DFT	16-3
	16.4 Periodicity of DFT	16-4
	16.5 Circular Convolution	16-5
	16.6 Circular Convolution Using DFT	16-6
	16.7 Linear Convolution Using DFT	16-7
	16.8 Linear Convolution Using Circular Convolution	16-8
	16.9 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding	16-9
	16.10 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-10
	16.11 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-11
	16.12 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-12
	16.13 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-13
	16.14 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-14
	16.15 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-15
	16.16 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-16
	16.17 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-17
	16.18 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-18
	16.19 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-19
	16.20 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-20
	16.21 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-21
	16.22 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-22
	16.23 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-23
	16.24 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-24
	16.25 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-25
	16.26 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-26
	16.27 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-27
	16.28 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-28
	16.29 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-29
	16.30 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-30
	16.31 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-31
	16.32 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-32
	16.33 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-33
	16.34 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-34
	16.35 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-35
	16.36 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-36
	16.37 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-37
	16.38 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-38
	16.39 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-39
	16.40 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-40
	16.41 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-41
	16.42 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-42
	16.43 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-43
	16.44 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-44
	16.45 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-45
	16.46 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-46
	16.47 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-47
	16.48 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-48
	16.49 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-49
	16.50 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-50
	16.51 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-51
	16.52 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-52
	16.53 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-53
	16.54 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-54
	16.55 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-55
	16.56 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-56
	16.57 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-57
	16.58 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-58
	16.59 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-59
	16.60 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-60
	16.61 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-61
	16.62 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-62
	16.63 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-63
	16.64 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-64
	16.65 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-65
	16.66 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-66
	16.67 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-67
	16.68 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-68
	16.69 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-69
	16.70 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-70
	16.71 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-71
	16.72 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-72
	16.73 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-73
	16.74 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-74
	16.75 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-75
	16.76 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-76
	16.77 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-77
	16.78 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-78
	16.79 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-79
	16.80 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-80
	16.81 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-81
	16.82 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-82
	16.83 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-83
	16.84 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-84
	16.85 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-85
	16.86 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-86
	16.87 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-87
	16.88 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-88
	16.89 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-89
	16.90 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-90
	16.91 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-91
	16.92 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-92
	16.93 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-93
	16.94 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-94
	16.95 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-95
	16.96 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-96
	16.97 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-97
	16.98 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-98
	16.99 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-99
	16.100 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-100
	16.101 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example	16-101
	16.102 Linear Convolution Using Circular Convolution: Zero Padding Example

20 Cur præter eos qui baptizant, in regenerationis myſteriis patrini adhibentur? ibidem
21 Impediuntne affinitas in baptiſmo contracta matrimoniũ? p. 176
22 Quæ ſunt Patrinorum partes, quidq; ab illis exigitur? ibidem
23 An promiſcuè quiuis ad ſuſceptoris munus eſt admittendus? pag. 177
24 Quis Patrinorum numerus eſſe debet? ibidem
25 Eſt ne baptiſmus ad ſalutem omnibus neceſſarius pag 178
26 An etiam Infantes omnino ſunt baptizandi? ibidem
27 Percipiũntne Infantes in baptiſmo gratiã ſpiritalem? pag. 179
28 Quare Infantum baptiſmus non eſt differendus? ibidem
29 An adulti perinde ac infantes mox ad baptiſmum ſunt admittendi? pag. 180
30 Quomodo affecti eſſe debent, qui ſunt baptizandi pag. 182
31 Quis eſt præcipuus baptiſmi effectus? pag. 184
32 Eſtne concupiſcentia in baptizatis peccatum? pag. 185
33 An vt culpa, ita etiã pœna omnis peccato remittitur? pag. 186
34 Liberanturne mox baptizatus à pœnis etiam ciuilibus? pag. 187
35 Remittuntur etiam in baptiſmo pœnæ, quæ poſt hanc vitã inferri ſolent? pag. 187
36 Quare per baptiſmum integræ naturæ ſtatus non ſtatim redditur? pag. 188
37 Deſtituunturne renati inter huius vitæ miſerias ſolida animi oblectatione? pag. 189
38 Quid præter culpæ, & pœnæ remiſſionem, baptiſmo homini præſtatur? pag. 190
39 Quæ ſunt gratiæ Diuinæ, quæ baptiſmo infunditur, veluti pediſſequæ? ibidem
40 Qui fit vt tot virtutibus in baptiſmo cumulati adeo tardè pietatem exerceant? pag. 191
41 Cur baptiſmus ſine ſacrilegio iterari non poteſt? ibidem
42 An illi iteratò baptizantur, qui, certa conditione interpoſita, abluuntur? pag. 192
43 Poteſtne baptiſmus conditionalis ſemper citra vllum diſcrimẽ vſurpari? pag. 193

Quis

44 Quis eſt poſtremus fructus, qui virtute baptiſmi hominibus conferitur? ibidem
45 Quæ eſt cæremoniarum baptiſmi vis, & vtilitas? pag. 194
46 Quotuplices ſunt baptiſmi ritus? pag. 195
47 Quo tempore aqua ad baptiſmum neceſſaria communi ritu eſt conſecranda? ibidem
48 Baptizandi cur mox in Eccleſiam non admittuntur?
49 Conuenitne his baptiſmum adminiſtrari, qui iuxta catechiſmi formulas necdum ſunt explorati? pag. 196
50 Quo pacto ex veteri Eccleſiæ inſtituto catechizari debent rudiores? ibidem
51 Quis eſt Exorciſmi, qui catechiſmo ſubiicitur, vſus?
52 Cur eius, qui baptizatur, ori ſal admouetur? pag. 197
53 Quid ſibi vult crucis ſignum multis corporis partibus adhibitum? ibidem
54 Quare nares, & aures baptizandi deinde ſalina liniuntur, ſtatimque ad baptiſmi fontem mittitur?
55 Quidnam docet abrenunciatio illa Satanæ ſubiecta fidei profeſſione, facta ab illo, qui baptizandus offertur?
56 Cur ab eo, qui aqua ſalutari proximè tingendus eſt, petitur, num baptizari velit? pag. 198
57 Quamobrem baptizati caput mox chriſmate inungitur?
58 Quid deſignat veſtis candida, vel album ſudariolum, quo baptizatus donatur? pag. 199
59 Quæ eſt ratio ardentis cerei, qui à baptizato tenetur?
60 Quare ac cuiuſmodi nomen baptizato, eſt imponendum?
61 Quæ eſt ſumma eorum, quæ de baptiſmi myſterijs ſunt tradita? pag. 200

DE

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

CAPVT TERTIVM.

1 Cur hodiè quammaximè confirmationis virtus eſt explicanda? pag. 201

2 Quare Eccleſia hoc ſacramentum confirmationem vocauit?

3 An confirmatio verum ſit nouæ legis Sacramentum? ibid.

4 Quæ eſt Confirmationis, & baptiſmi differentia? pag. 203

5 Quis ſacramenti Confirmationis eſt auctor? pag. 204

6 Quæ eſt ſacri huius myſterij materia? pag. 205

7 Quid oleum in materia confirmationis ſignificat? ibidem

8 Quid balſamum oleo admixtum hic admonet? pag. 206

9 Quomodo confirmationis materia vim ſanctificandi accipit?

10 Quæ eſt huius ſacramenti forma? pag. 207

11 Quis eſt proprius ſacramenti confirmationis miniſter? ibid.

12 An patrini in Confirmatione aſſumpti legitimas nuptias impediant? pag. 209

13 Debéntne omnes Chriſtiani confirmationis ſacramentum ſuſcipere? ibidem

14 Qua ætate Chriſtiani ad hoc ſacramentum ſuntadmittendi? pag. 210

15 Quo pacto, qui iam ætate ſunt proiectiores, ſe ad hoc ſacramentum præparare debent? pag. 211

16 Qui ſunt confirmationis effectus, quidque de illis ſentiendum, qui hanc ita appellatam volunt à repetita quadam fidei confirmatione? ibidem

17 An ipſis apoſtolorum temporibus virtus confirmationis fuit declarata? pag. 213

18 Quare eorum, qui confirmantur, frons ad modū crucis inungitur? pag. 214

19 Quo potiſſimum tempore hoc ſacramentum confertur? ibid.

20 Cur Epiſcopus alapam infringat, & pacem confirmato imprecetur? ibidem

DE

DE EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CAPVT QVARTVM.

1 Quare myſteria Euchariſtiæ ſumma cum reuerentia tractari, & ſuſcipi debent? pag. 215

2 Qua cauſa, & quando Euchariſtiæ ſacramentum eſt inſtitutum? ibidem

3 cur hoc ſacramentum, Euchariſtia vocatur? pag. 216

4 Quare Euchariſtia, ſacrificium, communio, pacis, & charitatis ſacramentum nominatur? pag. 217

5 Qua ratione idem ſacramentum viaticum, & cœna dicitur? pag. 218

6 Poteſtne igitur Euchariſtia, cibo, aut potu ſumpto, conſici, & ſumi? ibidem

7 Eſtne Euchariſtia veri nominis ſacramentum? ibidem

8 An vna eſt cauſa quare Euchariſtiæ ſacramenti nomen tribuatur? pag. 219

9 Quomodo differt Euchariſtia à reliquis omnibus ſacramentis?

10 An duplex Euchariſtiæ materia duo conſtituit ſacramenta? pag. 220

11 Quarum rerũ ſignificatio hoc ſacramento includitur? pag. 221

12 Quæ eſt huius ſacramenti materia, & cuiuſmodi panis eſt conſecrandus? ibidem.

13 An pane fermentato ad Euchariſtiam vti liceat? pag. 223

14 Quæ materia eſt vſurpanda ad conſecrationem ſanguinis Domini? ibidem

15 Cur aqua in hoc ſacramento, vino eſt admiſcenda? pag. 224

16. Poteſtne citra peccatum hic aqua prætermitti, quantaq; aquæ ſubſtantia adhiberi debet? ibidem

17 Quibus potiſſimum rationibus intelligitur Euchariſtiam eſſe Sacramentum, quamq; rem panis, & vinum repræſentant? pag. 225

18 Qua forma ad conſecrandum panem, vti oportet? pag. 226

An

19 An omnia verba, quæ ex consuetudine Ecclesiæ ad consecrationem adhibentur, perinde sint necessaria? pag. 227
20 Quæ est forma conficiendi sanguinis? pag. 228
21 Expedit ne in hoc sacramento sensũ adhibere indiciũ? p. 231
22 Quid mysticæ consecrationis virtute in hoc sacramento potissimum efficitur? ibidem
23 Certúmne est idem Christi corpus, quod natum est de Maria virgine, in Eucharistia contineri? pag. 232
24 Ecclesiæ Christi sententia de sensu scripturarum & veritate corporis Domini in Eucharistia, quomodo est perquirenda? pag. 233
25 Includiturne etiam symbolo dogma de veritate corporis Christi in hoc sacramento? pag 235
26 Quanta est Ecclesiæ militantis dignitas ex huius mysterij maiestate? pag. 236
27 An ossa, nerui, & quæcunque ad hominis perfectionem pertinent, una cum diuinitate hic verè adsint? pag. 237
28 Estne sanguis, anima, & diuinitas, eodem modo in Eucharistia, quo corpus Christi? ibidem
29 Cur in Eucharistia duplex fit consecratio? pag. 238
30 Totúsne Christus in quauis vtriusque speciei particula, præsens adest? ibidem
31 Numquid post consecrationem, vlla materiæ huius sacramenti remanet substantia? pag. 239
32 Itáne patres Ecclesiæ scripturas intellexerunt vt ex illis conuersio vnius substantiæ in aliã statui possit? pag. 240
33 Qua ratione Eucharistia post consecrationem, etiam panis dicitur? pag. 241
34 Quomodo fit tam admiranda substantiarum conuersio? ibidem
35 Est ne supendæ huic conuersioni commodum aliquod nomen impositum? pag. 242
36 Numquidnam Christi corpus in Eucharistia est vt in loco? pag. 243
37 Virum in hoc sacramento aliqua sit substantia, cui accidentia panis, & vini inhæreant? pag. 244

38 Quare Christus sub panis & vini specie corpus & sanguinem suum tradere voluit? pag. 244
39 Quid boni consequuntur, qui corpori, & sanguini Domini dignè communicant? pag. 245
40 Vinificatúrne homo peccatis fœdatus ac mortuus Eucharistiæ sumptione, quáque ratione hoc sacramentum gratiam conferre dicitur? pag. 247
41 Quot modis corpori & sanguini Domini communicamus? pag. 249
42 Vllúmne fructum percipiunt qui corpore & animo parum nitido Eucharistiam sumunt? pag. 250
43 Quo pacto animus ad Eucharistiã est præparandus? pag. 251
44 Nunquid etiam corporis aliqua ratio, communicare volenti est suscipienda? pag. 252
45 Tenentúrne Christiani omnes aliquando Eucharistiam sumere? pag. 253
46 Quoties, & quibus temporibus percipienda est Eucharistia? ibidem
47 An pueris nondum ratione vtentibus Eucharistiam administrare conuenit. pag. 255
48 Qua igitur ætate pueris sacra mysteria dãda sunt? pag. 256
49 Licétne insanos aliquando ad communionẽ admittere? ibid.
50 Num Laicis sub vtraque specie communicandum est? ibid.
51 Quis est proprius huius sacramenti minister? pag. 258
52 Potéstne Eucharistia per improbos sacerdotes, vel consecrari vel administrari? ibidem
53 Nunquid Eucharistia etiam est peculiare noui testamenti sacrificium? pag. 259
54 Quæ igitur sunt causæ ob quas Eucharistia à Christo Domino instituta est. ibidem
55 Quomodo sacramentum à sacrificio secernitur? pag. 260
56 Quo tempore istud noui testamenti sacrificium est institutum? pag. 261
57 Fásne est sanctis aut vlli creaturæ sacrificium offerre? ibid.
58 Vnde doctrina illa sacrificij, & sacerdotij nouæ legis hauritur. ibidem

Qui-

59 Quibus potißimum figuris, & prophetijs iſtud ſacrificium olim fuit ſignificatum. pag. 262
60 An idem ſacrificium quod in cruce fuit oblatum, in miſſa peragatur? ibidem
61 Eſtne etiam vnus vtrinque ſacerdos. pag. 263
62 Vtrum miſſa vi laudis, ita etiam propitiationis ſit ſacrificium? ibidem
63 Pertingit etiam ſacrificij miſſæ fructus ad defunctos? pag. 264
64 Nunquid vlla miſſa, ex communi vſu Eccleſiæ celebrata, dicenda eſt priuata? ibidem
65 Quónam huius ſacrificij cæremoniæ pertinent? ibidem

DE POENITENTIAE SACRAMENTO. CAPVT QVINTVM.

1 Cur accuratè ac frequenter, doctrina Pœnitentiæ Chriſtianis auribus eſt inſerenda? pag. 265
2 Quàm varia eſt verbi pœnitentiæ ſignificatio? pag. 266
3 Quid eſt inter pœnitentiæ ſignificationes diſcrimen? pag. 267
4 Quid eſt interior pœnitentia? ibidem
5 Eſtne fides pœnitentiæ pars? pag. 268
6 Num intima animi pœnitentia virtus eſt cenſenda? ibidem
7 Quibus veluti gradibus ad diuinam illam pœnitentiæ virtutem aſcenditur? pag 269
8 Quis eſt præcipuus eius pœnitentiæ fructus? pag. 270
9 Quid de externa pœnitentia ſentiendum eſt, quáque de cauſa Chriſtus eam in numerum ſacramentorum referri voluit?
10 Quo igitur pacto pœnitentia, verum eſt nouæ legis ſacramentum? pag. 271
11 Potéſtne pœnitentiæ ſacramentum iterari? pag. 272
12 An materia hic eodem modo ſit conſideranda quo in aliis ſacramentis? ibidem
13 Quæ eſt ſacramenti pœnitentiæ forma? pag. 273
14 Quo fructu ad formã ſacramẽti preces aliæ adijciuntur? ibid.
15 Quantum differt poteſtas ſacerdotum Chriſti in dijudicanda lepra, à poteſtate ſacerdotum veteris legis? pag. 274
16 Quo habitu quibuſnãe ritibus ſuam actionem commendare debet? ibidem

17 Quos præcipuè fructus ex ſacramento Pœnitentiæ homines capiunt? pag. 275
18 Qua ratione quædã peccata dicũtur remitti nõ poſſe? pag. 276
19 An poteſt aliquis condonationem peccatorum citra pœnitentiam obtinere? ibidem
20 Quot ſunt partes integrales pœnitentiæ? pag. 277
21 Vndenam pœnitentiæ partes ſunt natæ? pag 278
22 Quid in hac materia propriè eſt contritio? ibidem
23 Corporíſne ſenſu dolor, qui ex contritione naſcitur, æſtimari debet? pag. 279
24 Quare peccati deteſtatio vulgo à Theologis contritio appellatur? pag. 280
25 Quibus præterea vocabulis eadem peccati deteſtatio declarari ſolet? ibidem
26 Cur dolor de peccatis vocabulo cõtritionis incluſus, maximus, & vehementiſſimus eſſe debet? pag. 281
27 Veráne fuerit contritio ſi, remota ignauia, dolor de peccatis non fuerit abſolutus? pag. 282
28 Súntne peccata capitalia ſingulatim in contritione deteſtanda? pag. 283
29 Quæ ad verã contritionẽ ſunt comprimis neceſſaria? pag 284
30 Quæ eſt propria contritionis vis & vtilitas? pag. 286
31 Qua ratione ad perfectionem contritionis venitur? ibidem
32 Quæ eſt confeſſionis præſtantia, quamq; fuit ad Chriſtianam ſalutem neceſſaria eius inſtitutio. pag. 287
33 Quæ eſt cõfeſſionis ſacramẽtalis deſcriptio & natura? p. 289
34 Qua ex cauſa, & quando inſtituta eſt à Chriſto confeſsio? pag. 290
35 Qui ſunt eius examinis quod ſit in confeſsione legitimi indices conſtituti? ibidem
36 Quo fructu ad ſacramentalem confeſsionem Eccleſia certas quaſdam cæremonias adiunxit? pag. 291
37 Poſſúntne ſalutem citra confeſsionem recuperare qui peccatis ſunt obnoxij capitalibus? pag. 292
38 Quo ætatis, & anni tempore confitendum eſt? pag. 293
39 Quoties Chriſtiani hoc beneficio vtentur? ibidem

Súntne

40 Suntne omnia peccata ſigillatim in confeſsione aperienda? pag.294
41 Nunquid omnes peccatorum circumſtantiæ, dum quis confitetur, ſunt patefaciendæ? pag.295
42 Eſtne confeſsio in qua ſponte aliquid grauius reticetur, aut negligenter excuſſa ſunt peccata, iteranda? pag.296
43 Nunquid cõpoſitè & artificiosè faciẽda eſt cõfeſsio? pag.297
44 Quæ citra pudorem fuere commiſſa, itane etiam ſunt exponenda? ibidem
45 An confeſsio per internuntium aut per literas fieri poſsit? ibid.
46 Quare expedit homini Chriſtiano ſæpius confiteri? ibidem
47 Quotuplici poteſtate huius ſacramenti miniſter præditus eſſe debet? pag.298
48 Potéſtne quiuis ſacerdos quemcunque peccatorem in neceſsitate poſitum abſoluere? pag.299
49 Qualis eſt cuique de ſua ſalute ſollicito deligendus confeſſionis miniſter? ibidem
50 Licet vnquam quæ inter confitendum ſunt audita verbo, aut ſigno patefacere? pag.300
51 Quæ ſunt præcipuè obſeruanda ſacerdoti aliorum confeſsiones excipienti? ibidem
52 Quid propriè, quidque in materia confeſsionis ſignificat ſatisfactio? pag.303
53 Quot ſunt gradus eius ſatisfactionis quæ compenſionem aliquam peccati includit? pag.304
54 Remittiturne ſemper cum remiſsione pœnæ æternæ, quæ conſequitur condonationẽ culpæ, pœna temporalis? pag.305
55 Quare non tantum indulget Deus homini per ſacramentum pœnitentiæ quantum per baptiſmum? pag.306
56 Vnde noſtra opera ſunt cum meritoria, tum etiam ſatisfactoria? pag.309
57 Obſcurátne Chriſti ſatisfactionem & meritum noſtra ſatisfactio? ibidem
58 Ad hoc vt opus aliquod veram vim ſatisfaciendi habeat quæ ſunt potiſsimum neceſsaria. pag.310
59 Ad quot capita refertur omnis humana ſatisfactio? pag.311

60 Afflictiones, quæ extrinsecus hominibus emittuntur, suntne satisfactoriæ? 311
61 Potest unus pro alio pœnitentiam, omnesq; eius partes explere? ibidem
62 Nunquid illi impendenda est satisfactio qui rem ablatam restituere non promittat? pag. 312
63 Cuiusmodi satisfactio pœnitenti est imponenda? pag. 313

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

CAPVT SEXTVM.

1 Quare pastores animarum sæpius apud populum de extremæ unctionis sacramento agere debent? pag. 314
2 Quamobrem istud sacramentum extrema unctio appellatur? pag. 315
3 Quomodo extremæ unctioni propria sacramenti ratio conueniat? ibidem
4 Cùm hic plures fiant unctiones, an plura etiam ibidem dici debent sacramenta? pag. 316
5 Quæ est extremæ unctionis materia? ibidem
6 Qua forma perficitur hoc sacramentum? pag. 317
7 Cur huius sacramenti forma precationis modo absolvitur? ibid.
8 Quisnam huius sacramenti est auctor? pag. 318
9 Estne extrema unctio omnibus promiscuè administranda? pag. 319
10 Quæ corporis partes hic debent inungi? pag. 320
11 Potéstne iterari extrema unctio? ibidem
12 Qua religione & præparatione debet istud sacramentum suscipi? pag. 321
13 Quo ministrante hoc sacramentum percipiendum est? ibidem
14 Qui fructus ex huius sacramenti usu ad homines redeunt? pag. 322

DE ORDINIS SACRAMENTO.

CAPVT SEPTIMVM.

1 Cur Parochi magna diligentia sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debent? pag. 324
2 Estne ulla dignitas sacerdotij ordine in terris excellentior? p. 325

Qui

3 Qui diuinitus ad ſacerdotium miniſteriáque Eccleſiaſtica vocati cenſentur? pag. 326
4 Quinam iudicandi ſunt perperam ad ordines ſacros accedere, & aliundè in Eccleſiam ingredi? ibidem
5 Qui per ordines ſacros ſe eccleſiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo ſuperare & excellere debent? pag. 328
6 Quotuplex eſt poteſtas Eccleſiaſtica? pag. 329
7 Eſtne Ordinis poteſtas ſolùm ad conſecrandam Euchariſtiam Eccleſiæ relicta? ibidem
8 Eſtne ſublimius Chriſti ſacerdotium legis naturæ, vel etiam Moyſi ſacerdotio? ibidem
9 Quare poteſtas ſacra adminiſtrandi in Eccleſia Ordo vocatur? pag. 330
10 Quinam ordo veri nominis eſt ſacramentum? pag. 331
11 Qua propter in Eccleſia plures ſunt inſtituti miniſtrorum ordines? ibidem
12 Quot ſunt ordines miniſtrorum Eccleſiæ, quáque ratione communiter diſtribuuntur? pag. 332
13 Quid clericalis tonſura, clericiq; nomen ſibi volũt? ibidem
14 Quare clerici rotunda corona in capite inſigniuntur? pag. 333
15 Quæ eſt oſtiariorum functio? pag. 334
16 Quod eſt in Eccleſia Lectoris officium? ibidem
17 Exorciſtis quid ex officio incumbit? pag. 335
18 Quæ ſunt Acolyti partes? ibidem
19 Quódnam eſt Subdiaconi miniſterium, ac cuiuſmodi ritus in eius conſecratione adhibentur? pag. 336
20 Quod eſt Diaconi munus? pag. 337
21 Quæ eſt dignitas & amplitudo ſacerdotij? pag. 338
22 quotuplex eſt cum nouæ, tum veteris legis ſacrificium? ibid.
23 Quæ ſunt ſacerdotum propriæ functiones? pag. 340
24 An, vt vnus eſt ſacerdotij ordo, ita etiam vnus ſit ſacerdotum gradus? pag. 341
25 Quis eſt legitimus ſacramenti Ordinis miniſter? pag. 342
26 Quibus rebus ornati eſſe debent qui ad ſacerdotalem ordinem ſunt aſſumendi? pag. 343
27 Quinam ad ſacerdotij dignitatẽ nõ ſunt admittendi? pag. 344

28 Qui sunt præcipui huius sacramenti effectus? pag. 349

DE MATRIMONII SACRAMENTO. CAPVT OCTAVVM.

1 Cur Parochi sedulò debent inuigilare vt populus Christianus matrimonij naturam & sanctitatem cognitam habeat? pag. 346
2 Quapropter sancta illa copula matrimonij, cõiugij, aut nuptiarum nominibus exprimitur? pag. 347
3 Quid in præsenti tractatione est matrimonium? pag. 348
4 Consistitne præcipua vis matrimonij in consensu, an in obligatione, quæ consensum sequitur? ibidem
5 Qualis in matrimonio requiritur consensus, quaq; ratione est declarandus? pag. 349
6 Efficitne mutuus consensus, verbis futuri temporis expressus, matrimonium? ibidem
7 Quid si pudore aut alio impedimento consensus verbis non exprimatur, verúmne erit matrimonium? pag. 350
8 Requiritúrne ad verum matrimonium concubitus? ibidem
9 Quotuplex est matrimonij consideratio? pag. 351
10 Quis matrimonij vt officiũ naturæ significat, est auctor? ibid.
11 An matrimonium, dum vt naturæ officium consideratur, potest dissolui? pag. 352
12 Estne omnibus hominibus lex contrahendi imposita? ibidem
13 Quibus de causis vir, & mulier coniungi debent? pag. 353
14 Cur legis naturæ matrimonium sacramenti dignitate per Christum est auctum? pag. 354
15 Quomodo matrimonium est verum Euangelicæ legis sacramentum? pag. 355
16 Quánam matrimonium Euangelij, à legis naturæ, vel Moysi matrimonio differt? pag. 356
17 Reiunitne matrimonium in lege naturæ post peccatũ, aut in lege Moysi, originis suæ, quẽ ex Deo habuit, decorẽ? p. 357
18 Potest vinculum matrimonij vllo diuortio disrumpi? pag 358
19 Cur expedit nulla ratione dissolui matrimonium? p. 359
20 Per libellũ repudij separati, possumne rursum coniungi. ibidem

Quæ

21 Quæ ſunt bona, quæ ex hoc ſacramento ad coniugatos redeunt? ibidem
22 Quæ ſunt præcipua mariti officia? pag. 361
23 Vxoris officium quid requirit? pag. 362
24 Quid de matrimonij ritibus ſentiendum eſt? ibidem
25 Rata ne ſunt clandeſtina matrimonia? pag. 363
26 Eſtne parentum conſenſus ad matrimonij ſoliditatem neceſſariò requiſitus? pag. 365
27 Quidnam de actu coniugali eſt præcipiendum? ibidem

INDEX CAPITVM, ET QVÆSTIONVM TERTIÆ PARTIS CATECHISMI ROMANI.

CAPVT PRIMVM.

1 Quid de Decalogo sentiendum quibusq; ex causis sacerdotes in perpetua eius contemplatione versari debent? pag. 366

2 Quis decalogi, & euāgelij auctor est, quaq; de causa utriusque legis iussis parendum est? pag. 367

3 Quare tanta maiestate legem suam Israelitis olim Deus tradere voluit? pag 368

4 Potestne lex tanto terrore promulgata ab hominibus impleri? pag. 369

5 Tenenturne omnes homines necessariò ad legis obseruationem? pag. 370

6 Quos fructus consequuntur qui legē diuinā obseruāt? pag. 371

7 Quo pacto lex Moysi omnium ætatum homines obligat, quaq; occasione fuit Israelitis promulgata? pag. 372

DE PRIMO PRAECEPTO.

CAPVT SECVNDVM.

1 Quid sibi vult istud exordium? Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis? pag. 375

2 Non habebis Deos alienos &c. Quid hoc primum præceptū obseruandū, fugiendumne cōplectitur? pag 367.

3 Qui præcipuè sunt rei violati huius præcepti? pag. 378

4 Aduersatur ne huic præcepto cultus qui ex recepto Ecclesiæ vsu sanctis tribuitur? ibidem

5 Vnde illa sanctorum veneratio & inuocatio in Ecclesiam defluxit? pag. 380

6 Proficiscitúrne illa sanctorum inuocatio ex quadam auxilij diuini diffidentia, fideiq; imbecillitate? ibidem

7 An doctrina de vno mediatore Christo tollit sanctorum inuocationem?

nocationem? pag. 381
8 Vndenam reliquiarum virtus confirmatur? ibidem
9 Non facies tibi sculptile, &c.
Quomodo hæc verba sunt accipienda? pag. 382
10 An non aduersus hoc præceptum pugnat receptus in Ecclesia imaginum vsus? ibidem
11 Quibus præsertim modis per imagines potest diuinum numen violari? pag. 383
12 Quis igitur est posterioris istius partis præcepti scopus? pag. 384
13 Violantne hoc præceptum qui Trinitatis personas effingunt? ibidem
14 Quis est legitimus in ecclesia imaginum vsus? pag. 385
15 Ego sum Dominus Deus tuus, fortis zelotes, visitans &c.
Pertinetne hæc appendix dumtaxat ad primum præceptum? pag. 389
16 An eodem modo pœna prænaricatoribus hic intentata, carnalibus, & perfectis est inculcanda? pag. 387
17 Quid verba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponunt? ibidem
18 Quid sibi vult quòd Deus se etiam dicit zelotem? pag. 388
19 Cuiusmodi zelus Deo est attribuendus? ibidem
20 Quæ est igitur cõminationis hic intentatæ sententia? p. 389
21 Quomodo Deus visitat peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem? ibidem
22 Quinam diuinarum legum prænaricatores Deum odisse censentur? pag. 390
23 Quid & illud: faciens misericordiam his qui diligunt me: innuit? pag. 391

DE SECVNDO PRAECEPTO.

CAPVT TERTIVM.

1 Non assumes nomen Dei tui in vanum.
Cur Deus hanc legem de suo ipsius nomine honorando speciatim ferre voluit? pag. 391
2 Quid secundum istud præceptũ imperat vel prohibet? p. 392
3 Quid Dei nomine hic intelligitur? ibidem
4 Quanam ratione diuinum nomen venerari, aut honorare censeã

censemur? pag. 393
4 Quare iusiurandi frequentior usus non est probãdus? pag. 394
6 In quo cõsistit iuramẽti ratio, quidq; proprie est iurare? p. 395
7 Quotuplex est iuramentum? pag. 396
8 Quot sunt ad legitimum iuramentum requisita? ibidem
9 Quomodo iuramentum præstatur in veritate? pag. 397
10 Quis dicitur iurare in iudicio, quamq; ob causam pueris iuramentum non est deferendum? ibidem
11 Quo pacto iuratur in iustitia? pag. 398
12 Quibus præcipuè rationibus intelligitur iusiurandum esse aliquando licitum? ibidem
13 Iusiurandum ritè præstitũ, est ne in laude reponendũ? pag. 399
14 Quomodo igitur Christus dicit, illud, quod ad simplicem veritatis assertionem accedit, esse à malo? pag. 400
15 Cur iuramentum falsum, & temerarium est tam grande peccatum? pag. 401
16 Quis existimandus est assumere nomen Dei sui in vanum, frustraq; iurare? ibidem
17 Cur huic præcepto suæ quædã minæ sunt subiectæ? pag. 404

DE TERTIO PRAECEPTO.

CAPVT QVARTVM.

Memento vt diem sabbathi sanctifices &c.

1 Quid tertio hoc præcepto fidelibus imperatur? pag. 406
2 Cur præcipuè danda est opera, vt, quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur? ibidem
3 Qua ratione hoc præceptum à cæteris Decalogi legibus discrepat? pag. 407
4 Quo etiam pacto tertium hoc præceptum cum reliquis nouem consentit? pag. 408
5 Quid his verbis, Memento vt diem sabbathi sanctifices, generatim præscribitur? pag. 409
6 Quid sabbathum & sabbathizare in sacris literis denotat? pag. 410
7 Quando fideles dicuntur sabbathum sanctificare? ibidem
8 Quæ est igitur germana superiorũ verborũ sententia? pag. 411
9 Quid altera præcepti parte demonstratur? ibidem

Cur

10 Cur Iudæis expedierit certum diem, eumq; ſeptimum ad religionis officia præſcribere? ibidem
11 Quod eſt ſpirituale populi Chriſtiani ſabbathum? pag. 412
12 Eſtne etiam beatis ſuum ſabbathum? ibidem
13 An nullus alius dies quàm ſeptimus Iudæis fuit feſtus? ibidem
14 Quare apoſtoli non ſeptimum hebdomadæ diem, ſed primum diuino cultui conſecrarunt? pag. 413
15 Quamobrem ad diem Dominicum alia feſta Chriſtianis acceſſerunt? ibidem
16 Sex diebus operaberis, ſeptimus autem dies Sabbathũ Dei eſt. Quid ea parte diſcendum proponitur? pag. 414
17 Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas.
Quid hac parte die ſabbatho facere prohibemur? ibidem
18 Itane hic ſeruilia opera prohibentur, vt externæ actiones quæ ad Dei cultum referuntur, Sabbatho etiam interdicantur? ibidem
19 Prouentus terræ aut fortunæ, ſi periclitentur, poſſuntne die feſto condi & præſeruari? pag. 415
20 Cur iumenta ſeruos & ancillas die Sabbathi quieſcere vult Dominus? ibidem
21 Quibus præcipuè operibus Chriſtiani diebus feſtis ſe debent exercere? ibidem
22 Quid neceſſum fuit, certos quoſdam dies diuino cultui deputare? pag. 416
23 Quæ vtilitas ad eos redit qui ſedulò huic præcepto obtemperant? pag. 417
24 Quid contrà de illis ſentiendum qui hanc legem omninò negligunt? ibidem

DE QVARTO PRAECEPTO.

CAPVT QVINTVM.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1 Quæ eſt huius præcepti dignitas, quæq; eſt primæ & ſecundæ tabulæ differentia? pag. 418

Quemo-

38 Quare Christus sub panis & vini specie corpus & sanguinem suum tradere voluit? pag. 244
39 Quid boni consequuntur, qui corpori, & sanguini Domini dignè communicant? pag. 245
40 Viuificatúrne homo peccatis fœdatus ac mortuus Eucharistiæ sumptione, quáque ratione hoc sacramentum gratiam conferre dicitur? pag. 247
41 Quot modis corpori & sanguini Domini communicamus? pag. 249
42 Vllúmne fructum percipiunt qui corpore & animo parum nitido Eucharistiam sumunt? pag. 250
43 Quo pacto animus ad Eucharistiã est præparandus? pag. 251
44 Nunquid etiam corporis aliqua ratio, communicare volenti est suscipienda? pag. 252
45 Tenentúrne Christiani omnes aliquando Eucharistiam sumere? pag. 253
46 Quoties, & quibus temporibus percipienda est Eucharistia? ibidem
47 An pueris nondum ratione vtentibus Eucharistiam administrare conuenit. pag. 255
48 Qua igitur ætate pueris sacra mysteria dãda sunt? pag. 256
49 Licéne insanos aliquando ad communionẽ admittere? ibid.
50 Num Laicis sub vtraque specie communicandum est? ibid.
51 Quis est proprius huius sacramenti minister? pag. 258
52 Potéstne Eucharistia per improbos sacerdotes, vel consecrari vel administrari? ibidem
53 Nunquid Eucharistia etiam est peculiare noui testamenti sacrificium? pag. 259
54 Quæ igitur sunt causæ ob quas Eucharistia à Christo Domino instituta est. ibidem
55 Quomodo sacramentum à sacrificio secernitur? pag. 260
56 Quo tempore istud noui testamenti sacrificium est institutum? pag. 261
57 Fásne est sanctis aut vlli creaturæ sacrificium offerre? ibid.
58 Vnde doctrina illa sacrificij, & sacerdotij nouæ legis hauritur, ibidem

Qui-

59 Quibus potißimum figuris, & prophetijs iſtud ſacrificium olim fuit ſignificatum: pag. 262
60 An idem ſacrificium quod in cruce fuit oblatum, in miſſa peragatur? ibidem
61 Eſtne etiam vnus vtrinque ſacerdos. pag. 263
62 Vtrum miſſa vi laudis, ita etiam propitiationis ſit ſacrificium? ibidem
63 Pertingit etiam ſacrificij miſſæ fructus ad defunctos? pag. 264
64 Nunquid vlla miſſa, ex communi vſu Eccleſiæ celebrata, dicenda eſt priuata? ibidem
65 Quónam huius ſacrificij cæremoniæ pertinent? ibidem

DE POENITENTIAE SACRAMENTO. CAPVT QVINTVM.

1 Cur accuratè ac frequenter, doctrina Pœnitentiæ Chriſtianis auribus eſt inſerenda? pag. 265
2 Quàm varia eſt verbi pœnitentiæ ſignificatio? pag. 266
3 Quid eſt inter pœnitentiæ ſignificationes diſcrimen? pag. 267
4 Quid eſt interior pœnitentia? ibidem
5 Eſtne fides pœnitentiæ pars? pag. 268
6 Num intima animi pœnitentia virtus eſt cenſenda? ibidem
7 Quibus veluti gradibus ad diuinam illam pœnitentiæ virtutem aſcenditur? pag 269
8 Quis eſt præcipuus eius pœnitentiæ fructus? pag. 270
9 Quid de externa pœnitentia ſentiendum eſt, quáque de cauſa Chriſtus eam in numerum ſacramentorum referri voluit?
10 Quo igitur pacto pœnitentia, verum eſt nouæ legis ſacramentum? pag. 271
11 Potéſtne pœnitentiæ ſacramentum iterari? pag. 272
12 An materia hic eodem modo ſit conſideranda quo in aliis ſacramentis? ibidem
13 Quæ eſt ſacramenti pœnitentiæ forma? pag. 273
14 Quo fructu ad formã ſacramẽti preces aliæ adijciuntur? ibid.
15 Quantum differt poteſtas ſacerdotum Chriſti in diiudicanda lepra, à poteſtate ſacerdotum veteris legis? pag. 274
16 Quo habitu quibuſnãe ritibus ſuam actionem comm̃endare debet? ibidem

17 Quos præcipuè fructus ex ſacramento Pœnitentiæ homines capiunt? pag. 275
18 Qua ratione quædã peccata dicũtur remitti nõ poſſe? pag. 276
19 An poteſt aliquis condonationem peccatorum citra pœnitẽtiam obtinere? ibidem
20 Quot ſunt partes integrales pœnitentiæ? pag. 277
21 Vndenam pœnitentiæ partes ſunt natæ? pag 278
22 Quid in hac materia propriè eſt contritio? ibidem
23 Corporíſne ſenſu dolor, qui ex contritione naſcitur, æſtimari debet? pag. 279
24 Quare peccati deteſtatio vulgo à Theologis contritio appellatur? pag. 280
25 Quibus præterea vocabulis eadem peccati deteſtatio declarari ſolet? ibidem
26 Cur dolor de peccatis vocabulo contritionis incluſus, maximus, & vehementiſſimus eſſe debet? pag. 281
27 Veráne fuerit contritio ſi, remota ignauia, dolor de peccatis non fuerit abſolutus? pag. 282
28 Súntne peccata capitalia ſingulatim in contritione deteſtanda? pag. 283
29 Quæ ad verã contritionẽ ſunt comprimis neceſſaria? pag. 284
30 Quæ eſt propriæ contritionis vis & vtilitas? pag. 286
31 Qua ratione ad perfectionem contritionis venitur? ibidem
32 Quæ eſt confeſſionis præſtantia, quamóq; fuit ad Chriſtianam ſalutem neceſſariæ eius inſtitutio. pag. 287
33 Quæ eſt cõfeſſionis ſacramẽtalis deſcriptio & natura? p. 289
34 Qua ex cauſa, & quando inſtituta eſt à Chriſto confeſsio? pag. 290
35 Qui ſunt eius examinis quod ſit in confeſsione legitimi iudices conſtituti? ibidem
36 Quo fructu ad ſacramentalem confeſsionem Eccleſia certas quaſdam cæremonias adiunxit? pag. 291
37 Poſſúntne ſalutem citra confeſsionem recuperare qui peccatis ſunt obnoxij capitalibus? pag. 292
38 Quo ætatis, & anni tempore confitendum eſt? pag. 293
39 Quoties Chriſtiani hoc beneficio vtentur? ibidem

Súntne

40 Suntne omnia peccata ſigillatim in confeſsione aperienda? pag.294
41 Nunquid omnes peccatorum circumſtantiæ, dum quis confitetur, ſunt patefaciendæ? pag.295
42 Eſtne confeſsio in qua ſponte aliquid grauius reticetur, aut negligenter excuſſa ſunt peccata, iteranda? pag.296
43 Nunquid cõpoſitè & artificiosè faciẽda eſt cõfeſsio? pag.297
44 Quæ citra pudorem fuere commiſſa, itane etiam ſunt exponenda? ibidem
45 An confeſsio per internuntium aut per literas fieri poſsit? ibid.
46 Quare expedit homini Chriſtiano ſæpius confiteri? ibidem
47 Quotuplici poteſtate huius ſacramenti miniſter præditus eſſe debet? pag.298
48 Potéſtne quiuis ſacerdos quemcunque peccatorem in neceſsitate poſitum abſoluere? pag.299
49 Qualis eſt cuique de ſua ſalute ſollicito deligendus confeſſionis miniſter? ibidem
50 Licet vnquam quæ inter confitendum ſunt audita verbo, aut ſigno patefacere? pag.300
51 Quæ ſunt præcipuè obſeruanda ſacerdoti aliorum confeſsiones excipienti? ibidem
52 Quid propriè, quídque in materia confeſsionis ſignificat ſatisfactio? pag.303
53 Quot ſunt gradus eius ſatisfactionis quæ compenſationem aliquam peccati includit? pag.304
54 Remittitúrne ſemper cum remiſsione pœnæ æternæ, quæ conſequitur condonationẽ culpæ, pœna temporalis? pag.305
55 Quare non tantum indulget Deus homini per ſacramentum pœnitentiæ quantum per baptiſmum? pag.306
56 Vnde noſtra opera ſunt cum meritoria, tum etiam ſatisfactoria? pag.309
57 Obſcurátne Chriſti ſatisfactionem & meritum noſtra ſatisfactio? ibidem
58 Ad hoc vt opus aliquod veram vim ſatisfaciendi habeat quæ ſunt potiſsimum neceſsaria. pag.310
59 Ad quot capita refertur omnis humana ſatisfactio? pag.311

60 Afflictiones, quæ extrinsecus hominibus emittuntur, suntne satisfactoriæ? 311
61 Potest vnus pro alio pœnitentiam, omnesq; eius partes explere? ibidem
62 Nunquid illi impendenda est satisfactio qui rem ablatam restituere non promittat? pag. 312
63 Cuiusmodi satisfactio pœnitenti est imponenda? pag. 313

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

CAPVT SEXTVM.

1 Quare Pastores animarum sæpius apud populum de extremæ vnctionis sacramento agere debent? pag. 314
2 Quamobrem istud sacramentum extrema vnctio appellatur? pag. 315
3 Quomodo extremæ vnctioni propria sacramenti ratio conueniat? ibidem
4 Cùm hic plures fiant vnctiones, an plura etiam ibidem dici debent sacramenta? pag. 316
5 Quæ est extremæ vnctionis materia? ibidem
6 Qua forma perficitur hoc sacramentum? pag. 317
7 Cur huius sacramenti forma precationis modo absolvitur? ibid.
8 Quisnam huius sacramenti est auctor? pag. 318
9 Estne extrema vnctio omnibus promiscuè administranda? pag. 319
10 Quæ corporis partes hic debent inungi? pag. 320
11 Potéstne iterari extrema vnctio? ibidem
12 Qua religione & præparatione debet istud sacramentum suscipi? pag. 321
13 Quo ministrante hoc sacramentum percipiendum est? ibidem
14 Quis fructus ex huius sacramenti vsu ad homines redeunt? pag. 322

DE ORDINIS SACRAMENTO.

CAPVT SEPTIMVM.

1 Cur Parochi magna diligentia sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debent? pag. 324
2 Estne vlla dignitas sacerdotij ordine in terris excellentior? p. 325

Qui

3 Qui diuinitus ad ſacerdotium miniſteriáque Eccleſiaſtica vocati cenſentur? pag. 326
4 Quínam iudicandi ſunt perperam ad ordines ſacros accedere, & aliundè in Eccleſiam ingredi? ibidem
5 Qui per ordines ſacros ſe eccleſiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo ſuperare & excellere debent? pag. 328
6 Quotuplex eſt poteſtas Eccleſiaſtica? pag. 329
7 Eſtne Ordinis poteſtas ſolùm ad conſecrandam Euchariſtiam Eccleſiæ relicta? ibidem
8 Eſtne ſublimius Chriſti ſacerdotium legis naturæ, vel etiam Moyſi ſacerdotio? ibidem
9 Quare poteſtas ſacra adminiſtrandi in Eccleſia Ordo vocatur? pag. 330
10 Quínam ordo veri nominis eſt ſacramentum? pag. 331
11 Qua propter in Eccleſia plures ſunt inſtituti miniſtrorum ordines? ibidem
12 Quot ſunt ordines miniſtrorum Eccleſiæ, quáque ratione communiter diſtribuuntur? pag. 332
13 Quid clericalis tonſura, clericiq; nomen ſibi volũt? ibidem
14 Quare clerici rotunda corona in capite inſigniuntur? pag. 333
15 Quæ eſt oſtiariorum functio? pag. 334
16 Quod eſt in Eccleſia Lectoris officium? ibidem
17 Exorciſtis quid ex officio incumbit? pag. 335
18 Quæ ſunt Acolyti partes? ibidem
19 Quódnam eſt Subdiaconi miniſterium, ac cuiuſmodi ritus in eius conſecratione adhibentur? pag. 336
20 Quod eſt Diaconi munus? pag. 337
21 Quæ eſt dignitas & amplitudo ſacerdotij? pag. 338
22 Quotuplex eſt cum nouæ, tum veteris legis ſacrificium? ibid.
23 Quæ ſunt ſacerdotum propriæ functiones? pag. 340
24 An, vt vnus eſt ſacerdotij ordo, ita etiam vnus ſit ſacerdotum gradus? pag. 341
25 Quis eſt legitimus ſacramenti Ordinis miniſter? pag. 342
26 Quibus rebus ornati eſſe debent qui ad ſacerdotalem ordinem ſunt aſſumendi? pag. 343
27 Quínam ad ſacerdotij dignitatẽ nõ ſunt admittendi? pag. 344

28 Qui sunt præcipui huius sacramenti effectus? pag. 349

DE MATRIMONII SACRAMENTO. CAPVT OCTAVVM.

1 Cur Parochi sedulò debent inuigilare vt populus Christianus matrimonij naturam & sanctitatem cognitam habeat? pag. 346
2 Quapropter sancta illa copula matrimonij, cõiugij, aut nuptiarum nominibus exprimitur? pag. 347
3 Quid in præsenti tractatione est matrimonium? pag. 348
4 Consistitne præcipua vis matrimonij in consensu, an in obligatione, quæ consensum sequitur? ibidem
5 Qualis in matrimonio requiritur consensus, quaq; ratione est declarandus? pag. 349
6 Efficitne mutuus consensus, verbis futuri temporis expressus, matrimonium? ibidem
7 Quid si pudore aut alio impedimento consensus verbis non exprimatur, verúmne erit matrimonium? pag. 350
8 Requiritúrne ad verum matrimonium concubitus? ibidem
9 Quotuplex est matrimonij consideratio? pag. 351
10 Quis matrimonij vt officiũ naturæ significat, est auctor? ibid.
11 An matrimonium, dum vt naturæ officium consideratur, potest dissolui? pag. 352
12 Estne omnibus hominibus lex contrahendi imposita? ibidem
13 Quibus de causis vir, & mulier coniungi debent? pag. 353
14 Cur legis naturæ matrimonium sacramenti dignitate per Christum est auctum? pag. 354
15 Quomodo matrimonium est verum Euangelicæ legis sacramentum? pag. 355
16 Quinam matrimonium Euangelij, à legis naturæ, vel Moysi matrimonio differt? pag. 356
17 Reinuitne matrimonium in lege naturæ post peccatũ, aut in lege Moysi, originis suæ, quẽ ex Deo habuit, decorẽ? p. 357
18 Potest vinculum matrimonij vllo diuortio disrumpi? pag 358
19 Cur expedit nulla ratione dissolui matrimonium? p. 359
20 Per libellũ repudij separati, possitne rursum coniungi. ibidem

Quæ

21 Quæ ſunt bona, quæ ex hoc ſacramento ad coniugatos redeunt? ibidem
22 Quæ ſunt præcipua mariti officia? pag. 361
23 Vxoris officium quid requirit? pag. 362
24 Quid de matrimonij ritibus ſentiendum eſt? ibidem
25 Rata ne ſunt clandeſtina matrimonia? pag. 363
26 Eſtne parentum conſenſus ad matrimonij ſolidit atem neceſſariò requiſitus? pag. 365
27 Quidnam de actu coniugali eſt præcipiendum? ibidem

INDEX CAPITVM, ET QVÆSTIONVM TERTIÆ PARTIS CATECHISMI ROMANI.

CAPVT PRIMVM.

1 Quid de Decalogo ſentiendum quibuſq; ex cauſis ſacerdotes in perpetua eius contemplatione verſari debent? pag. 366

2 Quis decalogi, & euãgelij auctor eſt, quaq; de cauſa vtriuſque legis iuſſis parendum eſt? pag. 367

3 Quare tanta maieſtate legem ſuam Iſraelitis olim Deus tradere voluit? pag 368

4 Poteſtne lex tanto terrore promulgata ab hominibus impleri? pag. 369

5 Tenentúrne omnes homines neceſſariò ad legis obſeruationem? pag. 370

6 Quos fructus conſequuntur qui legẽ diuinã obſeruãt? pag. 371

7 Quo pacto lex Moyſi omnium ætatum homines obligat, quaq; occaſione fuit Iſraelitis promulgata? pag. 372

DE PRIMO PRAECEPTO.

CAPVT SECVNDVM.

1 Quid ſibi vult iſtud exordium? Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis? pag. 375

2 Non habebis Deos alienos &c. Quid hoc primum præceptũ obſeruandũ, fugiendumue cõplectitur? pag 367.

3 Qui præcipuè ſunt rei violati huius præcepti? pag. 378

4 Aduerſatur ne huic præcepto cultus qui ex recepto Eccleſiæ vſu ſanctis tribuitur? ibidem

5 Vnde illa ſanctorum veneratio & inuocatio in Eccleſiam deſluxit? pag. 380

6 Proficiſcitúrne illa ſanctorum inuocatio ex quadam auxilij diuini diffidentia, fideiq; imbecillitate? ibidem

7 An doctrina de vno mediatore Chriſto tollit ſanctorum inuocationem?

uocationem? pag. 381
8 *Vndenam reliquiarum virtus confirmatur?* ibidem
9 *Non facies tibi sculptile, &c.*
Quomodo hæc verba sunt accipienda? pag. 382
10 *An non aduersus hoc præceptum pugnat receptus in Ecclesia imaginum vsus?* ibidem
11 *Quibus præsertim modis per imagines potest diuinum numen violari?* pag. 383
12 *Quis igitur est posterioris istius partis præcepti scopus?* pag. 384
13 *Violantne hoc præceptum qui Trinitatis personas effingunt?* ibidem
14 *Quis est legitimus in ecclesia imaginum vsus?* pag. 385
15 *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis zelotes, visitans &c.*
Pertinetne hæc appendix dumtaxat ad primum præceptum? pag. 389
16 *An eodem modo pœna prænaricatoribus hic intentata, carnalibus, & perfectis est inculcanda?* pag. 387
17 *Quid verba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponunt?* ibidem
18 *Quid sibi vult quòd Deus se etiam dicit zelotem?* pag. 388
19 *Cuiusmodi zelus Deo est attribuendus?* ibidem
20 *Quæ est igitur cõminationis hic intentatæ sententia?* p. 389
21 *Quomodo Deus visitat peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem?* ibidem
22 *Quinam diuinarum legum prænaricatores Deum odisse censentur?* pag. 390
23 *Quid & illud: faciens misericordiam his qui diligunt me: innuit?* pag. 391

DE SECVNDO PRAECEPTO.

CAPVT TERTIVM.

1 *Non assumes nomen Dei tui in vanum.*
Cur Deus hanc legem de suo ipsius nomine honorando speciatim ferre voluit? pag. 391
2 *Quid secundum istud præceptũ imperat vel prohibet?* p. 392
3 *Quid Dei nomine hic intelligitur?* ibidem
4 *Quanam ratione diuinum nomen venerari, aut honorare censẽ-*

censemur? pag. 393
4 Quare iusiurandi frequentior usus non est probãdus? pag. 394
6 In quo cõsistit iuramẽti ratio, quidq; proprie est iurare? p. 395
7 Quotuplex est iuramentum? pag. 396
8 Quot sunt ad legitimum iuramentum requisita? ibidem
9 Quomodo iuramentum præstatur in veritate? pag. 397
10 Quis dicitur iurare in iudicio, quamq; ob causam pueris iuramentum non est deferendum? ibidem
11 Quopacto iuratur in iustitia? pag. 398
12 Quibus præcipuè rationibus intelligitur iusiurandum esse aliquando licitum? ibidem
13 Iusiurandum rite præstitũ, est ne in laude reponendũ? pag. 399
14 Quomodo igitur Christus dicit, illud, quod ad simplicem veritatis assertionem accedit, esse à malo? pag. 400
15 Cur iuramentum falsum, & temerarium est tam grande peccatum? pag. 401
16 Quis existimandus est assumere nomen Dei sui in vanum, frustraq; iurare? ibidem
17 Cur huic præcepto suæ quædã minæ sunt subiectæ? pag. 404

DE TERTIO PRAECEPTO.

CAPVT QVARTVM.

Memento vt diem sabbathi sanctifices &c.

1 Quid tertio hoc præcepto fidelibus imperatur? pag. 406
2 Cur præcipuè danda est opera, vt, quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur? ibidem
3 Qua ratione hoc præceptum à cæteris Decalogi legibus discrepat? pag. 407
4 Quo etiam pacto tertium hoc præceptum cum reliquis nouem consentit? pag. 408
5 Quid his verbis, Memento vt diem sabbathi sanctifices, generatim præscribitur? pag. 409
6 Quid sabbathum & sabbathizare in sacris literis denotat? pag. 410
7 Quando fideles dicuntur sabbathum sanctificare? ibidem
8 Quæ est igitur germana superiorũ verborũ sententia? pag. 411
9 Quid altera præcepti parte demonstratur? ibidem

Cur

10 Cur Iudæis expedierit certum diem, eumq; ſeptimum ad religionis officia præſcribere? ibidem
11 Quod eſt ſpirituale populi Chriſtiani ſabbathum? pag. 412
12 Eſtne etiam beatis ſuum ſabbathum? ibidem
13 An nullus alius dies quàm ſeptimus Iudæis fuit feſtinus? ibidem
14 Quare apoſtoli non ſeptimum hebdomadæ diem, ſed primum diuino cultui conſecrarunt? pag. 413
15 Quamobrem ad diem Dominicum alia feſta chriſtianis acceſſerunt? ibidem
16 Sex diebus operaberis, ſeptimus autem dies Sabbathũ Dei eſt. Quid ea parte diſcendum proponitur? pag. 414
17 Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas.
Quid hac parte die ſabbatho facere prohibemur? ibidem
18 Itane hic ſeruilia opera prohibentur, vt externæ actiones quæ ad Dei cultum referuntur, Sabbatho etiam interdicantur? ibidem
19 Prouentus terræ aut fortunæ, ſi periclitentur, poſſuntne die feſto condi & præſeruari? pag. 415
20 Cur iumenta ſeruos & ancillas die Sabbathi quieſcere vult Dominus? ibidem
21 Quibus præcipuè operibus Chriſtiani diebus feſtis ſe debeant exercere? ibidem
22 Quid neceſſum fuit, certos quoſdam dies diuino cultui deputare? pag. 416
23 Quæ vtilitas ad eos redit qui ſedulò huic præcepto obtemperant? pag. 417
24 Quid contrà de illis ſentiendum qui hanc legem omninò negligunt? ibidem

DE QVARTO PRAECEPTO.

CAPVT QVINTVM.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1 Quæ eſt huius præcepti dignitas, quæq; eſt primæ & ſecundæ tabulæ differentia? pag. 418

Quemo-

2 Quomodo parentes sunt amandi, quáque ex causa illis subinde non est obtemperandum? pag. 421
3 Quid in huius præcepti sententia propriè honorandi vox denotat? pag. 422
4 Quinam patris nomine hic intelliguntur? ibidem
5 Cur parentibus secundum carnem Christianorum filij præcipuè debent honorem? pag. 423
6 Quibus rationibus honore afficiuntur carnales parentes? pag. 424
7 Quo pacto parentes officio præsertim Episcopi, & sacerdotes sunt honorandi? pag. 426
8 Estne & magistratibus politicis honor deferendus? pag. 427
9 Si vel Episcopi, vel magistratus politici iniusta præcipiant, numquid ipsis obtemperandum est? ibidem
10 Quod præmium obedientiæ in parentes diuinitus est propositum? pag. 428
11 Quamobrem boni viri, in quibus pietas in parentes semper eluxit, interdum sunt vitæ breuissimæ? ibidem
12 Quibus pœnis sunt afficiendi, qui officia pietatis parentibus detrahunt? pag. 429
13 Quibus potissimum rationibus parentes se dignos honore illo diuinitus præscripto reddiderint? pag. 430

DE QVINTO PRAECEPTO

CAPVT SEXTVM.

Non occides.

1 Quis est eius doctrinæ quæ hoc præcepto includitur fructus, & necessitas? pag. 431
2 Quid hoc præcepto cum vetatur, tum iubetur? pag. 432
3 Vetanturne huius præcepti lege omnes cædes, & bellæ? ibidem
4 Estne huius præcepti reus qui fortuito casu hominẽ interimit? pag. 433
5 An vlli hominum liceat priuatim hominem occidere, vel propria voluntate sibi mortem inferre? pag. 434
6 Satisne est ad huius præcepti obseruationem manus à cæde continere? pag. 435
7 Numquid in istud præceptum impingit qui quomodocunque fratri suo irascitur? ibidem

Qui-

8 Quibus maximè indiciis exacta huius legis obſeruatio proditur? pag.436
9 Qua potiſſimum ratione enormitas homicidij hominibus eſt demonſtranda? ibidem
10 Quid prohibendo cædem, contrà Deus faciendum imperat? pag.437.
11 Qua præcipuè re charitas proximi, quæ hic imperatur, elucefcit? pag.438
12 Quibus præſertim rationibus odium reprimendum eſt, inducendique ſunt fideles ad iniuriarum oblionē? pag.438

DE SEXTO PRAECEPTO.

CAPVT SEPTIMVM.

Non mœchaberis.

1 Quo pertinet iſtud præceptum, quáque ratione à Parochis tractandum eſt? pag.442
2 Quid ſub nomine mœchiæ, ſeu adulterij hic prohibetur? p.443
3 Quid præter ea quæ prohibentur, hic neceſſario obſeruandum præſcribitur? pag.444
4 Quæ ſunt potiſſimum cogitanda volenti libidines ſuas edomare? pag.445
5 Quibus rationibus adulterij enormitatem intelligere liceat? pag.446
6 Cuiuſmodi pœnæ impuras libidines ferè ſolēt conſequi? p.447
7 Quibus factis, vel abſtinuerint vel ſe exercuerint homines vt libidines refrænent? pag.448

DE SEPTIMO PRAECEPTO.

CAPVT OCTAVVM.

1 Non furtum facies. Quæ eſt huius præcepti cum duobus præcedentibus connexio ac ſententia? pag.450
2 Quid furti vocabulo vult hic legiſlator ſignificatum? pag.451
3 Cùm omnem iniuſtam rei alienæ vſurpationē Deus hic prohibere velit, cur potius furti quàm rapinæ meminit? p.452
4 Eſtne illicita rerum alienarum vſurpatio vnius rationis?
5 An illi duntaxat hoc præceptum tranſgrediuntur, qui reipſa aliena poſſident? ibidem
6 Vnde potiſſimum furti grauitatem metimur? pag.453

Quæ

7 Quæ ſunt præcipua furtorum genera, quíque furibus ſunt annumerandi? pag. 454
8 Quæ ſunt rapinarum genera, quíque raptores dicendi? p. 455
9 Quoſnam ad reſtitutionem obligari iudicandum eſt? p. 457
10 Quid de eleemoſynis quæ inuoluta hic etiam præſcribuntur ſentiendum? pag. 458
11 Quibus rationibus populus Chriſtianus in deteſtationem furtorum & ſtudium benignitatis eſt adducēdus? pag. 460
12 Quid de illis ſentiendum, qui vano prætextu ſua furta, & ſacrilegia excuſant? pag. 461

DE OCTAVO PRAECEPTO.

CAPVT NONVM.

1 Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Quam vtilitatem & ſententiam hoc præcepti cōprehendit? pag. 463
2 Quid generatim per falſum teſtimonii hic intelligitur? p. 465
3 Quis proximi nomine hic deſignatur? ibidem
4 Licetne in vtilitatē proximi falſum teſtari, aut mētiri? p. 466
5 Numquid hoc præceptum ad detractionis vitium etiam extenditur? pag. 467
6 Quinam in obtrectatorum numerum ſunt referendi? pag. 468
7 Eſt ne aſſentatio hac lege etiam interdicta? ibidem
8 Impingunt etiam in hoc præceptum libellorum famoſorum auctores, ioco, vel officij cauſa mentientes, & hypocritæ? pag. 470
9 Quidnam altera lex huius præcepti verbis inuoluta de iudiciis forenſibus præſcribit? ibidem
10 Rei per legitimum magiſtratum interrogati, poſſunt ne mentiri? pag. 471
11 Quodnam eſt teſtium officium? ibidem
12 Quanam ratione Aduocati, & cauſarum procuratores ſuum officium explebunt? pag. 472
13 Quibus rationibus Chriſtiani ad aquitionem fœditatis quæ mendacio ineſt, perduci poſſunt? ibidem
14 Quæ genera hominum vanitatem ſui mendacij fruſtra excuſare nituntur? pag. 474

DE NONO ET DECIMO PRÆCEPTO. CAPVT X.

1 Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis &c. Quo fructu nonum hoc & decimum præceptum octo reliquis adjiciuntur? pag. 476

2 Quo pacto duo illa præcepta inter ſe differunt? ibidem

3 Nunquid ſexto, & ſeptimo præcepto ſatis fuit explicatum, quod his duobus poſtremis comprehenditur? pag 477

4 Quod diſcrimen hæc duo præcepta inter leges diuinas, & humanas eſſe inſinuant? pag. 478

5 Eſtne omnis concupiſcentia hic prohibita, ac in vitio ponenda? pag. 479

6 Quas præcipuè vtilitates concupiſcentia rectæ rationi conformis homini præſtat? pag. 480

7 Quid ad verba Apoſtoli qui concupiſcentiam vocat peccatum, reſpondeas? ibidem

8 Breuiter igitur, quæ concupiſcentia hic omnino vel prohibetur, vel peccati rationem non habet? ibidem

9 Quibus cauſis & indicijs agnoſcitur quando concupiſcentia ſit peccatum? pag. 481

10 In quo peccati ratio maximè conſiſtit & cernitur? pag. 482

11 Quis nunc eſt duorum extremorum præceptorum ſcopus? ibid.

12 Quid domus vocabulo in huius præcepti formula intelligendum eſt? ibidem

13 Quid Bouis & Aſini vocibus concluditur? pag. 483

14 De quibus ſeruis in hoc præcepto eſt ſermo? ibidem

15 Cur etiam in præcepto ſit mentio proximi? ibidem

16 Præuaricantur iſtam legem, qui res venales proximi iuſto pretio emere cupiunt? ibidem

17 Quomodo decimum præceptum de non concupiſcenda vxore proximi intelligendum eſt? pag. 484

18 Nunquid in hanc legem peccat, qui mulierem, quam putat maritum amiſiſſe, ſollicitat ad matrimonium? pag 485

19 Quid præter ea, quæ prohibẽtur hoc præcepto faciẽda imperãtur?

20 Quæ ſunt potiſſimum Chriſtianis meditanda, vt vim concupiſcentiæ refrenent? pag. 486

21 Quinam cupiditatum laqueis maximè implicantur? pag. 487

INDEX CAPITVM, ET QVÆSTIONVM QVARTÆ PARTIS CATECHISMI ROMANI.

CAPVT PRIMVM.

1 Quomodo Deus est orandus? pag.488
2 Estne vsus orandi ad salutem necessarius? ibidem
3 Qua potissimum ratione homines adduci possunt in cognitionem necessary huius officij? pag.489
4 Aliáne via omni indigentiæ nostræ satisfacere liceat, quàm per orationem? ibidem

DE VTILITATE ORATIONIS, CAPVT SECVNDVM.

1 Quis est primus fructus, quẽ parit illa orãdi necessitas? p.490
2 Quæ est altera vtilitas, quam orando consequimur? pag.491
3 Sempérne pias preces exaudit diuina maiestas? ibidem
4 Quì igitur fit, vt quæ petimus, interdum nõ impetremus? ibid.
5 Nunquam compos voti quis efficitur, nisi vocalem orationem adhibeat? pag.492
6 Quis est tertius orationis fructus? pag.493
7 Cur Deus, cùm sciat quibus indigeamus, oratione nostra vult sollicitari? ibidem
8 Quæ est quarta vtilitas ex oratione in homines profluens? pag.494
9 Quis est postremus orationis fructus? ibidem

DE PARTIBVS ET GRADIBVS ORATIONIS CAPVT III.

1 Quibus partibus constat Christiana oratio? ibidem
2 Quinam est optimus orandi modus, summusque precationis gradus? pag.496
3 Quæ est altera orandi ratio? pag.497
4 Quo in gradu tertium genus consistit precatorum? ibidem
5 Qui inter deprecatores extremo in gradu hærent? pag.498

DE

DE IIS QVÆ PETENDA SVNT.

CAPVT QVARTVM.

1 Quænam licet à Deo petere? ibidem
2 Estne eadem ratio omnium eorum, quæ licitè à Deo postulantur? ibidem

PRO QVIBVS ORANDVM SIT

CAPVT QVINTVM.

1 Estne vllum genus hominum in hoc mundo pro quibus non liceat Deum precari? pag 500
2 Indifferenter, nulloq; ordine pro omnibus illis orandũ est? ibid.
3 Quid inimicis nostris & hostibus Ecclesiæ hic præstandum? pag. 501
4 Etiam ad mortuos extendi potest hoc beneficium? pag. 502
5 Prodest ne & illis aliena oratio qui peccant ad mortem? ibid.
6 Quomodo sunt execrationes, quæ in scripturis leguntur, accipiendæ? ibidem
7 Quis est vsus gratiarum actionis? ibidem
8 Inter eas gratulationes, quæ sanctorum causa Deo exhibentur, quænam in Ecclesia primas partes obtinet? ibidem

QVIS ORANDVS SIT.

CAPVT SEXTVM.

1 Ad quem dirigenda est præcipuè oratio? pag. 503
2 Suntne etiam sancti cum Christo regnantes inuocandi? ibid.
3 An eodem modo Deum, & sanctos imploramus? pag. 504

DE PRÆPARATIONE ADHIBENDA. CAPVT SEPTIMVM.

1 Quibus maximè virtutibus animus ad orationem est præparandus? ibidem
2 Quæ potissimum vitia volenti cum fructu orare, sunt cauenda? pag. 505
3 Satisne hic fuerit à prædictis vitijs abstinere, & humilitatem cum dolore peccatorum coniungere? pag. 506

QVÆ RATIO IN ORANDO REQVIRATVR. CAPVT VIII.

1 Quid cumprimis ad optimam orandi rationem est requisitum, quidq; est in spiritu, & veritate orare? pag. 508

2 Quis est vsus vocalis orationis præcipuus? pag. 509
3 Estne vocis officium perinde in priuata oratione, ac in publica necessarium? ibidem
4 Orant ne Ethnici, vel hypocritæ in spiritu, & veritate? pag. 510
5 Si diutius quod postulamus differtur, fueritne ab hoc pietatis exercitio cessandum? pag. 511
6 Quare Christus, si quid à cæleſti patre postulare velimus, illud sua auctoritate interposita fieri iusserit? ibidem
7 Vt feruens, & efficax sit oratio, erit ne ieiunium adhibendum & eleemosyna? ibidem.

DE ORATIONIS DOMINICÆ PROOEMIO. CAPVT IX.

1 Pater noster, qui es in cælis. Cur huius precationis initio Christus Patris nomen, potius quàm Domini, aut Iudicis nos vsurpare voluit? pag. 512
2 Quæ est prima ratio ob quam homines Deum merito Patrem hic appellant? pag. 513
3 Quæ est altera ratio, ob quam Deus pater hominum dicitur? ibidem
4 Cur Dei prouidentia illud negotium angelis datum est, vt custodiant humanum genus? pag. 514
5 Quibus argumentis clarè intelligimus magnitudinem vtilitatis quæ ad homines ex custodia angelorum redit? ibidem
6 Qua præterea ratione agnoscent homines fideles paternam Dei de homin ibus curam? pag. 515
7 Quæ est tertia ratio, qua patriæ charitatis beneficium in genus humanum Deus cumulatè ostendit? pag. 517
8 Quid Christiani filij Dei iam effecti, post tot accepta paternæ charitatis officia, vicissim patri præstabunt? pag. 518
9 Noster, Cur Deum pluralitatis vocabulo nostrum Patrem hic appellare iubemur? pag. 520
10 Quid Christianus, vbi exordio precationis illud, Pater noster, pronuntiabit, aut meditabitur aut aget? pag. 523
11 Qui es in cælis. Cùm Deus sit vbique præsens, quomodo domicilium suum peculiariter in cælo habere dicitur? ibid.

Quid

12 Quid fidelibus meditandum exhibet illa particula, Qui es in cælis? pag. 524

DE PRIMA PETITIONE ORATIONIS DOMINICÆ.

CAPVT DECIMVM.

1 Sanctificetur nomen tuum. Cur à nominis diuini sanctificatione noſtra deſideria exordimur? pag. 525
2 Cùm diuina natura nulla re augeri, aut carere poſsit, quid neceſſum fuit ſanctificationem nominis Dei hic poſtulare? pag. 526
3 Quæ vota hac petitione, vult Chriſtus nos Deo patri offerre? ibid.
4 Quid meditandum proponit prima petitio, quáque ratione nomen Dei à Chriſtianis hodie polluitur? pag. 529

DE SECVNDA PETITIONE.

CAPVT VNDECIMVM.

1 Adueniat regnum tuum. Quid regni Dei petitione hic comprehenditur? pag. 530
2 Sufficitne quomodocunque regnum Dei hic poſtulare? p. 531
3 Quibus rationibus regni Dei deſiderium hominibus eſt excitandum? pag. 532
4 Quidnam Dei regnum ſacris in literis deſignat? pag. 534
5 Quid in primis igitur hac petitione Deum oramus? pag. 537
6 Secundo quidnam hic poſtulatur? ibidem
7 Quid tertio loco eadem petitione quærimus? ibidem
8 Quæ Chriſtianis huius petitionis occaſione præcipuè agenda & contemplanda offeruntur? pag. 538

DE TERTIA PETITIONE.

CAPVT DVODECIMVM.

1 Fiat voluntas tua. Quare poſtulato Dei regno ſtatim ſubijcitur, vt eiuſdem voluntas fiat? pag. 539
2 Qua methodo ad veram huius petitionis intelligentiam perueniendum eſt? pag. 540
3 Quæ igitur mala, prænaricatio primi parentis, in humanum genus inuexit? ibidem
4 Quodnam hac petitione tantorum malorum proponitur remedium? pag. 542

5 Etiamne iuſtificatis, qui iam Deo parent, vſurpanda fuerit hæc precatio? pag. 543
6 Quomodo voluntas Dei in hac petitione accipitur? pag. 544
7 Quam includit tertia petitio ſententiam? ibidem
8 Cui potiſſimè datum eſt eorum quæ hic petũtur ſtudio, & amore ardentiſſimè flagrare? pag. 545
9 Quid præterea hac petitione ſignificamus? ibidem
10 Sicut in cælo & in terra, Quid ſibi vult iſta clauſula? p. 548
11 Nunquid etiam gratiarũ actionẽ continet hæc petitio? p. 549
12 Quid ex hac petitione ad contemplationem referemus? ibidem

DE QVARTA PETITIONE.

CAPVT XIII.

1 Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Eſt ne in hac oratione Dominica, ratio ordinis ſeruata? pag. 551
2 Cur humanæ vitæ bona à Deo licitè optãtur, & petũtur: ibid.
3 Quo fine, & modo temporalia bona ſunt poſtulanda? pag. 552
4 Vnde in tantas rerum externarum neceſſitates homo incidit? pag. 553
5 Quo pacto tantis neceſſitatibus ſuccurritur? pag. 555
6 Quid panis nomine intelligitur, quæq; huius petitionis eſt ſententia? ibidem
7 Cur non ſimpliciter panẽ, ſed panẽ noſtrũ hic petimus? p. 556
8 Quare & hæc particula, quotidianum, adijcitur? pag. 557
9 Quid hæc deinde clauſula, Da nobis, ſibi vult? pag. 558
10 Sed quid eſt quamobrem, Da nobis, in numero multitudinis dicimus, non autem, Da mihi? pag. 559
11 Quid vocula, Hodie, hic appoſita inſinuat? ibidem
12 Quid nã ſpiritali pane, qui amplitudine huius petitionis etiam includitur, hic intelligendum eſt? pag. 560
13 Quomodo affecti eſſe debemus, ſi petitum panem mox non impetremus? pag. 562
14 Cuius rei meditandæ occaſio ſe hic exhibet? ibidem

DE QVINTA PETITIONE.

CAPVT XIIII.

1 Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, &c. Quo reſpicit, quidq; complectitur hæc petitio? pag. 563

2 Eſt ne hic eadẽ precãdi ratio, quæ in ſuperioribus fuit? p. 564
3 Quæ ſunt in eo, qui veniam peccati impetrare velit, requiſita?
4 Quibus rationibus homo ad agnitionẽ peccatorum perducitur?
5 Quo pacto poſt agnitum peccatum dolor remordens, & veræ eiuſdem pœnitentia in animo excitabitur? pag. 565
6 Quibus meditationibus poſt peccati agnitionem & deteſtationẽ ſpes impetrandæ veniæ eſt concipienda? pag. 568
7 Quid in illa petitionis ſententia debitorum nomine intelligendum eſt? pag. 569
8 Cùm peccator per ſe non ſit ſoluendo, vnde debito per peccatũ contracto ſatisfaciet? pag. 570
9 Oratúrne hic pro indulgentia pœnarum, an remiſſione culpæ venialis & mortiferæ? ibidem
10 Nunquid eadem eſt ratio cur debita noſtra hic dicimus, quæ fuit, dum, panem noſtrum, peteremus? ibidem
11 Cur voce pluralitatis dimitti nobis debita poſtulamus? pag. 571
12 Sicut & nos dimittimus &c. Significatúrne hac clauſula noſtrã indulgentiã amplitudine diuinã miſericordiã exæquare?
13 Quibus rationibus flectendi ſunt hominum animi ad lenitatẽ, quam hic Deus exigit? pag. 573
14 Recténe huius petitionis formulam vſurparint, qui ſunt quidem bonæ voluntatis in proximum, ſed tamen perfectam illam obliuionem iniuriarum non aſſequuntur? ibidem
15 Qui appetitũ vindictæ adhuc retinẽt, expedierit illis, vt hanc clauſulã inter precãdũ orationi dominicæ detrahãt? p. 574
16 Quid illi eſt faciendum, qui orationem de remiſſione peccatorum ſibi cupit eſſe fructuoſam? pag. 575

DE SEXTA PETITIONE.

CAPVT XV.

1 Et ne nos inducas, &c. Cur poſtulata peccatorũ venia cõtinuò Chriſtus velit nos etiã orare, ne in tẽtationẽ inducamur? p. 577
2 Quibus præcipuè rationibus homines huius petitionis neceſſitatem intellexerint? pag. 578 (p. 580
3 Cur peruerſi minus, pij autẽ magis à Dæmonibus infeſtantur?
4 Poſſunt dæmones quantum aut quam diu volunt, homines tentare? pag. 581

Quid

5 Quid hic tentandi vox nobis designat, quaq; ratione Deo, qua etiam diabolo tribuitur? pag. 582
6 Quibus modis dicitur quis in tentationem induci? pag. 583
7 Eodem ne modo intelligitur Deus in tentationem inducere, quo subinde dicitur indurare, vel excæcare? pag. 585
8 Nunquid hac precationis parte postulatur, vt prorsus ab omni tentatione immunes simus, an verò quid aliud? ibidem
9 Quomodo de tentatione victoria reportari, & quo auctore illa obtineri potest? pag. 586
10 Quæ sunt in spiritali illo certamine victorũ præmia? pag. 588

DE SEPTIMA PETITIONE.

CAPVT XVI.

1 Sed libera nos à malo. Continetur ne aliquid superioribus petitionibus, quod ista non includatur? pag. 589
2 Quid nos vrget, vt hanc precationem coram Domino effundamus? pag. 590
3 Quánam ratione periculorum, & calamitatum depulsio à Deo est postulanda? pag. 591
4 Nunquid perinde infideles petunt se liberari à malo, ac Christiani? pag. 592
5 Quid mali nomine hic intelligitur, & quæ huius petitionis est sententia? pag. 594
6 Cur singulari, non autem multitudinis voce, à malo liberari petimus? pag. 597
7 Quinã in malis affecti esse debemus etiã si cõtinuò nõ liberemur?

DE EXTREMA ORATIONIS DOMINICÆ CLAVSVLA.

CAPVT XVII.

1 Amen. Quis vsus & fructus est huius particulæ? pag. 598
2 Qua ratione fit vt sanctorum preces à timore inchoatæ, lætitia concludantur? pag. 600
3 Quo sensu illa vocula, Amen, in fine hic vsurpatur, & in Missa sacerdoti pronuntianda reseruatur? ibidem.

FINIS.

Digitized by Google